

ΓΡΑΤΙΑΝΟΣ ΖΩΡΖΗΣ

ΑΥΘΕΝΤΗΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ

ΤΟΥ ΚΑΘ. ΚΑΡΟΛΟΥ ΧΟΠΦ,

μετενεχθεῖσα μὲν ἐκ τῆς Γερμανικῆς

ὑπὸ

ΙΩΑΝΝΟΥ Α. ΡΩΜΑΝΟΥ,

προτάξαντος

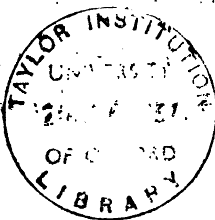
Ἱστορικὴν Μελέτην περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι Φραγκοκρατίας
καὶ τῶν Παλατίνων Κομήτων Ὀὐρσίνων,
Αὐθεντῶν Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου,

ἐκδοθεῖσα δὲ ἀναλώμασι τοῦ φιλογενοῦς Κυρίου

ΠΑΥΛΟΥ ΛΑΜΠΡΟΥ.

ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑ,
Τυπογραφεῖον Η ΙΟΝΙΑ
ἀδελφῶν Κάων

1870

Τῷ ἐν Ἀθήναις Κυρ. Παύλῳ Λάμπρῳ.

Ἐλλόγιμε Κύριε,

Ἐν ᾧ κατὰ τὰς ὀλίγας ἀνασχόλους μου ὥρας διετέλουν μελετῶν τὴν σπουδαίαν ἐποχὴν τῆς ἐν Ἑλλάδι Φραγκοκρατίας καί, ἀνελίττων ξηροὺς χρονογράφους καὶ ἐκδεδομένα καὶ ἀνέκδοτα μεσαιωνικὰ ἔγγραφα, ἠρυόμην ἐντεῦθεν τὴν ὕλην, δι' ἧς ὑπετύπουν τὴν νῦν εἰς φῶς προαγομένην πραγματείαν, Ὑμεῖς ἐτύχετε ἰδόντες ἀρχόμενον τὸ ἐμὸν ἔργον, καὶ οὐ μόνον διὰ φιλοφρόνων ἐκφράσεων παρωρμήσατέ με εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν καὶ ἐπεξεργασίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ μετὰ σπανίας ἐλευθεριότητος ἀνεδέχθητε καὶ τὴν δαπάνην τῆς δημοσιεύσεως.

Βαθεῖαν αἰσθανόμενος εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν Ὑμετέραν ταύτην πρᾶξιν, ἥτις ἐστὶ λαμπροτάτη ἀπόδειξις τῆς τε γενναιότητος Ὑμῶν καὶ τῆς ἀκραιφνοῦς πρὸς τὰς μεσαιωνικὰς μελέτας ἀγάπης, πρὸ πολλοῦ ἐπεθύμουν νὰ ὁμολογήσω ὑμῖν διὰ τοῦτο χάριτας καὶ δημοσίᾳ· νῦν δ' ἐλπίζω ὅτι δὲν θέλω προσκρούσῃ τῇ Ὑμετέρᾳ μετριοφροσύνῃ, προσφωνῶν Ὑμῖν ἔργον, ὅπερ ἄνευ τῆς Ὑμετέρας ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ἀντιλήψεως, οὐδέποτε βεβαίως ἤθελε προέλθῃ εἰς τὴν δημοσιότητα.

Ἀλλά,—καὶ μὴ λογιζομένου παντὸς ἄλλου ἰδιαιτέρου λόγου, ὅστις δικαίως μὲ παρορμᾷ εἰς τοῦτο—, πόνημα περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι Φραγκοκρατίας διαλαμβάνον καὶ ὑπὸ Ἕλληνος συγγεγραμμένον, τίνι ἄλλῳ πρέπει μᾶλλον νὰ προσφωνηθῇ εἰμὴ τῷ ἀνδρί, ὅστις πρὸς διαφώτησιν τῆς σκοτεινῆς ἐκείνης καὶ περιέργου τοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων ἐποχῆς, πλείστους κατέβαλε μόχθους καὶ μελέτας; Καὶ τῷ ὄντι, ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου συλλαβόντες Ὑμεῖς τὸν ἀξιάγαστον σκοπὸν τοῦ συλλέγειν τὰ οὐκ ὀλίγα νομίσματα, τὰ ἐν Ἑλλάδι κοπέντα ὑπὸ τῶν Φράγκων ἡγεμονίσκων μετὰ τὴν τετάρτην σταυροφορίαν, ἐπεδόθητε εἰς τὸ ἔργον μετὰ δραστηριότητος καὶ καρτερίας ἀκαταβλήτου, ἧς ἄνευ οὐδὲν οὔτε καλόν, οὔτε γενναῖον ἐν τῷ κόσμῳ παράγεται, καὶ ἀπεκτήσατε πολύτιμον συλλογήν, τιμῶσαν τὴν

Ἑλλάδα καὶ ὑπερβαίνουσαν κατά τε τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν σπανιότητα τῶν νομισμάτων πᾶσαν ἄλλην τῆς λοιπῆς Εὐρώπης. Δὲν ἠρκέσθητε δὲ εἰς τοῦτο μόνον, ἀλλ' ἐμβριθῶς μελετήσαντες τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Ἑλλάδι Φραγκοκρατίας πρὸς ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν οὐχὶ σπανίως δυσδιακρίτων καὶ γριφώδη, οὕτως εἰπεῖν, ἐχόντων ἐπιγραφὴν Φραγκικῶν νομισμάτων, ἀπεκαλύψατε καὶ πρόσωπα καὶ πράγματα παντάπασιν ἄγνωστα μέχρι τοῦδε, καὶ σοφὰς ἐδημοσιεύσατε περὶ αὐτῶν διατριβὰς, αἵτινες δικαίως ἐπέσυραν τοὺς ἐπαίνους τῶν λογίων τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης καὶ παρώρμησαν τὸν πολὺν Κάρολον Χὸπφ ν' ἀναγνωρίσῃ καὶ ἀνακηρύξῃ Ὑμᾶς ὡς *τὸν ἐπιμελέστατον συλλογέα καὶ δεινότατον γνώμονα τῶν Φραγκοβυζαντινῶν νομισμάτων*. Πάντων τούτων ἕνεκα, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ προσφέρω Ὑμῖν τὸ μικρὸν τοῦτο τῆς μεγάλης πρὸς Ὑμᾶς ἀγάπης μου καὶ ὑπολήψεως τεκμήριον, εὔχομαι δὲ ἵνα τὸ νῦν ἐκδιδόμενον πόνημα τύχῃ τῆς ὑμετέρας ἐπιδοκιμασίας καὶ μὴ ἀποβῇ πάντη ἄχρηστον εἰς τὰς προσφιλεῖς Ὑμῖν Φραγκοβυζαντινὰς μελέτας.

Φυλάττων μνήμην εὐγνώμονα καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς τοὺς ὁπωσδήποτε βοηθήσαντάς μοι εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, ὀφείλω ν' ἀπονείμω χάριτας πρὸ πάντων πρὸς τὸν ἐμὸν φίλον Κ. Γεώργιον Μαρτινέλην, ὅστις μετὰ φιλικῆς φροντίδος ἐπεστάτησεν εἰς τὴν τυπογραφικὴν ἐκτέλεσιν καὶ διόρθωσιν τοῦ ὅλου πονήματος καὶ πολλὰς ἔδωκέ μοι καὶ χρησίμους περὶ αὐτοῦ συμβουλάς. Ἀλλὰ, μνείαν περὶ τοῦ Κ. Μαρτινέλη ποιησάμενος, δὲν δύναμαι νὰ περατώσω τὴν παροῦσαν χωρὶς νὰ ἐκφράσω καὶ τὴν ἐμὴν δυσαρέστησιν διότι ὁ εὐφυὴς καὶ ὄντως μουσοφίλητος οὗτος νέος, καίτοι πλουτίσας τὸν ἡμέτερον Παρνασσὸν δι' εὐόσμων καὶ χαριεστάτων ποιητικῶν ἀνθέων, καταλείπει αὐτὰ ὑπὸ μεγάλης μετριοφροσύνης ἀδημοσίευτα ἐπὶ βλάβῃ τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς ποιήσεως.

Ἐν Κερκύρᾳ, τῇ 2 Μαρτίου 1870.

Ἰωάννης Α. Ῥωμανός.

ΠΡΟΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Α'.

Μετὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν κατάκτησιν οὐδὲν ἄλλο γεγονὸς τοσοῦτον μετέστησεν ἐν Ἑλλάδι τὰ πράγματα, τοσοῦτον ἐπενήργησεν ἐπὶ τοῦ πνεύματος, τῆς γλώσσης, τῶν ἐθίμων καὶ τῆς ὅλης τῶν Ἑλλήνων τύχης, ὅσον ἡ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς δεκάτης τρίτης ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων γενομένη κατάλυσις τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ὑπὸ ἰδιοτελείας μᾶλλον ἢ ὑπὸ θρησκευτικοῦ ζήλου κινούμενοι οἱ ἐν ἔτει 1202 πολλαχόθεν τῆς Εὐρώπης εἰς Ἐνετίαν συνελθόντες ἀγωνισταί, ἵνα ἐκεῖθεν ἀποπλεύσωσιν εἰς Παλαιστίνην πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ αὖθις εἰς χεῖρας τῶν ἀπίστων ἐμπεσόντος ἱεροῦ Τάφου, αἴφνης παραιτήσαντες ὃν ἐδείκνυον φιλόθεον σκοπὸν (1) καὶ προθυμούμενοι δῆθεν νὰ ἐπαναθέσωσιν ἐπὶ

---

(1) Ἀξία σημειώσεως ἡ μαρτυρία τοῦ συνεχίσαντος τὸν Κάφαριν (**Ann. Gen.** παρὰ Μουρατ. ΣΤ'. 387), λέγοντος ὅτι οἱ Σταυροφόροι συνῆλθον εἰς Ἐνετίαν **fingentes se ire ultra mare ad recuperandum dominicum sepulchrum**, ἀλλ' ὅτι κύριον σκοπὸν εἶχον τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἕτεροι δὲ Χρονογράφοι βεβαιοῦσιν ὅτι ὁ σουλτάνος Σαφεδῖνος, μαθὼν τὰς ἐν τῇ δύσει γινομένας παρασκευὰς ὑπεσχέθη τοῖς Ἐνετοῖς πλούσια δῶρα καὶ οὐχὶ μικρὰς ἀτελείας, ἐὰν ἐπετύγχανον νὰ περισπάσωσι τοὺς Σταυροφόρους τῆς προτιθειμένης στρατείας (**Pernh. Thesaur.** καὶ ὁ συνεχίσας Γουϊλέλμον τὸν ἐκ Τύρου παρὰ

τοῦ θρόνου τὸν ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ καθαιρεθέντα Ἰσαάκιον, ἐτράπησαν ἐπὶ τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, ἐν οὐδενὶ λόγῳ τιθέμενοι τοὺς ἕνεκα τούτου ἐπανειλημμένους ἀφορισμοὺς τοῦ τότε μεγαλεπηβόλου Πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ'. Ἀφ'οὗ δ' ἐξήλασαν τὸν σφετερισάμενον τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα, βραχείας προφάσεως ἐπιλαβόμενοι, ἔστρεψαν τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ πρώην ὑπ' αὐτῶν βοηθηθέντος βασιλέως· καὶ ἐκπληρώσαντες ἐπὶ τέλους οὓς ἔτρεφεν ἡ Δύσις πρὸ πολλοῦ κατὰ τῆς Ἀνατολῆς δυσμενεῖς σκοποὺς (1), μετὰ ἰσχυρὰν ἀντίστασιν ἐκράτησαν τῆς Κωνςαντινουπόλεως (1204), ἥτις, ἀνηλεῶς λῃστευθεῖσα ὑπὸ τῶν ἐπὶ τῶν ὤμων τὸ σύμβολον τῆς ἀγάπης ἀραμένων, καὶ μυριοτρόπως προπηλακισθεῖσα, ἔμελλε τότε νὰ προγευθῇ τῶν ταλαιπωριῶν καὶ παθημάτων ὅσα ὀψιαίτερον ἐπήνεγκεν αὐτῇ ἀπανθρωπότερος καὶ πολυχρονιώτερος κατακτητὴς

Οὐρτέρῳ. Ἰννοκεντ. Γ'. Τόμ. Β'. σελ. 149 τῆς Ἰταλ. μεταφ. Ἐν Μεδιολάνοις, 1857. **Buchon Hist. des Conquêtes et de l'établissement des Français dans la Gréce. Paris 1845.** Τόμ. Α'. σελ. 10).

(1). Γνωστοί εἰσιν οἱ πρὸς κατάκτησιν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους σύντονοι ἀγῶνες τοῦ πολυτρόπου καὶ φιλοπολέμου Νορμανοῦ ἡγεμόνος Ῥοβέρτου τοῦ ἐπικληθέντος Γουϊσκάρδου, οὗτινος οἱ ἀνθελληνικοὶ σκοποὶ ἐματαιώθησαν, προσβληθέντος ὑπὸ σωτηριώδους τῇ Ἑλλάδι νόσου καὶ τελευτήσαντος ἐξ αὐτῆς (1085) κατὰ μὲν τὸν Χρονογράφον Ῥομουάλδον (**Du Cange In Annæ Comn. Alexiadem Not.** σελ. 317. Ἐκδ. Παρ.) ἐν Κασσιόπῃ τῆς Κερκύρας, κατὰ δὲ τὴν αὐθεντικωτέραν μαρτυρίαν Ἄννης τῆς Κομνηνῆς, θυγατρὸς τοῦ ὑπὸ τοῦ Γουϊσκάρδου πολεμηθέντος βασιλέως Ἀλεξίου, ἐν Ἀθέρι ἀκρωτηρίῳ τῆς Κεφαλληνίας (Ἀλεξιαδ. Βιβ. ΣΤ'. σελ. 162 Ἐκ. Παρ.). Τῆς αὐτῆς ἐπιχειρήσεως ἀπεπειράθη ὀψιαίτερον (1147) ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Γουϊσκάρδου καὶ πρῶτος τῆς Σικελίας βασιλεὺς Ῥογέριος, ὅστις πλούσιος ὢν καὶ μεγάλας ἔχων πεζικὰς καὶ ναυτικὰς δυνάμεις ἤλπιζε νὰ ἐκπληρώσῃ ὅ,τι πρώην ἠδυνάτησαν ὅ τε θεῖος καὶ ἐξάδελφος αὐτοῦ Βοημοῦντος νὰ ἐκπληρώσωσιν. Ὅθεν πέμψας στόλον καὶ πολυάριθμον στρατιὰν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα κατέλαβεν ὁ Ῥογέριος πρῶτον μὲν τὰς νήσους Κέρκυραν καὶ Κεφαλληνίαν, εἶτα

ἐν ὄψει τῆς ἀναισθητούσης Εὐρώπης (1). Μετὰ τὴν πόρθησιν τῆς πρωτευούσης τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ψηφοφορίας γενομένης ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν τῆς Δύσεως λῃστῶν περὶ ἀναδείξεως νέου αὐτοκράτορος, ἀνεβιβάσθη ἐπὶ τοῦ ἐνδόξου θρόνου τοῦ Κωνσταντίνου εἷς τῶν προκρίτων ἡγεμόνων τῆς στρατιᾶς, ὁ ἐκ Φλανδρίας Κόμης Βαλδουῖνος, τὴν δὲ πρώην εὐημεροῦσαν καὶ εὐρύχωρον τῶν Ἑλλήνων

δὲ τὴν Κόρινθον, τὰς Θήβας καὶ καθόλου πᾶσαν τὴν μέχρι Κρήτης παραλίαν χώραν (**Chronicon Cavense** ἐκδοθὲν ὑπὸ Μουρατ. **Scriptor. Rerum Italic.** Τόμ. Ζ'. σελ. 918 καὶ ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ **Buchon** ἐν ταῖς **Nouvelles Recherches** Τόμ. Α'. σελ. 348 καὶ 397). Ἀλλ' αἱ πλειότεραι τῶν κτήσεων τούτων καὶ τῶν ἀκολούθως γενομένων ὑπὸ τοῦ ἐγγόνου τοῦ Ῥογερίου Γουϊλέλμου τοῦ Β', οὗ ἡ στρατιὰ ἐκυρίευσε τὸ Δυῤῥάχιον καὶ προήλασε μέχρι Θεσσαλονίκης, ὑπῆρξαν πρόσκαιροι, διότι ἀνέλαβον αὐτὰς μετὰ πεισματώδεις ἀγῶνας οἱ νόμιμοι τοῦ Βυζαντίου αὐτοκράτορες. Οὐ πάντη δὲ τοῦ προκειμένου ἀλλότριον, ἐὰν ἐνθάδε προσθῶμεν ὅτι τοῦ Ῥοβέρτου Γουϊσκάρδου ἐπώνυμον ἐγένετο τὸ πρὸς τὸν Λευκάταν νεῦον βορειότατον τῆς νήσου Κεφαλληνίας ἀκρωτήριον, κληθὲν Βισκάρδον ἢ Πισκάρδον μετὰ τὴν προσόρμισιν καὶ τὴν ἐκεῖ τελευτὴν τοῦ Νορμανοῦ ἡγεμόνος, τοῦθ' ὅπερ καὶ ὁ Δουκάγγιος σημειοῖ λέγων (**In Ann. Comn. Alexiad. Not.** σελ. 317). **Ab hoc porro in Cephaleniam appulsu** (τοῦ Γουϊσκάρδου) **portui insulæ seu sinui, qui Illyricum respicit mansit Wiscardi portus appellatio.** Παρεκβατικῶς δὲ παρατηροῦμεν ὅτι ὁ τὴν Συλλογὴν ἀρχαιολογικῶν λειψάνων τῆς νήσου Κεφαλληνίας συγγράψας κ. Η. Ζερβὸς (σελ. 69—70), ἀναφέρων τὰ τῆς πρώτης τῶν Νορμανῶν στρατείας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀνακριβῶς λέγει ὅτι ἐπὶ τὴν Κεφαλληνίαν ἐστράτευσε καὶ ἐν αὐτῇ ἐτελεύτησεν ὁ τοῦ Ῥοβέρτου ἀδελφὸς Ῥογέριος, ἐν ᾧ οὗτος οὐδέποτε ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐκ δὲ τῆς ἀφηγήσεως Ἄννης τῆς Κομνηνῆς, ἣν ἱστορικοὶ ἐπίσημοι ἐπανέλαβον (**Le Beau. Histoire du Bas-Empire, Liv. LXXXI, Finlay. Medieval Greece and Trebizond** σελ. 64. **Mustoxidi. Le Cose Corciresi,** σελ. 388), σαφῶς ἐξάγεται ὅτι ὁ Ῥοβέρτος καὶ οὐχὶ ὁ Ῥογέριος ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ἐν Κεφαλληνίᾳ.

(1) Τὰς δεινὰς τῶν Σταυροφόρων παρεκτροπὰς περιγράφων μετὰ

αὐτοκρατορίαν, *καθάπερ ἀλκάδα μεγάλην*, κατὰ Γρηγορᾶν (1), *ἀνέμοις ἀγρίοις καὶ κύμασι θαλαττίοις συνειλημμένην* κερματισθεῖσαν ἐκληρώσαντο οἱ πλεονέκται καὶ ἀμείλικτοι τῆς χώρας κατακτηταί.

Ἀπὸ τοῦδε εἰς νέαν εἰσέρχεται ἐποχὴν τῶν Ἑλλήνων τὸ ταλαίπωρον γένος. Ἡμέραι ἀποφράδες, ἡμέραι βαθείας ταπεινώσεως καὶ αὐστηρᾶς δοκιμασίας ἐπίκεινται αὐτῷ, ἀλλὰ, πίστιν ἔχον ἀσάλευτον εἰς τὴν ἐν σοφίᾳ διέπουσαν τῶν ἐθνῶν τὰς τύχας πρόνοιαν τοῦ Ὑψίστου καὶ εἰλικρινῆ τρέφον ἀφοσίωσιν πρός τε τὴν θρησκείαν καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων αὐτοῦ, θαῤῥαλέως ἀποκρούει τὰς παντοίας τῶν πολεμίων ἐπιβουλὰς, ἄσπιλον δὲ καὶ ἀδάμαστον ἐκ τοῦ δεινοῦ ἀγῶνος ἐξέρχεται.

Ἐξ ὅσων ἔχομεν ἄχρι τοῦδε περὶ τοῦ διαμελισμοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἀκριβεστέρων εἰδήσεων μανθάνομεν ὅτι τὸ τεταρτημόριον αὐτοῦ, περιλαμβάνον τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰς ἀστυγείτονας χώρας μετά τινων νήσων, ὧν ἐπισημότεραι ἡ Χίος, ἡ Λέσβος καὶ ἡ Σάμος, περιῆλθε τῷ αἱρεθέντι αὐτοκράτορι (2). Ἀλλὰ τὸ σφετερισθὲν σκῆπτρον ἔμελλον ἐπ' ὀλίγον νὰ κρατήσωσιν οἱ Φράγκοι, διότι μετὰ μόνα ἓξ καὶ πεντήκοντα ἔτη ὁ τελευταῖος καὶ

πόνου ψυχῆς Νικήτας ὁ Χωνιάτης, μάρτυς αὐτόπτης αὐτῶν γενόμενος, λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις τάδε, «Ἡμίονοί τε καὶ ὑποζύγια σεσαγμένα μέχρι τῶν ἀδύτων εἰσήγοντο τοῦ νεὼ, ὧν ἔνια διωλισθηκότα . . . . μαχαίραις ἐξεκεντήθησαν, ὡς ἐκ τῆς τῶν χολάδων κόπρου καὶ τοῦ προχυθέντος αἵματος τὸ θεῖον μολυνθῆναι δάπεδον» (σελ. 368. Ἔκδ. Παρ.). Οἱ Τοῦρκοι ἔπραξαν ὕστερον τὰ αὐτὰ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἁλώσεως (Οὐρτ. Ἰννοκ. Γ'. Τόμ. Β'. σελ. 307).

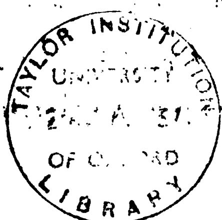
(1). Βιβλ. Α'. Κεφ. 2.

(2) Ἄρθ. Giustiniani ἐν τῇ ὑπὸ Ersch καὶ Gruber γερμανιστὶ ἐκδιδομένῃ ἐν Λειψίᾳ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ. Τμ. Α'. Φυλ. ΞΗ'. σελ. 308. Ὅρα καὶ Χρυσαλλίδ. Τόμ. Β'. Φυλ. 43. σελ. 577. Finl. Med. Greece, σελ. 112.

ὁμώνυμος τοῦ Βαλδουΐνου διάδοχος ἐξεθρονίζετο ὑπὸ τῶν ἐκ Νικαίας κατελθόντων Παλαιολόγων, καὶ μάταιαι ἀπέβησαν αἱ σύντονοι τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορος προσπάθειαι ἵν' ἀναλάβῃ κράτος, ὅπερ ἀείποτε σαλεῦον κατώρθωσαν μετὰ βίας νὰ διατηρῶσιν οἱ ἀναξίως πρὸ αὐτοῦ βασιλεύσαντες. Εἰς τὴν μοῖραν τοῦ Μαρκεσίου Βονιφατίου, ἑνὸς τῶν ἀποτυχόντων τοῦ θρόνου ὑποψηφίων, ἔπεσον Ἀσιατικαί τινες πέραν τοῦ Βοσπόρου ἐπαρχίαι. Τὰς κτήσεις ὅμως ταύτας διαμειψάμενος πρὸς τὴν Μακεδονίαν καὶ λαβὼν παρὰ τῶν Ἐνετῶν τὴν Θεσσαλίαν εἰς ἀντάλλαγμα τῆς νήσου Κρήτης (1), παραχωρηθείσης αὐτῷ πρώην ὑπὸ τοῦ νεωτέρου Ἀλεξίου, συνέστησεν ἴδιον κράτος, βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης προσαγορευθὲν, μέγα μὲν ἀρκούντως καὶ ἰσχυρὸν, ἀλλὰ μικρὸν ἐπιζῆσαν, ἀποθανόντος τοῦ καθιδρυτοῦ. Ἡ κερδαλεόφρων Ἐνετικὴ πολιτεία, τὸ δραστικώτερον μέρος λαβοῦσα ἐν τῇ ἐπιχειρήσει, κατεκληρώθη τὰ τρία ὄγδοα τοῦ διαμελισθέντος κράτους καὶ τὸ ἓν τέταρτον τῆς πρωτευούσης, ἔνθα οἱ Ἐνετοὶ ἔζων αὐτόνομοι καὶ οἱονεὶ ἐν ἰδίᾳ πόλει (2). Πανοῦργος δὲ ὅσον καὶ εὐθαρσὴς κατώρθωσε νὰ παγιώσῃ ἑαυτὴν ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ νὰ διασώσῃ τινὰς τῶν κατεστραμμένων χωρῶν πολὺν χρόνον μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων παντελῆ κατάληψιν τῶν λοιπῶν Φραγκικῶν κατακτημάτων. Ἡ Ἀδριανούπολις, αἱ ἐπαρχίαι Δυῤῥαχίου, Ἰωαννίνων, Δρυϊνουπόλεως, Βαγενετίας, Νικοπόλεως καὶ Λακεδαιμονίας, ἡ Μεθώνη καὶ Κορώνη, ἡ παραλία τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, αἱ Κυκλάδες καὶ Σποράδες νῆσοι, ἡ Ζάκυνθος, Κεφαλληνία, Λευκὰς, Κέρκυρα καὶ ἄλλοι πρὸς τούτοις τόποι μνημονεύονται ὡς περιελθόντες εἰς τὸν κλῆρον τῶν Ἐνετῶν ἐν τῷ κειμένῳ τῆς ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων γεναμένης περὶ διανομῆς τῆς χώρας συνθήκης (3). Ἀδυνατοῦσα δὲ

---

(1) Flaminii Cornelii Creta Sacra. Τόμ. Β'. σελ. 222 καὶ Buchon, Éclaircissemens historiques. σελ. 11.
(2) Finlay. Med. Greece. σελ. 111—112.
(3) Ἡ πρᾶξις τῆς διανομῆς ἐξεδόθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ Μουρατ.

TAYLOR INSTITUTION
OF
LIBRARY

Τῷ ἐν Ἀθήναις Κυρ. Παύλῳ Λάμπρῳ.

Ἐλλόγιμε Κύριε,

Ἐν ᾧ κατὰ τὰς ὀλίγας ἀνασχόλους μου ὥρας διετέλουν μελετῶν τὴν σπουδαίαν ἐποχὴν τῆς ἐν Ἑλλάδι Φραγκοκρατίας καὶ, ἀνελίττων ξηροὺς χρονογράφους καὶ ἐκδεδομένα καὶ ἀνέκδοτα μεσαιωνικὰ ἔγγραφα, ἠρυόμην ἐντεῦθεν τὴν ὕλην, δι' ἧς ὑπετύπουν τὴν νῦν εἰς φῶς προαγομένην πραγματείαν, Ὑμεῖς ἐτύχετε ἰδόντες ἀρχόμενον τὸ ἐμὸν ἔργον, καὶ οὐ μόνον διὰ φιλοφρόνων ἐκφράσεων παρωρμήσατέ με εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν καὶ ἐπεξεργασίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ μετὰ σπανίας ἐλευθεριότητος ἀνεδέχθητε καὶ τὴν δαπάνην τῆς δημοσιεύσεως.

Βαθεῖαν αἰσθανόμενος εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν Ὑμετέραν ταύτην πρᾶξιν, ἥτις ἐστὶ λαμπροτάτη ἀπόδειξις τῆς τε γενναιότητος Ὑμῶν καὶ τῆς ἀκραιφνοῦς πρὸς τὰς μεσαιωνικὰς μελέτας ἀγάπης, πρὸ πολλοῦ ἐπεθύμουν νὰ ὁμολογήσω ὑμῖν διὰ τοῦτο χάριτας καὶ δημοσίᾳ· νῦν δ' ἐλπίζω ὅτι δὲν θέλω προσκρούσῃ τῇ Ὑμετέρᾳ μετριοφροσύνῃ, προσφωνῶν Ὑμῖν ἔργον, ὅπερ ἄνευ τῆς Ὑμετέρας ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ἀντιλήψεως, οὐδέποτε βεβαίως ἤθελε προέλθῃ εἰς τὴν δημοσιότητα.

Ἀλλὰ,—καὶ μὴ λογιζομένου παντὸς ἄλλου ἰδιαιτέρου λόγου, ὅστις δικαίως μὲ παρορμᾷ εἰς τοῦτο—, πόνημα περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι Φραγκοκρατίας διαλαμβάνον καὶ ὑπὸ Ἕλληνος συγγεγραμμένον, τίνι ἄλλῳ πρέπει μᾶλλον νὰ προσφωνηθῇ εἰμὴ τῷ ἀνδρὶ, ὅστις πρὸς διαφώτησιν τῆς σκοτεινῆς ἐκείνης καὶ περιέργου τοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων ἐποχῆς, πλείστους κατέβαλε μόχθους καὶ μελέτας; Καὶ τῷ ὄντι, ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου συλλαβόντες Ὑμεῖς τὸν ἀξιάγαστον σκοπὸν τοῦ συλλέγειν τὰ οὐκ ὀλίγα νομίσματα, τὰ ἐν Ἑλλάδι κοπέντα ὑπὸ τῶν Φράγκων ἡγεμονίσκων μετὰ τὴν τετάρτην σταυροφορίαν, ἐπεδόθητε εἰς τὸ ἔργον μετὰ δραστηριότητος καὶ καρτερίας ἀκαταβλήτου, ἧς ἄνευ οὐδὲν οὔτε καλὸν, οὔτε γενναῖον ἐν τῷ κόσμῳ παράγεται, καὶ ἀπεκτήσατε πολύτιμον συλλογὴν, τιμῶσαν τὴν

ρήσας τῆς νήσου τὴν κατοχὴν τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ γείτονος, τοῦ Δουκὸς τῆς Νάξου (1). Τὰ *ζαθέα* Κύθηρα, ἔνθα, κατὰ τὰς μυθώδεις τῶν ἀρχαίων παραδόσεις, πρῶτον προσεπέλασεν ἡ ἐκ τῆς θαλάσσης ἀναδύσασα θεὰ Ἀφροδίτη, ἐγένοντο κτῆμα τοῦ Ἐνετοῦ Μάρκου Βενερίου, ἐπιγράψαντος ἑαυτὸν Μαρκέσιον τῆς νήσου (2), τὰ δὲ μεταξὺ Κυθήρων καὶ Κρήτης βραχώδη Αἴγιλα κατέλαβεν ὁ ἐπίσης Ἐνετὸς Ἰάκωβος Βιάρος (3). Αἱ νῆσοι Κεφαλληνία καὶ Ζάκυνθος, πρὸ τῆς ἐπελεύσεως τῶν Φράγκων ἀποσπασθεῖσαι τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καὶ κληρονομικῶς περιελθοῦσαι πρὸς τὸν Παλατῖνον Κόμητα Ματθαῖον Οὐρσῖνον, διετέλουν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1195 ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ (4). Ἀσύμφορον δὲ νομίσαντες οἱ Ἐνετοὶ νὰ ἐξελάσωσι τῆς Κομητείας τὸν Οὐρσῖνον, ὁμογενῆ καὶ ὁμόθρησκον αὐτοῖς ὄντα, ἠρκέσθησαν μόνον ν' ἀπαιτήσωσι παρ' αὐτοῦ ν' ἀναγνωρίσῃ τῆς πολιτείας τὴν κυριότητα (5), καὶ ὁμοίως προσηνέχθησαν πρὸς τὸν κρατήσαντα τῶν νήσων Ῥόδου καὶ Καρπάθου ἰσχυρὸν Ἑλληνικὸν οἶκον τῶν Γαβαλάδων (6), ἀ-

---

(1) Diss. Doc. sulla Stor. di Andros, σελ. 32.

(2) Romanin. Storia Documentata di Venezia, Τόμ. Α'. Μέρ. Β'. σελ. 183. Hopf. Urkunden und Zusätzen zur Geschichte der Insel Andros σελ. 7. Lunzi. Cond. polit. delle Isole Ionie. σελ. 27. καὶ τὸ Χρονικὸν περὶ τοῦ ἐν Κυθήροις μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, ὅπερ κατὰ πρῶτον ἐξέδωκε μετὰ σπουδαιοτάτων σημειώσεων καὶ κατεχώρισεν ἐν τῇ Χρυσαλλίδι τοῦ ἔτους 1868 ὁ ἐν Ἐνετίᾳ ἡμέτερος σοφὸς ὁμογενὴς κ. Ἰωάννης Βελοῦδος. (Ἐν Βενετίᾳ. σελ. κθ'.).

(3) Πανδώρ. Φυλ. 414, 15 Ἰουνίου 1867.

(4) Ὅρα τὸ προσηρτημένον Γενεαλογικὸν Στέμμα τῶν Οὐρσίνων ὑπὸ τοῦ Καθ. Χόπφ.

(5) Περὶ τῶν Οὐρσίνων θέλομεν ἐκτενέστερον πραγματευθῇ παρεκκατιόντες.

(6) Hopf. Veneto-Byzant. Anal. σελ. 147. Heyd. Le Colonie Commerc. degli Italiani in Oriente. Α'. σελ. 121. Ἀξιόλογον διατριβὴν περὶ τῶν ἐν Ῥόδῳ κοπέντων νομισμάτων τῶν

δυνατήσαντες ἴσως ν' ἀποστερήσωσιν αὐτοὺς τὴν ἀρχήν. Ἡ Κέρκυρα διὰ τὴν ἔξοχον αὐτῆς σπουδαιότητα δὲν συμπεριελήφθη ἐν τῇ κατηγορίᾳ τῶν λοιπῶν κατακτημάτων, ἀλλὰ, μετὰ ἰσχυρὰν καὶ πεισματώδη τῶν κατοίκων ἀντίστασιν κυριευθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, ἀπεχωρίσθη τῆς δικαιοδοσίας τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑδρεύοντος Τοποτηρητοῦ τοῦ Δουκὸς, οὗ ἔργον ἦν ἡ ἐπιστασία τῶν εἰς τὸν κλῆρον τῆς Ἐνετίας λαχουσῶν χωρῶν καὶ ὑπήχθη ἀμέσως ὑπ' ἐκείνην τοῦ *Κουμουνίου* τῆς Ἐνετίας (1). Βαρέως δὲ φέροντες οἱ κάτοικοι τὸν ἐπιβληθέντα ξένον ζυγὸν ἐπειράθησαν ν' ἀποσείσωσιν αὐτὸν καὶ ἐξανέστησαν κατὰ τῶν κρατούντων· ἀλλὰ, κεκμηκότες ἐκ τῶν συνεχῶν ἀγώνων, ὑπέκυψαν καὶ αὖθις ἄκοντες εἰς τὴν ἐπαχθῆ δουλείαν, παραδοθέντος τοῦ φρουρίου (1207) καὶ ἁπάσης τῆς νήσου Κερκύρας ἐπὶ τακτοῖς ὅροις πρὸς δέκα Ἐνετοὺς τιμαριώτας (2), ἄρξαντας ἐπὶ ὀλίγα μόνον ἔτη (3), διότι ἰσχυρὸς καὶ ὁμογενὴς γείτων, ὁ τῆς Ἠπείρου δεσπότης Μιχαὴλ, ἀνέκτησε μετ' οὐ πολὺ τὴν νῆσον, ἥτις μόλις ἥμισυν αἰῶνα ἐλευθερίας ἀπολαύσασα, ἔμελλε νὰ κλίνῃ καὶ πάλιν τὸν αὐχένα εἰς τὸν μακρὸν καὶ δούλειον ζυγὸν τῶν Ἀνδηγαυῶν καὶ Ἐνετῶν.

Ἡ Ἑλληνικὴ χώρα, ἡ πρὸς Νότον κειμένη τοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης, κατακτηθεῖσα ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, στρατηγου-

---

Γαβαλάδων κατεχώρισεν ἐν τῇ Πανδώρᾳ (Τόμ. ΙΒ'. Φυλ. 269. σελ. 97.) ὁ εἴπερ τις καὶ ἄλλος ἔμπειρος περὶ τὴν νομισματικὴν ἐπιστήμην κ. Π. Λάμπρος.

(1) Lunzi. Condiz. polit. delle Isole Ionie. σελ. 28.

(2) Mustoxidi. Le Cose Corciresi. Corfù. 1848. σελ. 399.

(3) Ὁ κ. Λούντσης ἐν τῷ περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Ἑπτανήσου ἐπὶ Ἐνετῶν πονήματι αὐτοῦ λέγει (σελ. κη.) ὅτι «μετὰ τρία ὡς ἔγγιστα ἔτη ἡ Κέρκυρα ὑπετάχθη εἰς τὸν δεσπότην Μιχαήλ». Ἀλλ' ἡ τοῦ Κυρίου Λούντση βεβαίωσις δὲν φαίνεται πειστική, διότι, ἐν ᾧ τὰ ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένα ἐπὶ οὐδεμιᾶς βασίζονται μαρτυρίας, τοὐναντίον δυνατὸν ν' ἀποδειχθῇ ὅτι μετὰ τρία ὡς ἐγ-

αὐτοκρατορίαν, *καθάπερ ὁλκάδα μεγάλην*, κατὰ Γρηγορᾶν (1), *ἀνέμοις ἀγρίοις καὶ κύμασι θαλαττίοις συνειλημμένην* κερματισθεῖσαν ἐκληρώσαντο οἱ πλεονέκται καὶ ἀμείλικτοι τῆς χώρας κατακτηταί.

Ἀπὸ τοῦδε εἰς νέαν εἰσέρχεται ἐποχὴν τῶν Ἑλλήνων τὸ ταλαίπωρον γένος. Ἡμέραι ἀποφράδες, ἡμέραι βαθείας ταπεινώσεως καὶ αὐστηρᾶς δοκιμασίας ἐπίκεινται αὐτῷ, ἀλλά, πίστιν ἔχον ἀσάλευτον εἰς τὴν ἐν σοφίᾳ διέπουσαν τῶν ἐθνῶν τὰς τύχας πρόνοιαν τοῦ Ὑψίστου καὶ εἰλικρινῆ τρέφον ἀφοσίωσιν πρός τε τὴν θρησκείαν καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων αὐτοῦ, θαῤῥαλέως ἀποκρούει τὰς παντοίας τῶν πολεμίων ἐπιβουλάς, ἄσπιλον δὲ καὶ ἀδάμαστον ἐκ τοῦ δεινοῦ ἀγῶνος ἐξέρχεται.

Ἐξ ὅσων ἔχομεν ἄχρι τοῦδε περὶ τοῦ διαμελισμοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἀκριβεστέρων εἰδήσεων μανθάνομεν ὅτι τὸ τεταρτημόριον αὐτοῦ, περιλαμβάνον τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰς ἀστυγείτονας χώρας μετά τινων νήσων, ὧν ἐπισημότεραι ἡ Χίος, ἡ Λέσβος καὶ ἡ Σάμος, περιῆλθε τῷ αἱρεθέντι αὐτοκράτορι (2). Ἀλλὰ τὸ σφετερισθὲν σκῆπτρον ἔμελλον ἐπ' ὀλίγον νὰ κρατήσωσιν οἱ Φράγκοι, διότι μετὰ μόνα ἓξ καὶ πεντήκοντα ἔτη ὁ τελευταῖος καὶ

πόνου ψυχῆς Νικήτας ὁ Χωνιάτης, μάρτυς αὐτόπτης αὐτῶν γενόμενος, λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις τάδε, «Ἡμίονοί τε καὶ ὑποζύγια σεσαγμένα μέχρι τῶν ἀδύτων εἰσήγοντο τοῦ νεώ, ὧν ἔνια διωλισθηκότα . . . . μαχαίραις ἐξεκεντήθησαν, ὡς ἐκ τῆς τῶν χολάδων κόπρου καὶ τοῦ προχυθέντος αἵματος τὸ θεῖον μολυνθῆναι δάπεδον» (σελ. 368. Ἔκδ. Παρ.). Οἱ Τοῦρκοι ἔπραξαν ὕστερον τὰ αὐτὰ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἁλώσεως (Οὐρτ. Ἰννοκ. Γ'. Τόμ. Β'. σελ. 307).

(1). Βιβλ. Α'. Κεφ. 2.

(2) Ἀρθ. Giustiniani ἐν τῇ ὑπὸ Ersch καὶ Gruber γερμανιστὶ ἐκδιδομένῃ ἐν Λειψίᾳ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ. Τμ. Α'. Φυλ. ΞΗ'. σελ. 308. Ὅρα καὶ Χρυσαλλίδ. Τόμ. Β'. Φυλ. 43. σελ. 577. Finl. Med. Greece, σελ. 112.

ὁμώνυμος τοῦ Βαλδουίνου διάδοχος ἐξεθρονίζετο ὑπὸ τῶν ἐκ Νικαίας κατελθόντων Παλαιολόγων, καὶ μάταιαι ἀπέβησαν αἱ σύντονοι τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορος προσπάθειαι ἵν' ἀναλάβῃ κράτος, ὅπερ ἀείποτε σαλεῦον κατώρθωσαν μετὰ βίας νὰ διατηρῶσιν οἱ ἀναξίως πρὸ αὐτοῦ βασιλεύσαντες. Εἰς τὴν μοῖραν τοῦ Μαρκεσίου Βονιφατίου, ἑνὸς τῶν ἀποτυχόντων τοῦ θρόνου ὑποψηφίων, ἔπεσον Ἀσιατικαί τινες πέραν τοῦ Βοσπόρου ἐπαρχίαι. Τὰς κτήσεις ὅμως ταύτας διαμειψάμενος πρὸς τὴν Μακεδονίαν καὶ λαβὼν παρὰ τῶν Ἐνετῶν τὴν Θεσσαλίαν εἰς ἀντάλλαγμα τῆς νήσου Κρήτης (1), παραχωρηθείσης αὐτῷ πρώην ὑπὸ τοῦ νεωτέρου Ἀλεξίου, συνέστησεν ἴδιον κράτος, βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης προσαγορευθέν, μέγα μὲν ἀρκούντως καὶ ἰσχυρόν, ἀλλὰ μικρὸν ἐπιζῆσαν, ἀποθανόντος τοῦ καθιδρυτοῦ. Ἡ κερδαλεόφρων Ἐνετικὴ πολιτεία, τὸ δραστικώτερον μέρος λαβοῦσα ἐν τῇ ἐπιχειρήσει, κατεκληρώθη τὰ τρία ὄγδοα τοῦ διαμελισθέντος κράτους καὶ τὸ ἓν τέταρτον τῆς πρωτευούσης, ἔνθα οἱ Ἐνετοὶ ἔζων αὐτόνομοι καὶ οἱονεὶ ἐν ἰδίᾳ πόλει (2). Πανοῦργος δὲ ὅσον καὶ εὐθαρσὴς κατώρθωσε νὰ παγιώσῃ ἑαυτὴν ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ νὰ διασώσῃ τινὰς τῶν κατεστραμμένων χωρῶν πολὺν χρόνον μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων παντελῆ κατάληψιν τῶν λοιπῶν Φραγκικῶν κατακτημάτων. Ἡ Ἀδριανούπολις, αἱ ἐπαρχίαι Δυῤῥαχίου, Ἰωαννίνων, Δρυϊνουπόλεως, Βαγενετίας, Νικοπόλεως καὶ Λακεδαιμονίας, ἡ Μεθώνη καὶ Κορώνη, ἡ παραλία τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, αἱ Κυκλάδες καὶ Σποράδες νῆσοι, ἡ Ζάκυνθος, Κεφαλληνία, Λευκάς, Κέρκυρα καὶ ἄλλοι πρὸς τούτοις τόποι μνημονεύονται ὡς περιελθόντες εἰς τὸν κλῆρον τῶν Ἐνετῶν ἐν τῷ κειμένῳ τῆς ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων γενομένης περὶ διανομῆς τῆς χώρας συνθήκης (3). Ἀδυνατοῦσα δὲ

---

(1) Flaminii Cornelii Creta Sacra. Τόμ. Β'. σελ. 222 καὶ Buchon, Éclaircissemens historiques. σελ. 11.

(2) Finlay. Med. Greece. σελ. 111—112.

(3) Ἡ πρᾶξις τῆς διανομῆς ἐξεδόθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ Μουρατ.

ἡ Ἐνετικὴ πολιτεία νὰ ποιήσῃ ὑποχειρίους καὶ νὰ διατηρῇ ἐν ὑποτελείᾳ πάσας τὰς χώρας ταύτας καὶ νήσους ἐξέδωκε κήρυγμα, δι' οὗ παρεχώρει τὴν χωροδεσποτείαν αὐτῶν πρὸς ὅντινα τῶν Ἐνετῶν ἢ τῶν φίλων τῆς πολιτείας ἤθελεν ἐπιχειρήσῃ ἰδίοις ἀναλώμασι τὴν κατάκτησιν, ἐφ' ὅρῳ ν' ἀναγνωρίσῃ ἑαυτὴν ὑπερτάτην κυρίαν. Τούτου ἕνεκα βλέπομεν περὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πολλὰς τῶν νήσων τῆς Ἑλληνικῆς θαλάσσης περιελθούσας εἰς τὴν κτῆσιν παραβόλων καὶ φιλοδόξων τυχοδιωκτῶν, οἵτινες ἐκ τοῦ εἰρημένου κηρύγματος ὠφεληθέντες ὥρμησαν εἰς τὴν Ἀνατολὴν πρὸς ἐπιζήτησιν ἡγεμονικῶν στεμμάτων.

Ἐκ τῶν Φράγκων τούτων ἡγεμονίσκων, ὧν τὰ ὀνόματα μόλις διέσωσεν ἡ ἱστορία, Μάρκος ὁ Σανοῦδος κατέλαβε τὴν Νάξον, Μῆλον, Πάρον, Σῦρον, Δῆλον μετὰ πολλῶν καὶ ἄλλων τῶν παρακειμένων Κυκλάδων (1207), ἀναλαβὼν τὴν προσηγορίαν τοῦ Δουκὸς τῆς Νάξου (1). Ἀλλ' οὗτος ὀψιαίτερον ἀπαλλάξας ἑαυτὸν τῆς πρὸς τὴν Ἐνετικὴν πολιτείαν ὑποτελείας, ἀνεγνώρισεν ὑπέρτατον αὐτοῦ κύριον τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Λατῖνον αὐτοκράτορα Ἐῤῥῖκον, παρ' οὗ καὶ ἔλαβε κατὰ τὴν συγκροτηθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἐν Ἑλλάδι Φράγκων ἡγεμόνων Ῥαβεναίαν συνέλευσιν (1210) τὴν ἐπιδεσποτείαν τῆς Δωδεκανήσου (2). Ἰάκωβος δὲ ὁ Βαρότσης, εἷς τῶν συναγωνισθέντων τῷ Σανούδῳ πρὸς ὑποδούλωσιν

ἐν τῷ ΙΒ'. Τόμ. (σελ. 329) τῶν Rerum Italic. Script., ἐν ὀρθοτέρᾳ δὲ ἀναγνώσει ὑπὸ τοῦ Καθ. Τάφελ, καταχωρίσαντος αὐτὴν ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς ἐν Μονάχῳ Ἀκαδημίας (Abhandlungen der histor. Classe der München Akad. Τόμ. Ε'. Μέρ. Α'.).

(1) Dissertaz. Docum. sulla Storia dell' isola di Andros e dei suoi signori del Dot. C. Hopf, tradot. da G. B. Sardagna. σελ. 33.

(2) Οὕτως ἐκαλοῦντο αἱ Κυκλάδες κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Τὸ δὲ ὄνομα φαίνεται ἀρκούντως ἀρχαῖον, διότι ἀνέρχεται μέχρι τῆς ὀγδόης Μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος (Θεοφ. Χρόν. 383) καὶ μνημονεύεται κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐννάτης ἔν τινι νόμῳ τοῦ βασιλέως Νικηφόρου (Juris Oriental. lib. tres ab Enimundo Bonafidio

τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ παγίωσιν τῆς Δουκίας, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ εἰς τιμάριον τὰς νήσους Θήραν καὶ Θηρασίαν (1). Παρὰ τοῦ Σανούδου ὡσαύτως ἔλαβε τῆς Ἀστυπαλαίας τὴν χωροδεσποτείαν Ἰωάννης Α' ὁ Κυϊρίνιος, βοηθήσας αὐτῷ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιχειρήσει (2). Αἱ νῆσοι Κέως καὶ Σέριφος ἐξεπολιορκήθησαν ὑπὸ Ἀνδρέου καὶ Ἱερεμίου τῶν ἀδελφῶν Γυζίων, Πέτρου τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ Δομινίκου Μιχαὴλ, οἵτινες ἀνεγνώρισαν τῶν Σανούδων τὴν ἐπιδεσποτείαν καὶ ἔλαβον ἕκαστος ἐν τεταρτημόριον ἑκατέρας νήσου (3). Ἡ Ἀμοργὸς, ἀνήκουσα κατ' ἀρχὰς τοῖς Σανούδοις, ἀφῃρέθη ὕστερον αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ στόλου τοῦ ἐν Νικαίᾳ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Βατάτσου, παραχωρήσαντος αὐτὴν μετ' οὐ πολὺ πρὸς τοὺς Γυζίους (4), ὧν ὁ οἶκος ηὐμοίρησε νὰ λάβῃ καὶ τὴν κυριότητα τῆς Τήνου, Μυκόνου, Σκύρου, Σκοπέλου καὶ Σκιάθου (5). Ἡ Ἀνάφη παρεδόθη παραχρῆμα ὑπὸ τοῦ καταλαβόντος αὐτὴν Σανούδου πρὸς Λεονάρδον τὸν Φόσκολον (6), ἐξ ἐπισήμου Ἐνετικοῦ οἴκου καταγόμενον, εἰς ὃν ἰσχυρίζετο ὅτι ἀνῆκεν ὁ ἡμιζακύνθιος τῶν *Μνημάτων* ποιητὴς Οὔγος ὁ Φόσκολος (7). Τὴν Ἄνδρον ἐπόρθησεν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ μεγάλου Ἐρρίκου. Μαρῖνος ὁ Δάνδολος, διατη-

---

digesti. σελ. 6. Ἔκδ. Ἐρρίκου Στεφάνου. 1573). Ἡ Δωδεκάνησος ἀπετέλει τὸ ιζ'. Θέμα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, τὸ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καλούμενον. (Const. Porphyrog. De Them. Βιβ. Α'. σελ. 18. ὑπὸ Βανδουρ.)

(1) K. Hopf. Veneto-Byzantinische Analekten. Wien. 1860. σελ. 20.

(2) Αὐτόθ. σελ. 99—100.

(3) Αὐτόθ. σελ. 64—65.

(4) Αὐτόθ. σελ. 91—92.

(5) Ἄρθ. Ghisi ἐν τῇ ὑπὸ Ersch καὶ Gruber ἐκδιδομένῃ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ. Τμ. Α'. Φυλ. ΞΣΤ'. σελ. 336 καὶ Hopf. De hist. Duc. Athen. font. Append. prim.

(6) Veneto-Byzant. Anal. σελ. 137.

(7) Foscolo. Prose Politiche. σελ. 268—269. Ἔκδ. Le Monnier καὶ Revue Moderne. 1 Ἰουνίου 1867. σελ. 569.

ρήσας τῆς νήσου τὴν κατοχὴν τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ γείτονος, τοῦ Δουκὸς τῆς Νάξου (1). Τὰ ζαθέα Κύθηρα, ἔνθα, κατὰ τὰς μυθώδεις τῶν ἀρχαίων παραδόσεις, πρῶτον προσεπέλασεν ἡ ἐκ τῆς θαλάσσης ἀναδύσασα θεὰ Ἀφροδίτη, ἐγένοντο κτῆμα τοῦ Ἐνετοῦ Μάρκου Βενερίου, ἐπιγράψαντος ἑαυτὸν Μαρκέσιον τῆς νήσου (2), τὰ δὲ μεταξὺ Κυθήρων καὶ Κρήτης βραχώδη Αἴγιλα κατέλαβεν ὁ ἐπίσης Ἐνετὸς Ἰάκωβος Βιάρος (3). Αἱ νῆσοι Κεφαλληνία καὶ Ζάκυνθος, πρὸ τῆς ἐπελεύσεως τῶν Φράγκων ἀποσπασθεῖσαι τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καὶ κληρονομικῶς περιελθοῦσαι πρὸς τὸν Παλατῖνον Κόμητα Ματθαῖον Οὐρσῖνον, διετέλουν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1195 ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ (4). Ἀσύμφορον δὲ νομίσαντες οἱ Ἐνετοὶ νὰ ἐξελάσωσι τῆς Κομητείας τὸν Οὐρσῖνον, ὁμογενῆ καὶ ὁμόθρησκον αὐτοῖς ὄντα, ἠρκέσθησαν μόνον ν' ἀπαιτήσωσι παρ' αὐτοῦ ν' ἀναγνωρίσῃ τῆς πολιτείας τὴν κυριότητα (5), καὶ ὁμοίως προσηνέχθησαν πρὸς τὸν κρατήσαντα τῶν νήσων Ῥόδου καὶ Καρπάθου ἰσχυρὸν Ἑλληνικὸν οἶκον τῶν Γαβαλάδων (6), ἀ-

---

(1) Diss. Doc. sulla Stor. di Andros, σελ. 32.

(2) Romanin. Storia Documentata di Venezia, Τόμ. Α'. Μέρ. Β'. σελ. 183. Hopf. Urkunden und Zusätzen zur Geschichte der Insel Andros σελ. 7. Lunzi. Cond. polit. delle Isole Ionie. σελ. 27. καὶ τὸ Χρονικὸν περὶ τοῦ ἐν Κυθήροις μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, ὅπερ κατὰ πρῶτον ἐξέδωκε μετὰ σπουδαιοτάτων σημειώσεων καὶ κατεχώρισεν ἐν τῇ Χρυσαλλίδι τοῦ ἔτους 1868 ὁ ἐν Ἐνετίᾳ ἡμέτερος σοφὸς ὁμογενὴς κ. Ἰωάννης Βελοῦδος. (Ἐν Βενετίᾳ. σελ. κθ'.).

(3) Πανδώρ. Φυλ. 414, 15 Ἰουνίου 1867.

(4) Ὅρα τὸ προσηρτημένον Γενεαλογικὸν Στέμμα τῶν Οὐρσίνων ὑπὸ τοῦ Καθ. Χόπφ.

(5) Περὶ τῶν Οὐρσίνων θέλομεν ἐκτενέστερον πραγματευθῇ παρακατιόντες.

(6) Hopf. Veneto-Byzant. Anal. σελ. 147. Heyd. Le Colonie Commerc. degli Italiani in Oriente. Α'. σελ. 121. Ἀξιόλογον διατριβὴν περὶ τῶν ἐν Ῥόδῳ κοπέντων νομισμάτων τῶν

δυνατήσαντες ἴσως ν' ἀποστερήσωσιν αὐτοὺς τὴν ἀρχήν. Ἡ Κέρκυρα διὰ τὴν ἔξοχον αὐτῆς σπουδαιότητα δὲν συμπεριελήφθη ἐν τῇ κατηγορίᾳ τῶν λοιπῶν κατακτημάτων, ἀλλὰ, μετὰ ἰσχυρὰν καὶ πεισματώδη τῶν κατοίκων ἀντίστασιν κυριευθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, ἀπεχωρίσθη τῆς δικαιοδοσίας τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑδρεύοντος Τοποτηρητοῦ τοῦ Δουκὸς, οὗ ἔργον ἦν ἡ ἐπιστασία τῶν εἰς τὸν κλῆρον τῆς Ἐνετίας λαχουσῶν χωρῶν καὶ ὑπήχθη ἀμέσως ὑπ' ἐκείνην τοῦ *Κουμουνίου* τῆς Ἐνετίας (1). Βαρέως δὲ φέροντες οἱ κάτοικοι τὸν ἐπιβληθέντα ξένον ζυγὸν ἐπειράθησαν ν' ἀποσείσωσιν αὐτὸν καὶ ἐξανέστησαν κατὰ τῶν κρατούντων· ἀλλὰ, κεκμηκότες ἐκ τῶν συνεχῶν ἀγώνων, ὑπέκυψαν καὶ αὖθις ἄκοντες εἰς τὴν ἐπαχθῆ δουλείαν, παραδοθέντος τοῦ φρουρίου (1207) καὶ ἁπάσης τῆς νήσου Κερκύρας ἐπὶ τακτοῖς ὅροις πρὸς δέκα Ἐνετοὺς τιμαριώτας (2), ἄρξαντας ἐπὶ ὀλίγα μόνον ἔτη (3), διότι ἰσχυρὸς καὶ ὁμογενὴς γείτων, ὁ τῆς Ἠπείρου δεσπότης Μιχαὴλ, ἀνέκτησε μετ' οὐ πολὺ τὴν νῆσον, ἥτις μόλις ἥμισυν αἰῶνα ἐλευθερίας ἀπολαύσασα, ἔμελλε νὰ κλίνῃ καὶ πάλιν τὸν αὐχένα εἰς τὸν μακρὸν καὶ δούλειον ζυγὸν τῶν Ἀνδηγαυῶν καὶ Ἐνετῶν.

Ἡ Ἑλληνικὴ χώρα, ἡ πρὸς Νότον κειμένη τοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης, καταχτηθεῖσα ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, στρατηγου-

---

Γαβαλάδων κατεχώρισεν ἐν τῇ Πανδώρᾳ (Τόμ. ΙΒ'. Φυλ. 269. σελ. 97.) ὁ εἴπερ τις καὶ ἄλλος ἔμπειρος περὶ τὴν νομισματικὴν ἐπιστήμην κ. Π. Λάμπρος.

(1) Lunzi. Condiz. polit. delle Isole Ionie. σελ. 28.

(2) Mustoxidi. Le Cose Corciresi. Corfù. 1848. σελ. 399.

(3) Ὁ κ. Λούντσης ἐν τῷ περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Ἑπτανήσου ἐπὶ Ἐνετῶν πονήματι αὐτοῦ λέγει (σελ. κή.) ὅτι «μετὰ τρία ὡς ἔγγιστα ἔτη ἡ Κέρκυρα ὑπετάχθη εἰς τὸν δεσπότην Μιχαὴλ». Ἀλλ' ἡ τοῦ Κυρίου Λούντση βεβαίωσις δὲν φαίνεται πειστικὴ, διότι, ἐν ᾧ τὰ ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένα ἐπὶ οὐδεμιᾶς βασίζονται μαρτυρίας, τοὐναντίον δυνατὸν ν' ἀποδειχθῇ ὅτι μετὰ τρία ὡς ἐγ-

μένων ὑπὸ τοῦ Μαρκεσίου Βονιφατίου, διῃρέθη καὶ αὕτη εἰς κράτη κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον μικρὰ, ἀπονεμηθέντα πρὸς μεγάλους τιμαριώτας (1), οἵτινες λαβόντες τὴν δεσποτείαν παρὰ τοῦ Βονιφατίου ἀνεγνώρισαν αὐτὸν ὑπέρτατον ἄρχοντα. Ἡ πάλαι τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἑστία, αἱ *ἰοστέφανοι* Ἀθῆναι, καὶ αἱ ἀντίζηλοι αὐτῶν γειτνιάζουσαι Θῆβαι ὑπέκυψαν εἰς τὸν αὐτὸν ζυγὸν, σύνδουλοι γενόμεναι Ὄθωνος de La Roche ϛαυροφόρου Βουργουνδίου, ἐπιγράψαντος ἑαυτὸν *Μέγαν Κύρην* Ἀθηνῶν (2), ἣν προσηγορίαν ὁ ἀνεψιὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Γουΐδων μετήλλαξεν ἐπὶ τὸ σεμνοπρεπέστερον εἰς τὴν τοῦ Δουκὸς, λαβὼν τὴν

γιστα ἔτη ἀπὸ τῆς παραδόσεως τῆς νήσου πρὸς τοὺς εὐγενεῖς Ἐνετοὺς τιμαριώτας, ἥτις ἐγένετο κατὰ μῆνα Ἰούνιον τοῦ 1207 ἔτους, ἡ Κέρκυρα διετέλει εἰσέτι ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Ἐνετῶν. Τῳόντι, ἐξάγεται ἔκ τε τοῦ Livre de la Conqueste (σελ. 61 καὶ ἑξ.) καὶ ἐκ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μωραίως (Βιβ. τ. Κουγ. στ. 830 καὶ ἑξ.), ὅτι Ῥοβέρτος de Champagne μεταβαίνων εἰς Πελοπόννησον, ἧς τὴν αὐθεντίαν ἔλαβε παρὰ τοῦ ἐξαδέλφου Γουϊλέλμου de Champ-Litte, ἀφίκετο εἰς Κέρκυραν περὶ τὰ τέλη Μαρτίου τοῦ 1210, ἀρχόντων ἔτι τῶν Ἐνετῶν (Buchon, Éclaircissemens hist. σελ. 91. Mustoxidi. Cose Corcir. σελ. 400). Κατὰ ποῖον δ' ἔτος ἀκριβῶς ὑπετάγη ἡ Κέρκυρα εἰς Μιχαὴλ τὸν Δεσπότην ἐστὶ πάντη ἄγνωστον. Ἀλλὰ τοῦτο βεβαίως ἐγένετο μικρὸν πρὸ τῆς ἐν ἔτει 1014 (Finlay. Mediev. Greece. σελ. 144) δολοφονίας αὐτοῦ, διότι κατὰ τὸν μοναχὸν Ἰὼβ, τὸν βιογράφον τῆς θείας Θεοδώρας τῆς Ἄρτης, ἀφ' οὗ ὁ Μιχαὴλ «τὴν νῆσόν τε Κορυφὼ καὶ Δυῤῥάχιον καὶ Ἀχρίδα καὶ πᾶσαν τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα περιεποιήσατο . . . . . . ταχέως καὶ οὗτος, ἔργον ῥομφαίας γενόμενος, ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο» (Græci Codices Manuscripti apud Nanios asservati. Bononiæ. 1784. σελ. 138. Ἑλληνομνήμ. σελ. 43. Buchon. Nouvelles Recherch. Τόμ. Β'. σελ. 403).

(1) Νικήτ. σελ. 410. Ἐκδ. Παρ. Finlay. Mediev. Greece. σελ. 135 καὶ 153.

(2) Βιβλίον τῆς Κουγκέστας στίχ. 221—224. Finlay. αὐτ. σελ. 154.

περὶ τούτου ἄδειαν παρὰ τοῦ εἰς τὴν χορείαν τῶν δυτικῶν ἁγίων ἐναριθμηθέντος βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου τοῦ Θ'. (1).

Τὴν ἀντιπέραν Εὔβοιαν κατακτησάμενος διὰ στρατεύματος, κατὰ Νικήταν (2), εὐρωστέρου τοῦ Εὐρίπου ὁ Φλαμανδὸς Ἰάκωβος ὁ Ἀβέννιος, ὡς ἀντιστράτηγος τοῦ Μαρκεσίου Βονιφατίου, διένειμεν αὐτὴν εἰς τρία τιμάρια, παραχωρήσας αὐτὰ τοῖς φίλοις καὶ συστρατιώταις αὐτοῦ Ῥαβάνῳ τῷ ἐκ Καρκέρων, Πεκοράρῳ τῷ ἐκ Πεκοράρων καί τινι Ῥοβέρτῳ Οὐηρωνίῳ, καὶ διὰ τοῦτο βλέπομεν τὴν νῆσον ἔκτοτε τριχῆ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διῃρημένην καὶ ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν οὖσαν τῶν λεγομένων Τριάρχων Εὐβοίας (les terciers de Negripont). (3).

Ἡ λοιπὴ πρὸς Βοῤῥᾶν τοῦ Κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ κειμένη χώρα ἀπετέλεσεν ἕτερα δύο Φραγκικὰ κράτη, περὶ ὧν δυστυχῶς ἔχομεν ὀλίγας καὶ ἐνδεῶς ἐκπληρούσας τὴν περιέργειαν τῶν φιλιστόρων εἰδήσεις. Εἰσὶ δὲ ταῦτα ἡ Μαρκία τῆς Βοδονίτσης παρὰ ταῖς ἀρχαίαις Θερμοπύλαις, ἧς ἦρξε πρῶτος Γουΐδων ὁ Παλλαβικίνιος ὁ ἐπικληθεὶς Μαρκεσόπουλος (4), καὶ ἡ Αὐ-

(1) Βιβ. τ. Κουγ. στ. 2131 καὶ ἑξ. Περὶ δὲ τοῦ ἐν αὐτῷ ὀνόματος Γυλιάμου ὅρα Med. Greece. σελ. 159.

(2) Σελ. 393. Ἐκδ. Παρ.

(3) Hopf. Dissert. Docum. sulla Storia di Karystos, trad. di G. Sardagna. Venezia. 1856. σελ. 23.

(4) P. Litta. Famigl. celebri ital. Fam. XLI. Disp. 77. Tav. XIV. παρὰ Hopf. De Hist. Duc. Athen. σελ. 25. καὶ Append. Secund. B. Ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Παλλαβικινίων μετέβη ἡ Μαρκία τῆς Βοδονίτσης εἰς τὸν Ἐνετικὸν οἶκον τῶν Γεωργίων (Zorzi), νυμφευθέντος Νικολάου Γεωργίου μετὰ Γουϊλέλμας, ἐπικλήρου θυγατρὸς τοῦ ἐν τῇ παρὰ τῷ Κηφισῷ μάχῃ (1311) πεσόντος Μαρκεσίου Ἀλβέρτου (Hopf. Diss. sulla St. di Karystos. σελ. 54—55). Ὁ φιλόπονος καὶ εὐπαίδευτος κ. Κ. Σάθας, ἥττονα λόγον ποιούμενος τῆς ὑπὸ τοῦ Καθ. Χόπφ περὶ Καρύστου πραγματείας, μετεποίησε τὴν Γουϊλέλμαν εἰς Γουϊλέλμον (Χρον. Γαλα-

θεντία, βραδύτερον δὲ Κομητεία τῶν Σαλόνων (1), ὧν πρῶτος Αὐθέντης (2) ἀναφέρεται Θωμᾶς ὁ ἐκ Στρομογκούρτου

ξειδ. σελ. 106) καὶ φαίνεται δοξάζων ὅτι οἱ μετὰ τὴν Γουϊλέλμαν ἢ κατ' αὐτὸν μετὰ τὸν Γουϊλέλμον ἄρξαντες τῆς Βοδονίτσης ἦσαν τοῦ τῶν Παλλαβικινίων οἴκου καὶ οὐχὶ τοῦ τῶν Γεωργίων, διότι ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν Μαρκεσίων τῆς Βοδονίτσης δὲν διακρίνει αὐτοὺς διὰ τοῦ οἰκογενειακοῦ ὀνόματος, ἀναγκαίου ὄντος ὅτε οἱ προαναφερόμενοι εἰς ἄλλην οἰκογένειαν ἀνήκουσιν.

(1) Ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν νῦν Σαλόνων ἔκειτο τὸ πάλαι ἡ ἐπίσημος τῆς Λοκρίδος πόλις Ἄμφισσα, ἐπώνυμος γενομένη, κατὰ τὰς μυθολογικὰς παραδόσεις, Ἀμφίσσης τῆς Μάκαρος τοῦ Αἰόλου (Geographie von Griechenland von Courad. Bursian. Τόμ. Α'. σελ. 150. Περὶ δὲ τῶν σωζομένων ἐρειπίων ὅρα Vischer Erinnerungen und Eindrücke aus Griechenland. σελ. 119). Ἰδίαν τῆς Ἀμφίσσης, Ναυπάκτου, Γαλαξειδίου, Λοιδορικίου καὶ τῶν περιχώρων ἱστορίαν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων συνέγραψε μετὰ πολλῆς φιλοπονίας ὁ εὐπαίδευτος κ. Κ. Σάθας πρὸς διαφώτισιν τοῦ ἐν Γαλαξειδίῳ ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθέντος περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1864 ἔτους Χρονικοῦ, ἐν συνόψει περιέχοντος τὴν ἱστορίαν τοῦ Γαλαξειδίου ἀπὸ τοῦ Ι'. μέχρι τοῦ ΙΖ'. αἰῶνος καὶ οὐκ ὀλίγας ἄλλας σπουδαίας εἰδήσεις περὶ τῶν ὁμόρων χωρῶν.

(2) Ὁ Καθ. κ. Χὸπφ βεβαιῶν (ὅρα Συμπλ. τοῦ ἀνωτέρω Χρονικοῦ. σελ. 237) ὅτι δύο γενεαὶ ἦρξαν τῶν Σαλόνων, ἡ μὲν Γαλλικὴ (1205—1311), ἡ δὲ Καταλωνικὴ, προσεπιφέρει ὅτι οἱ Γάλλοι τῶν Σαλόνων κύριοι οὐδέποτε ἔλαβον τὴν τοῦ Κόμητος προσηγορίαν, ἀλλ' οἱ διαδεχθέντες αὐτοὺς Ἱσπανοί. Πρὸς τὴν δοξασίαν ταύτην τοῦ σοφοῦ Γερμανοῦ ἱστορικοῦ φαίνεται ἐναντιούμενον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος Χρονικὸν, διότι Κόμητες ἐν αὐτῷ καλοῦνται πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ ἄρξαντες τῶν Σαλόνων. Παρατηροῦντες ὅμως ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ Χρονικῷ Σάλονα ὀνομάζεται ἡ Ἄμφισσα καὶ καθ' ἣν ἐποχὴν δὲν ἔφερον ἔτι τὸ ὄνομα τοῦτο, οὐδόλως διστάζομεν πιστεύοντες ὅτι ἡ τῶν κυρίων τῶν Σαλόνων νεωτέρα τοῦ Κόμητος ἐπίκλησις ἀπεδόθη καὶ εἰς τοὺς μὴ φέροντας εἰσέτι αὐτὴν πρώτους Γάλλους κυρίους. Οὕτω καὶ ἀδόκιμοι τῶν νεωτέρων χρόνων ζωγράφοι παρέστησαν τοὺς ἥρωας τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου Φραγκικὸν φοροῦντας ἱματισμὸν καὶ διὰ πυροβόλων καὶ τηλεβόλων ἀγωνιζομέ-

(de Stromoncort) (1), ὅστις παρεγένετο μετὰ τῶν λοιπῶν Φράγκων ἡγεμόνων ἐν τῇ Ῥαβεννίᾳ συνελεύσει (2) καὶ ἔπεσε μαχόμενος πρὸς τὸν Δεσπότην τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ τὸν Κομνηνόν (3).

Ἡ Πελοπόννησος, ἀποτελέσασα τὸ λεγόμενον Πριγκιπάτον τῆς Ἀχαΐας, ὅπερ ἦν ἡ σπουδαιοτέρα τῶν ἐν Ἑλλάδι Φραγκικῶν κτήσεων, περιῆλθεν ὑπὸ τὸ κράτος Γουλιέλμου τοῦ Champ-Litte, τοῦ ἐν τῷ Χρονικῷ τοῦ Μωραίως σταθερῶς καλουμένου Καμπανέσου (le Champenois) (4) βοηθηθέντος ὑπὸ τοῦ παρατόλμου αὐτοῦ φίλου Γοφρείδου τοῦ Βιλλαρδουΐνου, ἀνεψιοῦ τοῦ ζωηροῦ καὶ ἀφελοῦς χρονογράφου τῆς ἁλώσεως (5).

Ὁ Βιλλαρδουΐνος, ἀντὶ τοῦ συνοδεῦσαι τοὺς λοιποὺς Σταυροφόρους, τοὺς πορθήσαντας τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔπλευσεν ἐκ Γαλλίας κατ᾿ εὐθεῖαν εἰς Παλαιστίνην, καὶ οὐδὲν ἄξιον λόγου διαπράξας αὐτόθι, ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ οἴκαδε, ἅμα συνεπλήρωσε τὸν χρόνον τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, ἣν ἀνεδέξατο ἐπὶ ἱερῷ σκοπῷ.

νους. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Δάντης, σύγχρονος ὢν τῶν Δουκῶν τῶν Ἀθηνῶν Γουΐδωνος τοῦ Β΄. καὶ Οὐαλτερίου τοῦ ἐκ Βρέννης, ἀναφέρων τὸν μυθολογούμενον Θησέα, καλεῖ αὐτὸν οὐχὶ βασιλέα, ἀλλὰ Duca d'Atene (Inferno XII. 17).

(1) Hopf. De Hist. Duc. Athen. App. Sec. A.

(2) Buchon. Nouvel. Rech. Τόμ. Α΄. XLIX. Hist. des Conq. σελ. 131 καὶ 151.

(3) Ἐτότες γοῦν ὁ δεσπότας Μιχαὴλ ἐσώναξε φουσάτα καὶ πέρνοντας καὶ τοὺς Γαλαξειδιώταις ἐπῆγαν στὰ Σάλονα, καὶ ἔγινε ἁμάχη φοβερὴ καὶ σκοτωμὸς, καὶ ἐνικηθήκασι οἱ Φράγκοι, καὶ ἄλλοι ἐσκοτωθήκασι, ἄλλοι ἐπιασθήκασι σκλάβοι· ἐτότες ἐσκοτώθηκε καὶ ὁ αὐθέντης τοῦ Σαλόνου ὁ Φράγκος, Κόντος λεγόμενος (Χρονικ. Γαλαξ. σελ. 201).

(4) Βιβ. τ. Κουγ. στ. 104, 143 καὶ ἄλλ. Buchon Éclaircis. sur la Mor. Franç. σελ. 78.

(5) Ville-Harduin. Ystore de Constant. σελ. 252. Ἐκδ. Buchon. Τούτου τὴν ἀφήγησιν, πάντη διάφορον τῆς τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μωραίως, παρεδέχθημεν ὡς αὐθεντικωτέραν εἰς ὅσ᾿ ἀφορῶσι τὴν πορείαν τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Γοφρείδου.

Κατὰ δὲ τὸν ἀνάπλουν χειμασθείσης τῆς νεὼς ἐφ' ἧς ἐπέβη, προσωρμίσατο εἰς Μεθώνην τῆς Πελοποννήσου. Μαθὼν δ' ἐνταῦθα ὅτι ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Βυζαντινῆς ἠγέρθη Φραγκικὴ αὐτοκρατορία καὶ ὅτι πλοῦτον πολὺν καὶ δυναστείαν εὐδαιμόνων χωρῶν ἀπέλαβον διὰ τοῦ ξίφους οὐχὶ ὀλίγοι τῶν ἑαυτοῦ ὁμογενῶν, ἐζήλωσε τὴν τύχην ἐκείνων, καὶ συνεταιρισάμενος μετά τινος ἐπισήμου τῶν ἐπιχωρίων, συνεξεπόρθησε μετ' αὐτοῦ μέγα μέρος τῆς γειτνιαζούσης χώρας (1). Ἀλλ' ἀποθανόντος μετ' οὐ πολὺ τοῦ Ἕλληνος συμμάχου (2), διεκόπησαν καὶ αἱ πρώην τῶν Φράγκων καὶ Ἑλλήνων φιλικαὶ σχέσεις. Ἐν τοσούτῳ ἀκούσας ὁ Βιλλαρδουῖνος, ὅτι ὁ Μαρκέσιος Βονιφάτιος, διανοούμενος νὰ ποιήσῃ ὑποχειρίους τὰς ἐπέκεινα τοῦ Ὀλύμπου κειμένας Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας, εἶχεν ἀπέλθῃ ἐκ Θεσσαλονίκης ἡγούμενος πλείστων ὅσων ἱπποτῶν, καὶ διελθὼν τὴν Βοιωτίαν καὶ Ἀττικὴν εἶχε προβῇ νικηφόρος μέχρι Ναυπλίας, ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ καὶ, παραλαβὼν ὅσους ἠδυνήθη πολεμιστὰς, παρεγένετο μετὰ βραχεῖαν μὲν ἀλλ' ἐπίπονον καὶ ἐπικίνδυνον πορείαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Σταυροφόρων, ἔνθα ἔτυχεν εὐμενεστάτης παρὰ τοῦ Μαρκεσίου δεξιώ-

---

(1) Et uns Grius, qui molt iert sires dou païs, le sot. Si vint à lui et l'ounera molt, el li dist: «Biaus sire, li Franc ont conquise Constantinoble et fait empereour. Se tu te voloies à moi acompaignier, je te porteroie molt boine foi e conquerriesmes ensamble de ceste terre assés». Ensi se jurerent ensamble entre Joffroi de Ville-Harduin et le Griu; et conquisent grant partie de la terre. Αὐτόθ.

(2) Οἱ ἱστορικοὶ δὲν ἀναφέρουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Buchon (Hist. des Conq. σελ. 25.) δοξάζει ὅτι ἀνῆκεν οὗτος εἰς τὸν λαμπρὸν τῶν Μελισσηνῶν οἶκον, μέγα τότε δυνάμενον ἐν ταῖς μεσημβριναῖς χώραις τῆς Πελοποννήσου. Ἐκ τοῦ οἴκου τούτου, ὅστις ἀνέρχεται μέχρι τῆς ἐνδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, καθ' ἣν ἐποχὴν Νικηφόρος ὁ Μελισσηνὸς ἐνυμφεύθη Εὐδοξίαν, τὴν ἀδελφὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Α' καὶ θείαν Ἄννης τῆς ἱστορικῆς, καὶ ὅστις ἀείποτε διεκρίθη ἐπὶ πολιτικαῖς καὶ στρατιωτι-

σεως (1). Μεταξὺ δὲ τῶν πολλῶν καὶ ἐπισήμων ἱπποτῶν, οἵτινες συνείποντο τῷ Βονιφατίῳ, εὗρεν ὁ Βιλλαρδουῖνος καὶ τὸν ἐπιστήθιον αὐτοῦ φίλον Γουϊλέλμον τὸν Καμπανέσην. Ἔχων δὲ ἀμετάτρεπτον τὴν περὶ κατακτήσεως τῆς Πελοποννήσου πρόθεσιν καὶ ἐλθὼν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Σταυροφόρων κυρίως πρὸς εὕρεσιν ἰσχυρῶν συμμάχων ἵνα τὸν σκοπὸν αὐτοῦ συντελέσῃ, μετωχέτευσεν εἰς τὸν νοῦν τοῦ Καμπανέσου πάντα τὰ ἑαυτοῦ βουλεύματα καὶ ἔπεισεν αὐτὸν νὰ μὴ ἐπιμείνῃ πολιορκῶν μετὰ τοῦ Βονιφατίου τὸ δυσάλωτον τῆς Ναυπλίας φρούριον, ἀλλὰ συνεσώσαντες ἀμφότεροι τὰς ἑαυτῶν δυνάμεις καὶ στρέψαντες ἀπὸ κοινοῦ τὰ ὅπλα πρὸς τὴν ὁμαλὴν καὶ εὐχείρωτον τῆς Ἤλιδος καὶ Μεσσηνίας παραλίαν, νὰ ἐπιχειρήσωσι πρότερον τῶν χωρῶν ἐκείνων τὴν κατάκτησιν (2). Ἐρωτηθεὶς περὶ τούτου ὁ Βονιφάτιος ἐπεδοκίμασε τῶν δύο φίλων τὴν πρόθεσιν. Ἀναγκαζόμενος δὲ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Θεσσαλονίκην ἕνεκεν ἐκραγείσης αὐτόθι αἰφνιδίου ἐπαναστάσεως, ἀπέστη πάσης ἐν Πελοποννήσῳ πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως, καί, ἀναθεὶς τὴν ἐκπόρθησιν τῆς χώρας ἐκείνης τῷ Καμπανέσῃ, ἐπανέστρεψεν εἰς Θεσσαλονίκην, ἀφ' οὗ πρότερον εἰς σημεῖον εὐνοίας καὶ πρὸς ἀμοιβὴν τῆς πιστῆς αὐτοῦ ἐν τῷ πολέμῳ συμπράξεως ἐδωρήσατο αὐτῷ τὴν ἐπιδεσποτείαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν, τῆς Βοδονίτσης καὶ Εὐβοίας (3).

καῖς ἀρεταῖς, κατάγονται οἱ Μελισσηνοὶ τῆς Κεφαλληνίας, μεταβάντες ἐκεῖσε ἐκ Κρήτης, εἰς ἣν εἶχε μετοικήσῃ κατὰ τὴν δεκάτην πέμπτην ἑκατονταετηρίδα Νικόλαος ὁ Μελισσηνὸς μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς Τούρκους (Τὸ Γενεαλογικὸν Στέμμα τῶν Μελισσηνῶν ὅρα παρὰ Buchon. Nouv. Rech. Hist. Τόμ. Β', τὸ δὲ οἰκόσημον αὐτῶν ἐν τῷ Atlas des nouvelles Rech. Histor. sur la Princip. Française de Morée. Pl. XLI.).

(1) Ville-Hard. Yst. σελ. 252. Buchon. Hist. des Conq. σελ. 28.

(2) Finlay. Med. Greece σελ. 205. Buchon. αὐτ. σελ. 36.

(3) Καὶ ἐκεῖνος γάρ, ὡς εὐγενὴς καὶ ῥῆγας ὁποῦ ἦτον,

Τίνι δὲ τρόπῳ ὁ Καμπανέσης, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ φίλου Βιλλαρδουΐνου ἀπετόλμησε νὰ ἐκπορθήσῃ ἐν οὐ μεγάλῳ διαστήματι

Τοῦ ἔδωκε καὶ ἐχάρισε τῆς Ἀθηνοῦ τὸ ὁμάτζιο·
* * *
Ὡσαύτως γὰρ τοῦ ἔδωκε τὰ τρία ὁμάτζια τοῦ Εὐρίπου,
Τῆς Ποντενίτζας ἀλαδὴ τὸ ἐκράτησεν ὁ μαρκέσης,
Νὰ τὰ κρατοῦσιν ἀπ' αὐτὸν καὶ αὐθέντην νὰ τὸν ἔχουν.

Ταῦτα λέγει τὸ Χρονικὸν τοῦ Μωραίως (Βιβλ. τῆς Κουγ. στ. 222 καὶ ἑξ.), ἐν ᾧ προσέτι ἀναγινώσκεται (στ. 1275-76) ὅτι ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην κυριαρχίαν τοῦ Πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας ὑπεβλήθη μετ' οὐ πολὺ καὶ ἡ Δωδεκάνησος (1218). Τὴν τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Εὐρίπου καὶ τῆς Βοδονίτσης ἐξάρτησιν ἀπὸ τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας, ἣν ὁ Buchon πειθόμενος τῷ Χρονικῷ τοῦ Μωραίως ἀβασανίστως παρεδέχθη, ὁ σοφὸς Σκῶτος ἱστορικὸς κ. Finlay (Mediev. Greece. σελ. 124) νομίζει πάντη πλαστὴν καὶ ἐπινοηθεῖσαν ἐν ἐποχῇ μεταγενεστέρᾳ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἀξιώσεων τοῦ ἐξ Ἀνδηγαυῶν οἴκου, εἰς ὃν περιῆλθεν ἡ ὑπερτάτη κυριαρχία τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας· τὴν δὲ τῆς Δωδεκανήσου ἐξάρτησιν ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἡγεμονίας ἐναργῶς ἀπέδειξεν ὁ Καθ. Χὸπφ, ὅτι κατέρχεται εἰς ἐποχὴν πολὺ νεωτέραν ἐκείνης, ἣν φέρει τὸ Χρονικὸν τοῦ Μωραίως, διότι οἱ Δοῦκες τῆς Νάξου ἀρχῆθεν ὑπέκειντο τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει Λατίνοις αὐτοκράτορσι, τότε δὲ μόνον ὑπεβλήθησαν τῷ Πριγκιπάτῳ τῆς Ἀχαΐας, ὅτ', ἐκπεσόντος τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος Βαλδουΐνου, ὁ Δοὺξ τῆς Νάξου Ἄγγελος ὁ Σανοῦδος ἐπετάχθη ὑπ' αὐτοῦ νὰ τελέσῃ τῆς ὑποτελείας τὸν ὅρκον πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀχαΐας Γουϊλέλμον τὸν Βιλλαρδουΐνον (Dissert. sull'isola di Andros σελ. 46). Ὁ Buchon παραδεχθεὶς ἀβασανίστως, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, τὴν ὑπὸ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μωραίως ἀναφερομένην παραχώρησιν τῆς ἐπιδεσποτείας τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Εὐρίπου καὶ τῆς Βοδονίτσης πρὸς τὸν Καμπανέσην, δὲν ἠρκέσθη εἰς τοῦτο, ἀλλὰ βουλόμενος νὰ καταστήσῃ ἐπιφανέστερον τὸν Γάλλον πρίγκιπα τῆς Ἀχαΐας, προσέθηκεν εἰς ταύτας καὶ τὴν ἐπιδεσποτείαν τῶν Σαλόνων (Hist. des Conq. σελ. 38). Ὁ δὲ κ. Σάθας λέγει ὡσαύτως (Χρον. Γαλαξ. σελ. 67), ὅτι ὁ Βονιφάτιος «ἐδωρήσατο εἰς τὸν ἐκ Καμπανίας ἐλθόντα τυχοδιώκτην Σαμπλίττην τὸ ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου κυριαρχικὸν δι-

ὑπὲρ τὸ ἥμισυ τῆς Πελοποννήσου καὶ διένειμα τὴν χώραν εἰς δῶ-

---

καίωμα, δοὺς αὐτῷ ὡς ὑποτελεῖς καὶ τὰς αὐθεντίας τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Εὐρίπου, Βοδονίτσης καὶ Σαλόνων». Ἀλλὰ πόθεν ἐξάγει τοῦτο ὁ εὐπαίδευτος νέος; Οὐχὶ βεβαίως ἐκ τοῦ Buchon, διότι τὸ ἀνωτέρω ὑφ' ἡμῶν μνημονευθὲν πόνημα τοῦ Γάλλου ἱστορικοῦ ἔλαθε τὰς ἐπιμελεῖς αὐτοῦ ἐρεύνας. Ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Buchon ἡ βεβαίωσις, ἀναπόδεικτος μένουσα, οὐδεμίαν παρέχει πίστιν. Τῳόντι δὶς ἐν τῷ Χρονικῷ τοῦ Μωραίως (Βιβ. τῆς Κουγ. σελ. 59 καὶ 118) καὶ ἅπαξ ἐν τῷ Livre de la Conqueste (σελ. 102) γίνεται μνεία περὶ τῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ Βονιφατίου παραχωρήσεως τοῦ *ὁμαζίου* τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Εὐρίπου καὶ τῆς Βοδονίτσης πρὸς τὸν Καμπανέσην, ἀλλ' οὐδαμοῦ γίνεται λόγος περὶ Σαλόνων. Ὅτε δὲ πάλιν ὁ ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου Γουϊλέλμος ὁ Βιλλαρδουῖνος, διάδοχος τοῦ Γοφρείδου Β', καὶ οὐχὶ τοῦ Καμπανέσου, ὡς λέγει ὁ κ. Σάθας (Χρον. Γαλ. σελ. 67), διαπράξας τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Πελοποννήσου ἀπήτησε παρὰ τῶν ὑποτελῶν αὐτοῦ τὸ *ὁμάζιον*, ἀπετάθη οὐχὶ πρὸς τὸν αὐθέντην τῶν Σαλόνων, ὡς λέγει ὁ αὐτὸς κ. Σάθας, ἀλλὰ πρὸς μόνους τοὺς τριάρχους Εὐβοίας, τὸν δοῦκα τῆς Νάξου, τὸν μαρκέσιον τῆς Βοδονίτσης καὶ πρὸς τὸν μέγαν κύρην τῶν Ἀθηνῶν Γουΐδωνα de la Roche, ὃν τὸ μὲν Χρονικὸν τοῦ Μωραίως (Βιβ. τ. Κουγ. στ. 1849—1850) καὶ τὸ Livre de la Conqueste (σελ. 103) καλοῦσιν ἀνακριβῶς Γουϊλέλμον (Buchon. Hist. des Conq. σελ. 258. Finlay. Med. Greece. σελ. 159), ὁ δὲ κ. Σάθας κατὰ μνημονικὸν ἁμάρτημα καλεῖ Ὄθωνα (Χρ. Γαλ. σελ. 67). Ὅτι δὲ οἱ δύο στίχοι, οὓς παραφέρει ὁ κ. Σάθας πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι ὁ τῶν Σαλόνων αὐθέντης ἀπεποιήθη καὶ αὐτὸς ν' ἀποδώσῃ τῆς ὑποτελείας τὸν ὅρκον πρὸς τὸν Πρίγκιπα τοῦ Μωραίως, ἀναφέρονται πρὸς τὸν μέγαν κύρην καὶ τοὺς λοιποὺς τιμαριούχους, οὐχὶ δὲ πρὸς τὸν αὐθέντην τῶν Σαλόνων, δηλοῦται τοῦτο σαφῶς ἐκ τῆς συναρτήσεως τῶν δύο στίχων μετὰ τῶν προηγουμένων·

Λοιπὸν ὡσὰν αὐθέντευσεν ὁ πρίγγιπας Γυλιάμος
Τὸ πριγγιπάτον Ἀχαΐας καὶ εἶχέ το εἰς ἐξουσιάν του,
Τὸν μέγαν κύρην ἐζήτησε τ' ὁμάτζιο νὰ τοῦ ποίσῃ,
Ὡσαύτως καὶ τῶν αὐθεντῶν τῆς Νήσσου γὰρ καὶ τοῦ Εὐρίπου,
Καὶ τοῦ μαρκέζη ἀλαδὴ τοῦ αὐθέντου Μποντονίτζας,
Καὶ ἐκεῖνοι γὰρ ἐνώθησαν καὶ εἶπάν τε ἀμφοτέρως

δεκα μεγάλας βαρονίας, παραχωρήσας αὐτὰς πρὸς δώδεκα βαρό-

Βουλὴν ἐπῆραν ἐνομοῦ καὶ ἀπόκρισιν τοῦ ἐποιῆσαν,
Ὅτι οὐδὲν τοῦ ἐγνωρίζουσιν, μόνη καὶ σύντροφόν τους,
Ὡς δὲ ὁμάτζιον ὅποῦ λαλεῖ, τίποτε οὐ χρεωστοῦν τον,
Ἀλλ' οὐδὲ καταδέχονται ὁμάτζιο νὰ τοῦ ποιήσουν.

(Βιβ. τ. Κ. στ. 1865—1874). Περὶ τῆς κομητείας τῶν Σαλόνων πραγματευόμενος ὁ κ. Σάθας προστίθησιν ὅτι ἡ ἐξάρτησις αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας διήρκεσεν ἄχρι τοῦ ἔτους 1310. Ἀλλ' ἐκ πολλῶν μαρτυριῶν, ἃς ἐπιφέρει ὁ Καθ. Χὸπφ (Συμπλ. εἰς Χρ. Γαλαξ. σ. 238) ἐξάγεται τοὐναντίον ὅτι περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΓ' καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος ἡ αὐθεντία τῶν Σαλόνων διετέλει ὑποκειμένη τῷ Δουκὶ τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ πρώτη περὶ ἐξαρτήσεως τῶν Σαλόνων ἀπὸ τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας γνωστὴ πρὸς ἡμᾶς μαρτυρία κατέρχεται εἰς τὸ ἔτος 1391, διότι ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν δώδεκα ὁμοτίμων τοῦ Πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας, τῷ συνταχθέντι κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο καὶ ἐκδοθέντι ὑπὸ τοῦ **Guichenon (Histoire de Savoie. Τόμ. Β'. σελ. 270 παρὰ Buchon. Eclaircissemens hist. σελ. 298)** περιέχεται καὶ ἡ κόμησσα τῶν Σαλόνων, ἥτις ἦν τότε ἡ Ἑλένη Καντακουζηνοῦ, ἐν ᾧ ἐν ἀρχαιοτέρῳ καταλόγῳ συνταχθέντι περὶ τὰς ἀρχὰς (**Finlay. Med. Gr.** σελ. 216) ἢ τὸ πολὺ περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος καὶ περιεχομένῳ ἐν ταῖς Ἀσίζαις τῆς Ῥωμανίας (**Cancian. Liber Consuet. Imp. Rom. Tit. 43**) ὁ κόμης τῶν Σαλόνων οὔπω συναριθμεῖται ἐν τοῖς ὁμοτίμοις τῆς Ἀχαΐας. Ἀναφέρων τὸν ὑπὸ τοῦ **Guichenon** ἐκδοθέντα κατάλογον ὁ Κ. Σάθας (Χρ. Γαλ. σ. 67), ἀποδίδωσιν αὐτὸν εἰς τὸ ἔτος 1310. Ἀλλ' ἡ χρονολογία αὕτη εἶναι προφανῶς ἡμαρτημένη, οὐ μόνον διότι ἐν τῷ καταλόγῳ σὺν τοῖς ὁμοτίμοις ἀριθμεῖται καὶ ὁ Δοὺξ Λευκάδος, ἐν ᾧ ἡ τῆς Λευκάδος εἰς Δουκίαν σύστασις εἶναι, ὡς γνωστόν, μεταγενεστέρα τοῦ ἔτους 1310 (**Buchon, Nouv. Rech.** Τόμ. Α. σ. 308), ἀλλὰ καὶ διότι τὸ ὑπὸ τοῦ **Guichenon** ἐκδοθὲν ἔγγραφον φέρει προδήλως τὸ ἔτος 1391. Παρεδέχθη πιθανῶς τὴν χρονολογίαν ταύτην ὁ Κ. Σάθας, διότι ἀρυόμενος τὰς εἰδήσεις αὐτοῦ οὐχὶ ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ **Guichenon**, ἀλλ' ἐκ τοῦ προοιμίου τοῦ **Livre de la Conqueste** (σ. **LXX**) καὶ ἀσυμβίβαστον νομίσας τὸ ἔτος 1301, ὅπερ ἐστὶν ἐκεῖ γεγραμμένον, πρὸς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἤκμαζεν ἡ ἐν τῷ καταλόγῳ περιεχομένη

νους (1), ἐξ ὧν ἡ αὐλὴ αὐτοῦ συνεκροτεῖτο κατὰ μίμησιν Καρόλου τοῦ Μεγάλου, ὅστις εἶχε καὶ αὐτὸς, ὡς γνωστὸν, τοὺς δώδεκα ὁμοτίμους (les douze pairs) (2). Διὰ τίνων δὲ τεχνασμάτων κατώρθωσεν ὁ Βιλλαρδουῖνος μετὰ τὴν ἐκ Πελοποννήσου ἀναχώρησιν τοῦ Καμπανέσου γ' ἀναγορευθῇ ἐκ Βαΐλου, ἤτοι Τοποτηρητοῦ, αὐ-

---

κόμησσα τῶν Σαλόνων, διώρθωσεν αὐτὸ διὰ τοῦ 1310, νομίσας οὐχὶ ὀρθῶς ὅτι τότε ἦρχεν ἡ σύζυγος τοῦ ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Κηφισσοῦ τελευτήσαντος Θωμᾶ. Ἀλλ' εἰς τοσαῦτα πράγματα ἐνεπλέχθη ὁ κ. Σάθας, διότι δὲν παρετήρησεν ὅτι τὸ ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ Livre de la Conq. σημειούμενον ἔτος 1301 προῆλθεν ἐξ ἁπλοῦ τυπογραφικοῦ παροράματος, αἴρεται δὲ πᾶσα δυσχέρεια, ἐὰν τὸ 1301 διορθωθῇ διὰ τοῦ 1391, ὡς φέρει τὸ πόνημα τοῦ Guichenon καὶ ὡς ἔχει ὁ ἀπ' αὐτοῦ ἀρυσθεὶς ἀπ' εὐθείας τὴν τοῦ χρόνου σημείωσιν Καθ. Χὸπφ (De font. Duc. Ath. Ap. Sec. A.), καὶ αὐτὸς ὁ Buchon (Eclaircis. σελ. 298. καὶ Chroniq. Étrang. relatives aux Expédit. Franç. Paris, 1841. σελ. LXXIV).

(1) Οἱ δώδεκα μεγάλοι βαρόνοι τῆς Πελοποννήσου, ὧν οἱ μὲν εἶχον πλείονα, οἱ δὲ ὀλιγώτερα φίε (fiès), ἤτοι τιμάρια, ἦσαν οἱ ἑξῆς, ὁ τῆς Καλαμάτας, τῆς Ἀκοβας, τῆς Καρυταίνης, τῶν Πατρῶν, τῆς Βελιγοστῆς, τοῦ Νικλιοῦ, τοῦ Γερακίου, τῶν Καλαβρύτων, τῆς Βοστίτσης, τῶν Γριτσένων, τοῦ Πασσαβᾶ (Passavant) καὶ τῆς Χαλαντρίτσης (Περὶ μὲν τῆς Καλαμάτας ὅρα Βιβ. τ. Κουγ. στ. 533, περὶ δὲ τῶν λοιπῶν βαρονιῶν αὐτ. σελ. 585 καὶ ἑξ., ἔτι δὲ Ellissen. Analekten der mittel-und neugriechischen Literatur. Τόμ. Β'. σελ. 40 καὶ 44 καὶ σημ. 16. σελ. 296).

(2) Buchon. Histoire des Conquêtes, σελ. 86. Finlay. Medieval Greece σελ. 210. Αἱ μυθιστορικαὶ παραδόσεις περὶ τῶν δώδεκα ὁμοτίμων τοῦ Μεγάλου Καρόλου, τῶν λαβόντων τὰ ὅπλα, ἵν' ἀπαλλάξωσι τὴν Εὐρώπην, καὶ ἰδίως τὴν Γαλλίαν, ἀπὸ τῆς τυραννίδος τῶν Σαρακηνῶν, ἐγένοντο δημοτικώταται ἔν τε τῇ Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, διαδοθεῖσαι πρὸ πάντων ὑπὸ τῶν καλουμένων ῥωμαντικῶν ποιητῶν, ἐν οἷς πρωτεύει παρ' Ἰταλοῖς ὁ τερπνότατος Ἀριόστος, ᾄσας, ὡς γνωστὸν, τὰ παράτολμα ἔργα τοῦ δυσέρωτος Ὀρλάνδου (Ferrario. Storia ed Analisi degli antichi romanzi di cavalleria. Firenze 1830. σελ. 329).

θέντης τοῦ Μωραίως (1), μεταδοὺς τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους, ἄρξαντας τῆς ὡραίας ἐκείνης χώρας μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος, πάντα ταῦτα διηγεῖται μετὰ πολλῆς λεπτομερείας καὶ οὐχὶ ἄνευ χαριέσσης ἁπλότητος λόγου ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς τοῦ πολυτίμου Χρονικοῦ τοῦ Μωραίως, ὅστις ἐν τῇ χυδαίᾳ καὶ ξενιζούσῃ αὐτοῦ γλώσσῃ ἐπιχέει εἰς τὴν σκοτεινὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων ἐκείνων πλειότερον φῶς τῶν ἀττικιζόντων μὲν, ἀλλ' ἀνουσίων Βυζαντινῶν χρονογράφων (2).

---

(1) Τοῦ Βιλλαρδουΐνου τὰ τεχνάσματα λαβὼν ὡς ὑπόθεσιν διηγήσεως ὁ *ταῖς ἐννέα πεφιλημένος ἔξοχα Μούσαις* Καθ. Ἀλέξανδρος Ῥ. Ῥαγκαβῆς συνέταξε τὸ ὡραῖον ἐθνικὸν διήγημα, τὸ ἐπιγραφόμενον Αὐθέντην τοῦ Μωραίως, ὅπερ καταχωρισθὲν πρῶτον ἐν τῇ Πανδώρᾳ (Φυλ. 7 ἄχρι τοῦ 15. Τόμ. Α.) καὶ εἶτα κατ' ἰδίαν (Διάφορα Διηγήμ. καὶ Ποιήμ. Α. Ρ. Ῥαγκαβῆ. Τόμ. Β'), ἠξιώθη Γερμανικῆς (Ellissen. Analek. Τόμ. Β'.) καὶ Γαλλικῆς μεταφράσεως (Romans Grecs, Contes et Nouvelles par Alexandre Rancavis, trad. par I. S. de Tourgar. Paris. 1862. Τόμ. Β'.)

(2) Τὸ Χρονικὸν τοῦ Μωραίως δὲν εἶναι πρωτότυπον ἔργον, ἀλλ' ἀγνώστου μεταφραστοῦ διὰ πολιτικῶν στίχων παράφρασις τοῦ ὑπὸ ἀνωνύμου ὡσαύτως συγγραφέως συνταχθέντος γαλλικοῦ Χρονικοῦ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, καλουμένου Livre de la Conqueste καὶ ἀνακαλυφθέντος ὑπὸ τοῦ Buchon ἐν τῇ ἐν Βρυξέλλαις ἀρχαίᾳ βιβλιοθήκῃ τῶν δουκῶν τῆς Βουργουνδίας. Σύγκειται δὲ τοῦτο ἐκ δύο μερῶν, καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ, ἐκ στίχων 1332 συνισταμένῳ καὶ τὸν πρόλογον ἀποτελοῦντι τοῦ ὅλου πονήματος, διὰ βραχέων ἐκτίθενται τὰ τῆς Α σταυροφορίας καὶ διεξοδικώτερον περιγράφονται τὰ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων, τὸ δὲ δεύτερον, ἐκ στίχων 7792 συγκείμενον, περιέχει τὴν ἀφήγησιν τῆς ὑπὸ Γουϊλέλμου τοῦ Καμπανέσου καὶ Γοφρείδου τοῦ Βιλλαρδουΐνου κατακτήσεως τῆς Πελοποννήσου, ἔτι δὲ λεπτομερῆ ἔκθεσιν τῶν περαιτέρω τυχῶν τῆς χερσονήσου ταύτης, καὶ ἐν μέρει τῶν παρακειμένων χωρῶν, μέχρι τοῦ ἔτους 1292 ὅτε Φλώρεντος ὁ ἐξ Αὐνωνίας ἦλθεν ἐπίκουρος τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Νικηφόρου, πολεμουμένου ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου Ἀνδρονί-

Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ξένης δυναστείας καὶ ἀποτροπὴν τῶν ἐκ ταύτης ἀναγκαίως πηγαζόντων δεινῶν, τότε ὑπέρποτε ὤφειλον οἱ Ἕλληνες νὰ συνασπίσωσιν ἑαυτοὺς, φιλοτιμούμενοι ν' ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ τῆς φοβερῶς ἀπειλουμένης ἐλευθερίας αὐτῶν, καὶ ν' ἀντιτάξωσι φραγμοὺς εἰς τῶν Φράγκων τὴν κατάκλυσιν· ἀλλὰ καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τοσοῦτον ἐπεσκότισε τοὺς νόας τῶν προὐχόντων τῆς χώρας τὰ δύο παρ' ἡμῖν δυστυχῶς ἐπικρατοῦντα κακὰ, ἡ φιλαρχία καὶ ἡ διχόνοια, ὥστε οὐ μόνον περιεῖδον τὴν πατρίδα δουλουμένην, ἀλλά τινες καὶ τὴν σύμπραξιν αὐτῶν παρέσχον τοῖς ξένοις κατακτηταῖς, ἐλπίζοντες οὕτω ν' ἀνυψώσωσιν ἑαυτοὺς ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ταπεινωθείσης πατρίδος (1). Εἰς μάτην ὁ ἀτρόμητος Λέων ὁ Σγοῦρος, κύριος τῆς Ναυπλίας, οὗτινος ἡ ἔξοχος ἀνδρεία ἐθαυμάσθη καὶ μαρτυρεῖται καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ξένων (2), καταλαβὼν τὸ Ἄργος καὶ τὴν Κόρινθον, προσεπάθει νὰ συνενώσῃ τοὺς Ἕλληνας κατὰ τοῦ κοινοῦ πολεμίου καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν τὰ ἀρειμάνια αὐτοῦ αἰσθήματα. Ἡ ταχεῖα τῶν Σταυροφόρων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιτυχία εἶχε πρὸς στιγμὴν τοσοῦτον καταβάλῃ τῶν Ἑλλήνων τὰ πνεύματα, ὥστε λίαν ἀσθενῶς ἀντέστησαν εἰς τὴν ὁρμητικὴν ἔφοδον τῶν κατακτητῶν, καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἤθελεν ὑποστῇ προϊόντος τοῦ χρόνου συνεπείας ἔτι δεινοτέρας, εἰ μὴ ὁ ἐξ Ἀγγέλων Μιχαὴλ ὁ Δοῦκας, νόθος υἱὸς ἑνὸς τῶν μελῶν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, ὑπεξῄρει τοῦ ξένου ζυγοῦ τὰς βορείας τοῦ κράτους ἐπαρχίας, συστήσας τὴν περιώνυμον μετὰ ταῦτα καταστᾶσαν δεσποτείαν τῆς Ἠπείρου, καὶ εἰ μὴ ἀνεφαίνοντο ἐν τῇ κρισίμῳ ἐκείνῃ ὥρᾳ ἄνδρες θαῤῥαλέοι καὶ φιλο·

κου, ἐν ᾧ τὸ παλαιὸν Γαλλικὸν κείμενον, πληρέστερον ὄν, περιέχει γεγονότα κατερχόμενα μέχρι τοῦ ἐν ἔτει 1304 τελεσθέντος ἐν Κορίνθῳ ἐφίππου διαδορατισμοῦ.

(1) Νικήτ. Ἀκωμ. Χωνιάτ. Ἱστ. σελ. 388 Ἐκδ. Παρ.

(2) Liv. de la Con. σελ. 36. Buchon. Hist. des Conquêtes σελ. 31.

πάτριδες, οἵτινες, μὴ ἀπολέσαντες τὰς ἐλπίδας μέλλοντος αἰσιωτέρου, μετέβησαν εἰς Ἀσίαν βοηθοὶ τῶν Λασκάρεων καὶ Κομνηνῶν, τῶν ἐν Μαγνησίᾳ καὶ Νικαίᾳ καὶ Τραπεζοῦντι καταβαλόντων τὰ θεμέλια ἰσχυρῶν κρατῶν, ἵνα ὑποσκάψωσι τὴν πτῶσιν τῆς Φραγκικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκρατορίας καὶ νέαν περιποιήσωσι τιμὴν εἰς τὸν ταπεινωθέντα Ἑλληνισμὸν καὶ τὴν καταδιωκομένην ὀρθοδοξίαν (1).

Ἡ κλασικὴ γῆ τῆς Ἑλλάδος, κατοικουμένη ὑπὸ λαοῦ ἠπίου, φιλονόμου καὶ κατὰ τὸν πολιτισμὸν ὑπερβαίνοντος πάντας τοὺς τότε λαούς, ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὰς σκληρὰς ἀπαιτήσεις φιλαρπάγων τυχοδιωκτῶν, ἐπὶ τῇ δυνάμει τῶν ὅπλων ἐπαιρομένων καὶ οὐδόλως ἐκτιμώντων τὰς εἰρηνικὰς τῶν δουλωθέντων λαῶν ἀρετάς. Γλῶσσαν ἔχοντες καὶ θρησκείαν καὶ ἔθιμα πάντη διάφορα τῶν ἡττηθέντων οἱ ἀγέρωχοι νικηταὶ μέγιστον ἐπροξένησαν σάλον καὶ πλείστας εἰσήγαγον μεταβολὰς εἰς τὴν ὑπ' αὐτῶν κατακλυσθεῖσαν χώραν, ἥτις ἕνεκα τῶν περιστάσεων βαθμηδὸν συνῳκειοῦτο μετὰ τῶν δυναστῶν καὶ ἀνεπαισθήτως παρεδέχετο τὰς ἐκείνων συνηθείας, καί τοι ἀπαραμείωτον φυλάττουσα τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα καὶ ἀλώβητον τηροῦσα τὴν εὐσέβειαν πρὸς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων.

Ἅμα τῇ συστάσει τῆς νέας αὐτοκρατορίας καὶ τῶν λοιπῶν φραγκικῶν κρατῶν, ἐξ ὧν συνίστατο ἡ πρώην Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, πᾶσα φροντὶς ἐλήφθη ὅπως τὰ νέα κράτη διοργανισθῶσι κατὰ τὸ ἐν τῇ δύσει ἐπικρατοῦν τιμαριωτικὸν σύστημα· πανταχοῦ δὲ τῆς Ἑλλάδος ἐγένοντο παραδεκτοὶ οἱ νόμοι, οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκδοθέντες ὑπὸ Γοδοφρείδου τοῦ ἐκ Βουϊλλῶνος καὶ ὀνομαζόμενοι, ὡς γνωστόν, *Ἀσίζαι τοῦ βασιλείου τῶν Ἱεροσολύμων*, ἐν αἷς ἐκανονίζοντο τὰ περὶ διαδοχῆς τῶν τιμαρίων καὶ ἡ φεουδαλικὴ ὑπηρεσία, διεστέλλοντο τὰ ἐπὶ τῶν προσώπων καὶ πραγμάτων δίκαια, ἐχαρακτηρίζοντο τὰ ἐγκλήματα καὶ ὡρίζοντο αἱ

(1) Buchon. Hist. des Conquêtes σελ. 121.

ποινεί· ὅθεν οἱ ταλαίπωροι Ἕλληνες, οἱ τέως ἔχοντες νομοθεσίαν βασιζομένην ἐπὶ τῶν σοφῶν ἀρχῶν τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου, ἐδικάζοντο ἐν ταῖς διαφοραῖς αὐτῶν πρὸς τοὺς Φράγκους κατὰ τοὺς θεσμοὺς τῶν εἰσέτι ἀπολιτεύτων τῆς δύσεως λαῶν (1). Ἐπειδὴ δὲ οἱ δουλωθέντες ἀπέβαινον ὕποπτοι πρὸς τοὺς κατακτητὰς καὶ μικρᾶς πίστεως ἠξιοῦντο, ἀπεβλήθησαν ἀπὸ τῆς διαχειρίσεως τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ ἐστερήθησαν πάσης στρατιωτικῆς ἀρχῆς (2), ἀντικατασταθέντες ὑπὸ τῶν Φράγκων, οἵτινες συνέῤῥεον πανοικεὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα χάριν πλούτου καὶ τιμῶν. Ἡ ἐπὶ μεγαλοπρεπείᾳ περιώνυμος τῆς Κωνσταντινουπόλεως αὐλὴ ἐῤῥυθμίσθη κατ' ἐκείνην τῆς δύσεως καὶ εἰς αὐτὴν εἰσήχθησαν τὰ Φραγκικὰ τοῦ Κοντοσταύλου (Connetable), τοῦ Σινεσκάρδου (Sénéchal), τοῦ Μαρισχάλκου (Maréchal), τοῦ Ἀρχιμαγείρου (Grand-queux), τοῦ

(1) Αἱ Ἀσίζαι τῆς Ἱερουσαλὴμ, εἰσαχθεῖσαι εἰς τὴν πρώην Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ὑποστᾶσαι προϊόντος τοῦ χρόνου τροποποιήσεις τινὰς, ὠνομάσθησαν *Ἀσίζαι τῆς Ρωμανίας*, διῃροῦντο δὲ εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ μὲν ἐκαλεῖτο **maior curia (alta corte)**, τὸ δὲ **minor curia (bassa corte)**, καὶ τὸ μὲν πρῶτον περιεῖχε τοὺς θεσμοὺς, τοὺς διέποντας τὰ τιμάρια καὶ ἀφορῶντας τοὺς τιμαριούχους, ἰσχῦσαν ἐν Κερκύρᾳ μέχρις ἐσχάτων· τὸ δ' ἕτερον περιελάμβανε τοὺς νόμους τοὺς ὁρίζοντας τὰς ἀμοιβαίας ὑποχρεώσεις πασῶν τῶν λοιπῶν κλάσεων τῆς κοινωνίας, καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ μέρους τούτου ἐξετείνετο καὶ ἐπὶ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων ἐγχωρίων, ὁσάκις οὗτοι ἐδικάζοντο τοῖς Φράγκοις. Τὸ γαλλικὸν κείμενον τῶν Ἀσιζῶν, τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐφηρμοσμένων, ἀγνοεῖται παντάπασι· γνωστὴ δὲ μόνον ἐστὶν ἡ ἐνετικὴ μετάφρασις τοῦ πρώτου μέρους, ἡ κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα γενομένη τῇ κελεύσει τῆς ἐνετικῆς κυβερνήσεως πρὸς χρῆσιν τῆς νήσου Εὐβοίας καὶ ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ **Canciani** ἐν τῇ γνωστῇ καὶ περιφήμῳ αὐτοῦ συλλογῇ τῶν παλαιῶν νόμων τῶν Βαρβάρων (**Barbarorum leges antiquæ ed. Paulus Canciani. Venetiis. 1785.** Τόμ. Γ'. σελ. 493—534), καὶ ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις τοῦ δευτέρου μέρους, περὶ ἧς παρακατιόντες θέλομεν ὁμιλήσῃ.

(2) **Hurter. Storia di Papa Innocenzo III.** Β'. σελ. 334.

Ἀρχιοινοχόου (Grand-échanson), τοῦ Μεγάλου Ἀρτοδότου (Grand-Panetier) ἀξιώματα, ἀντὶ τῶν πρώην Βυζαντινῶν τοῦ Σεβαστοκράτορος, τοῦ Καίσαρος, τοῦ Πρωτοβεστιαρίου, τοῦ Μεγάλου Δουκὸς καὶ τοῦ μεγάλου Δομεστίκου (1). Ἅπασα τοῦ φεουδαλικοῦ ἱπποτισμοῦ ἡ παράδοξος συσκευὴ, τὰ φεουδαλικὰ καὶ ἱπποτικὰ ἔθιμα, αἱ πρὸς τοὺς ἱππότας τῆς δύσεως προσφιλεῖς διασκεδάσεις, οἱ ἔφιπποι διαδορατισμοὶ, ἤτοι αἱ κατὰ τὴν γλῶσσαν τῆς τότε ἐποχῆς καλούμεναι *τσοῦστραι* (2), εἰσήχθησαν ἀθρόως εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ὀλυμπιονικῶν οὐ μόνον θεαταὶ τῶν νέων ἀγώνων ἐγένοντο, ἀλλὰ καὶ μετέσχον αὐτῶν καὶ ἡμιλλῶντο φιλοτίμως πρὸς τοὺς εἰσαγαγόντας αὐ-

(1) Imperiales magistratus et magisteria, sive palatii officia, ut Graeci, vetere Græcorum Augustorum more, constituta vocant, et dignitate nominis latini, innovavit, imperiumque Constantinopolitanum aulae francicæ instar, etiam informavit et descripsit (Paulus Rhamnusius. De bello Constant. Τόμ. Γ' σελ. 142).

(2) Τὸ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς οὐχὶ σπανίως ἀπαντώμενον ὄνομα *τζοῦστρα* καὶ τὰ ἐκ τούτου ῥήματα *τζουστράρω* καὶ *τζουστρίζω* (Ducange. Glossar. ad script. Med. et Inf. Graec. ἐν λέξει) προέρχονται ἐκ τῶν ἰταλικῶν λέξεων **giostra** καὶ **giostrare** καὶ τῶν ἀρχαίων γαλλικῶν **jouste** καὶ **jouster**. Τὸ Χρονικὸν τοῦ Μωραίως διηγούμενον τὴν συμφιλίωσιν τοῦ πρίγκιπος Γουϊλέλμου τοῦ Βιλλαρδουΐνου μετὰ τοῦ ἀποστάτου ἀνεψιοῦ αὐτοῦ, τοῦ αὐθέντου τῆς Καρυταίνης, λέγει ὅτι μετὰ τὸν συμβιβασμὸν

Χαρὰν μεγάλην ἔποικαν οἱ νέοι καβαλλάροι
Τζούςραις, κοντάρια ἐτάτησαν, χαραῖς μεγάλαις εἶχαν

(Β. τ. Κ. 2041—42). Τὸ δὲ Livre de la Conqueste ἀναφέρει ὅτι μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1304 γενομένην σύνοδον τῶν ὁμοτίμων τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας ἐν Κορίνθῳ ἔλαβε χώραν ἔφιππος διαδορατισμὸς, οὗτινος μετέσχεν ὁ ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου, ὁ δοὺξ τῶν Ἀθηνῶν, ὁ κόμης τῆς Κεφαλληνίας καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν προκρίτων (σελ. 468—70). Ἄλλη λέξις συνώνυμος πρὸς τὴν τζοῦστραν εἶναι τὸ *κονταροκτύ-*

τούς (1). Οἱ φιλοπόλεμοι Φράγκοι τιμαριοῦχοι, ἐχθρικῶς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πρὸς ἀλλήλους διακείμενοι, μεταφυτεύουσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν ἐν τῇ δύσει τρόπον τοῦ πολεμεῖν καὶ κτίζουσι πρὸς ἰδίαν ἄμυναν μεγάλους καὶ ἰσχυροὺς πύργους καὶ φρούρια, ὧν τὰ ἄκομψα ἐρείπια πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος εἰσέτι σωζόμενα, ἐπαισθητὴν ποιοῦσιν ἐντύπωσιν παραβαλλόμενα πρὸς τὰ πλησίον αὐτῶν κείμενα σεμνοπρεπῆ λείψανα τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος (2). Οἱ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι ἔνδειαν ἔχοντες τῶν πρὸς τροφὴν μέσων Σταυροφόροι ἡγεμόνες, μεταβάντες εἰς χώραν πλουσίαν καὶ βρίθουσαν παντὸς ἀγαθοῦ, ἧς διὰ μιᾶς εὑρέθησαν κύριοι, ἀπέβαλον τὴν πρώην λιτότητα τοῦ βίου καὶ ὀλιγάρκειαν καὶ εἰς πολυτελῆ ἐπεδόθησαν δίαιταν. Τὸ ἀξίωμα τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Μωραίως μετὰ τὸ βασιλι-

---

πημα, καταστᾶσα κοινοτέρα διὰ τὴν ὡραίαν τοῦ ἄθλου τούτου περιγραφήν, τὴν ἀναγινωσκομένην ἐν τῷ Β' βιβλίῳ τοῦ Ἐρωτοκρίτου. Περὶ τῆς λέξεως ὅρα Ellissen. Analekten κτλ. Τόμ. Β'. σελ. 286—87. Κοραῆ. Ἄτακτα. Τόμ. Ε'. σελ. 346. Μαυροφρύδου Ἐκλογ. Μνημείων τῆς Νεωτέρας Ἑλληνικῆς. σελ. 535. Περὶ δὲ τῆς περιγραφῆς τῆς τζούστρας ὅρα Γρηγορᾶν. Βιβ. Γ'. Κεφ. 3.

(1) Διηγεῖται προσέτι ὁ Γρηγορᾶς (αὐτόθι) ὅτι ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ἅμα ἔλαβε τὴν ἀγγελίαν περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου «περιχαρὴς γενόμενος ἤμειψεν εἰς τὸ λαμπρότερον τὰ ἐνδύματα, ἃ διὰ τὴν τοῦ πάππου τελευτὴν τέως ἐνεδέδυτο· εἶτα καὶ ἀγῶνας ἐξετέλεσε δύο, μίμησίν τινα τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀποσώζοντας· οὓς καὶ πρότερον μὲν πολλάκις ἐτέλει, νῦν δὲ φιλοτιμότερον· οἳ δὴ τοῖς Λατίνοις πάλαι ἐπινενόηνται γυμνασίας ἕνεκα σώματος, ὁπότε σχολὴν ἄγοιεν τῶν πολεμικῶν». Ὅτι αἱ τζοῦστραι καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι ἀγῶνες εἰσήχθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τῶν Λατίνων μαρτυρεῖ καὶ ὁ Καντακουζηνὸς (Β. Α'. Κεφ. 42) «καὶ τὴν λεγομένην *τσουστρίαν* καὶ τὰ τερνεμέντα αὐτοὶ πρῶτοι ἐδίδαξαν Ῥωμαίους, οὔπω πρότερον περὶ τοιούτων εἰδότας»

(2) Περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τῶν Φράγκων κτισθέντων φρουρίων ὅρα Buchon. Recherch. Hist. Τόμ. Α'. σελ. XLI καὶ ἑξῆς, περὶ δὲ τῶν ἐρειπίων αὐτῶν La Grèce Continentale et la Morée τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως καὶ Atlas des nouvel. Recherch. κτλ. Pl. V. VI. VII. VIII. XII. XIII. XIV. XV. XVI.

Ἀρχιοινοχόου (Grand-échanson), τοῦ Μεγάλου Ἀρτοδότου (Grand-Panetier) ἀξιώματα, ἀντὶ τῶν πρώην Βυζαντινῶν τοῦ Σεβαστοκράτορος, τοῦ Καίσαρος, τοῦ Πρωτοβεστιαρίου, τοῦ Μεγάλου Δουκὸς καὶ τοῦ μεγάλου Δομεστίκου (1). Ἅπασα τοῦ φεουδαλικοῦ ἱπποτισμοῦ ἡ παράδοξος συσκευή, τὰ φεουδαλικὰ καὶ ἱπποτικὰ ἔθιμα, αἱ πρὸς τοὺς ἱππότας τῆς δύσεως προσφιλεῖς διασκεδάσεις, οἱ ἔφιπποι διαδορατισμοί, ἤτοι αἱ κατὰ τὴν γλῶσσαν τῆς τότε ἐποχῆς καλούμεναι *τσοῦστραι* (2), εἰσήχθησαν ἀθρόως εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ὀλυμπιονικῶν οὐ μόνον θεαταὶ τῶν νέων ἀγώνων ἐγένοντο, ἀλλὰ καὶ μετέσχον αὐτῶν καὶ ἡμιλλῶντο φιλοτίμως πρὸς τοὺς εἰσαγαγόντας αὐ-

(1) Imperiales magistratus et magisteria, sive palatii officia, ut Graeci, vetere Græcorum Augustorum more, constituta vocant, et dignitate nominis latini, innovavit, imperiumque Constantinopolitanum aulae francicæ instar, etiam informavit et descripsit (Paulus Rhamnusius. De bello Constant. Τόμ. Γ΄ σελ. 142).

(2) Τὸ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς οὐχὶ σπανίως ἀπαντώμενον ὄνομα *τζοῦστρα* καὶ τὰ ἐκ τούτου ῥήματα *τζουστράρω* καὶ *τζουστρίζω* (Ducange. Glossar. ad script. Med. et Inf. Graec. ἐν λέξει) προέρχονται ἐκ τῶν ἰταλικῶν λέξεων giostra καὶ giostrare καὶ τῶν ἀρχαίων γαλλικῶν jouste καὶ jouster. Τὸ Χρονικὸν τοῦ Μωραίως διηγούμενον τὴν συμφιλίωσιν τοῦ πρίγκιπος Γουϊλέλμου τοῦ Βιλλαρδουΐνου μετὰ τοῦ ἀποστάτου ἀνεψιοῦ αὐτοῦ, τοῦ αὐθέντου τῆς Καρυταίνης, λέγει ὅτι μετὰ τὸν συμβιβασμὸν

Χαρὰν μεγάλην ἔποικαν οἱ νέοι καβαλλάροι
Τζούςραις, κοντάρια ἐτάτησαν, χαραῖς μεγάλαις εἶχαν

(Β. τ. Κ. 2041—42). Τὸ δὲ Livre de la Conqueste ἀναφέρει ὅτι μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1304 γενομένην σύνοδον τῶν δμοτίμων τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας ἐν Κορίνθῳ ἔλαβε χώραν ἔφιππος διαδορατισμός, οὗτινος μετέσχεν ὁ ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου, ὁ δοὺξ τῶν Ἀθηνῶν, ὁ κόμης τῆς Κεφαλληνίας καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν προκρίτων (σελ. 468—70). Ἄλλη λέξις συνώνυμος πρὸς τὴν τζοῦστραν εἶναι τὸ *κονταροκτύ-*

τούς (1). Οἱ φιλοπόλεμοι Φράγκοι τιμαριοῦχοι, ἐχθρικῶς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πρὸς ἀλλήλους διακείμενοι, μεταφυτεύουσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν ἐν τῇ δύσει τρόπον τοῦ πολεμεῖν καὶ κτίζουσι πρὸς ἰδίαν ἄμυναν μεγάλους καὶ ἰσχυροὺς πύργους καὶ φρούρια, ὧν τὰ ἄκομψα ἐρείπια πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος εἰσέτι σωζόμενα, ἐπαισθητὴν ποιοῦσιν ἐντύπωσιν παραβαλλόμενα πρὸς τὰ πλησίον αὐτῶν κείμενα σεμνοπρεπῆ λείψανα τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος (2). Οἱ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι ἔνδειαν ἔχοντες τῶν πρὸς τροφὴν μέσων Σταυροφόροι ἡγεμόνες, μεταβάντες εἰς χώραν πλουσίαν καὶ βρίθουσαν παντὸς ἀγαθοῦ, ἧς διὰ μιᾶς εὑρέθησαν κύριοι, ἀπέβαλον τὴν πρώην λιτότητα τοῦ βίου καὶ ὀλιγάρκειαν καὶ εἰς πολυτελῆ ἐπεδόθησαν δίαιταν. Τὸ ἀξίωμα τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Μωραίως μετὰ τὸ βασιλι-

---

πημα, καταστᾶσα κοινοτέρα διὰ τὴν ὡραίαν τοῦ ἄθλου τούτου περιγραφήν, τὴν ἀναγινωσκομένην ἐν τῷ Β' βιβλίῳ τοῦ Ἐρωτοκρίτου. Περὶ τῆς λέξεως ὅρα **Ellissen. Analekten** κτλ. Τόμ. Β'. σελ. 286—87. Κοραῆ. Ἄτακτα. Τόμ. Ε'. σελ. 346. Μαυροφρύδου Ἐκλογ. Μνημείων τῆς Νεωτέρας Ἑλληνικῆς. σελ. 535. Περὶ δὲ τῆς περιγραφῆς τῆς τζούστρας ὅρα Γρηγορᾶν. Βιβ. Ι'. Κεφ. 3.

(1) Διηγεῖται προσέτι ὁ Γρηγορᾶς (αὐτόθι) ὅτι ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ἅμα ἔλαβε τὴν ἀγγελίαν περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου «περιχαρὴς γενόμενος ἤμειψεν εἰς τὸ λαμπρότερον τὰ ἐνδύματα, ἃ διὰ τὴν τοῦ πάππου τελευτὴν τέως ἐνεδέδυτο· εἶτα καὶ ἀγῶνας ἐξετέλεσε δύο, μίμησίν τινα τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀποσώζοντας· οὓς καὶ πρότερον μὲν πολλάκις ἐτέλει, νῦν δὲ φιλοτιμότερον· οἳ δὴ τοῖς Λατίνοις πάλαι ἐπινενόηνται γυμνασίας ἕνεκα σώματος, ὁπότε σχολὴν ἄγοιεν τῶν πολεμικῶν». Ὅτι αἱ τζοῦστραι καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι ἀγῶνες εἰσήχθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τῶν Λατίνων μαρτυρεῖ καὶ ὁ Καντακουζηνὸς (Β. Α'. Κεφ. 42) «καὶ τὴν λεγομένην *τσουστρίαν* καὶ τὰ τερνεμέντα αὐτοὶ πρῶτοι ἐδίδαξαν Ῥωμαίους, οὔπω πρότερον περὶ τοιούτων εἰδότας»

(2) Περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τῶν Φράγκων κτισθέντων φρουρίων ὅρα **Buchon. Recherch. Hist.** Τόμ. Α'. σελ. **XLI** καὶ ἑξῆς, περὶ δὲ τῶν ἐρειπίων αὐτῶν **La Gréce Continentale et la Morée** τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως καὶ **Atlas des nouvel. Recherch.** κτλ. **Pl. V. VI. VII. VIII. XII. XIII. XIV. XV. XVI.**

κὸν ἦτο πάντων τῶν ἀξιωμάτων τὸ ὑψηλότατον καὶ ἰσχυρότατον (1). Ὁ Καταλώνιος χρονογράφος Μουντάνερ, ὁ ἐπισκεφθεὶς τὰς λαμπροτέρας τῆς Εὐρώπης αὐλὰς, ἐκθειάζει τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν ἱπποτικὴν πομπὴν τῆς αὐλῆς τῶν δουκῶν τῶν Ἀθηνῶν (2). Τῆς αὐτῆς δὲ αὐλῆς κατέλιπεν ἡμῖν τερπνοτάτην περιγραφὴν καὶ ὁ περιώνυμος Ἰωάννης ὁ Βοκκάκιος, ὅστις διά τε τὴν φιλίαν αὐτοῦ πρὸς τὸν δοῦκα Νικόλαον Ἀκκιαϊούόλην καὶ δι' ἄλλους ἔτι λόγους ἐγίνωσκε καλῶς τὴν ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ κατάστασιν τῶν Ἀθηνῶν (3). Νικόλαος ὁ Σαιντομέριος, κύριος τοῦ ἡμίσεος τῆς βαρονίας τῶν Θηβῶν, ἔκτισεν ἐν Θήβαις ὀχυρὸν μέγαρον, οὗτινος τὰ ἐρείπια φέρουσιν εἰσέτι τὸ ὄνομα τοῦ πλουσίου τιμαριούχου, περίφημον διὰ τὸ μέγεθος, τὴν βασιλικὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὰ ὡραῖα ζωγραφήματα, ὑφ' ὧν ἐκοσμεῖτο, παριστῶντα τὰς ἐν Παλαιστίνῃ ἀριστείας τῶν Σταυροφόρων (4). Ἐν ταῖς αἰθούσαις τῶν ἐν Ἑλλάδι μεγάρων καὶ πύργων ἀντήχει τῶν τροβαδούρων (**troubadours**) ἡ λιγυρὰ φωνὴ, οἵτινες τοὺς Φράγκους κατακτητὰς ἀκολουθήσαντες ἀνενέωσαν τὸ θέαμα τῶν ἀρχαίων ἀοιδῶν, ἐξυμνοῦντες πρὸς τὴν βάρβιτον τ' ἀριμάνεια τῶν ἱπποτῶν ἔργα ἢ ἀποδιδόντες διὰ τοῦ ᾄσματος τῆς λατρείας τὸν φόρον πρὸς τὴν καλὴν, ἣν ἐξελέξαντο ἐν γυναιξίν (5). Οἱ ξένοι δυνάσται κα-

(1) **Chronique de Ramon Muntaner.** Μεταφ. ὑπὸ **Buchon.** Κεφ. 262. σελ. 503.

(2) Αὐτόθι Κεφ. 244. σελ. 481 καὶ ἑξῆς.

(3) Ὅρα τὴν ἱστορίαν τῆς ἡγεμονίδος Ἀλαθιὴλ ἐν τῷ Δεχημέρῳ. Β'. 7.

(4) Βιβ. τ. Κωνγ. στ. 6742—49.

(5) Ὁ ναύαρχος τῆς Γαλλίας Θεοβάλδος **de Cepoy**, ὅστις μετέβη εἰς Ἀθήνας, ἀποσταλεὶς παρὰ Καρόλου τοῦ Οὐαλεσίου, ἐπιτίτλου αὐτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως, μνημονεύει ἔν τινι παλαιᾷ μεμβράνῃ, περιεχούσῃ τὸν ὑπόλογον τῶν ὑπ' αὐτοῦ δαπανηθέντων τοὺς ἀοιδοὺς τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν (**Pour don aux ménestreus du duc d' Athènes** κτλ. καὶ ἀλλαχοῦ **à deux ménestreux du duc d' Athènes** κτλ. **Buchon. Cron. Étrang.** σελ. 467—68). Μικρὰν συλλογὴν στίχων ποιηθέντων ἐν Ἑλλάδι

τέβαλον πρὸς τούτοις πᾶσαν προσπάθειαν, ἵνα εἰσάξωσι καὶ καταστήσωσι κοινὴν ἐν τῇ πορθηθείσῃ γῇ τὴν ἰδίαν αὐτῶν γλῶσσαν. Διὸ Ἕλληνες νεανίσκοι ἐπέμποντο εἰς τὸ ἐν Παρισίοις ἱδρυθὲν Κωνσταντινουπολιτανὸν Φροντιστήριον, ἵνα πᾶν φρόνιμα Ἑλληνικὸν ἀποβαλόντες διδαχθῶσι τὰς γλώσσας τῆς δύσεως καὶ τὰ ἔθι-

---

ὑπὸ τῶν Τρουβαδούρων ἐξέδωκεν ὁ Buchon (Hist. des Conquêtes κτλ. Append. II σελ. 436—449). Ἐκ τούτων δὲ ὁ ἐκφράζων ὑπὲρ πάντα ἄλλον ζωηρότερον τὰ αἰσθήματα, ὑφ' ὧν πάντες κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐνεπνέοντο ἐστὶν ὁ Rambaud de Vaqueiras, τρουβαδοῦρος ἅμα καὶ ἱππότης, ὅστις, καίτοι λαβὼν πλείστας τιμὰς καὶ πλούσια τιμάρια ἐν Ἑλλάδι παρὰ τοῦ Μαρκεσίου Βονιφατίου, οὐχ ἧττον ὅμως ἐστέναζε καὶ μετὰ πόθου ἐνεθυμεῖτο τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἐν τῇ πατρίδι προσέφερε μετ' ἐπιτυχίας τὴν ἑαυτοῦ θεραπείαν πρὸς τὴν ἀδελφὴν τοῦ Μαρκεσίου. *Εἰμὶ ἐνταῦθα*, ἐκεῖνος λέγει, *ἐν τῷ μέσῳ Λατίνων καὶ Ἑλλήνων, καὶ ὁ Μαρκέσιος, ὅστις μὲ περιέζωσε τὸ ξίφος, ἀπῆλθεν, ἵνα πολεμήσῃ τοὺς Βλάχους καὶ Θρᾶκας... Καθ' ἑκάστην βλέπω λαμπρὰ ὅπλα, ὡραίους ἱππότας, πολέμους, πολιορκίας καὶ μηχανὰς καταῤῥιπτούσας πύργους καὶ τείχη. Οὐδαμοῦ ἀκούεται τοῦ ἔρωτος ἡ φωνή, καὶ ἐγὼ περιβεβλημένος πλουσίαν πανοπλίαν ἐπιδιώκω πολέμους, ἀγῶνας, ἱπποδρομίας, ἵνα πλουτήσω διὰ τῶν κατακτημάτων......Ἡμεῖς ἀνεδείξαμεν αὐτοκράτορας, βασιλεῖς καὶ δοῦκας, ἡμεῖς ἐξεβιάσαμεν φρούρια ἐν Ἀσίᾳ, ἐζωγρήσαμεν Τούρκους καὶ Ἄραβας... Οὐδεὶς οὐδαμοῦ ἔλαβε τιμὰς καὶ χώρας τοσαύτας, ὅσας ἡμεῖς... Ἀλλὰ τίς ἡ ὠφέλεια πάντων τούτων; Ναὶ μὲν ηὔξησεν ἡ ἰσχύς μου, ἀλλ' ηὔξησε συγχρόνως καὶ ἡ λύπη μου, διότι μακρὰν εἶμι τῆς καλῆς μου, καὶ ἀπ' ἐμοῦ ἀπῆλθεν ἡ χαρὰ διὰ παντός* (Hist. des Conq. σελ. 29 καὶ 206). Τοῦ τρουβαδούρου τὸ ἔργον δὲν ἀπηξίουν οὐδ' αὐτοὶ τῶν Σταυροφόρων οἱ ἐπισημότεροι, ὅτε ὑπὸ τῆς φύσεως ἐπροικίζοντο διὰ ζωηρᾶς φαντασίας, σώζονται δὲ στίχοι τοῦ Conon de Béthune, τοῦ Ῥοβέρτου de Blois, τοῦ Οὔγου de Saint-Quentin, τοῦ κόμητος Ἰωάννου τοῦ ἐκ Βρέννης καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡγεμόνος Γοφρείδου τοῦ Βιλλαρδουΐνου, ἐκδοθέντες ὑπὸ τοῦ Buchon (Éclaircis. sur la Morée Française. Append. A. σελ. 419—26) καὶ περιέχοντες ποιητικὰς καλλονὰς οὐχὶ ἀναξίας βελτίονος ἐποχῆς.

μα (1). Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπαύσατο οὖσα ἡ δημοσία τοῦ κράτους γλῶσσα, καθιερώθη δὲ ἀντ' αὐτῆς ἡ Λατινική, ἐν ᾗ ἔκτοτε συνετάσσοντο πᾶσαι σχεδὸν αἱ δημόσιαι πράξεις. Ἡ Γαλλικὴ ἐλαλεῖτο ἐν τοῖς πύργοις τῶν ἱπποτῶν καὶ ἦν καθόλου ἐν χρήσει ἐν τοῖς ἰδιωτικοῖς αὐτῶν συμβολαίοις, ταῖς διαθήκαις καὶ ταῖς ἐπιστολαῖς (2), ὥστε οἱ ἐγχώριοι, οἱ ἄμεσον σχέσιν ἔχοντες μετὰ τῶν δεσποτῶν, ἠναγκάζοντο νὰ μάθωσι τὴν γλῶσσαν αὐτῶν, ὅπως ἀριστότεροι καταστῶσι (3), καί, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Πάπα Ὀνωρίου, Νέα Γαλλία ἐδημιουργήθη τότε ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων (4). Οἱ Φράγκοι εὐπατρίδαι, καὶ ἰδίως οἱ ἱππόται τῆς Πελοποννήσου, ἀπαξιοῦντες τὴν μεθ' Ἑλλήνων κηδεστίαν (5), ἐνυμφεύοντο μετὰ μόνων τῶν ἐξ ἱπποτῶν τῆς Γαλλίας ἑλκουσῶν τὸ γένος γυναικῶν, διὸ δὴ καὶ τοῦ Μωραίως οἱ ἱππόται ἐθεωροῦντο ἐκ τῶν εὐγενεστάτων καὶ ἡ Γαλλικὴ ἐλαλεῖτο ὑπ' αὐτῶν τοσοῦτον καλῶς ἐν Πελοποννήσῳ, ὡς καὶ ἐν Παρισίοις (6). Οὐχ ἧττον δὲ τῆς Γαλλικῆς ἐγένετο χρῆσις καὶ τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης, ἥτις ἐπεκράτησεν ἰδίως ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις, ὧν ἐκράτουν οἱ Ἐνετοί, καὶ ἕνεκα τῆς ἐν Ἑλλάδι χρονιωτέρας τῶν Ἐνετῶν κυριαρχίας βαθύτερον ἐν αὐτῇ ἐῤῥιζώθη, κοινὴ καταστᾶσα ἐν Ἑπτα-

---

(1) Hurter. Storia di Papa Innocenzo III. Τόμ. Β' σελ. 329. Ὅρα καὶ τὴν πλείστου λόγου ἀξίαν ἐπιστολιμαίαν διατριβὴν τοῦ σοφοῦ Σοφοκλέους τοῦ ἐξ Οἰκονόμων περὶ Φραγκίσκου τοῦ Κόκκου σελ. 20.

(2) ὅρα Ducange. Recueil de plusieurs Chartes pour l' Histoire de Constantinople σελ. 1—6. Buchon. Nouvel. Rech. Hist. Τόμ. Β'. κτλ.

(3) Chron. Etrang. (Notice sur la Chron. de Morée σελ. IV.).

(4) Ibique (ἐν Ῥωμανίᾳ) noviter quasi Nova-Francia est creata (Ἐπιστολὴ Ὀνωρίου Γ', πρὸς τὴν βασίλισσαν τῆς Γαλλίας παρὰ Buchon. Éclaircissements κτλ. σελ. 19).

(5) «Οὐ γὰρ ὡς τὰ πολλὰ περισπούδαστόν ἐστι Λατίνοις τοῖς εὖ γεγονόσι κηδεύειν μὴ ὅτι Ῥωμαίοις ἁπλῶς, ἀλλ' οὐδ' αὐτοῖς βασιλεῦσιν» (Γρηγορ. Ζ'. 5. δ'.).

(6) Muntaner. Κεφ. 261. Μεταφ. Buchon. σελ. 502.

νήσῳ, καὶ ἰδίως ἐν τῇ πόλει Κερκύρας (1), ἐν ῇ εἰσέτι λαλεῖ-

(1) Ἐκ πασῶν τῶν λοιπῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν ἐν Κερκύρᾳ ἀναφαίνονται βαθύτερα τοῦ Φραγκισμοῦ τὰ ἴχνη. Καὶ οὐδὲν τὸ παράδοξον ἐὰν ἡ Κέρκυρα ἐπὶ ἐξ ὅλους αἰῶνας ὑπὸ ξένην κυριαρχίαν διατελέσασα καὶ ὀλίγον ἀπέχουσα τῆς Ἰταλίας, μεθ' ἧς εἶχεν ἀδιάκοπον κοινωνίαν καὶ ἐξ ἧς οὐκ ὀλίγοι εἰς Κέρκυραν μετῴκιζον, ὑπέστη διαφερόντως τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ξενισμοῦ. Πολλῷ δὲ παραδοξότερον νομίζομεν ὅτι κατώρθωσε νὰ παλαίσῃ ἐπὶ τοσοῦτον πρὸς τὸ ξένον στοιχεῖον, ὥστε καὶ τὴν θρησκείαν νὰ διατηρήσῃ καὶ αὐτὴν τὴν γλῶσσαν νὰ μὴ ἀπολέσῃ, διαφυλαχθεῖσαν ἐν τοῖς ἀγροῖς καθαρωτάτην. Ἡ ἐξακρίβωσις τῆς βαθμιαίας ἐν Κερκύρᾳ διαδόσεως τῆς Ἐνετικῆς διαλέκτου καὶ ἡ ἐξέτασις τῶν ἀγώνων, οὓς οἱ κάτοικοι κατέβαλον πρὸς διάσωσιν τῆς πατρίου αὐτῶν γλώσσης, ἐστὶν ἔργον οὐχὶ ἀνάξιον τῆς προσοχῆς τοῦ ἱστορικοῦ καὶ οὐχὶ πάντη ἄμοιρον πρακτικῆς ὠφελείας, διότι ἐκ τῆς μελέτης ταύτης ἤθελε προκύψῃ ὅτι τῆς Ἑλληνικῆς ἡ χρῆσις οὐδέποτ' ἐπαύσατο ἐν Κερκύρᾳ, ἂν καὶ ἡ γλῶσσα αὕτη ἐλαλεῖτο ἐν τῇ πόλει κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἐνετικῆς κυριαρχίας ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς Ἰταλικῆς, καὶ ὅτι, ἐν ᾧ μόνον περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος ἀναφαίνονται Κερκυραῖοι ἰταλιστὶ συγγράφοντες, οὐδέποτε ἐξέλιπον ἐν τῇ ἀδίκως κατηγορηθείσῃ τῶν εὐπατριδῶν τάξει, εἰς ἣν καὶ μόνην περιωρίζοντο τότε τὰ γράμματα, οἱ καὶ ἑλληνιστὶ καλῶς γράφοντες, καὶ αἰσθήματα τρέφοντες ἑλληνικώτερα πολλῶν τῶν νῦν ἐχόντων τὴν πατρίδα μᾶλλον διὰ στόματος ἢ ἐν τῇ καρδίᾳ. Ἀναβάλλοντες τὴν ἐξέτασιν ταύτην εἰς ἰδιαιτέραν περὶ τούτου πραγματείαν, περιεργίας χάριν παραφέρομεν περικοπήν τινα μιᾶς τῶν ἐπισημοτέρων Κωμῳδιῶν τοῦ ἀθανάτου Γολδόνου, ἐξ ἧς ἀποδεικνύεται ὅτι κατὰ τὸν δέκατον ὄγδοον αἰῶνα ἡ Ἑλληνικὴ ἦτο κοινὴ ἐν τῇ πόλει Κερκύρας, καὶ Ἑλληνικὰ ἦσαν τὰ ὑπὸ τῶν παίδων κατὰ τὰς ὁδοὺς ᾀδόμενα ᾄσματα. Ἐν τῇ κωμῳδίᾳ ταύτῃ, ἥτις ἐπιγράφεται **La famiglia dell' Antiquario** (ἡ οἰκογένεια τοῦ ἀρχαιομανοῦς, Πράξ. Β'. Σκην. 10), ὁ Κόμης Ἀνσέλμος, ἀρχαιομανής, ἠγόρασεν ἑλληνικὸν χειρόγραφον, ὅπερ κατὰ τὴν βεβαίωσιν τοῦ πωλήσαντος αὐτὸ πρὸς τὸν Κόμητα περιεῖχε τὰς περὶ εἰρήνης συνθήκας τῶν Σπαρτιατῶν καὶ Ἀθηναίων, γεγραμμένον ὃν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δημοσθένους. Ἀγνοῶν δὲ τὴν Ἑλληνικὴν ὁ Κόμης ἐπιδεικνύει τὸ χειρόγραφον πρὸς τὸν **Pantalone**, ἔμπορον ἐνε-

ται (1). Νέων ἐθίμων εἰσαχθέντων εἰς τὴν Ἑλλάδα, συνεισήχθησαν, ὡς

τὸν διατρίψαντα πλεῖστα ἔτη ἐν Κερκύρᾳ, καὶ γίνεται ὑπ' αὐτῶν ὁ ἑξῆς ἀστειότατος διάλογος·

Ans. Ditemi voi, che avete delle corrispondenze per il mondo, sapete la lingua greca?

Pant. La so perfetamente. So stà dies' ani a Corfù. Ho scomenzà là a far el mercante, e tuto el mio devertimento giera a imparar quel lingnagio.

Ans. Dunque saprete leggere le scritture greche.

Pant. Ghe dirò; altro xe el greco literal, altro xe el greco volgar. Me n' intendo però un pocheto de l' un e de l' altro.

Ans. Quand' è così vi voglio far vedere una bella cosa.

Pant. La vedarò volentiera.

Ans. Un codice greco.

Pant. Bon; ghe n' ho visto dei altri.

Ans. Scritto di propria mano di Demostene.

Pant. El sarà una bela cossa.

Ans. Osservate, e se sapete leggere, leggete.

Pant. (o s s e r v a) Questo xe scrito da Demostene?

Ans. Sì, e contiene i trattati di pace fra Sparta ed Atene.

Pant. I tratati de pase tra Sparta e Atene? Sala cossa che contien stò libro?

Ans. Via, che cosa contiene?

Pant. Questo xe un libro de canzonete a la grega, che canta i putei a Corfù.

Ans. Già lo sapeva. Voi non sapete leggere il greco.

Pant. La senta: Mattiamu, mattachiamu, calispera, mattiamu (μάτια μου, ματάκια μου, καλησπέρα μάτια μου)

Ans. Ebbene, questi saranno i nomi proprii degli Spartani e de' Tebani.

Pant Vol dir: Vita mia, dolce mia vita, bona sera vita mia.

Ans. Non sapete leggere. Questo è un codice greco, che mi costa dieci zecchini, e ne val più di cento.

(1) Ἡ ἐν Κερκύρᾳ ὁμιλουμένη ἐνετικὴ διάλεκτος παραλλάσσει τῆς νῦν ἐν Ἐνετίᾳ λαλουμένης οὐ μόνον διότι καὶ λέξεις διατηρεῖ καὶ φράσεις ἰδιαζούσας τῇ πάλαι ἐνετικῇ, ἀλλὰ διότι παρεδέχθη καὶ τρόπους τινὰς συντάξεως τῆς καθωμιλημένης ἑλληνικῆς, οἷον τὴν χρῆσιν τῆς Γενικῆς εἰς δήλωσιν τοῦ προσωπικοῦ ἀντικειμένου ἀντὶ τῆς Δοτικῆς ἐπὶ τῶν διπτώτων μεταβατικῶν ῥημάτων, Ghe lo dà della tua mare (τὸ ἔδωκα τῆς μητρός σου) καὶ ἄλλα.

εἰκός, εἰς τὴν δημοτικὴν αὐτῆς γλῶσσαν πλέκονται Γαλλικαὶ καὶ Ἰταλικαὶ λέξεις, ὧν βρίθουσι τὰ πονήματα καὶ τὰ διασωθέντα

Κατὰ δὲ τὴν γνώμην ἀνδρὸς εἰδήμονος ἐν τοῖς μάλιστα, τοῦ περικλεοῦς Δαλματοῦ Νικολάου Θωμασαίου, ὅστις, ὡς γνωστόν, γράφει νεοελληνιστὶ καὶ πεζῶς καὶ ἐμμέτρως μετὰ πλείστης ὅσης ἀκριβείας καὶ γλαφυρότητος, οἱ εἰς τὴν ἰταλικὴν εἰσαγόμενοι ἑλληνισμοὶ δίδουσι μὲν χροιάν τινα ξενοφανῆ εἰς τὸν ἰταλικὸν λόγον, ἀλλὰ δὲν διαφθείρουσιν αὐτόν, ὡς οἱ γαλλισμοί, οὓς παραδέχονται πολλοὶ καὶ τῶν εὖ τεθραμμένων ἐν Ἰταλίᾳ, διό, κατὰ τὸν αὐτὸν περιφανῆ φιλολόγον, Βαρόνοι τινὲς καὶ Μαρκέσιοι νεαπολιτανοὶ καὶ τυῤῥηνοὶ λαλοῦσι τὴν ἰταλικὴν ἧττον καλῶς τῶν ταπεινῶν γυναίων τῆς Κερκύρας (**Certi baroni e marchesi napoletani e toscani parlano italiano men puro che l' umile femminetta di Corfù. Dizionario d' Estetica. Dialetto Corcirese.** Τόμ. Α' σελ. 162). Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς (**Il Secondo Esilio.** Τόμ. Β' σελ. 405) κατακρίνων τοὺς Κερκυραίους διότι, ὑπὸ ὑπερμέτρου ζήλου φερόμενοι πρὸς τὴν Ἑλληνικήν, μόνον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Ἀγγλικῆς προστασίας ἀναγνωρισθεῖσαν ὡς δημοσίαν τοῦ κράτους γλῶσσαν, προσεποιοῦντο ἄγνοιαν τῆς ἰταλικῆς, λέγει ὅτι ἔπραττον τοῦτο, ἐν ᾧ ὁμιλοῦσιν αὐτὴν κάλλιον πολλῶν ἄλλων τῆς Ἰταλίας χωρῶν. Ἀλλ' οὐχὶ ἀνάρμοστον, ἐὰν προσθέσωμεν ἐνταῦθα ὅτι τῆς πεντηκονταετοῦς ἀγγλικῆς κυριαρχίας ἐν Κερκύρᾳ τὰ μόνα γλωττικὰ λείψανά εἰσι λέξεις τινὲς ἀγγλικαί, ὧν οἱ παῖδες ποιοῦσι χρῆσιν, παίγνιά τινα παίζοντες ὑπὸ τῶν Ἄγγλων εἰσαχθέντα, οἷον τὴν σφαῖραν, τὰ μαρμάρινα σφαιρίδια καὶ ἄλλα. Ὅθεν οἱ ἀπόγονοι τῆς Ναυσικάας, παίζοντες τὴν ὑπὸ τῆς πάλαι βασιλίδος αὐτῶν ἐφευρεθεῖσαν σφαῖραν λέγουσι παραδόξως καὶ ξενοφώνως, *Παίζεις κακὰ τὸ πλαῒ* (**play**)=τὴν σφαῖραν, *Εἶσαι ἄουτ* (**out**)=ἐκτὸς τοῦ παιγνίου, *Ἔκαμα τρία ρώνια* (**runs**)=δρόμους ὑπὸ τοῦ παιγνίου ὁριζομένους, ἔτι δέ, *Μὲς τὸ λάϊν* (**line**)=γραμμὴν τοῦ παιγνίου, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ἡ εἰσαγωγὴ τῶν ἀγγλικῶν τούτων λέξεων εἰς τὴν ἐν Κερκύρᾳ καθωμιλημένην γλῶσσαν δὲν ἔλαθε τὰς παρατηρήσεις τῆς Ὑποκομήσσης **Strangford**, πικροχόλου καὶ ἰδιοτρόπου Ἀγγλίδος ὀλίγον πρὸ τῆς ἑνώσεως τὴν Κέρκυραν ἐπισκεφθείσης, ἥτις ἀπαριθμοῦσα ἓν πρὸς ἓν τ' ἀγαθά, τὰ μέλλοντα ἐκ Κερκύρας νὰ συνεκλείψωσι μετὰ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας, καὶ συγκινητικὸν ἔλεγον

ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (1) καὶ ὧν ἀριθμὸς οὐχὶ εὐάριθμος διατηρεῖται εἰσέτι ἐν τῇ καθωμιλημένῃ (2), ἀναπολῶν τὴν πρώην δουλείαν καὶ διαφθείρων τὸ παρθενικὸν κάλλος τῆς γλώσσης. Στενοτέρας δὲ δσημέραι γινομένης τῆς κοινωνίας τῆς ἀνατολῆς πρὸς τὴν δύσιν διά τε τὴν κατάκτησιν τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καὶ τὴν αὐξάνουσαν ἐμπορίαν, αἱ μυθικαὶ τῶν Φράγκων παραδόσεις περὶ τῶν ἱπποτῶν τῆς Στρογγύλης Τραπέζης, περὶ τῶν δώδεκα ὁμοτίμων τοῦ Μεγάλου Καρόλου καὶ ἄλλων τοιούτων μυθιστορικῶν προσώπων, ἐν Ἑλλάδι διαδοθεῖσαι, ἀπέβησαν τοσοῦτον ἀρεσταὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ὥστε πλεῖστοι τῶν τότε καὶ τῶν ὑ-

---

ἐπ' αὐτοῖς ποιοῦσα, θρηνεῖ ἐπὶ τέλους ἐκ βάθους καρδίας, ἡ εὐαίσθητος, ἐνθυμουμένη ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ **cricket** θ' ἀπομάθωσιν ἡμέραν τινὰ τῶν Κερκυραίων οἱ παῖδες, οἵτινες ἐπλούτησαν τὴν ἰδίαν αὐτῶν γλῶσσαν διὰ τῶν λέξεων, ὧν ἀνωτέρω ἐποιήσαμεν μνείαν (**The Eastern Shores of the Adriatic by Viscountess Strangford** ἐν τῇ **Saturday Review**. Ἀρ. 444 Τόμ. 17. Ἀπριλ. 30, 1864).

(1) Ἀβουέρης (**avouè**), ἀσεντζεύω (**assieger**), μπαρουνία (**baronnie**), βουργίσιος (**bourgeois**), γαρνίζεύω, γαρνιζοῦν (**garnison**), τζάμπρα (**chambre**), ἐγκουσάτος (**excusè, privilègiè**), κιβιτάνος (**chevetain**), κουρτεσία (**courtoisie**), κούρτη (**cour de justice**), λίζιος (**lige**), μισὺρ (**messire**), ὁμάτζιον (**hommage**), πρεζαντίζω (**prèsentor**), τριζουριέρης (**trésorier**) καὶ πλεῖστα ἄλλα κατ' ἐξοχὴν ἀπαντώμενα ἐν τῇ μεταφράσει τῆς Ἀσίζας τῶν Ἱεροσολύμων. Ὅρα τὸ προσηρτημένον εἰς τὸ Βιβλίον τῆς Κουγκέστας γλωσσάριον τῶν εἰσαχθεισῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν τοῦ Μεσαιῶνος Γαλλικῶν λέξεων, ἔτι δὲ **Mullach** (**Grammatik der Griechischen Vulgarsprache** σελ. 75—77), καὶ ἰδίως τὸν Δουκάγγιον (**Glossar. ad scriptor. Mediae et Infim. Græc.**), τὸν Λάγγιον (**Philologiam Barbaro-Græcam.** σελ. 83—204), καὶ τὸν ἡμέτερον Σκαρλάτον τὸν Βυζάντιον (Λεξικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλλην. διαλέκτου σελ. 410—434).

(2) Ὅρα τὴν ἀξιόλογον διατριβὴν τοῦ Καθ. Γ. Γ. Παππαδοπούλου περὶ τῆς ἰταλικῆς ἐπιῤῥοῆς ἐπὶ τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων (Πανδ. Φυλ. 393, 394, 395).

τερον ἀκμασάντων ποιητῶν,ὡσκνεὶ ἐπιλαθόμενοι τῆς ἀρχαιότητος, ἁμιλλητικῶς ἐπεδόθησαν εἰς τὴν μίμησιν τῆς τῶν Γάλλων καὶ Ἰταλῶν ποιήσεως(1). Ἐκ ταύτης δὲ τῆς ῥοπῆς τῆς Ἑλληνικῆς Μούσης πρὸς τὰς Φραγκοϊπποτικὰς παραδόσεις προῆλθον τὰ πλεῖστα καὶ ἐπισημότερα τῶν νεοελληνικῶν ποιημάτων, ἐν οἷς ἰδιαιτέρας μνήμης ἄξια τὸ περὶ τοῦ γηραιοῦ ἱππότου Βράνορος, τοῦ φαιοῦ λεγομένου (2)—ἡ ἀφήγησις τῆς ἀγάπης Λυδίστρου, Λατίνου ἱππότου, καὶ Ῥοδάμνης, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρμενίας (3)—ἡ ἐξαί-

(1) Περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν φραγκοϊπποτικῶν παραδόσεων ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως τῶν μέσων χρόνων ἄριστα ἐπραγματεύθη ὁ Κ. **Gidel** ἐν τῷ νεωστὶ ἐκδοθέντι πονήματι **Étude sur la littérature grecque moderne. Imitations en grec de nos romans de chevalerie depuis le douzième siècle. Paris. 1866.** Ὅρα δὲ καὶ **Conjectaneorum Byzantinorum Lib. duo. Scripsit F. G. A. Mullachius. Berolini. 1852.** σελ. 33 καὶ ἑξῆς.

(2) Τὸ ἐκ 306 πολιτικῶν στίχων συγκείμενον καὶ ἑλληνιστὶ γεγραμμένον τοῦτο πόνημα οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν εἰμὴ βραχὺ ἐπεισόδιον τοῦ ἀρίστου τῶν φραγκοϊπποτικῶν μυθιστορημάτων **Gyron le Courtois**, ἐξ οὗ ἠρύσθη τὴν ὕλην καὶ ὁ Ἰταλὸς ποιητὴς Λουδοβῖκος Ἀλαμάννης πρὸς σύνθεσιν τοῦ ὁμωνύμου ἐπικοῦ αὐτοῦ ποιήματος (**Ferrario. Romanzi di Cavalleria.** σελ. 433—435). Τὸ περιεργότατον καὶ σπουδαιότατον τοῦτο ἐπεισόδιον ἐδημοσίευσε πρῶτος ἐξ ἀντιγράφου τῆς Οὐατικανῆς βιβλιοθήκης ὁ **F. H. von der Hagen** ἐν τοῖς Μεσαιωνικοῖς αὐτοῦ Μνημείοις (**Denkmale des Mittelalters. Berlin. 1824.** Φυλ. 1), εἶτα δὲ ὁ γάλλος Φραγκίσκος Μιχαὴλ ὡς παράρτημα τοῦ ἐμμέτρου γαλλικοῦ μυθιστορήματος τοῦ Τριστάνου (ἐν Παρισίοις. 1836) καὶ τέλος ἐν ἰδιαιτέρῳ φυλλαδίῳ μετὰ τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως καὶ σοφῶν προλεγομένων ὁ εἴπερ τις καὶ ἄλλος φιλόπονος **Ellissen** (Ὁ Πρέσβυς Ἱππότης, **ein griechisches gedicht aus dem Sagenkreise der Tafelrunde, herausg. von A. Ellissen. Leipzig. 1846**). Ὅρα καὶ **Gidel. Étude sur la lit. grecque.** σελ. 75—103.

(3) Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Καθ. Μαυροφρύδου ἐν τοῖς Μνημείοις (σελ. 324—428), ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ κολοβόν ἐστι καὶ

ρετος διήγησις Βελθάνδρου τοῦ Ῥωμαίου καὶ Χρυσάντζας, θυγατρὸς τοῦ ῥηγὸς τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας (1)—ἡ ἐρωτικὴ διήγησις Φλωρίου καὶ Πλάτζια Φλώρης (2)—ἡ ἱστορία τοῦ Ἠμπερίου, υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Προβέντζας καὶ τῆς Μαργαρώνης (3)—ἡ ἱστορικὴ ἐξήγησις περὶ Βελισαρίου (4) καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγά-

---

χάσματα οὐκ ὀλίγα ἔχει. Πρότερον δὲ ἦτο γνωστὸν ἐκ συντόμου περιλήψεως ἀναγινωσκομένης ἐν τῇ Τουρκογραικίᾳ τοῦ Μαρτίνου Κρουσίου (Turco-Graecia σελ. 489). Ὅρα καὶ Gidel. Étude κτλ. σελ. 151—196.

(1) Ἀποτελεῖ τὸν πέμπτον τόμον τῶν Ἀναλέκτων τοῦ Ellissen, ὅστις ἐπλούτισε τὸ κείμενον δι' ἀρίστων προλεγομένων καὶ σημειώσεων· ἐξεδόθη δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Καθ. Μαυροφρύδου ἐν τῇ Ἐκλογ. Μνημ. σελ. 212—256. Ὅρα καὶ Gidel. Étude κτλ. σελ. 105—150.

(2) Τὸ φραγκοϊπποτικὸν τοῦτο ποίημα ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ Ε. Βεκκέρου ἐν ταῖς Πραγματείαις τῆς ἐν Βερολίνῳ Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν ἐν ἔτει 1845, ἠξιώθη δὲ σπουδαίων σημειώσεων καὶ διορθώσεων ὑπὸ τοῦ Mullach, ὅστις μετεξέδωκε καὶ τοὺς πρώτους ἑκατὸν αὐτοῦ στίχους (Conject. Byzant. σελ. 37—60). Δευτέραν τοῦ ποιήματος ἔκδοσιν ἐποίησεν ὁ Καθ. Μαυροφρύδης, ὅστις ὑπέδειξε καὶ διώρθωσεν οὐκ ὀλίγα τῶν ἡμαρτημένων χωρίων (σελ. 257—323). Ἡ διήγησις τοῦ Φλωρίου ἔχει πολλὴν τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν Φιλόκοπον τοῦ Βοκκακίου καὶ πρὸς Γαλλικόν τι ποίημα ἐκδοθὲν καὶ αὐτὸ ὑπὸ τοῦ Βεκκέρου ἐν ταῖς Πραγματ. τῆς ἐν Βερολίνῳ Ἀκαδ. τῶν ἐπιστ. ἐν ἔτει 1844. Ὅρα καὶ Gidel. Étude κτλ. σελ. 231—255.

(3) Ἡ διήγησις τοῦ Ἠμπερίου ἐστὶν ἁπλῆ παράφρασις τῆς γνωστῆς φραγκικῆς ἱστορίας Πέτρου τοῦ ἐκ Προβιγκίας καὶ τῆς Μαγελώνης (Ellissen. Analek. Ε'. σελ. 4). Ὅρα καὶ Gidel. Étude κτλ. σελ. 269—288.

(4) Διήγησις εἰς τὰς πράξεις τοῦ περιβοήτου στρατηγοῦ τῶν Ῥωμαίων μεγάλου Βελισαρίου. In Venetia per Francesco Rampazetto, l'anno del Signore MDLIIII. εἰς 4. (Παπαδοπ. Νεολ. Φιλολ. Β'. σελ. 29). Τὸ ποίημα τοῦτο ἐξέδωκεν ἐν Ὀξωνίᾳ τῷ 1847 καὶ ὁ Κ. Ι. Allen Gilles, δημοσιεύσας 60 μόνον ἀντίτυπα

λον(1)—οἱ τοῦ Θησέως καὶ Αἰμιλίας γάμοι (2)— ἡ τραγῳδία Ἐρωφίλη (3)—καὶ αὐτὸ τὸ γνωςότατον ἐρωτικὸν ποίημα Βικεντίου τοῦ Κορνάρου, ὁ Ἐρωτόκριτος, ὅπερ διατελεῖ εἰσέτι τὸ φίλον ἀνάγνω-

---

(Ellissen. Analek. Γ'. σελ. 2. καὶ Μαυροφρύδου Ἐκλ. Μνημ. σελ. ζ'. Gidel. Études. κτλ. σελ. 257—67).

(1) Πολλαὶ καὶ διάφοροι βιογραφίαι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, πεζαί τε καὶ ἔμμετροι, ὑπάρχουσιν ἐν τῇ δημοτικῇ ἡμῶν γλώσσῃ, ἐξ ὧν μία, ἔμμετρος οὖσα, συνετάχθη ὑπὸ τοῦ Ζακυνθίου Δημητρίου τοῦ Ζήνου, τοῦ γνωστοῦ μεταφραστοῦ τῆς Βατραχομυομαχίας τοῦ Ὁμήρου (Χιώτου. Ἱστορ. Ἀπομν. Β'. σελ. 554). Εἰσὶ δὲ πᾶσαι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον παραφράσεις τῆς μυθώδους ἱστορίας τοῦ Ψευδο-Καλλισθένους, προσλαβοῦσαι καί τινα στοιχεῖα τῆς φραγκοϊπποτικῆς ποιήσεως. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἁπασῶν παραπέμπομεν εἰς τὴν ἀρίστην πραγματείαν περὶ τῶν μυθωδῶν παρὰ τοῖς διαφόροις ἔθνεσιν ἱστορημάτων περὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, τὴν συγγραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει φιλέλληνος Ἐλουητίου Γουϊλέλμου **Favre** καὶ καταχωρισθεῖσαν ἐν τοῖς δυσευρέτοις αὐτοῦ Φιλολογικοῖς Ἀναμίκτοις (**Mélanges d'Histoire Littéraire par Guillaume Favre avec des lettres inédites d'Auguste-Guillaume Schlegel et d'Angelo Mai, recueillis par sa famille et publiés par I. Adert. Genéve. 1856.** Τόμ. Β'. σελ. 30—32).

(2) Ἅπαξ ἐξεδόθη ἐν Ἐνετίᾳ τῷ 1529 εἰς 4 μετ' ἰχνογραφιῶν (Παπαδοπούλ. Βρετοῦ Νεοελλην. Φιλολ. Β'. σελ. 21). Τὸ ὀγκῶδες τοῦτο ποίημα παρεφράσθη ἐκ τῆς γνωστῆς Θησηΐδος τοῦ Βοκκακίου, ἥτις ἐστὶ κατὰ τὴν κοινοτέραν δοξασίαν τὸ ἀρχαιότερον ἰταλικὸν ποίημα, γεγραμμένον εἰς τὴν οὕτω καλουμένην **ottava rima**, σύγκειται δέ, ὡς καὶ ἡ μετάφρασις, ἐκ δώδεκα βιβλίων. Ὁ ἄγνωστος Ἕλλην μεταφραστὴς μετήνεγκεν ἐμμέτρως εἰς τὴν καθωμιλημένην καὶ αὐτὸ τὸ ἰταλιστὶ πεζῶς γεγραμμένον προοίμιον τοῦ ποιητοῦ.

(3) Τῆς τραγῳδίας ταύτης συγγραφεύς ἐστι Γεώργιος ὁ Χορτάτσης Κρής. Τὰ δὲ *Ἰντερμέδια* (**Intermedii**) καὶ τὰ τρίστιχα (**terza rima**), ὧν ποιεῖται χρῆσιν ὁ ποιητὴς ἐν τοῖς χοροῖς ἐλέγχουσιν ἐν αὐτῇ τὴν ἰταλικὴν μίμησιν. Ἡ μᾶλλον ὁμοιάζουσα κατά τε τὸ ὄνομα καὶ τὴν ὑπόθεσιν πρὸς τὴν Ἐρωφίλην ἰταλικὴ τραγῳδία ἐστὶ κατὰ τὸν σοφὸν Λήκιον ἡ **Isifile** τοῦ **Mondella** δη-

σμα τοῦ λαοῦ, θελγομένου ἐκ τῆς εὐκαταλήπτου γλώσσης καὶ τῶν τερπνῶν διηγήσεων τοῦ Κρητὸς ποιητοῦ (1).

Ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ ἐκπόρθησις τοῦ λοιποῦ Βυζαντινοῦ κράτους, πολλαχῶς ὠφέλιμος ἀποβᾶσα πρὸς τοὺς τυχοδιώκτας ἱππότας τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης, ἀπέβη κατ' ἐξοχὴν ἀρεστὴ καὶ ὠφέλιμος πρὸς τὸν κλῆρον τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας. Ὁ πάπας Ἰννοκέντιος, καί τοι ἐξ ἀρχῆς ἀποδοκιμάσας τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν στρατείαν, μετὰ τὴν ἀπροσδόκητον ὅμως ἐπιτυχίαν αὐτῆς μετέβαλε γνώμην καὶ συνέλαβε τὰς ἀρίστας ἐλπίδας περὶ τῆς ὑποταγῆς τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας εἰς τὴν λατινικήν, ὅθεν πᾶσαν τὴν σπουδὴν αὐτοῦ ἔστρεψεν, ἵνα κατορθώσῃ τὴν πολυπόθητον ἕνωσιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν, ὑπὲρ ἧς εἰς μάτην ἐμόχθησαν πολλοὶ τῶν προηγουμένων παπῶν. Θεωρῶν τῆς Ἑλλάδος τὰ παθήματα ὡς ἀποτέλεσμα τῆς θείας δίκης, τιμωρησάσης τὸ σχίσμα τῶν ὀρθοδόξων (2), ἠθουλήθη κατὰ πάντα τρόπον νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἀνατολικὴν εἰς τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν καὶ ὀλίγον ἐφρόντισε περὶ τῆς νομιμότητος τῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μέσων, διὸ ἐκέλευσε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ ἡγουμένους, τοὺς ὄντας ἐν τῷ σταυροφορικῷ στρατῷ, νὰ ἐγκαταστήσωσιν μὲν ἐν πάσαις ταῖς

μοσιευθεῖσα ἐν Οὐηρῶνι τῷ 1582 (Researches in Greece by W. M. Leake. London 1814. σελ. 118—119).

(1) Ἡ δημοσίευσις τῶν εἰρημένων ποιημάτων ἐξέκαυσε μεγάλως τὴν ὀργὴν τοῦ εὐρεβεστάτου Ζακυνθίου λογίου Παχωμίου τοῦ Ρουσάνου, ὅστις ἔν τινι ἐπιστολῇ «Πρὸς τοὺς ἐν Βενετίᾳ χαλκογραφεῖς» ἐκφράζεται οὕτω πως περὶ αὐτῶν. «Τίς δ' ἂν ἀριθμήσειε τοὺς ἀπωλείας Ἀπολλωνίους *(αἰνίττεται τὴν διήγησιν Ἀπολλωνίου τοῦ ἐν Τύρῳ)* καὶ ὑπερηφάνους Ἱπερίους *(δηλ. τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἡμπερίου)* καὶ χαίροντας ἀχαιρεῖς καὶ ταρταρίους καὶ ἐρωτικὰ σατανικά, δι' ὧν εἰς βόθυνον κατέγονται οἱ τούτοις χρώμενοι σὺν τοῖς ἀναδείξασιν; (Ἑλληνομνήμ. Φυλ. 11. σελ. 651).

(2) Ἰννοκεντ. Ἐπιστ. Η'. 133. πρὸς τὸν Μαρκέσιον Βονιφάτιον παρὰ Hurter. Β'. σελ. 358.

ἐκκλησίαις τῆς Κωνσταντινουπόλεως κληρικοὺς λατίνους, ὑποτελεῖς τῇ ἁγίᾳ ἕδρᾳ τῆς Ῥώμης καὶ τελοῦντας τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς κατὰ τὸ τυπικὸν τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας, ν' ἀποπέμψωσι δὲ τοὺς δυστραπέλους ἀνατολικοὺς ἱερεῖς, τοὺς ἐμμένοντας εἰς τὰ δόγματα τῶν πατέρων (1). Τὴν αὐθαίρετον ταύτην τοῦ πάπα ἐπιταγὴν μετὰ τῆς δυνατῆς αὐστηρότητος ἐφαρμόσαντες οἱ Φράγκοι κατακτηταὶ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς τοῦ κράτους ἐπαρχίαις, ἐξήλασαν ἐκ τῶν ἐπισκοπικῶν θρόνων τῆς Ἑλλάδος τοὺς νομίμους ποιμένας καὶ σφετερισθέντες τὰ ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας πρώην κατεχόμενα κτήματα, ἐδώρησαν αὐτὰ τῇ ῥωμαϊκῇ (2), ἥτις ἔλαβε προσέτι καὶ ἀπέραντα τιμάρια, ἰδίως ἐν Πελοποννήσῳ, ὅπου ὁ μὲν λατῖνος μητροπολίτης Πατρῶν ἐπροικίσθη δι' ὀκτὼ τιμαρίων, οἱ δὲ λοιποὶ ἐξ ἐπίσκοποι, οἱ ὑπ' αὐτὸν διατελοῦντες, διὰ τεσσάρων ἕκαστος (3), καὶ δι' ἄλλων τοσούτων καθ' ἓν τῶν τριῶν ἱπποτικῶν ταγμάτων τοῦ Ὀσπιταλίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, τοῦ Τέμπλου καὶ τῶν Τευτόνων ἢ Ἀλλαμάνων (4). Στίφη ὁλόκληρα δυτικῶν καλογήρων, καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Βενεδίκτου, συνέῤῥεον εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὰ μὲν ἀφ' ἑαυτῶν, τὰ δὲ καὶ προσκαλούμενα ὑπὸ τῶν νέων δεσποτῶν, ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐκλατινίσωσι τὴν πορθηθεῖσαν χώραν (5), καὶ πολλαχοῦ ἵδρυον παρθενοριακὰ μοναστήρια (6), ὅπου τὰ παρόντα καὶ ἄφθονα τῆς γῆς ἀγαθὰ ἐνεποίουν αὐτοῖς λήθην τῶν προσδοκωμένων ἐν τῷ παραδείσῳ ἀπολαύσεων. Πρὸς τοὺς *Βενεδικτίνους* ἡμιλλῶντο οἱ *φρεμενοῦροι* (les frères mineurs) τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου, οἵτινες, ὑπὸ τῆς

(1) Ἐπιστ. Ζ'. 164. αὐτ. σελ. 330.
(2) Buchon. Histoire des Conquêtes. σελ. 81. Med. Greece σελ. 119.
(3) Βιβ. τῆς Κουγκέστας· στ. 628—34. Med. Greece σελ. 211 καὶ 216.
(4) Αὐτόθ. στ. 624—27.
(5) Hurter. Innocenzo III. Β'. σελ. 329 καὶ 340.
(6) Buchon. Hist. des Conq. σελ. 64.

ἐπιθυμίας ἐπαγόμενοι νὰ μεταλάβωσι τῶν πλουσίων κτημάτων τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, κατῳκίσθησαν καὶ αὐτοὶ ἐν Ἑλλάδι ἐν ἔτει 1216 (1) καὶ ἔκτισαν λαμπρὰς καὶ μεγάλας μονὰς ἐν Κρήτῃ, Εὐβοίᾳ, Ἀθήναις, Γλαρέντσῃ (2), Πάτραις, Ζακύνθῳ (3), Κεφαλ-

(1) Οἱ Φρεμενοῦροι τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου ἐγκατέστησαν ἐν Ἑλλάδι μετὰ τὴν ἐνταῦθα ἀποστολὴν Βενεδίκτου τοῦ ἐξ Ἀρετίου (d'Arezzo), ἡγουμένου τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἀγκῶνος, **Ad deficientes Græciæ nationes destinavit Benedictum de Aretio cum aliis fratribus**, καὶ πάλιν **In Græciam autem statim navigavit Benedictus (L. Waddingus. Annales Minorum Lugduni. 1636—48. Α'.** σελ. **202)**. Ἐν τῇ καθολικῇ τοῦ τάγματος συνόδῳ τῇ συγκροτηθείσῃ ἐν Ναρβῶνι ὑπὸ τοῦ ἐν τοῖς λατίνοις Ἁγίοις Βοναβεντούρα ἐν ἔτει **1260**, κανονισθέντος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ τάγματος, ἡ **30** ἐπαρχία ἐκλήθη **Provincia Romanie**, καὶ διῃρέθη εἰς τρεῖς κουστοδίας, τὴν τῆς Χαλκίδος, τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Γλαρέντσης (**Wadding. Β'.** σελ. **206**). Ἐν ἔτει **1314** ἡ ἐπαρχία τῆς Ῥωμανίας, **16** οὖσα, εἶχεν ἓξ κουστοδίας (αὐτ. Γ'. σελ. 154). Ἀλλ' ἐν ἔτει 1399 (Δ'. σελ. 350) τρεῖς μόναι κουστοδίαι ὑπῆρχον, ἡ τῆς Χαλκίδος, μονὰς ἔχουσα ἐν Χαλκίδι, Χάνδακι καὶ Χανίοις· ἡ τῶν Θηβῶν, μονὰς ἔχουσα ἐν Θήβαις, Ἀθήναις καὶ Κορίνθῳ, καὶ ἡ τῆς Γλαρέντσης, μονὰς ἔχουσα ἐν τῇ ὁμωνύμῳ πόλει, ἐν Κορώνῃ, Πάτραις, Ἀνδραβίδᾳ, Ζακύνθῳ καὶ Κεφαλληνίᾳ (Παρὰ **Buchon. Livre de la Conqueste.** σελ. 296).

(2) Περὶ τῆς μονῆς τῶν φρεμενούρων τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου ἐν Γλαρέντσῃ γίνεται πολλαχοῦ λόγος ἐν τῷ **Livre de la Conqueste** καὶ ἐν τῷ Χρονικῷ τοῦ Μωραΐως, ἀλλ' οὐδὲν ἴχνος αὐτῆς τὴν σήμερον σώζεται (**Liv. de la Con.** σελ. **246** καὶ **296**. Βιβ. τ. Κουγ. στ. 6178 καὶ 7279). Οἱ Πρίγκιπες τῆς Ἀχαΐας συνεκάλουν πολλάκις εἰς ταύτην τοὺς βαρόνους τῆς Πελοποννήσου, ἵν' ἀπὸ κοινοῦ συσκεφθῶσι, καὶ ἤδρευεν οὐχὶ σπανίως ἐν αὐτῇ ἡ μεγάλη *κούρτη* (**Liv. de la Con. Mémoire sur la Geog. Polit. de la Prin. Française d'Achaye.** σελ. **XL.**).

(3) Μονὴ τῶν φρεμενούρων τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου ἦν ποτε ὁ ἐν Ζακύνθῳ ἔτι σωζόμενος δυτικὸς ναὸς τῆς Κεχαριτωμένης (**Santa Maria delle Grazie**). Πολὺς δὲ λόγος περὶ τῆς μονῆς ταύτης ἐγένετο, διότι τῷ 1544 ἀνευρέθη ἐν αὐτῇ τάφος μετ' ἐπιτυμβίου

λληνίᾳ (1) καὶ ἀλλαχοῦ. Οἱ ὀρθόδοξοι ἱερεῖς, οἵτινες ἀμέσως δὲν ὑπετάσσοντο εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν, ἐῤῥίπτοντο εἰς τὰ δεσμω-

---

λατινικῆς ἐπιγραφῆς, ἐξ ἧς τινες ὡρμήθησαν νὰ ἰσχυρισθῶσιν ὅτι τοῦ Κικέρωνος τὰ ὀστᾶ ἐτάφησαν ἐν Ζακύνθῳ (Ὅρα Ἱστορ. Ἀπομν. τοῦ περὶ τὴν πάτριον ἱστορίαν εἰδημονεστάτου Κ. Χιώτου. Τόμ. Α'. σελ. 182 καὶ Β'. σελ. 583). Ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ ἐτάφη καὶ ὁ κατὰ τὸν 16 αἰῶνα ἀκμάσας περιώνυμος ἀνατόμος Βεσάλιος, περὶ οὗ πολλὰ καὶ καλὰ ἔγραψεν ὁ εὐπαίδευτος Κ. Δ. Σιγοῦρος (**Cenni sopra la vita e gli scritti di Andrea Vesalio. Firenze. 1861**). Ἀλλ' ὅ,τι ὑπὲρ πᾶν ἄλλο κοσμεῖ τὸν δυτικὸν τοῦτον ναὸν ἐστὶν ὁ τάφος τοῦ φιλέλληνος Πέτρου Guis, δανοῦ φιλολόγου καὶ ἀρχαιολόγου, ὅστις ἐν τρισὶ τόμοις συνέγραψε τὰς γνωστὰς περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐπιστολὰς (**Voyage Littéraire de la Gréce ou lettres sur les Grecs anciens et modernes avec un parallele de leurs moeurs par M. Guys. Paris. 1783**), ἵνα ὑποδείξῃ κατὰ πόσον οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ὁμοιάζουσιν εἴς τε τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα πρὸς τοὺς ἀρχαίους. Οἱ μὴ ἀναισθητοῦντες πρὸς τὰ πάτρια καὶ εὐγνωμοσύνης αἰσθήματα τρέφοντες πρὸς τοὺς ὁπωσδήποτε εὐεργετήσαντας τὸ ἡμέτερον ἔθνος ἀναγινώσκουσι μετὰ κατανύξεως βαθείας ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τοίχου τῆς ἐκκλησίας παρὰ τῷ Ἁγίῳ βήματι τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν,

D. O. M.
Hic quiescit
Petrus Augustinus Guysius
Academicus Massiliensis Lycæi
Parisiensis socius et
civis Atheniensis
Munifica potentis Daniæ regis
clementia
nobilitate insignitus
permultis editis operibus admod.
clarus
Virtutis scientiæ candoris pietatis
exemplar perspicuum
Obiit Zacynthi A. S.
MDCCXCIX Postrid. Id. Augusti
Aetatis Suae LXXIX.
Anastasius Comes Lunzius
Danensi præpositus emporio P. F.

(1) Ἡ ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου μονὴ τῶν Σισίων ἐν τῇ περιοχῇ Εἰκοσιμίᾳ τῆς νήσου Κεφαλληνίας ἀνῆκεν ἄλλοτε κατὰ πᾶσαν

τήρια, οἱ ναοὶ αὐτῶν διὰ τῆς βίας ἐκλείοντο, καί, ἐὰν ἔμενον πιστοὶ ἐν τοῖς δόγμασι τῶν πατέρων, ἠπειλοῦντο διὰ τῆς θανατικῆς ποινῆς (1). Εἰς τοσοῦτον δὲ βαθμὸν περιῆλθον αἱ βιαιοπραγίαι, ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ μισαλλοδοξία τῶν Λατίνων, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ πάπας Ἰννοκέντιος δικαιολογεῖ τοὺς Ἕλληνας, ἐὰν ἀποστρέφονται τοὺς Λατίνους ὡς κύνας (2), ἀφ' οὗ δὲν εὗρον παρ' αὐτοῖς εἰμὴ τὴν προδοσίαν καὶ τὰ ἔργα τοῦ σκότους.

Ἀλλ' ἐν ᾧ οἱ Ἕλληνες διετέλουν ὑπὸ τὴν πίεσιν τυραννίας τοσούτου ἀφορήτου, ὥστ' ἐν ὁμοίαις περιστάσεσι πολλὰ καὶ ἄλλα ἔθνη ἤθελον ἀπολεσθῇ ἐκ βίβλου ζωῆς, ἡ ἀφοσίωσις αὐτῶν πρὸς τὰ ἐγχώρια ἔθιμα καὶ τὴν πίστιν τῶν πατέρων ἀνεγεννᾶτο ζωηροτέρα ἐνώπιον ἀλλοφύλων καὶ ἀλλοθρήσκων κατακτητῶν. Οἱ οἰκήτορες τῆς δουλωθείσης Ἑλλάδος, ὑποκύψαντες εἰς τὴν βίαν τῶν ὅπλων, ὁμολογοῦσι μὲν ὑποταγὴν πρὸς τοὺς ξένους δυνάστας καὶ καρτερικῶς ὑποφέρουσι τὴν ξένην κυριαρχίαν, ἀλλ' οὐδὲ φωνὴν ἀκούουσι περὶ μεταβολῆς θρησκεύματος, ὅπερ τιμιώτερον παντὸς ἄλλου νομίζοντες, σταθερὰν ἀπόφασιν ἔχουσι νὰ τηρῶσιν ἀπαρασάλευτον. Οἱ προὔχοντες τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν ὅσῳ μὲν οἱ Λατῖνοι κληρικοὶ ἀνεπηρεάστους ἀφίνουσι τὰς συνειδήσεις αὐτῶν,

---

πιθανότητα εἰς τοὺς Φρεμενούρους τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου τοῦ ἐξ Ἀσισίου. Τοῦτο δὲ τεκμαίρεται οὐ μόνον ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου τῆς μονῆς ἐπιθέτου, ἰταλιστὶ καλουμένης **Madonna d'Assisi**, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀρχαίας ὑπαρχούσης ἐν Κεφαλληνίᾳ παραδόσεως ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος μονὴ ἀνῆκε τὸ πάλαι τοῖς Φράγκοις.

(1) *Ἠνάγκασε καὶ γὰρ* (ὁ λεγάτος τοῦ πάπα Πελάγιος) *τοὺς πάντας τῇ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ὑποκύψαι ὑποταγῇ· ἐντεῦθεν καθείργνυντο μοναχοί, ἱερεῖς ἐδεσμοῦντο καὶ ναὸς ἅπας ἐκέκλειστο· καὶ ἦν ἐν αὐτῷ δυοῖν θάτερον, ἢ ὁμολογῆσαι τὸν Πάπαν πρῶτον ἀρχιερέα καὶ τούτου τὴν μνήμην ἐν ἱεροτελεστίαις ποιεῖν, ἢ θάνατον εἶναι τῷ μὴ διαπραξαμένῳ τοῦτο τὸ ἐπιτίμιον* Γεωρ. Ἀκροπολίτ. 17.

(2) Ἰννοκέντ. Ἐπιστ. Η'. 133. πρὸς τὸν Μαρκέσιον Βονιφάτιον παρὰ **Hurter**. Β'. σελ. 357.

ὑπομένουσιν ἀγογγύστως τὴν ἐπαχθῆ δουλείαν, παραμυθούμενοι ὑπὸ τῆς ἐλπίδος βελτίονος ἐποχῆς· ὅτε ὅμως ὁ ὑπερόπτης λεγάτος τοῦ πάπα Πελάγιος ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὴν ὑποταγὴν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, βαρυθυμήσαντες καταφεύγουσι πρὸς τὸν Λατῖνον αὐτοκράτορα Ἐῤῥῖκον καὶ μεμψιμοιροῦντες λέγουσιν αὐτῷ, «Ἡμεῖς μὲν, ἄλλου γεγονότες γένους καὶ ἄλλον ἀρχιερέα ἔχοντες, ἑαυτοὺς τῷ κράτει σου ὑπετάξαμεν, ὥστε σωματικῶς κατάρχειν ἡμῶν, οὐ μήν γε ψυχικῶς καὶ πνευματικῶς. Σοῦ μὲν γὰρ ἐν πολέμῳ ὑπερμαχεῖσθαι τῶν ἀναγκαίων, τῶν δ' ἡμετέρων ἐκστῆναι σεβασμάτων καὶ θρησκευμάτων τῶν ἀδυνάτων πάντα καθέστηκεν» (1). Ὑπὸ τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων ἐμπνεόμενοι καὶ οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου, ὅτε Γοφρεΐδος ὁ Βιλλαρδουῖνος ἐζήτει νὰ μάθῃ παρ' αὐτῶν τίνι τρόπῳ ἠδύνατο ταχύτερον νὰ κυριεύσῃ τὰ εἰσέτι ἐν Πελοποννήσῳ ἀχείρωτα φρούρια τῆς Κορίνθου, Ναυπλίας, Μονεμβασίας καὶ Ἄργους, ἀπεκρίθησαν πρὸς ἐκεῖνον, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ὑποταχθῶσιν, ἀλλ' ἀπῄτουν παρ' ἐκείνου νὰ ὑποσχεθῇ ἐγγράφως καὶ μεθ' ὅρκου ὅτι οὐδεὶς Ἕλλην, οὔτε νῦν, οὔτ' ἐν τῷ μέλλοντι, ἤθελε βιασθῇ ν' ἀλλάξῃ τὴν ἰδίαν πίστιν καὶ ν' ἀσπασθῇ τὴν τῶν Φράγκων· προσέτι δὲ ὅτι ἤθελεν ἐπιτραπῇ πρὸς τοὺς Ἕλληνας νὰ κυβερνῶνται κατὰ τοὺς ἰδίους νόμους καὶ τὰς τοπικὰς αὐτῶν συνηθείας (2).

Οἱ ὀρθόδοξοι ἱερεῖς, οἱ ἡγούμενοι, καὶ πρὸ πάντων οἱ ἀνώτεροι κληρικοί, ἀφ' οὗ μετέσχον πάντων τῶν παθημάτων τοῦ λοιποῦ ἔ-

---

(1) Γεώργ. Ἀκροπολ. 17.

(2) Λοιπὸν ἂν θέλῃς, αὐθέντη μας, τὰ κάστρη νὰ τὰ πάρῃς,
Καὶ ἡμεῖς τὸ γένος τῶν Ῥωμαιῶν δοῦλοί σου ν' ἀποθάνουν,
Τοῦτο ζητοῦμεν, λέγομεν, μεθ' ὅρκου νὰ μᾶς τὸ ποιήσῃς,
Ἐγγράφως νὰ τὸ ἔχωμεν ἐμεῖς καὶ τὰ παιδιά μας,
Ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἔμπροσθεν Φράγκος νὰ μὴ μᾶς βιάσῃ
Ν' ἀλλάξωμεν τὴν πίστιν μας διὰ τῶν Φράγκων τὴν πίστιν,
Μήτε ἀπὸ τὰ συνήθειά μας, τὸν νόμον τῶν Ῥωμαίων.
Βιβλ. τ. Κουγ. στ. 761—67.

θνους, ἠναγκάσθησαν νὰ παλαίσωσι καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ τεχνάσματα τοῦ πολυτρόπου πάπα Ἰννοκεντίου, ὅστις, ὡς ἄλλος πολύμορφος Πρωτεὺς, ἄλλοτε μὲν προσηνῶς καὶ μειλιχίως πρὸς αὐτοὺς ἐφέρετο, ἄλλοτε δὲ ἀγρίως καὶ ἀπειλητικῶς, ἵνα σαγηνεύσῃ τοὺς ἀδυνάτους καὶ εὐπίστους. Ἀλλ' οὔτε οἱ φόβοι, οὔτε αἱ ὑποσχέσεις, οὔτε τὰ παντοῖα τῶν λατίνων δελεάσματα ἐκλόνισαν κατά τι τὴν ἀκράδαντον πίστιν τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου. Ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, ματαιωθέντας ἰδὼν τοὺς ἀγῶνας τοῦ λογικοῦ του ποιμνίου πρὸς διάσωσιν τῆς ἐλευθερίας καὶ μὴ βουλόμενος νὰ ὁμολογήσῃ τὰ πιστὰ τοῖς Φράγκοις, «ἄραβδος καὶ ἀσάνδαλος καὶ χιτώνιον ἓν περικείμενος, ἐντελὴς εὐαγγελικὸς ἀπόστολος, ἢ μᾶλλον τοῦ Χριστοῦ ἀντίμιμος, μεθίςατο τῆς νέας Σιὼν ὀναρίῳ πτωχικῷ ἐποχούμενος» (1) καὶ μετέβη εἰς Νίκαιαν πρὸς Θεόδωρον τὸν Λάσκαριν. Ὁ γενναῖος Ἀθηνῶν ἀρχιεπίσκοπος Μιχαὴλ ὁ Ἀκωμινάτος, ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ χρονογράφου Νικήτα, ἀφ' οὗ διετέλεσεν ἐπὶ τριάκοντα ἔτη πνευματικὸς πατὴρ καὶ πολιτικὸς προστάτης τῶν Ἀθηναίων, ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ τοῖς Φράγκοις τὴν Ἀκρόπολιν καὶ νὰ φύγῃ περίλυπος εἰς Κέων, ὅπου καὶ κατέλυσε τὸν βίον, θρηνῶν ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου, σφετερισθέντος ὑπὸ ἀσήμου λατίνου κληρικοῦ, Βερνάρδου τοὐπίκλην, καὶ ἐπὶ τῷ φραγκισμῷ τοῦ εἰς χριστιανικὸν ναὸν μεταβληθέντος καὶ ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου τιμωμένου Παρθενῶνος (2).

Τὸ παράδειγμα τῶν περικλεῶν τούτων ποιμένων ἠκολούθησαν ὅσοι πλεῖστοι τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων καὶ ἱερέων, διασπαρέντων τῇδε κἀκεῖσε καὶ προτιμησάντων τὴν ἐξορίαν καὶ τὰς κακουχίας

(1) Νικήτ. Ἀκωμιν. σελ. 381—82. Ἔκδ. Παρ.

(2) Τὸν βίον τοῦ περικλεοῦς τούτου ἐπισκόπου συνέγραψεν ὁ τὴν ἱστορίαν τῶν μέσων τῆς Ἑλλάδος χρόνων εἴπερ τις καὶ ἄλλος μελετήσας ἀκάματος Ellissen (Michael Akominatos von Chonæ, Erzbischof von Athen. Gœttingen. 1846). Ὅρα καὶ Finlay. Med. Greece. σελ. 156—57, καὶ πρὸ πάντων τὸ ἐν τῇ Πανδώρᾳ (Τομ. Δ'. Φυλ. 78 καὶ 81) γλαφυρώτατον καὶ πατριωτικώτατον περὶ αὐτοῦ ἄρθρον τοῦ σοφοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ

τῶν τιμῶν καὶ τῶν ἀνέσεων, ὧν ἔμελλον εἰς ἀμοιβὴν τῆς ἀποςασίας αὐτῶν ν' ἀπολαύσωσιν. Ὁμολογητέον ὅμως ὅτι ἡ πεισματώδης ἐπιμονὴ τῶν ἐν τῇ ἀνατολῇ δυτικῶν ἱερέων, βοηθουμένων ἐν ταῖς προσπαθείαις αὐτῶν ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀρχόντων τῆς χώρας, ἤθελε κατορθώσῃ ἐπὶ τέλους νὰ περισπάσῃ, κατὰ τὰς ἐπερχομένας τοὐλάχιστον γενεὰς, μέλη τινὰ τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος, εἰμὴ ἀνεχαίτιζον τοῦ προσηλυτισμοῦ τὴν μανίαν αἱ διχόνοιαι τῶν Λατίνων κληρικῶν πρὸς τοὺς ὁμοδόξους ἄρχοντας, βουλομένους ν' ἀντιτάξωσι φραγμόν τινα εἰς τὴν ἄπληστον ἐκείνων πλεονεξίαν. Καὶ τῳόντι, ἐπειδὴ οἱ Σταυροφόροι, δελεαζόμενοι ὑπὸ τῆς γενομένης αὐτοῖς ὑπὸ τῶν λατίνων ἱερέων ἐπαγγελίας περὶ πλήρους ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἐξαιρέτου θέσεως ἐν τῷ παραδείσῳ, παρεχώρουν εἴτε μέρος, εἴτε καὶ ἅπαντα τὰ ἴδια κτήματα πρὸς τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν, καὶ φόβος ὑπῆρχε, μὴ, περιελθόντος ἐπὶ τέλους τοῦ πλείστου μέρους τῶν τιμαρίων εἰς τὰς χεῖρας τῶν δυτικῶν καλογήρων, τὸ νεωστὶ ἱδρυμένον φραγκοβυζαντινὸν κράτος μείνῃ ἔρημον τῶν ἀναγκαίων πρὸς ἄμυναν στρατιωτῶν, ἀρνουμένων τῶν Φράγκων μοναχῶν νὰ παράσχωσιν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ τιμαριοῦχοι, τὴν ὀφειλομένην στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, ὁ Λατῖνος αὐτοκράτωρ Κωνςαντινουπόλεως Ἐρρῖκος ἐξέδωκε διάταγμα, δι' οὗ ἀπηγορεύετο πᾶσα λόγῳ δωρήματος εἴτε ἐπὶ ζωῆς, εἴτε μετὰ θάνατον γινομένη πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἢ τὰς μονὰς παραχώρησις γῆς (1). Πρὸς τὴν ἀπόφασιν ταύτην, ὡς ἦτο ἐν-

---

Πανεπιστημείου Κ. Κ. Παπαῤῥηγοπούλου. Περὶ δὲ τῶν τότε Ἀθηναίων λέγει ὁ πατριάρχης Ἀντώνιος ἔν τινι συνοδικῇ πράξει χρονολογουμένῃ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1393 «*καὶ ἦσαν μὲν οἱ ἐκεῖ χριστιανοὶ τὴν ὀρθοδοξίαν φυλάττοντες καὶ τὰ ἀρχαῖα δόγματα τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας ἀκέραια διασώζοντες, ἀνεπίσκοποι δὲ ὅμως καὶ διδασκαλίας ἀρχιερατικῆς ἄγευστοι καὶ, ὡς ἔτυχεν, ἕκαστος καθ' ἑαυτὸν οἰκονομούμενος καὶ κλέπτων τὴν ἑαυτοῦ πίστιν καὶ σωτηρίαν.*» (**Miklosich et Müller. Acta Patriarchat. Constan.** Τόμ. Β'. σ. 195).

(1) **Ducange. Histoire de Constantinople** κτλ. σελ. 56. **Finlay. Med. Greece.** σελ. 126—27.

δεχόμενον, ἀντέστη σφοδρότατα ὁ φιλόπρωτος Ἰννοκέντιος, ἐπισείων τοῦ Οὐατικανοῦ τὸν κεραυνὸν, ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσεν, ἀσαλεύτου μείναντος ἐν τοῖς δεδογμένοις τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορος, ὅστις ἕνεκα τούτου ἀπηλλοτριώθη πρὸς τὸν πρώην φίλον αὐτοῦ πάπαν καὶ ἀνέλαβεν ἔκτοτε τὴν προστασίαν τῶν καταδιωκομένων ὀρθοδόξων. Κατὰ μίμησιν τοῦ Ἐῤῥίκου καὶ ὁ μέγας κύρης Ἀθηνῶν Ὄθων de la Roche (1) καὶ ὁ πρίγκηψ τῆς Ἀχαΐας Γοφρεΐδος ὁ Βιλλαρδουΐνος (2) προθύμως ἐφήρμοσαν, ἑκάτερος ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ, τὸ περὶ ἐκκλησιαστικῶν δωρημάτων αὐτοκρατορικὸν διάταγμα, ἀλλὰ καίτοι ἐκκλίναντες τότε τὰς φοβερὰς τοῦ πάπα πληγὰς, περιορισθέντος εἰς ἀπειλὰς καὶ ἐπιτίμια, ὕστερον ὅμως ἀφωρίσθησαν ἀμφότεροι ὑπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Λατίνου πατριάρχου, δυσανασχετήσαντος ἐπὶ τῇ ἀνευλαβεῖ ἐκείνων πρὸς τὸν κλῆρον διαγωγῇ (3). Ἄγευστος τῶν δώρων τοῦ Οὐατικανοῦ δὲν ἔμειναν ὅμως ὁ τοῦ πρώτου Γοφρεΐδου υἱὸς, ὁμωνύμως τῷ πατρὶ καλούμενος, ὅστις ἐπέσυρε τοῦ πάπα τ' ἀναθέματα διὰ τὸν ἑξῆς λόγον. Ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ τῆς Ἀχαΐας τὸ τριτημόριον τῆς ὅλης χώρας κατεῖχεν ἡ δυτικὴ ἐκκλησία. Ἐπειδὴ δὲ αἱ τοῦ ἀρτισυστάτου κράτους ἀνάγκαι ηὔξανον ὁσημέραι καὶ οἱ τῶν Φράγκων ἐπίσκοποι ἀπήλαυον μὲν τῶν ὠφελημάτων τῶν δωρηθέντων αὐτοῖς τιμαρίων, ἀλλὰ δὲν ἐξετέλουν τὰς στρατιωτικὰς λειτουργίας, εἰς ἃς ὤφειλον, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ τιμαριοῦχοι νὰ ὑποβληθῶσι, δικαίως προσεκλήθησαν παρὰ τοῦ ἡγεμόνος νὰ χορηγήσωσι καὶ αὐτοὶ τὴν ἀνάλογον τῶν στρατιωτῶν μοῖραν, ὅπως συμπληρωθῇ ἡ κατάκτησις τῆς χερσονήσου, ἧς πόλεις τινὲς ἔμενον ἔτι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' οἱ ἀγέρωχοι ἐκεῖνοι τοῦ ταπεινοῦ Χριστοῦ ἀντιπρόσωποι ἀπέκρουσαν τοῦ Βιλλαρδουΐνου τὴν ἀπαίτησιν, ἐπιπροσθέντες ὅτι πάνθ'

---

(1) Finlay. αὐτ. σελ. 158.
(2) αὐτ. σελ. 221.
(3) Buchon. Eclaircissemens sur la Morée Française κτλ. σελ. 141.

ὅσα κατεῖχον ἔλαβον παρὰ τοῦ Πάπα καὶ οὐδὲν ὤφειλον ἑπομένως πρὸς ἐκεῖνον. Ταῦτα λαβὼν εἰς ἀπάντησιν ὁ Βιλλαρδουῖνος ὠργίσθη σφοδρῶς καὶ οὐδεμίαν ποιούμενος ἀναβολὴν κατέσχεν ἅπαντα τὰ πλούσια ἐκκλησιαστικὰ τῆς ἡγεμονίας τιμάρια, κρατήσας αὐτὰ ἐπὶ τρία ἔτη, ἕως ὅτου ἐκ τῶν προσόδων τῶν δημευθέντων κτημάτων ἔκτισε τὸ Χλουμοῦτζι (1), φρούριον ἄλλοτε δυσάλωτον, οὗτινος τὰ τείχη διατηροῦνται εἰσέτι, κείμενον παρὰ τῇ Γλαρέντσῃ καὶ γνωστὸν πρὸς τοὺς Φράγκους ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ **Clair-Mont, ἢ Castel Tornese** (2). Ἡ ἀναιδήμων αὕτη τοῦ ἡγεμόνος Γοφρείδου διαγωγὴ πρὸς τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν ἠρέθισε μὲν τὴν χολὴν τοῦ παντοδυνάμου ποντήφικος, ὅστις ἐνήργησε παραυτίκα τὸ πρόχειρον πνευματικὸν αὐτοῦ ὅπλον, κεραυνοβολήσας διὰ τοῦ ἀναθέματος τὸν Γοφρεΐδον, ἀλλὰ τὰ μορμολύκεια ταῦτα τοῦ Βατικανοῦ οὐδὲν φόβητρον εἶχον ἐν χώρᾳ σχισματικῶν, τοὐναντίον δὲ καθίστων προσφιλέστερον τοῖς ἐθαγενέσι τὸν ἀφωρισμένον ἡγεμόνα, ἀποξενούμενον δῆθεν ἀπὸ τῆς δύσεως καὶ προσοικειούμενον τοῖς ἀρχομένοις. Ἐκ τῶν Φράγκων δὲ κυριαρχῶν οἱ συχνοτέρας ἔχοντες διαφωνίας πρὸς τὸν τῆς Ῥώμης ποντήφικα, καὶ τούτου ἕνεκα μᾶλλον ἀνεξίθρησκοι ὄντες, ἦσαν οἱ Ἐνετοί. Ὡς πολιτικὸν ἀξίωμα πρεσβεύοντες οἱ τῆς Ἐνετίας ἄρχοντες τὸ **Siamo Veneziani e poi Cristiani**, *Εἴμεθα πρῶτον Ἐνετοὶ καὶ ἔπειτα Χριστιανοί*, ἐῤῥωμένως ἀνθίσταντο εἰς τὰς ἀδίκους τῶν Παπῶν ἀπαιτήσεις καὶ παντὶ σθένει ἐπειρῶντο νὰ κωλύσωσι τὰς παντοειδεῖς αὐθαιρεσίας καὶ βιαιοπραγίας τῶν λατίνων ἱερέων. Τούτου ἕνεκα τὰ πιστὰ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας τέκνα οὐ μόνον ὑπερίσχυσαν τῶν ἰσχυρῶν αὐτῶν ἀντιπάλων ἐν τῷ χαλεπῷ τούτῳ ἀγῶνι, ἀλλὰ, προϊόντος τοῦ χρόνου, καὶ εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὀρθοδοξίας προσείλκυσαν οὐκ ὀλίγους τῶν ἑτεροδόξων. Τούτου δὲ ἀπόδειξις ὅτι

(1) Βιβ. τ. Κουγ. στ. 1298—1330.
(2) La Grèce Continentale et la Morée. σελ. 511. Atlas des Nouvel. Rech. Plan. XII.

ἐκ τῶν πολυαρίθμων οἰκογενειῶν, τῶν ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς Ἐνετικῆς κυριαρχίας ἀποτελουσῶν ἐν Κερκύρᾳ τὸ οὕτω καλούμενον λατινικὸν γένος, δύο μόναι ἐν ἔτει 1777 ἔμενον εἰσέτι προσκεκολλημέναι εἰς τὸ λατινικὸν δόγμα. Ὁ δὲ Βαΐλος Κερκύρας Λεονάρδος Zulian ἔν τινι ἐκθέσει, χρονολογουμένῃ ἀπὸ τοῦ 1602 παρατηρεῖ ὅτι «Ὑπῆρχον μὲν ἄλλοτε ἐν τῷ συμβουλίῳ τῶν εὐπατριδῶν Κερκύρας πολλαὶ οἰκογένειαι λατινικοῦ δόγματος, ἀλλὰ διὰ τὰς ἐπισυμβάσας μετ' ὀρθοδόξων ἑλληνίδων ἐπιγαμίας ἠσπάσθησαν ὕστερον καὶ αὗται τὴν ὀρθοδοξίαν, ὀλίγισται δὲ μόνον ἀπέμειναν εἰσέτι πρεσβεύουσαι τῶν λατίνων τὸ δόγμα» (1). Καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ εὐάνδρῳ, ἀλλὰ πολυπαθεῖ Κρήτῃ, μεγάλης ἐπαναστάσεως ἐγερθείσης περὶ τὰ μέσα τῆς δεκάτης τετάρτης ἑκατονταετηρίδος πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ξένων δυναστῶν, οἱ πλεῖστοι καὶ ἐπισημότεροι τῶν Λατίνων ἀποίκων, ἕνεκα τῆς μακρᾶς μετὰ τῶν Ἑλλήνων συμβιώσεως, ἀποβαλόντες πᾶσαν ἀγάπην πρὸς τὴν ἀρχαίαν πατρίδα καὶ πρωταίτιοι γενόμενοι τοῦ τολμηροῦ κινήματος, ἀπεκήρυξαν ἐπισήμως τὸν παπισμὸν καὶ ἠσπάσθησαν τῶν ἰθαγενῶν τὰ δόγματα, ἵνα πρὸς αὐτοὺς ἀρεστότεροι καταστῶσιν (2). Ἐπειδὴ δὲ πάλιν καὶ μετὰ ταῦτα οὐκ ὀλίγοι τῶν τε εὐπατριδῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐν Κρήτῃ Λατίνων ἀπηρνοῦντο τὸν παπισμὸν καὶ ὁσημέραι προσήρχοντο εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὀρθοδοξίας, ὁ Δόγης τῆς Ἐνετίας Θωμᾶς Μοκενῖγος παραπονεῖται περὶ τούτου ἐν ἔτει 1418 πρὸς τὸν τῆς Κρήτης ἁρμοστὴν Ἰάκωβον Γουσώνην καὶ κελεύει αὐτῷ νὰ προνοήσῃ, ἵνα μὴ ἐκλείψῃ τὸ λατινικὸν δόγμα ἐν τῇ νήσῳ καὶ οἱ λα-

---

(1) Lunzi. Condizione Polit. delle Isole Ionie. σελ. 366. Σημειώσεως ἄξιον ὅτι ἀπόγονος τῶν οὕτω καλουμένων Λατίνων εὐγενῶν (Nobili Latini) ἐστὶν ὁ σοφὸς Κ. Γεώργιος Μαρκορᾶς, γνωστὸς τῷ Πανελληνίῳ ὡς ἔνθερμος τῆς Ὀρθοδοξίας ὑπέρμαχος.

(2) Primaria loro premura fu di cattivarsi tosto il favore dei greci dell'isola, ai quali non potevano far cosa più grata quanto l'abolire dalle proprie chiese il rito latino so-

τῖνοι μεταβληθῶσιν εἰς ὀρθοδόξους (1). Ἐπὶ τέλους δὲ ἡ μεγάλη ἐλάττωσις τῶν λατίνων ἐν πάσαις ἐν γένει ταῖς ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Ἐνετῶν χώραις τῆς ἀνατολῆς καὶ ἡ ἐν αὐταῖς ἐπαισθητὴ τῶν ὀρθοδόξων αὔξησις, ὕποπτος ἀποβᾶσα καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ψυχρότερον τὰ τοιαῦτα κρίνουσαν ἐνετικὴν πολιτείαν, προεκάλεσαν ἐν ἔτει 1425 ψήφισμα τῆς ἐνετικῆς συγκλήτου (2), ὅπερ, ἐκδοθὲν πρὸς ἀναστολὴν τῶν προόδων τῶν σχισματικῶν ὑπηκόων, ἀπέβη καὶ τοῦτο μάταιον ὡς αἱ λοιπαὶ πᾶσαι ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ προσπάθειαι τῶν Φράγκων.

Ἡ ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ χώρᾳ συνοίκησις δύο λαῶν, τοῦ μὲν ἄρχοντος, τοῦ δὲ ἀρχομένου, διάφορον πρεσβευόντων θρήσκευμα καὶ πατροπαράδοτα μίση ὑποτρεφόντων, ἔμελλεν ἐξ ἀνάγκης ν' αὐξήσῃ τὴν ὑφισταμένην ἀντιπάθειαν καὶ νὰ γίνῃ πρόξενος ἐρίδων καὶ ἀμοιβαίων ἐκδικήσεων. Καὶ τῳόντι, ὅτε κρατήσαντες τῆς Ἑλλάδος οἱ Λατῖνοι ἐσφετερίσθησαν πλείστας ὅσας τῶν ὀρθοδόξων μονὰς καὶ ἀνήγειραν μεγαλοπρεπεῖς ἄλλας (3), παρεχόντων τὴν δαπάνην τῶν ἀθλίων δουλωθέντων λαῶν, ὑπέστησαν τὸ ἀδίκημα τοῦτο ἀγογγύστως οἱ Ἕλληνες, ἔκπληκτοι μείναντες διὰ τὴν ταχεῖαν τῶν Φράγκων ἐπιτυχίαν. Ὅτε ὅμως ἀνέλαβον ἐκ τῆς πρώ-

---

stituendovi il greco. (G. Cappelletti. Stor. della Repub. di Venezia. Δ'. σελ. 368 καὶ 377). Λεπτομερῆ τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης διήγησιν συνέγραψεν ὁ Κ. Σπυρίδων Ζαμπέλιος ἐν τοῖς Ἱστορικοῖς αὐτοῦ Σκηνογραφήμασι (σελ. 93 καὶ ἑξ.), ἐν οἷς ὁ πολυμαθὴς συγγραφεὺς διὰ τῆς ἐμβριθείας τοῦ ὕφους καὶ τῆς χάριτος τοῦ λόγου κατέστησε δημοτικώτατα πλεῖστα τῶν ἐπὶ ἐνετοκρατίας κατορθωμάτων τῶν ἡρωϊκῶν Κρητῶν, ἄλλως γνωστὰ ὄντα πρὸς ὀλίγους καὶ τῶν μετ' ἐπιστασίας ἐγκυπτόντων εἰς τὴν μελέτην τοῦ Ἑλληνικοῦ μεσαιῶνος.

(1) Flam. Cornelii Creta Sacra. Β'. σελ. 373.

(2) Αὐτ. σελ. 375.

(3) Ἐκ τούτων μνήμης ἰδιαιτέρας ἀξία ἐστὶν ἡ νῦν κατηρειπωμένη, ἄλλοτε δὲ ὡραία γοτθικὴ ἐκκλησία εἰς ὄνομα τῆς Ἁγίας Σοφίας τιμωμένη, κτισθεῖσα ὑπὸ Γοφρείδου τοῦ Βιλλαρδουΐνου ἐν

της καὶ σφοδρᾶς αὐτῶν ἐκπλήξεως καὶ ἤρχισαν νὰ μὴ θεωρῶσιν ἔτι ἀδύνατον τὴν ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἔξωσιν τῶν ξένων, ἀπεκάλυψαν τὸ μῖσος ὅπερ εἶχον κατάκλειστον, μυρία ὅσα κατὰ τῶν Λατίνων διαπράττοντες εἴτ' ἐπὶ τῶν οἴκων, εἴτ' ἐπὶ τῶν ναῶν αὐτῶν, ὡς ἔλαβε χώραν ἐν Πελοποννήσῳ, ἔνθα ἐπυρπόλησαν τῆς Ἰσοβας τὴν μονὴν, τὴν ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου τιμωμένην, ἥτις ὀργισθεῖσα διὰ τοῦτο, καθ' ἃ οἱ Φράγκοι διηγοῦνται, ἐτιμώρησε τοὺς Ἕλληνας, νικηφόρως ἔν τινι μάχῃ ἀναδείξασα τοὺς ἀντιπάλους αὐτῶν (1). Ἐπειδὴ δὲ πάλιν κύριος ἦτο τῶν Φράγκων χαρακτὴρ ἡ ἀλαζονεία (2), ταύτην βαρέως φέροντες οἱ Ἕλληνες ἐζήτουν εὐκαιρίαν, ἵνα καταστείλωσι τὴν ἀγέρωχον τῶν δεσποτῶν ὀφρὺν, καὶ τοῦτο δὲν ἐλάνθανε τοὺς Φράγκους, οἵτινες, καί τοι κομπάζοντες ἐπὶ τῇ στρατιωτικῇ αὐτῶν ἱκανότητι καὶ περιφρονοῦντες τοὺς δεσποζομένους (3), ὑπόπτως εἶχον πρὸς τού-

---

Ἀνδραβίδῃ (Hist. des Conquêtes. σελ. 101. Atlas. Pl. X. καὶ XI.), καὶ ἡ αὐτόθι ὡσαύτως ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, ἣν κτίσας Γουϊλέλμος ὁ Βιλλαρδουῖνος ἐδώρησε πρὸς τοὺς ἱππότας τοῦ Ὀσπηταλίου, καὶ ἐν ᾗ ἀκολούθως ἐτάφη καὶ αὐτὸς παρὰ τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἀδελφῷ (Βιβ. τῆς Κουγ. στ. 6450—54).

(1) Βιβ. τ. Κουγ. στ. 3345 καὶ 3476—77.

(2) Πρίγκιπα, φαίνεσαι καλὰ ὅτι Φράγκος ὑπάρχεις,
Διατὶ ἔχεις τὴν ἀλαζονειὰν, ὡς τὸ 'χουσιν οἱ Φράγκοι.

(αὐτ. στ. 2978—79), καὶ ὡσαύτως ἀλλαχοῦ (στ. 5950),

Κ' ἐκεῖνος ἀπὸ ἀλαζονειᾶς, ὡς τὸ 'χουσιν οἱ Φράγκοι.

(3) Ἀξιάζει Φράγκος εἰς φαρὶ διὰ εἴκοσι Ῥωμαίους

(αὐτ. στ. 3646) καὶ ἀλλαχοῦ (στ. 3797—98),

Ποῖον ἀκούσετε ποτὲ Ῥωμαῖον μὲ Φράγκον πολεμήσῃ
Μὲ τὸ κοντάρι ἢ μὲ σπαθὶν νὰ τὸν ἔχῃ νικήσῃ;

Λόγου δὲ προκειμένου περὶ Φραγκικῆς κομπορρημοσύνης παραπέμπομεν εἰς τὸν Καταλώνιον χρονογράφον Μουντάνερον, ὑπερακοντίσαντα κατὰ τοῦτο πάντας τοὺς λοιποὺς Φράγκους.

τους (1), φοβούμενοι μὴ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἐξελασθῶσιν ἐκ τῆς χώρας (2) ἣν παρὰ πᾶσαν δικαιοσύνην ἐπόρθησαν, ἢ γίνωσιν ἅπαντες, κληρικοίτε καὶ ςρατιωτικοὶ, ξίφους παρανάλωμα, λαβόντες οὕτω τὰ ἐπίχειρα τῶν διαπραχθέντων ἐν Ἑλλάδι κακῶν (3). Τὴν σφοδρὰν μὲν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀσύγγνωστον ταύτην ἀγανάκτησιν καὶ ἀποστροφὴν τῶν δεσποζομένων πρὸς τοὺς τυράννους τῆς ἰδίας πατρίδος παρεξηγοῦντες οἱ Φράγκοι παρεξετρέποντο εἰς μυρίους κατ' ἐκείνων προπηλακισμοὺς καὶ ὕβρεις, ὧν μικρὸν ὑπόδειγμα παρέχει ἡμῖν σὺν τοῖς ἄλλοις ὁ ἀνώνυμος Φραγκομωραΐτης μεταφραστὴς τοῦ Βιβλίου τῆς Κουγκέστας, ἐκτραγῳδῶν περὶ Ἑλλήνων τάδε.

Ποῖος ν' ἀκούσῃ ποῦ ποτε Ῥωμαίου, νὰ ἔχῃ πιστεύσει
Δι' ἀγάπην γὰρ ἢ διὰ φιλίαν ἢ διὰ κάμμίαν συγγένειαν.
Ποτὲ Ῥωμαῖον μὴ ἐμπιστευθῇς δι' ὅσα καὶ σοῦ ὀμνύει.
Ὅταν θέλῃ καὶ βούλεται τοῦ νὰ σὲ ἀπεργώσῃ,
Τότε σὲ κάμνει σύντεκνον ἢ ἀδελφοποιτόν του,
Ἢ κάμνει σε συμπέθερον διὰ νὰ σ' ἐξολοθρεύσῃ. (4)

---

(1) Εἰς τοὺς ἐχθροὺς ὁποῦ ἔχουσι, τὸ γένος τῶν Ῥωμαίων. (αὐτ. στ. 5258).

(2) αὐτ. στ. 7192 καὶ 7219.

(3) Γοφρεῖδος ὁ Β', δικαιολογούμενος πρὸς τὸν πάπαν διὰ τὴν κατάσχεσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων καὶ τὴν κτίσιν τοῦ Χλουμουτσίου, λέγει ὅτι ἄνευ τοῦ φρουρίου τούτου ἐκινδύνευεν ἡ ἐν Πελοποννήσῳ τῶν Φράγκων κυριαρχία καὶ ὅτι, ἐὰν οἱ Ἕλληνες ἀνελάμβανον τὴν ἰδίαν αὐτῶν χώραν, ἤθελον ἀποκτείνῃ ἅπαντας ἀνεξαιρέτως τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ Φράγκους (αὐτ. στ. 1365—71).

(4) αὐτ. στ. 2605—10. Οἱ στίχοι οὗτοι ἀναπολοῦσιν ἡμῖν τοὺς περὶ Ἑλλήνων πικροὺς λόγους Καρόλου τοῦ ἐκ Τόκκων, δεσπότου τῆς Ἄρτης, δουκὸς τῆς Λευκάδος καὶ κόμητος Κεφαλληνίας, ὅςτις ἐπιστέλλων ἐξ Ἰωαννίνων λέγει πρὸς Νέριον τὸν Ἀκκιαϊουόλην, È di dubitare della barbara fede delli greci (Nouvel. Recher. Β'. σ. 285). Ὅρα καὶ Μουντάν. Κεφ. 203.

Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν,

Ποτὲ ἀφορμιαῖς οὐ λείπουσι τῶν ἀπίστων Ῥωμαίων·
Ὡς ἔχουσι τὴν ἀφορκιὰν, ἔχουσι καὶ τοὺς τρόπους (1).

Ἐπαισθητοτέραν δὲ ποιοῦσιν ἐντύπωσιν αἱ πικραὶ αὗται λοιδορίαι, ἀντιπαραβαλλόμεναι πρὸς τοὺς μυρίους ἀλλαχοῦ ἀποδιδομένους ἐπαίνους τοῖς ἐν Ἑλλάδι Φράγκοις, οἵτινες ὡς μόνοι πιστοὶ καὶ φιλαλήθεις ἐξυμνοῦνται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Φραγκολάτρου μεταφραστοῦ (2), ἐπιλαθομένου, ὅτι, ἐὰν οἱ Ἕλληνες παρέβησαν ἐνίοτε τὴν πίστιν, ἣν ὑπὸ τῶν περιστάσεων ἀναγκασθέντες ὡμολόγησαν τοῖς Φράγκοις, οὐχ ἧττον ὅμως καὶ Γουϊλέλμος ὁ Βιλλαρδουῖνος, αἰχμάλωτος γενόμενος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου καὶ λαβὼν τὴν ἀπολύτρωσιν ἐφ' ὅρῳ ὑποταγῆς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἠθέτησε τοὺς ἐπὶ τούτῳ δοθέντας φρικτοὺς ὅρκους, ἐλπίζων, τοῦθ' ὅπερ καὶ συνέβη, ὅτι ἤθελεν ὑπὸ τοῦ Πάπα ῥαδίως ἀπολυθῇ ὅρκου, ὃν διώμοσε πρὸς ἄνδρα σχισματικόν. Ἀλλ' ἡ σωρεία τῶν προπηλακισμῶν καὶ τῶν ὕβρεων, ὅσας οἱ Φράγκοι ἐκ συστήματος ἐξετόξευον ἀφειδῶς κατὰ τῶν Ἑλλήνων, πείθουσι τὸν ἀπαθέστερον κρίνοντα περὶ τῶν πραγμάτων οὐχὶ τοσοῦτον περὶ τῆς δῆθεν ἀπιστίας τῶν δεσποζομένων, ὅσον περὶ τῆς τῶν δεσποζόντων ὀργῆς διὰ τὰς παντοίας δυσχερείας, ἐν αἷς περιέπιπτον βουλόμενοι νὰ κατέχωσιν ὑπόδουλον ἔθνος, ὅπερ ἐπειρᾶτο ν' ἀποσείσῃ κατὰ πάντα τρόπον τὸν ζυγὸν καὶ ν' ἀνακτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν.

Αἱ παντοειδεῖς ὅμως δυσπραγίαι δὲν ἀφήρεσαν ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων τὴν περὶ βελτίονος ἐποχῆς σωτήριον ἐλπίδα, ἥτις οὐδέποτε ἀπολείπει τὰ ἔθνη, τὰ ἔχοντα τὴν συναίσθησιν τῆς ἰδίας ἀξίας, διὸ ἀτενῶς ἐνορῶντες πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους αὐ-

(1) Βιβ. τ. Κουγ. στ. 5845—46.

(2) Ποῦ ἦσαν Φράγκοι τοπικοὶ, ἄνθρωποι τῆς ἀληθείας,
Ὁποῦ εἶχε θάῤῥος εἰς αὐτοὺς πλέον παροῦ σ' ἐκείνους.
(αὐτ. στ. 4281—82).

τοκράτορας, τούτους μόνους ἀνεγνώριζον ὡς νομίμους κυρίους, καὶ παρ' αὐτῶν τάχιον ἢ βράδιον προσεδόκων τὴν ἡμέραν τῆς ἀπολυτρώσεως. Ὁ Μέγας Δομέστικος, ἀδελφὸς Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, πεμφθεὶς εἰς Πελοπόννησον, ἵνα πολεμήσῃ τοὺς Φράγκους καὶ ὑπὸ τούτων ζωγρηθεὶς ἐν Γαρδικίῳ, μετὰ μεγίστης παῤῥησίας ὀνειδίζει τὸν καυχώμενον ἐπὶ τῇ νίκῃ ἡγεμόνα τῆς Ἀχαΐας Γουϊλέλμον τὸν Βιλλαρδουΐνον, ὅτι κατέχει ἀδίκως χώραν σφετερισθεῖσαν ὑπὸ τῶν προγόνων αὐτοῦ, ἀνήκουσαν δὲ τῷ αὐτοκράτορι τῶν Ἑλλήνων.

Ἐπειδὴ οἱ πάντες ξεύρουν το, ὡς ἔνι γὰρ καὶ ἡ ἀλήθεια,
Ὅτι ὁ τόπος τοῦ Μωραίως οὐδὲν ἔνι ἐδικός σου,

* * *

Τοῦ βασιλέως τῆς Ῥωμανιᾶς ἔναι γονικαρχία,
Καὶ μὲ ἁμαρτίαν τυραννικὴν ἤλθασιν οἱ γονεῖς σου,
Καὶ ἐπιάσασι τοῦ βασιλέως τὸν τόπον καὶ κρατεῖς τον (1).

Οὐδὲ παραλόγως ἐθάῤῥουν οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τοῖς ὀρθοδόξοις β[illegible]σιλεῦσι, διότι οὗτοι, θεωροῦντες πάντοτε τοὺς Φράγκους ὡς [illegible]κους τῆς ἑαυτῶν χώρας σφετεριστάς, πρώτιστον μέλημα εἶχον ἀνάκτησιν τῶν πρώην ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Ἑλλήνων διατελου[illegible] χωρῶν, ὡς τοῦτο πολλαχόθεν δηλοῦται ἔκ τε τῶν χρυσοβούλλων καὶ τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν. Οὕτω, λόγου χάριν, πρὸς Γουϊλέλμον τὸν Βιλλαρδουΐνον καὶ τοὺς λατίνους ἱππότας, τοὺς αἰχμαλωτισθέντας ἐν Πελαγονίᾳ ὑπόσχεται μὲν ὁ αὐτοκράτωρ πλήρη τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' ἀπαιτεῖ παρ' ἐκείνων νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν Δύσιν, ἐξ ἧς ὡρμήθησαν, καὶ πρὸ πάντων ν' ἀποδώσωσιν ἑαυτῷ τὴν Πελοπόννησον, ἥτις ἦτο πατρῷον αὐτοῦ κτῆμα,

Καὶ ἀφῆτε ἐμέναν τὸν Μωραίαν ὁποῦ ἔνι γονικόν μου (2).

Ἄλλοτε δὲ πάλιν ψέγων τὸν αὐτὸν Γουϊλέλμον ὁ σεβαστοκρά-

---

(1) Βιβ. τ. Κουγ. στ. 4197—2201.
(2) αὐτ. στ. 2921.

τωρ ὅλης τῆς Ῥωμανίας Θεόδωρος ὁ Δοῦκας, διότι φερόμενος ὑπὸ πλεονεξίας ἐκίνησε πόλεμον κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀπειλεῖ τὸν πρίγκιπα, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ θέλει ποτὲ ἀποδιώξῃ αὐτὸν ἐκ τῆς Πελοποννήσου, ἧς ἦρχεν ἀδίκως,

Καὶ ὡσὰν ἐγύρευες ἐσὺ ἐκεῖνον ν' ἀκληρίσῃς,
Σὲ θέλει ἐβγάλει ἐκ τὸν Μωραιὰν, ὅπου οὐδὲν ἔχεις δίκαιον,
Ἐκεῖνος ἔνι γονικὸς αὐθέντης τῆς Ῥωμανίας (1).

Ὡσαύτως δὲ ὁ θεοσεβὴς καὶ εὐπαίδευτος βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ὁ πρεσβύτερος, πλεῖστα παραχωρήσας προνόμια εἰς τὴν ἁγιωτάτην μητρόπολιν Μονεμβασίας καὶ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς ὑποβαλὼν καὶ ἑτέρας ἐπισκοπὰς, αἵτινες εὑρίσκοντο τότε εἰς τὸ μέρος τῶν Λατίνων, λέγει μετὰ φιλοστόργου τωόντι φιλοπατρίας ἐν τῷ ἐπὶ τούτῳ ἐκδοθέντι Χρυσοβούλλῳ «*Ὁπηνίκα Θεὸς εὐδοκήσει ἐπανελθεῖν καὶ ἀνασωθῆναι αὖθις ταύτας εἰς τὸ μέρος τῆς βασιλείας, ὑπὸ τὴν τοιαύτην ἔσονται ἁγιωτάτην μητρόπολιν Μονεμβασίας*». (2) Χαίρει δὲ παντὸς φιλοπάτριδος ἡ ψυχὴ, λογιζομένη ὅτι ἡ ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ γένους φιλόστοργος αὕτη φροντὶς τῶν ὀρθοδόξων βασιλέων οὐδέποτε ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἠλαττώθη, οὐδ' ἐν ταῖς κρισίμοις ἐκείναις ἡμέραις, ἐν αἷς οἱ Ἀγαρηνοὶ ἐπέσειον ἀπειλητικῶς τὰ ξίφη ἐπὶ τῆς ταλαίνης βασιλίδος τῶν πόλεων, μελλούσης νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ μαρτυρικὸν αὐτῆς στάδιον. (3)

Ἀλλ' ἐν ᾧ οἱ πρῶτοι Φράγκοι κατακτηταὶ ἤθελον διὰ τῆς βίας νὰ ἐπιβάλωσιν εἰς τὴν πορθηθεῖσαν χώραν τὰ ἴδια ἔθιμα, τὴν

---

(1) Βιβ. τ. Κουγ. στ. 2799—801.
(2) Buchon, Recher. Hist. Α'. σελ. LXXI. Byzantinische Analecten von Joseph Müller. Wien. 1852. σελ. 14. Πανδώρ. Τόμ. Δ'. Φυλ. 85, 1 Ὀκτ. 1853, ἔνθα ὡς ἀνέκδοτον ἐδημοσιεύθη, καὶ Ζαχαρίου a Lingenthal Ius Graeco-Romanum Pars III. Lipsiae 1857. σελ. 608.
(3) Χρονικὸν Γεωργίου τοῦ Φραντζῆ. σελ. 271. Ἐκδ. Βόννης.

ἰδίαν γλῶσσαν καὶ θρησκείαν, οἱ ἀπόγονοι ἐκείνων, εἴτε γεννηθέντες, εἴτε ἀνατραφέντες ἐν Ἑλλάδι, βαθμηδὸν ἀνεμιγνύοντο μετὰ τοῦ δουλωθέντος λαοῦ, καὶ μεταποιοῦντες τὰ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτῶν πατρίδος μετέδιδον εἰς αὐτὰ χροιάν τινα Ἑλληνικήν, ἐξ ἧς ταῦτα ἀνελάμβανον πάντη ἰδιόῤῥυθμον τύπον. Οἱ βαρόνοι τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας καὶ οἱ λοιποὶ ἱππόται τῆς Πελοποννήσου, κτίσαντες ἐπαύλεις καὶ φρούρια, μετέβαλον τὰ ἐπωνύμια, ἅτινα εἶχον ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ἐλάμβανον τὰ ἑλληνικὰ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὀνόματα τῶν νεοκτίστων φρουρίων. Ὅθεν οἱ κύριοι τοῦ **Charpigny** ἐκλήθησαν αὐθένται τῆς Βοστίτσης, οἱ κύριοι τοῦ **Bruyéres**, αὐθένται τῆς Καρυταίνης, οἱ κύριοι τοῦ **Neuilly**, αὐθένται τοῦ Πασαβᾶ, οἱ κύριοι τοῦ **La Trémoille**, αὐθένται τῆς Χαλαντρίτζης, οἱ κύριοι τοῦ **Rosiéres**, αὐθένται τῆς Ἄκοβας, καὶ οἱ κύριοι τοῦ **Nivelet**, αὐθένται τοῦ ἐν Λακωνίᾳ Γερακίου (1). Περίεργον δὲ θέαμα Φραγκοβυζαντινῆς ἀναμίξεως παρέχουσι πρὸς τούτοις καὶ οἱ οὕτω καλούμενοι Βασμοῦλοι ἢ Γασμοῦλοι, οἵτινες ἐξ ἀθεμίτων συνδέσμων τῶν Γάλλων μετὰ τῶν Ἑλληνίδων γεννηθέντες ἀπετέλεσαν ἐν Πελοποννήσῳ νέαν φυλήν, ἥτις προϊόντος τοῦ χρόνου ἐπεδόθη εἰς τὸν θαλάσσιον βίον καὶ ἐγένετο πολεμιωτάτη πρὸς τοὺς Γάλλους, ἐξ ὧν κατήγετο (2).

Ἀλλ' ἡ μεγάλη τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀφομοιωτικὴ δύναμις ἐδείχθη πρὸ πάντων ἐπὶ τῆς γλώσσης. Τὸ Βυζαντινὸν κράτος

---

(1) **Livre de la Conq.** σελ. 100. Βιβ. τ. Κουγ. στ. 1824—45. Δωροθέου Βιβλίον Ἱστορικὸν κτλ. σελ. 403. **Buchon. Hist. des Conquêtes.** σελ. 239.

(2) «Γασμοῦλοι, οὓς ἂν ὁ Ῥωμαῖος διγενεῖς εἴποι, ἐκ Ῥωμαϊκῶν γυναικῶν γεννηθέντες τοῖς Ἰταλοῖς». (Παχυμέρ. Ε'. 30). Διὸ πιθανώτατα ἡ λέξις ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ Galli-mulus, ζώου διγενοῦς ὄντος καὶ τοῦ ἡμιόνου, ὡς γεννωμένου ἐκ τῆς συμμίξεως ζώων ἑτεροειδῶν. Ὅρα Δουκάγγιον (**Glossar. Med. et Inf. Græcit.** ἐν λέξει) καὶ **Buchon** (**Hist. des Conq.** σελ. 240—41). Τοὺς Γασμούλους τούτους αἰνίττεται καὶ ὁ Μάζαρις ἐν τῇ ἀστειοτάτῃ

ὑποχείριον ποιήσαντες οἱ Φράγκοι ἤλπισαν κατ᾽ ἀρχὰς νὰ ἐκλατινίσωσι τὴν χώραν καὶ παντὶ σθένει προσεπάθησαν νὰ εἰσάξωσι βαθμηδὸν τὴν ἰδίαν αὐτῶν γλῶσσαν, ἀλλ᾽ οἱ μεγάλοι καταβληθέντες ὑπ᾽ αὐτῶν ἀγῶνες ἀπέβησαν μάταιοι, καὶ πλὴν τινων πόλεων, ἐν αἷς ἡ κυριαρχία αὐτῶν παρετάθη, καὶ τάξεώς τινος ἀνθρώπων, ἐχόντων ἄμεσον μετ᾽ αὐτῶν κοινωνίαν, ἡ γλῶσσα τῶν δεσποτῶν νέας μόνον προσέθηκε λέξεις εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν δεσποζομένων, ἀλλὰ δὲν ἴσχυσεν οὕτως, ὥστε καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ αὐτῆς. Τοὐναντίον δὲ, εἴτε ἐπειδὴ ἀδύνατος ἀπέβη πᾶσα προσπάθεια ὅπως ἐλαττωθῇ τῶν Ἑλλήνων ἡ πατροπαράδοτος πρὸς τὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν ἀφοσίωσις, ἐνισχυθεῖσα ἔτι μᾶλλον καὶ ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, εἴτε ἐπειδὴ εἶχον οἱ Ἕλληνες γλῶσσαν τοσοῦτον λαμπρὰν καὶ ἁρμονικὴν, τοσοῦτον εὔστροφον καὶ πλήρη γοήτρων, ὥστε νὰ καταχηλῇ καὶ αὐτῶν τῶν ἀμούσων τὰ ὦτα, ἠναγκάσθησαν ἐπὶ τέλους οἱ Φράγκοι νὰ ἐνδώσωσιν εἰς τὴν ἐπαγωγὸν αὐτῆς δύναμιν, ὑφ᾽ ἧς καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἄλλοτε κατενικήθησαν, καὶ οὐ μόνον ἠνέχθησαν ἑκόντες ἄκοντες τῆς Ἑλληνικῆς τὴν χρῆσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ πολλάκις ἐδιδάχθησαν αὐτὴν, καὶ ἔστιν ὅπου, ὡς ἐν Ἀθήναις, παρεδέχθησαν τῶν ἰθαγενῶν τὴν γλῶσσαν, ὡς δημοσίαν γλῶσσαν τοῦ κράτους. Τῆς μεγάλης ταύτης πάλης, ἐξ ἧς ὁ Ἑλληνισμὸς ἀπῆλθε νικηφόρος, ἡ ἱστορία παρέχει ἡμῖν πολλὰ καὶ πρόχειρα τὰ μαρτύρια, ἐφιστῶντα τὴν προσοχὴν παντὸς καὶ ἐπιπολαίως διεξερχομένου τὴν μελέτης ἀξίαν ἐποχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ μεσαιῶνος. Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Φραγκικῆς κυριαρχίας βλέπομεν ἐν ἑκάστῃ τῶν ὑποτελῶν τοῖς Φράγκοις Ἑλ-

---

ἐν Ἅδου Ἀποδημίᾳ διὰ τῆς λέξεως *ὑποβολιμαίων*, ὅτε ποιεῖ τὴν ἀρίθμησιν τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἑπτὰ πρωτίστων κατὰ τὴν ΙΕ΄. ἑκατονταετηρίδα κατοικούντων γενῶν, δηλ. Λακεδαιμονίων (Τσακώνων), Ἰταλῶν, Πελοποννησίων, Σθλαβίνων (Σλάβων), Ἰλλυριῶν (Ἀλβανῶν), Αἰγυπτίων (Ἀθιγγάνων) καὶ Ἰουδαίων (**Ellissen. Analekten** κτλ. Δ΄. σελ. 239 καὶ 358).

ληνικῶν πόλεων καὶ χωρῶν, ὅτι τὰ βασιλικὰ διατάγματα, δι' ὧν παρεχωροῦντο τιμάρια πρός τε τοὺς ξένους καὶ τοὺς ἰθαγενεῖς (1), τὰ προνομιακὰ λεγόμενα γράμματα, καὶ πᾶσαι αἱ δικαστικαὶ ἀποφάσεις εἰσὶ λατινιστὶ συντεταγμέναι, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐγγράφων, δι' ὧν ὡρίζοντο αἱ ἀμοιβαῖαι τῶν ἰδιωτῶν ὑποχρεώσεις, ἐπεκράτησε τῆς Ἑλληνικῆς ἡ χρῆσις, ὅθεν καὶ οἱ Κερκυραῖοι παραδόντες ἑαυτοὺς ἀσφαλείας χάριν τοῖς Ἐνετοῖς ἐν ἔτει 1387 ἀπήτησαν παρ' αὐτῶν καὶ ἔλαβον σὺν πολλοῖς ἄλλοις τὸ προνόμιον τῆς ἐκλογῆς Ἕλληνος νοταρίου, ἵνα συντάττῃ ἑλληνιστὶ τὰς κλήσεις τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς νήσου (2). Ὅτι δὲ ἐπὶ συντάξει συμβολαίων ἡ Ἑλληνικὴ ἐπεκράτει καὶ Ἕλληνος μὴ ὄντος τοῦ ἑτέρου τῶν συμβαλλομένων μερῶν, καὶ ὅτι ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει συνετάσσετο μὲν τὸ ἔγγραφον ἑλληνιστὶ ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τούτῳ διορισθέντος ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως νομικοῦ, ἐπεμαρτυρεῖτο δὲ διὰ λατινικῆς ὑπογραφῆς ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων Φράγκων καὶ ὑπὸ Λατίνου ἐνίοτε νοταρίου, ἐξάγεται ἐξ ἀρχαιοτάτου νομικοῦ γράμματος τοῦ ἔτους 1374 (3), συνταχθέντος ἐν Κερκύρᾳ ἐπὶ

---

(1) Γουϊλέλμος ὁ Βιλλαρδουῖνος ἐν τῷ Χρονικῷ τοῦ Μωραίως κελεύει νὰ γράψωσι φραγκιστὶ τὸ ὑπὲρ τῆς δευτεροτόκου θυγατρὸς αὐτοῦ προνομιακὸν δίπλωμα, δι' οὗ παρεχωρεῖτο αὐτῇ ἡ βαρονία τῆς Ἀκοβας.

Καὶ βάλε νὰ μὲ γράψουσι φράγκικον προβελέντζι.

(Βιβ. τ. Κουγ. στ. 6349).

(2) Quod secundum usum eligatur unus notarius sive scriptor in græca scriptura pro faciendis citationibus in scriptis per insulam inter Græcos (Χρυσόβουλλον τῆς κοινότητος Κερκύρας, ἀναγινωσκόμενον ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκ μεμβράνης Βίβλῳ τῶν προνομίων τῆς νήσου, τῇ σωζομένῃ ἐν τῷ δημοσίῳ Γραμματοφυλακείῳ. Ὅρα καὶ τοῦ σοφοῦ Μουστοξύδου Delle cose Corciresi, Append. σελ. LXVI).

(3) Τὸ νομικὸν τοῦτο γράμμα, σωζόμενον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ συλ-

τῆς κυριαρχίας τῶν Ἀνδηγαυῶν βασιλέων, δι' οὗ Γούλιος δὲ Ἀλταβίλλα, ἐπίσημος Φράγκος βαρόνος Κερκύρας, δίδωσιν εἰς *ὑποσαλιάτικον* πρὸς Θεόδωρον τὸν Καβάσιλαν, υἱὸν τοῦ εἰς Κέρκυραν μετοικήσαντος περιβοήτου Ἀκαρνᾶνος Ἰωάννου τοῦ Καβάσιλα, καὶ πρὸς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ καὶ κληρονόμους, ἐπὶ ῥητοῖς ὅροις ἀγρούς τινας τῆς βαρονίας, ἣν πρὸς ἑαυτὸν ἐδωρήσατο ἡ βασίλισσα τῆς Νεαπόλεως Ἰωάννα, ἧς ὁ Γούλιος ἦτο πιστότατος ὀπαδὸς καὶ ὑπὲρ ἧς ὕστερον ἐθανατώθη ὑπὸ τοῦ καθαιρέσαντος αὐτὴν τοῦ θρόνου Καρόλου τοῦ ἐκ Δυῤῥαχίου (1). Τὸ σπουδαιότατον τοῦτο διά τε τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ περιεχόμενα νομικὸν ἔγγραφον συνέταξε μὲν ἑλληνιστὶ Σεβαστὸς Δημήτριος ὁ Μαλάκης, *νομικὸς πόλεως τῶν Κορυφῶν καὶ τῆς ὅλης νήσου προστάξει θείᾳ καὶ κελεύσει βασιλικῇ*, ὑπέγραψαν δὲ λατινιστὶ ἀντὶ τοῦ εὐγενοῦς βαρόνου, ἀγραμμάτου ὄντος, τέσσαρες ἄλλοι μέγα τότε δυνάμενοι βαρόνοι τῆς νήσου καὶ εἷς Λατῖνος νοτάριος. Πρὸς τὸ ἔγγραφον τοῦτο παραβλητέον ἕτερόν τι, καίτοι πολλῷ νεώτερον, συνταχθὲν ἐν Ἀθήναις, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι προϊόντος τοῦ χρόνου οἱ ἐν Ἑλλάδι Φράγκοι συνῳκειώθησαν ἐπὶ τοσοῦτον μετὰ τῆς γλώσσης τῶν ἐγχωρίων, ὥστε καὶ ἂν ἐτύγχανον ὄντες κληρικοὶ ἀνεγίνωσκον καὶ ὑπέγραφον ἑλληνικὰ ἔγγραφα ἄνευ δισταγμοῦ συνειδήσεως. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος περιεργότατον νομικὸν γράμμα, δι' οὗ *Γουλιάλμος ντὲ Καντζηλιέρ, κανόνικος καὶ καντοῦρος τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν* παραχωρεῖ χωράφιόν τι ἐκ τῆς *κανονι-*

λογῇ ἀρχαίων Ἑλληνικῶν συμβολαίων τῆς νήσου Κερκύρας, περὶ ὧν ἄλλοτε θέλομεν πραγματευθῇ ἐν ἐκτάσει, ἐστὶ τὸ ἀρχαιότατον καὶ μόνον, καθ' ὅσον γινώσκομεν, ἄχρι τοῦδε γνωστὸν ἑλληνικὸν ἔγγραφον τῆς νήσου, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀνδηγαυῶν συντεταγμένον. Πρῶτοι ἐδημοσίευσαν αὐτὸ ὁ Μικλόσικ καὶ ὁ Μύλλερος ἐξ ἀντιγράφου ὑφ' ὑμῶν πρὸς τὸν Καθ. Χὸπφ κοινοποιηθέντος (**Acta et Diplomata Græca Medii Aevi.** Τόμ. Γ'. σελ. 245—48), νῦν δὲ αὖθις ἐκδίδοται ἐν ὀρθοτέρᾳ ἀναγνώσει ἐν Παραρτ. Α.

(1) **Delle Cose Corciresi.** σελ. 450 καὶ 455.

καίας του πρὸς Γρηγόριον τὸν Χαμάχην ἐγράφη καὶ τοῦτο ἑλληνιστὶ ἐν ἔτει 1432 *διὰ χειρὸς Νοταρίου καὶ Καντζηλιέρου Ἀθηνῶν Νικολάου Χαλκοματᾶ*, φέρει δὲ τὰς λατινικὰς ὑπογραφὰς τριῶν αἰδεσιμωτάτων κανονικῶν τῆς μητροπόλεως Ἀθηνῶν (1). Περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον, ἐν ᾧ ἐν Κερκύρᾳ πᾶσαι αἱ δημόσιαι πράξεις τῆς κοινότητος ἐνετιστὶ συνετάσσοντο (2), ἡ ἑλληνικὴ διετέλει ἐπικρατοῦσα ἐν τῇ νήσῳ ἐπὶ συντάξει διαθετικῶν ἐγγράφων καὶ τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐξ ἀρχαίας διαθήκης γεγραμμένης τῷ 1469, ἐξ ἧς προκύπτει ταὐτοχρόνως ὅτι ἐπὶ τοιούτων ἐγγράφων ἐποίουν τότε χρῆσιν τῆς ἑλληνικῆς οὐ μόνον οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ οἱ Φράγκοι, ἐν οἷς συγκατελέγετο καὶ ὁ συντάξας τὴν διαθήκην Ἀρσένιος Δεληγότης, πλουσιώτατος βαρόνος τῆς νήσου, εἰς οἰκογένειαν ἀνήκων ἐκλιποῦσαν μὲν ἤδη, ἀλλ' ἄλλοτε πολυμελῆ καὶ μέγα ἐν Κερκύρᾳ δυναμένην, εἰς ἣν, μετὰ πολλῶν καὶ ἄλλων κτημάτων περιῆλθε καὶ ἡ κτῆσις τοῦ πάλαι Ὑλλαϊκοῦ λιμένος, ὃν οἱ Δεληγόται ἔδωκαν ἐπὶ τῷ ἐνιαυσίῳ κανόνι ἑκατὸν ὑπερπύρων πρὸς τὸν οἶκον τῶν Χαλικιοπούλων, ἐξ ὧν ὁ λιμὴν ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα, μεταλλάξας τὴν ἐπὶ τοῦ μεσαιῶνος ὀνομασίαν τῆς *Νεκροθάλασσας* εἰς λίμνην τοῦ Χαλικιοπούλου (3).

(1) Nouvel. Recher. Β'. σελ. 290—91. Acta et diplomat. σελ. 255—56.

(2) Nouvel. Recher. σελ. 425.

(3) Ἀντίγραφον τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος διαθήκης σώζεται ἐν τῷ Γραμματοφυλακείῳ Κερκύρας (Pacco 916. Governo Veneto. Processo Civile, 11 Aprile 1549, tra la famiglia Digotti contro diversi), νῦν δὲ τὸ πρῶτον δημοσιεύεται ἐν Παραρτ. Β'. Παραβλητέα δὲ αὕτη πρὸς τὰς λίαν περιέργους καὶ ἀρχαιοτάτας τῆς ΙΒ' καὶ ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος διαθήκας τῶν Ἑλλήνων τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ καθωμιλημένῃ γεγραμμένας, ἃς ἐξέδωκεν ὁ Κ. Φραγκῖσκος Trinchera ἐν τῇ πολυτίμῳ αὐτοῦ Συλλογῇ τῶν ἐν τοῖς ἀρχείοις, ταῖς βιβλιοθήκαις καὶ μοναῖς τοῦ πρώην βασιλείου τῆς Νεαπόλεως Ἑλληνικῶν μεμβρανῶν (Syllabus Græcarum Membranarum editus a Francisco Trinchera. Neapoli. 1865). σελ. 170, 191, 252, 306 κτλ.

Βλέποντες οἱ Φράγκοι τὴν μεγάλην τῶν Ἑλλήνων ἀφοσίωσιν εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων καὶ ματαίαν νομίσαντες πᾶσαν περαιτέρω προσπάθειαν, ὅπως κοινὴν καταστήσωσι πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος τὴν ἰδίαν αὐτῶν γλῶσσαν, ἥτις, ὡς προείπομεν, μετὰ μακρὰν ξενικὴν κυριαρχίαν μόνον ἐν ὀλιγίσταις πόλεσι κατίσχυσε νὰ ῥιζοβολήσῃ, καίτοι ἀπὸ κοινοῦ πάντοτε λαλουμένη μετὰ τῆς ἐγχωρίου, μετέφραζον εἰς τὴν καθωμιλημένην ἑλληνικὴν πάνθ' ὅσα συνέφερον αὐτοῖς ν' ἀποβῶσι καταληπτὰ πρὸς τοὺς πολλοὺς τῶν ἰθαγενῶν, οἵτινες ἐκτὸς τῆς πατρίου οὐδεμίαν ἄλλην ἐγίνωσκον γλῶσσαν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ Φλώρεντος ὁ ἐξ Αὐνωνίας, κατελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τῆς συζύγου Ἰσαβέλλης, θυγατρὸς Γουϊλέλμου τοῦ Βιλλαρδουΐνου καὶ κληρονόμου τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας, ἵνα λάβῃ τὴν κατοχὴν τῆς Πελοποννήσου, προσεκάλεσε τούς τε Φράγκους καὶ Ἕλληνας ὑπηκόους εἰς Γλαρέντσαν καὶ πρὸς κοινὴν κατάληψιν ἐκέλευσε ν' ἀναγνωσθῇ ἐν τῇ αὐτόθι μονῇ τῶν Φραγκισκάνων ἡ εἰς τὴν καθωμιλημένην μετάφρασις τοῦ λατινιστὶ γραφέντος βασιλικοῦ διατάγματος, δι' οὗ αὐτὸς ἀνηγορεύετο ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου (1). Πρὸς τὸν σκοπὸν ν' ἀποβῶσι καταληπτοὶ καὶ οἱ νέοι νόμοι, οὓς εἰσήγαγον εἰς τὴν πορθηθεῖσαν χώραν, οἱ Φράγκοι μετέφρασαν ἑλληνιστὶ μετὰ παρέλευσιν χρόνου ἀπὸ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐγκαταστάσεως αὐτῶν τὸ δεύτερον μέρος τῆς Ἀσίζας τῶν Ἱεροσολύμων, ὅπερ καὶ ἐπὶ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων ἐφαρμοζόμενον, ὁσάκις οὗτοι διεφέροντο τοῖς Φράγκοις, καὶ ἴσχυον μάλιστα ἐν Πελοποννήσῳ, ἐκαλεῖτο *Βιβλίον τῆς αὐλῆς τῆς Μπουργεσίας* ἢ *τῆς κρίσεως τῆς αὐλῆς τοῦ Βισκουντάτου*, ὡς περιέχον τὰ τῶν δημοτῶν πρὸς ἀλλήλους νόμιμα καὶ προεδρευομένης *τῆς αὐλῆς*, ἐν ᾗ τὰ νόμιμα ταῦτα ἐφηρμόζοντο, ὑπὸ ἑνὸς ὑποκόμητος. Ἡ δὲ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν σπουδαιοτάτη παράφρασις αὕτη, ἀνέκδοτος εἰσέτι διατελοῦσα, πλὴν τινων ὀλιγίστων χωρίων, δημοσιευθέντων

(1) Liv. de la Conq. σελ 297.

ὑπὸ τοῦ Buchon (1) καὶ τοῦ σοφοῦ Ζαχαρίου (2), δεικνύει μὲν ὁπόσον ἄπειρον πλῆθος γαλλικῶν λέξεων εἰσέῤῥευσε τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ σημεῖόν ἐστι τῆς παχυλῆς τῶν μεταφραστῶν ἀμαθείας, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἀποδεικνύει τὴν ἐπικράτησιν τῆς Ἑλληνικῆς, ἣν μὴ δυνηθέντες ν' ἀποβάλωσιν οἱ Φράγκοι ἠναγκάσθησαν ν' ἀνεχθῶσιν. Εἰς τὸν αὐτὸν λόγον ἀποδοθήτω καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος σταθερῶς γινομένη ὑπὸ τῶν ἐν Κερκύρᾳ Βαΐλων, ἤτοι Τοποτηρητῶν, ἑλληνικὴ μετάφρασις τῶν διαταγμάτων ἐκείνων, ἅτινα ἔμελλον νὰ δημοσιευθῶσιν ἐν τοῖς ἀγροῖς, ὅπου ἠγνοεῖτο παντάπασιν ἡ ἰταλικὴ (3), καὶ ἅτινα ἑλληνιστὶ γεγραμμένα φέρουσι καὶ ταῦτα ἰταλικὴν τὴν ὑπογραφὴν τῶν ἑκάστοτε Βαΐλων, οἵτινες κελεύσει τῆς ἐν Ἐνετίᾳ συγκλήτου ἐθώπευον τοὺς Ἕλληνας, πειρώμενοι νὰ ἱκανοποιήσωσι τὴν εὐγενῆ αὐτῶν περὶ τὰ πάτρια φιλοτιμίαν.

Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ Φραγκοκαλόγηροι τῆς Ῥόδου ἡγεμόνες καὶ τῆς Κύπρου οἱ βασιλεῖς, ὁσάκις ἀπετείνοντο πρὸς τὰς ὁμάδας, καὶ ἐν ἄλλαις ἐκτάκτοις καὶ σπουδαίαις περιστάσεσιν, ἐχρῶντο καὶ οὗτοι τῇ Ἑλληνικῇ, περὶ πολλοῦ ποιούμενοι νὰ μὴ παρεξηγήσωσιν οἱ ὑπήκοοι τὰς ἑαυτῶν ἐπιταγάς, ἢ βουλόμενοι διὰ τοῦ μέσου

(1) Hist. des Conquêtes. Append. I. σελ. 427—435.

(2) Historiæ Juris Græco-Romani delineatio. Auctore C. E. Zachariæ. Heidelbergæ. 1839. σελ. 139—190. Τῆς ὅλης μεταφράσεως, ἣν προὐτίθετο νὰ ἐκδώσῃ ὁ Hase, ἐδημοσίευσεν ὁ Ζαχαρίας μόνον τὸν πίνακα τῆς Ἀσίζας τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ τοὺς πρώτους ἑξήκοντα παραγράφους τῶν ὅλων διακοσίων ἐννενήκοντα ἑπτά.

(3) Nicolò Tommaseo, Dizionario d'Estetica. Β'. σελ. 195. Εἰς ὑπόδειγμα δὲ τῆς γλώσσης, τῆς ἐπὶ τοιούτων διαταγμάτων ἐν χρήσει, δημοσιεύομεν ἐν Παραρτ. Γ' προκήρυξιν τοῦ Βαΐλου καὶ Γενικοῦ Προνοητοῦ Φραγκίσκου Γρίττη, ἀρχαιοτάτην οὖσαν τῶν ἡμῖν γνωστῶν, ἣν φιλοφρόνως ἐκοινοποίησεν ἡμῖν ὁ σοφοῦ πατρὸς εὐπαίδευτος υἱὸς καὶ ἡμέτερος φίλος Μιχαὴλ Μουστοξύδης.

τούτου νὰ παρακινήσωσι ῥᾷδιον αὐτοὺς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν κελευομένων. Ἔγγραφα δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὑπ' αὐτῶν ἐκδοθέντα σώζονται εἰσέτι τινά, ὧν ἰδιαιτέρας μνήμης ἄξιον τὸ τοῦ Μεγάλου τῆς Ῥόδου Μαγίστρου *Τζουάν Ντελεστὶκ* (Ἰωάννου De Lastich), διεγείροντος ἐν ἔτει 1440 τοὺς Λινδίους εἰς πόλεμον κατὰ τῶν Σαρακηνῶν (1), καὶ δύο κακοσύνθετοι τοῦ Βασιλέως τῆς Κύπρου Ἰακώβου τοῦ Β' ὁρισμοί, ἀμφότεροι τοῦ ἔτους 1462, ἐν Λευκωσίᾳ τῆς Κύπρου ἐκδοθέντες, ὧν ἡ γλῶσσα γέμουσα γαλλισμῶν ἀναπολεῖ τὴν τῆς Ἀσίζας καὶ ἐλέγχει τὴν ἀμάθειαν τοῦ συντάξαντος αὐτοὺς Ἕλληνος πιθανῶς γραμματέως (2).

Μεγάλας ἔχοντες οἱ Φράγκοι ἐμπορικὰς ἀποικίας ἐν τῇ ἀνατολῇ κατὰ τὸν μεσαιῶνα, καὶ ἐν αὐτῇ πρὸ πάντων τὴν ἐμπορίαν αὐτῶν ἐνεργοῦντες (3), ἠναγκάζοντο νὰ μάθωσι τὴν γλῶσσαν τῆς χώρας, ἐν ᾗ διέτριβον, ἢ μεθ' ἧς εἶχον ἀδιάλειπτον ἐμπορικὴν κοινωνίαν· ἡ ἀνάγκη δὲ αὕτη κατέστη ἐπαισθητοτέρα, ἀφ' οὗ ἡ Ἑλλὰς περιῆλθεν ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῶν καὶ ηὔξησαν τῶν Φράγκων αἱ σχέσεις μετὰ τῶν Ἑλλήνων, διὸ καὶ πολλοὶ ἐκείνων ἐλάλουν τούτων τὴν γλῶσσαν εὐχερῶς καὶ ἀπταίστως. Γουϊλέλμος ὁ Βιλλαρδουΐνος, λόγου χάριν, γεννηθεὶς ἐν Καλάμαις καὶ ἐν μέσῳ Ἑλλήνων ἀνατραφείς, διελέγετο ἑλληνιστί τε καὶ γαλλιστὶ μετ' ἴσης εὐκολίας, ὅθεν καὶ αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀπαντᾷ ἑλληνιστὶ πρὸς τὸν σεβαστοκράτορα Θεόδωρον τὸν Δοῦκαν (4). Ὁ Ancelin de

(1) Acta et Diplomata Græca. Τόμ. Γ' σελ. 282.

(2) Αὐτ. σελ. 291. Ὁ βασιλεὺς ἐπιγράφεται ἐν τῷ διπλώματι «*Τζιάκης, διὰ τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ ῥὲξ Ἱεροσολύμων, Κύπρου καὶ Ἀρμενίας*».

(3) Ὅρα τὰς πλείστου λόγου ἀξίας διατριβὰς τοῦ Καθ. Γ. Heyd περὶ τῶν ἐν τῇ ἀνατολῇ ἐμπορικῶν ἰταλικῶν ἀποικιῶν κατὰ τὸν μεσαιῶνα (Le Colonie Commerciali degli Italiani in Oriente nel medio evo, dissertazioni del Pr. G. Heyd, recate in Italiano dal Pr. G. Müller. Venezia. 1866 Τόμ. 2.).

(4) Ὁ πρέγκιπας, ὡς φρόνιμος, ῥωμαῖϊκα τὸν ἀπεκρίθη. Βιβ. τ. Κουγ. στ. 2805.

Tucy, ἀδελφὸς Φιλίππου de Tucy, Βαΐλου Κωνσταντινουπόλεως, γεννηθεὶς ἐν Ἑλλάδι, μνημονεύεται ὡς γινώσκων τὴν ἑλληνικὴν (1). Ὡς εἰδημονέστατος τῆς γλώσσης ταύτης ἀναφέρεται καὶ Ῥογέριος ὁ δὲ Φλὼρ, ἡγεμὼν τοῦ ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου μεταβάντος εἰς τὴν Ἑλλάδα Καταλωνικοῦ στίφους καὶ πλεῖστοι ἄλλοι (2). Πολύτιμον δὲ καὶ ἀψευδὲς μαρτύριον τῆς ἐν Πελοποννήσῳ λαλουμένης ὑπὸ τῶν Φράγκων ἑλληνικῆς ἀπέμεινεν ἡμῖν ἡ μετάφρασις τοῦ Βιβλίου τῆς Κουγκέστας, γενομένη, ὡς φαίνεται, ὑπὸ ἀνωνύμου Πελοποννησίου φραγκικῆς καταγωγῆς, ὅστις οὔτ' Ἕλλην, οὔτε Φράγκος καθαρῶς ἦτο, ἀλλὰ μικτόν τι ἐξ ἀμφοτέρων, ὡς ἡ γλῶσσα τῆς μεταφράσεως, νοθογενὲς κρᾶμα ἑλληνικῶν τε καὶ γαλλικῶν λέξεων, διαρκέσαν ἐπὶ τοσοῦτον ἐν Πελοποννήσῳ, ὅσον καὶ τῶν Γάλλων ἡ πρόσκαιρος κυριαρχία.

Παρατηρήσεως δὲ ἄξιον ὅτι τῆς Ἑλληνικῆς ἡ χρῆσις ἴσχυσε παρὰ ταῖς Φράγκοις οὐ μόνον σώας ἔτι οὔσης τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν γενομένην ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάκτησιν τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, ὅθεν ἐπὶ πλεῖστα ἔτη διετέλεσεν αὕτη ἡ μόνη τῆς συγκοινωνίας γλῶσσα τῶν Ὀθωμανῶν κατακτητῶν πρὸς τοὺς Φράγκους, καὶ τούτου ἀπόδειξις τὰ πολυάριθμα διπλωματικὰ ἔγγραφα, τὰ ὑπὸ τῶν Τούρκων δυναστῶν πρὸς τοὺς Μεγάλους Μαγίστους τῆς Ῥόδου καὶ τὴν Ἐνετικὴν μάλιστα πολιτείαν ἐπισταλέντα (3), καὶ τὰ ὑπὸ τῶν Φράγκων

---

(1) Διατὶ ἦτο ὁ μισὺρ Ἀνσελὴς ἄνθρωπος παιδευμένος
Ταῖς τάξαις ἤξευρε ἀκριβῶς, τὴν γλῶσσαν τῶν Ῥωμαίων.
Αὐτ. στ. 3905—6.

(2) **Muntaner. Κεφ. 199. σελ. 415 μετ. Buchon.**

(3) Σώζονται ἑλληνικὰ ἔγγραφα τῶν Σουλτάνων Μωάμεθ τοῦ Β', Βαϊαζὴτ τοῦ Β', Σελὶμ καὶ Σουλεϊμάνου, ἔτι δὲ τοῦ πρώτου Βεζίρου τοῦ Βαϊαζὴτ Ἀχμὲτ Πασᾶ, τοῦ Χουσεηνσάχμπεη, *φλαμπουριάρου Ἀγγελοκάστρου καὶ Ἁγίας Μαύρας, Βονδίτζου καὶ Λευχάδος καὶ περιοχῆς δεσποτάτου* ἐπιστέλλοντος πρὸς Στέφα-

πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς (1), ἅπαντα ἑλληνιστὶ γεγραμμένα.

Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα πρῶτον μὲν καταδιωκομένη ἐν ταῖς ὑπὸ τῶν Φράγκων κατεχομέναις χώραις, εἶτα δὲ ἐξ ἀνάγκης ἀνεκτὴ, ὑπερισχύει ἐπὶ τέλους ἐν ταῖς κλειναῖς Ἀθήναις καὶ ἀναγορεύεται δημοσία γλῶσσα τοῦ κράτους ὑπὸ τῶν ξένων δυναστῶν, ὑποχωρησάντων εἰς τὴν γοητευτικὴν αὐτῆς δύναμιν καὶ εἰς τὰς ἐθνικὰς τῶν ἀρχομένων ἀπαιτήσεις. Ἐκ τῶν εὐαρίθμων ἐγγράφων τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς καὶ Καταλωνικῆς κυριαρχίας καὶ ἐκ τῶν σωζομένων νομισμάτων τεκμαίρεται ὅτι οἱ Γάλλοι καὶ Καταλώνιοι δυνάσται ἐποίουν πάντοτε χρῆσιν τῆς πατρίου αὐτῶν γλώσσης. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ Φλωρεντινοῦ οἴκου τῶν Ἀκκιαϊουόλων ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα, διότι οὗτοι, ἐν ᾧ ἐπιστέλλοντες πρὸς τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ συγγενεῖς καὶ φίλους ἢ ἄλλα γράφοντες ἰδιωτικὰ ἔγγραφα, ἀμοιβαίως χρῶνται τῇ λατινικῇ καὶ ἰταλικῇ, ἐπὶ τῶν δημοσίων ὅμως ἐγγράφων, ὡσανεὶ αἰσχυνόμενοι νὰ ποιῶσι χρῆσιν ἄλλης γλώσσης ἐν τῇ σεπτῇ πατρίδι τοῦ Πλάτωνος, παρεδέχθησαν τὴν Ἑλληνικὴν, ἔχοντες ἰδιαίτερον ἐπὶ τούτῳ γραμματέα, εἰδήμονα τῆς γλώσσης. Ἐξάγεται δὲ τοῦτο ἐναργῶς ἐκ τῶν δημοσίων ἐπὶ τῆς δουκίας τῶν Ἀκκιαϊουόλων ἐκδοθέντων ἐγγράφων, ὧν ὁ μέχρι τοῦδε γνωστὸς ἀριθμὸς δὲν ἀναλογεῖ δυστυχῶς πρὸς τὴν σπουδαιότητα τῆς ἐποχῆς καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν φιλιστόρων. Νέριος ὁ Ἀκκιαϊουόλης, αὐθέντης τῆς καστελανίας τῆς Κορίνθου καὶ δοὺξ Ἀθηνῶν, χαριζόμενος εἰς τὸν *γραμματικὸν* αὐ-

---

νον τὸν Θεόπουλον, *μπάϊλο καὶ πρεβεδοῦρο Κορυφῶν*, καὶ αὐτοῦ τοῦ Χάνου τῆς Ταυρίδος *Μεγκλικερέη* (Mengli girai), περὶ οὗ ὅρα Hammer (Α'. σελ. 525), περιεχόμενα ἐν τῇ Συλλογῇ τοῦ Μικλόσικ καὶ Μυλλέρου (Acta et Diplom. Τόμ. Γ'.).

(1) Ἀναγνώσεως ἀξία πρὸ πάντων ἐστὶν ἡ διπλωματικὴ ἐπιστολιμαία ἀνταπόκρισις τοῦ Σουλτάνου Βαϊαζὴτ πρὸς τὸν Μέγαν Μάγιστρον τῆς Ῥόδου, ἡ ἀφορῶσα τὸν Τζητζήμην, βασιλόπαιδα τῆς Ὀθωμανικῆς δυναστείας, ἣν ἐδημοσίευσεν ἐκ τοῦ Pauli (Codice diplomatico del sacro militare ordine Gerosolimitano,

τοῦ Δαμιανὸν τὸν Φιομάχον δίδωσι πρὸς τὸν τούτου γαμβρὸν Νικόλαον δὲ Ἀτένας, λεγόμενον ἰατρὸν, υἱὸν *τοῦ εὐγενοῦς καβαλλαρίου Μισὲρ Πέρου* γῆν νομισμάτων πεντήκοντα, τὸ δὲ περὶ τούτου *Προβηλέντζιον*, ἐκδοθὲν ἐν Ἀθήναις τῷ 1387, καὶ ἡ μετὰ ταῦτα ἐν Ναυπλίῳ γενομένη ἐν ἔτει 1440 ἐπικύρωσις ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Μενδρίνου, *γραμματικοῦ κάμαρας καὶ κούρτης Ναυπλίου* εἰσὶν ἀμφότερα συντεταγμένα ἑλληνιστί (1). Ἐν ἑτέρῳ δὲ προνομιακῷ γράμματι ὑπὸ Νερίου τοῦ Β′ ἐκδοθέντος ἐν ἔτει 1437 ὑπὲρ Γρηγορίου τοῦ Χαμάχου γίνεται ὡσαύτως χρῆσις τῆς αὐτῆς γλώσσης (2). Ἀλλὰ τῆς Ἑλληνικῆς τὴν ἐπικράτησιν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀποδεικνύει ἔγγραφόν τι, δι' οὗ Ἀντώνιος ὁ Ἀκκιαϊουόλης, νόθος υἱὸς τοῦ πρώτου Νερίου καὶ δεύτερος δοὺξ Ἀθηνῶν, ἀπονέμει τῇ περιφανεστάτῃ αὐθεντίᾳ τῆς Φλωρεντίας ἐμπορικά τινα προνόμια. Ἡ φιλόπρωτος ἐκείνη πολιτεία τὸ κράτος αὐτῆς αὐξήσασα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος καὶ τὴν κτῆσιν λαβοῦσα δύο ἐν Ἰταλίᾳ λιμένων, ἐπεθύμησε δόξης περὶ τὴν ναυτικὴν ἐμπορίαν, ὅθεν ἔπεμψε πρεσβευτὴν εἰς Ἀθήνας τὸν Φλωρεντινὸν Θωμᾶν Ἀλδερόττην, ἵνα παρὰ τοῦ δουκὸς τύχῃ ὑπὲρ τῶν Φλωρεντινῶν τῶν αὐτῶν προνομίων, ὧν ἀπήλαυον ἐν Ἀθήναις οἱ πλεῖστοι χάριν ἐμπορίας ἐκεῖσε φοιτῶντες Γενουήνσιοι, Ἑνετοὶ καὶ

---

oggi di Malta. Lucca. 1737. 2. σελ. 419—430) ὁ Κ. Ζαμπέλιος ἐν τῇ Πανδώρᾳ (Φυλ. 142), καὶ ἐσχάτως ὁ Μικλόσικ καὶ ὁ Μόλλερος (Acta et Diplom. Γ′. σελ. 317—332). Ἀλλ' ἐν ᾧ αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐπιστολαὶ βρίθουσι βαρβαρισμῶν καὶ ὀρθογραφικῶν ἁμαρτημάτων, ἕτεραι δύο πρὸς τὸν αὐτὸν Σουλτάνον πεμφθεῖσαι ὑπὸ τῆς πολιτείας τῶν ἀείποτε φιλοκάλων Φλωρεντινῶν διακρίνονται ἐπὶ καλλιεπείᾳ καὶ σπανίῳ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀττικισμῷ (Acta et Dipl. Γ′. σελ. 333 καὶ 339).

(1) Recher. Histor. Β′. σελ. 420. Nouvel. Rech. Β′. σελ. 220. Acta et Dipl. Γ′. σελ. 248,

(2) Recher. Histor. Β′. σελ. 447. Nouvel. Rech. Β′. σελ. 296. Acta et Diplom. σελ. 256.

Καταλώνιοι. Ὁ δὲ δοὺξ Ἀντώνιος ἀσμένως ἐπιλαβόμενος τῆς εὐκαιρίας ταύτης, ἵνα ἔχῃ ποτὲ τὴν μητρόπολιν ἀντιλήπτορα, φαινόμενος τότε χρήσιμος αὐτῇ, παραχωρεῖ τὰ αἰτηθέντα καί, Φλωρεντινὸς ὤν, ἐκδίδωσιν ὑπὲρ Φλωρεντινῶν τὸ ἐπὶ τούτῳ προνομιακὸν δίπλωμα ἐν ἔτει 1422 ἑλληνιστί (1). Ἡ ἐπικράτησις αὕτη τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης δὲν περιωρίσθη ἐν μόναις ταῖς Ἀθήναις, ὅπου τοῦ ἐνδόξου ἑλληνικοῦ παρελθόντος αἱ ἀναμνήσεις ἦσαν ἐπαισθητότεραι καὶ ζωηρότεραι, ἀλλ' ἔκ τινος ἐγγράφου, δι' οὗ Ἰωάννης ὁ Κρίσπης, εἷς τῶν τελευταίων τῆς Νάξου δουκῶν, παραχωρεῖ προνόμιόν τι πρός τινα καθηγητήν, ἐπιτραπέντα ἐπιστημονικήν τινα διδασκαλίαν ἐν τῇ νήσῳ, δηλοῦται ὅτι καὶ ἐν τῇ δουκίᾳ τῆς Νάξου οἱ ἡγεμονεύοντες ἐνέδωκαν εἰς τὸ ἐπικρατοῦν ἰθαγενὲς στοιχεῖον, ὡς ἑλληνιστὶ συνταχθέντος τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐγγράφου (2). Ὁμοία ὑπερίσχυσις ἔλαβε χώραν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος καὶ ἐν τῇ κομητείᾳ τῆς Κεφαλληνίας. Φραγκίσκη, θυγάτηρ Νερίου τοῦ Α', δουκὸς Ἀθηνῶν, σύζυγος δὲ Καρόλου τοῦ ἐκ Τόκκων, Κόμητος Κεφαλληνίας, δουκὸς Λευκάδος καὶ δεσπότου τῆς Ἄρτης, γυνὴ εὐφυεστάτη καὶ ἐπὶ διοικητικαῖς διακρινομένη ἀρεταῖς, δωρεῖται δι' ἑλληνιστὶ συντεταγμένου καὶ ἐν τῇ πόλει τῆς Ἁγίας Μαύρας ἐκδοθέντος τῷ 1428 περιεργοτάτου διπλώματος *ὁσπιτόσκοπον ἕν ἐντὸς τοῦ Κάστρου Καιφαλονίας τοῦ ἁγίου Γεοργίου* πρὸς τὸν *ἐντιμόταταν οἰκεῖον, ἀκριβῶν καὶ ὑπηριγαπημένον Αἴζηςν καὶ ἄρχονταν Κὺρ Τζὸυλλιάνον Ζαῶτα*, καὶ ὑπογράφεται ἑλληνιστὶ *Φράγγισκα χάριτι*

---

(1) Rech. Hist. B'. σελ. 144. Nouvel. Rech. σελ. 289. Acta et Diplom. Γ'. σελ. 251.

(2) Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Buchon (Rech. Hist. B'. σελ. 473) τὸ δίπλωμα τοῦτο ὡς διασωζόμενον ἐν τῇ νῦν Ἐθνικῇ καλουμένῃ Βιβλιοθήκῃ τῆς Νεαπόλεως, ἀγνοοῦμεν δὲ τίνι ποτὲ λόγῳ δὲν συμπεριελήφθη ἐν τῇ Συλλογῇ τοῦ Μικλόσιχ καὶ Μυλλέρου.

Θεοῦ βασίλισσα Ῥωμαίων (1). Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως ἐνταῦθα ὅτι ἡ Φραγκίσκη χρῆται τῇ ἑλληνικῇ οὐ μόνον ὑπογράφουσα ἑλληνικὰ ἔγγραφα, ὡς τὸ προειρημένον, ἀλλ' ἐπιδείξεως χάριν πράττει αὐτὸ τοῦτο καὶ ἐν ἄλλοις ἐγγράφοις, φραγκιστὶ γεγραμμένοις, ἐν οἷς ὁτὲ μὲν ὑπογράφεται ἁπλῶς Η ΒΑΣΙΣΣΑ, ὁτὲ δὲ πληρέστερον *Φραγγησχα η Βασσισσα*, πάντοτε διὰ κινναβάρεως κατὰ μίμησιν τῶν αὐτοκρατόρων Κωνσταντινουπόλεως (2). Ἡ παράδοξος αὕτη ὑπὸ φραγκικὰ ἔγγραφα ἑλληνικὴ τῆς Φραγκίσκης ὑπογραφὴ ἀνακαλεῖ ἄλλα λατινικὰ διπλώματα τοῦ τελευταίου τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Φράγκων αὐτοκρατόρων Βαλδουΐνου, φέροντα ἀντὶ ἄλλης ὑπογραφῆς ἑλληνικὴν διὰ κινναβάρεως μονοκονδυλίαν, τὴν ἰνδικτιῶνα καὶ τὸν μῆνα σημαίνουσαν, ἧς ἐποιεῖτο χρῆσιν καὶ ὅτε τοῦ θρόνου καθαιρεθεὶς περιεφέρετο ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ πρὸς εὕρεσιν συμμάχων, ὅπως ἀνακτήσῃ τὴν ἀπολεσθεῖσαν αὐτοκρατορίαν (3). Ἡ αὐτὴ δὲ τῆς ἑλληνικῆς καὶ φραγκικῆς γλώσσης ἀνάμιξις ἀπαντᾶται καὶ ἐπὶ πλείστων ἔτι σωζομένων σφραγίδων τῶν αὐτῶν αὐτοκρατόρων, δίγλωσσον φερουσῶν ἐπιγραφὴν, ἐναργῶς παριστῶσαν τὸ φραγκοβυζαντινὸν κρᾶμα τῆς ἀλλοκότου ἐκείνης ἐποχῆς, καθ' ἣν οἱ δεσπόζοντες ἑκόντες ἄκοντες στέργουσιν

---

(1) **Acta ed Diplom.** Γ'. σελ. 253. Ἐξεδόθη δὲ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Κ. Χιώτου, λαβόντος ἀντίγραφον παρὰ τοῦ Κ. Λούντση, ἀλλ' ἧττον ἀκριβῶς. Τὸ ὑφ' ἡμῶν, λόγου χάριν, ἀνωτέρω παραφερόμενον χωρίον ἀναγινώσκεται ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Κ. Χιώτου ὡς ἑξῆς, «*δσπιτόπουλον ἐν ἐντὸς τοῦ Κάστρου καὶ Φαλοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου κτλ. πρὸς τὸν ἐντιμότατον κτλ. Κύριον Τζυάνον Ζαῶταν*» (Ἱστορ. Ἀπομν. Β'. σελ. 624).

(2) **Rech. Hist.** σελ. 483, 488, 490. **Nouvel. Rech.** Β'. σελ. 254, 283, 286. Ἐπαναλαμβάνοντες δὲ τὴν γραφὴν, ἣν παρεδέχθη ὁ **Buchon**, δὲν ἐγγυώμεθα περὶ τῆς ὀρθότητος αὐτῆς, μὴ ἰδόντες τὸ πρωτότυπον.

(3) **Éclaircissemens sur la Morée Franç.** σελ. 26—27 καὶ 40. **Atlas des Nouvel. Rech. Plan.** 23.

ἐπὶ τέλους νὰ φέρωσι πρὸς τοὺς δεσποζομένους τὰ ἴσα (1).

Εἰς τὴν Φραγκικὴν κατάκτησιν ἀποδοτέα πρὸς τούτοις καὶ ἡ ἐπίδοσις καὶ καθιέρωσις τῆς καθωμιλημένης, ἧς τὴν γέννησιν παρήγαγεν ἡ παρακμὴ καὶ ἀκολούθως ἡ ἀπώλεια τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἡ ἐπίδρασις τοῦ χριστιανισμοῦ, ἡ εἰσαγωγὴ πάντη νέων ἰδεῶν, αἱ διάφοροι ξενικαὶ ἐπιδρομαὶ καὶ ἐπὶ τέλους ἡ εἰκονομαχία. Ὅτε οἱ Φράγκοι ἦλθον δεσπόται εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ θαυμάσιος τῆς ἀρχαίας γλώσσης ὀργανισμὸς ἦτο ἤδη ἀρκούντως μεταβεβλημένος, ἀλλ' ἡ ἐν Ἑλλάδι ἐγκατάστασις αὐτῶν, ἐπενεγκοῦσα τῆς λογίας μερίδος καὶ τῆς αὐλῆς τὴν κατάλυσιν, ἔνθα ἡ γλῶσσα καθαρωτέρα διετηρεῖτο, ηὔξησεν ἔτι μᾶλλον τὴν διαφθορὰν καὶ κατέστησε τῆς ἀρχαίας τὴν χρῆσιν σπανιωτάτην. Ἀδυνατήσαντες οἱ Φράγκοι νὰ ἐπιβάλωσι τοῖς ἀρχομένοις τὴν ἰδίαν αὐτῶν γλῶσσαν, ἠσπάσθησαν ἐξ ἀνάγκης αὐτοὶ τὴν τῶν ἰθαγενῶν, ἵνα ῥυθμίσωσι τὰς παντοειδεῖς αὐτῶν σχέσεις μετ' ἐκείνων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ γλῶσσα τῆς πλείονος μερίδος ἦτο ἡ καθωμιλημένη, ὁμαλωτέρα καὶ εὐκολωτέρα τῆς ἀρχαίας ἄλλως οὖσα, ταύτης τῆς χρῆσιν ἐπαγίωσαν οἱ Φράγκοι, λαλοῦντες καὶ γράφοντες (2), διὸ καὶ τὰ πλεῖστα τῶν τότε χρυσοβούλλων, ἀργυροβούλλων, ἐπιστολῶν, συμβολαίων, διαθηκῶν, νόμων καὶ προνομιακῶν διπλωμάτων εἰσὶν ἐν τῇ χύδην διαλέκτῳ συντεταγμένα (3), καὶ ταύτην προσέτι παρεδέχθησαν οἱ Ἑνετοὶ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐπιγραφῇ τῶν ἰδιαιτέρων νομισμάτων, ἅτινα ἔκοψαν πρὸς χρῆσιν τῶν ἐν τῇ ἀνατολῇ κτήσεων αὐτῶν, ἐνδίδοντες εἰς τὸ ἀναπτυσσόμενον ὁσημέραι καὶ

---

(1) Éclaircissemens κτλ. σελ. 24 καὶ 40. Atlas Pl. XXII.

(2) Λόγιοι καὶ γλῶσσαι τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ Σ. Ζαμπελίου. Πανδώρα. Φυλ. 150—51.

(3) Acta et diplomata res Graecas Italasque illustrantia e tabulariis Anconitano, Florentino, Melitensi, Neapolitano, Veneto, Vindobonensi ediderunt F. Miklosich et I. Müller. Vindobonæ. 1865.

φοβερώτερον καθιστάμενον ἐθνικὸν αἴσθημα (1). Ἐκ ταύτης δὲ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς δημώδους ἑλληνικῆς, εἵπετο φυσικῶς ὅτι οἱ ξένοι οἱ τὴν ἑλληνικὴν κατὰ πρᾶξιν μανθάνοντες ἐν ταῖς ἐν Ἑλλάδι ἀποδημίαις, ἢ διὰ τῆς ἐμπορίας, πρὸς μόνην τὴν καθωμιλημένην ἐξῳκειοῦντο, οὐδόλως δὲ ἢ ἀσθενῶς ἐνόουν τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, ὅθεν τινὲς ἐξ αὐτῶν, ὡς μαρτυρεῖ Φραγκῖσκος ὁ Φίλελφος (2), ἐπιχειρήσαντες μετάφρασιν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, λίαν σκοτεινῶς καὶ ἡμαρτημένως ἀπέδωκαν τούτων τὰς ἐννοίας. Περίεργον δὲ παράδειγμα τῆς ὑπὸ τῶν Φράγκων χρήσεως τῆς καθωμιλημένης, ἔνθα μᾶλλον ἥρμοζεν ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ, παρέχει ὁ ἐν τῷ δεκάτῳ τετάρτῳ αἰῶνι ἀκμάσας φλωρεντινὸς ποιητὴς **Fazio**, ἤτοι Βονιφάκιος **degli Uberti**, ὅστις, μιμητὴς τοῦ Δάντου γενόμενος, ἐποίησε τὴν περιγραφὴν φανταστικῆς τινος ἐπὶ τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου περιοδείας, καλέσας τὸ ἑαυτοῦ ποίημα **Dittamondo**. Ἐν αὐτῷ δὲ παρασχὼν ὁ ποιητὴς δεῖγμα τῆς ἰδίας ἐμπειρίας περὶ τὴν γαλλικὴν καὶ τὴν γλῶσσαν τῆς Προβιγκίας διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἀνθρώπων τινῶν λαλούντων τὰς γλώσσας ταύτας, δεικνύεται κάτοχος καὶ τῆς δημώδους ἑλληνικῆς, διότι διηγούμενος ὅτι παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Πηνειοῦ, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ὢν τοῦ λατίνου γεωγράφου Σωλίνου, ἀπήντησε τὸν ἕλληνα Ἀντιδά-

---

(1) Τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος νομίσματα φέρουσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν γνωστὴν εἰκόνα τοῦ πτερωτοῦ λέοντος τῆς Ἐνετίας μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς Ο ΑΓΙΟΣ ΜΑΡΚΟΣ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἑλληνικὴν ὡσαύτως ἐπιγραφὴν ἐν τῷ μέσῳ, δηλοῦσαν τοῦ νομίσματος τὴν δύναμιν **ΤΟΡΝΕΣΙΑ ΕΞΗΝΤΑ ἢ ΤΡΙΑΝΤΑ ΔΥΟ, ἢ ΤΡΙΑΝΤΑ, ἢ ΔΕΚΑΠΕ(ντε)**, καὶ πέριξ αὐτῆς τοῦ δουκὸς τὸ ὄνομα **ΑΝΤΩΝΙΟΣ Ο ΠΡΙΟΛΟΣ ΔΟΥΞ ἢ ΙΩΑΝ. ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ Ο ΔΟΥΞ.** Ὅρα δὲ περὶ πάντων τούτων τὸ πλείστου λόγου ἄξιον πόνημα τοῦ ἐπὶ βλάβῃ τῶν γραμμάτων πρό τινων ἐτῶν τελευτήσαντος Βικεντίου **Lazari, Le Monete dei possedimenti Veneziani di oltremare e di terraferma. Venezia. 1851.** σελ. 79—82 καὶ **Tav. VI.**

(2) **Fr. Philelph. Epistol.** σελ. 62. ἐκδ. Βενετ. 1502. καὶ **Leonard. Arret. Epist. IV, 22.** σελ. 139. ἐκδ. **Mehus.**

μαντα, ἀναφέρει τὸν νεοελληνιστὶ γενόμενον μετ' αὐτοῦ διάλογον καὶ παραδόξως παρενείρει τὰς ἑλληνικὰς λέξεις εἰς τοὺς ἰταλικοὺς στίχους ὧδέ πως,

E giunti a lui, dalla bocca m' uscio:
  Γειά σου, e fu greco il mio saluto,
  Perchè l' abito lui greco scoprio.
Ed egli, come accorto e provveduto,
  Καλῶς ἦλθες, allora mi rispose
  Allegro più ch' io non l' avea veduto.
Cosi parlato insieme molte cose:
  Εἰπέ μου, ξεύρεις φράγκικα; Ed esso:
  Εἶμαι Ῥωμαῖος, ξεύρω, e più chiose:
Ed io: Παρακαλῶ σε, φίλε μου, appresso,
  Μίλησε φράγκικα, ancora gli dissi.
  Μετὰ χαρᾶς, fu sua risposta adesso (1).

Ἡ ἀκριβὴς ἐξέτασις τῶν αἰτίων τῶν προκαλεσάντων τὴν ὑπὸ λατίνων ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ λεπτομερὴς ἀφήγησις τῶν κατ' αὐτὴν γεγονότων, ἡ γέννησις τῶν διαφόρων κρατῶν, τῶν προελθόντων ἐκ τοῦ διαμελισμοῦ τῆς μεγάλης Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἡ ἐξιστόρησις τῶν τυχῶν τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐγκαταστάντων Φράγκων ἡγεμονίσκων καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν ἀρχομένων χωρῶν μέχρι τῆς ἀποφράδος ἡμέρας, καθ' ἣν αἱ πλεῖσται τῶν χωρῶν τούτων ὑπέκυψαν τῷ Τουρκικῷ ζυγῷ, αἱ ἀλλοιώσεις, ἃς ἡ γλῶσσα, τὰ ἔθιμα καὶ τὸ πολίτευμα ὑπέστησαν ἐν Ἑλλάδι ἕνε-

(1) Dittamondo. Libro III. Cap. XXIII. Παραφέρονται δὲ οἱ στίχοι οὗτοι ἐν τῇ σπουδαιοτάτῃ περὶ τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης πραγματείᾳ τοῦ σοφοῦ Μουστοξύδου (Alcune considerazioni sulla presente lingua de'Greci. Antologia. N.o 51, Marzo. 1825. Firenze), ἣν μετεγλώττισεν ἐκ τῆς ἰταλικῆς εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν ὁ Κ. Π. Χιώτης (Ἐν Ζακύνθῳ. 1851).

κα τῆς φραγκικῆς κατακτήσεως, ἡ σφοδρὰ τῶν Ἑλλήνων ἀντίδρασις εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Φράγκων μελετωμένην παντελῆ μετάστασιν τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων, πάντα ταῦτα εἰσὶ βεβαίως μελετήματα ἐξ ἴσου περισπούδαστα καὶ πρὸς ἡμᾶς, τοὺς πιόντας τὸ πικρὸν τῆς δουλείας ποτήριον, καὶ πρὸς ἐκείνους τῶν δυτικῶν εὐρωπαίων, οἵτινες ἀνεδείχθησαν πρωταγωνισταὶ τοῦ μεγάλου καὶ κλαυστικοῦ τούτου δράματος. Καὶ ὅμως ἡ μεταφύτευσις αὕτη τῶν φεουδαλικῶν τῆς δύσεως θεσμῶν ἐπὶ τῆς πάλαι δημοκρατουμένης γῆς τῆς Ἑλλάδος, ὁ παράδοξος συνδυασμὸς τοῦ ῥωμαντικοῦ μεσαιωνισμοῦ μετὰ τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, θεσπεσίως ἐξεικονισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς τῆς Γερμανίας, τοῦ ἀθανάτου Γοιθίου, δραματοποιήσαντος τὸν μυστικὸν ὑμέναιον τῆς Σπαρτιάτιδος Ἑλένης μετὰ τοῦ Φαύστου (1), οὐδεμίαν ἢ ἐλαφρὰν μόνον αἴσθησιν παρέσχον ἐπὶ τῶν νεναρκωμένων πνευμάτων τῶν συγχρόνων Βυζαντινῶν χρονογράφων, οἵτινες οὐδὲ μνείας πολλάκις ἠξίωσαν τοὺς πολλοὺς Φράγκους ἡγεμονίσκους, ὑφ' ὧν ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ πλεῖστα ἔτη κατεχομένη ὑπέμεινε τὰ πάνδεινα, ἀλλὰ μόνον τὰ τῆς πρωτευούσης ὁπωσοῦν ἀκριβῶς ἀφηγηθέντες, οὐδὲ λόγον σχεδὸν ἐποίησαν περὶ τῶν λοιπῶν ὑποταχθεισῶν χωρῶν καὶ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῶν διαχειρίσεως, διὸ καὶ μία τῶν σπουδαιοτέρων τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας περιόδων, ἕνεκα τῆς ἀσυγγνώστου ταύτης τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων ἀκηδίας, βασίζεται νῦν κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος ἐπὶ φραγκικῶν ἐγγράφων καὶ κειμένων, ἐν οἷς οἱ Ἕλληνες, ἐμπαθῶς κρινόμενοι, συνήθως παρίστανται ὡς θεήλατον ἔθνος, πάντῃ ἀνάξιον τῆς μετὰ θάνατον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ παρουσίας, ὡς δυσπειθῶς φερόμενον πρὸς τὸν ἐν Ῥώμῃ ποντίφηκα.

Ἡ πρώτη μετ' ἐπιστασίας ἔρευνα τῶν φραγκοβυζαντινῶν ἐγγράφων, ἡ ἐπιμελὴς συναρμογὴ τῆς πολλαχοῦ πρώην διεσπαρμένης ὕλης καὶ ἡ ἐντεῦθεν προελθοῦσα διαφώτισις μιᾶς τῶν σκοτεινοτέρων περιόδων τοῦ ἑλληνικοῦ μεσαιῶνος ὀφείλεται πρὸ πάντων

(1) Göthe. Faust. Μέρ. Β'. Πρᾶξ. Γ'.

εἰς τὸν σοφώτατον Δουκάγγιον (Carolus du Fresne Dominus du Cange), ὅστις διὰ τοῦτο καὶ δικαίως ἐκλήθη πατὴρ τῆς φραγκοβυζαντινῆς ἱστορίας. Ἡ ὑπ' αὐτοῦ συγγραφεῖσα Ἱστορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῶν γάλλων αὐτοκρατόρων, ἐν ᾗ ἐκτενῶς μὲν διηγεῖται τῆς πρωτευούσης ταύτης τὰς τύχας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1204 ἄχρι τοῦ 1261, διὰ βραχυτέρων δ' ἐκτίθησι τὰ τῶν λοιπῶν ἐν Ἑλλάδι φραγκικῶν κρατῶν (1), καὶ ἡ ὡσαύτως ὑπ' αὐτοῦ συνταχθεῖσα καὶ ἐπιγραφεῖσα Βυζαντινὴ Ἱστορία, περιλαμβάνουσα τὰ οἰκογενειακὰ στέμματα τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν ἐκείνοις προσηκόντων, καὶ ἄλλα Βυζαντινὰ ἀρχαιολογήματα (2), ἂν καὶ περιέχουσιν ἀμφότεραι πλεῖστα ἁμαρτήματα καὶ ἄλλας ἐλλείψεις ἀναποφεύκτους εἰς ἔργα πρωτοφανῆ, οὐχ ἧττον ὅμως ἐπωφελῶς εἰσέτι ἀναγινώσκονται καὶ παρέχουσιν ἐναργὲς τεκμήριον τῆς ἄκρας τοῦ ἀνδρὸς πολυμαθείας καὶ βαθείας περὶ τὰ Βυζαντινὰ γνώσεως. Ἐρασθεὶς τῶν ἱστορικῶν μελετῶν ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας ὁ πολὺς Δουκάγγιος, καὶ εἰς ταύτας ἐγκύψας τὰ πλεῖστα ἔτη τοῦ σχεδὸν ὀγδοηκονταετοῦς αὐτοῦ βίου, πολλὰ ἐδημοσίευσεν ἱστορικὰ πονήματα, ἀλλ' ἔτι πλειότερα κατέλιπεν ἀνέκδοτα, ὧν τὰ χειρόγραφα, αὐτοῦ ἀποθανόντος, ἐφιλοτιμήθη ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις νὰ περισώσῃ πρὸς ὁδηγίαν τῶν εἰς ὁμοίας μελέτας τοῦ λοιποῦ ἀσχολουμένων. Παραλείποντες δὲ τὴν καταγραφὴν τῶν λοιπῶν τοῦ Δουκαγγίου πονημάτων, διότι τοῦτο ἤθελε παρεκτρέψῃ ἡμᾶς τοῦ σκοπουμένου, δὲν δυνάμεθα νὰ παρέλθωμεν ἐν σιγῇ τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην καὶ διὰ σοφῶν σημειώσεων πλουτισθεῖσαν ἔκδοσιν τοῦ Χρονικοῦ

(1) Histoire de l'Empire de Constantinople sous les Empereurs Français. Paris. 1659.

(2) Historia Byzantina duplici commentario illustrata, prior familias ac stemmata imperatorum Constantinopolit. cum eorundem numismatibus complectitur; alter descriptionem urbis Constantinopolitanæ sub imp. Christianis, Auctore Car. Du Fresne Domino Du Cange. Parisiis. 1680.

Πασχαλίου, τοῦ Ζωναρᾶ καὶ τοῦ Κιννάμου, μέρος ἀποτελούντων τῆς ἐν Παρισίοις δημοσιευθείσης τῇ ἐπιταγῇ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ' μεγάλης Συλλογῆς τῶν Βυζαντινῶν, καὶ πρὸ πάντων νὰ μὴ ἀποδώσωμεν τὸν ὀφειλόμενον τοῦ θαυμασμοῦ φόρον πρὸς τὸν πολυμαθέστατον ἄνδρα, ἀναφέροντες τὸ πολύτιμον αὐτοῦ Γλωσσάριον τοῦ τε μέσου καὶ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ, οὗτινος ἡ σύνταξις, πολλὴν δυναμένη νὰ περιποιήσῃ τιμὴν καὶ εἰς ὁλόκληρον ἑταιρίαν λογίων ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ συνελθόντων, ἔτι πλείονα περιποιεῖ αὐτῷ, οὐδεμίαν παρ' οὐδενὸς λαβόντι βοήθειαν, καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ καὶ ἐπιπονώτερα ἔργα συγχρόνως ἐργαζομένῳ (1).

Μετὰ μακρὰν ἑνὸς αἰῶνος καὶ ἐπέκεινα ὀλιγωρίαν τῶν φραγκοβυζαντινῶν μελετῶν ἐτράπη περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος εἰς τὴν ὑπὸ Δουκαγγίου ὑποδειχθεῖσαν ὁδὸν ἕτερός τις Γάλλος ἱςορικὸς ὁ Ἰωάννης, Ἀλέξανδρος, Κάρολος Buchon. Νοήσας ὁ πολυμαθὴς οὗτος ἀνὴρ τοῦτο μὲν τὴν σπουδαιότητα τῆς ἐποχῆς, τοῦτο δὲ τὸ εἰσέτι ἀτελὲς τῶν ἱστορικῶν ἔργων τοῦ Δουκαγγίου, ἀπεδύθη καὶ αὐτὸς εἰς τὸν ἀγῶνα, νέας ἐπιχειρήσας ἐρεύνας, ἵνα περισυνάξῃ τὴν διεσπαρμένην ὕλην πρὸς σύνταξιν ἱςορίας, δυναμένης νὰ προσελκύσῃ τῶν λογίων τὴν προσοχὴν εἰς τὸν μὴ δεόντως τέως ἐκτιμώμενον Ἑλληνικὸν ἐπὶ Φραγκοκρατίας μεσαιῶνα. Ὅθεν εἰς τοῦτο ἀποβλέπων, πρῶτον μὲν ἐνόμισε σκόπιμον νὰ δημοσιεύσῃ γαλλικὴν ὑπ' αὐτοῦ φιλοπονηθεῖσαν μετάφρασιν τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μωραίως, ἀγνώστου ἔτι ὄντος τοῦ ἀρχαίου γαλλικοῦ πρωτοτύπου, ἣν συμπεριέλαβεν ἐν τῷ Δ' τόμῳ τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ Συλλογῆς τῶν ἐθνικῶν Χρονικῶν τῆς Γαλλίας (2), καὶ ἡ δημοσίευσις

(1) Glossarium ad scriptores mediæ et infimæ Græcitatis duos in tomos digestum, auctore C. Du Fresne, Dom. Du Cange. Lugduni. 1688.

(2) Collection des Chroniques nationales françaises. La Chronique de la Morée publiée par Buchon. Paris. 1825. Μετὰ τῆς γαλλικῆς μεταφράσεως συνεξεδόθη ὑπὸ τοῦ Buchon

αὕτη τοσούτῳ μᾶλλον ἀπέβη ἀρεστὴ τοῖς λογίοις τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης, ὅσῳ παντάπασιν ὑπ' αὐτῶν ἠγνοεῖτο τὸ ἐν Ἑλλάδι δημοτικώτατον *Ἱστορικὸν Βιβλίον* Δωροθέου τοῦ Μονεμβασίας, τοῦ κατ' ἐξοχὴν καλουμένου *Χρονογράφου*, ὅστις, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, κατεχώρισεν εἰς τὴν πολλάκις ἔκτοτε δημοσιευθεῖσαν ἱστορικὴν αὐτοῦ συγγραφὴν περίληψιν ἀρκούντως ἐκτενῆ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μωραίως, περιεχομένην, ὡς γνωστόν, ἐν ἰδιαιτέρῳ κεφαλαίῳ, ἐπιγραφομένῳ «*Περὶ τοῦ πότε ἐπῆραν οἱ Φράγκοι τὸν Μωρέαν*» (1). Ἐπειδὴ δ' ἔμενεν εἰσέτι ἀδημοσίευτον τὸ χειρόγραφον τῆς ὑπὸ τοῦ Δουκαγγίου συνταχθείσης Ἱστορίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ Φραγκοκρατίας, ἣν ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ ἐπεξεργασθεὶς μετὰ τὴν πρώτην ἔκδοσιν ἐκωλύθη νὰ δημοσιεύσῃ ἕνεκα τοῦ ἐπελθόντος αὐτῷ θανάτου, ὁ Buchon, νομίσας δικαίως τὴν συγγραφὴν ταύτην λυσιτελέστατον προοίμιον πρὸς ἐντελεστέραν κατάληψιν τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐπὶ Φραγκοκρατίας μεσαιῶνος, ἐφρόντισε νὰ παραγάγῃ αὐτὴν εἰς φῶς (2). Ἐμψυχωθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς ἀρίστης ὑποδοχῆς, ἧς ἔτυχον τὰ προοιμιακὰ ταῦτα ἔργα, ἐπεδόθη ὁλοσχερῶς εἰς τὰς προσφιλεῖς αὐτῷ μελέτας, καὶ θησαυρίσας πολλὰς καὶ πάντη νέας εἰδήσεις περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι Γαλλικῆς κυρίως δεσποτείας, ἐν ἀγνώστοις ἀπαντωμένας καὶ δυσευρέτοις πονήμασι, διέταξεν αὐτὰς καὶ ἐξέδωκεν ἐν δυσὶ μέρεσιν, ἐξ ὧν ἐν μὲν τῷ πρώτῳ ἐπειράθη νὰ διαφωτίσῃ τὰ τῶν ἡγεμόνων τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν δώδεκα ὑποτελῶν αὐτοῖς βαρόνων, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ ἐδημοσίευσε

καὶ ὁ Πρόλογος τοῦ Χρονικοῦ ἑλληνιστί. Ἦτο δὲ γνωστὸν τὸ Χρονικὸν τοῦ Μωραίως τῷ Δουκαγγίῳ καὶ τῷ Boivin, σοφῷ καὶ τούτῳ τῆς Βυζαντίδος ἐκδότῃ, ἀλλ' ἀμφότεροι ἐτελεύτησαν πρὶν ἢ ἐκτελέσωσιν ἣν εἶχον περὶ δημοσιεύσεως αὐτοῦ πρόθεσιν.

(1) Βιβλίον ἱστορικὸν περιέχον ἐν συνόψει διαφόρους καὶ ἐξόχους ἱστορίας παρὰ τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Μονεμβασίας κυρίου Δωροθέου. Ἐνετίησιν. 1685.

(2) Ducange Histoire de l' empire de Constantinople. Paris. 1826. Τομ. 2.

ὅσον ἔνεστιν ἀκριβῶς τὸ καὶ πρότερον ἤδη ἐκδοθὲν περὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως χρονικὸν τοῦ Βιλλαρδουΐνου καὶ τὴν ὑπὸ Ἐρρίκου τοῦ Valenciennes γενομένην τοῦ χρονικοῦ τούτου συνέχειαν, πλουτήσας ἀμφοτέρους τοὺς χρονογράφους τούτους διὰ σοφωτάτων σημειώσεων (1). Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ σχεδὸν χρόνον πρῶτος ἑλληνιστὶ ἐξέδοτο καὶ ὁλόκληρον τὸ Χρονικὸν τοῦ Μωραίως ἐπὶ τῇ βάσει Παρισινοῦ τινος ἀντιγράφου, μετὰ πολλῶν σημειώσεων καὶ γαλλικῆς μεταφράσεως, προσθεὶς εἰς ἐπίμετρον τὸν Καταλώνιον χρονογράφον Ραϊμοῦνδον Μουντάνερον, γαλλιστὶ μετενεχθέντα, καὶ ἄλλα δύο ἥττονος λόγου ἄξια χρονικά (2). Ἐν ᾧ δὲ διέτριβε περὶ τὰς μελέτας ταύτας, ᾐσθάνθη ζωηρῶς ὁ Buchon τὴν ἀνάγκην νὰ συμπληρώσῃ καὶ τελειοποιήσῃ τὰς ἑαυτοῦ ἀνακαλύψεις, ἐπισκεπτόμενος αὐτοπροσώπως τὰς πάλαι ὑπὸ τῶν Φράγκων κρατουμένας ἑλληνικὰς χώρας, ὅθεν μετέβη κατὰ τὸ 1840 εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἐρευνήσῃ καὶ ἀνιχνεύσῃ εἴτι Φραγκικὸν λείψανον ἐν αὐτῇ εἰσέτι ὑπελείπετο. Τῶν ἐπιμελῶν δὲ ὑπ' αὐτοῦ τότε γενομένων ἐρευνῶν καὶ περιέργων ἀνακαλύψεων κατέλιπεν ἡμῖν ἀΐδιον μνημεῖον, συντάξας τὴν τερπνοτάτην περιγραφὴν τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου (3), καὶ ἐκδοὺς τὸν Ἄτλαντα τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας, περιέχοντα πολλὰς εἰκόνας τῶν ἐν Ἑλλάδι σωζομένων εἰσέτι Φραγκικῶν φρουρίων καὶ ἐκκλησιῶν καὶ τοὺς τύπους πολλῶν ἐν Ἑλλάδι κοπέντων

---

(1) Recherches et matériaux pour servir à une histoire de la domination française aux 13.e 14.e et 15.e siécle dans les provinces démembrées de l' empire grec à la suite de la quatrième croisade par I. A. C. Buchon. Paris. 1840.

(2) Chroniques étrangéres relatives aux expéditions Françaises pendant le XIII siècle, publiées par I. A. C. Buchon. Paris. 1840.

(3) La Gréce continentale et la Morée. Voyage, séjour et études historiques en 1840 et 1841 par I. A. Buchon. Paris. 1843.

Φραγκικῶν νομισμάτων (1). Ἐν ᾧ δὲ μετὰ τὴν ἐξ Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας ἐπάνοδον αὐτοῦ παρεσκευάζετο νὰ ποιήσῃ καὶ τρίτην ἔκδοσιν τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μωραίως ἐπὶ τῇ βάσει πληρεστέρου ἐν Κοπενάγῃ ἀντιγράφου, προθέμενος νὰ πλουτήσῃ ταύτην διὰ πλείςων ἐγγράφων κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ περιήγησιν ἐξ ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων ἀρχείων ἀντιγραφέντων, ηὐτύχησε ν' ἀνακαλύψῃ ἀπροσδοκήτως, ὅτι ἐν τῇ ἐν Βρυξέλλαις πλουσίᾳ βιβλιοθήκῃ τῶν δουκῶν τῆς Βουργουνδίας ὑπῆρχεν ἀντίγραφον ἀρχαίου γαλλικοῦ χρονικοῦ, περιέχοντος τ' αὐτὰ γεγονότα, ὅσα καὶ τὸ Χρονικὸν τοῦ Μωραίως, μετὰ τῆς αὐτῆς ὑφῆς καὶ σειρᾶς, ἀλλὰ λεπτομερεστέρου κατὰ τὴν παράστασιν τῶν συμβάντων καὶ πολλῷ ἐντελεστέρου, ὡς ἐκτεινομένης τῆς ἀφηγήσεως μέχρι τοῦ ἔτους 1304, καὶ ἐνόησεν ἀμέσως ὅτι τὸ ἀνακαλυφθὲν χειρόγραφον ἦτο τὸ ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου εἰς μάτην ὑπ' αὐτοῦ ἐπιζητούμενον Livre de la Conqueste (2), οὗτινος ἁπλῆ παράφρασις ἦτο τὸ πρότερον ὡς πρωτότυπον ἔργον θεωρούμενον Χρονικὸν τοῦ Μωραίως (3). Τὸ πολύτιμον τοῦτο τοῦ ΙΔ' αἰῶνος Γαλλικὸν χρονικόν, τὸ καὶ ἐφ' ἡμῶν οὐχὶ ἀτερπῶς ἀναγινωσκόμενον, καὶ τὸ οὐχ ἧττον σπουδαῖον

---

(1) Atlas de la principauté Française de Morée par I. A. Buchon.

(2) Διασταλτέον τὸ πόνημα τοῦτο, ὅπερ περιγράφει τὴν ὑπὸ τῶν Φράγκων κατάκτησιν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἰδίως τῆς Πελοποννήσου, ἀπὸ ἑτέρου ὁμωνύμου πονήματος, ἱστοροῦντος τὴν κατάκτησιν τῆς Παλαιστίνης, περὶ οὗ ὅρα Hopf De Hist. Ducat. Athen. font. σελ. 49 καὶ L. Streit De Rerum trasmarinarum qui Guilelmum Tyrium excepisse fertur Gallico auctore Specimen. Gryphiswaldiæ. 1861. σελ. 5.

(3) Τοῦ Χρονικοῦ τούτου ὑπάρχει καὶ Ἰταλικὴ μετάφρασις, ἀνέκδοτος εἰσέτι, ἐν Ἐνετίᾳ, ὡς μανθάνομεν ἐκ τῆς ἐν ἔτει 1863 γενομένης ὑπὸ τοῦ Καθ. Χὸπφ ἀγγελίας περὶ δημοσιεύσεως ἀνεκδότων καὶ σπανίων Ἑλληνοφραγκικῶν Χρονικῶν (Prospectus. Græco-Romanische Chroniken von Dr. C. Hopf).

Χρονικὸν τοῦ Μωραίως ἐδημοσίευσεν ὁ **Buchon** ἐν ὀρθοτέρᾳ καὶ πληρεστέρᾳ ἀναγνώσει μετὰ πολλῶν σημειώσεων καὶ διαφωτίσεων ἐν ἔτει 1845, ἐπισυνάψας αὐτοῖς καὶ Συλλογὴν Διπλωμάτων τῶν Ἡγεμόνων τῆς Ἀχαΐας καὶ τῶν ὑψηλῶν αὐτῆς ὁμοτίμων (1). Βουλόμενος δὲ νὰ συμπληρώσῃ τὰς ἱςορικὰς αὐτοῦ ἐρεύνας περὶ τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας, ὧν τὸ πρῶτον μέρος ἀπετέλουν οἱ δύο τόμοι, οἱ περιέχοντες τὸ **Livre de la Conqueste** καὶ τὸ Χρονικὸν τοῦ Μωραίως, ἐξέδωκε καὶ ἑτέρους δύο, ἀποτελοῦντας τὸ ἕτερον τῶν ἐρευνῶν μέρος, ἐν οἷς διεφώτισε τὰ τῆς παρακμῆς καὶ πτώσεως τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας καὶ τῶν ὑπ' αὐτῇ κρατῶν, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1333 ἄχρι τοῦ 1470, πιστώσας τὰ πάντα διὰ πλείστων ἐγγράφων ἐξαχθέντων ἐκ τῶν ἀρχείων καὶ βιβλιοθηκῶν τῆς Τοσκάνης, Νεαπόλεως, Σικελίας, Μελίτης καὶ Κερκύρας (2). Ἐπὶ τέλους δὲ, ἔχων ἤδη συνηγμένην ἱκανὴν, εἰ καὶ μὴ πᾶσαν τὴν ἀναγκαίαν ὕλην πρὸς σύνταξιν ἱςορίας τῆς ἐπὶ τοῦ μεσαιῶνος ἐν Ἑλλάδι Γαλλοκρατίας, εὔκαιρον ἐνόμισε νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὸ προτεθειμένον ἔργον καὶ, οἰκεῖος ὢν πρὸς τὴν ὕλην, διέπλασεν αὐτὴν ἐν βραχεῖ καὶ ἐδημοσίευσε τὸν πρῶτον τόμον τῆς Ἱστορίας τῶν κατακτήσεων καὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Γάλλων ἐν ταῖς χώραις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος (3)· ἀλλ' ἀμέσως μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ πρώτου τούτου τόμου, μαρτυροῦντος τὴν ἄκραν τοῦ ἀνδρὸς πολυμάθειαν, ὁ θάνατος διέκοψε τὰς ἐπιμελεῖς αὐτοῦ μελέτας, ἀφαρπάσας αὐτὸν προώρως ἐν

---

(1) **Recherches historiques sur la principauté de Morée et ses hautes baronnies.** (Τόμ. Α'.) **Le Livre de la Conqueste de la princée de la Morée.** (Τόμ. Β'.) Βιβλίον τῆς Κουγκέστας, **par Buchon. Paris. 1845.**

(2) **Nouvelles recherches historiques sur la principauté Française de Morée, par Buchon. Paris. 1845.** Τόμ. 2.

(3) **Histoire des Conquêtes et de l'établissement des Français dans les états de l'ancienne Gréce sous les Ville-Hardoin à la suite de la quatriéme Croisade; par Buchon. Paris. 1846.** Τόμ. Α'.

ἔτει 1846, πρὶν ἡ περατώσῃ τὸ σπουδαῖον αὐτοῦ ἔργον ἐπὶ μεγίστῃ βλάβῃ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν μεσαιωνικῶν μελετῶν.

Αἱ πολύτιμοι τοῦ **Buchon** ἀνακαλύψεις, ἀγαγοῦσαι εἰς φῶς γεγονότα πρώην ἀγνοούμενα παντάπασιν, ἐξ ὧν ἀριδήλως ἀνεφάνη τῆς Φραγκοβυζαντινῆς ἐποχῆς ἡ σπουδαιότης, ἀδίκως ὀλιγωρηθείσης ὡς μὴ παρεχούσης τὰ θέλγητρα τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, ἀλλ' ἀναπολούσης τὴν παρακμὴν καὶ τὴν ταπείνωσιν τοῦ πάλαι εὐφυεστάτου τῶν ἐθνῶν, εἵλκυσαν ἐπὶ τέλους τὴν προσοχὴν τῶν ἐμβριθέστερον τὴν ἱστορίαν τῶν ἐθνῶν μελετώντων καὶ κατέστησαν ἐπαισθητὴν τὴν ἀνάγκην ἱστορικοῦ πονήματος, πλήρη περιέχοντος ἀφήγησιν τῆς τε καταστάσεως καὶ τῶν τυχῶν τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς Φραγκικῆς κυριαρχίας. Τὸ κενὸν τοῦτο προέθετο νὰ συμπληρώσῃ ἀνὴρ μεγάλης εὐφυΐας καὶ παιδείας, Βρετανὸς μὲν τὸ γένος, ἀλλ' ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν ἐν Ἑλλάδι διατρίβων, ὁ Κ. Γεώργιος **Finlay**, πρὸς ὃν οὐκ ὀλίγη ὀφείλεται χάρις διὰ τὰς πολλὰς αὐτοῦ καὶ ἐμβριθεῖς συγγραφὰς, ἱστορούσας, ὡς γνωστὸν, οὐχὶ τοὺς χρόνους τῆς λαμπρᾶς τῶν Ἑλλήνων ἐποχῆς, οὓς ἕτερος Βρετανὸς, ὁ σοφὸς καὶ ἄξιος τῆς ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων εὐγνωμοσύνης Γεώργιος **Grote**, ἀφηγήθη μετ' ἀπαραμίλλου ἀτρεκείας καὶ γλαφυρότητος, ἀλλὰ τὰς ἀλγεινὰς καὶ οὐχὶ δεόντως εἰσέτι διευκρινηθείσας τύχας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν αὐτοῦ εἰς τὴν κραταιὰν τῆς Ῥώμης αὐτοκρατορίαν. Ὁμολογητέον ὅμως ὅτι ἡ πρὸ ἑπτακαίδεκα ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Κ. **Finlay** δημοσιευθεῖσα Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς Φραγκικῆς ἄχρι τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως (1204—1461) (1), καίτοι ἄριστον οὖσα καὶ λυσιτελέστατον ἀνάγνωσμα καὶ δικαίως ἐπαινουμένη διὰ τὴν σπανίαν τοῦ ὕφους γλαφυρότητα καὶ εὐκρίνει-

---

(1) **The History of Greece from its conquest by the Crusaders to its conquest by the Turks and the Empire of Trebizond by George Finlay. Edinburgh and London. 1851.** Τὸ πόνημα δὲ τοῦτο συνήθως ἀναφέρεται ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν **Medieval Greece and Trebizond.**

αν, διὰ τὴν τεχνικὴν τῶν γεγονότων σύνδεσιν καὶ τὰ εὐφυῆ τοῦ ὀρθόφρονος συγγραφέως συμπεράσματα, οὐχ ἧττον ὅμως περιέχει ἐλλείψεις οὐκ ὀλίγας, ὡς συνταχθεῖσα κυρίως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπὸ Δουκαγγίου καὶ Buchon γενομένων πονημάτων, καὶ οἱ ἐπιμελέστερον αὐτὴν μελετῶντες ἀνευρίσκουσί που κενὰ, λανθάνοντα τοὺς πολλοὺς, ὧν πρὸς συμπλήρωσιν ἀπητοῦντο νέαι καὶ σύντονοι ἐν τοῖς ἀρχείοις ἔρευναι, εἰς ἃς ὁ Κ. Finlay, ἀγαπῶν ἰδίως τὴν φιλοσοφικὴν τῶν ἤδη εὑρημένων ἱστορικῶν γεγονότων ἐξέτασιν, ἀγνοοῦμεν ἐὰν ἔχῃ φυσικὴν κλίσιν.

Εἰς τὴν δυσχέρειαν τοῦ ἔργου, ἀπαιτοῦντος οὐ μόνον ἐμβρίθειαν καὶ πολυμάθειαν, ἀλλὰ καὶ ἐπιμονὴν καὶ σταθερότητα περὶ τὴν ἔρευναν τῶν πολλῶν εἰσέτι ἀδιερευνήτων ἐγγράφων, ἐν οἷς περιείχετο ἱστορία ὁλοκλήρων αἰώνων, δὲν ἀπεδειλίασεν ἓν τῶν τέκνων τοῦ σοφοῦ καὶ γενναίου ἐκείνου ἔθνους, ὅπερ κέκτηται τὰς ἀρετὰς ταύτας, εἴπερ τι καὶ ἄλλο τῶν ἐν Εὐρώπῃ νεωτέρων ἐθνῶν, καὶ ὅπερ ἐστὶ προωρισμένον νὰ ἐπιθέσῃ τῆς τελειότητος τὴν σφραγῖδα ἐπὶ παντὸς ἐπιστημονικοῦ κλάδου. Οἱ καὶ ἀκροθιγῶς ἀψάμενοι τῶν μεσαιωνικῶν μελετῶν δὲν ἀγνοοῦσι βεβαίως ὅτι ὁ ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν ἀποδυθεὶς εἰς τὸν ἐπίμοχθον ἀγῶνα καὶ κατορθώσας ἐπὶ τέλους νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἱστορικὸν κενὸν, περὶ οὗ ἀνωτέρω ἐποιησάμεθα λόγον, ἐστὶν ὁ Γερμανὸς Καθηγητὴς Κ. Κάρολος Χὸπφ, Ἔφορος τῆς ἐν Καινισβέργῃ βασιλικῆς Βιβλιοθήκης, ὅστις δημοσιεύσας ἐπ' ἐσχάτων ὀγκωδεστάτην ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ μεσαιῶνος, καὶ ἰδίως τῆς ἐν Ἑλλάδι Φραγκοκρατίας, ἐπὶ ἐπισήμων ἐγγράφων ἐρειδομένην, πρῶτος ἐθεμελίωσεν αὐτὴν ἐπὶ βάσεων ἑδραίων καὶ ἀσφαλῶν, καὶ ἐδικαίωσε πληρέστατα τὰς προσδοκίας τῶν μετὰ θαυμασμοῦ ἀναγνόντων τὰς προηγουμένας αὐτοῦ εἰς τὸ μέγα ἔργον προπαρασκευαστικὰς διατριβάς.

Ἐπιμελῶς παρακολουθήσαντες τοῦ σοφοῦ συγγραφέως τὰ ἐπιστημονικὰ διαβήματα ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ πρὸ δεκαπενταετίας ἐπὶ τοῦ φιλολογικοῦ κόσμου ἐμφανίσεως, καὶ ἀξιωθέντες τῆς πολυτίμου αὐτοῦ φιλίας, γεννηθείσης μὲν ὑπὸ τῆς ταὐτότητος τῶν

μελετῶν, ἐπαυξηθείσης δὲ ὑπὸ τοῦ χρόνου, καταδείξαντος ἡμῖν τὰς διανοητικὰς οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ ψυχικὰς τοῦ ἀνδρὸς ἀρετάς, ἐλάβομεν εὐτυχῶς εἰδήσεις ὁπωσοῦν λεπτομερεῖς περί τε τοῦ βίου αὐτοῦ καὶ τῶν ἔργων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Καθ. Κ. Χὸπφ διὰ τὰς πολυετεῖς αὐτοῦ μελέτας πρὸς διαφώτισιν μιᾶς τῶν σκοτεινοτέρων τῆς ἡμετέρας ἱστορίας ἐποχῶν καὶ διὰ τὸν ἀκραιφνῆ αὐτοῦ φιλελληνισμὸν ἀπέκτησεν ἤδη ἀναμφίλεκτα ἐπὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τῶν Ἑλλήνων δικαιώματα, ἐπιτραπήτω εἰς ἡμᾶς νὰ εἴπωμεν βραχέα τινὰ περὶ αὐτοῦ, συνᾴδοντα πρὸς τὰ στενὰ ὅρια τῆς παρούσης διατριβῆς, εἰ καὶ μὴ σύμμετρα πρὸς τὴν ὑψηλὴν φήμην τοῦ συγγραφέως.

Ὁ Καθ. Κ. Χὸπφ ἐγεννήθη τῇ 19 Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1832 ἐν Χὰμ, μικρᾷ πόλει τῆς ἐπαρχίας τῆς Οὐεστφαλίας καὶ πρώην πρωτευούσῃ τῆς Μαρκίου κομητείας, ἐκ πατρὸς καθηγητοῦ καὶ βιβλιοφύλακος τοῦ αὐτόθι γυμνασίου, ὅστις Ἑλληνικῆς παιδείας κάτοχος ὢν ἐνέπνευσε τῷ υἱῷ, παιδὶ ἔτι ὄντι, τὸν πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα διάπυρον ἐνθουσιασμὸν, ὑφ' οὗ συνήθως διαφλέγονται οἱ λόγιοι τῆς σοφῆς Γερμανίας, διδάξας αὐτὸν τὰ προκαταρκτικὰ μαθήματα τῆς Ἑλληνικῆς, πρὶν ἢ ἔλθῃ ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἔμελλε νὰ διδαχθῇ αὐτὰ ἐν τῷ δημοσίῳ γυμνασίῳ. Φύσεως δὲ λαμπρᾶς εὐμοιρήσας, τοσοῦτον ὁσημέραι προέκοπτεν ὑπὸ τὴν πατρικὴν διδασκαλίαν, καὶ τοσαύτην ἀπέκτησε τῆς Ἑλληνικῆς γνῶσιν ἐν βραχεῖ, ὥστε ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἀποβλέπων εἰς τὰς ἐκτάκτους προόδους τοῦ ἀνδριζομένου παιδὸς, ἔχαιρεν ἀναλογιζόμενος, ὅτι ἐκεῖνος ἴσως, διὰ τὴν σπανίαν εὐφυΐαν καὶ εὐμάθειαν, ἤθελέ ποτε ἀναδειχθῇ ἐνάμιλλος τῶν ἐν Γερμανίᾳ τὰ πρῶτα φερομένων ἐν τῇ κλασικῇ φιλολογίᾳ. Ἀλλὰ παρὰ τοῦ πατρὸς τὴν προσδοκίαν, ἄλλαι μελέται, καὶ οὐχὶ αἱ κλασικαὶ, ἔμελλον ἀκολούθως νὰ ἑλκύσωσι πᾶσαν τοῦ νέου Χὸπφ τὴν προσοχὴν καὶ φροντίδα, καὶ νὰ καταστήσωσιν αὐτὸν περιώνυμον ἔν τε Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἀκάθεκτον ἔχων ἐκ παιδὸς πρός τε τὴν μάθησιν καὶ τὰς ἐρεύνας ὁρμὴν εἴθιζεν ὁ ὁ Κ. Χὸπφ, οὔπω τρισκαίδεκα ἔτη γεγονὼς, ν'

ἀπολείπῃ τῶν συνομηλίκων τὰς παιδιὰς καί, εἰσερχόμενος εἰς τὴν πλουσίαν τοῦ πατρὸς βιβλιοθήκην, ὥρας ὁλοκλήρους νὰ δαπανᾷ, ἀναδιφῶν τὰ ἐν αὐτῇ κατατεθειμένα βιβλία. Ἡμέραν δέ τινα καταγινόμενος εἰς τὴν συνήθη καὶ προσφιλῆ αὐτῷ ταύτην ἀσχολίαν, ἔτυχεν εὑρὼν μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἄλλων βιβλίων τὴν Συλλογὴν τῶν Βυζαντινῶν Χρονογράφων, ἥτις, πολύτομος οὖσα, ἰδιαζόντως ἐπέσυρε τὴν παιδικὴν αὐτοῦ περιέργειαν. Ταύτην δὲ τότε μετὰ προσοχῆς ἐξετάσας, εἶδεν ὅτι περιεῖχε διεξοδικὴν ἀφήγησιν πολλῶν ἱστορικῶν γεγονότων, ὧν εἶχε τέως ἀτελῆ καὶ ἐπιπόλαιον γνῶσιν· ὅθεν κρίνας τοὺς εὑρεθέντας τόμους ἐπιμελεστέρας ἐρεύνης καὶ μελέτης ἀξίους, τούτους ἀνείλιττε καὶ διὰ χειρὸς εἶχεν ἔκτοτε καθ' ἑκάστην, πλείονα ὁσημέραι ἀνευρίσκων ἐν αὐτοῖς τέρψιν καὶ ψυχαγωγίαν. Ἡ δὲ ἀνάγνωσις τῶν περιπετειῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς μὲν ὀνόματι, Ἑλληνικῆς δὲ πράγματι, Ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ἰδίως τῶν τυχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς λοιπῆς ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων κυριευθείσης Ἑλλάδος, τοσαύτην ἐνεποίησεν ἐντύπωσιν ἐπὶ τῆς νεαρᾶς ψυχῆς τοῦ φιλίστορος νεανίσκου, ὥστε διάπυρος ἐγένετο ζηλωτὴς τῶν μελετῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἐπὶ Φραγκοκρατίας μεσαιῶνος καὶ ἔκτοτε ἤδη συνέλαβε τὸν γενναῖον σκοπὸν νὰ στρέψῃ πᾶσαν τὴν σπουδὴν αὐτοῦ εἰς ἐντελεστέραν ἐκμάθησιν τῆς ἀξιοσπουδάστου ταύτης ἐποχῆς, ἣν ἔμελλεν ὕστερον νὰ διαφωτίσῃ εἴπερ τις καὶ ἄλλος τῶν περὶ αὐτῆς πραγματευθέντων. Ἀλλ' ὅσῳ μᾶλλον προὐχώρει εἰς τὴν νέαν αὐτοῦ μελέτην, τοσούτῳ μᾶλλον ἐνόει ὅτι ἀνεπαρκεῖς ἦσαν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ αἱ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν παρεχόμεναι εἰδήσεις, καὶ ὅτι ὤφειλεν ἐξ ἀνάγκης εἰς ἄλλους συγγραφεῖς νὰ προσφύγῃ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν πολλῶν κενῶν, τῶν ἀνὰ πᾶσαν σχεδὸν σελίδα παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἀπαντωμένων. Εἰς μάτην ὁ φιλέρευνος νεανίας, ὅπως ἐκπληρώσῃ τὸν διακαέστατον αὐτοῦ πόθον ἀνεζήτει τ' ἀναγκαῖα βιβλία ἐν τῇ γυμνασιακῇ τῆς πόλεως Χὰμ βιβλιοθήκῃ. Ἐν αὐτῇ οὐδὲ ὁ Δουκάγγιος ὑπῆρχεν. Ἀλλ' εὐτυχῶς αἱ δυσκολίαι τὰς ἀδυνάτους μόνον ψυχὰς ἀποκωλύουσι τῆς ἐκτελέσεως γενναίου σκοποῦ,

ὁ δὲ Κ. Χὸπφ, ἔχων τὴν σταθερὰν θέλησιν τῶν μεγαθύμων τέκνων τῆς Γερμανίας, δὲν ἀπεδυσπέτησεν ἀπέναντι αὐτῶν, τοὐναντίον δὲ ἔτι μᾶλλον ἐνέμεινεν ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ προθέσει, προσδοκῶν καιροὺς ἀμείνους, ὅπως μετὰ μείζονος ἐντάσεως καὶ προθυμίας ἐπιδοθῇ εἰς τὸ δυσχερὲς ἔργον, εἰς ὃ ἐφέρετο φύσει.

Καὶ τῳόντι, ἅμα ἐπεράτωσεν εὐδοκίμως ἐν ἔτει 1849 τὰς γυμνασιακὰς σπουδὰς καὶ μετέβη εἰς τὸ κλεινὸν τῆς Βόννης πανεπιστήμιον, πρῶτον αὐτοῦ μέλημα ὑπῆρξε νὰ ζητήσῃ τὸν πρὸ πολλοῦ ποθούμενον Δουκάγγιον. Τούτου δὲ ἡ ἐπιμελὴς ἀνάγνωσις καὶ ἀκολούθως ἡ μελέτη τῶν ἱστορικῶν ἔργων τοῦ Buchon πλείστας μὲν ἀφήρεσαν ἀπὸ τοῦ νοὸς τοῦ Κ. Χὸπφ ἀπορίας, ὧν εἰς μάτην ἐζήτει τὴν λύσιν ἐν τῇ μικρᾷ αὐτοῦ πατρίδι διατρίβων, ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου ἐρευνῶν ἀνενδότως ἐν τῇ πλουσίᾳ τῆς Βόννης βιβλιοθήκῃ, ὅπου ἄφθονον ηὗρε πνευματικὴν πανδαισίαν, ἤρχισε νὰ πείθηται ὅτι πρὸς συγγραφὴν τῆς Φραγκοβυζαντινῆς ἱστορίας ὑπῆρχον ἔτι οὐκ ὀλίγαι ἔντυποι ἱστορικαὶ εἰδήσεις, λαθοῦσαι τὸν Buchon, καὶ ὅτι τούτου τὰ ἔργα, ἀκηδέςτερον συντεταγμένα, πολλῷ ἀπεῖχον τῆς τελειότητος. Ἐνισχυόμενος ὁσημέραι εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην, δὲν παρεγνώρισε τὴν θεσπεσίαν δύναμιν, δι' ἧς ἐπροίκισεν αὐτὸν ἡ φύσις, οὐδ' ἐκώφευσεν εἰς τὴν ἐνδόμυχον φωνήν, ὑφ' ἧς παρωρμᾶτο νὰ ἐπιμείνῃ ἐν τῷ καλῷ ἀγῶνι, ἀλλὰ συναισθανόμενος ὅτι ἔμελλέ ποτε νὰ διαδεχθῇ ἐπαξίως τὸν Δουκάγγιον καὶ Buchon, ὁλοσχερῶς ἀφιερώθη εἰς τὰς ἱστορικὰς μελέτας καὶ εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῶν ἀναγκαιοτέρων πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, τὰς ἀπαρχὰς δὲ τῶν νεανικῶν αὐτοῦ μελετῶν προσήνεγκεν εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην, ἥτις ἔσεται ἀείποτε περισπούδαστος, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι μὴ ἀναισθητοῦντες πρὸς τὰ καλὰ καὶ γενναῖα, διανοηθεὶς νὰ συγγράψῃ, μαθητεύων εἰσέτι, τὴν ἱστορίαν τῆς δουκίας τῶν Ἀθηνῶν. Πρόδρομος δὲ τοῦ ὑποτυπωθέντος μέν, ἀλλ' οὐδέποτε ἐκδοθέντος πονήματος τούτου, ἐγένετο ἡ ἐν ἔτει 1852 δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κ. Χὸπφ ἀρίστη Περὶ τῶν ἐξεταστέων συγγραφέων καὶ μνημείων πρὸς συγγραφὴν τῆς

ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Φραγκοκρατίας λατινικὴ διατριβὴ (1), ἥτις δικαίως προεκάλεσε τοὺς ἐπαίνους πάντων τῶν εἰδημόνων, θαυμασάντων τήν τε λεπτὴν ἐπιστημονικὴν κρίσιν καὶ τὴν βαθεῖαν πολυμάθειαν τοῦ νεοφανοῦς λογίου (2), ὅστις εἰκοσαέτης ὢν πλείονας γνώσεις ἐπεδείκνυε πολλῶν πρεσβυτέρων καὶ ἐπὶ παιδείᾳ φημιζομένων.

Ἕνεκα τῆς ὑπὸ τῶν λογίων μεγάλως ἐπαινεθείσης διατριβῆς ταύτης ἀξιωθεὶς περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1852 τοῦ διδακτορικοῦ τῆς φιλοσοφίας διπλώματος, προὐτίθετο ὁ Κ. Χὸπφ νὰ μὴ παραλείψῃ ἀλυσιτελῆ τὴν πολλὴν μάθησιν, ἣν δι' ἀτρύτων ἐκτήσατο κόπων, ἀλλὰ, γενόμενος ὑφηγητὴς ἔν τινι τῶν Γερμανικῶν πανεπιστημίων, ἐβούλετο νὰ μεταδώσῃ πρὸς τὴν παραδειγματικὴν ἔχουσαν τὴν φιλομάθειαν καὶ φιλοπονίαν Γερμανικὴν νεολαίαν τάς τε ἱστορικὰς γνώσεις, ὧν ἦτο κάτοχος, καὶ τὰς βαθείας σκέψεις, ὧν ἔβριθεν ὁ ὑπέροχος αὐτοῦ νοῦς. Ἐπειδὴ ὅμως ἐν Πρωσσίᾳ κατά τινα ἰσχύοντα πανεπιστημιακὸν νόμον οὐδεὶς δύναται νὰ ζητήσῃ τὴν ὑφηγεσίαν, ἐὰν μὴ παρέλθωσι πέντε τοὐλάχιστον ἔτη ἀπὸ τῆς πρώτης ἐν τῷ πανεπιστημίῳ ἐγγραφῆς, διὰ τοῦτο ἄλλα δύο ἔτη ἔμελλεν ὁ Κ. Χὸπφ νὰ περιμείνῃ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ποθουμένου, καὶ τὸ μὲν πρῶτον διῆλθεν ὁ λόγιος ἀνὴρ ἐν τῇ πατρίδι, ὅπου ἐν τοῖς κόλποις τῶν οἰκείων ἔλαβε μικρὰν τῶν πολλῶν κόπων ἄνεσιν, ἀσχοληθεὶς μόνον ψυχαγωγίας χάριν εἰς τὴν συγγραφὴν βιογραφίας τοῦ ἐπιτίτλου δουκὸς Ἀθηνῶν Οὐαλτερίου τοῦ ἐκ Βρέννης, τοῦ γνωστοῦ τῆς Φλωρεντίας τυράννου (3), καὶ εἰς τὴν ὑποτύπωσιν

(1) De Historiæ Ducatus Atheniensis fontibus. Scripsit Carolus Hopf. Bonnæ. 1852.

(2) Ellissen, Analekten κτλ. Β'. σελ. XX. Bibliografia Storica di ogni nazione per cura di G. Branca. Milano. 1862. σελ. 94.

(3) Ἐξεδόθη ὕστερον ἐν τῷ Historisches Taschenbuch, von Friedr. von Raumer. Leipzig. 1854 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Walter VI von Brienne, Herzog von Athen und Graf von Lecce.

τῆς προειρημένης τῆς δουκίας τῶν Ἀθηνῶν ἱστορίας, ἥτις ἔμεινεν εἰσέτι ἀνέκδοτος, κωλυθέντος τοῦ συγγραφέως ὑπὸ διαφόρων αἰτίων εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν αὐτῆς (1). Πλείονας καὶ βαθυτέρας ὁσημέραι κτώμενος ἱστορικὰς γνώσεις, ὁ ἐμβριθὴς ἐρευνητὴς ἐπὶ πλέον ἐπείθετο, ὅτι, ὅπως λάβωσιν αἱ μεσαιωνικαὶ μελέται βάσεις ἀσφαλεῖς, δὲν ἤρκουν αἱ περιωρισμένον ἀριθμὸν εἰδήσεων περιέχουσαι ἔντυποι πηγαί, ἀλλ' ἀπαραίτητος ἦτο ἐπιμελὴς καὶ μακρὰ ἔρευνα τῶν ἀπείρων ἐπισήμων ἐγγράφων καὶ τῶν ἀνεκδότων χρονικῶν, τῶν διατηρουμένων πρὸ πάντων ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Ἰταλίας. Γνωστὸν ποιήσας τῇ Πρωσσικῇ κυβερνήσει ὅτι προὐτίθετο νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν σπουδαίαν ταύτην ἔρευναν, ἔλαβε παρ' αὐτῆς, φιλοτίμου τῶν γραμμάτων προστάτιδος οὔσης, τὴν δέουσαν ἀρωγήν, καὶ ἐπεχείρησε τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐπιστημονικὴν περιοδείαν ἐν ἔτει 1853, μεταβὰς πρῶτον εἰς Βιέννην, ὅπου ἤλπιζε ν' ἀπανθίσῃ πλουσίας καὶ ὠφελίμους τὴν Φραγκοβυζαντινὴν ἱστορίαν ἀφορώσας εἰδήσεις. Ἐνταῦθα δὲ μετὰ σπανίας ἐνδελεχείας ἐξετάσας τὰ ἐν τῷ Ἀποῤῥήτῳ τῆς ἐπικρατείας Γραμματοφυλακείῳ καὶ ἐν τῇ Αὐτοκρατορικῇ Βιβλιοθήκῃ διασωζόμενα πολύτιμα ἔγγραφα, ἐδημοσίευσεν εἰς μαρτύριον τῆς δυναμένης νὰ προκύψῃ ἐκ τῶν ἐρευνῶν τούτων ὠφελείας τὴν Περὶ Καρύστου μονογραφίαν, ἥτις περιέχει λεπτομερῆ καὶ ἀκριβεστάτην ἀπὸ τοῦ 1205 ἄχρι τοῦ 1470 ἔτους ἱστορίαν τῶν κυριαρχῶν τῆς πόλεως ταύτης τῆς Εὐβοίας, ἧς τὰ κατὰ τὸν Μεσαιῶνα ἢ ἀμυδρῶς ἐγινώσκοντο ἢ παντάπασιν ἠγνοοῦντο. Ἡ ἀξιόλογος αὕτη πραγματεία, καταχωρισθεῖσα ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἐν Βιέννῃ Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει ἐκδοθεῖσα κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐν τῷ Αὐτοκρατορικῷ Τυπογραφείῳ (2), ἐγένετο καὶ παρ' ἡμῖν γνωστή, ἀξιωθεῖσα Ἑλληνικῆς μεταφράσεως ὑπὸ τοῦ ἀρίστου τῶν καλῶν καὶ

---

(1) Περὶ αὐτῆς ὅρα Allgem. Encycl. ὑπὸ Ersch καὶ Gruber. Τμ. Α'. Τόμ. 85 σελ. 200.

(2) Urkundliche Mittheilungen über die Geschichte von Karystos auf Euböa 1205—1470. Wien. 1853.

ἀγαθῶν ἐκτιμητοῦ Κ. Α. Ρ. Ῥαγκαβῆ, δημοσιεύσαντος αὐτὴν ἐν τῇ Πανδώρᾳ (1).

Ἀφ' οὗ ἐπὶ ἓξ ὅλους μῆνας διέμεινεν ἐν Βιέννῃ, κατέβη ὁ Κ. Χὸπφ εἰς Ἑνετίαν, διαφλεγόμενος ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἐξετάσαι τὰ περίφημα τῆς πρώην θαλασσοκράτορος γραμματοφυλακεῖα, ἐμπεριέχοντα ἐν 388 αἰθούσαις καὶ δωματίοις ὑπὲρ τὰ τέσσαρα ἑκατομμύρια τόμων, ὧν ἡ εὐσυνείδητος ἐξέτασις καθ' ἑκάστην ἀποδεικνύει ὁπόσον ἄδικοι κρίσεις ἐγένοντο μέχρι τοῦδε περὶ τῆς συνετῆς διοικήσεως τῆς μακροβίου ἐκείνης πολιτείας, ὑπὸ ἐμπαθῶν ἱστορικῶν παρασταθείσης ὡς τυραννικῆς καὶ φιλαδίκου (2). Ἐν δὲ τῷ Γενικῷ τῆς Ἑνετίας γραμματοφυλακείῳ καὶ ἐν τῇ Μαρκείᾳ Βιβλιοθήκῃ ἐργασθεὶς ἀδιακόπως ὁ φιλόπονος Γερμανὸς ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας ὡς ἔγγιστα, πλεῖστα ὅσα συνήγαγεν ἔγγραφα, τὴν Φραγκικὴν ἐν Ἑλλάδι δεσποτείαν διαφωτίζοντα, καὶ ἀντέγραψε σὺν τοῖς ἄλλοις χειρογράφοις ἀρχαιοτάτην περὶ τοῦ Βασιλείου τῆς Ῥωμανίας, ἤτοι τοῦ Μωραίως, Χρονογραφίαν, λατινιστὶ μὲν πρωτοτύπως συνταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἑνετοῦ Μάρκου Σανούδου Τορσέλου τοῦ πρεσβυτέρου (3), ἰταλιστὶ δὲ νῦν μόνον σωζομένην, ἥτις, καί τοι

(1) Τόμ. ϛ'. Φυλ. 131—133.

(2) Περὶ τῶν γραμματοφυλακείων τῆς Ἑνετίας ὅρα τὰ πλείστου λόγου ἄξια πονήματα τοῦ ἐν Ἑνετίᾳ Καθηγητοῦ τῆς Παλαιογραφίας Κ. Β. Cecchetti, φροντίσαντος πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἰδίου ἔργου νὰ λάβῃ πληροφορίας καὶ περὶ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ Ἑνετικῶν κτήσεων, τῶν σωζομένων ἐν τῷ τῆς Κερκύρας Γραμματοφυλακείῳ (**Gli archivii della repubblica Veneta ed il notarile. Schema di un' opera. Venezia. 1864** καὶ **Gli archivii della repubblica Veneta dal secolo XIII al XIX. Venezia. 1865**).

(3) **Istoria del Regno di Romania sive Regno di Morea composta per Marin Sanudo ne la lingua latina ed in questo manoscritto ridotta nell'idioma italiano in quattro parti (Cod. Marcian. Ital. Cl. VII, 712).** Ἀποσπάσματά τινα ἐκ ταύτης, διαλαμβάνοντα περὶ Καρόλου τοῦ ἐξ Ἀνδηγαυῶν καὶ τοῦ Σι-

συγγραφεῖσα μεταξὺ τοῦ 1328 καὶ 1333 ἔτους καὶ ἀψευδῶς ἐξιστοροῦσα τὴν ἐγκατάςασιν τῆς Φραγκικῆς ἐν Πελοποννήσῳ δυναστείας, καὶ τὰ ἐν τῇ χερσονήσῳ ταύτῃ συμβάντα μέχρι τοῦ τέλους τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος, οὐχ ἧττον ἐνομίσθη νεωτέρας ἐποχῆς προϊὸν καὶ διὰ τοῦτο περιεφρονήθη, ἀλλὰ πάντη παραλόγως, ὡς ἀπέδειξε δι' ἀναμφισβητήτων τεκμηρίων ὁ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸ ἀξιόπιστον αὐτῆς ὑποστηρίξας Κ. Χὸπφ ἐν τῇ Γενικῇ Ἐφημερίδι τῆς Αὐγούστης (1). Ἐν Ἐνετίᾳ πρὸς τούτοις, ὠφεληθεὶς ἐκ τῶν πολλῶν ὑπαρχόντων ἐγγράφων, διώρθωσεν ὁ Κ. Χὸπφ καὶ ἐπηύξησε κατὰ τὸ ἥμισυ τὴν περὶ Καρύστου πραγματείαν, ἥτις οὕτω πλουτισθεῖσα καὶ ἐπεξεργασθεῖσα εἶδε τὸ φῶς ἰταλιστί, μεταφράσαντος αὐτὴν τοῦ Κ. G. B. de Sardagna, πρὸς ὃν ὁ λόγιος Γερμανὸς φιλοφρόνως παρεχώρησε πάσας τὰς ὑφ' ἑαυτοῦ ἐν Ἐνετίᾳ γενομένας προσθήκας καὶ διορθώσεις (2). Ἐξ Ἐνετίας δὲ μετέβη εἰς Πατάβιον, καὶ ἐντεῦθεν εἰς Οὐϊκεντίαν, Οὐηρῶνα, Μεδιόλανα, Τίκινον, Ταυρῖνον καὶ Γενούην, καὶ ἐν πάσαις ταῖς πόλεσι ταύταις διατρίβων συνήγαγεν ἔκ τε τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν βιβλιοθηκῶν καὶ ἐκ τῶν γραμματοφυλακείων σπουδαιότατα ἔγγραφα καὶ χειρόγραφα, τὴν Φραγκοβυζαντινὴν ἱστορίαν ἀφορῶντα. Προὐτίθετο δὲ νὰ μεταβῇ καὶ εἰς τὴν ἐν Ἱσπανίᾳ Βαρκινῶνα, ὅπου ἐνόμιζεν ὅτι ἐσώζοντο τὰ ἔγγραφα τῆς ἐν Ἀθήναις Καταλωνικῆς κυριαρχίας, ἀλλὰ βεβαιωθεὶς ὑπὸ εἰδημόνων ἀνδρῶν ὅτι δὲν ὑπῆρχον, ἀνέστειλε τὸν πλοῦν καὶ πλούσιος πολυτίμων ἱστορικῶν εἰδήσεων ἐπανέκαμψεν εἰς Γερμανίαν περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1854, καταλιπὼν πανταχοῦ φίλους ἡδέως ἀναμιμνησκομένους τὸν ἐλευθέριον

κελικοῦ Ἑσπερινοῦ, ἐδημοσίευσεν ὁ Κ. Χὸπφ ἀκολούθως, διατρίβων ἐν Νεαπόλει. **Storia di Carlo d'Angiò e della guerra del Vespro Siciliano, brani della storia inedita del regno di Romania scritta da Marino Sanudo Torsello il vecchio, pubblicati da C. Hopf. Napoli. 1862.**

(1) Ἔτος 1853. Ἀρ. 294.

(2) Σελ. 11, σημ. 3 τῆς παρούσης προεισαγωγῆς.

καὶ ἀπροσποίητον αὐτοῦ χαρακτῆρα καὶ εἰλικρινῶς θαυμάσαντας τὴν εὐρεῖαν αὐτοῦ πολυμάθειαν καὶ τὴν ἀκατάβλητον πρὸς τὰς ἐρεύνας προθυμίαν (1).

Ἐν τοσούτῳ δὲ, πληρωθέντος τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἠδύνατο νὰ ζητήσῃ τὴν ὑφηγεσίαν, ἐκρίθη ἄξιος αὐτῆς συντάξας σπουδαίαν ἐπὶ τούτῳ πραγματείαν Περὶ τῆς ἐπιδράσεως, ἣν ἤσκησαν αἱ παράλιοι τῆς Ἰταλίας πόλεις εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τὸν μεσαιῶνα (2), καὶ προσέτι ἐκφωνήσας γλαφυρὸν λόγον, ὅστις ἔμεινεν ἀνέκδοτος, περὶ τοῦ κατὰ τὸν Ι' ἀκμάσαντος αἰῶνα περιφήμου τῆς Καρδούης καλίφου Ἀβδεῤῥαμάνου τοῦ Γ'. Ἔχων δὲ φυσικὴν εὐγλωττίαν καὶ μνήμην καὶ συνδυάζων τὴν ἐμβρίθειαν καὶ βαθύνοιαν τῶν ἀρκτῴων λαῶν μετὰ τῆς ζωηρότητος καὶ εὐτραπελίας τῶν μεσημβρινῶν, ὁ Κ. Χὸπφ ἀπέδειξεν ὅτι, καίτοι νεώτατος καὶ κατὰ πρῶτον ἀνερχόμενος ἐπὶ καθηγετικὴν ἕδραν, δὲν ἦτο ὅμως ἀνάξιος τῆς ἀκροάσεως τῶν σοβαρῶν αὐτοῦ ὁμοεθνῶν, οἵτινες θελγόμενοι ἐπὶ ταῖς τερπνοτάταις περί τε τῆς μέσης καὶ νέας ἱστορίας παραδόσεσιν αὐτοῦ συνέῤῥεον προθύμως εἰς αὐτὰς, ἐνθαῤῥύνοντες οὕτω τὸν νέον ἐπιστήμονα εἰς τὸ δυσχερὲς ἐπιτήδευμα, ὅπερ ἀνέλαβεν.

Ἀλλ' ὁ Κ. Χὸπφ, δραστήριον ἔχων φύσει τὸ πνεῦμα, δὲν περιωρίσθη εἰς τὴν δημοσίαν διδασκαλίαν. Πεπεισμένος ὢν ὅτι πρὸς σύνταξιν ἐντελοῦς ἱστορίας τῆς ἐν Ἑλλάδι Φραγκοκρατίας, ἥτις διετέλει οὖσα ἡ προσφιλὴς αὐτῷ μελέτη, ἀπαραίτητος ἦτο ἡ προ-

(1) Ὁ Καθ. Σαμουὴλ Romanin ὁμολογεῖ ὅτι τὰς περὶ τῶν πρώτων Φράγκων δυναστῶν τοῦ Αἰγαίου Πελάγους περιεχομένας εἰδήσεις ἐν τῇ ἀρίστῃ αὐτοῦ Ἐνετικῇ Ἱστορίᾳ ὀφείλει εἰς τὴν φιλοφροσύνην τοῦ Κ. Χὸπφ (Storia Document. di Venezia. Τόμ. Β', σελ. 184).

(2) Ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Deutsches Museum, herausgegeben von Rob. Prutz. Leipzig. 1858. Ἀρ. 44 καὶ 45 ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν Die italienischen Seestaaten in Mittelalter. Ὅρα καὶ Branca, Bibliog. Stor. σελ. 57.

ηγουμένη συγγραφὴ μονογραφιῶν ἑκάστης τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ χωρῶν κατ' ἰδίαν, περιεχουσῶν ἁπλῆν μὲν, ἀλλ' ἀκριβῆ τῶν γεγονότων ἔκθεσιν, συνέταξε τὴν περὶ Ἄνδρου καὶ τῶν δυναστῶν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1207 ἄχρι τοῦ 1566 πραγματείαν, ἥτις, ὡς ἡ τῆς Καρύστου, κατεχωρίσθη καὶ αὕτη κατὰ τὸ ἔτος 1855 ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἐν Βιέννῃ Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν (1), δημοσιεύσαντος τοῦ συγγραφέως τῷ ἐπιόντι ἔτει εἰς ἐπίμετρον ταύτης καὶ ἕτερον τεῦχος (2), περιλαμβάνον τ' ἀναφορὰν ἔχοντα εἰς τὴν πραγματείαν ἔγγραφα, καί τινας εἰς αὐτὴν σπουδαίας προσθήκας, ἔτι δὲ πρωτοφανῆ χρονολογικὸν Πίνακα τῶν διαφόρων δυναστῶν τῶν Ἑλληνικῶν νήσων μετὰ τὴν τετάρτην σταυροφορίαν (3). Ταύτην δὲ τὴν δευτέραν πλείστου λόγου ἀξίαν μονογραφίαν, ἐν ᾗ ἀπορεῖ τις πότερον μᾶλλον νὰ θαυμάσῃ, τὴν καταπληκτικὴν φιλοπονίαν ἢ τὴν μοναδικὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ Κ. Χὸπφ πρὸς ἀνακάλυψιν γεγονότων παντάπασι πρώην ἀγνοουμένων, μετήνεγκεν εἰς τὴν ἰταλικὴν διάλεκτον ὁ καὶ τὴν περὶ Καρύστου πραγματείαν εἰς τὴν ἰταλικὴν μεταφράσας Κ. de Sardagna, συγχωνεύσας εἰς ἓν τὰ δύο κεχωρισμένα Γερμανικὰ τεύχη (4),

---

(1) Geschichte der Insel Andros und ihrer Beherrscher von 1207—1566. Wien. 1855.

(2) Urkunden und Zusätze zur Geschichte der Insel Andros. Wien. 1856.

(3) Ὁπόσην ἔχει σπουδαιότητα ὁ Χρονολογικὸς οὗτος Πίναξ ἔκ τε ἄλλων ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι μετεφράσθη εἰς τὴν ἰταλικὴν καὶ κατεχωρίσθη εἰς τὸ ἄριστον ἰταλικὸν περιοδικὸν Archivio Storico Italiano (Nuova Serie Τόμ. Δ'. μ. Β'. σελ. 212—114) ὑπὸ τοῦ Κ. A. Reumont, τοῦ γλαφυροῦ συγγραφέως πλείστων βιογραφιῶν περιωνύμων ἀνδρῶν, ἐν αἷς σημειώσεως ἀξία ἡ τοῦ ἡμετέρου κλεινοῦ Μουστοξύδου, καταχωρισθεῖσα μετὰ τῆς τοῦ Γυλφόρδου καὶ τοῦ Λόρδου Ἄδαμ, ἁρμοστοῦ τῆς Επτανήσου, ἐν τῷ πονήματι ἐπιγραφομένῳ Zeitgenossen, Biografien und Karakteristiken, Berlin. 1862 Τόμ. 2.

(4) Σελ. 6. σημ. 1 τῆς παρούσ. προεισαγωγῆς.

τοῦθ' ὅπερ δὲν ἔπραξεν ὁ Ἕλλην μεταφραστὴς τῆς αὐτῆς πραγματείας Κ. Νεροῦτσος, περιορισθεὶς εἰς τὴν μετάφρασιν μόνον τοῦ πρώτου μέρους, δημοσιευθεῖσαν καὶ ταύτην ἐν τῇ Πανδώρᾳ (1).

Ἐναλλὰξ ἀσχολούμενος περὶ τὴν δημοσίαν διδασκαλίαν, ἀντιγράφων χειρόγραφα, τὸν Ἑλληνικὸν μεσαιῶνα διαφωτίζοντα, ἅτινα τῇ μεσιτείᾳ τῆς Πρωσσικῆς κυβερνήσεως ἐλάμβανεν ἐκ διαφόρων τῆς Εὐρώπης βιβλιοθηκῶν (2), καὶ συντάττων σπουδαιότατα κριτικὰ ἄρθρα περὶ πονημάτων πάντοτε σχεδὸν ἀφορώντων τὴν Ἑλλάδα, καταχωρισθέντα ἐν τῇ Αὐγουσταίᾳ Ἐφημερίδι καὶ ἐν τῷ Literarisches Centralblatt τοῦ Φ. Zarncke ἐν Λειψίᾳ, διήγαγε τὸν βίον ἐν Βόννῃ ἄχρι τοῦ ἔτους 1858, ὅτε ἡ Πρωσσικὴ κυβέρνησις, τιμήσασα τὴν σπανίαν παιδείαν καὶ βραβεύσασα τοὺς ἀτρύτους αὐτοῦ κόπους, ἀνέδειξεν αὐτὸν τακτικὸν Καθηγητὴν τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Greifswald, ὅπου ἐπὶ τριετίαν ἐδίδαξεν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πόλις αὕτη, στερουμένη μεγάλης δημοσίας βιβλιοθήκης, δὲν ἦτο ἁρμοδία πρὸς ἐπιχείρησιν καὶ ἐξακολούθησιν λεπτομερῶν ἱστορικῶν μελετῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ μεσαιῶνος, ὁ Κ. Χὸπφ ἠναγκάζετο, κακῶς ἐν αὐτῇ εὑρισκόμενος, νὰ μεταβαίνῃ ἐν καιρῷ διακοπῶν ἀλλαχόσε χάριν τῶν ἰδίων μεσαιωνικῶν ἐρευνῶν, διὸ τὸ μὲν φθινόπωρον τοῦ 1859 μετέβη πάλιν εἰς Βόννην, τὸ δὲ τοῦ ἐπιόντος ἔτους εἰς Γενεύην τῆς Ἑλουητίας, ποιήσας τὴν ὁδοιπορίαν ἀναλώμασι τῆς φιλομούσου Πρωσσικῆς κυβερνήσεως, ἥτις μὴ δυνηθεῖσα νὰ προμηθεύσῃ αὐτῷ, ὡς εἴθιζε, χειρόγραφον παρ' αὐτοῦ αἰτηθὲν, σωζόμενον ἐν τῇ δημοσίᾳ Βιβλιοθήκῃ τῆς Γενεύης, ὅπερ ἡ Ἑλουητικὴ κυβέρνησις, παρὰ τὸ ἔθος τῶν λοιπῶν κρατῶν, ἠρνήθη νὰ δανείσῃ, ἔπεμψε τῷ περιφανεῖ λογίῳ ἀντὶ τοῦ αἰτηθέντος χειρογράφου τὰ πρὸς τὴν ὁδοιπορίαν εἰς Γενεύην

---

(1) Τόμ. ΙΑ'. Φυλ. 245—251.

(2) Τότε σὺν τοῖς ἄλλοις ἀντέγραψε τὴν ὑπὸ τοῦ Ῥοβέρτου de Clary Περιγραφὴν τῆς ἁλώσεως Κωνσταντινουπόλεως, ἐξ ἀντιγράφου τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Κοπενάγης.

ἀναγκαῖα χρήματα, λαμπρὰν οὕτω παρέχουσα τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἄκρας αὐτῆς ἀγάπης καὶ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὰ γράμματα. Τὸ δὲ χειρόγραφον, οὗτινος πρὸς ἀντιγραφὴν ἦλθεν ὁ Κ. Χὸπφ εἰς Γενεύην, ἐςὶν ἔμμετρος ἀφήγησις, εἰς τέσσαρα ᾄσματα διῃρημένη, τῆς ἁλώσεως Κωνςαντινουπόλεως καὶ τῶν κατορθωμάτων τοῦ Ἀμυρᾶ Μωάμεθ τοῦ Β', ἐξ οὗ Amyris ἐκλήθη τὸ ποίημα (1) ὑπὸ τοῦ ποιήσαντος αὐτὸ φιλοτούρκου Μαρίου τοῦ Φιλέλφου (2), ἐν Κωνςαντινουπόλει γεννηθέντος ἐκ τοῦ περιωνύμου Φραγκίσκου τοῦ Φιλέλφου καὶ Θεοδώρας τῆς Χρυσολωρίνης (3), ἥτις ἐλάλει καὶ προέφερε τὴν Ἑλληνικὴν, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς (4), μετ' ἰδιαζούσης χάριτος καὶ ἀκραιφνοῦς ἀττικισμοῦ, ὡς πᾶσαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως αἱ εὐγενεῖς παρθένοι, αἵτινες μονήρη βίον διάγουσαι καὶ οὐδέποτε μετὰ ξένων συναναστρεφόμεναι διετήρουν καθαρὰν τὴν πατρίαν γλῶσσαν καὶ ἀμιγῆ παντὸς ξενισμοῦ (5).

Περὶ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ὁ Κ. Χὸπφ παρέσχε δείγματα

---

(1) Τὸ πόνημα τοῦτο μέλλει ὁ Κ. Χὸπφ νὰ δημοσιεύσῃ ἐν τοῖς Ἑλληνοφραγκικοῖς Χρονικοῖς (Græco-romanische Chroniken-Prospectus). Λεπτομερεστάτην δὲ ἀνάλυσιν αὐτοῦ ἐποίησεν ὁ G. Favre ἐν τῷ καὶ ἀλλαχοῦ ὑφ' ἡμῶν μνημονευθέντι πονήματι Mélanges d'Histoire Litteraire. Τόμ. Α'. σελ. 176 καὶ ἑξ.

(2) Πληρεστάτην βιογραφίαν τοῦ λογίου τούτου, περιέχουσαν σπουδαιοτάτας εἰδήσεις καὶ περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι πραγμάτων συνέγραψεν ὁ αὐτὸς Favre, αὐτ. σελ. 7 καὶ ἑξ.

(3) Μέγα φρονεῖ ὁ Μάριος ἐπὶ τῇ ἐνδόξῳ ταύτῃ συγγενείᾳ, λέγων που (Amyridos. Β'. σελ. 647 παρὰ Favre, αὐτ. σελ. 31).

. . . . . . Nam mihi quondam
Urbs nativa fuit nova Roma et Chrysolorina
Progenies, matris domus antiquissima claræ
Cui Chrysolora fuit pater alta ex stirpe Johannes κτλ.

(4) Fr. Philelf. Epist. Lib. XXXVII. Laurentio Medici. καὶ Favre, αὐτ. σελ. 33.

(5) Vita di F. Filelfo del Cav. Carlo de Rosmini. Milano. 1808. Α'. σελ. 16. Ὁ Κρούσιος (Turco-Græcia. σελ. 496).

οὐχὶ ὀλίγα τῆς μεγάλης αὐτοῦ φιλοπονίας καὶ πολυμαθείας συγγράψας διαφόρους ἱστορικὰς διατριβὰς, μεγάλως ἐπαινεθείσας, ὧν αἱ πλεῖσται κατεχωρίσθησαν ἐν τῇ Ἐγκυκλοπαιδίᾳ τοῦ Ersch καὶ Gruber. Μνήμης δὲ ἰδιαιτέρας εἰσὶν ἄξιαι αἱ περὶ τῶν οἴκων τῶν Γυσίων (1), Γεωργίων (2) καὶ Ἰουστινιανῶν (3) πραγματεῖαι, ἐξ ὧν οἱ μὲν Γύσιοι ἐδέσποζον, ὡς εἴπομεν ἄλλοτε, τῆς Ἀμοργοῦ καὶ ἄλλων νήσων, οἱ δ' ἐκ Γεωργί[illegible] (Zorzi) ἔλαβον τὴν κυριαρχίαν τῆς Λευκάδος καὶ ἐκτήσαντο τήν τε Μαρκίαν τῆς Βοδονίτσης καὶ τὸ φρούριον τῆς Καρύστου ἐν Εὐβοίᾳ, ἐκ δὲ τῶν Ἰουστινιανῶν, εἰς δύο κλάδους διῃρημένων, Ἐνετικὸν τουτέστι καὶ Γενουήνσιον, οἱ μὲν πρῶτοι ἐκράτησαν τοῦ τεταρτημορίου τῶν νήσων Κέω καὶ Σερίφου, οἱ δὲ δεύτεροι, μὴ ἕλκοντες κυρίως τὸ γένος ἐξ οἴκου φέροντος τὸ ὄνομα τοῦτο, ἀλλ' εἰς διαφόρους ἀνήκοντες οἰκογενείας καὶ προσλαβόντες τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὸ ὄνομα, ἄδηλον ἕνεκα τίνος, ὅτε συνῆλθον εἰς ἐμπορικὴν μετοχικὴν ἑταιρίαν, *Mαόnαν* καλουμένην, ὡς καὶ ἄλλαι ὠνομάσθησαν τῶν χρόνων ἐκείνων ἑταιρίαι, ἔλαβον τὴν ἐκκάρπωσιν καὶ κυριαρχίαν τῆς τε Χίου καὶ Φωκαίας ἄχρι τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τῆς δεκάτης ἕκτης ἑκατονταετηρίδος. Ἡ ἐξιστοροῦσα τὰ τῶν Ἰουστινιανῶν τῆς Χίου πραγματεία, ἐν ᾗ πρῶτος ὁ Κ. Χὸπφ διευκρίνησε δεόντως τὸν πρώην σχεδὸν ἄγνωστον διοργανισμὸν τῆς Χιακῆς Μαόνας, ἠξιώθη Ἑλληνικῆς μεταφράσεως, καταχωρισθείσης ἐν τῇ Χρυσαλλίδι (4), θεωρεῖται δὲ δικαίως ὑπὸ τῶν εἰδημόνων ὡς ἀριστούργημα, καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς λυσιτελεστάτη πηγὴ, ἐξ ἧς ἠρύσθη οὐκ ὀλίγα ἐν τῇ Πραγματείᾳ πε-

---

ἐπαινῶν τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει καθαρότητα τῆς Ἑλληνικῆς λέγει ὅτι ἐκέκτηντο τὸ προσὸν τοῦτο οὐ μόνον αἱ ἐξ εὐγενῶν ἕλκουσαι τὸ γένος, ἀλλ' ἐν γένει πᾶσαι τῆς πόλεως ἐκείνης αἱ γυναῖκες.

(1) Ersch und Gruber, Encyklopädie. Τμ. 1. Τόμ. 66. σελ. 336.

(2) Αὐτ. Τόμ. 67. σελ. 382.

(3) Αὐτ. Τόμ. 68. σελ. 303.

(4) Τόμ. Β'. Φυλ. 43—48. Τόμ. Γ'. Φυλ. 49.

ρὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐμπορικῶν ἀποικιῶν τῆς Ἰταλίας ἐπὶ Παλαιολόγων ὁ πολυμαθέστατος Heyd, ὅστις μνημονεύων αὐτῆς πολλάκις μετ' ἐπαίνου (1), ἀποφαίνεταί που ὅτι ἡ ἐπὶ τῶν Μαονέων ἱστορία τῆς Χίου καὶ Φωκαίας οὐδέποτε πρὸ τοῦ Κ. Χὸπφ συνεγράφη μετὰ πλείονος βαθυνοίας καὶ πολυμαθείας (2). Λήγοντος δὲ τοῦ ἔτους 1859 ἐδημοσίευσεν ὁ σοφὸς Καθηγητὴς ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς ἐν Βιέννῃ Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει τὰ Ἐνετοβυζαντινὰ Ἀνάλεκτα (3), σπουδαιότατον πόνημα, ἐπὶ ἐπισήμων ἐγγράφων ἐρειδόμενον, ἐν ᾧ περιέχονται ἀσφαλέσταται καὶ πάντη νέαι ἱστορικαὶ εἰδήσεις, μετὰ τῶν ἀναφορικῶν γενεαλογικῶν Στεμμάτων, περὶ τῶν Ἐνετικῶν οἴκων τῶν Βαροτσῶν, τῆς Θήρας καὶ Θηρασίας, τῶν Πισανῶν τῆς Θήρας, Ἴου, Ἀνάφης, καὶ Ἀντιπάρου, τῶν Μιχαὴλ τῆς Κέω καὶ Σερίφου, τῶν Πρεμαρίνων τῆς Κέω, τῶν Γριμανῶν τῆς Ἀμοργοῦ, Ἀστυπαλαίας καὶ Σιφάντου, τῶν Κυϊρινίων τῶν αὐτῶν νήσων πλὴν τῆς πρώτης, τῶν Κορνάρων τῆς Καρπάθου, τῶν μεγάλων δουκῶν τῆς Λήμνου Ναυϊγαϊοζῶν, καὶ τῶν Φοσκόλων τῆς Ἀνάφης, προτάσσονται δὲ τῆς κυρίας διατριβῆς περίεργοι καὶ λίαν ἐνδιαφέρουσαι εἰδήσεις περὶ τῶν ἱπποτῶν τοῦ Τευτονικοῦ τάγματος, ἤτοι, κατὰ τὸ Χρονικὸν τοῦ Μωραίως, τῶν Ἀλλαμάνων, οἵτινες, ὡς γνωστόν, καὶ κτήσεις οὐ μικρὰς ἔσχον ἐν Πελοποννήσῳ καὶ πρόσωπον ἐνεργητικώτατον διεδραμάτισαν ἐν τοῖς πράγμασι τῆς ὡραίας, ἀλλὰ πολυπαθοῦς ἐκείνης χερσονήσου (4).

---

(1) Le Colon. Com. degli Ital. Α'. σελ. 325, 337 καὶ ἀλλαχοῦ.

(2) Αὐτ. σελ. 392.

(3) Veneto-Byzantinische Analekten von Dr. K. Hopf. Wien. 1860. Ὅρα δὲ περὶ αὐτοῦ Branca. Bibliog. Storica. σελ. 49.

(4) Προσθήκης ἄξιον ὅτι ἐν ἔτει 1858 ὁ Κ. Χὸπφ ἤρξατο τῆς δημοσιεύσεως Ἱστορικοῦ γενεαλογικοῦ Ἄτλαντος εἰς φύλλον, οὗτινος ἐφάνη μέχρι τοῦδε ὁ πρῶτος τόμος, περιέχων τοὺς ἡγεμόνας, ἀρχιεπισκόπους, ἡγουμένους κτλ. τῆς Γερμανίας, τοῦ δὲ δευτέρου τὰ

Ἐπὶ τέλους δὲ τὸ ἐν Πρωσσίᾳ Ὑπουργεῖον τῆς παιδείας νοῆσαν ἐκ τῶν προπαρασκευαστικῶν τούτων ἔργων ὁπόσον ἤθελε διαφωτισθῇ τοῦ Ἑλληνικοῦ μεσαιῶνος ἡ ἱστορία, ἐὰν ὁ Κ. Χὸπφ δευτέραν ἐπεχείρει ὁδοιπορίαν πρὸς ἔρευναν τῶν πολυτίμων τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας, καὶ ἰδίως τῆς Νεαπόλεως, ἀρχείων, ἅτινα, πρώην ἔγκλειστα καὶ ἀπρόσιτα εἰς τοὺς φιλίστορας ὄντα, ἡ φιλοπρόοδος κυβέρνησις τῆς ἀναγεννηθείσης Ἰταλίας κατέστησε τοῖς πᾶσι προσιτά, καὶ ἐὰν ἐπεσκέπτετο τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου καὶ τοῦ Αἰγαίου, ἐν αἷς ἡ Φραγκοκρατία χρονιώτερον διαρκέσασα κατέλιπε καὶ πλειότερα καὶ ἐπαισθητότερα ἴχνη, ἀπέστειλεν αὐτὸν ἰδίοις ἀναλώμασιν ἐν ἔτει 1861 εἰς τὰς εἰρημένας χώρας, ἀφθόνους προσδοκῶν τοὺς καρποὺς παρ' ἀνδρὸς τοσοῦτον ἐργατικοῦ καὶ ἐθελοπόνου. Ἐπισκεφθεὶς ὁ Κ. Χὸπφ ἐκ δευτέρου τὰ Μεδιόλανα, τὸ Ταυρῖνον καὶ τὴν Γενούην, ἐν αἷς πόλεσιν εὗρε νέα καὶ ὠφέλιμα εἰς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ ἔγγαφα, μετέβη μετὰ ταῦτα εἰς Νεάπολιν, ἥτις κοινὴν ἔχουσα τὸ πάλαι τὴν θρησκείαν, τὴν γλῶσσαν καὶ τοὺς νόμους μετὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ταύτης τὰς τύχας συνυποστᾶσα ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἐξ ἀδελφῆς εἰς δέσποιναν μετεβλήθη ἐπὶ τῶν Ἀνδηγαυῶν βασιλέων, καὶ ὑπὸ τὴν ἄμεσον αὐτῆς κυριαρχίαν οὐχὶ ὀλίγας ὑπέβαλε τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν. Ἐνταῦθα ἐξήτασεν ὁ ἀκάματος ἐρευνητὴς ἅπαντα τὰ ἐν τῷ Μεγάλῳ καλουμένῳ Ἀρχείῳ (**Archivio Generale**) Ἀνδηγαυϊνὰ Βιβλία (**Registri Angioini**), ἅτινα, 378 τόμους εἰς φύλλον ἀποτελοῦντα, περιέχουσι μετὰ τῶν πολλῶν καὶ ἄλλων διαταγμάτων, ἀναφερομένων εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως, πάσας τὰς πράξεις τὰς ἀποβλεπούσας τὴν ἀνωτάτην κυριαρχίαν τῆς Ἀχαΐας,—ἣν ἔλαβον οἱ Ἀνδηγαυοὶ βασιλεῖς δυνάμει τῆς ἐν Ὀροπίτῃ (1267) γε-

---

δύο πρῶτα φυλλάδια, περιέχοντα τοὺς Γερμανικοὺς οἴκους τοὺς ἀπολαύοντας τοῦ τίτλου τοῦ Κόμητος (**Historisch-genealogischer Atlas. Abtheilung I. Band. I. Band II. Heft 1—2 Gotha. 1858—1861**).

νομένης ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βαλδουΐνου παραχωρήσεως,— πάσας τὰς ὁρκωμοσίας πίστεως τῶν ὑποτελῶν ἡγεμόνων καὶ βαρόνων, τὰς ἀπονομὰς τιμαρίων, τοὺς διορισμοὺς τῶν μεγάλων ἀξιωματικῶν, τὰς ἀποστολὰς ἀνθρώπων, τροφίμων, ὅπλων, χρημάτων καὶ πλοίων, τὰς ὁδοιπορίας τῶν ἡγεμόνων, τὰς συμμαχίας αὐτῶν, καὶ εἰσὶν αἱ κυριωδέσταται πηγαί, ἐξ ὧν ὁ φιλίστωρ δύναται ν' ἀρυσθῇ τὴν ἱστορίαν τῆς Πελοποννήσου, τῆς Ἠπείρου καὶ Κερκύρας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1267, ἐν ᾧ ἐγένετο καὶ ἡ ἐν Ὀροπίτῃ συνθήκη.

Λεπτομερεστάτας ἐρεύνας ποιήσας ἐν πᾶσι τοῖς δημοσίοις γραμματοφυλακείοις Νεαπόλεως, ὁ ἀκάματος μεσαιωνοδίφης κατώρθωσε νὰ εἰσδύσῃ καὶ εἰς τὰ ἰδιωτικὰ γραμματοφυλακεῖα, ἐν οἷς ἀνεκάλυψε καὶ ἔγγραφα καὶ χρονικὰ πολύτιμα, ὧν μνήμης ἰδιαιτέρας ἄξιον Χρονικόν τι ἐκπτώτου τινὸς ἡγεμόνος τῆς Ἠπείρου Ἰωάννου τοῦ Μουζάκη, φῶς μέγιστον διαχέον ἐπὶ τὴν σκοτεινὴν ἱστορίαν τῆς Ἠπείρου κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα (1). Πρῶτον δὲ προϊὸν τῶν μακρῶν καὶ εὐσυνειδήτων ἐρευνῶν τούτων ἐστὶ πραγματεία περὶ τῶν Δεληγότων (Goth ἢ Ugoth), πλουσιωτάτου Γαλλικοῦ οἴκου, ἐκ Προβιγκίας εἰς Νεάπολιν καὶ ἐντεῦθεν εἰς Κέρκυραν μετοικήσαντος (2). Ὁμολογητέον ὅμως ὅτι τὸ ἄρθρον τοῦτο, καί τοι περιέχον εἰδήσεις πολυτιμοτάτας καὶ νεοφανεῖς περὶ τῆς πρώτης συστάσεως τοῦ μεγίστου καὶ ἀρχαιοτάτου τῶν τιμαρίων Κερκύρας, τοῦ περιελθόντος εἰς τὸν οἶκον ἐκεῖνον, λαθούσας πάντας τοὺς ἄχρι τοῦδε συγγράψαντας κατ' ἐντολὴν τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως περὶ τῶν τιμαρίων τῆς νήσου ταύτης, ἐνδεέστερον ὅμως ἔχει εἰς ὅσα ἀναφέρονται εἰς τοὺς διαδόχους τῶν πρώτων τιμαριούχων, μὴ ἐπαρκεσα-

---

(1) Giovanni Musacchi, Despota dell'Epiro, Breve memoria de nostra casa Musacchi 1510. Τὸ Χρονικὸν τοῦτο μέλλει ὁ Κ. Χὸπφ νὰ δημοσιεύσῃ ἐν τοῖς Ἑλληνοφραγκικοῖς Χρονικοῖς (Prospectus κτλ.) ὅρα καὶ Ersch und Gruber, Encyklop. Τμ. Α'. Τόμ. 85. σελ. 204.

(2) Ersch καὶ Gruber, αὐτ. Τομ. 75. σελ. 92.

σῶν πρὸς τοῦτο τῶν εἰδήσεων, ἃς ἠδύνατο νὰ πορισθῇ ὁ συγγραφεὺς ἐκ τῶν ἐγγράφων τῆς Νεαπόλεως, ὅπου συνέταξε τὸ ἄρθρον. Ἐντεῦθεν ὁ Κ. Χὸπφ κατέβη εἰς Σικελίαν, ἔχουσαν, ὡς γνωστὸν, πλουσίας βιβλιοθήκας, καὶ μονὰς καὶ ἐκκλησίας ὧν τὰ γραμματοφυλακεῖα βρίθουσιν ἀρχαιοτάτων ἐγγράφων, ἀραβικῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ἑλληνικῶν, καὶ ἐν Πανόρμῳ ἀνεκάλυψε τὰ ἔγγραφα, τὰ περιέχοντα τὴν ἱστορίαν τῆς ὀγδοηκονταετοῦς ἐν Ἀθήναις Καταλωνικῆς κυριαρχίας, ἅτινα πρώην ἐνόμιζεν ὅτι ἐσώζοντο ἐν Βαρκινῶνι. Τὸ Πάνορμον καταλιπὼν μετέβη ὁ Κ. Χὸπφ εἰς τὴν λυπρόγαιον μὲν, ἀλλὰ κλέος ἀθάνατον λαβοῦσαν Μελίτην ἕνεκα τῆς ἐκ Ῥόδου ἐκεῖσε μεταβάσεως τῶν γενναίων ἱπποτῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ ἐκ Ἱεροσολύμων, καὶ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἐξήτασεν ἐνταῦθα τὰ ἐντελῶς εἰσέτι διατηρούμενα καὶ μεγάλως τὴν ἱστορίαν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Πελοποννήσου διαφωτίζοντα Βιβλία τῶν Βουλλῶν (**Libri Bullarum**) τοῦ ἱπποτικοῦ ἐκείνου τάγματος, καὶ ἀντέγραψε τὰ οὐκ ὀλίγα ἐν αὐτοῖς περιεχόμενα ἑλληνικὰ ἔγγραφα, ἅτινα βραδύτερον ἐκοινοποίησε φιλοφρόνως πρὸς τοὺς Κ.Κ. Μικλόσικ καὶ Μύλλερον, δημοσιεύσαντας αὐτὰ ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν Ἑλληνικῶν Διπλωμάτων τοῦ μεσαιῶνος (1).

Ἓν ἔτος καὶ ἐπέκεινα δαπανήσας εἰς ἃς εἴπομεν ἀνωτέρω ἐνδελεχεῖς ἐρεύνας, καιρὸν ἐνόμισε νὰ μεταβῇ καὶ εἰς τὴν ἱστορικὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος, ἐν ᾗ ἀπὸ τῶν νεκρωτάτων χρόνων νοερῶς διητᾶτο, καὶ ἐπεσκέφθη κατὰ πρῶτον τὴν Κέρκυραν, ἥτις διὰ τὴν μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Ἑλλάδος ἀξιόλογον αὐτῆς θέσιν καὶ τὰς πολιτικὰς αὐτῆς παλιντυχίας ἔτυχε τοῦ ἀρίστου μὲν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀρκούντως παρ' ἡμῖν ἐκτιμηθέντος δώρου τοῦ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κρίκος συνδέων διὰ στενοτέρων δεσμῶν δύο ἔθνη ὁμοιοπαθῆ καὶ ἀδελ-

(1) Περὶ τούτων οἱ ἐκδόται ποιούμενοι μνείαν ἐν τῇ προεισαγωγῇ λέγουσι τάδε, **Haece tabulario Melitensi Caroli Hopf diligentia eruit eiusdemque officiosa comitas nobiscum comunicavit (Acta et Dipl. III. σελ. XIX).**

φὰ, ἀμφότερα τὸ πάλαι ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ ἀγωνισθέντα καὶ ἀμφότερα νῦν ἔχοντα τὴν δικαίαν ἀξίωσιν περὶ ἀνακτήσεως τῆς πλήρους αὐτῶν ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας. Ἐλθὼν εἰς Κέρκυραν ὁ Κ. Χὸπφ ἀπετάθη πρὸς τὸν νῦν ἐπαξίως ἀντιπροσωπεύοντα τὸν σεπτὸν ἡμῶν ἄνακτα ἐν Ἀγγλίᾳ, τότε δὲ γραμματέα τῆς Ἰονίου Γερουσίας ἐπὶ τῷ Γενικῷ Τμήματι καὶ σοφὸν Καθηγητὴν τῆς πρώην Ἰονίου Ἀκαδημίας Κ. Βραΐλαν Ἀρμένην, καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ, εἰλικρινοῦς ὄντος τῶν γραμμάτων προστάτου, πᾶσαν δυνατὴν ἀρωγὴν, κελεύσαντος νὰ δειχθῶσι πρὸς τὸν Κ. Χὸπφ πάντα τὰ ἐν τοῖς δημοσίοις ἀρχείοις διατηρούμενα ἔγγραφα, καὶ συστήσαντος τὸν σοφὸν ἐρευνητὴν πρὸς τοὺς δυναμένους ὁπωσδήποτε ν' ἀποδῶσιν αὐτῷ χρήσιμοι. Ἐν Κερκύρᾳ δὲ εὗρεν ὁ Κ. Χὸπφ καὶ μνημεῖα καὶ ἔγγραφα τῆς Μεσαιωνικῆς ἐποχῆς πολλῷ μείζονα τῶν προσδοκιῶν αὐτοῦ. Ἐρευνήσας τὰ ἰδιωτικὰ γραμματοφυλακεῖα τῶν Κ.Κ. Προσαλέντου, Καβάσιλα, Βασιλάκη, Βάλβη (1), Δελβινιώτου, Ἀϊοβλασίτου, ἐπιτρόπου τοῦ ἐν Ἐνετίᾳ διαμένοντος καλοῦ κἀγαθοῦ Κ. Α. Μαρκέλλου, καὶ ἄλλων πλείστων, οἵτινες φιλοτίμως ἐπεδείκνυον αὐτῷ πᾶν ὅ,τι εἶχον τεθησαυρισμένον, συνέλεξεν ἐντεῦθεν πολύτιμα ἔγγραφα, εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Ἀνδηγαυῶν τὰ πλεῖστα ἀναφερόμενα, καὶ μὴ ὑπάρχοντα μηδ' ἐν αὐτῷ τῷ Γενικῷ Γραμματοφυλακείῳ τῆς Νεαπόλεως, ἐξ ὧν διαφωτίζεται πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ σκοτεινὸν εἰσέτι ζήτημα περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν τιμαρίων Κερκύρας. Ἀλλὰ πλουσίαν ἱστορικὴν ὕλην ἀνεκάλυψε πρὸ πάντων ἐν τῷ δημοσίῳ Γραμματοφυλακείῳ, οὗτινος ἐπαξίως εἰσέτι προΐσταται ὁ Κ. Σ. Προσαλέντης, τὸ γένος ἕλκων ἐξ ἀρχαίας Βυζαντινῆς οἰκογενείας, πατροπαράδοτον ἐχούσης οὐ μόνον τοῦ γένους, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἤθους τὴν εὐγένειαν, ὅστις ἐφιλοτιμήθη νὰ ὁδηγήσῃ τὸν

(1) Παρὰ τῷ Ἐνετῷ εὐπατρίδῃ Κ. Βάλβῃ, κληρονόμῳ τῆς Κρητικῆς οἰκογενείας Σκορδύλη εὗρε σὺν τοῖς ἄλλοις ὁ Κ. Χὸπφ ἀντίγραφον ἀρχαιοτάτου ἐγγράφου χρονολογουμένου ἀπὸ τοῦ 1183, δι' οὗ, κελεύσει τοῦ αὐτοκράτορος, Κωνσταντῖνος ὁ Δούκας, *μέγας ἑταιριάρ-*

σοφὸν Γερμανὸν ἐν τῷ δυσελίκτῳ ἐκείνῳ λαβυρίνθῳ, δείξας αὐτῷ πάντα τὰ μελέτης καὶ ἐρεύνης ἄξια. Ἡ ἐκ μεμβράνης μεγάλη βίβλος, ἡ περιέχουσα τὰ ὑπὸ τῆς Ἐνετίας παραχωρηθέντα προνόμια πρὸς τὴν κοινότητα Κερκύρας, αἱ πολύτιμοι τῶν διαφόρων τῆς νήσου Συνδίκων λογοδοσίαι, τὰ κομψῶς δεδεμένα καὶ καλλιγραφικῶς γεγραμμένα βιβλιάρια τῶν εἰς Ἐνετίαν ὑπὸ τῶν Κερκυραίων πεμφθεισῶν πρεσβειῶν ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς νήσου, τὸ ἀντίγραφον τῆς καείσης ὑπὸ τῶν ἄλλοτε δεσποζόντων τῆς Ἑπτανήσου δημοκρατικῶν Γάλλων χρυσῆς βίβλου τῶν εὐπατριδῶν Κερκύρας, οἱ μεγάλοι καὶ παχεῖς τόμοι τῶν ἀναγραφῶν τῶν τιμαρίων, πάντα ταῦτα καὶ πλεῖστα ἄλλα, ἅτινα συντομίας χάριν παραλείπομεν, λίαν ἐπιμελῶς ἐξητάσθησαν ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Γερμανοῦ, ἀλλὰ πλείονα κατέβαλεν οὗτος προσοχὴν καὶ φροντίδα εἰς τὰ ἔγγραφα τῆς Ἀνδηγαυϊνῆς δυναστείας, καὶ λίαν εὐλόγως, διότι ἐκ τῆς τούτων ἐρεύνης προκύπτει ἡ ἐξήγησις πολλῶν ἄλλως ἀνεξηγήτων γεγονότων τῆς Ἐνετικῆς ἐποχῆς. Ὅσοι τότε ηὐτύχησαν νὰ συνάψωσι μετ' αὐτοῦ σχέσιν ἐνθυμοῦνται βεβαίως μετὰ πόσης καταπληκτικῆς εὐκολίας ἀνεγίνωσκε καὶ πόσης θαυμαστῆς ταχύτητος ἀντέγραφε τὰ δυσανάγνωστα καὶ ὑπὸ τοῦ χρόνου σχεδὸν ἐξίτηλα ἔγγραφα τῶν Ἀνδηγαυῶν, καὶ ἐνθυμοῦνται προσέτι ὁπόσον μακάριος ὁ εἰλικρινὴς ἐκεῖνος τῶν γραμμάτων ζηλωτὴς ἐφαίνετο ὁσάκις ἀνεκάλυπτέ τι νέον ἢ διὰ τῆς συνδιαλέξεως ἐπληροφορεῖτο περί τινος ἱστορικοῦ γεγονότος ὑπ' αὐτοῦ πρώην ἀγνοουμένου. Ἰδίως δὲ κατεγο-

---

χης καὶ κεφαλὴ τῆς νήσου Κρήτης ἀποδίδωσι πρὸς τοὺς Σκορδύλας κτήματά τινα ὑπ' αὐτῶν πρώην κατεχόμενα. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο λαβόντες παρὰ τοῦ Κ. Χὸπφ ἐξέδωκαν οἱ Κ. Κ. Μικλόσικ καὶ Μύλλερος (**Acta et diplom. Γ'.** σελ. **235**), ἔστι δὲ τὸ ἀρχαιότατον τῆς Συλλογῆς αὐτῶν. Ἀλλ' ἐν ᾧ οἱ δύο οὗτοι λόγιοι νομίζουσιν, ἀγνοοῦμεν ἐπὶ τίνι λόγῳ, πλαστὸν τὸ ἔγγραφον, ὁ Κ. Χὸπφ, ἄριστος τῶν τοιούτων κριτής, οὐδόλως ἀμφιβάλλει περὶ τῆς γνησιότητος αὐτοῦ (**Ersch und Gruber, Encyk.** Τμ. Α. Τόμ. 85. σελ. 179)

ήτευον τὸν ἄνδρα τὰ ἱςορικὰ μνημεῖα τοῦ οὐχὶ ἀδόξου τῆς Κερκύρας παρελθόντος, καί τοι ὑπὸ ξένην κυριαρχίαν διατελεσάσης, καὶ ἡσυχίαν δὲν εἶχεν ἀκούων ὅτι βέβηλοι χεῖρες κατηδάφισαν τὸν ταπεινὸν μὲν, ἀλλὰ σεβαστὸν καὶ ἐνδόξων ἀναμνήσεων πλῆρες οἰκοδόμημα τοῦ Συμβουλίου τῶν εὐπατριδῶν τῆς νήσου, κείμενον παρὰ τῷ παλαιῷ φρουρίῳ, δεξιόθεν τῷ εἰσελθόντι, ἀπέναντι τῆς θέσεως, ἔνθα νῦν κεῖται ὁ ἀνδριὰς τοῦ ῥυσαμένου τὴν Κέρκυραν ἀπὸ τῆς τυραννίας τῶν βαρβάρων κλεινοῦ κόμητος Σχυλεμβουργίου (1)· καὶ δικαίως ἠγανάκτει μανθάνων ὅτι ἐκ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας τῆς ἐπ' ὀνόματι πρώην μὲν τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ, εἶτα δὲ τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου, ἐν ᾗ παρεδόθησαν αἱ κλεῖδες τῆς πόλεως Κερκύρας τοῖς Ἐνετοῖς (2), βαρβαρικῶς ἀφῃρέθη ἀρχαιοτάτη λατινικὴ ἐπιγραφὴ μνημονεύουσα τὸ οὐχὶ μνήμης ἀνάξιον γεγονός· ἐτέρπετο δὲ τοὐναντίον ἐπισκεπτόμενος τὸν πάνσεπτον τοῦ πολιούχου Ἁγίου Σπυρίδωνος ναὸν, ὅπου πολλὰ ὑπάρχουσι τ' ἀναπολοῦντα τὸ παρελθὸν μνημεῖα, ἐν οἷς ὄψεως πρὸ πάντων ἄξιαι δύο μεγάλαι, ἀκοίμητοι ἄλλοτε, ἀργυραῖ κανδῆλαι, τεκμήριον τῆς πρὸς τὸν Ἅγιον εὐσεβείας καὶ εὐγνωμοσύνης ἡ μὲν τῆς Ἐνετικῆς Συγκλήτου, ἡ δὲ τῶν εὐπατριδῶν τῆς νήσου ἕνεκα τῆς ὑπ' ἐκείνου πρὸς ἀπόκρουσιν

---

(1) Τὸ ζωγραφητὸν ἀφομοίωμα τοῦ Συμβουλίου τούτου εὐτυχῶς διατηρήθη ἔν τινι μεγάλῃ καὶ ὡραίᾳ εἰκόνι τῶν Ἁγίων Ἰάσωνος καὶ Σωσιπάτρου, ἥτις ἔργον οὖσα τοῦ δοκίμου ζωγράφου Σπυρίδωνος Σπεράντσα, ἀκμάσαντος ἐπὶ τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς Ἐνετικῆς ἐν Κερκύρᾳ κυριαρχίας, ἀνήρτηται νῦν παρὰ τῷ ἀρχιερατικῷ θρόνῳ τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος καὶ παρίστησιν ἐκτὸς τῶν δύο εἰρημένων ἁγίων τὸ φρούριον Κερκύρας,— ἐφ' οὗ κυματίζει τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἡ σημαία,— καὶ τὴν εἰς αὐτὸ φέρουσαν ὁδὸν, παρ' ᾗ φαίνεται τὸ οἰκοδόμημα τοῦ Συμβουλίου.

(2) Διὸ καὶ ἐπὶ Ἐνετοκρατίας κατὰ τὴν 20 Μαΐου, καθ' ἣν ἡμέραν ἐγένετο ἡ παράδοσις, ἐψάλλετο κατ' ἔτος μεγάλη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ δοξολογία, ἐν ᾗ παρευρίσκοντο αἱ ἀρχαὶ πᾶσαι καὶ οἱ πρόκριτοι Κερκύρας (Isolario del P. Coronelli Venezia. 1696. Α. σ. 171).

τῶν Τούρκων χορηγηθείσης ἀντιλήψεως (1)· καὶ ἐχάρη ἰδὼν τὴν οὐ μακρὰν τῆς πόλεως Κερκύρας ἐπὶ καταφύτου καὶ παραθαλασσίου λόφου κειμένην μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἡλιοῦ, εἰς ἣν ἀπεχώρησε καὶ ἐν ῇ ἐπὶ μῆνας πέντε κατέμεινε μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων Γεώργιος ὁ Φραντσῆς (2), ὁ τελευταῖος τῶν Βυζαντινῶν

---

(1) Ἡ μὲν πρώτη, περὶ ἧς ὅρα **Poiago. Le Leggi Municipali delle Isole Ionie. Corfù. 1846. Α'. σ. 426**, φέρει τρὶς τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν.

Ob Servatam Corcyram Divo Spyridioni Tutelari Senatus Venetus Anno MDCCXVI.

Ἡ δὲ ἑτέρα δὶς τὴν ἑξῆς,

Divo Spyridioni Tutelari Utraque Classe Protecta Andrea Pisani Supremo Duce Utriusque Classis Nobiles Ex Voto Anno MDCCXVII.

Ἐξεδόθησαν δὲ ἀμφότεραι ὑπὸ τῶν ΚΚ. Ν. Τ. Βουλγάρεως καὶ Ν. Β. Μάνεση ἐν τῇ ὑπ' αὐτῶν ἐκ τῆς Ἰταλικῆς μεταφρασθείσῃ Ἀληθεῖ Ἐκθέσει περὶ τοῦ ἐν Κερκύρᾳ Θαυματουργοῦ Λειψάνου τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος ὑπὸ Νικολάου τοῦ Βουλγάρεως (Ἐν Κερκύρᾳ 1867. σ. 66), ἣν οἱ δύο οὗτοι λόγιοι ἐπλούτησαν διὰ πολλῶν σημειώσεων καὶ πλείστου λόγου ἀξίων προσθηκῶν. Ἀξιοθέατος πρὸς τούτοις ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ ἐστὶ πολύτιμος σταυρὸς ἐκ χελώνου καὶ ἐλέφαντος, ὃν οἱ φυγάδες Κρῆτες μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἅλωσιν τῆς ἡρωϊκῆς αὐτῶν πατρίδος μετεκόμισαν εἰς Κέρκυραν μετὰ τῶν ἱερῶν σκευῶν καὶ βιβλίων καὶ κωδώκων τῶν ὑπεξαιρεθέντων ἐκ τῆς ἀπληστίας τῶν βαρβάρων καὶ κατέθηκαν εἰς τὴν ἐν Γαρίτσῃ ἐκκλησίαν τῶν Τριῶν Μαρτύρων, ἀφ' ἧς διαρπασθεὶς ὑπὸ τῶν Γάλλων δημοκρατῶν, λεηλατησάντων τοὺς ἱεροὺς ναοὺς πρὸς συλλογὴν ἀργύρου καὶ καυσίμου ὕλης, ἐδωρήθη ὑπ' αὐτῶν ὕστερον τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου, ἵνα οὕτως ἐν μέρει ἐλαττώσωσι τὰ μυρία καθ' ἑαυτῶν παράπονα τῶν ὀρθοδόξων.

(2) Ἦλθεν οὗτος ἐνταῦθα ἐκ τοῦ ἐν Κερκύρᾳ χωρίου τῶν Μολυβατινῶν, ὅπου κατέφυγε διὰ τὸν φόβον τῆς ἐν τῇ πόλει ἐνσκηψάσης πανώλους νόσου. Λέγει δέ που καὶ αὐτός. «Καὶ μετὰ καιρὸν δὲ κάθισμα εὑρὼν τὸ εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου Ἡλίου πλησίον τοῦ ἄστεος, ἀπελθόντος μου ἐκεῖσε κατῴκησα Σεπτεμβρίῳ ἕκτῃ τοῦ

χρονογράφων (1)· καὶ εἰς περιδιάβασιν ἐξερχόμενος παντὸς ἄλλου δρόμου προὐτίμα τὸν φέροντα εἰς τὴν ἐν Ἀνεμομύλῳ μονὴν τῶν ἁγίων Ἰάσωνος καὶ Σωσιπάτρου (2), ἐν ᾗ ἐτάφη ἡ σύζυγος Θωμᾶ τοῦ Παλαιολόγου, δεσπότου τῆς Σπάρτης, ἀδελφοῦ τοῦ εὐκλεῶς

6970 ἔτους. Κατέμενον μετὰ τῶν ἐμῶν καὶ μόνον ἐδεόμην τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἡμᾶς ἐλεήσῃ καὶ ἐξοικονομήσῃ ὑπὸ τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθότητος. Διαβιβάσαντός μου οὖν ἐκεῖσε μῆνας πέντε, καὶ πρός τινα καιρὸν οὐδὲν ἐνοήσαμεν ἀναπαυθῆναι μετὰ τῶν ἐχόντων τὸ τοιοῦτον κάθισμα» (Γεωρ. Φραντσῆ Χρον. σ. 411 Ἐκδ. Βόν.).

(1) Ὁ πολύτλας οὗτος λόγιος καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ καταλήγει τὸ χρονικὸν αὐτοῦ λέγων τάδε «Τέλος τοῦ παρόντος ἱστορικοῦ ἤτοι χρονικοῦ βιβλίου, παρ' ἐμοῦ τοῦ συγγραφέως πονηθὲν αἰτήσει τινῶν εὐγενῶν Κερκυραίων, παρακαλούντων με, ἵνα μὴ σιωπῇ παραλείψω ἃ οἶδα ὀφθαλμοφανῶς καὶ ἤκουσα καὶ ἀνέγνωκα. Καὶ οὕτως ἔγραψα ἰδιοχείρως καὶ ἀπέδωσα ἀνὰ χεῖρας τοῦ εὐλαβεστάτου ἱερέως κὺρ Ἀντωνίου. Καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες εὔχεσθέ μοι διὰ τὸν κύριον, εἰ ἔλαθέ τι· τὸ γῆρας γὰρ τὸ ἐμὸν καὶ ἡ δεινὴ ἀσθένεια οὐκ εἴασέ με καλῶς διορθῶσαι. Ἐγράφη οὖν ἔτει τῷ ἀπὸ τῆς κτίσεως κόσμου 6986, Μαρτίου 29, ἰνδικτιῶνος ἑνδεκάτης» (αὐτ. αὐτ. σ. 452.).

(2) Αὕτη ἡ μόνη ἐν Κερκύρᾳ Βυζαντινὸν ῥυθμὸν ἔχουσα ἐκκλησία ἦν ἄλλοτε κτῆμα τοῦ ἀρχαίου καὶ περιφανοῦς οἴκου τῶν Πετριτῶν, ὡς δηλοῖ τὸ *πετρίτου* πτέρυγα φέρον οἰκόσημον τῶν πρώην κτητόρων, λανθάνον τοὺς πολλοὺς καὶ ἐπὶ τῆς μεσαίας τοῦ νάρθηκος ἀψῖδος εἰσέτι διατηρούμενον. Μετὰ πολλῶν ἐπαίνων μνημονεύει ὁ Φραντσῆς τὸν ἐφημέριον αὐτῆς Δωρόθεον, ὃν βουλόμενος νὰ ἴδῃ συνεχέστερον ἀπῆλθεν ἐξ ἧς πρότερον διέτριβε μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἠλιοὺ καὶ μετέβη εἰς τὸ πλησιέστερον κείμενον *ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν τριάκοντα δύο ἱερέων τοῦ ἁγίου Νικολάου κάθισμα τὸ ἐπονομαζόμενον τοῦ Ταρχανιώτου* (αὐτ. σ. 411—12). Τὸν θάνατον δὲ αὐτοῦ ἔκλαυσε πικρῶς ὁ γέρων καὶ πολυπαθὴς φυγάς, ὡς στερηθεὶς ἀρίστου φίλου καὶ ἐν αἷς διετέλει δυσχερείαις ἐλεήμονος εὐεργέτου (αὐτ. σ. 424). Οὐχὶ ἄκαιρον δέ, ἐὰν προσθῶμεν ἐνθάδε ὅτι ἐφημέριος τοῦ ἱεροῦ τούτου ναοῦ ὑπῆρξε κατὰ τὸν ΙΖ'

πεσόντος Κωνσταντίνου, Αἰκατερίνη (1), καταφυγοῦσα ἐν ἔτει 1461 εἰς Κέρκυραν, ἐν ᾗ εὗρον ἄσυλον μετὰ τὴν ἅλωσιν καὶ οὐκ ὀλίγοι τῶν προκρίτων Κωνσταντινουπόλεως, οἵτινες ἐγκαταστάντες ἐν τῇ νήσῳ προσεγράφησαν ὀψιαίτερον, ὡς οἱ Θεοτόκαι, (2), εἰς τοὺς εὐπατρίδας Κερκύρας.

Ἀφ' οὗ ἐπὶ ἕνα μῆνα διατρίψας ἐν Κερκύρᾳ εἶδε καὶ ἀντέγραψεν ὅσα ἐνόμιζε πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ λυσιτελῆ, μετέβη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1863 εἰς Ζάκυνθον, ὅπου ἐπὶ τρεῖς ἑβδομά-

---

αἰῶνα ὁ σοφὸς Κρὴς ἱερομόναχος Ἀρσένιος ὁ Καλλούδης, περὶ οὗ λαλοῦσιν οἱ περιηγηταὶ Σπὼν καὶ Οὐήλερος, οἵτινες γνώριμοι αὐτοῦ ἐγένοντο (**Voyage d'Italie, de Dalmatie, de Gréce et du Levant par I. Spon et G. Wheler. Amsterdam. 1679.** Α'. σ. 96.). Ὅρα δὲ καὶ τὸν ἄριστον Περὶ τῶν ἐν Κερκύρᾳ Ἀκαδημιῶν καὶ τῶν Συγχρόνων αὐταῖς λογίων ἐκφωνηθέντα λόγον ὑπὸ τοῦ περικλεοῦς Μουστοξύδου τῇ 5 Ὀκτωβρίου 1845 ἐνώπιον τῆς ἐν Κερκύρᾳ ἑταιρίας τῶν Φιλομαθῶν.

(1) «Ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς ἡ βασίλισσα κακῶς διάγουσα ἐν Κερκύρᾳ, ἐλεηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, τῷ αὐτῷ ἑβδομηκοστῷ ἔτει Αὐγούστου ιϛ' ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν τῇ τῶν ἁγίων ἀποστόλων μονῇ, Ἰάσωνος λέγω καὶ Σωσιπάτρου» (Γεωρ. Φραν. Χρον. σ. 413).

(2) Ὅτι ὁ περιώνυμος τῶν Θεοτοκῶν οἶκος, ἐξ οὗ πολλοὶ καὶ σοφοὶ ἐβλάστησαν γόνοι, ἦλθεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀποδεικνύεται ἐξ ἀρχαίου γενεαλογικοῦ στέμματος, διατηρουμένου παρ' αὐτοῖς, ἐν ᾧ ἀναγινώσκονται τάδε,

Κοπια ευγαμενι απο αλι μια ομια τον προγενιτορω μας το Θεοτοκαδονε ησεθιμισι τον πεδιο μας ηγουν τον ποστερον δια να ηξερουν τους προγενιτορους τους πουθε καταγοντε κε πιι ητονε και πως επροτοκαταντισε ηστους Κορφους αφοῦ εχμαλοτιστικανε απο (sic) *στην Κοσταντινουπολι* 1453 *εχμαλοτισμενι απο το Μαγομετο νο του Αμορα κε προτι οπου ηρθανε ητονε η κάτοθεν. Εστεκαν ηστην κοντραδα του αγιου Ιακοβου λεγομενου στην Παυλιανα.*

(Ἕπονται τὰ ὀνόματα, περὶ ὧν ἄλλοτε).

Ἕτερον δὲ στέμμα, πολλῷ νεώτερον καὶ ἧττονος πίστεως ἄξιον,

δας ἀπήλαυσε τῆς ἐνθουσιώδους φιλοξενίας τῶν κατοίκων τῆς ἀνθοστεφοῦς καὶ εὐάνδρου ἐκείνης νήσου, οἵτινες πᾶσαν βοήθειαν παρέσχον πρὸς τὸν λόγιον Γερμανὸν, τὸν μὴ φεισθέντα κόπων καὶ μόχθων καὶ ἀποφασίσαντα νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ αὐτὴν τὴν Ζάκυνθον πρὸς εὕρεσιν λειψάνου τινὸς καὶ ἐγγράφου δυναμένου νὰ προσθέσῃ νέας εἰδήσεις εἰς τὰς πολλὰς ὑφ' ἑαυτοῦ ἤδη συνειλεγμένας ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς δυτικοῖς Εὐρώπης περὶ τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας τῆς Ζακύνθου. Καί τοι δὲ βραχὺ διάστημα μείνας ἐνταῦθα, εὗρεν ὅμως οὐκ ὀλίγα διπλώματα, Ἑλληνικὰ τὰ πλεῖστα, τῆς δευτέρας δυναστείας τῶν Κομήτων Ζακύνθου, ἑλκόντων τὸ γένος, ὡς γνωστὸν, ἐκ τοῦ οἴκου τῶν ἐκ Τόκκων, ἅτινα διέφυγον τὴν προσοχὴν τῶν ἄλλως ἐπιμελεστάτων τῶν πατρίων μνημείων ἐρευνητῶν καὶ ἐξηγητῶν Κ. Κ. Λούντσα καὶ Χιώτου, καὶ ἀντέγραψε τὴν ὑπὸ πολλῶν μνημονευομένην, ἀλλ' ἀνέκδοτον εἰσέτι διατελοῦσαν σπουδαιοτάτην καὶ ἐκτενεστάτην Ἀναγραφὴν τῶν κτημάτων καὶ δούλων τῆς τῶν λατίνων ἐπισκοπῆς τῆς Κεφαλληνίας, γενομένην ἐν ἔτει 1264, ἐπὶ τοῦ Κόμητος Ῥιχάρδου τοῦ Οὐρσίνου, ἥτις διατηρεῖται ἐν τῷ γραμματοφυλακείῳ τῆς δυτικῆς Μητροπόλεως τοῦ Ἁγίου Μάρκου, περιέχοντος πολλὰ καὶ καλὰ μνημεῖα τῆς ἐν Ἑλλάδι Φραγκοκρατίας.

Ἀπελθὼν ἐκ Ζακύνθου ἐτράπη ὁ σοφὸς ἀνὴρ εἰς Ἀθήνας, ἧς τὸ σεπτὸν ὄνομα, παῖς ἔτι ὢν ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ πατρὸς νὰ προφέ-

---

φέρει τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι ἦλθον ἐξ Ἀθηνῶν. Αἱ δύο ἀντιφάσκουσαι αὗται μαρτυρίαι ἴσως συμβιβάζονται, ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι πρὸ τῆς ἐν Κερκύρᾳ ἐγκαταστάσεως μετέβησαν οἱ Θεοτόκαι εἰς Ἀθήνας.

Corcyram veniens, patriis decessit Athenis
Anno, qui est infra, duxit et inde decus
Gens Theotochī. Heu prisca nobilitate decora
Quem cernis, primo stipite refloruit
Servavitque decus, laudique adjunxit honores
Quae quantum valeant dicere stemma potest.
Anno MCCCCLIII.

ρῃ μετ' εὐλαβείας. Ἰδὼν δὲ κατὰ πρῶτον τὴν σεβαστὴν πόλιν τῆς Παλλάδος ᾐσθάνθη σφοδρῶς τὴν καρδίαν πάλλουσαν, — καὶ τίνος δὲν ἔπαλεν ἡ καρδία προσερχομένου κατὰ πρῶτον εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ταῦτα τῶν γραμμάτων; — Ἀναλογιζόμενος δὲ τὴν πάλαι αὐτῆς δόξαν, τὴν ἐπὶ Ῥωμαίων καὶ Βυζαντινῶν ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβολήν, τὰς ἀλλεπαλλήλους αὐτῆς μεταβάσεις ἀπὸ τῆς Γαλλικῆς εἰς τὴν Καταλωνικὴν καὶ Φλωρεντινὴν κυριαρχίαν, τὴν ἐπὶ τῶν μισοκάλων τελευταίων αὐτῆς δεσποτῶν ἀφόρητον τυραννίαν, βαθέως συνεκινήθη, βλέπων φανερῶς ἐλεγχόμενον τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων τὸ ἄστατον καὶ σφαλερόν, ἀλλὰ συγχρόνως ἐθαύμασε τὴν ζωτικὴν δύναμιν τῆς θαυματουργοῦ ταύτης πόλεως, ἥτις τραυματιζομένη θεραπεύει μετὰ σπουδῆς τὰς ἰδίας πληγάς, καταβληθεῖσα ἀναπηδᾷ ζωηροτέρα, τυραννουμένη ἐξανίσταται κατὰ τῶν δεσποτῶν, ἀποκοπεῖσα τὴν κεφαλὴν γίνεται φοβερωτέρα ἐκφύουσα πλείονας, ὡς νέα Ὕδρα, κεφαλάς, καὶ δὲν θέλει κατ' οὐδένα τρόπον ν' ἀποθάνῃ, διότι συναισθάνεται ὅτι ἔχει ὑψηλὴν εἰσέτι ἐν τῷ κόσμῳ ἀποστολήν, διότι θέλει φιλοστόργως νὰ περισυνάξῃ ὡς νέα Σιών, τὰ περίλυπα καὶ διεσπαρμένα αὐτῆς τέκνα. Ἀλλ' ὁ θαυμασμὸς οὗτος πρὸς τὰς κλεινὰς Ἀθήνας δὲν ἦτο καὶ ἀμιγὴς μελαγχολικῶν σκέψεων, προερχομένων ἐκ τῆς τότε καταστάσεως τῶν ἐν Ἑλλάδι πραγμάτων, διεγειράντων εἰς τὸν νοῦν τοῦ σοφοῦ περιηγητοῦ γλυκύθυμον ἀνάμνησιν τῆς παιδικῆς αὐτοῦ ἡλικίας. Μόλις τετραετοῦς ὄντος τοῦ Κ. Χόπφ, ὁ πρώην ἀοίδιμος τῆς Ἑλλάδος βασιλεὺς Ὄθων, διερχόμενος τὴν Γερμανίαν μετὰ τῆς νέας καὶ χαριέσσης αὐτοῦ νύμφης, κατέλυσεν ἐπὶ μίαν ἡμέραν ἐν Χὰμ μετὰ τῆς βασιλικῆς ἀκολουθίας. Τότε εἶδε τοὺς πρώτους Ἕλληνας ὁ Κ. Χόπφ καὶ τὴν μνήμην αὐτῶν ἐτήρησε πάντοτε ζωηροτάτην. Ἀχθεὶς δὲ τυχὸν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης ἠρωτήθη παρὰ τοῦ βασιλικοῦ ζεύγους, οὗτινος ἐδέχετο τοὺς ἀσπασμούς, ἐὰν ἤθελε ν' ἀκολουθήσῃ αὐτὸ εἰς τὴν Ἑλλάδα. «Εἶμαι ἀκόμη μικρός», ἀπήντησε τότε ὁ εὐφυὴς παῖς, «ἀλλ', ὅταν αὐξήσω, θὰ ἔλθω». Ὁ παῖς ἀνδρωθεὶς ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ, ἀλλ', ὅτ' ἐπε-

σκέφθη τὰς Ἀθήνας, ὁ βασιλεὺς Ὄθων περιεπλανᾶτο φυγὰς, ἐξελαθεὶς ἐκ τῆς χώρας, ἣν ἠγάπησεν ὡς ἰδίαν πατρίδα, καὶ ὁ σοφὸς ξένος ἤκουεν ἐν ταῖς ὁδοῖς τῶν Ἀθηνῶν ᾄσματα ὑβριστικὰ ἀντὶ εὐλογιῶν, τύραννον ἀποκαλοῦντα τὸν ἀγαθὸν γόνον τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει φιλελληνικωτάτου τῆς Βαυαρίας βασιλέως Λουδοβίκου. Εἰς ἀπόδειξιν ὅμως τῆς ἄκρας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους φιλομαθείας καὶ τοῦ εἰλικρινοῦς αὐτοῦ πρὸς τὴν παιδείαν σεβασμοῦ ὁμολογητέον ὅτι, ἐν ᾧ πάντων τὰ πνεύματα ἐταράσσοντο, τὰ μὲν ὑπὸ πολλῆς πίστεως τοῖς παροῦσι, τὰ δὲ ὑπὸ μεγάλης περὶ τοῦ μέλλοντος ἀδημονίας, καὶ ἡ ἐποχὴ δὲν ἦτο ἡ πρὸς ἱστορικὰς ἐρεύνας καταλληλοτέρα, οὐχ ἧττον ὅμως ὁ Κ. Χὸπφ ἔτυχε λαμπρᾶς ἐν Ἀθήναις ὑποδοχῆς παρὰ τῶν οὐκ ὀλίγων αὐτόθι τῶν γραμμάτων θεραπευτῶν, καὶ Κυβερνητικὸν διάταγμα, ὑπογραφὲν ὑπὸ τοῦ Κ. Δεληγιώργη (1), θερμῶς συνίστα τὸν ἄνδρα πρὸς τοὺς πολίτας τοῦ πρώην βασιλείου, παρακαλῶν αὐτοὺς νὰ ἐπιδείξωσι τῷ σοφῷ ξένῳ πάντα τὰ δυνάμενα νὰ συντελέσωσιν εἰς ἐντελεστέραν ἔκδοσιν τῆς ὑπ' αὐτοῦ συγγραφομένης μεσαιωνικῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἐξ Ἀθηνῶν ἀπελθὼν κατέπλευσεν ὁ Κ. Χὸπφ εἰς Σύρον, ἐν ᾗ ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τοῦ πολυμαθοῦς συγγραφέως τῶν Ἀλβανικῶν Μελετῶν καὶ ἐκδότου τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Ἀλβανικῶν Παραμυθίων Κ. Hahn, προξένου τῆς Αὐστρίας ἐν Σύρῳ, ὅστις οὐκ ὀλίγας ἐχορήγησε τῷ Κ. Χὸπφ ἱστορικὰς, γενεαλογικὰς καὶ γεωγραφικὰς περὶ Ἀλβανίας εἰδήσεις πρὸς διαφώτισιν τοῦ ἀνωτέρω ὑφ' ἡμῶν μνημονευθέντος χρονικοῦ τοῦ Μουζάκη. Ἀφ' οὗ δ' ἐντεῦθεν ἐπεσκέφθη καὶ τῶν λοιπῶν Κυκλάδων ἐκείνας, ἐν αἷς ἐπληροφορήθη ὅτι ὑπῆρχον ἔγγραφα τῆς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς, καὶ ἀντέγραψεν ὅσας εὗρε μεσαιωνικὰς ἐπιγραφὰς, καὶ ἔλαβε τοὺς τύπους τῶν οὐχὶ εὐαρίθμων οἰκοσήμων, ἅτινα καὶ ἐν διπλώμασι, καὶ ἐπὶ δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν οἰκοδομημάτων καὶ ἐπὶ ἱερῶν ναῶν ἀπαντῶνται ἐν ταῖς οὐκ ὀλίγον ἀκμασάσαις κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Φράγκων δυναστῶν ἐκεί-

(1) Ἀριθ. Πρωτ. 3501, ἀπὸ 31 Ἰαν. 1863.

ναις νήσοις, ἐπανῆλθεν εἰς Γερμανίαν κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1863, οὐ μόνον φέρων μεθ' ἑαυτοῦ πολύτιμον θησαυρὸν εἰδήσεων καὶ ἐγγράφων καὶ χρονικῶν ἀνεκδότων, ἀλλὰ καὶ ἤδεῖαν ἔχων τὴν μνήμην ἧς ἔλαβεν εἰλικρινοῦς δεξιώσεως καὶ φιλοξενίας παρὰ τῶν Ἑλλήνων, πρὸς οὓς διατελεῖ τρέφων ἀνεξάλειπτα εὐγνωμοσύνης αἰσθήματα.

Ἐλθὼν εἰς Greifswald ἀποληγούσης τῆς ἐαρινῆς τῶν πανεπιστημιακῶν μαθημάτων ἑξαμηνίας καὶ μὴ δυνηθεὶς διὰ τὸ βραχὺ τοῦ χρόνου νὰ ἐπιχειρήσῃ τακτικὴν σειρὰν μαθημάτων μετέβη εἰς Χὰμ πρὸς τοὺς οἰκείους. Οὔπω δὲ ἀναλαβὼν ἐκ τῆς μακρᾶς καὶ ἐπιπόνου περιοδείας ἐξέδωκεν ἐνταῦθα γλαφυρωτάτην Ἀγγελίαν, καταχωρισθεῖσαν καὶ ἑλληνιστὶ ἔν τε τῇ Κλειοῖ καὶ τῇ Πανδώρᾳ, περὶ δημοσιεύσεως Ἑλληνοφραγκικῶν χρονικῶν (1), ἐν ᾗ ἀγγελίᾳ ἐξετίθη διὰ βραχέων τὴν τούτων σπουδαιότητα, δυναμένων ἐν μέρει νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς συμπλήρωμα τῆς ἐν Βόννῃ Συλλογῆς τῶν Βυζαντινῶν Ἱστορικῶν· ἀλλὰ δυστυχῶς τὸ ὑπὸ τῶν φίλων τῶν μεσαιωνικῶν μελετῶν ἀνυπομόνως περιμενόμενον τοῦτο πόνημα ἕνεκα διαφόρων αἰτίων πάντη ἀνεξαρτήτων τῆς θελήσεως τοῦ σοφοῦ ἐκδότου ἔμεινεν εἰσέτι ἀδημοσίευτον. Ταὐτοχρόνως σχεδὸν ὁ ἀκάματος λόγιος παρήγαγεν εἰς φῶς καὶ διεξοδικὴν πραγματείαν περὶ τοῦ ἐκ Βονωνίας οἴκου τῶν Gozzadini, οὗτινος κλάδος τις, ἐγκαταστὰς κατὰ τὴν ΙΓ' ἑκατονταετηρίδα ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει (2), ἐκτήσατο προϊόντος τοῦ χρόνου οὐ μόνον μεγάλα κτήματα ἐν Εὐβοίᾳ καὶ Θήρᾳ, ἀλλὰ καὶ τὰς νήσους Κύθνον, Ἀνάφην, Σίφνον, μέρος τῆς

---

(1) Graeco-romanische Chroniken aus Handschriften öffentlicher und Privat-Bibliotheken zu Athen, Brüssel, Genf, Genua, Kopenhagen, Mailand, München, Naxos, Neapel, Pavia, Santorin, Turin, Venedig, Verona, Wien und Zante grösstentheils zumersten Male herausgegeben mit Anmerkungen und Erläuterungen von Dr. Carl Hopf.

(2) Ersch und Gruber, Encyklop. Τόμ. 76. σελ. 415.

Κέω, τὴν Φολέγανδρον, Πολύαγον, Σίκινον, Γύαρον, Κίμωλον καὶ ἄλλας, ὧν ἐκράτησεν ἐν μέρει ὁ οἶκος οὗτος καὶ ἄχρι τῆς ἀρχῆς τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος. Ἀναγκασθεὶς δὲ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Greifswald κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν πανεπιστημιακῶν μαθημάτων προείλετο νὰ κατοικήσῃ ἐν Ἐλδένῃ, ὡραίᾳ ἐπὶ τῇ Βαλτικῇ πόλει, μίαν ὥραν περίπου ἀπεχούσῃ τῆς πόλεως, εἰς ἣν μετέβαινε μόνον παραδόσεως χάριν. Ἐν τῷ ἀποκέντρῳ δὲ τούτῳ ἀναχωρητηρίῳ καίτοι κακῶς διάγων διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων πρὸς τὰς ἱστορικὰς αὐτοῦ μελέτας βοηθημάτων, δὲν ἐγκατέλειψεν ὅμως αὐτάς, ἀλλὰ διεκαρτέρησεν ἐργαζόμενος ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ μεσαιῶνος καὶ ἀντέγραψεν ὡραῖον ἐκ Μονάχου κώδικα, περιέχοντα πολλὰ καὶ ἀνέκδοτα τεμάχια τῶν περιηγήσεων Κυριακοῦ τοῦ ἐξ Ἀγκῶνος, καὶ ἕτερον ἐκ τῆς Βελγικῆς, περιλαμβάνοντα ἀνέκδοτον ἀφήγησιν τῆς ἐν ἔτει 1453 ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως γενομένην ὑπὸ Ἀδὰμ τοῦ ἐκ Μοντάλδου. Τῶν πολλῶν δὲ αὐτοῦ κόπων καὶ σπουδῶν μεγάλην ἔλαβε τὴν ἠθικὴν ἀμοιβήν, ἐπαινεθεὶς ὑπὸ τῆς Πρωσσικῆς Κυβερνήσεως, ἥτις ἔσπευσε νὰ δημοσιεύσῃ τὰς διαφόρους ἐκθέσεις τῶν περιοδειῶν αὐτοῦ, καὶ τιμηθεὶς ὑπὸ τῆς γειτονευούσης Ἀκαδημίας τῆς Πετρουπόλεως, ἥτις εἰς ἔνδειξιν τῆς ὑπολήψεως καὶ βαρύτητος, ἣν ἀπέδιδεν εἰς τὰς ἱστορικὰς αὐτοῦ ἐρεύνας, ἔπεμψεν εἰς δῶρον τῷ λογίῳ ἀνδρὶ πάντα τὰ τὸν Ἑλληνικὸν μεσαιῶνα ἀφορῶντα Ῥωσσικὰ πονήματα, ἵνα μὴ ἀφήσῃ καὶ ταῦτα ἀνεξέταστα, περιέχοντα εἰδήσεις περιέργους καὶ μὴ ἀλλαχοῦ ἀπαντωμένας.

Ἀφ' οὗ ἐπί τινας μῆνας διέτριψεν ἐν Ἐλδένῃ περιμένων μετάθεσιν εἰς πόλιν ἁρμοδιωτέραν εἰς τὰς ἱστορικὰς αὐτοῦ μελέτας, διωρίσθη ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1864 Ἔφορος τῆς ἐν Καινισβέργῃ Βασιλικῆς Βιβλιοθήκης καὶ Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ ἐκεῖ Πανεπιστημίῳ, περιφανεστάτῳ ὡς γνωστὸν καταστάντι διὰ τὰς φιλοσοφικὰς παραδόσεις τοῦ περιφήμου Καντίου.

Μεταβὰς δὲ εἰς τὴν νέαν αὐτοῦ ἕδραν, ἐν ᾗ εἰσέτι διατελεῖ, ἀφ' οὗ προηγουμένως κατ' ἐντολὴν τῆς Πρωσσικῆς κυβερνήσεως περιηγήθη τὴν Σαξωνίαν, ὅπως πληροφορηθῇ περὶ τῆς καταστάσεως

τῶν ἐκεῖ Βιβλιοθηκῶν, ἠναγκάσθη ἐπί τινα χρόνον νὰ διακόψῃ τὴν προσφιλῆ αὐτῷ μελέτην καὶ συγγραφὴν, τοῦτο μὲν διὰ τὰς πολυειδεῖς καὶ ὀχληρὰς ἀσχολίας ἐν Βιβλιοθήκῃ περιεχούσῃ ὑπὲρ τὰς 120 χιλιάδας τόμων, τοῦτο δὲ διότι μεγάλως ἔπαθε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἕνεκα τῆς ἀδιαλείπτου ἀντιγραφῆς δυσαναγνώστων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ χειρογράφων. Ἀλλ' οὐχὶ διὰ τοῦτο καὶ ἔπαυσε τρέφων τὴν πρὸς τὴν ἱστορίαν ἀγάπην, οὐδ' ἐπὶ μικρὸν ἠλάττωσε τὴν περὶ αὐτῆς φροντίδα, διότι, καί τοι πάσχων καὶ ὑπὸ μυρίων ὀχλήσεων ταλαιπωρούμενος, ἐπληροφορεῖτο μετὰ σπουδῆς περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι δημοσιευομένων ἱστορικῶν πονημάτων, πραγματειῶν ἢ καὶ ἁπλῶν ἄρθρων, καὶ οὐδὲν τῶν ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ ἐκδιδομένων περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ μεσαιῶνος διέφευγε τὴν ἀκάματον αὐτοῦ ἐπιμέλειαν.

Ὀφείλων κατ' ἔθος, ὡς νέαν λαβὼν καθηγετικὴν ἕδραν, νὰ δημοσιεύσῃ διατριβήν τινα λατινιστὶ, παρήγαγεν εἰς φῶς τὴν οὐ μόνον ἀνέκδοτον, ἀλλὰ καὶ τοῖς πολλοῖς ἄγνωστον ἐπιστολὴν Λεονάρδου τοῦ ἐκ Χίου πρὸς τὸν Πάπαν Πῖον τὸν Β' περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἁλώσεως τῆς Λέσβου, προτάξας αὐτῆς Λατινικὸν προοίμιον, ἐν ᾧ ἐκτίθησι τὰ τοῦ Λεονάρδου, περιφανοῦς Λατίνου ποιμενάρχου τῆς Λέσβου, καὶ δίδωσι βραχείας μὲν, ἀλλὰ πάντη νέας εἰδήσεις περὶ τῶν ἀρξάντων τῆς νήσου ἀπὸ τοῦ 1355 ἄχρι τοῦ 1462 Κατελούζων (1). Πλείονος δὲ λόγου ἀξίαν πραγματείαν, γερμανιστὶ γεγραμμένην καὶ διαλαμβάνουσαν περὶ τοῦ πολυθρυλήτου Ἐνετικοῦ Συνεδρίου τῶν Δέκα ἐξέδωκε μικρὸν ὕστερον ὁ Κ. Χόπφ

(1) **Leonardi Chiensis de Lesbo a Turcis capta epistola Pio papæ II missa ex cod. ms. Ticinensi. Primus edidit Carolus Hopf. Regimonti. 1866.** Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἠγνόει καὶ ὁ μακαρίτης Ἀλέξανδρος Βλαστὸς, ὅστις ἐν τοῖς Χιακοῖς (Β'. σ. 67) συγκατατάσσων τὸν Λεονάρδον ἐν τοῖς ἐπισήμοις ἀνδράσι τῆς Χίου ἀναφέρει πάντα τὰ πονήματα αὐτοῦ ἐκτὸς τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιστολῆς.

ἐν τῷ Historisches Taschenbuch τοῦ Raumer, ἐν ῇ ἀφαιρέσας ἀπὸ τοῦ αὐστηροτάτου μὲν, ἄλλως δὲ δικαίου τούτου Συνεδρίου, εἰς ὃ τῆς Ἐνετίας ἡ πολιτεία ὀφείλει τὴν πολυετῆ αὐτῆς ὕπαρξιν, τὴν μυθικὴν ἐσθῆτα, δι' ἧς μετεμορφώθη ὑπὸ τῆς κακοβουλίας καὶ κουφότητος, ὁ ἀμερόληπτος Γερμανὸς ἱστορικὸς παρέστησεν αὐτὸ ἐν πάσῃ ἀληθείᾳ καὶ κατὰ τὰ ἐξαγόμενα μακρᾶς καὶ εὐσυνειδήτου ἐρεύνης ἐπὶ ἐπισήμων γενομένης ἐγγράφων (1).

Ἀλλὰ τὸ ἐκτενέστατον καὶ σπουδαιότατον πάντων τῶν ἔργων τοῦ Κ. Χόπφ ἐστιν ἡ ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν προσδοκωμένη Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ Μεσαιῶνος μέχρις ἡμῶν, δημοσιευθεῖσα κατὰ τὸ 1867 καὶ 1868 ἔτος ἐν τῷ 85 καὶ 86 τόμῳ τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ Ersch καὶ Gruber καὶ ἀποτελοῦσα 75 τυπογραφικὰ φύλλα εἰς τέταρτον (2). Ἡ πολύτιμος αὕτη συγγραφὴ, βασιζομένη ἐπὶ κειμένων καὶ ἐγγράφων καὶ χρονικῶν, ἀγνώστων τῶν πλείστων ἄχρι τοῦδε, παρέχει τὴν τρανωτάτην ἀπόδειξιν οὐ μόνον τῆς ἐξαιρέτου πολυμαθείας καὶ τῆς τεραστίας μνήμης τοῦ συγγραφέως, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τῶν μεγάλων προόδων, ἃς ἐποίησαν αἱ μεσαιωνικαὶ μελέται κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους χρόνους. Ἅμα δὲ τῇ δημοσιεύσει αὐτῆς τοσοῦτον ἐξετιμήθη, ὥστε ὁ σοφὸς ἐκδότης τῶν Ἑλληνικῶν Διπλωμάτων Καθ. Ἰωσὴφ Μύλλερος ἐπεχείρησεν ἤδη τὴν μεταγλώττισιν αὐτῆς εἰς τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν, εἰς ἣν, ὡς γνωστὸν, ὁ Ἰταλογερμανὸς ἐκεῖνος λόγιος μετέφρασε πολλὰ καὶ ἄλλα Γερμανικὰ πονήματα. Τὰ στενὰ ὅρια τῆς παρούσης πραγματείας δὲν ἐπιτρέπουσιν ἡμῖν νὰ ποιήσωμεν λεπτο-

(1) Ἡ πραγματεία αὕτη, περιέχουσα σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ πολλὰ γεγονότα τὴν Ἑλλάδα ἀφορῶντα, ἀνεγνώσθη κατ' ἀρχὰς ἐν Greifswald ὑπὸ τοῦ συγγράψαντος, εἶτα δὲ ἐπηυξημένη ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ εἰρημένῳ περιοδικῷ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν, Venedig, der Rath der Zehn und die Staats-inquisition.

(2) Allgem. Encyk. Geschichte Griechenlands vom Beginn des Mittelalters bis auf unsere Zeit. Τόμ. 85. σ. 67—465, Τόμ. 86. σ. 1 — 190.

μερῆ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἱστορίας ἀνάλυσιν, ἐξ ἧς ἤθελε καταδειχθῇ προφανῶς ἡ μεγάλη τοῦ ποιήματος ἀξία, περιοριζόμεθα δὲ μόνον ἀναφέροντες τὴν γενικὴν αὐτοῦ διαίρεσιν, ἵνα οὕτω λάβωσι μικράν τινα γνῶσιν τοῦ συγγράμματος οἱ μὴ τυχὸν δυνηθέντες ν' ἀνελίξωσιν αὐτό.

Ἡ Μεσαιωνικὴ τοῦ Κ. Χὸπφ Ἑλληνικὴ Ἱστορία διαιρεῖται εἰς τρεῖς περιόδους. Ἐκ τούτων δὲ ἡ μὲν πρώτη ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ 395 ἔτους καὶ λήγουσα εἰς τὸ 1204 περιλαμβάνει τοὺς Βυζαντινορωμαϊκούς χρόνους. Ἀλλ' ἐν αὐτῇ ὁ συγγραφεὺς ἀντὶ νὰ περιγράψῃ τὰς γνωστὰς καὶ συνεχεῖς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεις καὶ καταβάσεις τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων, ὑπὸ πολλῶν ἤδη ἱστορηθείσας, προὐτίμησε καλῶς ποιῶν νὰ ἐρευνήσῃ τ' ἀφορῶντα τὴν βαθμιαίαν ἀνάπτυξιν τοῦ Βυζαντινοῦ πνεύματος, νὰ ἐξετάσῃ τὴν ἐσωτερικὴν τῆς Ἑλλάδος κατάστασιν καὶ τὸν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τρόπον τῆς διοικήσεως, νὰ καταπολεμήσῃ διὰ νέων ἐπιχειρημάτων τὴν παράδοξον τοῦ Φαλμεράϋερ ὑπόθεσιν, ἥτις δυστυχῶς εὗρε καὶ ἐσχάτως νέους θιασώτας καὶ ὑποστηρικτὰς (1), καὶ νὰ συντελέσῃ διὰ νέων γεγονότων εἰς τὴν λύσιν τοῦ μὴ ἀρκούντως εἰσέτι ἐξετασθέντος ζητήματος περὶ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Φεουδαλισμοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸ τῆς Φραγκοκρατίας. Ἡ δὲ δευτέρα περίοδος, περιλαμβάνουσα τὴν ἐν Ἑλλάδι Φραγκικὴν κυριαρχίαν, ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἁλώσεως Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων καὶ λήγει εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάλυσιν τῶν διαφόρων ἐν Ἑλλάδι Φραγκικῶν κρατῶν, ὅ ἐστιν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1204 ἄχρι τοῦ 1460 ἐν τῇ στερεᾷ Ἑλλάδι καὶ τοῦ 1566 ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου. Ἡ δὲ τρίτη καὶ τελευταία περίοδος, περιέχουσα τὰ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι συμβάντα μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ ἱεροῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος, ἄρχεται ἀφ' ὧν χρόνων λήγει ἡ δευτέρα καὶ φθάνει μέχρι τοῦ ἐθνο-

---

(1) Ὅρα τὴν πραγματείαν τοῦ Καθ. A. Gutschmid καταχωρισθεῖσαν ἐν τῷ Literarisches Centralblatt Ἀριθ. 24 τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους.

σωτηρίου ἔτους 1821. Ἡ δευτέρα περίοδος, ἀντικείμενον οὖσα τῶν ἰδιαιτέρων τοῦ Κ. Χόπφ μελετῶν, ἀποτελεῖ, ὡς εἰκός, τὸ οὐσιωδέστατον καὶ ἐντελέστατον μέρος τῆς ὅλης συγγραφῆς. Μόνον δὲ σκοπὸν προθέμενος ὁ σοφὸς μεσαιωνολόγος νὰ ἐκθέσῃ σαφῶς πᾶν ὅ,τι ἐξήγαγεν ἐκ τῶν πολυετῶν αὐτοῦ ἐρευνῶν καὶ ἀναδιφήσεων, μικρὰν κατέβαλε φροντίδα εἰς τοῦ ὕφους τὴν ἐξεργασίαν· ἀλλ' ἡ συγγνωστὴ αὕτη ἔλλειψις εἰς ἄνδρα περὶ τὰ πράγματα μᾶλλον ἐνδιατρίβοντα ἢ περὶ τοὺς λόγους, ἀνεπληρώθη διὰ τῆς ἀποκαλύψεως ἀπείρων γεγονότων παντάπασι πρώην ἀγνοουμένων καὶ τῆς ἀκριβώσεως καὶ συναρμογῆς τῶν πρώην ἀσαφῶν καὶ ἀσυναρτήτων, ὥστε δυνατὸν εἰπεῖν ἀνενδοιάστως ὅτι τῆς νῦν ὑπὸ τοῦ Κ. Χόπφ ἐκδοθείσης Ἱστορίας θέλουσιν ἴσως ἀναφανῇ τοῦ λοιποῦ ἄλλαι λεπτομερέστεραι καὶ γλαφυρώτεραι, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀκριβέστερον καὶ μᾶλλον εὐσυνειδήτως συγγεγραμμέναι.

Τοιαῦταί εἰσιν αἱ μελέται, αἱ ἔρευναι καὶ τὰ ἔργα τοῦ σοφοῦ Γερμανοῦ Καθηγητοῦ, οὗτινος τὸ ὄνομα κατέστη περιφίλητον καὶ σεβαστὸν πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ ἀσχολουμένους εἰς τὸν Ἑλληνικὸν μεσαιῶνα. Ἐὰν δὲ ἀναλογισθῶμεν ὅτι ὁ Κ. Χὸπφ, ὁ δημοσιεύσας πόνημα, οὗτινος πρὸς συγγραφὴν ἄλλοι ἧττον δραστήριοι ἤθελον καταδαπανήσῃ ὅλον τὸν βίον, ἐστὶν ἔτι ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας, ὅτι διαφλέγεται πάντοτε ὑπὸ σφοδροῦ καὶ εἰλικρινοῦς ἔρωτος πρὸς τὴν μάθησιν, ὅτι ζῇ ἐν χώρᾳ εὐνομουμένῃ, ἔνθα ἡ παιδεία ἐκτιμᾶται καὶ οἱ θεραπευταὶ αὐτῆς προάγονται, δὲν ἀπατώμεθα βεβαίως ἐλπίζοντες ὅτι θέλει δημοσιεύσῃ ἄλλα πολλῷ πλείονα καὶ οὐχ ἧττον σπουδαῖα πονήματα ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐπιστήμης.

Ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων ἔργων τοῦ Κ. Χὸπφ ἀναγνόντες πρὸ πολλοῦ τὴν ἐν τῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ τοῦ Ersch καὶ Gruber καταχωρισθεῖσαν περὶ τῶν Γεωργίων πραγματείαν εὕρομεν ὅτι τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπερ ἰδίως ἀφορᾷ τὴν Λευκάδα, περιέχει πολλὰς καὶ ἀκριβεῖς εἰδήσεις περὶ τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικωτάτης ἐκείνης νήσου, αἵτινες μεταφρασθεῖσαι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν δὲν ἤθελον ἀποβῇ πάντη ἀτερπεῖς πρὸς τοὺς φίλους τῶν πατρίων

μελετῶν. Τοσούτῳ δὲ μᾶλλον λόγου ἀξίαν ἐνομίσαμεν τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος πραγματείαν, καθ' ὅσον ὁ μὲν ἐκ Λευκάδος λόγιος Δημήτριος Πετριτσόπουλος, ὅστις καὶ ἄλλα γράψας περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος πονήματα συνέταξε πρὸς τούτοις καὶ Ἱστορικὸν Δοκίμιον περὶ Λευκάδος ὑπὸ τὴν κυμαρχίαν τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν μετὰ ταῦτα δυναστῶν (1), περιορισθεὶς εἰς ὀλίγιστα περὶ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Λευκάδα καὶ περὶ τῶν τυχῶν τῆς νήσου ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς, καὶ ταῦτα οὐχὶ πίστεως ἄξια ὡς παραπέμποντος τοῦ συγγραφέως εἰς ἀνύπαρκτα πονήματα (2), αἴφνης πηδᾷ μέγιστον πήδημα καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος κατέρχεται εἰς τὰ τέλη τοῦ ΙΔ', ἀφεὶς ἐν τῷ μεταξὺ διάλειμμα, ὅπερ δὲν ἀναπληροῦσιν ἀνάρμοστοι εἰς ἱστορικὸν πόνημα λεσχηνεῖαι· Ὁ δὲ Κ. Λούντσης, ἰδίας ἐρεύνας ποιήσας ἐν Ἑνετίᾳ, ποιεῖται μὲν μνείαν τῶν Γεωργίων ὡς αὐθεντῶν Λευκάδος (3), ἀλλ' οὐδὲν λέγει περὶ τῶν ἄλλων συγχρόνων τῆς νήσου τυχῶν καὶ ἀγνοεῖ παντάπασι τίνι τρόπῳ ὁ οἶκος ἐκεῖνος ἔλαβε τῆς Λευκάδος τὴν κτῆσιν. Τέλος δὲ ὁ πολυμαθέστατος καὶ φιλοπονώτατος Κ. Χιώτης παρέχει μὲν βεβαίως λεπτομερεστέρας εἰδήσεις περὶ τῶν Γεωργίων ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τοῦ πολυσελίδου τρίτου Τόμου τῶν Ἱστορικῶν Ἀπομνημονευμάτων (4), ἀλλὰ καὶ οὗτος ὑπὸ τῆς πληθύος τῆς ὕλης παρασυρόμενος δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποφύγῃ σύγχυσίν τινα προσώπων καὶ πραγμάτων, ἥτις διαστρέφει τὴν ἀληθῆ τῶν γεγονότων σειράν.

---

(1) Saggio storico sull'età di Leucadia sotto il dominio de' Romani e successivi conquistatori, compilato dal Dot. Demetrio Petrizzopulo. Venezia. 1824.

(2) Ὅρα περὶ τούτου τὸ παντὸς ἐπαίνου ἄξιον πόνημα τοῦ Κ. Κ. Σάθα, Νεοελληνικ. Φιλολ. σελ. 675, καὶ τὴν βιογραφίαν τοῦ ἀνδρὸς ὑπὸ τοῦ Λευκαδίου λογίου Κ. Ι. Σταματέλου (Πανδώρα Ἀριθ. 309—10), ὅστις ἐπειράθη νὰ δικαιολογήσῃ τὴν μυθοπλασίαν τοῦ ἑαυτοῦ συμπολίτου.

(3) Della Cond. Polit. delle Isole Ionie. σελ. 121—126.

(4) Σελ. 22, 23 καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἕνεκα πάντων τούτων βουλόμενοι νὰ καταστήσωμεν κοινοτέρας παρ' ἡμῖν τὰς πολυτίμους περὶ Λευκάδος εἰδήσεις τοῦ Κ. Χὸπφ, αἵτινες ἔμενον ἄχρι τοῦδε κεκαλυμμέναι, οὕτως εἰπεῖν, ὑπὸ τὸν μέγαν ὄγκον τῆς πολυτόμου Ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ **Ersch** καὶ **Gruber**, ἐν ᾗ, ὡς εἴπομεν, ἡ περὶ Γεωργίων πραγματεία κατεχωρίσθη, μετηνέγκομεν αὐτὰς εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν. Ζητήσαντες δὲ τὴν περὶ δημοσιεύσεως αὐτῶν ἄδειαν παρὰ τοῦ συγγραφέως, οὐ μόνον ἐτύχομεν αὐτῆς, ἀλλ' ὁ φιλόφρων ὅσον καὶ πολυμαθὴς ἀνὴρ εὐηρεστήθη καὶ ν' ἀποστείλῃ ἡμῖν ἐκ Γερμανίας πλείστας καὶ σπουδαίας προσθήκας καὶ διορθώσεις, ὧν ἐποιησάμεθα ἐπωφελῆ χρῆσιν, οὕτως ὥστε ἡ νῦν δημοσιευομένη μετάφρασις δύναται πολλαχοῦ νὰ θεωρηθῇ πληρεστέρα καὶ ἐντελεστέρα καὶ αὐτοῦ τοῦ πρωτοτύπου.

Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ ἐπισυνημμένῃ τοῦ Κ. Χὸπφ πραγματείᾳ γίνεται πολλάκις λόγος περὶ τῆς πρώτης δυναστείας τῶν Παλατίνων Κομήτων, τῶν ἀρξάντων τῆς Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου καὶ ἀκμασάντων ἀπὸ τοῦ 1185 ἄχρι τοῦ 1357, οἱ δὲ ἀναγνῶσται δὲν ἔχουσιν ἴσως πάντες σαφῆ γνῶσιν αὐτῶν, ἐνομίσαμεν δέον νὰ προτάξωμεν τῆς μεταφράσεως βραχεῖαν περὶ αὐτῶν μονογραφίαν, ἣν ἐπειράθημεν μετὰ τῆς δυνατῆς εἰς ἡμᾶς ἐπιμελείας νὰ συντάξωμεν, μελετήσαντες καὶ συμπαραβαλόντες τά τε ξένα καὶ τὰ ἡμέτερα παλαιὰ χρονικὰ καὶ ἄλλα κείμενα, καὶ βασισθέντες πρὸ πάντων ἐπὶ τῶν νεωστὶ γενομένων ὑπὸ τοῦ Κ. Χὸπφ ἐρευνῶν, ὅστις ἐπέστειλεν ἡμῖν φιλοφρόνως ἐκ Γερμανίας καὶ Γενεαλογικὸν Στέμμα τῶν Κομήτων, ἐντελέστατον τῶν ἄχρι τοῦδε συνταχθέντων, ὃ πρὸς σαφεστέραν κατάληψιν τῶν ἐν τῇ μονογραφίᾳ ἱστορουμένων θέλομεν ἐπισυνάψῃ ἐν τέλει τοῦ παρόντος πονήματος.

Πρῶτος, ὅστις ἐποιήσατο μνείαν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος Κομήτων, ἐστὶν ὁ καὶ τὰ θεμέλια καταθεὶς τῆς Φραγκοβυζαντινῆς ἱστορίας μέγας Δουκάγγιος, ἐπισυνάψας εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν ᾗ σποράδην ἀναφέρει αὐτούς, καὶ

τὸ Γενεαλογικὸν αὐτῶν Στέμμα (1), ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι ὁ πολὺς ἀνὴρ οὐ μόνον τὸ γένος ἠγνόει καὶ τὰς λοιπὰς λεπτομερείας τοῦ περιφανοῦς ἐκείνου οἴκου, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ὕπαρξιν Κομήτων τινῶν. Μετὰ τὸν Δουκάγγιον ἐπελήφθη περὶ τῶν αὐτῶν ὁ κατὰ τὰ μέσα τῆς ΙΉ ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσας λατινεπίσκοπος Ζακύνθου Ῥεμονδίνης (2), ὅστις ἔδωκε πολλῷ πληρεστέραν σειρὰν τῶν Κομήτων, ὠφεληθεὶς καὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ Γραμματοφυλακίῳ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας κειμένων ἐγγράφων καὶ ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τῶν Παπῶν, ἐν αἷς γίνεται περὶ αὐτῶν μνεία, ἀλλὰ καὶ οὗτος πάλιν κοινὴν ἔχει μετὰ τοῦ Δουκαγγίου τὴν ἄγνοιαν οὐχὶ ὀλίγων γεγονότων καὶ προσώπων. Ὁ **Buchon**, ὅστις ἐπεχείρησε τρίτος νὰ γράψῃ περὶ τῶν Φράγκων τούτων δυναστῶν, τοσοῦτον ἀμυδρὰν καὶ ἀτελῆ περὶ αὐτῶν γνῶσιν εἶχεν, ὥστε ἔν τινι σημειώσει τῆς Β́ ἐκδόσεως τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μωραίως (3) συγχέει τὸν πρῶτον οἶκον τῶν Κομήτων, ἕλκοντα τὸ γένος ἐκ τῶν Οὐρσίνων, μετὰ τοῦ δευτέρου, καταγομένου ἐκ τῶν Τόκκων τῆς Νεαπόλεως καὶ ἄρξαντος τῆς Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου εἰς ἐποχὴν πολλῷ ὀψιαιτέραν. Τὸ λάθος τοῦτο, εἰς ὃ παραδόξως ὁ **Buchon** περιέπεσεν, ἐπανώρθωσεν ὁ αὐτὸς μετ' οὐ πολὺ, ὅτε, διαφωτίζων τὴν Γαλλικὴν ἐν Πελοποννήσῳ κυριαρχίαν ἀφιέρωσε σελίδας τινὰς (4) εἰς τοὺς Κόμητας Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, οἵτινες ἦσαν ὑποτελεῖς τῷ ἡγεμόνι τῆς Ἀχαΐας καὶ συνηριθμοῦντο ἐν τοῖς δώδεκα ὁμοτίμοις αὐτοῦ. Ἀλλ' ὅμως, καί τοι ὢν ἐν γνώσει τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μωραίως καὶ δυνάμενος ἐξ αὐτοῦ ν' ἀρυσθῇ πολλὰ καὶ ἄγνωστα τέως γεγονότα, περιωρίσθη καὶ οὗτος εἰς ξηρὸν κατάλογον τῶν Κομήτων, μὴ λαβὼν ὑπ' ὄψιν, ὡς φαίνεται, μηδὲ αὐτὸν τὸν Ῥεμονδίνην, ἐξ

---

(1) Histoire de Constant. σελ. 165 (Ἐκδ. Παρ. σελ. 320).

(2) Remondini. De Zacynthi antiquitatibus et fortuna commentarius. Venetiis. 1756 σελ. 236—241.

(3) Chroniques Etrang. κτλ. σελ. 196.

(4) Éclaircissemens sur la Morée Française. σελ 373.—379.

οὗ ἠδύνατο κατά τι νὰ ὠφεληθῇ. Ἐκεῖνος, ὅστις βαθέως ἐμελέτησε καὶ πρῶτος συνέγραψε περὶ τῶν Φράγκων τούτων αὐθεντῶν Κεφαλληνίας μετ' ἀληθοῦς κριτικῆς καὶ τῆς ἐνδεχομένης τότε ἀκριβείας ἐστὶν ὁ ἀοίδιμος Μουστοξύδης. Ὁ πολύϊδρις οὗτος ἀνὴρ, ὅστις ἐν ἅπασι τοῖς ἑαυτοῦ πονήμασι συνεδύαζε μετὰ τῆς ἐξαιρέτου πολυμαθείας τὸ οὐχὶ πάντοτε συνυπάρχον προσὸν τῆς χάριτος καὶ γλαφυρότητος τοῦ ὕφους, πραγματευόμενος περὶ τῶν Ἠπειρωτικῶν ἐν τῷ Ἑλληνομνήμονι, τῷ σοφῷ καὶ πολυτίμῳ ἐκείνῳ Περιοδικῷ συγγράμματι, ὅπερ ἐτίμησε μὲν τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ δι' ἔλλειψιν συνδρομῶν ὑπῆρξεν ὑπὲρ τὸ δέον ὀλιγόβιον (1), ποιεῖ ἐν αὐτῷ μακρὰν παρέκβασιν (2) καὶ ἐκτίθησι τὰ τῶν Κομήτων εἰς τρόπον, ὃν ἠθέλομεν ὀνομάσῃ ἐντελέστατον, ἐὰν ἡ ἀφήγησις μὴ ἀπῄτει πλειοτέραν χρονολογικὴν ἀκρίβειαν καὶ μὴ παρεῖχε κενὰ, ἅτινα, ἐν ἐλλείψει τῶν ἀναγκαίων καὶ ὕστερον ἀνακαλυφθέντων ἱστορικῶν μνημείων, ἡ ὀξύνοια τοῦ σοφοῦ ἐκείνου ἱστορικοῦ καὶ φιλολόγου δὲν ἠδυνήθη πάντοτε ἐπιτυχῶς ν' ἀναπληρώσῃ δι' εἰκασιῶν ἄλλως εὐφυεστάτων.

Κατ' εὐτυχίαν, ἀνακαλυφθέντος μετ' οὐ πολὺ ἐν Βρυξέλλαις τοῦ πολυτίμου Livre de la Conqueste, νέα καὶ περισπούδαστα πρόσωπα τοῦ περιφανοῦς οἴκου τῶν δυναστῶν Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου ἀνεφάνησαν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἱστορίας, καὶ πολλὰ λόγου ἄξια γεγονότα παρήχθησαν εἰς φῶς, ἐξ ὧν καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ αὐτῶν βίου ἐλάβομεν λεπτομερεστέραν γνῶσιν, καὶ τὰ κατ' αὐτοὺς

---

(1) Ὁ σοφὸς Θωμασαῖος ἔγραφε περὶ τοῦ Ἑλληνομνήμονος τάδε, ὅτε ἐν Κερκύρᾳ διατρίβων ἐξόριστος ἔχαιρε μελετῶν τὰ τῆς Ἑλλάδος. In tanta abbondanza di giornali, che quasi fogne mal turate, appestano le città, doloroso vedere che quel più libro che giornale ove Andrea Mustoxidi raccoglieva le indagini dell'intera sua vita e memorie a tutta Grecia onorevoli, sia, per manco di leggitori, venuto meno. (Geograf. Storica per cura di Dotti Letterati. Vol. II. Append. all'Europa di N. Tommaseo. σελ. 1070).

(2) Ἑλληνομ. σελ. 119—223, καὶ 347—363.

ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις διεφωτίσθησαν. Ἐκ τοῦ νεοφανοῦς τούτου Χρονικοῦ ὠφεληθεὶς ὁ Buchon συνέῤῥαψε καὶ πάλιν, ἀλλ' ἄνευ τεχνικῆς συναρμογῆς, ὅσας ἠδυνήθη νὰ συλλέξῃ περὶ τῶν Κομήτων εἰδήσεις, καὶ ἐπέταξεν αὐτὰς εἰς τὴν Γ' ἔκδοσιν τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μωραίως (1), προσθεὶς καὶ Γενεαλογικὸν Στέμμα (2), ὅπερ θὰ ἦτο ἐντελέστερον, ἐὰν ὁ Γάλλος μεσαιωνολόγος ἐμιμεῖτο τὸν Μουστοξύδην, καταλείπων ἀκατανόμαστον τὸν υἱὸν τοῦ Κόμητος Ἰωάννου τοῦ Α', καὶ μὴ ἀπέδιδεν εἰς αὐτὸν ὄνομα, ὅπερ ὕστερον ἀπεδείχθη ἡμαρτημένον, ὡς προελθὸν ἐκ μὴ ὀρθῆς γραφῆς χωρίου τινὸς τοῦ κειμένου τοῦ Γρηγορᾶ. Ἀπορίας δὲ καὶ θαυμασμοῦ ἄξιον ὅτι ὁ Ε. Λούντσης, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Κ. Χιώτης, ὅστις, ὑπὸ σπανίας καὶ ἀξιαγάστου φιλομαθείας ἐλαυνόμενος, ἐμελέτησεν εἴπερ τις καὶ ἄλλος τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τῆς ὅλης Ἑλλάδος καὶ κατ' ἐξοχὴν τὴν τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος Ζακύνθου, καὶ μακρὰς ἐρεύνας ἐποίησε πρὸς διαφώτισιν αὐτῆς, καὶ ἐπανειλημμένας περιοδείας ἐπὶ τούτῳ ἐπεχείρησεν, οὔτε μόχθων φειδόμενος, οὔτε δαπανῶν, ἠγνόησαν ἀμφότεροι (3)

---

(1) Recherches Histor. II. σ. 477—80.

(2) Αὐτ. σ. 481.

(3) Π. Χιώτου Ἱστ. Ἀπομ. τῆς νήσου Ζακύνθου. Τόμ. Β'. Τοῦ δὲ Ε. Λούντση τὸ ἱστορικὸν πόνημα ἐδημοσιεύθη κατὰ πρῶτον ἑλληνιστί, φέρον τὴν ἐπιγραφὴν «Περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Ἑπτανήσου ἐπὶ Ἐνετῶν. ἐν Ἀθήναις 1856». Μετὰ δύο δὲ ἔτη ἐξεδόθη ἰταλικὴ αὐτοῦ μετάφρασις, διωρθωμένη καὶ ἐπηυξημένη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως, ἣν καὶ διὰ τοῦτο προυτιμήσαμεν ν' ἀναφέρωμεν πάντοτε ἐν ταῖς σημειώσεσιν. Εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ πονήματος τούτου συνετέλεσε τὰ μέγιστα ὁ ἀοίδιμος Μουστοξύδης, ὅστις εἰλικρινῶς θεραπεύων τὰς ἱστορικὰς μελέτας συνέδραμε τὸν Ε. Λούντσην, παρασχὼν αὐτῷ σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ αὐτὰς τὰς ἰδιογράφους αὐτοῦ σημειώσεις περὶ τοῦ ἐν Ἑπτανήσῳ πολιτεύματος ἐπὶ Ἐνετοκρατίας, ἃς ἀρίστας εὑρὼν ὁ τῆς Ζακύνθου λόγιος πιστῶς ἀντέγραψε καὶ κατεχώρισεν ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ πονήματι, κοσμήσας οὕτως αὐτὸ οὐχὶ εὐκαταφρονήτως. Λυπούμεθα μόνον βλέποντες ὅτι ἡ χάρις, ἣν δικαίως ὁμολογεῖ ἕνεκα τούτου διὰ θερμῶν ἐκφράσεων

κατὰ πάντα τὸ Livre de la Conqueste καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Buchon μετὰ τὴν τούτου ἀνακάλυψιν γραφέντα· ὅθεν οἱ δύο οὗτοι λόγιοι, ὁδηγὸν ἔχοντες μόνον τὸν Μουστοξύδην, καὶ ὁτὲ μὲν ἧττον, ὁτὲ δὲ μᾶλλον ἐπιτυχῶς ἐπαναλαβόντες τὰ ὑπ' ἐκείνου παρεκβατικῶς ἱστορηθέντα, οὐδεμίαν ποιοῦνται μνείαν τῶν πολυτερπῶν γεγονότων καὶ τῶν νεοφανῶν προσώπων, τῶν περιεχομένων ἐν τῷ Livre de la Conqueste, ὅπερ διέφυγε τὴν ἀκάματον αὐτῶν ἐπιμέλειαν.

Ὁ πολυμαθέστατος Heyd, ὅστις διέχυσε μέγιστον φῶς εἰς πλεῖστα σκοτεινὰ ζητήματα τῆς ἡμετέρας Μεσαιωνικῆς ἱστορίας, ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τῆς σειρᾶς τῆς ἀφηγήσεως νὰ ποιήσῃ καὶ αὐτὸς λόγον περὶ τῶν Κομήτων Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, ἐνόμισε καλὸν ν' ἀποφύγῃ πᾶσαν περὶ αὐτῶν λεπτομέρειαν καί, ὀλίγα τινὰ εἰπών, τὰ ἀναγκαιότατα, ἀναγγέλλει ὅτι τὰ καθ' ἕκαστα θέλει ἐκθέσῃ ὀψιαίτερον ὁ Κ. Χὸπφ, ὅστις ἐποίησεν ἰδίας ἐπὶ τούτῳ ἐρεύνας ἐν τοῖς γραμματοφυλακίοις τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης (1). Καὶ τῳόντι ἐν τῇ Μεσαιωνικῇ τῆς Ἑλλάδος Ἱστορίᾳ, ἣν παρήγαγεν ὕστερον εἰς φῶς ὁ λόγιος ἀνήρ, τοσοῦτον ἀκριβῶς ἐκτίθενται τὰ διάφορα πρόσωπα τοῦ πολυμελοῦς τῶν Κομήτων οἴκου, οὗτινος τὸ γένος πρῶτος ὁ Κ. Χὸπφ ἀνεκάλυψε, τοσοῦτον λαμπρῶς διαφωτίζονται αἵτε πολεμικαὶ καὶ πολιτικαὶ πράξεις καὶ ὁ ἰδιωτικὸς αὐτῶν βίος, καὶ ἐν γένει τοσοῦτον νέαι καὶ λεπτομερεῖς εἰδήσεις περὶ αὐτῶν περιέχονται, ὥστε ὁ Κ. Χὸπφ, καί τοι μὴ πραγματευθεὶς περὶ τῶν Φράγκων τούτων δυναστῶν ἰδίᾳ, ἀλλὰ σποράδην καὶ διὰ βραχέων μνείαν αὐτῶν ποιησάμενος, οὐχ ἧττον ὅμως δέον νὰ θεωρῆται ὡς ἡ πρωτίστη καὶ ἀσφαλεστάτη πηγή, εἰς ἣν ἀνάγκη νὰ καταφύγω-

---

ὁ Ε. Λούντσης πρὸς τὸν κλεινὸν Μουστοξύδην ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κειμένῳ, τοσοῦτον ἐψυχράνθη μετὰ ταῦτα, ὥστε, ἐν τῇ διασκευασθείσῃ μεταφράσει, ἐν ᾧ ῥαίνει ἐπαίνων ἄνθη παντοῖα πρὸς τοὺς καὶ μικρὸν αὐτὸν συνδραμόντας, περιττὸν ἔκρινε νὰ μετενεχθῶσιν ἰταλιστὶ ὅσα εἶπε πρότερον ἑλληνιστὶ περὶ Μουστοξύδου, μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας μνημονεύει τοῦ πρώην *σοφοῦ καὶ σεπτοῦ αὐτοῦ φίλου*.

(1) Le Col. Com. degli Ital. I. σ. 116.

σιν ἀπὸ τοῦδε οἱ βουλόμενοι νὰ μάθωσί τι ἐντελέστερον περὶ τῶν Κομήτων Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου.

Ἀκριβείας δὲ χάριν ὀφείλομεν ἐνταῦθα νὰ προσθέσωμεν ὅτι πρὸ τῆς δημοσιεύσεως ἔτι τῆς τοῦ Κ. Χὸπφ ἱστορίας ὁ ἀκάματος Κ. Χιώτης ἔσπευσε καλῶς ποιῶν νὰ διορθώσῃ ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τοῦ Γ' τόμου τῶν Ἱστορικῶν Ἀπομνημονευμάτων οὐκ ὀλίγα τῶν ἐν τῷ Β' τόμῳ ἡμαρτημένων, λαβὼν τὰς περὶ τούτου πληροφορίας, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ, παρ' αὐτοῦ τοῦ λογίου Γερμανοῦ ὅτε διέτριβεν ἐν Ζακύνθῳ· ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ ὑπὸ τοῦ Κ. Χιώτου καινοτομηθέντα οὔτε τὰς ἀναγκαίας φέρουσι πρὸς ἀπόδειξιν μαρτυρίας, οὔτε συμφωνοῦσι πάντοτε πρὸς τὰ ὕστερον ὑπὸ τοῦ Κ. Χὸπφ ἱστορημένα, ἀποβαίνουσι διὰ τοῦτο ἐξ ἀνάγκης δυσπαράδεκτα καὶ διεγείρουσι τὴν δικαίαν ὑπόνοιαν μήπως ἢ ὁ λαβὼν τὰς εἰδήσεις οὐχὶ δεόντως ἐξ αὐτῶν ὠφελήθη, ἢ ὁ παρασχὼν αὐτὰς προϊόντος τοῦ χρόνου μετέβαλε γνώμην.

Δημοσιεύοντες καὶ ἡμεῖς διὰ τοῦ τύπου τὴν πρὸ πολλοῦ ὑφ' ἡμῶν μελέτης μᾶλλον ἢ ἐκδόσεως χάριν συνταχθεῖσαν κατωτέρω πραγματείαν, πολλῷ ἀπέχομεν τῆς ἀξιώσεως ὅτι παράγομεν εἰς φῶς ἔργον ἐντελές, οὐδὲ παραγνωρίζομεν τὴν παιδείαν καὶ τοὺς ἀτρύτους κόπους τῶν πρότερον περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἀσχοληθέντων. Ἐπειδὴ ὅμως πλήρη ἔχομεν τὴν πεποίθησιν ὅτι μόνον διὰ τῆς ἐπανειλημμένης ἐρεύνης τῶν αὐτῶν ἀντικειμένων καὶ τῆς ἀμοιβαίας διορθώσεως τῶν κακῶς ἐχόντων δύναται νὰ προκύψῃ ἐπὶ τέλους ἡ ἀλήθεια, ἐτολμήσαμεν νὰ φέρωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς φῶς τὸ οἱονδήποτε τοῦτο προϊὸν τῆς ἡμετέρας μελέτης, θέλομεν δὲ λογίσῃ ἡμᾶς αὐτοὺς εὐτυχεῖς, ἐὰν ἡ πραγματεία αὕτη συντελέσῃ, ἵνα ἕτεροι, κάλλιον ἡμῶν κατηρτυμένοι, ἀποδυθῶσιν εἰς τὸ αὐτὸ ἔργον καὶ διαφωτίσωσιν ἐντελῶς καὶ δεόντως τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐπισήμου οἴκου τῶν Οὐρσίνων, ὅςις ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας ἦρξε σπουδαιοτάτων Ἑλληνικῶν νήσων καὶ πλεῖστον μετέσχε τῶν ἐν Ἑλλάδι πραγμάτων.

Β'.

Η ἀπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους τελεία ἀπόσπασις τῶν νήσων Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου καὶ ἡ σύστασις τῆς λεγομένης Κομητείας τῆς Κεφαλληνίας δὲν εἶναι, ὡς ἔγραψαν πάντες οἱ περὶ τῆς ἱστορίας τῶν νήσων τούτων ἄχρι τοῦδε ἀσχοληθέντες, σύγχρονος τῷ διαμελισμῷ τῶν λοιπῶν τοῦ κράτους ἐπαρχιῶν, τῷ διαπραχθέντι ὑπὸ τῶν στρατευσαμένων τὴν τετάρτην ἱερὰν στρατείαν (1), ἀλλ' ἀνέρχεται εἰς ἐποχὴν ἔτι προγενεστέραν, διότι ἔλαβε χώραν ἐν ἔτει 1185, ὅτε συνέβη καὶ ἡ πολυδάκρυτος τῆς Θεσσαλονίκης ἅλωσις, ἡ θαυμασίως περιγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ σοβαροῦ καλάμου τοῦ ἀθανάτου σχολιαστοῦ τοῦ Ὁμήρου ἀρχιεπισκόπου Εὐσταθίου (2), καὶ ἐτελέσθη ὑπὸ τῆς αὐτῆς στρατιᾶς, ἥτις ἐπέμφθη ἐκ Σικελίας ὑπὸ Γουϊλέλμου τοῦ Β', λόγῳ μέν, ἵνα βοηθήσῃ Ἀλέξιον τὸν Κομνηνόν, κατὰ γένος προσήκοντα τῷ πρώην αὐτοκράτορι Μανουήλ, ἀντιποιούμενον τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς, ἔργῳ δέ, ἵνα κατορθώσῃ αὐτὸς τὴν ὑπὸ τῶν προγόνων αὐτοῦ πολλάκις εἰς μάτην ἐπιχειρηθεῖσαν κατάκτησιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας (3).

---

(1) Remondini De Zacynthi antiquit. σ. 237. Μουστοξύδ. Ἑλληνομν. σ. 219—20. Lunzi, Condiz. pol. delle Isole Ionie. σ. 36.—Χιώτου Ἀπομνημ. τῆς νήσου Ζακύνθου. Β'. σ. 115.

(2) Ἡ περιγραφὴ τῆς ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν ἁλώσεως τῆς Θεσσαλονίκης περιέχεται ἐν τοῖς ὑπὸ Ταφελίου ἐκδοθεῖσι τοῦ Εὐσταθίου πονήμασι (Eustathii Metropolitae Tessalonicensis Opuscula. Edidit Tafel. Francof. 1832), μετετυπώθη δὲ μετὰ Λέοντος τοῦ Γραμματικοῦ ἐν τῇ ἐν Βόννῃ ἐκδόσει τῶν Βυζαντινῶν (Leo Grammaticus, Chronographia. Ed. I. Bekker. Accedit Eustathii de capta Thessalonica liber. Bonn. 1842 σ. 365).

(3) Νικήτ. Χωνιάτ. Ἱστορία. σ. 191. Ἔκδ. Παρ.

Ὁ τότε ἀποσταλεὶς ἐπὶ τούτῳ Σικελικὸς στόλος, ναυαρχούμενος ὑπὸ Ταγκρεΐδου, ἐπιδόξου διαδόχου τοῦ βασιλέως Γουλιέλμου, καὶ ὑπὸ τοῦ περιφήμου Μεγαριτίνου τοῦ ἐκ Βρεντησίου, εἰσελθὼν εἰς τὸν Ἀδρίαν ὥρμησε πρῶτον κατὰ τοῦ Δυῤῥαχίου καὶ ἐξεπολιόρκησεν αὐτὸ ἀπονητὶ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις (1), παροξυνθέντων τῶν πολιτῶν κατὰ τοῦ διοικοῦντος τὴν πόλιν Ῥωμανοῦ, γαμβροῦ τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος, διὰ τοὺς ὑπ' ἐκείνου διαπραττομένους αὐτόθι μυρίους ἐκβιασμούς (2). Χωρισμοῦ δὲ γενομένου ἐνταῦθα τῆς πεζικῆς ἀπὸ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως, ἡ μὲν πρώτη κατ' εὐθεῖαν ἐτράπη διὰ τῆς νέας Ἠπείρου εἰς Θεσσαλονίκην, ὁ δὲ στόλος, ἀναχθεὶς εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος, κατέλαβε πρῶτον μὲν τὴν Κέρκυραν, ἐφεξῆς δὲ τὴν Κεφαλληνίαν καὶ Ζάκυνθον (3), καὶ περιπλεύσας τὴν Πελοπόννησον προσωρμίσθη εἰς Θεσσαλονίκην τῇ 15 Αὐγούστου 1185, ἣν προσβαλὼν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἐκεῖσε διὰ ξηρᾶς ἀφικομένων στρατιωτῶν ἐπόρθησε (4) καὶ ἀνηλεῶς ἐδῄωσεν, ὑπερ-

---

(1) Finlay, Medieval Greece. σ. 70. Τοῦ αὐτοῦ The Byzantine and Greek Empires. Τομ. Β'. σ. 264 καὶ Buchon, Nouvel. Rech. Τόμ. Α'. σ. 399, ὅστις ἀνακριβῶς ποιεῖται μνείαν περὶ τοῦ βασιλέως Γουϊλέλμου, ὡς περὶ προσώπου παραστάντος εἰς τὴν στρατείαν.

(2) Ersch und Gruber, Encyklop. Τμ. I. Τόμ. 85. σ. 160.

(3) Αὐτόθ. Ὅτι δὲ ὁ Σικελικὸς στόλος ἀποπλέων ἐκ Δυῤῥαχίου εἰς Θεσσαλονίκην προσωρμίσθη εἰς Κέρκυραν ἱστορεῖ μὲν καὶ ὁ Μαρμαρᾶς (Historia di Corfù. Venezia. 1672. σ. 206), ἀλλ' οὐδεμίαν ἐπιφέρων μαρτυρίαν δὲν ἐφάνη εὐλόγως ἀξιόπιστος πρὸς τὸν Μουστοξύδην (Delle Cose Corciresi Vol. I. σ. 682), ὅστις ὑπέδειξε πολλαχοῦ τὰς ἀνακριβείας, τοὺς ἀναχρονισμοὺς καὶ τὰ ἀναρίθμητα πλάσματα, ὑφ' ὧν ἡ τοῦ Μαρμαρᾶ ἱστορία καταῤῥυπαίνεται.

(4) Rex Guillelmus Siciliæ copiosum exercitum in Romaniam transmisit (anno 1185), qui civitatem Durachii et Saloniquium ceperunt (Anonym. Cassinens. παρὰ Muratori Script. Rer. Italic. Τόμ. Ε'. σ. 70).

βάντων τῶν Νορμανῶν κατὰ τὴν βιαιοπραγίαν, ἀσέβειαν καὶ αἰσχρότητα καὶ τοὺς θηριωδεστάτους τῶν βαρβάρων. Ἀλλ' ἡ πολύκροτος αὕτη στρατεία τοῦ φιλοδόξου Γουϊλέλμου, καί τοι νικηφορήσασα, μικρὸν ὠφέλησε τοὺς Νορμανούς, διότι, μὴ δυνάμενοι οὗτοι νὰ ὑποστῶσι τὰς μεγάλας πρὸς διατήρησιν τῆς Θεσσαλονίκης δαπάνας, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν ἐκπολιορκηθεῖσαν πόλιν, ἥτις ἐθεωρεῖτο ὡς δευτερεύουσα τοῦ Βυζαντινοῦ βασιλείου, καὶ ἐπανῆλθον εἰς Σικελίαν, οὐδενὸς ἄλλου περιγενομένου αὐτοῖς εἰ μὴ τοῦ Δυῤῥαχίου καὶ τῶν τριῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν νήσων τοῦ Ἰονίου. Ἀλλὰ καὶ ταύτας τὰς ὑπολειφθείσας κτήσεις παρεχώρησεν ἁπάσας μετ' οὐ πολὺ ὁ βασιλεὺς Γουϊλέλμος ἐπὶ ἡγεμονικῷ τιμαρίῳ πρὸς τὸν μέγαν ναύαρχον Μεγαρείτην (1), ὅστις, παράτολμος ὤν, ἐμπειροπόλεμος καί, κατὰ Νικήταν, *τῶν τότε κατὰ θάλατταν πειρατῶν ὁ κράτιστος* (2), ἐπρωταγωνίστησεν ἐν τοῖς πράγμασι τῆς Σικελίας καὶ ἠνδραγάθησε τὰ μέγιστα ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἑλλάδι καὶ Παλαιστίνῃ, ἐξ οὗ καὶ ἀπήλαυε τῆς ἰδιαιτέρας εὐνοίας τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας, ὅστις ὠφελούμενος ἐκ τῶν πολεμικῶν τοῦ ναυάρχου πλεονεκτημάτων, μετεχειρίζετο αὐτὸν ἐν πάσῃ ἐπιχειρήσει, τόλμην καὶ ἀνδρείαν ἀπαιτούσῃ. Καὶ τῷόντι ἐν ἔτει 1186, πολεμουμένου τοῦ βασιλέως τῆς Κύπρου Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ ὑπὸ τοῦ ὁμωνύμου αὐτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου, ὁ τῆς Σικελίας βασιλεὺς Γουϊλέλμος ἔπεμψεν εἰς Κύπρον πρὸς ἐπικουρίαν τοῦ ἑαυτοῦ συμμάχου Ἰσαακίου τὸν Μεγαρείτην, καὶ οὗτος, νίκην περιφανῆ κομισάμενος ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν, ὑπήρεισεν ἐπὶ ὀλίγα ἔτη τὸν ἑτοιμόῤῥοπον τῆς Κύπρου θρόνον, ὃν ἔμελλε μετ' οὐ πολὺ (1191) νὰ καταῤῥίψῃ, ἵνα στήσῃ ἕτερον Φραγκικὸν ἀντ' αὐτοῦ Ῥιχάρδος ὁ

---

(1) **Ersch und Gruber, Encykl.** Τμ. I. Τόμ. 85 σ. 164 καὶ 181.

(2) σ. 237. Ἐκδ. Παρ.

Λεοντόθυμος, βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας, πωλήσας τὴν νῆσον πρὸς τοὺς Ναΐτας, ἀφ' ὧν ταχέως περιῆλθεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ πρώην βασιλέως τῶν Ἱεροσολύμων Γουΐδωνος τοῦ Λυσιγνάνου, οὗτινος ὁ οἶκος ἦρξε τῆς Κύπρου ἄχρι τοῦ 1489 ἔτους (1).

Ὁ Μεγαρείτης, ἄρχων ἐν ταῖς παραχωρηθείσαις αὐτῷ χώραις ὡς ἀπόλυτος δεσπότης καὶ ἐπιδεικνύμενος δύναμιν μείζονα τῆς συνήθως ὑπὸ τῶν ἄλλων ἡγεμονίσκων ἀσκουμένης, παρεστάθη ὑπὸ τῆς μεγαλοποιούσης φήμης ὡς περιβεβλημένος τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα, ὅθεν καὶ τὰ Γιβελλινὰ Χρονικὰ τῆς Πλακεντίας (2) καλοῦσι τὸν ἄνδρα *Βασιλέα τῶν Ἠπειρωτῶν* («Margarito rege Epirotharum»). Ἡ δὲ ἐπὶ τῆς Κερκύρας, Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου δεσποτεία τοῦ Μεγαρείτου ἐπιβεβαιοῦται ὑπὸ τῆς ἀρχαίας μαρτυρίας Βενεδίκτου τοῦ ἐκ Peterborough, ὅστις ποιῶν μικρὰν γεωγραφικὴν τῆς Ἑλλάδος περιγραφὴν, ὡς αὕτη διετέλει ληγούσης τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος, καὶ ἀναφέρων σὺν πολλαῖς καὶ ἄλλαις τῶν Ἑλληνικῶν νήσων καὶ χωρῶν τὰς Στροφάδας, ἐπιπροστίθησιν ὅτι «αὗται ἀπέχουσιν ἑκατὸν μίλια ἐκ Κερκύρας (Cuverfu), ἥτις ἐστὶ κτῆμα τοῦ Μεγαρείτου, καὶ ὅτι εἰς τὸν αὐτὸν ὑπείκουσι καὶ αἱ ἕτεραι δύο νῆσοι Κεφαλληνία καὶ Ζάκυνθος (Jazent)», ἐξ οὗ σαφῶς ἀποδεικνύεται ἡ ἐπὶ τῶν εἰρημένων τριῶν νήσων κυριαρχία τοῦ μεγάλου ναυάρχου (3). Ἴχνη δὲ ἄφθονα τῆς ἐν Κεφαλληνίᾳ δυναστείας τοῦ Μεγαρείτου ἀπαντῶνται, κατὰ τὸν Κ. Χὸπφ, (4) ἐν τῇ ἀνεκδότῳ Ἀναγραφῇ τῶν κτημάτων καὶ δούλων τῆς τῶν λατίνων ἐπισκοπῆς τῆς Κεφαλληνίας, διότι καὶ τοῦ μεγάλου ναυ-

---

(1) The Byzantin. and Greek Emp. B. σ. 292—93. Mediev. Greece. σ. 89.

(2) Annales Placentini Gibellini παρὰ Perz. Monumenta XVIII. σ. 468. ὅρα Ersch und Gruber Encykl. κτλ. σ. 181.

(3) Vita Henrici II παρὰ Bouquet, Recueil. Τόμ. ΙΖ'. σ. 531. ὅρα Ersch. und Gruber Encyk. αὐτόθ.

(4) Ersch und Gruber, αὐτ. σ. 182.

άρχου τὸ ὄνομα (τοῦ *Μαργαρητοῦ* ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ **Margaritone**) πολλάκις ἐν αὐτῇ ἐπαναλαμβάνεται, καὶ τὰ Φραγκικὰ ὀνόματα Κάρολος, Ῥογῆρος, Ὀρλάνδος, καὶ τὸ παρωνύμιον ὁ *Βροντησιανὸς* οὐχὶ σπανίως ἐν αὐτῇ ἀναγινώσκονται, ἐξ οὗ εἰκάζει ὁ αὐτὸς λόγιος Γερμανὸς ὅτι Ἰταλικὴ ἀποικία, ἐκ Βρεντεσινῶν τὸ πλεῖστον μέρος συγκροτουμένη, ἐγκατέστη ἐν Κεφαλληνίᾳ ἐπὶ τῆς δυναστείας τοῦ Μεγαρείτου. Τοῦ Δυῤῥαχίου καὶ τῆς Κερκύρας τὴν κτῆσιν ἀπέβαλε μετ' οὐ πολὺ ὁ Μεγαρείτης, διετήρησε δὲ μόνον τὴν κυριαρχίαν τῆς Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, αἵτινες περιῆλθον καὶ εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ (1). Τίνι δὲ τρόπῳ ἀπώλεσε τὴν Κέρκυραν ὁ μέγας ναύαρχος καὶ ἐπὶ πόσον χρόνον ἐκράτησεν αὐτῆς, ἀγνοοῦμεν· βέβαιον ὅμως ἐστὶν ὅτι ἐν ἔτει 1191 ἡ νῆσος διετέλει ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, καὶ τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἄγγλου Χρονογράφου Ἰωάννου **Brompton**, ὅστις, μνείαν ποιούμενος τῆς ἐκ Παλαιστίνης ἐπανόδου τοῦ βασιλέως Φιλίππου τοῦ Β', λέγει ὅτι ἐν ἔτει 1191 ὁ βασιλεὺς προσωρμίσθη ἀβλαβὴς εἰς Κέρκυραν, ἥτις μεγάλη οὖσα καὶ εὔφορος, πολλὰς δὲ ἔχουσα ὡραίας πόλεις καὶ κώμας, ἀποφέρει πεντεκαίδεκα κεντηνάρια, ἤτοι χιλίας καὶ πεντακοσίας λίτρας ἀπέφθου χρυσοῦ εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν ταμεῖον Κωνσταντινουπόλεως (2).

---

(1) **Ersch und Gruber.** Αὐτ. σ. 161.

(2) **Twysden, Historiæ Anglicanæ scriptores X. Londini** 1652. σ. 1215 κτλ. Σημειώσεως δὲ ἄξιον ὅτι ὁ αὐτὸς χρονογράφος, ὅστις ἐν πολλοῖς μετέγραψε τὸν ἀρχαιότατον Ἄγγλον ἐπίσης χρονογράφον Ῥογῆρον **Hoveden**, ἀκμάσαντα περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, μνείαν ποιούμενος περὶ Κερκύρας διηγεῖται ὅτι ἐπὶ τῆς Ἠπειρωτικῆς ἀκτῆς, τῆς κειμένης ἀπέναντι τῆς ἐσχάτης ἄκρας τῆς νήσου, καθορᾶται ἐγκαταλελειμμένον ἄστυ, ὀνομαζόμενον **Butestoc**, ὅπερ ἐγένετο πατρὶς Ἰούδα τοῦ Ἰσκαριώτου. Ὅ,τι δὲ περὶ ἀγνώστου τινὸς Ἠπειρωτικῆς πόλεως λέγει ὁ **Brompton**, τὸ αὐτὸ τοῦτο ὁ Ἰταλὸς Πέτρος **della Valle (Viaggi. Let. 1.)** διηγεῖται περὶ

Εἰς τὴν κτῆσιν τῆς Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου προσέθηκεν ὁ Μεγαρείτης καὶ τὴν τῆς Μελίτης, ἣν ἔλαβεν εἰς ἀμοιβὴν τῶν μεγάλων αὐτοῦ κατορθωμάτων, ὅθεν καὶ ἔν τινι διπλώματι χρονολογουμένῳ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1193 ὑπογράφεται ὡς Κόμης ἐκείνης τῆς νήσου, κληρουχήματος ἔκτοτε γενομένης τῶν μεγάλων τῆς Σικελίας ναυάρχων (1). Ἀλλ' ἡ πολυδυναμία τοῦ εὐτυχοῦς θαλασσίου ἥρωος ἔῤῥεπε τέλος εἰς τὴν τελευτὴν, διότι μικρὸν ὕστερον, καταλαβόντος τοῦ αὐτοκράτορος Ἐῤῥίκου τοῦ ϛ' τὸ Σικελικὸν βασίλειον, ἐπεδόθη καὶ πάλιν ὁ Μεγαρείτης εἰς τὸν πρώην πειρατικὸν αὐτοῦ βίον, ἀλλ' ἔπεσε μετὰ πολλῶν καὶ ἄλλων πιστῶν ὀπαδῶν τοῦ βασιλέως Ταγκρείδου ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ νικητοῦ, ὅστις, ἀμείλικτος ὢν πρὸς πάντας τοὺς πιστοὺς εἰς τὸν οἶκον τοῦ πρώην βασιλέως διατελέσαντας, ἐτύφλωσεν αὐτὸν καὶ ἀπήγαγε δέσμιον ἐν ἔτει 1194 εἰς Γερμανίαν (2), ὅπου κατέλυσε τὸν βίον τῷ ἐπιόντι ἔτει ἐν ταῖς αὐτοκρατορικαῖς εἱρκταῖς (3).

Τὸν Μεγαρείτην διεδέχθη ἐν τῇ κυριαρχίᾳ Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου πειρατής τις ὀνόματι **Mahius**, ἢ **Maio**, ἢ **Maion**, ἢ

Κερκύρας, ἐπιπροσθεὶς ὅτι ἐν τῇ νήσῳ ὑπῆρχον ἄνθρωποι ἐκ τοῦ γένους Ἰούδα τοῦ Ἰσκαριώτου καὶ ὅτι ἐσώζετο ἔτι ὁ οἶκος αὐτοῦ καὶ ἡ κώμη. Ὁ μῦθος οὗτος, ἂν ὁ **Zschokke** εὑρὼν ἐπιτήδειον εἰς λογοπλαστικὸν θέμα ἐδανείσθη καὶ κατεχώρισεν ἐν τῷ γνωστῷ διηγήματι **Die Creole**, προῆλθε βεβαίως ἐκ τῆς ὀνομασίας τοῦ Κερκυραϊκοῦ χωρίου *Σκαριά*, οὗτινος οἱ κάτοικοι, *Σκαριῶται* καλούμενοι, ἀνοήτως δοξάζουσιν αἰσέτι, ὡς ἠκούσαμεν, βεβαίως ἕνεκα τῆς ὁμωνυμίας, ὅτι τῶν ἑαυτῶν συγχωριανῶν ὑπῆρξεν εἷς ὁ περίφημος ἐκεῖνος προδότης.

(1) **Ciantar, Malta illustrata** σ. 710 καὶ ἄλλα πονήματα ὑπό τε τοῦ **Buchon** ἀναφερόμενα ἐν ταῖς **Nouvelles Recher. Α'.** σ. 376 καὶ τοῦ Κ. Χὸπφ (**Ersch und Gruber Encyk.** κτλ. σ. 181.

(2) **Tœche, De Henrico VI Romanorum imperatore Normannorum regnum sibi vindicante. Berolini. 1860** σ. 57 παρὰ Χὸπφ αὐτ.

(3) Ὅρα τὸ ἐπισυνημμένον Γενεαλογικὸν Στέμμα.

Madius (1), ὅπερ ἐστὶ ταὐτὸ καὶ Ματθαῖος, παρὰ δὲ τοῖς Ἰταλοῖς χρονογράφοις γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Caio ἢ Gaio (2) καὶ κατὰ παραφθορὰν Gallus (3) ἐξ οὗ καὶ Gallicus (4) ἐκλήθη, μεταπεσόντος τοῦ κυρίου ὀνόματος εἰς ἐθνικόν. Ἐὰν δὲ κατὰ κληρονομίαν ἢ ἄλλως πως περιῆλθεν ὁ Ματθαῖος εἰς τὴν κυριαρχίαν Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου φαίνεται ἡμῖν οὐχὶ ἀρκούντως εἰσέτι ἀποδεδειγμένον (5). Ἀλλ', ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ἀναμφίβολον ὅτι εἷλκε τὸ γένος ἐκ τοῦ περιφήμου οἴκου τῶν Οὐρσίνων, Παλατίνων Κομήτων τῆς Ῥώμης (6), καὶ ἦτο εἷς τῶν πολλῶν ἐκείνων τολ-

---

(1) Buchon. Recherches Historiques Β'. σ. 477.

(2) Isolario del Pad. Coronelli σ. 177.

(3) Sabellic. Prim. Decad. Liber octavus. Remondini De Zacynthi ant. σ. 239. Ἑλλην. σ. 220.

(4) Andreæ Danduli Chr. IV. 14. σ. 336.

(5) Κατὰ τὸν Κ. Χὸπφ (Ersch und Gruber, Encykl. Τόμ. 85. σ. 182) οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ Ματθαῖος ἦτο τοῦ Μεγαρείτου ὁ νόμιμος διάδοχος καὶ τοῦτο διὰ τὸν λόγον ὅτι ἀνεγνώριζεν ὡς ὑπέρτατον ἄρχοντα τὸν βασιλέα τῆς Σικελίας, παρ' οὗ καὶ ὁ Μεγαρείτης ἔλαβε τὴν κυριότητα τῆς Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου. Ὁ δὲ Κ. Χιώτης, καί τοι ὁμολογήσας (Σειρὰ Ἱστ. Ἀπομ. Τόμ. Γ'. σ. 3, 4 καὶ 21) ὅτι εἰς τὴν διασκευὴν τῶν ἀφορώντων τὰ τῶν Κομήτων ἐπανέλαβεν ὅσα ἤκουσε παρὰ τοῦ Κ. Χὸπφ, οὔτε σύμφωνα πρὸς τοῦτον λέγει, οὔτε μαρτυρίαν τινὰ ἐπιφέρει πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι δῆθεν ἡ θυγάτηρ τοῦ Μεγαρείτου συνεζεύχθη μετά τινος τῶν Οὐρσίνων καὶ ἐκ τῆς συζυγίας ταύτης ἐγεννήθη ὁ Ματθαῖος, ὅστις ἐκληρονόμησε τὴν ἡγεμονίαν τῆς Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου.

(6) Ersch. und Gruber, Encyk. Τόμ. 85. σ. 182—83. Ὁ Κ. Χὸπφ, ὅστις πρῶτος ἔδωκε τὴν εἴδησιν ταύτην προσεπιφέρει ὅτι ὁ Ματθαῖος κατήγετο ἴσως ἐκ τοῦ Σικελικοῦ κλάδου τῶν Οὐρσίνων, ἐξ ὧν Φίλιππός τις, υἱὸς τοῦ Νικολάου, φαίνεται ὑπογεγραμμένος ἔν τινι παλαιῷ Ἑλληνικῷ ἐγγράφῳ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Φιλίππου τοῦ Fragalà (G. Spata, Le pergamene greche esistenti nel grande archivio di Palermo. Palermo. 1864. σ. 271).

μηρῶν καὶ φιλαρπάγων Φράγκων ἱπποτῶν, οἵτινες μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεγαρείτου κατέστησαν τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου ἀληθῆ μυρμηκιὰν πειρατῶν.

Ἐπὶ τῆς γενομένης ἐν ἔτει 1204 κατακτήσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας αἱ νῆσοι Κεφαλληνία καὶ Ζάκυνθος διετέλουν ἀπό τινων ἤδη ἐτῶν ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Κόμητος Ματθαίου (1), ὅστις ἀνεγνώριζε, κατὰ πρῶτον, ὡς καὶ ὁ προκάτοχος αὐτοῦ Μεγαρείτης, μόνον τὴν ἐπιδεσποτείαν τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας (2), εἰς ὃν ἀνῆκον αἱ νῆσοι δικαιώματι πολέμου· ὅθεν κακῶς ὑπελήφθη μέχρι τοῦδε ὅτι ἡ σύστασις τῆς Κομητείας Κεφαλληνίας ἄρχεται ἀπὸ τῆς τετάρτης Σταυροφορίας καὶ ὅτι ὁ Ματθαῖος τότε πρῶτον κατέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐγένετο κύριος Ἑλληνικῶν χωρῶν. Ὅτε δὲ Λέων ὁ Βετρανὸς, πειρατὴς Γενουήνσιος, ἐξήλασε περὶ τὸ 1205 τοὺς Ἐνετοὺς ἐκ Κερκύρας καὶ τῇ βοηθείᾳ τῶν κατοίκων ἐκράτησε τῆς νήσου, ἧς ἦρξε καὶ ἐν ἔτει 1199 (3), ὁ Κόμης Ματθαῖος Οὐρσῖνος, αὐθέντης Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, καὶ ὁ Κόμης τῆς Μελίτης Ἐρρῖκος ὁ Πεσκατόρης, εἰς ὃν περιῆλθεν ἡ κυριότης τῆς νήσου ὡς λαβόντα σύζυγον τὴν ἐπίκληρον ἐγγόνην τοῦ Μεγαρείτου, μῖσος ἄσπονδον τρέφοντες ἀμφότεροι κατὰ τῶν Ἐνετῶν, ὧν ἐφοβοῦντο τοὺς φιλοδόξους σκοποὺς, ἐβοήθησαν ὅλαις

---

(1) **Ersch und Gruber, Encyk.** αὐτ.

(2) Αὐτ. καὶ σ. 232.

(3) Λέων ὁ Βετρανὸς ἦν ὀπαδὸς τοῦ διαβοήτου Γενουηνσίου ἀρχιπειρατοῦ Καφούρη, μνημονευομένου ὑπὸ τοῦ Νικήτα (σ. 310—11 Ἐκδ. Παρ.) καὶ ἐν Λατινικοῖς ἐγγράφοις ὀνομαζομένου **Gafforius** ἢ **Cayphorus.** Ὁ Καφούρης πρῶτον μὲν μετήρχετο τὴν ἐμπορίαν καὶ χάριν αὐτῆς πολλάκις ἀνήχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὕστερον ὅμως, πνέων ἐκδίκησιν κατὰ τῶν Βυζαντινῶν, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τοῦ τότε δουκὸς τοῦ στόλου Μιχαὴλ τοῦ Στρυφνοῦ, παρ' οὗ ἐτιμωρήθη διὰ χρηματικῆς ζημίας, ἐπεδόθη εἰς τὸν πειρατικὸν βίον καὶ διὰ καλῶς κατηρτυμένου στολίσκου ἔκειρε τὰς παραθαλασσίους πόλεις, ἐδῄωσε τὸ Ἀτραμύττειον καὶ κατετρόπωσε στόλον τριάκοντα νεῶν, οὗ τινος ἐφίστατο Ἰωάννης ὁ Στειριόνης, Καλαβρὸς πειρατὴς, ὑπὸ τὴν

δυνάμεσι τὸν Βετρανὸν (1), ἵνα διατηρήσῃ τὴν κτῆσιν τῆς Κερκύρας, ἀλλ' εἰς μάτην, διότι ἐπὶ τέλους, νικηθεὶς ὑπὸ ὑπερτέρας ἐπ' αὐτὸν πεμφθείσης Ἐνετικῆς δυνάμεως, ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν

ὑπηρεσίαν διατελῶν τῶν Βυζαντινῶν. Βλέπων δὲ ὁ βασιλεὺς ὅτι δὲν ἠδύνατο διὰ τῆς βίας ν' ἀπαλλαγῇ πολεμίου τοσοῦτον ὀχληροῦ, ἦλθε μετ' αὐτοῦ εἰς διαπραγματεύσεις, ἀλλά, τούτων διενεργουμένων, ὁ Στειριόνης μετὰ τῆς ἑπομένης αὐτῷ Πισαϊκῆς δυνάμεως ἀπροσδοκήτως ἐπιπίπτει κατὰ τοῦ Καφούρη καί, συνάψας μάχην, φονεύει αὐτὸν καὶ καταλαμβάνει πάντα τὰ πλοῖα αὐτοῦ, πλὴν τεσσάρων, ἅτινα ἦγον Λέοντα τὸν Βετρανόν, ὃν ὁ Νικήτας ἀναφέρει διὰ μόνης τῆς ἐπονομασίας τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Καφούρη. Βουλόμενος τότε ὁ Βετρανὸς νὰ ἐκδικηθῇ τὸν φόνον τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ προσήκοντος ἑαυτῷ, ὥρμησε κατὰ τῆς Κερκύρας ἐπὶ τῶν τεσσάρων διασωθέντων πλοίων, κατέλαβε τὸ φρούριον αὐτῆς, εἰς ὃ ἐνέβαλε φρουρὰν Γενουηνσίων στρατιωτῶν καί, ἐντεῦθεν ἐπισκήπτων συνεχῶς εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου, πολυτρόπως ἐκακοποίει αὐτά, πρὸ πάντων δὲ τὰς ἐμπορικὰς πόλεις Μεθώνην καὶ Κορώνην. Ἡ διαγωγὴ τοῦ Καφούρη καὶ τῶν περὶ αὐτὸν προσκάλεσε τὴν δικαίαν ἀγανάκτησιν τοῦ βασιλέως, ὅστις προέβη εἰς αντεκδικήσεις, τινὰς μὲν τῶν ἐν Ἑλλάδι Γενουηνσίων, οἵτινες εἶχον κρυφίας μετὰ τοῦ Καφούρη σχέσεις, ἐμβαλὼν εἰς τὰ δεσμά, τινὰς δὲ στερήσας ἀρχαίων προνομίων καὶ κτημάτων. Ὅτι τὸ αὐστηρὸν τοῦτο μέτρον τοῦ βασιλέως συνδέεται μετὰ τῆς ἁλώσεως τῆς Κερκύρας καὶ τῆς δῃώσεως τῆς Μεθώνης καὶ Κορώνης παρετήρησε πρῶτος ὁ Serra (Storia dell' antica Luguria. Torino. 1834. Α'. σ. 465), καὶ τούτου τὴν γνώμην καλῶς ποιῶν παρεδέχθη καὶ ὁ Κ. Χὸπφ (Ersch und Gruber, Encyk. κτλ. σ. 173)· τοὐναντίον δὲ ὁ Μουστοξύδης (Delle cose Corc. Vol. 1. σ. 398) καὶ ὁ Heyd (Le Colon. Commerc. Α'. σ. 78. Σημ. 1) δοξάζουσιν ὅτι τὰ συμβάντα ταῦτα ἔλαβον χώραν εἰς ἐποχὴν ὀψιαιτέραν. Ἐπὶ πόσον δὲ χρόνον ἦρξε τῆς Κερκύρας ὁ Βετρανός, ἀγνοεῖται, ἀλλ' ὅτι ὀλιγοχρόνιος ὑπῆρξεν ἡ κυριότης αὐτοῦ, ἐστὶν ἀναντίρρητον, διότι κατὰ τὴν γενομένην ἐν ἔτει 1203 προσόρμισιν τῶν Σταυροφόρων εἰς Κέρκυραν, ἡ νῆσος ἐδεσπόζετο καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν νομίμων κυρίων, τῶν Βυζαντινῶν.

(1) Ersch und Gruber, Encyk. κτλ. σ. 221.

πολεμίων καὶ ἀπηγχονίσθη ἐν Κερκύρᾳ ὡς πειρατὴς, μεθ' ἑξήκοντα τῶν ἑαυτοῦ ὀπαδῶν ἐπὶ μεγίστῃ λύπῃ τῆς μητροπόλεως Γενούης (1). Διάγων δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη βίον ὅλως πειρατικὸν ὁ Κόμης Ματθαῖος καὶ εἰς μυρίας ἀνοσιουργίας καὶ ψυχοφθόρους πράξεις παρεκτρεπόμενος, διήγειρε καθ' ἑαυτοῦ τὴν δυσμένειαν τοῦ εὐερεθίστου Ποντίφικος Ἰνναχεντίου τοῦ Γ', ὅστις ἐδήλωσεν αὐτὴν ἐν τῇ ἑξῆς περιπτώσει. Τὸν ὀρθόδοξον ἐπίσκοπον Κεφαλληνίας, ὃν εὗρεν ἐν τῇ νήσῳ, ἐσεβάσθη ὁ Ματθαῖος, ἄχρις οὗ ἐχήρευσεν ὁ ἐπισκοπικὸς θρόνος ἐν ἔτει 1206 (2). Τότε δὲ, ἀντὶ ὀρθοδόξου, ἐκλεχθέντος εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Λατίνου τινὸς πρεσβυτέρου Βενεδίκτου, παρεκλήθη ὁ Πάπας ὑπὸ τοῦ Ματθαίου νὰ ἐπικυρώσῃ αὐτὸν, ἀλλ' ὁ πικρόχολος ἀποστολικὸς πατὴρ ὤκνησε νὰ εἰσακούσῃ τὰς δεήσεις τέκνου οὐχὶ εὐπειθοῦς εἰς τὰς ἐπιταγὰς τῆς τότε πανσθενοῦς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας (3), καὶ μόνον τῇ 23 Μαρτίου τοῦ ἔτους 1207 ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστείλῃ πρός τινας ἐπισκόπους τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως, προσκαλῶν αὐτοὺς νὰ ἐπικυρώσωσι τὸν Βενέδικτον εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Κεφαλληνίας, ἐὰν ἦτο κανονικῶς ἐκλελεγμένος (4).

(1) Delle Cose Corciresi Vol. 1. σ. 398.
(2) Ersch und Gruber, Encyk, κτλ. σ. 232.
(3) Αὐτόθ.
(4) Per suas nobis, dilecti filii, nobilis vir Maio comes, clerus et populus insulae Cefaloniae, litteras intimarunt quod, eiusdem insulae, sede pontificali vacante, dum de proficiendo sibi pastore latino diligenter habuissent tractatum, omnes, unanimi voluntate ac pari consensu, Benedictum presbyterum, quem de discretione ac honestate plurimum commendarunt, in episcopum elegerunt ; nobis humiliter supplicaverunt ut, cum sedes metropolitana sit viduata pastore, ad quam, etiam si non vacaret, non possunt habere recursum, cum ad huc eadem sedi Apostolicae sit inobediens et rebellis, electionem ipsam dignaremur auctoritate apostolica confirmare. Quo circa κτλ. (Baluze Τόμ. Β'. σ. 16. ἐπιστ. 33 παρὰ Buchon, Rech, Histor. Τόμ. Β'. σ. 477).

Ἐπὶ τέλους δὲ, εἴτε ἀληθῶς κηδόμενος ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, εἴτε, ὅπερ καὶ πιθανώτερον, ἀνάγκην ἔχων τῆς παντοδυνάμου προστασίας τοῦ Ποντίφικος, ἵνα προφυλάττηται ἀπὸ πάσης ἐνδεχομένης προσβολῆς τῆς ἐπιδιωκούσης τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἀνατολῆς θαλασσοκράτορος Ἐνετίας, ὁ Κόμης ἦλθεν εἰς μετάνοιαν, καὶ ἀποταθεὶς πρὸς τὸν Πάπαν ἐξῃτήσατο τῶν παραπτωμάτων τὴν ἄφεσιν, παραδοὺς ἑαυτὸν καὶ τὴν ἑαυτοῦ χώραν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀποστολικοῦ πατρός. Εἰς τὴν μετάνοιαν καὶ ὑποταγὴν τοῦ ἁμαρτωλοῦ Κόμητος ἀρεσκόμενος ὁ Ἰννοκέντιος ἠξίωσεν αὐτὸν τῆς αἰτουμένης συγχωρήσεως δι' ἀποστολικῶν γραμμάτων χρονολογουμένων ἀπὸ τῆς 15 Σεπτεμβρίου τοῦ 1207 (1), καὶ ἔκτοτε, ὡς φαίνεται, ὁ Κόμης διέκειτο φιλικῶς πρὸς τὸν Πάπαν, ὅστις ἐπιστέλλων μετὰ τρεῖς ἡμέρας (τῇ 18 Σεπτεμβρίου) πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Πατρῶν καὶ τοῦ Ματθαίου ποιούμενος μνείαν, ὀνομάζει αὐτὸν *τέκνον προσφιλές* (2). Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς δὲ ταύτης φαίνεται προδήλως ὅτι καὶ τῆς Ζακύνθου τὸν ὀρθόδοξον ἐπίσκοπον ἐσεβάσθη κατ' ἀρχὰς ὁ Ματθαῖος. Ἀλλὰ δυστυχῶς μετὰ τὴν συνδιαλλαγὴν τοῦ Κόμητος μετὰ τοῦ Πάπα ἔμελλε καὶ τῆς Ζακύνθου ἡ ἐπισκοπὴ μεγάλας νὰ δεχθῇ τροπὰς καὶ μεταβολάς, διότι ὁ φιλόπρωτος Ἰννοκέντιος, βλέπων ὅτι ἐν Κεφαλληνίᾳ μὲν ὑπῆρχε Λατῖνος ἐπίσκοπος, τῆς Ζακύνθου δὲ ὁ ποιμὴν ἔμενεν ἀσάλευτος εἰς τὸ πάτριον δόγμα, ἐκέ-

---

(1) Nobili viro Maioni, comiti insularum Cephaloniae ac Jacinti (Baluze. Τόμ. Β'. σ. 73. ἐπιστ. 127 παρὰ Λούντσῃ, Condiz. polit. σ. 39—40. ὅρα καὶ Buchon, Eclaircissemens etc. σ. 373—74. Recherch. Histor. σ. 477. Ἑλληνομ. σ. 220—21. Χιώτου Ἀπομν. Β'. σ. 123—24).

(2) Ad nostram noveritis audientiam pervenisse quod in insula Jacinti, que ad dilecti filii nobilis viri Maionis, comitis Cephalonie, pertinet ditionem κτλ. (Baluz. Τόμ. Β'. σ. 73 παρὰ Buchon, Rech. Histor. σ, 478. Eclaircissemens σ. 374. Χιώτου Ἀπομν. σ. 125. Lunzi. Cond. Pol. σ. 41).

λεύσει τὸν Λατῖνον ἀρχιεπίσκοπον Πατρῶν, ὅςις πρὸ τῆς συςάσεως τῆς Λατινικῆς ἐπισκοπῆς Κορίνθου εἶχε τὴν ἐφορίαν τῶν ἐκκλησιῶν Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, ν' ἀναγκάσῃ τὸν δυστράχηλον ὀρθόδοξον ἐπίσκοπον Ζακύνθου νὰ δείξῃ τὴν δέουσαν εὐπείθειαν τῇ ἁγίᾳ ἀποστολικῇ ἕδρᾳ τῆς Ῥώμης, μὴ ὑπακούοντα δὲ νὰ καθαιρέσῃ αὐτὸν καὶ νὰ προνοήσῃ περὶ ἀντικαταστάσεως προσώπου ἁρμοδιωτέρου καὶ λατινόφρονος. Τίς ἡ ἔκβασις τῆς παπικῆς ταύτης ἐπιταγῆς, ἀγνοεῖται· βέβαιον ὅμως ὅτι ἐν ἔτει 1212 ὁ τῆς Ζακύνθου ἐπίσκοπος ἦτο Λατῖνος (1), ὅθεν ἡ κατάλυσις τῆς ὀρθοδόξου ἐπισκοπῆς Ζακύνθου ἔλαβε χώραν μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς ἐπισκοπῆς Κεφαλληνίας, καὶ συνέβη ἢ κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος 1207 ἢ πρὸ τοῦ 1212 (2). Ὑποβαλόντος δὲ τοῦ Πάπα ἐν ἔτει 1212 τὰς λατινικὰς ἐπισκοπὰς Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῆς μητροπόλεως Κορίνθου (3), ὁ Κεφαλληνίας Βενέδικτος, βα-

(1) Lunzi, Cond. Polit. σ. 42 Χιώτου Ἱςορ. Ἀπομ. Β'. σ. 611.

(2) Ἐξ ὅσων ἀνωτέρω παρετηρήθησαν φαίνεται οὐχὶ ἀκριβὴς ἡ βεβαίωσις τοῦ Κ. Γεωργίου Μαρκορᾶ, λέγοντος ὅτι «Ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ Ζακύνθῳ ἀπὸ τοῦ 1212, ὅ ἐστι μικρὸν μετὰ τὴν δυναστείαν τῶν Σταυροφόρων, ὁ ἐπισκοπικὸς θρόνος τῶν ὀρθοδόξων κατηργήθη» (Renseignements sur l' Eglise grecque dans les îles Ioniennes. L' Union Chrétienne. Quatrième annèe. 1862. σ. 316). Ὁ δὲ Κ. Χιώτης ἐκφραζόμενος περὶ τῶν ἐπισκοπῶν Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου ὡς ἑξῆς «Ἐκπληρῶν τὰς διαταγὰς τοῦ Πάπα (ὁ Ματθαῖος), ἀπεδίωξε τὸν Γραικὸν ὀρθόδοξον ἐπίσκοπον ἔκ τε Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας καὶ ἐγκατέστησε τὸν Λατῖνον Βενέδικτον (Σειρ. Ἱστ. Ἀπ. Γ'. σ. 21)» λέγει περὶ τοῦ ἐπισκόπου Κεφαλληνίας ὅ,τι περὶ μόνου τοῦ τῆς Ζακύνθου ἠδύνατο νὰ εἴπῃ, καὶ τοῦτο μετ' ἐπιφυλάξεως, θεωρεῖ δὲ τὰς δύο ἐπισκοπὰς ὡς ἤδη συνηνωμένας εἰς μίαν καὶ ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἑνὸς καὶ μόνου ποιμένος διατελούσας, ἐν ᾧ ἑκατέρα τούτων εἶχε τότε ἴδιον ἐπίσκοπον, καὶ ἡ συνένωσις αὐτῶν εἰς μίαν ἐπισκοπήν ἐστι μεταγενεστέρα, ὡς ἐξάγεται καὶ ἐξ ὅσων ἀλλαχοῦ λέγει ὀρθότερον ὁ αὐτὸς Κ. Χιώτης (Ἱστ. Ἀπομ. Β'. σ. 126).

(3) Baluze Τόμ. Β'. σ. 622.

ρέως φέρων τὸ πρᾶγμα, παρετήρησε πρὸς τὸν Ποντίφικα ὅτι ἡ ἐπισκοπὴ Κεφαλληνίας ἐξηρτᾶτο ἀνέκαθεν ἀπ' εὐθείας ἐξ αὐτῆς τῆς ἐν Ῥώμῃ ἀποστολικῆς ἕδρας (1), καὶ εἰς αὐτὴν ἑπομένως ἦτο δίκαιον νὰ ὑπαχθῇ καὶ αὖθις· τὴν παρατήρησιν δὲ ταύτην εὑρὼν ἀξιόχρεων ὁ Ἰννοκέντιος ἀπέσπασε τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον Κεφαλληνίας ἀπὸ τῆς διοικήσεως τοῦ μητροπολίτου τῆς Κορίνθου καὶ ὑπέταξεν αὐτὸν ἐν ἔτει 1213 τῇ Ῥωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ (2). Ἐπειδὴ δὲ δυνάμει τῆς ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων ὁμολογηθείσης περὶ διαμελισμοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους συνθήκης αἱ νῆσοι Κεφαλληνία καὶ Ζάκυνθος ἔπεσον εἰς τὸν κλῆρον τῶν Ἐνετῶν, ὁ Κόμης Ματθαῖος, πρὸς διατήρησιν τῆς ἀρχῆς, συνετὸν ἐνόμισε ν' ἀναγνωρίσῃ τῆς Ἐνετικῆς πολιτείας τὴν κυριότητα, ὅθεν καὶ ἔμεινεν ἐν τῇ κτήσει αὐτοῦ ἀνενόχλητος, ὑποτελὴς γενόμενος τῶν Ἐνετῶν ἐν ἔτει 1209 (3).

Τῆς εὐνοίας τοῦ Πάπα ἀπολαύων καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς Ἐνετικῆς πολιτείας διατελῶν οὐδὲν εἶχε πλέον νὰ φοβηθῇ ἐκ τῆς δύσεως ὁ Ματθαῖος. Ἀλλ' ἐν τῇ ἠπείρῳ, τῇ κατάντικρύ κειμένῃ τῆς ἑαυτοῦ κομητείας, εἶχε συγκροτηθῆ μικρὸν μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Φράγκων ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κράτος ἑλληνικὸν, ἀρχόμενον ὑπὸ ἡγεμόνος ὀρθοδόξου ὀνόματι Μιχαὴλ, ὅστις ἦτο νόθος μὲν υἱὸς Ἰωάννου τοῦ Ἀγγέλου, υἱοῦ Κωνσταντίνου τοῦ ἐξ Ἀγγέλων καὶ Θεοδώρας τῆς Κομνηνῆς, πρωτεξάδελφος δὲ τῶν ἐν Κωνσταντινουπό-

---

(1) Χιώτου Ἀπομ. Β'. σ. 614.

(2) Ersch und Gruber Encykl. κτλ. σ. 232.

(3) Guifredus Achaiæ princeps, qui Megaduci patri successerat, et Gallus Cephaleniæ occupator, et ipsi in Venetorum fidem venere (Sabellic. Prim. Decad. Liber octavus. Venetiis. 1487 εἰς φυλ.). Et nobilis quidam Gallicus, qui Cephaloniam insulam arripuerat fidelis et censualis esse Venetis perpetuo annuit (And. Danduli Chr. IV. 14 σ. 336). Ὅρα καὶ Iac. Diedo. Stor. della Rep. di Venezia. Τόμ. Α'. Βιβ. 5. σ. 84.—Du Cange. Hist. de l'empire de Const. σ. 23. Ἔκδ. Ἐν.

λει αὐτοκρατορησάντων Ἰσαακίου τοῦ Β' καὶ Ἀλεξίου τοῦ Γ', ἀλώβητον διατήρησαν τὸν Βυζαντινὸν χαρακτῆρα ἐν τῷ μέσῳ τῶν εἰς πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα εἰσρευσάντων φεουδαλικῶν καὶ ἱπποτικῶν ἐθίμων, καὶ τὸ κράτος τοῦτο, περιλαμβάνον τὴν Ἤπειρον ἅπασαν, τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Αἰτωλίαν (1), καὶ ὀνομασθὲν *Δεσποτεία τῆς Ἠπείρου*, καθίςατο δσημέραι φοβερώτερον πρὸς τοὺς Φράγκους ἐπήλυδας, ὧν τὰς προόδους ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ συστάσεως ἐκώλυσε. Δολοφονηθέντος δὲ ἐν ἔτει 1214 τοῦ θεμελιωτοῦ τῆς δεσποτείας Μιχαὴλ (2), ἐξεδέξατο τὴν ἀρχὴν ὁ ἐκείνου ἀδελφὸς Θεόδωρος, ἀνὴρ, κατὰ Γρηγορᾶν (3), *δραστήριος καὶ καινὰ δεινὸς ἐπινοῆσαι πράγματα καὶ ἀεὶ τοῦ πλείονος ἐφιέμενος*. Ὁ ἀνδρεῖος οὗτος καὶ πολύτροπος ἡγεμὼν, κατὰ κράτος νικήσας τὸν Λατῖνον αὐτοκράτορα Πέτρον τὸν Κουρτεναῖον καὶ αἰχμαλωτίσας αὐτὸν (4) ἐν ταῖς δυσχωρίαις ταῖς παρὰ τῇ Κροίᾳ (1217), προσκατεκτήσατο μετὰ τὸν θρίαμβον τοῦτον τὴν Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν· προελθὼν δὲ μέχρι Θεσσαλονίκης ἐξήλασεν ἐκεῖθεν τοὺς Λομβαρδοὺς (1222) καὶ, αὐτοκρατορικὸν διάδημα ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ περιθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀχρίδος, ἐξέτεινε διὰ νέων κατακτημάτων τὰ ὅρια τοῦ κράτους αὐτοῦ (5) ἀπὸ τοῦ Ἀδρίου μέχρι τοῦ Αἰγαίου πελάγους (1224).

Καλῶς γινώσκων ὁ Ματθαῖος ὅτι, ἐὰν ἐχθρικῶς πρὸς ὅμορον τοιοῦτον προσεφέρετο, κακῶς ἤθελεν ἀπαλλαγῇ, συμφερώτερον ἐνόμισε τὴν εὔνοιαν ἢ τὸ μῖσος αὐτοῦ νὰ προσελκύσῃ, ὅθεν οὐ μόνον φιλίαν μετ' αὐτοῦ συνῆψεν, ἀλλὰ καὶ κηδεστίαν ἐποιήσατο, σύζυγον λαβὼν ἀδελφήν τινα τοῦ Θεοδώρου (6), ἧς τὸ ὄνομα οὔτε

---

(1) Ersch und Gruber, Encyk. κτλ. σ. 224.
(2) Finlay, Medieval Greece σ. 144.
(3) Βιβ. Α'. Κεφ. 2.
(4) Buchon. Histoire des Conquêtes σ. 192—93. Med. Greece. σ. 145.
(5) Finlay, αὐτ. Μνημοσύνη. Τόμ. Α'. Τεῦχ. 12. 1852. σ. 267.
(6) Sororius quoque Theodori, comes qui dicitur maxi-

παρὰ τοῖς ἱστορικοῖς, οὔτ' ἐν τοῖς ἐγγράφοις ἀπαντᾶται (1). Πότε δὲ ἦλθε μετ' αὐτῆς εἰς γάμον, ἀγνοεῖται, ἀλλ' ἐν ἔτει 1216 ὁ Ματθαῖος ἦτο εἰσέτι ἄνυμφος (2), ὅτε καὶ κληρονόμον τοῦ κράτους αὐτοῦ, ἐὰν ἄγαμος καὶ ἄκληρος ἀπέθνησκε, τὴν Ῥωμαϊκὴν κατέστησεν ἐκκλησίαν, ὑποσχεθεὶς νὰ τελῇ ἐν τοσούτῳ πρὸς αὐτὴν ἐτήσιον φόρον πεντήκοντα χρυσίνων (3). Πιστότατος δὲ ὢν ὁ Κόμης τῷ ἐν Ῥώμῃ Ποντίφικι, ἔπλευσε μετ' ὀκτὼ κατέργων κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα τοῦ ἔτους 1221 (4) εἰς τὴν ἐν Αἰγύπτῳ Δαμιάταν,

---

mus Jacincti factus est homo Gaufridi (Albericus ἐν ἔτει 1236. ἐκδ. Leibniz. Lipsiæ. 1698. σ. 578).

(1) Ὁ Μουστοξύδης (Ἑλλην. σ. 221), ὁ Λούντσης (Cond. pol. σ. 42 καὶ 60), ὁ Buchon (Rech. Hist. σ. 481), καὶ ὁ Κ. Χιώτης (Ἱστ. Ἀπομ. σ. 129) ἀπέδωκαν ἅπαντες τὴν κηδεστίαν ταύτην οὐχὶ τῷ Μαΐῳ, ἢ Ματθαίῳ, ἀλλ' ἀνωνύμῳ τινὶ κόμητι διαδεχθέντι τὸν Μάϊον. Προσθετέον δὲ ὅτι ὁ Κ. Χιώτης ὀνομάζει τὴν σύζυγον τοῦ ἀνωνύμου τούτου Κόμητος Θεοδώραν (αὐτόθι), ὄνομα προελθὸν ἴσως ἐκ παρερμηνεύσεως τοῦ ἀνωτέρω χωρίου τοῦ Ἀλβερίκου· ὕστερον δὲ (σ. 131), ἑπόμενος τῷ Buchon (Rech. Hist. Β'. σ. 478, καὶ Nouvel. Rech. Β'. Généalog. des Comnéne de Constantinople. N. IV). καλεῖ τὴν αὐτὴν Ἄνναν, καὶ πάλιν ἐν τῷ Στέμματι τῶν Κομήτων (σ. 616) τὴν μὲν Θεοδώραν ποιεῖ σύζυγον τοῦ ἀνωνύμου Κόμητος, τὴν δὲ Ἄνναν, γυναῖκα τοῦ Ῥιχάρδου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Μαΐου. Προσπαθήσας δὲ νὰ διευκρινήσῃ τὸ πρᾶγμα ἐν τῷ Γ' Τόμῳ τῶν Ἱστορ. Ἀπομ., ὅπου πολλαὶ καὶ καλαὶ ὑπάρχουσι προσθῆκαι καὶ διορθώσεις, περιέπεσε καὶ πάλιν εἰς λάθος, διότι τὴν γυναῖκα τοῦ Μαΐου, ἀντὶ ἀδελφῆς τῶν δεσποτῶν Μιχαὴλ καὶ Θεοδώρου ἐξέλαβε θυγατέρα τοῦ πρώτου, ἀνώνυμον δὲ οὖσαν, ἐκάλεσε Θεοδώραν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ δευτέρου (σ. 5 καὶ 21).

(2) Ersch und Gruber, Encykl. κτλ. σελ. 257.

(3) Rubricarum epp. Innocentii III. Ann. XVIII. app. 121—22 παρὰ Theiner, Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia. Romæ 1863. Τόμ. Α'. σ. 67.

(4) Vincentius Bellovacensis, Speculum historiale XXX. 94. παρὰ Ersch und Gruber, Encykl. κτλ. σ. 257.

ὅπου ἠγωνίσθη ὑπὲρ τοῦ βασιλέως τῶν Ἱεροσολύμων, ἀλλ' ἕνεκα τούτου ἐνέπεσεν εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ φυσικοῦ αὐτοῦ κυρίου Φριδερίκου τοῦ Β', δημεύσαντος πάντα τὰ ἐν Ἀπουλίᾳ κτήματα αὐτοῦ (1). Βουλόμενος ὁ Πάπας νὰ θεραπεύσῃ τὸ κακὸν, ὅπερ αὐτὸς προὐκάλεσεν, ἐμεσολάβησεν ὑπὲρ τοῦ Κόμητος ἐν ἔτει 1226 (2), ἀλλὰ τότε μόνον ὁ Ματθαῖος ἔτυχε πλήρους συγγνώμης παρὰ τοῦ Φριδερίκου, ὅτε, μεταβαίνων οὗτος ὡς Σταυροφόρος εἰς Παλαιστίνην καὶ ποιούμενος τὸν πλοῦν διὰ τοῦ Ἰονίου πελάγους προσωρμίσατο τῇ 3 Ἰουλίου τοῦ ἔτους 1228 εἰς Κεφαλληνίαν, ἔνθα ἔτυχε φιλικῆς παρὰ τοῦ Κόμητος Ματθαίου δεξιώσεως, ὁμολογήσαντος αὐτῷ πίστιν καὶ χορηγήσαντος πρὸς τοὺς Σταυροφόρους πάντα τὰ ἀναγκαῖα (3). Διὰ τοῦτο δὲ καὶ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος, βουλόμενος ὁ Θεόδωρος νὰ συνάψῃ φιλίαν καὶ συμμαχίαν μετὰ τοῦ αὐτοῦ Φριδερίκου, οὐδένα ἄλλον ἐνόμισε πρὸς τοῦτο ἁρμοδιώτερον τοῦ Ματθαίου, ὅςις χαριζόμενος πρὸς τὸν ἑαυτοῦ γυναικάδελφον ἀνέλαβε τὴν ἐπιφόρτισιν ταύτην καὶ ἦλθε μετά τινων Ἑλλήνων μεγιστάνων, πολλὰ καὶ μεγάλα δῶρα κομίζων, πρεσβευτὴς τοῦ Θεοδώρου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, παρ' οὗ ἔτυχε τοῦ ποθουμένου (4). Ἀλλ' ἡ ἐπελθοῦσα

---

(1) Huillard Bréholles, Historia diplomatica Friderici II. Parisiis. 1853. Β'. σελ. 589 καὶ 597. Ὁ Κ. Χὸπφ παρατηρεῖ (Ersch und Gruber, Encyk. αὐτ.) ὅτι τὸν Ματθαῖον Κεφαλληνίας κακῶς ἐξέλαβεν ὁ ἀνωτέρω παραφερόμενος συγγραφεὺς ἀντὶ ἑτέρου Ματθαίου, Κόμητος Ἀλεσίνης.

(2) Ersch und Gruber κτλ. αὐτόθι.

(3) Τὸ Breve chronicon de rebus Siculis (Huillard-Bréholles, Hist. diplom. Friderici II. Α'. σελ. 898—899.) ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ πλοῦ τοῦ Φριδερίκου Β' τῷ 1228 λέγει ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἦλθε τῇ 30 Ἰουνίου εἰς Ὀθωνούς, τῇ 1 Ἰουλίου εἰς Κέρκυραν, καὶ τῇ 3 ad insulam Cefaloniæ, in qua erat comes dominus Madius, qui erat Apulus, ubi omnia necessaria parata invenimus, eodem ministrante comite. ὅρα καὶ Heyd, Le Col. Com. degli Italiani. Α'. σελ. 116. σημείωσ. 1.

(4) Tunc quidam comes Maio de Romania cum nonnul-

ἐπὶ τὰ χείρω ῥοπῇ τῶν πραγμάτων τῆς δεσποτείας ἔμελλε συγχρόνως νὰ μεταβάλῃ καὶ τὰ τῆς Κομητείας τῆς Κεφαλληνίας. Μέγα καὶ ἰσχυρὸν κράτος συστήσας ὁ Θεόδωρος δὲν ἔστερξε τῇ παρούσῃ τύχῃ, ἀλλ' ὑπὸ ἀκορέστου πλεονεξίας τυφλούμενος παράσπονδος ἐγένετο πρὸς Ἰωάννην τὸν Ἀσὰν, βασιλέα τῶν Βουλγάρων, ὑφ' οὗ ἐν μάχῃ ἡττηθεὶς ἠχμαλωτίσθη καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπηρώθη (1230). Τὸν Θεόδωρον διεδέχθη εἰς τὴν δεσποτείαν τῆς Ἠπείρου ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μανουὴλ, ὅστις, ἀφ' οὗ εἰς μάτην προσεπάθησε διὰ τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ τοῦ Β' νὰ συνδιαλλαγῇ μετὰ Ἰωάννου Δούκα τοῦ Βατάτσου (1), ἔστρεψε τὰ βλέμματα πρὸς τοὺς Φράγκους, ἵνα παρ' αὐτοῖς εὕρῃ προστασίαν καὶ συμμαχίαν, καὶ πρὸς μὲν τὸν Πάπαν ὑπεσχέθη τυφλὴν ὑποταγὴν εἴς τε τὰ κοσμικὰ καὶ πνευματικὰ (2), πρὸς δὲ τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀχαΐας Γοφρεῖδον Β' τὸν Βιλλαρδουῖνον ὤμοσε τῆς ὑποτελείας τὸν ὅρκον (3). Μετὰ τὴν ἀσθένειαν καὶ ταπείνωσιν τῆς δεσποτείας τῆς Ἠπείρου ἀπολέσας τὴν ἐλπίδα ἰσχυρᾶς παρὰ τοῦ γυναικαδέλφου ἀντιλήψεως, ὁ Ματθαῖος σύμφορον ἐνόμισε νὰ μιμηθῇ τοῦ Μανουὴλ τὸ παράδειγμα, ὅθεν ἐν ἔτει 1236 (4) ἑκουσίως ἐγένετο καὶ αὐτὸς ὑποτελὴς Γο-

---

lis Graecis militibus ex parte Comiano (τοῦ Κομνηνοῦ) ad imperatorem cum magnis muneribus nuncius venit (Ricardus de S. Germano, παρὰ Murator. Script. VII. 1015, ἐν ἔτει 1229).

(1) Acta et Diplomata Græca Medii Aevi. Γ'. 59 καὶ ἑξῆς.

(2) Gregorii IX. Epp. Lib. VI. 3.

(3) Alberic. Triumfont. παρὰ Leibnitz, Acces. σ. 558. ἔτ. 1236.

(4) Ὅ ἐστιν ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ ἡγεμὼν τῆς Ἀχαΐας Γοφρεῖδος ἔσπευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, πολιορκουμένην ὑπὸ τῶν ἡνωμένων δυνάμεων Ἰωάννου τοῦ Βατάτσου καὶ τοῦ βασιλέως Ἀσὰν, ἐπίκουρος τοῦ γέροντος Λατίνου αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ ἐκ Βρέννης. Ταύτην τὴν δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Βιλλαρδουΐνου βοήθειαν πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Φράγκους πρὸ τοῦ θανάτου Ἰωάννου τοῦ

φρείδου Β' τοῦ Βιλλαρδουΐνου (1), ὅστις ἤκμαζε τότε πλούτῳ καὶ δυνάμει ὑπὲρ πάντας τοὺς ἐν Ἑλλάδι Φράγκους ἡγεμόνας (2)· ἔκτοτε δὲ οἱ Κόμητες Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου διετέλεσαν ὑποκείμενοι τῇ ἡγεμονίᾳ τῆς Ἀχαΐας (3), συναριθμούμενοι μεταξὺ τῶν

ἐκ Βρέννης (Du Cange, Hist. de Const. Βιϐ. Γ'. 22. Buchon, Hist. des Conq. σελ 224) συνεταύτισεν ὁ Κ. Χιώτης (Ἱστ. Ἀπ. σελ. 132) μετ' ἄλλης ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Βιλλαρδουΐνου δοθείσης ἐν ἔτει 1238 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου καὶ ἐπομένως συγχέει τὰ τῆς δευτέρας στρατείας μετὰ τῶν τῆς πρώτης (Du Cange, Hist. Δ'. 10. Buchon, Hist. σελ. 226).

(1) Ὅρα σ. 129. σημ. (6) τοῦ παρ. πον. Κατὰ τὸν Καθ. Κ. Χὸπφ (Ersch und Gruber, Encyk. κτλ. σ. 257) τὸ ἐπίθετον maximus ἐξ ἡμαρτημένης προελθὸν ἀναγνώσεως τρεπτέον ἐστὶν εἰς Madius, ὡς ἀναγινώσκεται τὸ ὄνομα τοῦ Κόμητος ἐν τῷ ἀνωτέρω μνημονευθέντι χωρίῳ τοῦ Βραχέος Χρονικοῦ τῶν Σικελικῶν.

(2) Ὁ Κ. Χιώτης (Ἱστ. Ἀπ. Τόμ. Β'. σελ. 131—32) ἱστορεῖ ὅτι «Ἐμμανουὴλ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Θεοδώρου . . . . . διασωθεὶς ἐκ »τῆς ἥττης τοῦ ἀδελφοῦ καὶ ἀναλαϐὼν τὸ κράτος τῆς Ἠπείρου » . . . . . ἀνεκαίνισε τὴν συμμαχίαν μετὰ τοῦ κόμητος τῆς Κε»φαλληνίας ἀνδραδέλφου του». Νομίζομεν δὲ ὅτι τοῦτο δὲν ἐννοεῖ ὁ Δουκάγγιος, ὃν παραφέρει ὁ Κ. Χιώτης πρὸς βεϐαίωσιν τῶν ὑφ' ἑαυτοῦ γραφομένων, ἀλλ' ὅτι ὁ πολυμαθὴς συγγραφεὺς παρενόησε τοῦ Δουκαγγίου τὸ κείμενον, ὅπερ ἀκριϐῶς μεταφρασθὲν ἔχει ὧδε. «Ὁ Μανουὴλ δὲν παρημέλησε τοῦ νὰ ἐνισχύσῃ ἑαυτὸν διὰ τῆς συμ»μαχίας τῶν ὁμόρων ἡγεμόνων, ἐν αἷς καὶ δι' ἐκείνης τοῦ Γο»φρείδου, ἡγεμόνος τῆς Ἀχαΐας, γενόμενος ὑποτελὴς ἐκείνου, ὡς »ἔπραξε καὶ ὁ Κόμης τῆς Κεφαλληνίας, ὁ γαμϐρὸς αὐτοῦ» (Du Cange, Hist. de Const. L. III. 16), ὅ ἐστιν ὁ Κόμης τῆς Κεφαλληνίας ἐγένετο ὑποτελὴς τοῦ Γοφρείδου, ὡς ἐγένετο καὶ ὁ Μανουήλ.

(3) Ἡ ἐξάρτησις τῆς Κομητείας τῆς Κεφαλληνίας ἀπὸ τοῦ Πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας ἄρχεται μόνον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης. Τοῦ δὲ Buchon ἡ ἀπόφανσις (Hist. des Conq. σελ. 167.) ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἐρρίκος, ὅπως καταστήσῃ μείζονος λόγου ἀξίαν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἀχαΐας, παρεχώρησε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας αὐτῆς

δώδεκα τοῦ ἡγεμόνος ὁμοτίμων (1), οἵτινες εἶχον ἐξουσίαν

κατὰ τὴν Ῥαβανναίαν συνέλευσιν (1210) τὴν ἐπιδεσποτείαν τῶν νήσων τοῦ Ἰονίου, πλὴν τῆς Κερκύρας, φαίνεται ἡμῖν ἡμαρτημένη, διότι ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Livre de la Conqueste (σελ. 78.), ὅπερ ὁ Buchon ἐπιφέρει πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἑαυτοῦ γνώμης, οὐδὲν ἄλλο ἐξάγεται, εἰ μὴ ἡ πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ἀχαΐας παραχώρησις τῆς ἐπιδεσποτείας μόνον τῶν νήσων ἐκείνων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, αἵτινες ἀπετέλουν ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας τὸ τῆς Δωδεκανήσου καλούμενον Θέμα, ὡς σαφέστερον δηλοῦται ἐκ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μωραίως, ἔνθα οὐδεμία περὶ τῶν νήσων τοῦ Ἰονίου γίνεται μνεία (Βιβ. τ. Κουγ. στ. 1275—76).

Πρῶτα τοῦ ἔδωκε ὁ βασιλεὺς διὰ δωρεὰν καὶ προίκια
Ὅλην τὴν Δωδεκάνησον, νὰ τὴν κρατῇ ἀπ' αὐτον.

Ὅτι δὲ πάλιν οἱ δυνάσται Κεφαλληνίας ἔλαβον τοῦ Κόμητος τὴν προσηγορίαν ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ Μάϊος ὑπετάγη τῷ ἡγεμόνι τῆς Ἀχαΐας, ὡς ὁ Buchon δοξάζει (Hist. des Conq. σελ. 215—16), ἐστὶ παντάπασιν ἀδέσποτον. Γινώσκοντες ἤδη χάριν τῶν ἀκαμάτων ἐρευνῶν τοῦ Καθ. Χὸπφ, ὅτι οἱ τῆς νήσου δυνάσται ἦσαν τοῦ οἴκου τῶν Οὐρσίνων, δυνάμεθα ἀνενδοιάστως νὰ εἴπωμεν ὅτι οἱ ἄρξαντες τῆς νήσου ἀπεκαλοῦντο Κόμητες, οὐχὶ ὡς εὐφυέστατα εἴκασε πρῶτος ὁ Μουστοξύδης (Ἑλλην. σελ. 221—22) καὶ ὡς ἐπανέλαβεν ὁ Ε. Λούντσης (Cond. Pol. σελ. 39), διότι ἀνέλαβον καὶ ἐπὶ τὸ λατινικώτερον μετέβαλον τὴν προσηγορίαν, ἣν ἔφερον οἱ ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν διοικοῦντες τὴν νῆσον Στρατηγοί, «οὓς »Κόντους εἴποι τις ἂν λατινικῇ διαλέκτῳ χρώμενος» κατὰ Νικήταν (Βιβ. Α'. 9), ἀλλὰ διότι ἐγκρατεῖς τῆς νήσου γενόμενοι, διετήρησαν τὸν πατρῷον τοῦ κόμητος τίτλον, ὅστις ἀκολούθως μετεδόθη καὶ εἰς τὴν χώραν, ὀνομασθεῖσαν ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ τίτλου τῶν δεσποτῶν Κομητείαν Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου. Ὅτι ὁ τίτλος δὲν ἀνῆκεν ἀνέκαθεν τῇ χώρᾳ, ἀλλὰ ἦτο τῆς οἰκογενείας ἴδιος ἀποδεικνύεται πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἐκ τοῦ ὅτι οἱ Οὐρσῖνοι προσηγορεύοντο κυρίως οὐχὶ Κόμητες Παλατῖνοι Κεφαλληνίας, ἀλλὰ Κόμητες Παλατῖνοι καὶ Αὐθένται Κεφαλληνίας (Ersch und Gruber, Encykl. κτλ. σελ. 182), λατινιστὶ δὲ Comites Palatini καὶ Domini Cefaloniæ.

(1) Barbar. leges antiquæ. ed. Paulus Canciani. Venetiis, 1785. Τόμ. Γ'. Liber consuet. Imp. Romaniæ, Ἄρθ. 43.

τοῦ κτίζειν φρούρια καὶ ἐπιβάλλειν θανατικὴν ποινὴν (1).

Ἀποθανόντος τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορος Ἰωάννου (1237), ὁ Πάπας Γρηγόριος ὁ Θ', ἑτοιμόῤῥοπον βλέπων τὴν Φραγκικὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκρατορίαν καὶ ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως αὐτῆς τοσοῦτον κηδόμενος, ὅσον καὶ περὶ τῆς ἐξώσεως τῶν ἀλλοπίστων ἐκ τοῦ Ἁγίου Τάφου, πάντα λίθον ἐκίνησεν, ἵνα στρέψῃ τῆς δύσεως τὰ ὅπλα ἐπὶ τοὺς σχισματικοὺς Ἕλληνας καὶ προμηθεύσῃ στρατιωτικὰς καὶ χρηματικὰς βοηθείας πρὸς τὸν νέον αὐτοκράτορα Βαλδουῖνον τὸν Β'. Ἐπ' αὐτῷ δὲ τούτῳ τῷ σκοπῷ ἐπέστειλε γράμματα τῇ 18 Ἰανουαρίου 1238 πρός τε ἄλλους Λατίνους δυνάστας καὶ πρὸς τὸν Κόμητα Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, προτρέπων αὐτὸν νὰ βοηθήσῃ δι' ἐφοδίων τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπαπειλουμένην Κωνσταντινούπολιν (2). Τελευτήσαντος δὲ ἐν ἔτει 1246 Γοφρείδου Β' τοῦ Βιλλαρδουΐνου, ὁ ἀδελφὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Γουϊλέλμος ἐφρόντισε πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ ὑποδουλώσῃ τὰ τρία εἰσέτι ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Ἑλλήνων διατελοῦντα φρούρια τῆς Κορίνθου, Ναυπλίας καὶ Μονεμβασίας. Ἀφ' οὗ δ' ἐξεπόρθησε τὰ δύο πρῶτα ἄστη, ὧν τὸ δεύτερον μετὰ τοῦ Ἄργους ἐδωρήσατο πρὸς τὸν κύρην τῶν Ἀθηνῶν Γουΐδωνα de la Roche, ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Μονεμβασίαν καὶ μετὰ τριετῆ κατά τε γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν πολιορ-

(1) Αὐτ. Ἄρθ. 43, 94.

(2) Rainaldus ad Baronii Annales Eccles. Lucæ. Τόμ. Β'. σ. 186.—Ὅτι δὲ ὁ Κόμης μετὰ τὴν προτροπὴν τοῦ Πάπα ἐκίνησεν εἰς τὸν πόλεμον, ὡς λέγει ὁ Κ. Χιώτης, εἶναι πάντη ἀμαρτύρητον. Ἀλλὰ, καὶ τούτου ὑποθεμένου, ἀδύνατον ἦτο νὰ παρευρεθῇ ἐν ᾗ συμπλοκῇ «ὁ Ἀχαϊκὸς Πρίγκηψ κατισχύσας τῶν Γραικορωμαϊκῶν »πλοίων ὑπὲρ τὰ τριακόσια ἀριθμουμένων εἰσῆλθεν εἰς Κωνσταντι- »νούπολιν μὲ ἑκατὸν ἱππότας καὶ τριακοσίους λογχοφόρους καὶ »πεντακοσίους τοξοφόρους» (Ἰσ. Ἀπομ. σ 132), διότι τὸ γεγονὸς τοῦτο (Ὅρα σ. 132. σημ. (4)) τοῦ παρ. πον.) εἶναι προγενέστερον τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ὁ Κόμης προετράπη δι' ἐπιστολῶν ὑπὸ τοῦ Πάπα, ἵνα μετάσχῃ τοῦ πολέμου. Ἔτι δὲ μᾶλλον δυσαπόδεικτον εἶναι ὅτι

κίαν ἠνάγκασε τοὺς πολιορκουμένους εἰς παράδοσιν (1248), ἀφ' οὗ οὗτοι, κατὰ τὸ Χρονικὸν τοῦ Μωραίως,

Ἐφάγασι τοὺς ποντικοὺς, ὁμοίως καὶ τὰ κατζία (1).

Μεταξὺ δὲ τῶν Φράγκων δυναστῶν, οἵτινες ὑπὸ τοῦ Γουϊλέλμου μεταπεμφθέντες ἐστράτευσαν εἰς ἐπικουρίαν αὐτοῦ φέροντες ὅπλα καὶ τροφὰς, κατὰ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἅλωσιν συγκαταλέγεται καὶ ὁ *Κόντος τῆς Κεφαλονιᾶς* (2), ὅστις ἦτο βεβαίως ὁ ἡμέτερος Κόμης προβεβηκὼς ἤδη τὴν ἡλικίαν.

Περὶ τοῦ Ματθαίου οὐδὲν ἄλλο γινώσκομεν εἰ μὴ ὅτι μετέβη πολλάκις εἰς Κωνςαντινούπολιν, ὅπου καὶ ἐβαπτίσθησαν αἱ δύο αὐτοῦ θυγατέρες, αἵτινες ἦλθον ὀψιαίτερον εἰς γάμον, ἡ μὲν μετὰ Γουϊλέλμου de Méry, υἱοῦ τοῦ Κοντοσταύλου Γοφρείδου, ἡ δὲ ἑτέ-

---

ὁ Κόμης ἐπανελθὼν οἴκαδε ἐκ τοῦ πολέμου «ἐβραβεύθη διὰ νέων »τιμαρίων καὶ δωρεῶν» (Αὐτ. σελ. 133).

(1) Βιβλ. τ. Κουγ. στ. 1605.

(2) Γράφει καὶ παρακαλεῖ πρῶτα τὸν μέγαν κύρην,
Τοὺς τρεῖς αὐθέντας τοῦ Εὐρίπου, τὸν δοῦκαν τῆς Νηξίας,
Καὶ ὅλους γὰρ τοὺς ἑτέρους αὐθέντας τῶν νησίων,
Τὸν κόντον τῆς Κεφαλονιᾶς καὶ ὅλους τοὺς κεφαλάδαις
Τοῦ πριγγιπάτου τοῦ Μωραίως, μικρούς τε καὶ μεγάλους,
Νὰ ἔρχωνται μὲ ἄρματα, μὲ σωταρχιὰν μεγάλην (Β. τ. Κ. στ. 1564—69).

Τὸ Γαλλικὸν κείμενον τοῦ Βιβλίου τῆς Κουγκέστας παραλείπει καὶ τὸν δοῦκα τῆς Νάξου καὶ τοὺς αὐθέντας τῶν νήσων καὶ τὸν Κόμητα τῆς Κεφαλληνίας καὶ τοὺς λοιποὺς τιμαριούχους τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας καὶ ἀναφέρει μόνον τὸν κύρην τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοὺς τριάρχους Εὐβοίας (σ. 91). Λέγων δὲ ὁ Μουστοξύδης ὅτι ἡ ἅλωσις τῆς Μονεμβασίας ἐγένετο ἐγγὺς τοῦ ἔτους 1204 ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀχαΐας Γουϊλέλμου τοῦ Βιλλαρδουΐνου περιπίπτει εἰς προφανῆ ἀναχρονισμὸν, διότι Γουϊλέλμος ὁ Βιλλαρδουΐνος ἡγεμόνευσε τῆς Ἀχαΐας, ὡς ἐῤῥέθη ἀνωτέρω, τῷ 1246, καὶ ἴσως συγχέει ὁ πολυμαθὴς ἀνὴρ Γουϊλέλμον τὸν Καμπανέσην μετὰ Γουϊλέλμου τοῦ Βιλλαρδουΐνου (Ἑλλην. σ. 220). Ὁ δὲ Λούντσης καὶ ὁ

ρα μετὰ Βαλδουΐνου de Hainaco (1), καὶ ὅτι κατέλιπε δύο υἱοὺς, ἐξ ὧν ὁ νεώτερος Ῥιχάρδος διεδέχθη τὸν πατέρα, προώρως ἀποθανόντος τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ Θεοδώρου, ὁμωνύμως τῷ θείῳ καλουμένου (2).

Τοῦ ὀνόματος τοῦ Ῥιχάρδου γίνεται κατὰ πρῶτον μνεία ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν κτημάτων τῆς τῶν Λατίνων ἐπισκοπῆς τῆς Κεφαλληνίας (3), διατηρουμένῃ ἐν τῷ γραμματοφυλακίῳ τῆς ἐν Ζακύνθῳ δυτικῆς τοῦ ἁγίου Μάρκου ἐκκλησίας καὶ χρονολογουμένῃ

Κ. Χιώτης, ἐπαναλαμβάνουσι τὸν ἀναχρονισμὸν τοῦ Μουστοξύδου, καὶ ὁ μὲν Κ. Χιώτης ἀναβιβάζει τῆς Μονεμβασίας τὴν ἅλωσιν, ἀγνοοῦμεν ὁπόθεν ὁρμώμενος, εἰς ἐποχὴν ἔτι προγενεστέραν ἐκείνης, καθ' ἣν ὁ Ματθαῖος ἐπεδόθη εἰς τὸν πειρατικὸν βίον (Ἱστ. Ἀπομ. σ. 119—120), ὁ δὲ Λούντσης λέγων τάδε περὶ τοῦ Ματθαίου «Πιθανῶς ὁ Μαῖος εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Κόντος τῆς Κεφαλληνίας, »ὅστις κατὰ τὰ ἱστορούμενα εἰς τὰ Χρονικὰ τοῦ Μωραίως προσ»κληθεὶς μετ' ἄλλων Λατίνων ἀρχόντων ὑπὸ Γουλιέλμου τοῦ Οὐ»ϊλλαρδουΐνου, τοῦ *μετὰ ταῦτα* γενομένου ἡγεμόνος τῆς Ἀχαΐας» κτλ. (Πολ. Καταστ. τ. Ἑπτ. σ. λ'.) καὶ οὐδὲν τούτων μεταβαλὼν ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ διορθωθείσῃ καὶ ἐπαυξηθείσῃ Ἰταλικῇ μεταφράσει (Cond. Pol. σ. 38), φαίνεται δοξάζων ὅτι τὴν ἅλωσιν τῆς Μονεμβασίας ἐπεχείρησεν ὁ Γουϊλέλμος, καθ' ὃν χρόνον δὲν ἦτο εἰσέτι ἡγεμών, ὅπερ ἄντικρυς ἀντίκειται εἰς ὅσα λέγει τὸ Χρονικὸν τοῦ Μωραίως. (Ὅρα Βιβ. τ. Κουγ. στ. 1430, 1443—64, 1563, 1585 κτλ.) καὶ εἰς ὅσα διηγοῦνται ἐμβριθεῖς συγγραφεῖς, οἷος ὁ Buchon (Hist. des Conq. σ. 238) καὶ ὁ Finlay (Medieval Greece σ. 226).

(1) Alberic. Triumfont. σ. 578—79 παρὰ Ersch und Gruber, Encykl. κτλ. σ. 258—59. Ὁ Κ. Χὸπφ παρατηρεῖ ἐνταῦθα ὅτι τοῦ Leibnitz ἡ ἔκδοσις γέμει ἁμαρτημάτων καὶ ὅτι τοῦ προκειμένου χωρίου ἡ γραφὴ Sororius quidam traditor διορθωτέα διὰ τοῦ sororius quidam Theodori.

(2) Ersch und Gruber, αὐτ. σ. 259.

(3) Τὸ ἐκτενὲς καὶ πολυειδῶς πολύτιμον ἑλληνικὸν τοῦτο ἔγγραφον ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ῥεμονδίνου (De Zacyn. antiq. σ.

ἀπὸ τῆς 12 Ἰουλίου τοῦ 1264, ἐξ ἧς ἐξάγεται ὅτι ὁ Ῥιχάρδος ἦν τότε κάτοχος τῆς Κεφαλληνίας, Ζακύνθου καὶ Ἰθάκης (1)· ὅθεν ἀποροῦμεν πῶς ποτε ὁ **Buchon** βεβαιοῖ ὅτι τὸ Χρονικὸν τοῦ Μωραίως καὶ τὸ **Livre de la Conqueste** μνημονεύουσιν ἐν ἔτει 1258 Κόμητός τινος Κεφαλληνίας καλουμένου Ῥιχάρδου (2). Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ τῶν Κομήτων Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἐξιστορούμενα, ἀσχέτως πρὸς τὰς τύχας τῶν λοιπῶν ἐν Ἑλλάδι κρατῶν, ἀποβαίνουσιν ἐνιαχοῦ ἀσαφῆ καὶ δυσνόητα, ἀνάγκη πᾶσα νὰ παρεμβάλωμεν ἐνίοτε εἰς τὴν διήγησιν, εἰ καὶ συντόμως, τὰ κυριώτερα τῶν συγχρόνων ἐν Ἑλλάδι γεγονότων, ὅσα στενῶς συνδεόμενα μετὰ τῆς προκειμένης ὑποθέσεως συντελοῦσιν εἰς διαφώτισιν αὐτῆς.

Γνωστόν ἐστιν ὅτι κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1258 ἐτελεύτησεν ἐν Μαγνησίᾳ ὁ τῆς Νικαίας αὐτοκράτωρ Θεόδωρος Βατάτσης ὁ Λάσκαρις. Ὁ θάνατος αὐτοῦ καταλιπόντος ἀσθενῆ καὶ ἀνήλικον υἱὸν ἀνεῤῥίπισε τὰς ἐλπίδας τοῦ τότε δεσπότου τῆς Ἠπείρου Κωνσταντίνου τοῦ ἐξ Ἀγγέλων, Μιχαὴλ ὕστερον ὁμωνύμως τῷ πατρὶ κληθέντος, ὅστις πᾶσαν κινῶν μηχανὴν ἵν' αὐξήσῃ διὰ νέων κατακτημάτων τὸ ἴδιον κράτος καὶ ὀνειροπολῶν ἀείποτε τὴν κτῆσιν τοῦ βασιλικοῦ διαδήματος, ὅπερ ἄλλοτε καὶ ὁ θεῖος αὐτοῦ

---

237 καὶ 240), τοῦ Μουστοξύδου (Ἑλλην. σ. 222), τοῦ **Buchon** (**La Grèce Continentale**, σ. 35 καὶ **Rech. Hist.** Τόμ. Β'. σ. 478), τοῦ Λούντση (**Cond. Pol.** σ. 60), τοῦ Κ. Χιώτου (Ἱς. Ἀπ. σ. 133. Τόμ. Β'.), ὅςις καὶ μικρόν τι μέρος ἐξέδωκεν ἐν τοῖς ἐγγράφοις, τοῖς ἐπισυνημμένοις εἰς τὰ Ἱςορικὰ αὐτοῦ Ἀπομνημονεύματα τῆς νήσου Ζακύνθου (σ. 612), καὶ ὑπὸ τοῦ Κ. Χὸπφ (**Ersch und Gruber, Encykl.** κτλ. σ. 144, 182, 315 καὶ ἀλλαχοῦ).

(1) Ἐν τῇ ἀνωτέρω μνημονευθείσῃ Ἀναγραφῇ ὁ Κόμης Ῥιχάρδος σημειοῦται ὡς ἑξῆς, *ὁ ὑψηλότατος καὶ κυριώτατος Κόντης Ῥεκιάρδος ὁ τοῦ παλατίου καὶ αὐθέντης Κεφαληνίας, Ταχίνθου καὶ Ἰθάκης* (**Ersch. und Gruber. Encyk.** κτλ. σ. 182).

(2) **Rech. Hist.** Τόμ. Β'. σελ. 478 καὶ 481.

Θεόδωρος περιέθετο ἐν Θεσσαλονίκῃ, εἶχε συνάψῃ, πρὸς εὐκολωτέραν τῶν φιλοδόξων αὐτοῦ σκοπῶν ἐκπλήρωσιν, συμμαχίαν καὶ ἐπιγαμβρείαν μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας Μαμφρείδου καὶ τοῦ πρίγκιπος τῆς Ἀχαΐας Γουϊλέλμου, ἐκδοὺς τούτῳ μὲν τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα Ἄνναν, ἐκείνῳ δὲ τὴν Ἑλένην, προῖκα λαβοῦσαν τὸ Δυῤῥάχιον, τὰ Βελέγραδα, τὸν Αὐλῶνα, τῶν Σφηναρίτων τοὺς λόφους καὶ τὰ ἐπικρατήματα καὶ θέματα τῶν τοιούτων χωρῶν (1). Ἀλλ'

---

(1) Τὰς πόλεις ταύτας μετὰ τῆς παρακειμένης χώρας ὁ Μαμφρεῖδος ἤδη κατεῖχεν ἀπὸ τοῦ 1258, ὡς δηλοῦται ἐξ ἐγγράφου χρονολογουμένου ἀπὸ τῆς 23 Φεβρουαρίου τοῦ εἰρημένου ἔτους, *ἐπὶ τοῦ εὐτυχοῦς κράτους τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου, κυρίου Μανφρέδου, υἱοῦ τοῦ ἀειαυγούστου βασιλέως, κυροῦ Φερδερήκου δευτέρου, χάριτι Θεοῦ ὑψηλοτάτου πρίγγιπος Ταράντου, τῆς τιμῆς τοῦ ὄρους τοῦ ἁγίου ἀγγέλου κυρίου, ἔτει ἤδη ὀγδόῳ τοῦ ῥηγάτου τῆς Σικελίας τοῦ ῥηγὸς κυροῦ Κουράδου δευτέρου, βαϊλου καθολικοῦ, ἔτει ἤδη τετάρτῳ καὶ τῆς κυριότητος τῆς πόλεως Δυῤῥαχίου, Βελεγράδου, Αὐλῶνος, Σφηναρίτων λόφων καὶ τῶν ἐπικρατημάτων καὶ θεμάτων τῶν τοιούτων χωρῶν ἔτει πρώτῳ* (Acta et Diplom. Γ'. σ. 240). Ὁ δὲ γάμος, ὅστις ἐπεσφράγιζε τὴν κατοχὴν τῶν πόλεων τούτων καὶ χωρῶν, ὧν ἐδέσποζον ἄλλοτε καὶ οἱ προκάτοχοι τοῦ Μαμφρείδου Νορμανοί, ἐτελέσθη ἐν ἔτει 1259, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς μαρτυρίας ἀνωνύμου τινὸς ἐκ Τράνου, λέγοντος τάδε ἔν τινι ἀρχαίᾳ ἐφημερίδι γεγραμμένῃ εἰς ἀπουλιακὴν διάλεκτον, A lo dì doi de lu mise de Junio de ipso anno MCCLIX arrivao in Apulia cu' octo galere la Zita de lu seniore Re Manfridu fillia de lu Despotu de Epiru, chiamata Alena accompagnata da multi Baruni et damicelle de lu nostri Reami e de quillo de lu soi patre, et sbarcao in lo portu de Trano . . . . . . La dicta Reina è multa avvenente et de bona manera, et è piue bella de la prima mogliera de lu Re ; et se dize, che non have piue de dizesette anni. (Forges Davanzati, Dissertazione sulla seconda moglie del Re Manfredi e su' loro figliuoli. Napoli. 1741. σ. 11 καὶ 13). Εἰς τὰς ἠπειρωτικὰς αὐτοῦ χώρας ἔπεμψεν ἀμέσως ὁ Μαμφρεῖδος ἰσχυρὰν φρουράν, ἐφ' ἧς ἐπέστησε τὸν Μέγαν αὐτοῦ Ναύαρχον Φίλιππον τὸν Κινάρδον, ἱππότην Φραγκοκύπριον, πρώην ἀπολαύσαντα τῆς ἰδιαιτέρας εὐνοίας τοῦ αὐτοκράτορος Φριδερίκου τοῦ

ἐν τοσούτῳ δολοφονηθέντος Γεωργίου τοῦ Μουζάλωνος, ὃν ὁ Θεόδωρος Βατάτσης εἶχε καταστήσῃ κηδεμόνα τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου, ἐξελέχθη ἀντ' αὐτοῦ ὡς τοιοῦτος Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος, ὁ εἰς τὴν βασίλειον ἀναχθεὶς ὕστερον ἀρχὴν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀνακτησάμενος. Ἅμα δὲ ἀνέλαβεν οὗτος τῆς κυβερνήσεως τὰς ἡνίας, παντοιοτρόπως ἐπεμελήθη, ἵνα ἐξασφαλίσῃ

Β', πατρὸς τοῦ Μαμφρείδου (Ersch und Gruber. Encykl. κτλ. σ. 282 καὶ 297). Ἐπειδὴ δὲ ὁ Φίλιππος εἶχεν ἱκανὸν ἀριθμὸν στρατιωτῶν, ἦτο δὲ ἱππότης ἀνδρεῖος καὶ παράτολμος, ὁ Μιχαὴλ, ὑπόπτως ἔχων πρὸς γείτονα τοσοῦτον ἰσχυρὸν, προσεποιήθη φιλίαν καὶ, προκαταλαβὼν διὰ χαρίτων τὴν ψυχὴν τοῦ Μεγάλου Ναυάρχου, συνῆψε μετ' αὐτοῦ εἰς γάμον Μαρίαν τὴν Πετραλίφαν, ἀδελφὴν τῆς ἑαυτοῦ συζύγου καὶ χήραν Σφραντσῆ τοῦ Παλαιολόγου, γυναῖκα ἐπίβουλον καὶ ἀκόλαστον, παραχωρήσας λόγῳ προικὸς τὰ Κάνινα καὶ τὴν Κέρκυραν, ὡς βεβαιοῖ ὁ Παχυμέρης, «καὶ τὴν πάλαι τῷ Σφραντζῇ συνοικήσασαν, ἀδελφήν γε οὖσαν τῆς αὐτοῦ γυναικὸς, κεχηρωμένην ἐκείνου πέμψας συναρμόζει οἱ, ἐκχωρήσας αὐτῷ καὶ Κανίνων καὶ Κορυφοῦς» (Α. σ. 508. ἐκδ. Βόν.). Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Μαμφρείδου, ἡττηθέντος ἐν Βενεβέντῳ, καὶ τὸν ἐν σκληρᾷ φυλακῇ περικλεισμὸν τῆς Ἑλένης μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς, τὸν διαπραχθέντα ὑπὸ τοῦ νικητοῦ Καρόλου τοῦ Ἀνδηγαυοῦ, ὁ Κινάρδος διετέλεσε κατέχων τά τε Κάνινα καὶ τὴν Κέρκυραν, καὶ τὰς προικώας χώρας τῆς Ἑλένης, ἐφ' ὧν ἦρχεν ἤδη ὡς ἀπόλυτος δεσπότης. Ἀλλὰ τὸ κράτος αὐτοῦ διήρκεσεν ἐπ' ὀλίγον, διότι ὁ Μιχαὴλ, βουλόμενος νὰ ποιήσῃ ἐκποδὼν τὸν Κινάρδον, οὗτινος ἐφοβεῖτο τὸν φιλοπόλεμον καὶ πλεονεκτικὸν χαρακτῆρα, ἐξύφανε κατ' αὐτοῦ συνομωσίαν, ἧς μετέσχον καί τινες Κερκυραῖοι, καὶ ἐνήργησε τὴν δολοφονίαν αὐτοῦ ἐν ἔτει 1266. Τούτου γενομένου, ὁ Μιχαὴλ ἤλπιζε ν' ἀναλάβῃ ὅσας πόλεις παρεχώρησε τῷ Κινάρδῳ, καὶ ὅσας ἔδωκε λόγῳ προικὸς τῇ θυγατρὶ Ἑλένῃ, ἀλλ' οἱ φρουροῦντες αὐτὰς στρατιῶται, Φράγκοι τὸ γένος ὄντες, προυτίμησαν νὰ παραδοθῶσι πρὸς τὸν Κάρολον, ἡγεμόνα ὁμόθρησκον καὶ ὁμόφυλον, πρὸς ὃν ἔπεμψαν παραυτίκα πρέσβεις, ἵνα δεχθῇ τὴν πίστιν αὐτῶν, καὶ οὕτως ἔλαβεν ἐκεῖνος τὴν κτῆσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Κινάρδου πρώην κατεχομένων χωρῶν, ἐν αἷς περιεί-

τὸ κράτος ἀπὸ πάσης ἐξωτερικῆς προσβολῆς. Ἐπίφοβον δὲ πολέμιον ὑπὲρ πάντα ἄλλον νομίζων τὸν δεσπότην τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ, ἰσχυρότερον ὁσημέραι γενόμενον, ἔσπευσε νὰ προτείνῃ αὐτῷ συνθήκας εἰρήνης καὶ φιλίας· ἀλλ᾽ ἐκεῖνος μέγα φρονῶν ἐπὶ ταῖς ἑαυτοῦ δυνάμεσι καὶ ἐπὶ τῇ νεωστὶ συναφθείσῃ κηδεστίᾳ ἀπέῤῥιψε τὰς προτάσεις τοῦ Παλαιολόγου, ὅστις ἀναπόδραστον βλέπων τὸν πόλεμον ἔπεμψε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωάννην μετ᾽ ἀξιομάχου στρατοῦ κατὰ τοῦ ὑπερόπτου δεσπότου. Πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου συνεκάλεσεν ὁ πρίγκηψ Γουϊλέλμος τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας τοὺς ὑποτελεῖς καὶ ἦλθε πανστρατιᾷ (1) ἐπί-

---

χοντο καὶ αἱ προικῷαι χῶραι τῆς Ἑλένης. Ὅτι ἡ Κέρκυρα ἐδόθη εἰς προῖκα τῷ Μαμφρείδῳ, ὡς διηγεῖται ὁ Buchon (Recher. Hist. Α'. σ. LXXXIV. Nouvel. Recher. Α'. σ. 196 καὶ 202), ὁ Μουστοξύδης (Delle Cose Corcir. Vol. 1. σ. 402), ὁ Λούντσης (Cond. Polit. σ. 54), ὁ Κ. Χιώτης (Ἱστ. Ἀπομ. Β', σ. 134) καὶ ἐσχάτως ὁ Κ. Σάθας (Ἑλληνικὰ Ἀνέκδοτα Τόμ. Ά. σ. λθ'.), ἐπιτραπήτω εἰς ἡμᾶς νὰ μὴ παραδεχθῶμεν, διότι τοῦτο ὑπ᾽ οὐδεμιᾶς πιστοῦται μαρτυρίας, τοὐναντίον δὲ, ὡς εἴδομεν, ῥητῶς ἀναφέρει ὁ Παχυμέρης, ὅτι ἡ Κέρκυρα παρεχωρήθη, λόγῳ προικὸς, ὑπὸ τοῦ δεσπότου πρὸς Φίλιππον τὸν Κινάρδον, ὅθεν ὁ Forges, εἰς ὃν πρῶτον ὀφείλεται ἡ γνῶσις τῶν ἀφορώντων τὰ τῆς Ἑλένης καὶ ὅστις ἐμβριθῶς ἅμα καὶ πολυμαθῶς ἐξήτασεν ἐν ἰδιαιτέρῳ κεφαλαίῳ (σ. 31—41) τίνες ἦσαν καὶ ποῦ ἔκειντο αἱ προικῷαι χῶραι τῆς Ἑλένης, παραδέχεται πληρέστατα τοῦ Παχυμέρη τὴν μαρτυρίαν καὶ θεωρεῖ τὴν Κέρκυραν ὡς προικῴαν χώραν οὐχὶ τῆς Ἑλένης, ἀλλὰ Μαρίας τῆς Πετραλίφης. Τὴν αὐτὴν δὲ ταύτην γνώμην ἠσπάσθη καὶ ὁ Μουστοξύδης πρὶν ἢ συγγράψῃ τὰ Κερκυραϊκὰ (Ἑλληνομν. σ. 209), ἀλλ᾽, ἀγνοοῦμεν ἕνεκα τίνος, ἀκολούθως μετεπείσθη, ὑπέρμαχος ὅμως αὐτῆς ἐγένετο ἐσχάτως ὁ εἴπερ τις καὶ ἄλλος τῶν τοιούτων εἰδήμων Κ. Χὸπφ, μεθ᾽ οὗ ὀφείλει τις νὰ συνταχθῇ ἄχρις οὗ νέα καὶ ἀξιόπιστα ἔγγραφα ἀποδείξωσι τὸ ἐναντίον.

(1) Βιβ. τ. Κουγ. στ. 2295 καὶ ἑξῆς. Med Greece, 234. The Byzant. etc. Τόμ. Β'. σ. 421. Buchon, Hist. des Conq. σ. 280 καὶ ἑξῆς.

κουρος τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ Μιχαὴλ, ὅστις στρατιωτικὴν βοήθειαν οὐ σμικρὰν προσελάβετο καὶ παρὰ τοῦ ἑτέρου γαμβροῦ αὐτοῦ Μαμφρείδου (1). Μεταξὺ τῶν ἄλλων τῆς ἡγεμονίας ὑποτελῶν λίαν πιθανῶς ἠκολούθησε τὸν Πρίγκιπα καὶ ὁ Κόμης τῆς Κεφαλληνίας Ῥιχάρδος, ἀλλὰ δὲν γίνεται εἰδικὴ περὶ αὐτοῦ μνεία ἐν τοῖς χρονογράφοις· ὅθεν ὁ Μουστοξύδης καὶ ὁ Λούντσης, καλῶς ποιοῦντες, σιγῶσι παντάπασι περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Ῥιχάρδου ἐν τῷ παρόντι πολέμῳ, ἐν ᾧ περὶ αὐτῆς ὁ Κ. Χιώτης ὡς περὶ βεβαίου τινὸς ὁμιλεῖ (2). Τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα τοῦ δεσπό-

(1) Τάχιστα ἥκουσι (*πρὸς Μιχαὴλ τὸν δεσπότην*) ὅ,τε Πελοποννήσου καὶ Ἀχαΐας πρίγγιψ γαμβρὸς ἐπὶ Ἄννῃ τῇ θυγατρὶ τυγχάνων αὐτοῦ καὶ ὁ τῆς Σικελίας τότε κρατῶν Μαφρὲ γαμβρὸς καὶ αὐτὸς ἐπὶ Ἑλένῃ τῇ θυγατρὶ τυγχάνων αὐτοῦ (Γρηγορ. Βιβ. Γ'. 5 Α).

(2) Χιώτ. Ἱστ. Ἀπ. Τόμ. Β'. σ. 135.—Τὸ Χρονικὸν τοῦ Μωραίως διηγεῖται ὅτι προθυμούμενος ὁ Γουϊλέλμος νὰ συλλέξῃ ἁπάσας τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις,

Ἀπέστειλε εἰς τὸν Εὔριπον καὶ εἰς ὅλα τὰ νησία,
Καταπαντοῦθε ἐσώρευσεν ὅλα του τὰ φουσάτα (Βιβ. τ. Κουγ. στ. 2297—98).

ὅτι δὲ διὰ τοῦ *εἰς ὅλα τὰ νησία* ὁ ἀνώνυμος μεταφραστὴς τοῦ Βιβλίου τῆς Κουγκέστας ἐννοεῖ τὴν Νάξον καὶ τὰς τότε ὑποκειμένας αὐτῇ νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, οὐχὶ δὲ τὴν Κεφαλληνίαν, ὡς ἠδύνατό τις ἴσως νὰ ὑποπτεύσῃ, φαίνεται σαφῶς ἐκ τοῦ γαλλικοῦ κειμένου τοῦ αὐτοῦ πονήματος (Et manda aux seignors de Negrepont, et au duc de Nicxie, et au marquis de la Bondonice, et aux autres barons et gentils homes de là le pas. σ. 119), καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ χωρίου ἐκείνου, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ τῆς ὁδοῦ, ἣν ἐτράπησαν οἱ μεταπεμφθέντες τιμαριοῦχοι, ὅτε ἦλθον εἰς ἐπικουρίαν τοῦ δεσπότου (et cil dou duchame d'Athenes et cil de Negrepont et des autres ysles si passerent par la Gravie, et descendirent par Sidero-porta. σελ. 123), ὁδοῦ, ἣν δὲν ἤθελε βεβαίως τραπῇ ὁ Κόμης Ῥιχάρδος ἐρχόμενος ἐκ Κεφαλληνίας.

του καὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀχαΐας ἡττήθησαν κατὰ κράτος ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἐν τοῖς πεδίοις τῆς Πελαγονίας (1259), αἴφνης ἐγκαταλειφθέντα ὑπὸ τοῦ νόθου υἱοῦ τοῦ δεσπότου Μιχαὴλ, Ἰωάννου τοῦ Δούκα, αὐτομολήσαντος πρὸς τοὺς πολεμίους ἕνεκα βαρείας ὕβρεως, ἣν ἔλαβε παρὰ τῶν Φράγκων. Ἐν δὲ τῇ ἐπισυμβάσῃ μετὰ τὴν ἧτταν διασπορᾷ τῆς ἠπειρωτικῆς καὶ φραγκικῆς στρατιᾶς ὁ δεσπότης Μηχαὴλ ἐπικίνδυνον νομίζων τὴν ἐν Ἠπείρῳ διαμονὴν ἕνεκα τῶν πανταχόσε πλημμυρησάντων Βυζαντινῶν στρατευμάτων, ἐνέβη μετὰ τῆς συζύγου καὶ τοῦ υἱοῦ Νικηφόρου καί τινων τῶν πιστῶν αὐτοῦ ὀπαδῶν ἐν πλοιαρίοις καὶ κατέφυγεν εἰς τὰς πέριξ νήσους, διατρίβων ἄλλοτε μὲν ἐν τῇ εἰσέτι ἐκ τῆς δεσποτείας ἐξαρτωμένῃ Λευκάδι, ἄλλοτε δὲ ἐν ταῖς ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ πρωτεξαδέλφου αὐτοῦ Κόμητος Ῥιχάρδου διατελούσαις νήσοις τῶν Κεφαλλήνων (1). Ἀλλ', ἀφ' οὗ ἐπὶ μικρὸν διέμεινεν ἐνταῦθα, ἐπεχείρησεν ὁ δεσπότης τὴν ἀνάκτησιν τοῦ ἀπολεσθέντος κράτους, παρορμηθεὶς ὑπὸ τοῦ νόθου υἱοῦ Ἰωάννου, ὅστις δίκας λαβὼν παρὰ τῶν Φράγκων εἶχεν ἐπανέλθῃ πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ἀποβὰς εἰς τὴν Ἤπειρον, ἧς οἱ οἰκήτορες εὐνοϊκῶς διέκειντο πρὸς αὐτὸν, συνήγαγε στράτευμα (2), δι' οὗ ἀνεκτήσατο τὰ μεσημβρινὰ μέρη τῆς

---

(1) Ἐκεῖνος μὲν οὖν τῷ ἀθρόῳ τοῦ πράγματος ταραχθεὶς οὐκ εἶχεν ὅπη γῆς σταίη, ἀλλ' ἐν πλοιαρίοις ἐμβάντες αὐτός τε καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικηφόρος καὶ ἡ σύζυγος τούτου καί τινες τῶν αὐτοῦ τὰς διατριβὰς ἐν τῇ θαλάττῃ ἐποίουν, τάς τε νήσους τὰς πέριξ καταγώγιον εἶχον, Λευκάδα δηλαδὴ καὶ τὰς τῶν Κεφαλλήνων (Ἀκροπολ. σ. 95. Ἐκδ. Παρ.). Τὸ ἀνωτέρω γεγονὸς ἐξιστορῶν ὁ Κ. Χιώτης (Ἱστ. Ἀπ. σ. 136) ἀνακριβῶς λέγει ὅτι ἡ Λευκὰς ὑπέκειτο τότε τῇ Κομητείᾳ τῆς Κεφαλληνίας.

(2) The despot of Epirus fled to Leucadia, where he assembled new forces. (Finlay, The Byzant. etc. Τόμ. Β'. σ. 422). Ἐκ τοῦ Ἀκροπολίτου ἐξάγεται ὅτι αἱ δυνάμεις συνελέγησαν ἐν Ἠπείρῳ καὶ οὐχὶ, ὡς λέγει ὁ σοφὸς Σκῶτος ἱστορικὸς, ἐν Λευκάδι.

δεσποτείας, ἐξελάσας ἐκ τῶν ὁρίων τῆς Ἄρτης τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ διαλύσας τῶν Ἰωαννίνων τὴν πολιορκίαν. Ὁ δὲ πρίγκηψ Γουϊλέλμος δραπετεύσας καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ κρυβεὶς ὑπ' ἀχυρμιᾶ, ἵνα σώσῃ τὴν ζωὴν, ἐγνωρίσθη ὑπό τινος στρατιώτου ἐκ τῶν μεγάλων αὐτοῦ ἐμπροσθίων ὀδόντων καὶ ἀπήχθη δέσμιος πρὸς τὸν αὐτοκράτορα μετὰ πολλῶν καὶ ἄλλων Φράγκων προκρίτων (1). Ἡ αἰχμαλωσία τοῦ Γουϊλέλμου, στερήσασα τοὺς ἐν Ἑλλάδι Φράγκους τῆς ἰσχυροτέρας αὐτῶν ἐπικουρίας, μεγίστην ἐνεποίησεν ἐν τῇ δύσει συγκίνησιν (2) καὶ ἐθεωρήθη ὡς πρόδρομος τῆς προσεγγιζούσης ἐξελάσεως τῶν ξένων κατακτητῶν ἐκ τῆς πρωτευούσης τοῦ πρώην αὐτονόμου Βυζαντινοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἅμα ἔμαθε τὴν τύχην τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀχαΐας ὁ Πάπας, φοβούμενος ὑπὲρ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πνευματικῶν αὐτοῦ τέκνων, ἐπεκαλέσατο τὴν γενναιότητα τῶν ἡγεμόνων τῆς δύσεως καὶ ἐκείνην ἰδίᾳ τῆς Ἐνετικῆς πολιτείας. Ὁ Δόγης Ῥενιέρης ὁ Ζῆνος, μὴ κωφεύσας εἰς τὰς θερμὰς παρακλήσεις τοῦ ἀποστολικοῦ πατρὸς κατέστησεν ἐν ἔτει 1260 τὸν ἐν Εὐβοίᾳ Βάϊλον τῆς Ἐνετίας Θαδδαῖον Ἰουστινιανὸν καὶ τοὺς συμβούλους αὐτοῦ Πέτρον τὸν Κονταρηνὸν καὶ Μάρκον Δὲ Κανάλην κυρίους τοῦ πραγματεύεσθαι μετὰ τῶν ἰσχυροτέρων Λατίνων ἐν Ἑλλάδι τιμαριούχων, ἵνα ἀπὸ κοινοῦ πεμφθῶσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν χίλιοι ὁπλῖται εἰς ἐπικουρίαν (3)· εἷς δὲ τῶν τιμαριούχων τούτων ἦν καὶ ὁ Κόμης Ῥιχάρδος (4), ὅστις ἐν τῷ ἐπιτροπικῷ ἐγγράφῳ τοῦ Δουκὸς τῆς

---

(1) Ἀκροπολ. σ. 94.

(2) Ἡ αἰχμαλωσία τοῦ πρίγκιπος τοῦ Μωραίως τοσοῦτον ὀδυνηρὸν αἴσθημα ἐνεποίησεν ἐν Γαλλίᾳ, ὥστε οἱ σύγχρονοι δημοτικοὶ ποιηταὶ ἐποίησαν περὶ αὐτῆς πολλάκις μνείαν ἐν ταῖς ἑαυτῶν ποιητικαῖς συνθέσεσιν (Ὅρα **La plainte de Constantinople** ὑπὸ **Ruteboeuf.** Τόμ. Α'. σελ. 101 παρὰ **Buchon Rech. Hist.** σ. 141).

(3) **Buchon, Hist. des Conq.** σ. 305.

(4) **Ersch und Gruber, Encyk.** σ. 257.

Ἐνετίας ἀναφέρεται διὰ μόνης τῆς προσηγορίας τοῦ Κόμητος Κεφαλληνίας (1). Ἀλλὰ ματαίως ἠγωνίσθη ὁ Ποντίφηξ καὶ ἡ τῶν Ἐνετῶν πολιτεία πρὸς διατήρησιν τῆς ἑτοιμοῤῥόπου τῶν Λατίνων αὐτοκρατορίας. Ἡ Κωνσταντινούπολις μετὰ ἑξηκονταετῆ σχεδὸν δουλείαν ἔμελλε νὰ ἐπανέλθῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν νομίμων αὐτῆς κυρίων, καὶ κατὰ τὴν ἀξιομνημόνευτον νύκτα τῆς 25 Ἰουλίου τοῦ ἔτους 1261 ὁ στρατηγὸς τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου Ἀλέξιος ὁ Στρατηγόπουλος εἰσήρχετο νικηφόρος, τρέψας εἰς φυγὴν τὸν Λατῖνον Αὐτοκράτορα Βαλδουῖνον. Ἡ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπέκοπτε τῷ Γουϊλέλμῳ πᾶσαν παρὰ τῆς δύσεως ἐλευθερίας ἐλπίδα, ὅθεν, μετὰ τριετῆ αἰχμαλωσίαν, ταπεινώσας τὴν ὑπέρμετρον αὑτοῦ ἀλαζονείαν ἠναγκάσθη πρὸς ἀπολύτρωσιν ἑαυτοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν νὰ παραδώσῃ τῷ Μιχαὴλ τὴν νεάλωτον Μονεμβασίαν καὶ τὰ φρούρια τῆς Μαΐνης καὶ Μυζίθρας (2), ὁρμητήρια ἔκτοτε γενόμενα τῶν Βυζαντινῶν κατὰ τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας.

Μετὰ τὴν παράδοσιν τῶν εἰρημένων φρουρίων κακῶς ἤθελον ἀποβῇ τὰ τῶν Φράγκων ἐν Πελοποννήσῳ, εἰ μὴ συνέβαινεν ἐν γειτνιάζοντι κράτει σπουδαῖόν τι γεγονός, ὅπερ ὁλοσχερῶς μετέβαλε τὴν μορφὴν τῶν ἐκεῖ πραγμάτων καὶ παρέτεινεν ἐπὶ ἕνα σχεδὸν αἰῶνα τὴν ξένην δυναστείαν. Κάρολος ὁ Ἀνδηγαυός, ἀδελφὸς τοῦ ἐν τοῖς ἁγίοις ἐναριθμηθέντος βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου, προσκληθεὶς παρὰ τοῦ Πάπα, κατέβη εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐγένετο κύριος τῶν βασιλείων τῆς Νεαπόλεως καὶ Σικελίας, καταγωνισάμενος

(1) Pacta Ferrariæ φυλ. 58.—Τὸ ἔγγραφον, ἐξ οὗ τὰ εἰρημένα ἐξάγονται, ἐδημοσίευσεν ὡς ἀνέκδοτον ὁ Ε. Λούντσης (Cond. Pol. σ. 61), ἦτο δὲ πρὸ δεκατριῶν ἐτῶν ἐκδεδομένον ὑπὸ τοῦ Buchon ἔν τινι σημειώσει τοῦ Livre de la Conqueste σ. 145—46, καὶ προσέτι ἀνεφέρετο ὑπὸ τοῦ Καθ. Χὸπφ ἐν τῷ γνωστῷ πονήματι Diss. Doc. sulla St. di Caristo, σ. 29.

(2) Βιβ. τῆς Κουγ.' στ. 3003—5.

καὶ θανατώσας ἐν Βενεβέντῳ τὸν ὑπὸ τοῦ Πάπα ἀφορισθέντα βασιλέα τῶν χωρῶν ἐκείνων Μαμφρεῖδον (1266). Τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην τοῦ Καρόλου μαθὼν ὁ ἔκπτωτος βασιλεὺς Βαλδουῖνος, ὅστις πάντα λίθον ἐκίνει πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ ἀπολεσθέντος κράτους, μετέβη εἰς Νεάπολιν, ἐλπίζων νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ Ἀνδηγαυοῦ ἣν ἐπικουρίαν εἰς μάτην ἐξητήσατο παρὰ πολλῶν ἄλλων δυτικῶν ἡγεμόνων· εὐμενῶς δὲ ἀκουσθείσης τῆς αἰτήσεως αὐτοῦ, ἐσπείσθη ἐν Ὀροπίτῃ (1267), παρόντος τοῦ Πάπα, συνθήκη (1), δι' ἧς ὁ μὲν Βαλδουῖνος σὺν πολλοῖς καὶ ἄλλοις παρεχώρει τὴν ἐπιδεσποτείαν τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας τῷ Καρόλῳ, οὗτος δὲ ἀμοιβαίως ὑπισχνεῖτο πρὸς ἐκεῖνον στρατιωτικὰς καὶ χρηματικὰς βοηθείας, ἵνα ἐπιχειρήσῃ τὴν ἀνάκτησιν τῆς πολυποθήτου Κωνσταντινουπόλεως (2). Τῆς συνθήκης δὲ ταύτης μετέσχε καὶ ὁ τῆς Ἀχαΐας ἡγεμὼν Γουϊλέλμος, ὅστις ἔπεμψε κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην εἰς Νεάπολιν τὸν γραμματέα τοῦ πριγκιπάτου Λεονάρδον de Verules, ἵνα ἐπιδοκιμάσῃ καὶ ἀντ' αὐτοῦ ὑπογράψῃ τὴν ὁμολογηθεῖσαν συνθήκην (3), καὶ τότε ἴσως ἐγένοντο καὶ αἱ πρῶται μεταξὺ τοῦ Καρόλου καὶ τοῦ Γουϊλέλμου περὶ ἐπιγαμβρείας πραγματεύσεις, δι' ἧς μετὰ ταῦτα ἐμπεδωτέρα κατέστη ἡ τῶν δύο τούτων ἡγεμόνων συμμαχία, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἐζήτει νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ ἴδιον κράτος ὁ δὲ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἡγεμονίαν εἰς τὰς θηλείας αὐτοῦ κληρονόμους. Καὶ τῳόντι, Γουϊλέλμος ὁ Βιλλαρδουῖνος, ἔσχατος ἀῤῥενικὸς γόνος τοῦ ἐπισήμου ἐκείνου οἴκου, τοῦ ἡγεμονεύσαντος τῆς

---

(1) Ὁ τότε παπεύων ἦν Κλήμης ὁ Δ' καὶ οὐχὶ, ὡς λέγει ὁ Κ. Χιώτης (Ἱστ. Ἀπ. Τόμ. Β'. σελ. 141), Νικόλαος ὁ Δ'.

(2) Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος συνθήκη ἐξεδόθη ὑπὸ Δουκαγγίου (Recueil de diverses Cartes pour l'Hist. de Const. σ. 10), ὑπὸ Forges Davanzati (Dissertazione sulla seconda moglie del re Manfredi σ. XVIII) καὶ ὑπὸ Buchon (Eclaircissemens etc. σελ. 30).

(3) Buchon. Hist. des Conq. σελ. 351.

Πελοποννήσου ὑπὲρ τὸν ἥμισυν αἰῶνα, εἶχε δύο θυγατέρας, τὴν Ἰσαβέλλαν καὶ Μαργαρίταν (1), γεννηθείσας ἐκ τῆς δευτερογάμου αὐτοῦ γυναικὸς Ἄννης, θυγατρὸς τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ καὶ τῆς ὁσίας Θεοδώρας (2). Ἐπειδὴ δὲ αὗται, ὀρφανισθεῖσαί ποτε τοῦ πατρὸς ἤθελον μεγάλως κινδυνεύσῃ νὰ στερηθῶσι τῶν ἰδίων κτήσεων, συνεχῶν φόβων ἀφορμὴν παρεῖχον τῷ Γουϊλέλμῳ, ὅστις τότε μόνον ἀνεθάῤῥησεν, ὅτε ἤκουσε τὴν σύστασιν Γαλλικῆς δυναστείας ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Νεαπόλεως καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ ἐξάρτησιν τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας. Ἁρμοδίαν ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην νομίσας τότε τὴν εὐκαιρίαν τοῦ προξενῆσαι αὐταῖς ἰσχυρὸν προστάτην, ἀπετάθη πρὸς τὸν Κάρολον, προτείνας αὐτῷ νὰ συνάψωσι πρὸς ἀλλήλους ἐπιγαμβρείαν· ἀσμένως δὲ γενομένης δεκτῆς τῆς προτάσεως ταύτης παρὰ τοῦ φιλοδόξου βασιλέως, ὅστις ἐμελέτα νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ἡ πρωτότοκος

(1) Ἀσυμβίβαστα φαίνονται τὰ ἐν σ. 139 πρὸς τὰ ἐν σ. 142 ἀναγινωσκόμενα ἐν τῷ πονήματι τοῦ Κ. Χιώτου (Ἱστ. Ἀπ. Τόμ. Β'.) Διότι ἐνταῦθα μὲν λέγει ὁ Κ. Χιώτης ὅτι ἡ Ἰσαβέλλα εἶχε καὶ ἑτέραν ἀδελφὴν, Μαργαρίταν, *δευτερότοκον* οὖσαν θυγατέρα τοῦ Γουϊλέλμου Βιλλαρδουΐνου, ἐκεῖ δὲ ἡ Ἰσαβέλλα λέγεται *μονογενὴς* θυγάτηρ τοῦ αὐτοῦ ἡγεμόνος.

(2) Ὁ Λούντσης, ἀναφέρων τὸν γάμον τῆς Ἰσαβέλλης, ἐνόμισε καλὸν ἐπεξηγήσεως χάριν νὰ προσθέσῃ ἐν τῇ ἐπεξεργασθείσῃ καὶ πλουτισθείσῃ ἰταλικῇ μεταφράσει τοῦ Περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Ἑπτανήσου ἐπὶ Ἑνετῶν ἱστορικοῦ αὐτοῦ πονήματος, ὅτι ἡ Ἰσαβέλλα ἐγεννᾶτο ἔκ τινος θυγατρὸς τοῦ δεσπότου Νικηφόρου (nasceva da una figlia del despota Niceforo σελ. 67). Χάριν δὲ ἱστορικῆς ἀκριβείας παρατηρητέον, ὅτι ἡ Ἄννα, ἡ μήτηρ τῆς Ἰσαβέλλης, δὲν ἦτο θυγάτηρ, ἀλλὰ ἀδελφὴ τοῦ δεσπότου Νικηφόρου, οὗτινος ὁ πατὴρ Μιχαὴλ, ἰσχυρὰς θηρεύων συμμαχίας, ἐνύμφευσεν, ὡς ἔφθημεν εἰπόντες, τὴν μὲν τῶν δύο θυγατέρων αὐτοῦ μετὰ Γουϊλέλμου τοῦ Βιλλαρδουΐνου, τὴν δὲ μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Μαμφρεΐδου (σ. 139 τοῦ παρ. πον). Ὅτι ὁ Νικηφόρος ἦτο ἀδελφὸς καὶ οὐχὶ πατὴρ τῆς Ἄννης, ὡς φαί-

καὶ κληρονόμος τῆς ἡγεμονίας Ἰσαβέλλα (1), ἠῤῥαβωνίσθη, μόλις τριετὴς οὖσα, κατὰ τὰ τότε ἔθιμα, μετὰ τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ τοῦ Καρόλου Φιλίππου, ὃν καλεῖ Λουδοβίκον τὸ Χρονικὸν τοῦ Μωραίως (2). Τούτου δὲ προώρως ἀποθανόντος (3) καὶ ἐκμετρήσαντος ὡσαύτως τὸ ζῆν μικρὸν μετὰ ταῦτα τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ Γουϊλέλμου (1278), ἀνέλαβεν ὁ Κάρολος λόγῳ ἐπιτροπείας τὴν διοίκησιν τῆς Πελοποννήσου, συνενώσας οὕτω τὴν πραγματικὴν τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας κυριαρχίαν εἰς ἣν εἶχεν ἤδη ἐπιδεσποτείαν αὐτοῦ. Ἕνεκα δὲ τῆς ὑπὸ τοῦ Βαλδουΐνου γενομένης τῷ Καρόλῳ παραχωρήσεως, ἧς ἐμνήσθημεν ἀνωτέρω, οἱ Κόμητες Κεφαλληνίας, ὑπὸ τὴν ἄμεσον διατελοῦντες ὑποτέλειαν τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἀχαΐας (4), ἀνεγνώρισαν κατὰ συνέπειαν καὶ τὴν ὑπερ-

---

νεται δοξάζων καὶ ὁ Κ. Χιώτης (Ἱσ. Ἀπ. Β'. σ. 139), σαφῶς ἐξάγεται καὶ ἐκ διαφόρων χωρίων τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μωραίως, οἷον ἐκ τοῦ ἑπομένου,

Ἀφ' ὅτου γὰρ ἀπέθανεν ὁ πρίγκιπας Γυλιάμος,
Ἀπόμεινε ἡ πριγκίπισσα ἐκείνη ἡ γυνήτου,
Ἐν ᾧ ἦτον αὐτάδελφη ἐκείνου τοῦ δεσπότου,
Κὺρ Νικηφόρου ἐκείνου, τοῦ αὐθέντου γὰρ τῆς Ἄρτας.
(Βιβ. τῆς Κουγ. στ. 6724),

Καὶ ἐξ ἄλλου, ἔνθα Φλώρεντος ὁ ἐξ Αὐνωνίας, δεύτερος σύζυγος τῆς Ἰσαβέλλης, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Νικηφόρον λέγει,

Κύρης μου, δεσπότη μου καὶ θεῖε ἠγαπημένε
(Βιβ. τῆς Κουγ. στ. 7592),

καὶ τέλος ἐκ τοῦ ἑξῆς

Τοῦ πρίγκιπα γὰρ τοῦ Μωραιῶς, ὁποῦ εἶχε τὴν ἀνεψιάν του
Εἰς ὁμόζυγον αὐτοῦ γυνὴν, τῆς ἀδελφῆς του ἦτον θυγάτηρ,
Ὁποῦ τὴν ἔλεγαν Ζαμπέαν, οὕτως τὴν ὠνομάζαν
(Βιβ. τῆς Κουγ. στ. 7478—80).

(1) Buchon, Histoire des Conq. σελ. 354.
(2) Βιβ. τῆς Κουγ. στ. 5145.
(3) Buchon, Hist. des Con. σ. 398. Βιβ. τῆς Κουγ. στ. 6612.
(4) Ἐν ἔτει 1276 ὁ Ῥιχάρδος ἀναφέρεται ὡς ὑποτελὴς τοῦ

τάτην κυριαρχίαν τῶν βασιλέων τῆς Νεαπόλεως, πρὸς οὓς ἐπομένως καὶ ὤφειλον τῆς ὑποτελείας τὸν ὅρκον. Τὴν τιμαριωτικὴν δὲ ταύτην ὀφειλὴν ἐξετέλεσε μὲν ὁ Ῥιχάρδος, ἀλλ' ὀψὲ, ὡς φαίνεται, διότι μόλις τῷ 1284, τουτέστι μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Καρόλου, μετέβη πρὸς τοῦτο εἰς Νεάπολιν (1). Εἶτα δὲ, βουλομένου τοῦ Κόμητος νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ κράτος, ὁ Κάρολος τῇ 25 Ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐκέλευσεν, ἵνα ναῦς ᾖ ἑτοίμη ἐν τῷ λιμένι τοῦ Βρεντησίου πρὸς διαπόρθμευσιν αὐτοῦ (2).

Ὀλίγον ὕστερον, ἐν ἔτει 1286, ὁ Ῥιχάρδος ἐτιμήθη δι' ὑψηλοῦ ὑπουργήματος, ἀναδειχθεὶς Γενικὸς Τοποτηρητὴς τῆς νήσου Κερκύρας, μιᾶς τῶν σπουδαιοτέρων Φραγκικῶν κτήσεων (3). Τοῦ Ῥιχάρδου προκάτοχος ἐν τῇ νήσῳ ὑπῆρξεν Οὔγων ὁ ἐκ Βρέννης, Κόμης Ἀλετίου (Lecce), διαδεχθεὶς ἐν ἔτει 1284 τὸν ἐπὶ Ἀνδηγαυῶν πρῶτον διοικητὴν τῆς νήσου Ἰορδάνον τοῦ Ἁγίου Φήλικος, μεγίστην λαβόντα πρόνοιαν ὑπὲρ τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῷ χώρας καὶ ἀναιτίως τῆς ἀρχῆς ἀπαλλαγέντα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Οὔγων δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ διαρκῶς ἐν Κερκύρᾳ, ἀλλ' ἠναγκάζετο ν' ἀναθέσῃ τῆς νήσου τὴν διοίκησιν εἰς ἴδιον αὐτοῦ ἐπίτροπον, ὁ ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ ἐνεργῶν διοικητὴς, μικρὸν φροντίζων περὶ τοῦ συμφέροντος τῶν τε ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, τοὺς μὲν νησιώτας κατεπίεζε,

---

Βιλλαρδουΐνου, καὶ τῇ 29 Μαρτίου τοῦ 1278 ἐπιτρέπει αὐτῷ ὁ βασιλεὺς Κάρολος ὁ Α' τῇ παρακλήσει τοῦ ἡγεμόνος νὰ ἐξάξῃ ἵππους καὶ ἡμιόνους ἐξ Ἀπουλίας εἰς τὴν ἑαυτοῦ νῆσον (Reg. Ang. no. 1. (1268 A) fol 139 v. παρὰ Ersch und Gruber Encykl. σ. 315.

(1) Ersch und Gruber, Encykl. κτλ. σ. 332.

(2) Camillo Minieri Riccio, Genealogia di Carlo I di Angiò, prima generazione, Napoli, 1857, σ. 54, παρὰ Λούντση Condiz. κτλ. σελ. 62.

(3) Ersch un Gruber, Encykl. κτλ. σ. 331. Οἱ Ἀνδηγαυοὶ παρεχώρησαν τῷ Ῥιχάρδῳ καὶ τὴν Κομητείαν τῆς Γραυΐνης, ὀφείλοντι χάριν αὐτῆς νὰ παρέχῃ τῷ βασιλεῖ ἐν καιρῷ ἀνάγκης εἴκοσι πέντε στρατιώτας (αὐτόθ. σ. 332).

τὰ δὲ δημόσια χρήματα διεσπάθα (1). Τῆς νήσου ἡ ἀθλία κατάστασις οὐδόλως ἐβελτιώθη ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Κόμητος Ῥιχάρδου, διότι μὴ δυναμένου καὶ τούτου νὰ ἑδρεύῃ ἐν τῇ ἐπιτραπείσῃ αὐτῷ χώρᾳ, ἀλλὰ διοικοῦντος αὐτὴν δι' ἐπιτρόπου καλουμένου Γουϊλέλμου de Montemagno, ἐπανελήφθησαν ἐν τῇ νήσῳ αἱ πρώην ἐπὶ Οὔγωνος βιαιοπραγίαι, αἵτινες προεκάλεσαν τὰς δικαίας τῶν πιεζομένων κατοίκων αἰτιάσεις κατὰ τῶν κυβερνώντων. Πικρὰς δὲ κατὰ τοῦ Κόμητος Ῥιχάρδου μομφὰς ἤγειρε καὶ τῶν Ἐνετῶν ἡ πολιτεία διὰ τὸν λόγον ὅτι τὰ κάτεργα αὐτοῦ ἐκ συμφώνου μετά τινος βασιλικοῦ πλοίου ἐκ Βρεντησίου ἐτόλμησαν νὰ διαρπάσωσιν ἐν αὐτῷ τῆς Κερκύρας τῷ λιμένι Ἐνετικὸν πλοῖον, ὅπερ ἐκόμιζε τὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν μεταβαίνοντα πρεσβευτὴν τῆς πολιτείας (2). Ἀναβαλόντος δὲ τοῦ Ῥιχάρδου νὰ δώσῃ δίκας τῆς ὕβρεως ταύτης μέχρι τοῦ ἔτους 1289 (3), ἡ Ἐνετικὴ πολιτεία ἐνετείλατο πρὸς Γουΐδωνα τὸν Μάρκελλον ν' ἀπαιτήσῃ αὐτὰς ὅσον τάχιστα παρὰ τοῦ Ῥιχάρδου, συγχρόνως δὲ νὰ προσαιτήσῃ παρ' αὐτοῦ καὶ τῆς ὑποτελείας τὸν ὅρκον, ὃν ἡ πολιτεία, οὐδέποτε παραιτηθεῖσα τῶν δικαιωμάτων, τῶν παραχωρηθέντων αὐτῇ διὰ τῆς γενομένης ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων συνθήκης, καὶ παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ματθαίου, ὡς εἴδομεν, εἶχεν ἄλλοτε λάβῃ. Τί ἐποίησεν ὁ Ῥιχάρδος μετὰ τὰς σφοδρὰς ταύτας ἐγκλήσεις καὶ ἀπαιτήσεις τῆς Ἐνετικῆς πολιτείας ἀγνοοῦμεν, γινώσκομεν ὅμως ὅτι ἐλεγχθεὶς ἐπὶ ὀλιγωρίᾳ καθηκόντων ἠναγκάσθη ἐν ἔτει 1289 νὰ παραδώσῃ τὴν νῆσον εἰς τὸν νέον Γενικὸν Τοποτηρητὴν Φλώρεντον τὸν ἐξ Αὐνωνίας (de Hainaut) (4), δισέγγονον τοῦ πρώτου λατίνου αὐτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως Βαλδουΐνου (5) καὶ

(1) Αὐτ. σ. 331.
(2) Zanetta fol. 192 υ. (αὐτόθ.)
(3) Zanetta fol. 323 (αὐτόθ.)
(4) Ersch und Gruber, Encyk. κτλ. σ. 332.
(5) Buchon, Histoire des Conquêtes σ. 423.

ἱππότην χρηστὸν καὶ ἀνδρεῖον, πρὸς ὃν Κάρολος ὁ Β', ἐπανελθὼν ἤδη ἐξ Ἀραγωνίας, ὅπου διετέλει αἰχμάλωτος, παρεχώρησε κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος καὶ τὸ Πριγκιπάτον τῆς Ἀχαΐας διὰ τὸν ἑξῆς λόγον.

Μετὰ τὸν θάνατον Γουϊλέλμου τοῦ Βιλλαρδουΐνου ἡ Πελοπόννησος, διοικουμένη ὑπὸ Βαΐλων, ἤτοι Τοποτηρητῶν φιλαδίκων καὶ φιλαρπάγων καὶ οὐδὲν περὶ τῆς χώρας μεριμνώντων (1), ἔπεσεν εἰς ἐντελῆ ἀναρχίαν, καὶ τὰ δεινὰ αὐτῆς ἤθελον κορυφωθῆ, ἐὰν δύο τῶν ἱπποτῶν τοῦ Μωραίως (2), Ἰωάννης de Chaudron, μέγας κοντόσταυλος τῆς ἡγεμονίας, καὶ Γοφρεΐδος de Tournay, κύριος τῶν Καλαβρύτων, βαρέως φέροντες τὴν κατάστασιν τῆς Πελοποννήσου, δὲν συνεβούλευον τὸν ἀναλαβόντα ἤδη τὴν ἐλευθερίαν καὶ εἰς Νεάπολιν ἐπανελθόντα Κάρολον τὸν Β' νὰ μὴ κρατῇ ἐπὶ πλέον ἐν Νεαπόλει, ὡς ἐν φυλακῇ, τὴν θυγατέρα τοῦ Βιλλαρδουΐνου Ἰσαβέλλαν, ἀλλὰ ν' ἀποδώσῃ αὐτῇ τὴν πατρικὴν κληρονομίαν, νυμφεύων τὴν νέαν ἡγεμονίδα μετὰ τοῦ εἰρημένου Φλωρέντου τοῦ ἐξ Αὐνωνίας, ὅστις διαμένων σταθερῶς ἐν Πελοποννήσῳ ἤθελε καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας κάλλιον γινώσκῃ καὶ τὰ τραύματα αὐτῆς ῥᾴδιον θεραπεύσῃ. Πεισθεὶς ὁ Κάρολος ὑπὸ τῶν λόγων τούτων, συνήνεσε νὰ τελεσθῇ ὁ γάμος καὶ νὰ ἀναλάβῃ ὁ Φλώρεντος τὴν προσηγορίαν τοῦ πρίγκιπος τῆς Ἀχαΐας, ἣν τέως ἔφερεν ἐκεῖνος (3)· ἀλλ' ἐν τῇ γενομένῃ τότε συνθήκῃ, ἐν ᾗ ὡρίζοντο αἱ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ ἡγεμόνος ἀμοιβαῖαι ὑποχρεώσεις, προσετέθη καὶ ὅρος, δι' οὗ ἀπηγορεύετο ταῖς θηλείαις τοῦ πρίγκιπος κληρονόμοις νὰ νυμφεύωνται ἄνευ προηγουμένης τῶν βασιλέων τῆς Νεαπόλεως ἀδείας,

---

(1) Βιβ. τῆς Κουγ. στ. 7213—15.
Ἐσὺ ἀποστέλνεις εἰς τὸν Μωραιὰν μπάϊλον καὶ ῥογατόρους,
Καὶ τυραννίζουν τοὺς πτωχοὺς, τοὺς πλούσιους ἀδικοῦσι,
Τὸ διάφορόν τους πολεμοῦν καὶ ὁ τόπος ἀπορεῖται.

(2) Livre de la Conquest. σ. 290. Finlay, Med. Greece, σ. 244.

(3) Liv. de la Con. σ. 290. Σημ. 4.

ἐπὶ ποινῇ ἀποκληρώσεως ἐν περιστάσει παραβάσεως (1), καὶ ὁ ὅρος οὗτος ἔμελλε νὰ ἐφαρμοσθῇ μετ' οὐ πολὺ ἐπὶ αὐτῆς τῆς Ἰσαβέλλης, χηρευσάσης τοῦ ἀνδρός. Μεταβὰς δὲ ὁ Φλώρεντος μετὰ τῆς συζύγου εἰς Πελοπόννησον (1290), εὗρε τὸν τόπον ἔρημον καὶ σχεδὸν ἠφανισμένον ἐκ τῶν πολλῶν καταδυναστεύσεων τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἀδιαλείπτων τῶν Φράγκων πολέμων πρὸς τοὺς Βυζαντινούς (2). Ἀλλ' εἰλικρινῶς ποθῶν ν' ἀνορθώσῃ τὴν χώραν, πρὸ παντὸς ἄλλου εἰρήνην ἐποιήσατο μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου Ἀνδρονίκου, καί, τυχὼν τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς τοποτηρητείας τῆς Κερκύρας (3), πᾶσαν τὴν ἑαυτοῦ πρόνοιαν ἀφιέρωσεν ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς Πελοποννήσου· ὅθεν ἔκτοτε ἡ χερσόνησος αὕτη, ἡσυχίας ἀπολαύουσα καὶ καλῶς κυβερνωμένη, ἤρχισε νὰ εὐημερῇ καί, κατὰ τὸ Χρονικὸν τοῦ Μωραίως (4),

Ἐπλούτησαν οἱ ἅπαντες Φράγκοι τε καὶ Ῥωμαῖοι.

Συνομολογηθείσης τῆς εἰρήνης—ἐν ᾗ ἐτηρήθη ὁ παράδοξος ὅρος, ὃν παρεδέχθησαν οἱ Παλαιολόγοι καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ αὐτῶν περὶ τῆς Εὐβοίας συνθήκῃ μετὰ τῆς Ἐνετίας, ὅτι εἰς τὸν πρίγκιπα Φλώρεντον ἐπετρέπετο νὰ συνάψῃ συμμαχίαν μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ νὰ βοηθήσῃ τούτους διὰ τῶν ἰδίων ἱπποτῶν ἐπὶ οὐδεμιᾷ βλάβῃ τῆς εἰρήνης, εἰμὴ ἐλάμβανε κατὰ τῶν Βυζαντινῶν τὰ ὅπλα ἐν Πελοποννήσῳ (5),—ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος πᾶσαν τὴν σπουδὴν αὐτοῦ ἔστρεψεν (6), ἵνα καταλύσῃ τὴν δεσποτείαν τῆς Ἠπείρου, ἣν οἱ τοῦ Βυζαντίου αὐτοκράτορες ἐθεώρουν ὡς ἐπίφοβον ἐπιτείχισμα τοῦ ἰδίου αὐτῶν κράτους. Τῆς Ἠπείρου ἦρχε τότε ὁ

(1) Βιβ. τῆς Κουγ. στ. 7236—41.
(2) Αὐτ. στ. 7320 καὶ ἑξῆς.
(3) Ersch und Gruber Encykl. κτλ. σελ. 334.
(4) Βιβ. τῆς Κουγ. στ. 7438.
(5) Ersch und Gruber, Encyk. κτλ. σ. 334.
(6) Βιβ. τ. Κουγ. στ. 7441—42.

δεσπότης Νικηφόρος, πρεσβύτερος υἱὸς Μιχαὴλ τοῦ Β', ἀνὴρ πνεύματος ἠπίου, κληρονομήσας παρὰ τοῦ πατρὸς τὴν Θεσπρωτίαν, Ἀκαρνανίαν, Δολοπίαν καὶ τὴν νῆσον Λευκάδα (1). Τοῦτον βουλόμενος νὰ πολεμήσῃ κατά τε γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ὁ αὐτοκράτωρ ἐμισθώσατο ἑξήκοντα Γενουήνσια κάτεργα (2), ἅτινα κατὰ μέγα μέρος ἐπλήρωσεν ἰδίων ἀνθρώπων, προσθεὶς εἰς αὐτὰ καὶ δέκα ἱππαγωγὰ πλοῖα, ἅτινα ἐκέλευσε νὰ εἰσπλεύσωσι διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἄρτης (3). Πεζῇ δ' ἔπεμψε κατὰ τοῦ δεσπότου δεκατέσσαρας χιλιάδας ἱππέων καὶ τρισμυρίους πεζοὺς στρατιώτας (4), οἵτινες ὁρμήσαντες κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ φρούριον τῶν Ἰωαννίνων ἐπολιόρκησαν τὴν εἴσοδον αὐτοῦ, ὄντος ἄλλοθεν ἀπροσβλήτου ἕνεκα τῆς περιῤῥεούσης αὐτὸ

---

(1) «Σχίζει μέντοι καὶ τὴν ὅλην αὐτοῦ ἐπικράτειαν εἰς δύο μερίδας, ὧν τὴν μὲν μίαν, ἣ δὴ καὶ παλαιὰ ὀνομάζεται Ἤπειρος, ἀφίησι Νικηφόρῳ τῷ δεσπότῃ. Περιέχει δὲ αὕτη Θεσπρωτοὺς καὶ Ἀκαρνᾶνας καὶ Δόλοπας, καὶ πρὸς τούτοις Κερκυραίους καὶ Κεφαλλῆνας καὶ Ἰθακησίους» (Γρηγορ. Δ', 9.). Τὸ χωρίον τοῦτο ἀναφέρων, ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ σοφὸς Μουστοξύδης ὅτι «εἰς τὴν διαίρε»σιν ταύτην πρέπει νὰ πιστεύσωμεν ὅτι τινὲς τόποι περιείχοντο »ὡς ἐκ προγενεστέρας δικαιώσεως μᾶλλον ἢ καθεστώσης διακατο»χῆς, διότι ἡ μὲν Κεφαλληνία διετέλει τότε ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν »Γάλλου τινὸς Κόμητος (:), ἡ δὲ Κέρκυρα καὶ ἡ μερὶς τῆς Ἠπείρου »ἐκείνη, ἥτις πολὺν χρόνον ὑπήγετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν ταύτην » . . . . . . μετέβησαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἐξ Ἀνδηγαυῶν »νικητοῦ» (Ἑλληνομ. σ. 59). Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν ὁ αὐτὸς σοφὸς ἀνὴρ λέγει, «Περὶ δὲ τῆς Λευκάδος σιωπῶσιν αἱ ἱστορίαι, ἴσως δι»ότι συνεχομένη μετὰ τῆς Ἠπείρου διέμεινεν αὕτη ὑπὸ τὸ κράτος »τοῦ δεσπότου τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας» (Ἑλληνομ. σ. 219). Ὅρα καὶ τὴν ἐπισυνημμένην περὶ τοῦ Γρατιανοῦ Γεωργίου πραγματείαν τοῦ Καθ. Χόπφ.

(2) Βιβ. τῆς Κουγ. στ. 7443.

(3) Liv. de la Conq. σ. 302.

(4) Βιβ. τῆς Κουγ. στ. 7449—50.

λίμνης (1). Ἀκούσας ὁ Νικηφόρος ὅτι ἐπολιορκεῖτο κατά τε γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ὑπὸ δυνάμεως τοσοῦτον ἰσχυρᾶς, εὐλόγως πτοηθεὶς συνεκάλεσεν εἰς συμβούλιον τοὺς προκρίτους, ἵνα συσκεφθῶσι περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀμύνης (2), καὶ οἱ συνετώτεροι παρώτρυναν αὐτὸν νὰ αἰτήσῃ βοήθειαν παρὰ τῶν Φράγκων αὐτοῦ γειτόνων καὶ μάλιστα παρὰ τοῦ ἡγεμόνος Φλωρέντου, ἔχοντος καλὸν ἱππικὸν καὶ πολυαρίθμους στρατιώτας. Τὰς συμβουλὰς αὐτῶν ἀκολουθήσας ὁ Νικηφόρος ἔπεμψεν εἰς Ἀνδραβίδαν, ἔνθα διέμενεν ὁ Φλώρεντος, πρέσβεις, κυρίους τοῦ ποιήσασθαι πρὸς αὐτὸν ὁμολογίας περὶ ἐπικουρίας. Ὁ Φλώρεντος, ἀσμένως ἐπιλαβόμενος τῆς περιστάσεως, ἵνα βοηθήσῃ τὸν γείτονα καὶ θεῖον αὐτοῦ Νικηφόρον, ἐχθρὸν ὄντα τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος, ὃν ἐμίσουν οἱ Φράγκοι ὡς πρόμαχον τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος, ὑπεσχέθη νὰ στρατεύσῃ αὐτοπροσώπως ἐπὶ κεφαλῆς τετρακοσίων ἱππέων (3), ἐφ' ὅρῳ νὰ μισθοδοτήσῃ καὶ διαθρέψῃ αὐτοὺς ὁ δεσπότης καθ' ὅλην τοῦ πολέμου τὴν διάρκειαν καὶ νὰ δώσῃ προσέτι τὸν υἱὸν αὐτοῦ ὅμηρον. Συναινέσας δὲ εἰς τοὺς ὅρους ὁ Νικηφόρος προκατέβαλε τετράμηνον μισθὸν εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ ἔπεμψε τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θωμᾶν εἰς Πελοπόννησον, ἵνα διαμείνῃ μέχρι τῆς ἐπανόδου τοῦ Φλωρέντου. Ταὐτοχρόνως δὲ συνέστησεν ὁ δεσπότης παραπλησίαν συνθήκην μετὰ τοῦ Κόμητος τῆς Κεφαλληνίας Ῥιχάρδου, ὅστις

---

(1) Αὐτ. στ. 7456—59.

Μὲ τὸ γιοφύριν ἐμπαίνουσιν οἱ ἐκεῖσε κατοικοῦντες,
Μὲ τὰ σανδάλια ἐμπάζασιν τοῦ κάστρου τὴν σωτάρχιαν.
Τὸν κόσμον ὅλον οὐ ψηφᾷ τὸ κάστρον τῶν Γιαννίνων
Νὰ τὸ βλάψουν μὲ πόλεμον, μόνη νὰ 'χῃ σωτάρχιαν.

(2) Αὐτ. στ. 7463—68. Liv. de la Conq. σ. 303 καὶ ἑξῆς.

(3) Liv. de la Conq. σ 305. Τὸ χρονικὸν τοῦ Μωραίως λέγει ὅτι οἱ ἱππεῖς ἦσαν πεντακόσιοι (Βιβ. τ. Κουγ. στ. 7501).

ἐστράτευσε μετὰ ἑκατὸν λογάδων ἱππέων, ἀφ' οὗ ἔλαβεν ὅμηρον τὴν πρωτότοκον τοῦ δεσπότου θυγατέρα Μαρίαν (1). Τοὺς Φράγκους ἐπικούρους, συνελθόντας εἰς Ἄρταν, ἐδέχθη μετὰ πλείστης ὅσης φιλοφροσύνης ὁ Νικηφόρος καί, ἀφ' οὗ αὐτὸς μὲν ἀπέδωκε χάριτας καὶ ἐπήνεσεν αὐτούς, ὡς τοὺς ἀνδρειοτέρους καὶ κρείττονας πάσης τῆς Ῥωμανίας πολεμιστὰς (2), ὁ δὲ Φλώρεντος ὑπεσχέθη ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων συμπολεμιστῶν νὰ βοηθήσῃ πάσαις δυνάμεσι τὸν δεσπότην καὶ νὰ μὴ ἀπέλθῃ τῆς δεσποτείας πρὶν ἢ ἐξελάσῃ παντάπασι τοὺς πολεμίους, βουλευσάμενοι ἀπὸ κοινοῦ ἀμφότεροι περὶ τοῦ πρακτέου, συνεφώνησαν νὰ στρατεύσωσι τῇ ὑστεραίᾳ ἅμα ἡμέρᾳ κατὰ τῶν Ἰωαννίνων, ἵνα λύσωσι τοῦ φρουρίου τὴν πολιορκίαν (3). Ὅτε δὲ ὁ μέγας δομέστικος, ὅστις εἶχε τὸ πᾶν κράτος, καὶ οἱ λοιποὶ τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς ἡγεμόνες ἤκουσαν τὴν εἰς Ἄρταν ἔλευσιν τοῦ Φλωρέντου καὶ Ῥιχάρδου, καί τοι φοβηθέντες, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιμείνωσι πολιορκοῦντες ἄχρις οὗ λάβωσι βεβαιοτέρας περὶ τοῦ πράγματος ἀγγελίας, αἰσχρὸν νομίσαντες ν' ἀποχωρήσωσιν ἐπὶ ἁπλῶν ἀκουσμάτων βαςιζόμενοι. Ἀλλ' ἅμα τὰ περὶ τῆς ἐλεύσεως Φράγκων πολεμιστῶν διαθρυλούμενα ἐβεβαιώθησαν, καὶ ἀπηγγέλθη πρὸς τούτοις ὅτι ὁ δεσπότης

(1) Οὕτως τὸ ἔποικεν ὁμοίως μὲ τὸν κόντον Ῥιτσάρδον,
Ὁποῦ ἦτον ἐτότε τῆς Κεφαλονιᾶς αὐθέντης γὰρ καὶ κόντος,
Καὶ ἔδωκέ του διὰ ὄψιδα τὴν πρώτην θυγατέρα.
Αὐτ. στ. 7521—24.
Καὶ ἀφ' ὅτου ἐσυμβιβάσθησαν, ἀπέρασεν ὁ κόντος
Μετὰ ἑκατὸν εἰς ἄλογα ἀνθρώπους γὰρ στρατιώταις,
Ἀνθρώπους ὅλους ἐκλεκτούς, στρατιώταις τῶν ἁρμάτων.
(αὐτ. στ. 7531—34.)

(2) Car on scet bien que vous estes la plus vaillant gent et la meillor de toute Romanie (Liv. de la Conq. σ. 308).

(3) Βιβ. τῆς Κουγ. στ. 7633 καὶ ἑξῆς.

μετὰ τῶν Φράγκων μισθωτῶν ἐχώρει κατὰ τοῦ φρουρίου τῶν Ἰωαννίνων, ἡ στρατιὰ τοῦ βασιλέως, συνισταμένη τὸ πλεῖστον μέρος ἐκ Τούρκων, Κομάνων καὶ Ἀλεμανῶν (1), δὲν ἐτόλμησε ν' ἀντιπαραταχθῇ τοῖς πολεμίοις, ἀλλ' ἀνέζευξεν ὡς οἷόν τε τάχιστα καὶ ἐτράπη εἰς δρομαίαν καὶ ἄτακτον φυγήν. Τοῦτο μαθόντες οἱ σύμμαχοι παρ' ἀγγέλων πεμφθέντων ὑπὸ τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ τῶν Ἰωαννίνων ἤλασαν ἐκεῖσε μετὰ σπουδῆς, ἀλλὰ τὸ ἑσπέρας ἀφικόμενοι εὗρον τῶν πολεμίων τὰς σκηνὰς ἐρήμους, ἐν αἷς καὶ ἐσκήνωσαν κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα, ἵνα ἐκ τῆς συντόνου πορείας ἀναπαυθῶσι. Τῇ ἐπαύριον δὲ πρωῒ ἐτράπησαν ἐκ νέου εἰς ἐπιδίωξιν τῶν ἐχθρικῶν στρατευμάτων· βλέποντες ὅμως ὅτι ὑστεροῦντο ἐκείνων, ἔπεμψαν ψιλοὺς καὶ εὐζώνους ἱππεῖς, ἵνα καταλαβόντες τοὺς φεύγοντας ὀνειδίσωσιν αὐτοῖς τὴν φυγὴν καὶ προκαλέσωσιν αὐτοὺς εἰς μάχην. Τούτων δὲ μὴ δεχθέντων τὴν πρόκλησιν, διότι οἱ Τοῦρκοι καὶ Κομάνοι ἀπεποιοῦντο νὰ ὑπακούσωσι τῷ μεγάλῳ δομεστίκῳ (2), ὅστις ᾐσχύνετο ἐπὶ τῇ ἀνάνδρῳ φυγῇ καὶ ἐπεθύμει ν' ἀγωνισθῇ, οἱ περὶ τὸν δεσπότην ἐπεδίωξαν ἀδιαλείπτως τοὺς φεύγοντας ἄχρι τῆς χώρας τοῦ αὐτοκράτορος. Ἅμα δὲ εἰσῆλθον εἰς ἐκείνην, ἀπέστησαν τῆς ἐπιδιώξεως καὶ παρεξετράπησαν εἰς διαρπαγὰς καὶ λεηλασίας (3), λάφυρα πολλὰ ἐπισωρεύσαντες καὶ ἀν-

---

(1) Liv. de la conq. σ. 310.

(2) Βιβ. τῆς Κουγ. στ. 7743—4.

(3) Ὅτι ἡ διαρπαγὴ ἐγένετο οὐχὶ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἰωαννίνων, ὡς διηγεῖται ὁ Λούντσης (Condiz. κτλ. σ. 63), ἀλλ' ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ βασιλέως, ἐξάγεται ἔκ τε τοῦ Liv. de la Conq. (σ. 311) καὶ ἐκ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μωραίως,

Ἐξήλειφαν καὶ ἐρήμοναν τοὺς τόπους τοῦ βασιλέως
(Βιβ. τ. Κουγ. στ. 7755).

Ἄλλως δὲ οὐδὲ πειστικὸν φαίνεται ὅτι ὁ δεσπότης ἤθελε περιΐδη τὴν ἑαυτοῦ χώραν διαρπαζομένην ὑπὸ τῶν συμμαχικῶν καὶ τῶν ἰδίων αὐτοῦ στρατευμάτων.

θρώπους πολλοὺς εἰς δουλείαν ἀγαγόντες, τοσούτῳ μᾶλλον διότι κατέλαβον τοὺς κατοίκους ἀφυλάκτους καὶ ἀπρονοήτους, νομίζοντας ὅτι τὰ βασιλικὰ στρατεύματα ἐπολιόρκουν τὰ Ἰωάννινα.

Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν στρατιωτῶν τοῦ δεσπότου δύο μόνας διήρκεσεν ἡμέρας διὰ τὸν λόγον ὅτι ἐλθούσης τῆς ἀγγελίας ὅτι τὰ Γενουήνσια κάτεργα προσωρμίσθησαν εἰς τὴν παλαιὰν πόλιν τῆς Πρεβέζης (1), καὶ τὰ πληρώματα αὐτῶν ἀποβιβασθέντα ἐπορεύοντο κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν Ἄρταν, ἄγοντα καὶ φέροντα τὰς πέριξ κώμας (2), μεγάλως ἐταράχθη ἐπὶ τούτῳ ὁ δεσπότης καί, συναγαγὼν τὴν εἰς λεηλασίαν διασπαρεῖσαν στρατιάν, ἔδραμε παραυτίκα μετὰ τῶν συμμάχων εἰς βοήθειαν τῆς ἀπειλουμένης πόλεως (3), προπέμψας χιλίους ἱππεῖς τοὺς ταχυτέρους, ὑπὸ φόβου μήπως οἱ Γενουήνσιοι, ἄριστοι ὄντες βαλλιστριδοφόροι, προσβαλόντες ἁλώσωσι τὸ ἄστυ. Ἀλλ' ἄλλως ἀπέβη τὸ πρᾶγμα ἢ ὡς ἐφοβεῖτο ὁ δεσπότης, διότι οἱ ἐντὸς τῶν κατέργων, μαθόντες παρὰ τῶν κατοίκων ὅτι ὁ κατὰ γῆν πεμφθεὶς στρατὸς τοῦ βασιλέως, ὅστις ὤφειλε κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ αὐτοκράτορος νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ θαλασσίου, ἵνα οὕτως

(1) . . . . coment soissante gallies estoient venues au golfe de l'Arte et estoient arrivées au port de Saint Nicolas le Tort, à la vielle cité de la Prevasse (Liv. de la Conq. 312).

(2) Βιβ. τ. Κουγ. στ. 7760 καὶ ἑξῆς.

(3) Βιβ. τῆς Κουγ. στ. 7780 καὶ ἑξ. στ. 7845 καὶ ἑξ.

Ἀγνοοῦμεν πόθεν ἐξάγει ὁ σοφὸς Μουστοξύδης (Ἑλληνομ. σ. 218) καὶ ὁ τὰ τοῦ Μουστοξύδου ἐπαναλαμβάνων Ε. Λούντσης (Condiz. κτλ. σ. 63), ὅτι μετὰ τὴν ἀγγελίαν τῆς ἀφίξεως τῶν Γενουηνσίων κατέργων, ἐπανελθὼν ἐκ τῆς χώρας τοῦ βασιλέως εἰς τὸ ἴδιον κράτος, ὁ δεσπότης ἀπέπεμψε τοὺς συμμάχους. Διότι τοὐναντίον ἐξάγεται καὶ ἐκ τοῦ Livre de la Conq. (σ. 312 καὶ ἑξ.) καὶ ἐκ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μωραίως (Βιβ. τ. Κουγ. στ. 7772 καὶ ἑξ.) ὅτι οἱ Φράγκοι μισθοφόροι ἔμειναν παρὰ τῷ Νικηφόρῳ μέχρις οὗ οὗτος, ἀπελθόντος καὶ τοῦ κατὰ θάλασσαν αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, ἀπηλλάγη παντὸς φόβου.

ἀμφότεροι βλάψωσιν ἀπὸ κοινοῦ τὸν δεσπότην καὶ τὴν χώραν αὐτοῦ, ἀπηλλάγη ἀμαχητὶ, μὴ περιμείνας τῶν κατέργων τὴν ἄφιξιν, καὶ ὅτι τὰς δυνάμεις τοῦ δεσπότου ἐνίσχυον ἀνδρεῖοι Φράγκοι μισθοφόροι, ἀσύνετον ἐνόμισαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰ κάτεργα αὐτῶν καὶ νὰ πολιορκήσωσι τὸ φρούριον τῆς Ἄρτης, ἔσπευσαν δὲ νὰ ἐπανακομίσωσιν εἰς τὰ πλοῖα τὰς χάριν τῆς πολιορκίας ἀποβιβασθείσας λιθοβόλους μηχανὰς καὶ τὰς κλίμακας καὶ ἠρκέσθησαν μόνον ν' ἀποβιβάσωσιν εἰς τὴν ξηρὰν ἐπιδρομῆς χάριν πολυαρίθμους ἄνδρας, οἵτινες, ἐν ᾧ ἐπέτρεχον τὴν χώραν τοῦ δεσπότου πυρπολοῦντες τὰς κώμας καὶ αἰχμαλωτίζοντες τοὺς κατοίκους, κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν χιλίων ὑπὸ τοῦ δεσπότου πεμφθέντων ἱππέων, καὶ ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν ἀπεσφάγησαν, ἄλλοι δὲ ἐξηνδραποδίσθησαν, ὀλίγων μόνον προλαβόντων νὰ σωθῶσιν εἰς τὰ πλοῖα (1).

Μικρὸν μετὰ τὴν ἧτταν ταύτην τῶν Γενουηνσίων ἦλθεν εἰς Ἄρταν καὶ ὁ δεσπότης, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὑπὸ μεγάλου κατελαμβάνετο φόβου, μὴ εὕρῃ τὴν πόλιν κακόν τι παθοῦσαν ὑπὸ τοῦ προσορμισαμένου στόλου. Νοήσας δὲ ὅτι εἰς μάταιον φόβον κατέστη, ἐχάρη μεγάλως καὶ πορευθεὶς μετὰ τοῦ ἐπικουρικοῦ εἰς Σαλαγόραν (2), ἔνθα ἐναυλόχουν τὰ κάτεργα, ἐσκήνωσεν ἀπέναντι αὐτῶν, ἵνα κωλύσῃ πᾶσαν τυχὸν προσπαθουμένην ὑπὸ τῶν Γενουηνσίων χάριν λείας καὶ ὑδρεύσεως ἀπόβασιν. Τοὺς στρατιώτας δὲ τοῦ πρίγκιπος τῆς Ἀχαΐας καὶ τοῦ Κόμητος τῆς Κεφαλληνίας ἰδόντες οἱ ἐντὸς τῶν κατέργων Γενουήνσιοι καὶ Ἕλληνες παρεξελαύνοντας τὴν παραλίαν ἐθαύμασαν οὐκ ὀλίγον διά τε τὴν πολεμικὴν αὐτῶν ὄψιν καὶ τὸ κάλλος τῶν ἵππων, διὸ καὶ δὲν ἐτόλμησαν ν' ἀντεπεξέλθωσι πρὸς τοσοῦτον ἐπίφοβον πολέμιον (3). Ἐπειδὴ ὅμως

(1) Βιβ. τῆς Κουγ. στ. 7823—24.
(2) Liv. de la Conq. σ. 315.
(3) Et quant la gent des gallies virent que le despot avoit si belle gent, si se merveillerent dont il pot avoir si bele gent ne si bele chevalerie. Si leur dirent aucun qui le

ἠσχύνοντο ν᾽ ἀπέλθωσιν ἄπρακτοι, ὡς ἔπραξεν ἡ χερσαία τοῦ βασιλέως στρατιὰ, ἀρίστην ἐνόμισαν βουλὴν νὰ πλεύσωσιν ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς τὰ Ξηρόμερα, ὅπου δὲν ἐφοβοῦντο νὰ μεταβῇ ὁ δεσπότης (1), καὶ ἀποβιβάσαντες ἀνθρώπους εἰς τὴν ξηρὰν, πεντήκοντα ἐξ ἑκάστου κατέργου, νὰ δηώσωσι τὴν χώραν. Ταῦτα δὲ πράξαντες προέβησαν λαφυραγωγοῦντες ἄχρις Ἁγίας Μαύρας (2), ἔνθα προσορμησάμενα τὰ κάτεργα παρέλαβον τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ λάφυρα καὶ ἀπέπλευσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν (1292) (3).

---

savoient que c'estoit le prince de la Morée et le conte Richart de Cephalonie qui estoient venu pour lui aidier et secourre. (Liv. de la Conq. σ. 310).

(1) Ἀλλ᾽ ἂς γυρήσωμε ἀπεδῶ καὶ ὑπᾶμε εἰς ἄλλο μέρος,
Ἐκεῖσε εἰς τὰ Ξηρόμερα ὅπου ἔνι ἀφοβία.
(Βιβ. τ. Κουγ. στ. 7885—86).

(2) Et ainxi come il le deviserent, si fu fait; car il giterent de leur gent qui corurent et ardirent fin a Sainte Maure (Liv. de la Conq. σ. 317).

(3) Κατὰ τὸν Λούντσην (Cond. Polit. σ. 62) ὁ ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου Φλώρεντος ὁ ἐξ Αὐνωνίας συνεπολέμησε μετὰ τοῦ Ριχάρδου καὶ τοῦ Νικηφόρου οὐχὶ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον, ὡς προδήλως ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐποχῆς, ἐν ᾗ ὁ πόλεμος συνέβη, ἀλλὰ πρὸς Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγον, τὸν ἀνακτησάμενον τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλ᾽ ὁ Λούντσης ἀφ᾽ ἑαυτοῦ ἐλέγχεται ἀναχρονίζων. Τῷόντι, ἐὰν ὁ λόγιος ἀνὴρ μετὰ πλείονος προσοχῆς παρετήρει ὅσα ἔγραψεν ἐν σελ. 67, ἔνθα διηγεῖται ὅτι Φλώρεντος ὁ ἐξ Αὐνωνίας ἦλθεν εἰς γάμον μετὰ τῆς Ἰσαβέλλης καὶ ἀνηγορεύθη ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου μόνον περὶ τὰ τέλη τοῦ 1289, ἤθελε βεβαίως διορθώσῃ ὅσα ἔγραψεν ἐν σελ. 63, ὅπου εἰσάγει τὸν αὐτὸν Φλώρεντον πολλῷ πρότερον ἡγεμονεύοντα τῆς Πελοποννήσου καὶ ποιοῦντα συμμαχίαν μετὰ τοῦ Νικηφόρου κατὰ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ ἀνακτητοῦ Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις, ὡς γνωστὸν, ἐτελεύτησε τῷ 1282. Ὁ Λούντσης ἐποίησε τὸν ἀναχρονισμὸν τοῦτον, εἰς ὃν περιέπεσε καὶ ὁ ἕτερος ἱστορικὸς καὶ συμπολίτης αὐτοῦ Κ. Χιώτης (ἱστ. Ἀπομ. σ. 138), διότι ἀναπαυόμενος ἴσως

Τὴν ἀναχώρησιν τῶν κατέργων μαθὼν ὁ δεσπότης ἐχάρη μεγάλως καὶ ἐπανελθὼν εἰς Ἄρταν πολλὰς ἀπέδωκε τιμὰς τοῖς συμμάχοις, ἑστιάσας μεγαλοπρεπῶς τὸν πρίγκιπα καὶ τὸν κόμητα, παρευρεθέντων ἐν τῷ συμποσίῳ πάντων τῶν βαρόνων, ἱπποτῶν καὶ λοιπῶν προκρίτων. Μετὰ δὲ τὴν ἑστίασιν ᾔτησεν ὁ Φλώρεντος ἀναχωρήσεως ἄδειαν παρὰ τοῦ δεσπότου, μὴ ἔχοντος ἔτι βοηθείας ἀνάγκην, καὶ ἀπῆλθε μετὰ τῶν συστρατιωτῶν εἰς τὸ ἴδιον κράτος. Ἅμα δὲ ἀφίκετο εἰς Γλαρέντζαν ἀπέλυσε τὸν υἱὸν τοῦ δεσπό-

---

ἐπὶ τῇ ἄλλως αὐθεντικῇ τοῦ σοφοῦ Μουστοξύδου μαρτυρίᾳ (Ἑλλην. σ. 217—19), ὤκνησεν, ὡς φαίνεται, νὰ ἐξετάσῃ ἰδίοις ὀφθαλμοῖς τὸ κείμενον τοῦ χρονικοῦ τοῦ Μωραίως. Ἄλλως τῇ ἀληθείᾳ δὲν ἤθελε διαφύγῃ αὐτὸν ἡ σημείωσις, ἡ ἐν τῇ Β' ἐκδόσει τοῦ χρονικοῦ (σελ. 194) ὑπὸ τοῦ Buchon γενομένη, βεβαιοῦντος ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ ἀνωνύμου χρονογράφου ἀναφερόμενος Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος δὲν δύναται νὰ ἦναι, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἐποχῆς, ὁ ἀνακτητὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Χάριν δὲ ἱστορικῆς ἀκριβείας σημειωτέον πρὸς τούτοις ἐνταῦθα ὅτι ἡμαρτημένως ἔχει καὶ τοῦ Buchon ἡ βεβαίωσις (αὐτόθ.) ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος βασιλεὺς Μιχαὴλ ἐστιν ὁ ἔγγονος τοῦ ἀνακτητοῦ καὶ ὁμωνύμως τῷ πάππῳ καλούμενος, διότι οὗτος μὲν, ὡς γνωστὸν, συνεβασίλευσε τῷ πατρὶ αὐτοῦ Ἀνδρονίκῳ μόλις τῷ 1295, ὁ δὲ πόλεμος συνέβη περὶ τὸ 1292 (Éclaircissem. sur la Morée, σ. 219). Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐκ τῆς χρονολογίας ἀναντιῤῥήτως ἐξάγεται ὅτι ὁ ἀναφερόμενος Μιχαὴλ οὔτε ὁ ἀνακτητὴς Κωνσταντινουπόλεως, οὔτε ὁ ἔγγονος αὐτοῦ δύναται νὰ ἦναι, διὰ τοῦτο, θεωρητέα καὶ αὕτη ὡς μία τῶν οὐ σπανίων ἀνακριβειῶν τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μωραίως. Σημειωτέον ὅμως ὅτι ἐν τῇ Γ' ἐκδόσει τοῦ αὐτοῦ Χρονικοῦ τῇ γενομένῃ ἐκ τοῦ ἐντελεστέρου ἀντιγράφου τῆς Κοπενάγης, ὁ βασιλεὺς, ὁ κινήσας τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ δεσπότου, δὲν ἀναφέρεται κατ' ὄνομα, ὡς ἐν τῇ Β' ἐκδόσει, ἀλλὰ λέγεται ἁπλῶς βασιλεὺς Παλαιολόγος (Βιβ. τῆς Κοπ. στ. 7463—64), ὅθεν καὶ ὁ πολλάκις ὑφ' ἡμῶν μνημονευθεὶς ἱστορικὸς Finlay (Med. Gr. σ. 148), λίαν ὀρθῶς ἀποδίδωσι τὸν πόλεμον εἰς τὸν βασιλέα Ἀνδρόνικον τὸν πρεσβύτερον.

του, ὅστις ἐφυλάττετο ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Χλουμουτσίου, καὶ ἀπέπεμψεν αὐτὸν μετὰ λαμπρᾶς ἀκολουθίας πρὸς τὸν πατέρα, μεγάλως χαρέντα ἐπὶ τῇ ἀποδοθείσῃ πρὸς τὸν υἱὸν τιμῇ (1).

Ἀλλ' οὕτω δὲν ἔπραξε καὶ ὁ Κόμης τῆς Κεφαλληνίας Ῥιχάρδος, ὅστις κακῶς προσηνέχθη πρὸς τὸν Νικηφόρον, τὸν πρώην μισθοδότην αὐτοῦ. Διότι ἐπανελθὼν εἰς τὴν κομητείαν δὲν ἀπέδωκεν, ὡς ὤφειλε, τὴν Μαρίαν, ἣν κατεῖχεν ὅμηρον ἐν Κεφαλληνίᾳ, ἀλλὰ τοσαῦτα τεχνάσματα πρὸς τὴν ἑλληνίδα κόρην μετεχειρίσθη, ὥστε ἔπεισεν αὐτὴν (2) ἐπὶ τέλους νὰ λάβῃ σύζυγον τὸν πρεσβύτερον υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην, ἱππότην εὐειδῆ, εὔγλωττον καὶ εὐπαίδευτον, εἴπερ τις καὶ ἄλλος τῶν ἐν Ῥωμανίᾳ (3). Τελεσθέντων δὲ τῶν γάμων, βουλόμενος ὁ Κόμης νὰ θεραπεύσῃ κἂν ἐν μέρει τὴν παράσπονδον αὐτοῦ πρᾶξιν, ἔπεμψε πρὸς τὸν δεσπότην δύο *φραγκισκανοὺς* μοναχούς, εἰδήμονας τῆς ἑλληνικῆς (4), ἵν' ἀπολογηθῶσιν ὑπὲρ αὐτοῦ, λέγοντες ὅτι παρέβη τὰς συνθήκας, τοῦτο μὲν διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἐπιθυμίαν τοῦ ποιῆσαι κηδεστίαν μετ' ἐκείνου, τοῦτο δὲ διότι δῆθεν ἠμηχάνει νὰ εὕρῃ τῷ υἱῷ ἐν Ῥωμανίᾳ σύζυγον ἀνταξίαν, καὶ ὑπισχνεῖτο πρὸς ἐπανόρθωσιν τοῦ ἰδίου πταίσματος νὰ διατελῇ τοῦ λοιποῦ πειθήνιος εἰς πᾶσαν τοῦ δεσπότου ἐπιταγήν, προμαχῶν, χρείας τυχούσης, αὐτοπροσώπως καὶ πάσαις δυνάμεσιν ὑπὲρ τῆς χώρας καὶ τῶν δικαίων αὐτοῦ. Ἀκούσας τὴν ἀγγελίαν ταύτην ὁ Νικηφόρος μεγάλως καθ' ἑαυτὸν ὠργίσθη, ἀλλὰ σκεψάμενος ὅτι ἀνεπανόρθωτα ἦσαν τὰ γενόμενα καὶ

(1) Liv. de la Conq. σελ. 318.

(2) Αὐτ. σ. 319.

(3) . . il estoit un des beaux chevaliers de Romanie, de corsage et de visage, bien parlans et bien sachans (Αὐτ. σ. 320).

(4) . . si ordina deux freres meneurs, qui bien savoient la langue grejoise, car il estoient nourri à Galathas, et les envoia au despot (Αὐτ. σ. 319).

ὅτι διὰ πολέμου δὲν ἠδύνατο νὰ τιμωρήσῃ τὸν Κόμητα, ὡς ἔχοντα κράτος ἐκ νήσων συνιστάμενον, ἠναγκάσθη νὰ προσποιηθῇ ὅτι στέργει τοῖς πεπραγμένοις καὶ ἐδήλωσε φιλοφρόνως τοῖς ἀγγέλοις, ὅτι ὁ γάμος ἦτο τῆς ἑαυτοῦ ἀρεσκείας, ἀλλ' ἵνα λάβῃ ἱκανοποίησιν τοῦ κακοῦ τρόπου, καθ' ὃν διεπράχθη, ἀπῄτει νὰ πέμψῃ ὁ Κόμης εἰς Ἄρταν τοὺς νεονύμφους, ἵνα διατρίβωσι σταθερῶς παρ' ἑαυτῷ. Συναινέσαντος δὲ τοῦ Κόμητος εἰς τὸν ὅρον τοῦτον, ὁ Ἰωάννης ἦλθε μετὰ τῆς συζύγου πρὸς τὸν πενθερὸν παρ' οὗ ἔτυχε λαμπρᾶς δεξιώσεως, θαυμάσαντος τὰς φυσικὰς καὶ διανοητικὰς αὐτοῦ ἀρετάς, καὶ διέμεινεν ἐν Ἄρτῃ μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Κόμητος Ῥιχάρδου (1).

Ἰδὼν ὁ δεσπότης τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα οὕτω ταπεινῶς νυμφευθεῖσαν, ἐν ᾧ ἐκεῖνος ἤλπιζε νὰ συζεύξῃ αὐτὴν μετά τινος βασιλέως, ἠθουλήθη νὰ μετριάσῃ τὸ κακὸν καὶ τὴν ἕνεκα τούτου ὀργὴν τῆς δεσποίνης καὶ τῶν προκρίτων τῆς χώρας, οἵτινες ἀπεδοκίμασαν τοὺς γάμους (2), νυμφεύων τὴν ἑτέραν αὐτοῦ θυγατέρα, ὀνόματι Θάμαρ, νέαν εὐειδῆ, μετὰ τοῦ ἐκ Τάραντος Φιλίππου, υἱοῦ τοῦ βασιλέως Καρόλου, ὅστις ἐθεώρει τὸν γάμον τοῦτον ἁρμοδιώ-

(1) Αὐτ. σ. 306, 319, 434. Κατὰ τὸν Ε. Λούντσην, οἱ γάμοι τοῦ Ἰωάννου καὶ τῆς Μαρίας ἐτελέσθησαν περὶ τὸ 1283. Ἀλλ' ἡ χρονολογία αὕτη εἶναι προφανῶς ἡμαρτημένη, καὶ περὶ τούτου ἠδύνατο νὰ πεισθῇ καὶ αὐτὸς ὁ πολὺς ἀνήρ, ἐὰν, ἀντὶ νὰ ἐπαναλάβῃ τὰ ὑπὸ Μουστοξύδου ῥηθέντα ἐν Ἑλληνομνήμονι (σ. 223), συνεβουλεύετο τὸ Χρονικὸν τοῦ Μωραίως, ἐν ᾧ σαφῶς σημειοῦται ὅτι οἱ γάμοι ἐτελέσθησαν μετὰ τὸ 1292 (Chroniques Étrangéres κτλ. σ. 196). Περιεργείας δὲ ἄξιον ὅτι, ἐν ᾧ ἐν σελ. 63 (Cond. Polit.) βεβαιοῖ ὅτι οἱ γάμοι συνέβησαν περὶ τὸ 1283 καὶ προσεπιφέρει ὅτι συνετέθησαν διὰ τὸν λόγον ὅτι ὁ Νικηφόρος καὶ ὁ Ῥιχάρδος ἤθελον οὕτω νὰ παγιώσωσι στερεώτερον τὴν πρὸς ἀλλήλους συμμαχίαν, ἐν τῇ ἀμέσως ἑπομένῃ σελίδι (64) εἰσάγει τὸν Ῥιχάρδον τεθνεῶτα ἐν ἔτει 1282. Ἐν δὲ τῷ ἑλληνικῷ κειμένῳ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ ὁ θάνατος τοῦ Ῥιχάρδου ἀναβιβάζεται εἰς ἐποχὴν ἔτι προγενεστέραν, δηλ. εἰς τὸ ἔτος 1280 (Πολιτ. κατάσ. σ. νά).

(2) Livre de la Con. σ. 320.

τατον πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν σκοπῶν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Ἀνατολῆς (1). Ἀφ'οὗ δ'ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι ἐν Νεαπόλει (1294) (2), ὁ Νικηφόρος ἔδωκεν εἰς προῖκα τῇ θυγατρὶ τέσσαρα τῶν ὀχυρωτέρων τῆς δεσποτείας φρουρίων, τὴν Ναύπακτον, τὸ Βραχώριον, τὸ Ἀγγελόκαστρον καὶ τὴν Βόνιτσαν (3), καὶ οὕτω λόγοι πολιτικοὶ δι' ἐπιγαμβρείας συνέδεσαν δύο οἴκους, πολεμίους ποτὲ πρὸς ἀλλήλους,

---

(1) ὅτι ὁ γάμος συνηλλάχθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Νικηφόρου καὶ οὐχὶ ὑπὸ τῆς Ἄννης, ἤδη χηρευούσης, ὡς ἱστορεῖ ὁ Παχυμέρης, οὗτινος τὴν μαρτυρίαν παρεδέχθη ὁ Buchon (Éclaircissem. σ. 222) καὶ ὁ Κ. Finlay (Med. Greece. σ. 148), ἀπέδειξεν ἐναργῶς ὁ σοφὸς Μουστοξύδης (Ἑλλην. σ. 224—26). Εἰς δὲ τὰς ἄλλας περὶ τούτου ἐπιφερομένας ὑπὸ τοῦ Μουστοξύδου μαρτυρίας προσθετέα καὶ ἡ τοῦ Livre de la Conqueste (σ. 320—24 καὶ 454). Ὅρα δὲ καὶ Μνημοσύνην Τόμ. Α'. σ. 269 καὶ Ersch und Gruber, Encykl. κτλ. σ. 334 αχὶ 356.

(2) Ἡ χρονολογία αὕτη πιστοῦται ἔκ τε τοῦ Livre de la Conqueste (σ. 320) καὶ ἔκ τινος πράξεως σωζομένης ἐν τοῖς ἀναγράφοις τῶν ἐξ Ἀνδηγαυῶν βασιλέων ἐν Νεαπόλει καὶ δημοσιευθείσης ὑπό τε τοῦ Forges (Monum. LXXXVIII) καὶ τοῦ Buchon (L. C. σ. 321). Ὁ δὲ Λούντσης, παράδοξον ποιήσας τῶν ἐποχῶν σύγχυσιν, φαίνεται δοξάζων (Cond. Pol. σ. 62. Πολ. κατ. σ. μη.) ὅτι ὁ γάμος τῆς Θάμαρ προηγήθη τῆς ἐποχῆς, ἐν ᾗ ὁ δεσπότης Νικηφόρος ᾔτησε τὴν ἐπικουρίαν τοῦ Ῥιχάρδου κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μάλιστα ἐκ τῆς διηγήσεως αὐτοῦ ἐξάγεται ὅτι ὁ γάμος συνετέθη ἢ συγχρόνως ἢ μικρὸν μετὰ τὴν ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπερ ἐστὶ πάντη ἀνακριβές. Προῆλθε δὲ ἡ ἀνακρίβεια αὕτη, διὰ τὸν λόγον ὅτι, ὡς εἴδομεν (σ. 159. Σημ. 3 τοῦ παρ. πον.), ὁ Λούντσης κακῶς ὑπέλαβεν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ, πρὸς ὃν ἐπολέμησεν ὁ Ῥιχάρδος ὑπὲρ τοῦ Νικηφόρου, ἦτο Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος, ὁ ἀνακτητὴς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οὐχὶ ὁ πρεσβύτερος Ἀνδρόνικος.

(3) Liv. de la Con. σ. 322—24. Πρὸς παραλαβὴν τῶν πόλεων τούτων ἔπεμψεν ὁ Φίλιππος Γουΐδωνα de Charpiny, Βαρόνον τῆς Βοστίτσης, ὅστις ἔλαβε τὴν κυριότητα αὐτῶν περὶ τὸ 1395 (Ersch und Gruber κτλ. σ. 337). Ἔντινι δὲ Συνοδικῇ Πρά-

καὶ ἡ Θάμαρ ἤχθη σύζυγος εἰς τὸν οἶκον τῶν Ἀνδηγαυῶν ἐκείνων, οἵτινες τὴν μὲν πατρικὴν αὐτῆς θείαν Ἑλένην ἀφῆκαν νὰ τελευτήσῃ ἐν σκληρᾷ δουλείᾳ, τὰ δὲ δυστυχῆ αὐτῆς τέκνα κατεῖχον εἰσέτι ἐν εἱρκτῇ (1). Κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ ταύτην περίστασιν καὶ ὁ Κάρολος βουλόμενος νὰ καταστήσῃ περιφανέστερον τὸν υἱὸν αὐτοῦ Φίλιππον καὶ νὰ καταβάλῃ συγχρόνως τὰ θεμέλια Ἑλληνοφραγκικῆς βασιλείας, περὶ ἣν δεινῶς ἐφιλοδόξει, παρεχώρησε τῷ Φιλίππῳ τὸ ἀνώτατον κυριαρχικὸν δικαίωμα ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας (2) καὶ ἐδώρησεν ἅμα πρὸς αὐτὸν πάσας τὰς χώρας τὰς πρώην μὲν λόγῳ προικὸς δοθείσας πρός τε τὸν βασιλέα Μαμφρεῖδον καὶ τὸν μέγαν ναύαρχον Φίλιππον τὸν Κινάρδον, ὕστερον δὲ περιελθούσας εἰς τὴν κτῆσιν τοῦ ἐξ Ἀνδηγαυῶν Καρόλου τοῦ Α΄ (1270), δηλαδὴ τὴν Κέρκυραν καὶ πᾶσαν τὴν μεταξὺ Αὐλῶνος καὶ Βουθρωτοῦ παραλίαν τῆς Ἠπείρου (3).

Μετὰ τὸν γάμον τοῦ Ἰωάννου ὁ Κόμης Ῥιχάρδος, αὐθάδης ὢν πλεονέκτης καὶ παράσπονδος, διετέλει εἰς πεισματώδεις ἀγῶνας καὶ ἔριδας πρός τε τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην καὶ πρὸς τὸν τούτου πενθερὸν καὶ τὴν πενθεράν, τὸν Δεσπότην Νικηφόρον καὶ τὴν Δέσ-

---

ξει, ἐκδοθείσῃ ἐν ἔτει 1365 ἐπὶ Φιλοθέου τὸ δεύτερον πατριαρχεύοντος, ἡ παράδοσις τῆς Ναυπάκτου χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1258 (*Κατὰ γάρ που τὸ ἑξακισχιλιοστὸν ἑπτακοσιοστὸν ἑξηκοστὸν τρίτον ἔτος ἀπεσπάσθη καὶ αὕτη* (ἡ Ναύπακτος) *ἀπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας ὑπὸ τῶν ἀλαζόνων καὶ ἀγερώχων τούτων καὶ πλεονεκτῶν Ἰταλῶν* (Acta et Dipl. Α΄. σ. 469): ἀλλ' ἡ χρονολογία αὕτη ἐκ μνημονικοῦ ἁμαρτήματος βεβαίως προελθοῦσα εὐλόγως ἐνομίσθη ὑπὸ τοῦ Κ. Χὸπφ ὡς ἡμαρτημένη (Ersch und Gruber, κτλ. αὐτόθ.).

(1) Mustoxidi, Cose Corciresi, σ. 445.

(2) Eclaircis. σ. 222. Recher. Histor. Τ. Α΄. σ. 322. Finlay, Med. Gr. σ. 251.

(3) Nouvel Rech. Α΄. σ. 406 Β΄. σ. 407. Forges. Mon. LXXXV. Mustox. Cos. Corc. σ. 444 καὶ Rech. Histor. Α΄. σ. 322.

ποιναν Ἄνναν, ὧν ἐν τῇ αὐλῇ, ὡς εἴδομεν, διέμενεν ὁ Ἰωάννης. Πρωτίστη τῶν ἀτελευτήτων διενέξεων τούτων αἰτία ὑπῆρξεν ἡ ἐπ' ἀόριστον ἀναβαλλομένη ἐκπλήρωσις τῶν ὑποσχέσεων, ἃς ἐποίησεν ὁ Ῥιχάρδος, ὅτε συνετέθη τοῦ Ἰωάννου καὶ τῆς Μαρίας ὁ γάμος. Ἐν ἔτει 1294 ἡ Ἄννα καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτῆς Μαρία παρεπονήθησαν πρὸς τὸν βασιλέα Κάρολον ὅτι ὁ Κόμης Ῥιχάρδος, καί τοι ἐνόρκως ὑποσχεθεὶς νὰ παραχωρήσῃ πρὸς τὸν υἱὸν ὡς γαμήλιον δῶρον τὸν Κορωνὸν (1) ἢ τὴν Ἰθάκην (2), καὶ ἑλληνικὸν δωρητήριον

---

(1) Ἴσως ἐστὶν ἡ αὐτὴ καὶ ἡ ὁμώνυμος περιοχὴ τῆς Κεφαλληνίας, ἡ κατ' ἐναλλαγὴν ἀριθμοῦ τὴν σήμερον ὀνομαζομένη περιοχὴ τῶν Κορωνῶν.

(2) Ἡ κραναὴ πατρὶς τοῦ πολυτρόπου Ὀδυσσέως δὲν ἦτο πάντοτε γνωστὴ παρὰ τοῖς δυτικοῖς ὑπὸ τὸ κλασικὸν καὶ ἔνδοξον αὐτῆς ὄνομα, ἀλλ' ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων ὠνομάζετο Val de Compars. Ὁ ἀρχαιότατος τῶν Γενουηνσίων ἱστορικῶν, ὁ Κάφαρος, ὅστις ἤκμαζε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ἀφηγούμενος τὰ τοῦ στόλου, τοῦ πεμφθέντος ἐν ἔτει 1104 ὑπὸ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ πρὸς ἐπιδίωξιν τῶν Γενουηναίων Σταυροφόρων, μνείαν ποιεῖται περὶ τῆς Ἰθάκης, ὡς τόπου κοινῆς συνόδου, καὶ καλεῖ αὐτὴν Val di Compars (Caffar. ed. Pertz. SS. XVIII. σ. 216). Βενέδικτος δὲ ὁ ἐκ Peterborough, ὅστις ἔζη καὶ αὐτὸς περὶ τὰ τέλη τῆς αὐτῆς ἑκατονταετηρίδος, συναριθμῶν τὴν Ἰθάκην ἐν ταῖς ἐπισημοτέραις τῶν Ἑλληνικῶν νήσων, ὀνομάζει αὐτὴν Fale de Compar (ὅρα σελ. 119 τοῦ παρ. πον.). Τὸ αὐτὸ δὲ ὄνομα δίδωσιν αὐτῇ καὶ ὁ ἐπίσης ἀρχαῖος ἱστορικὸς Brompton (Ersch und Gruber, Encykl. κτλ. σ. 182, καὶ τοῦ παρ. πον. σ. 120), καὶ μετὰ τούτους πλεῖστοι ἄλλοι, ὧν τὰ ὀνόματα συντομίας χάριν παραλείπομεν. Διὸ ἔχοντες τὰς ἀξιοπίστους ταύτας μαρτυρίας, ἐξ ὧν βεβαιοῦται ὅτι τὸ ξένον τῆς Ἰθάκης ὄνομα Fale ἢ Vale di Compars ἢ di Compare ἀνέρχεται τοὐλάχιστον μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, δὲν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν τὴν παράδοσιν, τὴν ἐν Κεφαλληνίᾳ ὑπὸ τοῦ Κ. Σάθα ἀρυσθεῖσαν, ἐξ ἧς προκύπτει ὅτι ἡ Ἰθάκη μόλις περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος ἀπέβαλε παρὰ τοῖς Φράγκοις τὸ κλασικὸν αὐτῆς ὄνομα (Ἑλλην. Ἀνέκδ. Α'. σ. ρκθ'.).

δίπλωμα πρὸς βεβαίωσιν συντάξας, οὐδέ ποτε ἦλθεν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ πράγματος, ὅθεν ἱκέτευον ν' ἀναγκασθῇ ἐπὶ τέλους ὁ Ῥιχάρδος εἰς τοῦτο (1). Δίκαια εὑρὼν ὁ Κάρολος τὰ παράπονα ταῦτα, ἐπένευσεν εἰς τὰς παρακλήσεις τῆς Ἄννης καὶ Μαρίας, καὶ τῇ 31 Ἰανουαρίου τοῦ 1295 ἐπέστειλε πρὸς τὸν Πρίγκηπα Φλώρεντον, ἐπιτάττων αὐτῷ ν' ἀναγκάσῃ τὸν ὑποτελῆ τῆς ἡγεμονίας Ῥιχάρδον εἰς τὴν μὴ περαιτέρω ἀναβολὴν τῆς ἐκτελέσεως τῶν ὑπεσχημένων (2). Ἡ ἐπιταγὴ αὕτη τοῦ βασιλέως δὲν ὑπῆρξεν, ὡς φαίνεται, ἀποτελεσματική, ἢ προσωρινὴν μόνον ἔλαβεν ἐκτέλεσιν (3),

(1) Ersch und Gruber, Encykl. κτλ. σ. 354.
(2) Reg. Ang. no. 75. (1294—95. K) fol. 276 (αὐτ.)
(3) Κατὰ τὸν Κ. Χὸπφ, ὁ Ῥιχάρδος προσποιούμενος ὑποταγὴν εἰς τὸ βασιλικὸν πρόσταγμα ὥρισεν εἰς κτῆμα τῷ υἱῷ τὴν νῆσον Λευκάδα (Ersch und Gruber, κτλ. σ. 354). Ἡ παραχώρησις αὕτη προϋποτίθησι φυσικῷ τῷ λόγῳ τὴν τοῦ Ῥιχάρδου προκατοχὴν τῆς παραχωρηθείσης νήσου, ἀλλ' ἡ βεβαίωσις αὕτη τοῦ σοφοῦ Γερμανοῦ φαίνεται ἡμῖν οὐχὶ ἀρκούντως ἀποδεδειγμένη, διότι ὁ Ῥιχάρδος καὶ οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ παρίστανται πάντοτε ἐν τοῖς ἐγγράφοις ὡς αὐθένται τῆς Κεφαλληνίας, Ζακύνθου καὶ Ἰθάκης, καὶ οὐδέποτε τῆς Λευκάδος. Ὅτι ἡ Λευκὰς ἀνῆκε τῷ Ἰωάννῃ ἀπὸ τοῦ 1300, πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς, δὲν ἐπιδέχεται ἀντίῤῥησιν, μαρτυρουμένου τοῦ πράγματος ὑπὸ τῶν Ἀνδηγαυϊκῶν ἐγγράφων (Ὅρα τὴν ἐπισυνημμένην περὶ Γεωργίων πραγματ.), ἀλλ' ἐστὶν ὅλως ἄγνωστον τίνι τρόπῳ περιῆλθεν ἡ νῆσος εἰς τὴν κτῆσιν τοῦ Ἰωάννου. Οὐχὶ ἀπίθανος ὅμως ἡ εἰκασία, ἣν ἐξέφρασεν ὁ Κ. Χὸπφ ἐν τῇ περὶ Γεωργίων πραγματείᾳ, ὅτι ἡ Λευκὰς ἐν ἔτει 1294 παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ δεσπότου Νικηφόρου λόγῳ προικὸς πρὸς τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα Μαρίαν καὶ ὅτι ἔμεινεν ἔκτοτε κεχωρισμένη ἀπὸ τῆς δεσποτείας μέχρι τοῦ ἔτους 1318, ὅτε καὶ πάλιν, ὡς θέλομεν ἴδῃ, ἡνώθη μετ' αὐτῆς, ἀλλ' ὑπὸ ξένον δεσπότην. Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ἀγνοοῦμεν παντάπασιν ἐπὶ τίνι λόγῳ βασιζόμενος ὁ Δουκάγγιος διηγεῖται (Notæ in Gregor. σ. 13, ἐκδ. Ἐνετ.) ὅτι ὁ δεσπότης Νικηφόρος ἔδωκεν εἰς προῖκα πρὸς τὸν Κόμητα Ἰωάννην τὴν Κεφαλληνίαν, διότι τοῦτο, καθ' ὅσον γινώσκομεν, ὑπὸ οὐδεμιᾶς πι-

διότι μετὰ ἔτη πέντε παραπονεῖται καὶ αὖθις ἡ Μαρία πρὸς Κάρολον τὸν Β', ὅτι ὁ πενθερὸς αὐτῆς διατελεῖ παραβαίνων τὰ πρώην συνωμολογημένα (1), ὅθεν καὶ πάλιν ἔγραψεν ὁ βασιλεὺς πρὸς τὸν Κόμητα, κελεύσας αὐτῷ νὰ τηρήσῃ τὰς ὑποσχέσεις, ἐὰν ἐπεθύμει καὶ αὐτὸς νὰ τύχῃ χάριτος, ἣν παρ' ἐκείνου προηγουμένως ἠτήσατο. Ἀλλ' ὁ Κόμης ἔμεινεν ἀσάλευτος καὶ ἀμετάπειστος εἰς πάσας ὁμοίως τὰς γενομένας αὐτῷ παραινέσεις καὶ ἐπιταγάς, μόνος δὲ ὁ θάνατος, ὁ καταλαβὼν αὐτὸν μετ' οὐ πολύ, κατίσχυσε νὰ θέσῃ πέρας εἰς τὰς ἀδιεξιτήτους διαφοράς, τὰς ὑπ' αὐτοῦ προκληθείσας.

Μετὰ ἑπταετῆ τῆς χώρας διοίκησιν τελευτήσαντος τοῦ ἀγαθοῦ ἡγεμόνος τῆς Πελοποννήσου Φλωρέντου (1297), ἡ χήρα ἐκείνου Ἰσαβέλλα, ἀδυνατοῦσα ν' ἀναλάβῃ τοῦ κράτους τὰς ἡνίας, ἐπέτρεψε τὴν διοίκησιν τῆς ἡγεμονίας πρὸς τὸν Κόμητα τῆς Κεφαλληνίας Ῥιχάρδον, ἀναδείξασα αὐτὸν Βάϊλον ἤτοι τοποτηρητὴν τῆς Πελο-

---

στοῦται μαρτυρίας. Τοὐναντίον δὲ, γίνεται μὲν λόγος ἐν τοῖς ἐγγράφοις περὶ ἀμπελώνων καὶ χωρίων, δοθέντων λόγῳ προικὸς τῇ Μαρίᾳ ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου, καὶ ὕστερον ὑπὸ τῆς Ἄννης δημευθέντων, ἀλλ' ἐκ τούτων οἱ μὲν ἀμπελῶνες ἔκειντο ἐν Ἀνατολικῷ, τὰ δὲ χωρία ἐν Ἠπείρῳ (Ersch und Gruber κτλ. σ. 354 καὶ 358), ὅθεν ἐν τῷ μέσῳ τοσούτου σκότους νομίζομεν ἀσφαλέστερον ν' ἀπέχωμεν πάσης εἰκασίας, περιμένοντες βεβαιότερον φῶς ἐκ μόνης τῆς ἀνακαλύψεως νέων αὐθεντικῶν ἐγγράφων, ἐφ' ὧν καὶ μόνων βασιζομένη ἡ Ἱστορία δύναται νὰ ἔχῃ κῦρος.

(1) Σφοδρὰ κατὰ τοῦ Ῥιχάρδου παράπονα ἠγέρθησαν προσέτι καὶ διὰ τὸν λόγον ὅτι παρεῖχεν οὗτος ἄσυλον ἐν Κεφαλληνίᾳ τοῖς πειραταῖς καὶ συνεβοήθει αὐτοὺς εἰς τὰς κακούργους αὐτῶν πράξεις. Ἐξάγεται δὲ τοῦτο ἐκ τῶν συνεχῶν ἐν ἔτει 1299 καὶ 1300 αἰτιάσεων τοῦ ἐκ Σιένης ἐμπορικοῦ οἴκου τῶν Tolemei διὰ τὰς βλάβας, ἃς ὑπέστη ἐν Κεφαλληνίᾳ ὁ πράκτωρ τοῦ οἴκου αὐτῶν Mino de Nero, καὶ διὰ τὴν ἐπίμονον τοῦ Ῥιχάρδου ἄρνησιν περὶ ἀποδόσεως τῶν κλαπέντων (Ersch und Gruber, Encykl. κτλ. σ. 354).

πογνήσου (1). Τῇ συναινέσει δὲ τοῦ αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν τῆς χώρας μεγάλων τιμαριούχων ἐμνήστευσε τὴν μονογενῆ αὐτῆς θυγατέρα Ματθίλδην, παῖδα ἔτι οὖσαν, μετὰ Γουΐδωνος Β', δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν, τελευταίου ἀπογόνου τοῦ οἴκου τῶν de la Roche (2). Μικρὸν δὲ μετὰ τὴν συνομολόγησιν τοῦ γάμου τούτου, συμπεσόντος τοῦ κατὰ πᾶσαν ἑκατονταετηρίδα ἐν Ῥώμῃ τελουμένου μεγάλου Ἰωβιλέου, ἡ Ἰσαβέλλα, ἐπιθυμήσασα νὰ μεταβῇ ἐκεῖσε ἵνα λάβῃ παρὰ τοῦ Πάπα τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν πλήρη ἄφεσιν τῶν ἑαυτῆς ἁμαρτημάτων, ἠρώτησε τοὺς πιστοτέρους καὶ μᾶλλον εἰς ἑαυτὴν ἀφωσιωμένους ἄνδρας τῆς ἡγεμονίας, τίνι τρόπῳ ὤφειλε νὰ διατάξῃ τὰ τῆς χώρας καὶ πρὸς τίνα νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν κυβέρνησιν αὐτῆς μέχρι τῆς ἐκ Ῥώμης ἐπανόδου. Οὗτοι δὲ, καὶ ἰδίως ὁ ἐκ Καλαμάτας λογοθέτης Βενιαμὶν, συνεβούλευσαν αὐτὴν ν' ἀπαλλάξῃ τῆς Βαϊλαρχίας τὸν ἐκ τοῦ γήρατος ἀπόλεμον ἤδη καταστάντα Κόμητα τῆς Κεφαλληνίας Ῥιχάρδον (3), καὶ ν' ἀναθέσῃ, διαρκούσης τῆς ἑαυτῆς ἀπουσίας, τὴν κυβέρνησιν τῆς Πελοποννήσου

---

(1) Et quant la princesse Ysabeau fu demourée vefve dou prince Florant son baron, si ordina, par le conseil de sa gent, que le conte Richart de Cephalonie fust baux et vicaires de son pays (Liv. de la Conq. σ. 386).

(1) Et quant la princesse vit appertement que li conte de Cephalonie, qui estoit anchiens homs et baux de son pays....et après tout li gentil home de son conseil si lui loerent cellui mariage, si lui plot ainsi et le consenti. Liv. de la C. 389.

(1) Lors lui dirent li plus privès de son conseil, especialment Benjamyn de Calamate le chancelier : car puisque elle devoit afer ainsi loings come à Rome, que elle ne devoit mie laissier son pays en la gubernacion dou cont Richart de Cephalonie, pour ce que il estoit anchiens homs et n'estoit mie home d'armes pour savoir maintenir pays de guerre. L. de la Con. 393—94.

πρὸς τὸν γαμβρὸν τοῦ Κόμητος Νικόλαον τὸν Σαιντομέριον, πρωτοστάτορα τῆς ἡγεμονίας καὶ κύριον τοῦ ἡμίσεος τῶν Θηβῶν, ἱππότην ἀνδρεῖον, ἐμπειροπόλεμον καὶ μέγα ἐν Πελοποννήσῳ δυνάμενον. Εἰς τὰς συμβουλὰς αὐτῶν πεισθεῖσα ἡ Ἰσαβέλλα μετέστησε τὴν Βαϊλαρχίαν τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τοῦ Ῥιχάρδου εἰς τὸν Σαιντομέριον (1) καί, θαῤῥοῦσα εἰς τὴν ἱκανότητα τοῦ ὑπ' αὐτῆς διορισθέντος Βαΐλου, ἀπῆλθεν ἄφροντις εἰς Ῥώμην, ἔνθα κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἶχον συνέλθῃ πλεῖστοι, εἴπερ ποτέ, προσκυνηταί. (2). Ἀλλὰ τὴν Ἰσαβέλλαν εἵλκυσεν ἴσως εἰς Ῥώμην οὐ τοσοῦτον ἡ προθυμία τοῦ προσκυνῆσαι τοὺς τάφους τῶν Ἀποστόλων, ὅσον ἡ βεβαιότης ὅτι ἐνταῦθα ἤθελεν ἀπαντήσῃ τὸν νέον ἡγεμόνα Φίλιππον τὸν ἐκ Σαβαυδίας, διότι οὗτος, ἄπορος ὤν, ἐπωφθαλμία πρὸ πολλοῦ εἰς τὸν γάμον τῆς Ἰσαβέλλης καὶ εἶχε ποιήσῃ μυστικὰς περὶ τούτου διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Πάπα Βονιφατίου τοῦ Η', περὶ πολλοῦ ποιουμένου τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου τούτου (3). Εἴτε δ' ἐξ ἰδίας συμ-

(1) Liv. de la Con. σ. 394. Ὁ Buchon (Recherch. Hist. Β'. σ. 478) λέγει ὅτι ὁ Ῥιχάρδος ἀνεδείχθη Βάϊλος τῆς Πελοποννήσου διαρκούσης τῆς ἐν ἔτει 1298 ἀπουσίας τῆς Ἰσαβέλλης. Ἀλλ' ἀπορίας ἄξιον πῶς ἔγραψε ταῦτα ὁ Buchon, ἐν ᾧ, ὡς εἴδομεν, ἐκ τοῦ Livre de la Conqueste ἐξάγεται σαφῶς ὅτι ὁ Ῥιχάρδος ἀνεδείχθη Βάϊλος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φλωρέντου, ἐν ᾧ ἡ Ἰσαβέλλα διέμενεν ἔτι ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ ὅτι αὕτη ἀπελθοῦσα τῷ 1300 ἢ ὀλίγῳ πρότερον ἀνέδειξε Βάϊλον τὸν Σαιντομέριον ἀντὶ τοῦ γέροντος Ῥιχάρδου.

(2) Ὁ Ἰωβιλαῖος οὗτος ἐφημίσθη μάλιστα, διότι μετὰ τῶν ἄλλων συῤῥευσάντων εἰς Ῥώμην προσκυνητῶν ἦλθε καὶ ὁ περικλεὴς ἱστορικὸς Ἰωάννης Βιλλάνιος, ὅστις ὑπὸ τοῦ μεγάλου θεάματος καὶ τῆς ἐπὶ τόπου ἀναγνώσεως τῶν πάλαι λατίνων συγγραφέων ἐμπνευσθείς, συνέλαβε τὸν ἔντιμον σκοπὸν τοῦ συγγράψαι τῆς Φλωρεντίας τὸ χρονικόν, θαυμαζόμενον, ὡς γνωστόν, διά τε τὴν ἀκρίβειαν καὶ τοῦ ὕφους τὴν γλαφυρότητα (Croniche, Βιβ. Η'. 36).

(3) Data, Storia dei principi di Savoia del ramo d'Acaia. Torino, 1832, παρὰ Buchon, Éclaircis. σ. 225. Liv. de la Con. σ. 472.

παθείας, εἴτε ἐκ παρακελεύσεως τῶν συγγενῶν καὶ φίλων, ἡ Ἰσαβέλλα συνῆψε μετὰ τετραετῆ χηρείαν καὶ τρίτον γάμον μετὰ τοῦ ἡγεμόνος Φιλίππου (1). Ἐπειδὴ ὅμως ἐποίησε τοῦτον ἄνευ ἀδείας τοῦ ἐπιδεσπότου αὐτῆς Καρόλου τοῦ Β', ὡς ὤφειλε κατὰ τὴν γενομένην ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν γάμων αὐτῆς μετὰ τοῦ Φλωρέντου συνθήκην, ἐκηρύχθη ἔκπτωτος τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ βασιλέως (2), καὶ ἤθελε στερηθῇ παντάπασι τῆς πατρῴας κληρονομίας, εἰ μὴ ἐμεσίτευεν ὁ Πάπας Βονιφάτιος (3), πρὸς ὃν χαριζόμενος ὁ Κάρολος ἠκύρωσε τὸ πρῶτον διάταγμα καὶ ἐπένευσε τῷ γάμῳ, περιβαλὼν τὸν Φίλιππον διὰ τῆς ἡγεμονίας τῆς Πελοποννήσου ἐξ ὀνόματος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Φιλίππου τοῦ ἐκ Τάραντος (4).

Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ ἡ ἑτέρα τῆς Ἰσαβέλλης ἀδελφὴ Μαργαρίτα ἦλθεν εἰς δεύτερον γάμον μετὰ τοῦ Κόμητος τῆς Κεφαλληνίας Ῥιχάρδου (5), χήρου καὶ αὐτοῦ ὄντος καὶ προβεβηκό-

(1) Liv. de la Con. σ. 395.

(2) Nouvel. Recher. Α'. σ. 236. Β'. σ. 339. Forges, Mon. LXXXXIV.

(3) Finlay, Med. Greece. σ. 252.

(4) Buchon, Chroniques Étrangéres σ. 505. Rech. Histor. σ. 396. Éclaircis. σ. 227. Τὸ περὶ ἐκπτώσεως τῆς Ἰσαβέλλης ἀπὸ τῆς ἀρχῆς διάταγμα ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Καρόλου τῇ 6 Φεβρουαρίου 1301, τὸ δὲ περὶ ἐπικυρώσεως τοῦ γάμου καὶ ἀποκαταστάσεως αὐτῆς εἰς τὴν ἀρχὴν τῇ 25 τοῦ αὐτοῦ μηνός. Ὅθεν, ἐπειδὴ ὀλίγισται μόνον ἡμέραι διεγένοντο μεταξὺ τῶν δύο τούτων διαταγμάτων, νομίζομεν ἀσφαλέστερον ν' ἀμφιβάλλωμεν ἐὰν τὰ τοῦ πρώτου διατάγματος ἐξετελέσθησαν, ἢ νὰ παραδεχθῶμεν ἀνενδοιάστως, ὡς ὁ Κ. Χιώτης (Ἱστορ. Ἀπομ. Β'. σ. 146), ὅτι ἔλαβον ἐκτέλεσιν καὶ ὅτι αἱ νῆσοι Κεφαλληνία καὶ Ζάκυνθος ἦλθον ὑπὸ τὴν ἄμεσον κυριαρχίαν τοῦ ἐκ Τάραντος Φιλίππου.

(5) Le conte Richard avoit eu à fame madame Margerite, la dame de Mathe-Griphon, qui estoit suer charnele de la princesse Ysabeau (Liv. de la Conq. σ. 434 καὶ 404. Ὅρα καὶ Recher. Hist. Β'. σ. 478 καὶ 481). Ὅτι δὲ ἡ Μαργαρί-

τος ἤδη τὴν ἡλικίαν (1299). Πρῶτος τῆς Μαργαρίτης σύζυγος ὑπῆρξεν ὁ υἱὸς τοῦ Κόμητος d' Aria, ἑνὸς τῶν ἰσχυροτέρων βαρόνων τῆς βασιλείας, Ἰσνάρδος de Sabran ὀνομαζόμενος (5). Συνήφθη δὲ ὁ πρῶτος οὗτος γάμος τῆς Μαργαρίτης μετὰ τοῦ Ἰσνάρδου κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν συνετέθη καὶ ὁ γάμος τῆς Ἰσα-

---

τα ἐγένετο Κόμησσα Κεφαλληνίας ἐξάγεται καὶ ἐκ τῶν Ἀσιζῶν τῆς Ῥωμανίας, **Si come advene a miser Nicolas de Trimola, che fò traditor; et perche lo non fò desheritado in vita soa, da puo la soa morte socciede miser Aymo de Reus et madona Margarita de Zofalonia, in uno feo lo qual se clama Micopoli** (Ἀρθ. 18). ὅρα Buchon, Cron. Etrang. σ. 189 καὶ Hist. de Conq. σελ. 369. ὅθεν ὁ Μουντάνερ (Μετάφρ. Buchon σελ. 507) ἡμαρτημένως λέγει ὅτι ἡ Μαργαρίτα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρώτου συζύγου δὲν ἠθέλησεν ἐκ τῆς πολλῆς λύπης νὰ συνάψῃ δεύτερον ἔτι γάμον. Ἡμαρτημένως δὲ καὶ ὁ Σανοῦδος βεβαιοῖ (fol. 6r. παρὰ Ersch und Gruber κτλ. σελ. 315), ὅτι ὁ Ῥιχάρδος ἐγεννήθη ἔκ τινος ἀδελφῆς τοῦ Βιλλαρδουΐνου, ἐν ᾧ προδήλως ὤφειλε νὰ εἴπῃ ὅτι ἐνυμφεύθη μετὰ τῆς τούτου θυγατρὸς Μαργαρίτης.

(1) Γενεαλ. Στέμμα τοῦ Καθ. Χόπφ. καὶ Ersch und Gruber, Encykl. κτλ. σ. 292. Τὸν πρῶτον ἄνδρα τῆς Μαργαρίτης ὁ Buchon ὀνομάζει Γουϊλέλμον (Liv. Conq. σ. 404, σημ. 1, καὶ σ. 453, σημ. 1. Nouvel. Rech. Τόμ. Α'. σ. 370), ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο προῆλθεν, ὡς εἰκάζομεν, ἐξ ἡμαρτημένης ἀντιγραφῆς ἀρχαίου συμβολαίου. Ἐν τῷ πολλάκις ἐκδοθέντι προικοσυμφώνῳ τοῦ Φερνάνδου τῆς Εὐβοσίας (de Majorque) καὶ τῆς θυγατρὸς τῆς Μαργαρίτης Ἰσαβέλλης, περὶ οὗ κατωτέρω, ἡ Μαργαρίτα προσαγορεύεται nobilis et magnifica domina . . . filia quondam domini Guillelmi, Achaye principis, domina Mata-Griffoni, εἶτα δὲ μνημονευομένη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς Ἰσαβέλλα λέγεται, filia eiusdem domine Margarite et dicti quondam domini Guilielmi. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ μετοχὴ dicti δὲν δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰμὴ εἰς πρόσωπον περὶ οὗ ἐγένετο λόγος, καὶ ἐν τῷ προικοσυμφώνῳ ὁ μόνος Γουϊλέλμος, περὶ οὗ γίνεται μνεία, ἐστὶ Γουϊλέλμος ὁ Βιλλαρδουΐνος, φανερὸν ὅτι ἡμαρτημένως ἀντεγράφη τὸ συμβόλαιον

βέλλης μετὰ τοῦ πρώτου αὐτῆς συζύγου Λοδοβίκου Φιλίππου, υἱοῦ Καρόλου τοῦ Α' καὶ πιστοῦ συντρόφου τοῦ Ἰσνάρδου (1). Πρὸς τὴν Μαργαρίταν ἐδώρησεν ὁ πατὴρ αὐτῆς Γουϊλέλμος ὁ Βιλλαρδουΐνος τὰ δύο τρίτα τῆς ἐν Πελοποννήσῳ αὐθεντείας τῆς Ἄκοβας, (2) ἀδίκως στερήσας αὐτῆς τὴν ὀρφανὴν θυγατέρα τοῦ πρώην αὐτοῦ φίλου Ἰωάννου τοῦ Neuilly, πρὸς ἣν τὸ τιμάριον ἐκεῖνο νομίμως περιήρχετο ἐκ κληρονομίας τοῦ πρὸς μητρὸς αὐτῆς θείου Οὐαλτερίου de Rosiéres, αὐθέντου τῆς Ἄκοβας, καὶ μετὰ τὴν δωρεὰν ἐκείνην, τὴν ἀποδεικνύουσαν τὴν φιλάρπαγα καὶ ἀγνώμονα συνάμα τοῦ Βιλλαρδουΐνου ψυχήν, ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ Μαργαρίτα προσηγορεύθη Κυρία τῆς Ἄκοβας (Domina Mata-Griffoni) (3). Ἐὰν δ' ἐξ ἔρωτος ἢ μᾶλλον φιλοδόξων ἕνεκα σκοπῶν ὁ Κόμης Ῥιχάρδος συνεζεύχθη περὶ τὰς δυσμὰς τοῦ βίου μετὰ τῆς Μαργαρίτης, ἀγνοοῦμεν. Βέβαιον ὅμως ὅτι τοσοῦτον ἐφοβήθη μὴ ἀποτύχωσιν αἱ περὶ γάμου πραγματεύσεις (4), ὥστε, ἵνα ἡ Μαργαρίτα ἐπινεύσῃ τῷ

καὶ ἀνάγκην ἔχει μικρᾶς διορθώσεως. Διὸ τρέποντες τὰς δύο λέξεις et dicti εἰς μίαν praedicti καὶ θεωροῦντες τὴν γενικὴν Guillielmi ὡς προσδιορισμὸν τοῦ Margarite, κατὰ τὸ Tullia Ciceronis, νομίζομεν ὅτι αἴρεται πᾶσα δυσκολία. Οὐ μόνον δὲ τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου τῆς Μαργαρίτης ἀνδρὸς παρενόησεν ὁ Buchon, ἀλλὰ καὶ τὸν οἶκον, ἐξ οὗ εἷλκε τὸ γένος, ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Κ. Χὸπφ (Ersch und Gruber, κτλ. σ. 292), διότι, μεταποιήσας, οὐκ οἴδαμεν ὅπως, ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ Μουντάνερ τὸν Κόμητα d' Aria εἰς Κόμητα d' Andria, κακῶς ἐξέλαβε τὸν Ἰσνάρδον ὡς ἕνα τῶν de Baux.

(1) Ramon Muntaner, σελ. 503. Μεταφ. Buchon.

(2) Βιβλ. τῆς Κουγκέστας, στ. 6404, καὶ ἑξῆς.

(3) Finlay, Med. Greece, σ. 243. Ἀγνοοῦμεν δὲ ὁπόθεν ἐξάγει ὁ Κ. Χιώτης (Ἱστ. Ἀπομ. Τόμ. Β'. σ. 142), ὅτι ἡ Μαργαρίτα ἦτο *δούκισσα* τῆς Ἄκοβας.

(4) le conte Richart, quant il s' acorda de prendre à feme la dame de Matha-Griphon, pour non faillir de son entendement si fit ces convenances ainxi larges (Liv. Conq. σ. 453).

γάμῳ τούτῳ, συμφωνήσας ἐκληροδότησε πρὸς αὐτὴν πάντα τὰ ἑαυτοῦ κινητὰ κτήματα (1), ὑπερβαίνοντα τὴν ἀξίαν, ὡς ὑπελογίζετο, ἑκατὸν χιλιάδων ὑπερπύρων (2), ἔλαβε δὲ εἰς προῖκα τὴν Βαρονίαν τῆς Ἀκόβας, ἄλλα ἐν Πελοποννήσῳ πολλοῦ λόγου ἄξια κτήματα, καὶ ὅσας εἶχεν ἡ Μαργαρίτα ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ Κατοχῆς (3).

Ἐν ᾧ δὲ βαρέως ἔφερεν ὁ Ῥιχάρδος τὴν ἀπ' αὐτοῦ ἀφαίρεσιν τῆς Βαϊλαρχίας καὶ πρὸ πολλοῦ ἐμνησικάκει κατὰ τοῦ λογοθέτου Βενιαμίν, τοῦ συμβουλεύσαντος πρὸς τὴν Ἰσαβέλλαν νὰ μεταστήσῃ τὴν ἀρχὴν ἀπ' ἐκείνου εἰς τὸν Σαιντομέριον, ἡ ἔλευσις (1302) τοῦ νέου τῆς Πελοποννήσου ἡγεμόνος Φιλίππου (4) παρέσχεν αὐτῷ ἐ-

(1) Liv. Conq. σ. 434.

(2) **Le moble dou conte Richart, selon ce que li official soloient dire, si valoil largement cent mille perpres (Liv. Conq.** σ. 439).

(3) Τὴν χώραν ταύτην ἐσφετερίσθη ὁ Τοποτηρητὴς Φιλίππου τοῦ ἐκ Τάραντος, πρὸς ὃν ὁ Φίλιππος ἐπανειλημμένως ἐκέλευσεν ἐν ἔτει 1299 καὶ 1300 νὰ ἀποδώσῃ αὐτὴν τῇ Μαργαρίτῃ, ὁμοσάσῃ τὸν ὀφειλόμενον τῆς ὑποτελείας ὅρκον (**Ersch und Gruber**, κτλ. σ. 354). Ἡ ἐπιταγὴ δὲ αὕτη ἔμεινεν ἀνεκτέλεστος, διότι ὁ βασιλεὺς Κάρολος δυσμενῶς εἶχε πρὸς τὸν ἄνδρα τῆς Μαργαρίτης Ῥιχάρδον, ἀδιαλείπτως ἐρίζοντα πρὸς τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ κηδεστὰς (αὐτ). Βραδύτερον ὅμως φαίνεται ὅτι τοῦ Βασιλέως ἡ διάθεσις μετεβλήθη, καὶ τῇ 24 Φεβρουαρίου τοῦ 1302 βασιλικὸν ἐξεδόθη διάταγμα περὶ ἀποδόσεως τῆς ἐν Ἠπείρῳ Κατοχῆς τῇ Μαργαρίτῃ, ἐφ' ὅρῳ ὅμως νὰ συμβιβασθῇ πρότερον μετὰ τοῦ προγόνου Ἰωάννου, πρὸς ὃν διεφέρετο· ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιταγὴ αὕτη ἀπέβη ματαία, διότι εἰς τὰς ἤδη ὑφισταμένας νέαι, ὡς θέλομεν ἴδῃ, προσετέθησαν διαφοραὶ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ Ἰωάννου (αὐτ.).

(4) Ἐν τῷ χρονολογικῷ πίνακι τῷ ἐπισυνημμένῳ εἰς τὸ γαλλικὸν κείμενον τοῦ Βιβλίου τῆς Κουγκέστας ἀναγινώσκονται τάδε, **A mil trois cens deus ans, le mois d' octobre de la premiére indicion, vint li princes Philippes de Savoye avec la princesse Ysabeau sa feme à Clarence (Liv. Conq.** σ. 472).

πιτηδείαν ἀφορμὴν ἵνα λάβῃ δίκας τῆς ὕβρεως, ἣν ὑπέστη. Τῳόντι, Φίλιππος ὁ ἐκ Σαβαυδίας, πολλῷ νεώτερος ὢν τῆς ἑαυτοῦ συζύγου καὶ φοβούμενος μὴ ταύτης ἀποθανούσης ἀπολέσῃ συγχρόνως καὶ τὴν ἀρχὴν (1), ἅμα ἦλθεν εἰς Πελοπόννησον, πᾶσαν κατέβαλε προσπάθειαν, ὅπως θησαυρίσῃ ὅσα πλεῖστα ἠδύνατο χρήματα, παντοιοτρόπως ἀργυρολογῶν τοὺς ταλαιπώρους τῆς χερσονήσου κατοίκους (2). Τὴν προαίρεσιν ταύτην νοήσας Φράγκος τις ἱππότης τῶν ἐν Πελοποννήσῳ κατοικούντων ὀνόματι Βιγκέντιος de Marays, γέρων πανοῦργος, ὑποτελὴς τοῦ Κόμητος Ῥιχάρδου, καὶ τὴν στολὴν φορῶν τῶν ἐκείνου ἱπποτῶν (3), ἔκρινεν ἁρμόδιον νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς διαθέσεως τοῦ ἡγεμόνος, ἵνα βλάψῃ τὸν λογοθέτην Βενιαμὶν καὶ χαρισθῇ οὕτω πρὸς τὸν Κόμητα, τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην καὶ ἐπιστήθιον φίλον (4). Ὅθεν, ἐπειδὴ ὁ Φίλιππος ηὐνόει αὐτὸν μεγάλως καὶ ἀσμένως ἠκροᾶτο τῶν λόγων αὐτοῦ, ὁ Βιγκέντιος, ὅστις παρίσταται ὑπὸ τοῦ χρονογράφου τοῦ βιβλίου τῆς Κουγκέστας ὡς ὁ δαίμων τοῦ κακοῦ, ὑπούλως προέτρεψε τὸν ἡγεμόνα ν' ἀπαιτήσῃ εὐθύνας παρὰ τοῦ Βενιαμίν, ὅστις, πιστευθεὶς παρὰ τῆς Ἰσαβέλλης ὅτε μετέβη εἰς Ῥώμην, τὴν διαχείρισιν τῶν κτημάτων τῆς ἡγεμονίας, ἐπλούτησεν ἐκ τῶν δημοσίων προσόδων, ἦτο δὲ ὑπόλογος ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν. Τὴν συμβουλὴν ταύτην ἀσπασθεὶς προθύμως ὁ Φίλιππος (5), διότι ἤλπιζεν οὕτω νὰ κερδήσῃ χρήματα, ἐκέλευσεν ἀμέσως νὰ συλλάβωσι τὸν λογοθέτην καὶ νὰ κατακλείσωσιν αὐτὸν εἰς τὸ ἐν Γλαρέντσῃ φρούριον, ἕως ὅτου δώσῃ

---

(1) Liv. Conq. σ. 423.
(2) Finlay, Med. Greece. σ. 252.
(3) Le quel estoit grant amy dou conte Richart de Cephalonie et avoit la robe de ses chevaliers (Liv. Conq. σ. 400. καὶ 436).
(4) Pour ce que il vouloit faire à plaisir au conte son maistre (Αὐτ. σ. 400).
(5) Αὐτ. σ. 401—403.

λόγον τῆς ἑαυτοῦ διαχειρίσεως. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκ τῆς εἱρκτῆς, εἰς ἣν τόσον ἐπονειδίστως ἐβλήθη, κατώρθωσεν ὁ λογοθέτης ν' αναγγείλῃ πρὸς τὸν πρωτοστάτορα Σαιντομέριον τὴν ἑαυτοῦ συμφορὰν, καὶ ταχεῖαν ἐπεκαλέσατο βοήθειαν, ἵν' ἀπαλλαγῇ τῆς δεινῆς θέσεως, εἰς ἣν διετέλει, ὁ πρωτοστάτωρ, ἰσχυρὸς ὢν καὶ δημοφιλὴς ὑπὲρ πάντας τοὺς ἱππότας τῆς χώρας, φίλος δὲ καὶ προστάτης τοῦ λογοθέτου, ἅμα ἔμαθε τὴν φυλάκισιν αὐτοῦ, ἔσπευσεν ἀμέσως νὰ μεταβῇ πρὸς τὸν Φίλιππον, ὃν εὗρε συνδιαλεγόμενον μετὰ τῆς συζύγου καί τινων Φράγκων ἱπποτῶν τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἐζήτησεν ἀποτόμως παρ' αὐτοῦ ἐπὶ τίνι λόγῳ ἐφυλάκισε τὸν Βενιαμίν. Τοῦ δὲ ἡγεμόνος ἀπαντήσαντος ὅτι κατὰ πᾶν δίκαιον ἠδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο, διότι ὁ Βενιαμὶν ἦτο δημόσιος λειτουργὸς καὶ ὤφειλεν εἰσέτι νὰ δώσῃ λόγον τῆς ἑαυτοῦ διαχειρίσεως, ὁ Σαιντομέριος ὀργισθεὶς σφόδρα ἐκ τῶν λόγων τούτων ὠνείδισεν αὐτῷ ὅτι παρέβη τοὺς ὅρκους, οὓς διώμοσε πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Πελοποννήσου, ὅτε ἀναλαβὼν τὴν ἡγεμονίαν ὑπεσχέθη νὰ σεβασθῇ τῆς χώρας τὰ προνόμια καὶ τὰ ἔθιμα· ἔπειτα δὲ σπασάμενος μεγάλην μάχαιραν, ἣν εἶχεν ἐζωσμένην, ἔδειξεν αὐτὴν γυμνὴν πρὸς τὸν ἡγεμόνα καὶ εἶπε, Διὰ τοῦ ξίφους ἐξεπόρθησαν οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι τὴν χώραν ταύτην καὶ δι' αὐτοῦ θέλομεν καὶ ἡμεῖς ὑπερασπίσῃ τὰ προνόμια ἡμῶν καὶ τὰ ἔθιμα. Ἡ λογομαχία ἤθελεν ἴσως προβῇ ἐπὶ τὸ χεῖρον ἕνεκα τῆς ἐξάψεως ἑκατέρων, ἀλλὰ μεσολαβήσαντος **Guy de Monbel**, συμβούλου τοῦ ἡγεμόνος, ὁ Σαιντομέριος ἐπραΰνθη καὶ, ἵνα ὁ λογοθέτης ἀπαλλαγῇ τῆς εἱρκτῆς, ἠγγυήθη ὑπὲρ αὐτοῦ 20 χιλιάδας ὑπερπύρων.

Νοήσας δ' ἐκ τούτου τὰς διαθέσεις τοῦ ἡγεμόνος, ἅμ' ἀνέλαβεν ὁ Βενιαμὶν τὴν ἐλευθερίαν, ἐδωρήσατο πρὸς αὐτὸν εἴκοσι χιλιάδας ὑπερπύρων τῆς Γλαρέντζης, καὶ οὕτως ἀνεκτήσατο τὴν εὔνοιαν τοῦ φιλοχρηματου Φιλίππου. Μετ' οὐ πολὺ δὲ γενόμενος ἐκ τῶν πιστοτέρων τοῦ Φιλίππου συμβούλων, πρόσφορον ἐνόμισε τὴν περίστασιν ν' ἀποδώσῃ τὰ ἴσα πρὸς τὸν Κόμητα Ῥιχάρδον· διὸ παρώρμησε τὸν ἡγεμόνα νὰ ζητήσῃ

παρ' αὐτοῦ δάνειον εἴκοσι χιλιάδων ὑπερπύρων, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἔπραξεν ὁ ἡγεμὼν, ὑποσχεθεὶς πάλιν καὶ αὐτὸς νὰ δωρήσῃ τῷ Ῥιχάρδῳ ἐκ τῶν κτημάτων, τῶν κατ' ἔθος περιερχομένων εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἓξ χιλιάδας ὑπερπύρων γῆς, μεταδοσίμου πρὸς ἐκεῖνα τὰ τέκνα, ἅτινα ἤθελε λάβῃ ἐκ τῆς δευτέρας αὐτοῦ συζύγου Μαργαρίτης (1). Βαρέως μὲν ἤκουσε τὴν αἴτησιν ταύτην ὁ Ῥιχάρδος, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ ἐν σιγῇ (2). Τῶν ὑποσχεθέντων δὲ κτημάτων μέρος μόνον, ὡς φαίνεται, κατώρθωσε νὰ λάβῃ ὁ Ῥιχάρδος, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἔλαβε περιῆλθον ἐκ νέου εἰς τὴν κυβέρνησιν, διότι ἡ μόνη θυγάτηρ, ἣν ἔτεκεν ἡ Μαργαρίτα κατὰ τὸν δεύτερον αὐτῆς γάμον, ἐτελεύτησεν ἐν νηπιώδει ἡλικίᾳ (3) μικρὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτῆς, ὅστις ἐφονεύθη ἐν ἔριδι ὑπό τινος τῶν ἑαυτοῦ ἱπποτῶν ὀνόματι Λέοντος, οὗ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἐδρεύων ποτὲ ὡς δικαστὴς ἐν Γλαρέντσῃ ὁ Ῥιχάρδος κατήνεγκε διὰ ῥάβδου πληγὴν (4).

(1) Si atisa le prince de demander au conte pour enprunt vingt mille perpres et que li princes lui donast six mille perpres de terre des eschéances qui porroient escheoir à la court, pour les hoirs que il porroit faire avee la contesse sa feme, la dame de Mathe-Griphon (Αὐτ. σ. 404).

(2) Mais il ne ot que la moitié du casal de la Saete qui est près de la Rionde, lequel eschéy a la court pour la mort d' une demoiselle qui ot à non Aelison (Αὐτ.).

(3) Αὐτ. σ. 404—5.

(4) Le conte Richart de Cephalonie avoit estè ocis par un sien chevalier c' on appelloit monseignor Lion, séant sus le banc à Clarence, pour ce que le conte feri le chevalier d' un baston sus la teste (Αὐτ. σ. 413. Ὅρα καὶ σ. 404 καὶ 306). Ὁ ἀνώνυμος δὲ Χρονογράφος τοῦ Livre de la Conqueste λέγει ῥητῶς (σ. 306), ὅτι ὁ Ῥιχάρδος ἐφονεύθη ἐν ἔτει 1301 (a mil trois cens un an), καὶ τὴν χρονολογίαν ταύτην παρεδέχθη καὶ ὁ Buchon (Recher. Histor. Τόμ. Β'. σ. 478 καὶ 481). Ἐπειδὴ ὅμως τὸ γεγονὸς τοῦτο συνέβη μετὰ τὴν εἰς Πελοπόννησον

Πρὸς τῷ Ἰωάννῃ ἔλαβεν ὁ Ῥιχάρδος ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ συζύγου, ἧς ἀγνοεῖται τὸ ὄνομα, καὶ ἕτερον υἱὸν ὀνόματι Γουϊλέλμον (1), καὶ τέσσαρας θυγατέρας, ὧν δύο μόνον τὰ ὀνόματα περιῆλθον ἄχρις ἡμῶν. Ὁ Ῥιχάρδος, βουλόμενος δι' ἐπισήμων ἐπιγαμβρειῶν νὰ καταστήσῃ ἑαυτὸν ἔτι ἰσχυρότερον, συνῆψεν εἰς γάμον τὰς θυγατέρας μετὰ τῶν ἐγκριτωτέρων Φράγκων ἱπποτῶν τῆς Ῥωμανίας, ἀλλὰ πρὸς τὰς ὁρμὰς τῆς φιλαρχίας ἀσθενὴς φραγμός ἐστιν ἡ συγγένεια, ὅθεν αὐτός τε καὶ ἔτι μᾶλλον ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάννης οὐκ ὀλίγας ἔλαβον πικρίας παρὰ τοῦ πρωτοστάτορος Νικολάου τοῦ

ἔλευσιν τοῦ Φιλίππου, νομίζομεν ὀρθότερον ν' ἀποδώσωμεν τὸν φόνον εἰς τὸ ἔτος 1302, ὡς ἐποίησε καὶ ὁ Καθ. Χὸπφ ἐν τῷ Γενεαλογικῷ Στέμματι τῶν Κομήτων, ἢ μᾶλλον ἴσως εἰς τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἀλλὰ πρὸ τῆς λήξεως αὐτοῦ, διότι κατ' αὐτὸ τὸ 1303 ὁ υἱὸς τοῦ Ῥιχάρδου Ἰωάννης ὑπογράφεται μετ' ἄλλων τῆς Πελοποννήσου βαρόνων ἐν δυσὶ βασιλικοῖς διπλώμασιν Αὐθέντης Κεφαλληνίας, Ζακύνθου καὶ Λευκάδας (Ersch und Gruber κτλ. σ. 351 καὶ 354). Ἐπὶ τίνι δὲ λόγῳ ὁ Καθ. Χὸπφ, μεταβαλὼν ἣν εἶχε πρότερον γνώμην καταβιβάζει ἐν τῇ ἑαυτοῦ Ἱστορίᾳ (Ersch und Gruber κτλ. σ. 351 καὶ 421) τὸν φόνον τοῦ Ῥιχάρδου εἰς τὸ ἔτος 1304, ἀγνοοῦμεν. Ὁμολογητέον ὅμως ὅτι ἡ δευτέρα αὕτη βεβαίωσις τοῦ σοφοῦ ἀνδρὸς φαίνεται ἡμῖν ἧττον τῆς πρώτης πειστική, διότι, βλέποντες ὅτι ὁ Ἰωάννης ὀνομάζει ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ 1303 αὐθέντην Κεφαλληνίας, Ζακύνθου καὶ Λευκάδος, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν πῶς ὁ υἱὸς κατέχει τὴν πατρῴαν ἀρχήν, ζῶντος ἔτι καὶ μὴ παραιτηθέντος αὐτῆς τοῦ σπουδάρχοῦντος πατρός. Ἀκριβείας δὲ χάριν προσθετέον ὅτι τὰ μὲν βασιλικὰ διπλώματα, περὶ ὧν ὁ λόγος, χρονολογοῦνται κυρίως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1301, αἱ δὲ ὑπογραφαὶ τοῦ Ἰωάννου καὶ ἄλλων βαρόνων προσετέθησαν βραδύτερον ἐν ἔτει 1303 ἐν Πελοποννήσῳ πρὸς βεβαίωσιν τῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν ἐν τοῖς διπλώμασι περιεχομένων. Καὶ ὅμως ὁ Buchon, μνείαν ποιούμενος τῶν τε διπλωμάτων καὶ τῶν ὑπογραφῶν, φαίνεται ὅτι ἀποδίδωσι καὶ τὰ μὲν καὶ τὰς δὲ εἰς τὸ αὐτὸ ἔτος 1301 (Recher. Histor. Α'. σ. 387.).

(1) Liv. Conq. σ. 466 καὶ 467.

Σαιντομερίου, νυμφευθέντος δευτερόγαμον τὴν θυγατέρα τοῦ Ῥιχάρδου Γουϊλέλμαν (1), χήραν τοῦ κοντοσταύλου τῆς Ἀχαΐας Ἰωάννου τοῦ Chaudron (2), ὅστις μάλιστα πάντων συνεβάλετο εἰς τὰ πράγματα τῆς Πελοποννήσου καὶ ὃν διεδέχθη εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ κοντοσταύλου ἄλλος τοῦ Κόμητος γαμβρὸς ὀνόματι Ἐγγελβέρτος Liedekerque, ἀνεψιὸς τοῦ ἡγεμόνος Φλωρέντου τοῦ ἐξ Αὐνωνίας (3). Τοῦ Ἐγγελβέρτου ἡ σύζυγος μένει ἀκατανόμαστος, ὡς καὶ τρίτη τις θυγάτηρ τοῦ Ῥιχάρδου νυμφευθεῖσα τὸν κύριον τῶν Καλαβρύτων Ἰωάννην de Tournay (4), οὗτινος τ' ἀνδρεῖα ἐπιχειρήματα καὶ αἱ ἱπποτικαὶ περιπέτειαι, θαυμασίως περιγραφόμεναι ἐν τῷ γαλλικῷ κειμένῳ τοῦ βιβλίου τῆς Κουγκέστας, ἀναμιμνήσκουσι κατά τι τὰ πολεμικὰ τῆς Ἰλιάδος ἐπεισόδια. Τῆς τετάρτης θυγατρὸς τοῦ Ῥιχάρδου τὸ ὄνομα ἦν Ἀγνησία (5). Αὕτη

---

(1) Αὐτ. σ. 462. Ὁ Χρονογράφος τοῦ Livre de la Conqueste καλεῖ (σ. 389) κατὰ μνημονικὸν ἁμάρτημα τὸν Ῥιχάρδον γυναικάδελφον (serouges) τοῦ πρωτοστάτορος, συγχέας προφανῶς αὐτὸν μετὰ τοῦ Κόμητος Ἰωάννου, ἐν ᾧ ἀλλαχοῦ (σ. 413) καλεῖ ὀρθότερον τὸν Ῥιχάρδον πενθερὸν τοῦ Σαιντομερίου (car li contes estoit ses suegres).

(2) Li mareschaux epousa madame Guilerma, la fille dou conte Richart de Cephalonie, après la mort de son premier baron, Jehan Chauderon le grant conestable d' Achaye (Αὐτ. 462).

(3) Γενεαλ. Στέμ. τοῦ Καθ. Χὸπφ καὶ Ersch und Gruber, κτλ. σ. 332.

(4) Et monseignor Jehans lui respondy, car il estoit, mariès à la fille dou conte Richart de Cephalonie. (Liv. Conq. σ. 368).

(5) Ἡ Ἀγνησία καὶ ἡ ἀκατανόμαστος τοῦ Ἐγγελβέρτου σύζυγος ἦσαν ἄγνωστοι τῷ Buchon, πρῶτος δὲ ἀναφέρει αὐτὰς ὁ Καθ. Χὸπφ ἐν τῷ ἐπισυνημμένῳ Γενεαλογικῷ Στέμματι τῶν Κομήτων Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, καὶ ἐν Ersch und Gruber, Encykl. κτλ. σ. 332.

δὲ τετράκις εἰς γάμον ἐλθοῦσα, τετράκις ἐχήρευσε, δύσγαμος ἅμα καὶ πολύανδρος γενομένη, καὶ πρῶτον μὲν σύζυγον ἔλαβεν Ἰωάννην τὸν Κληρικακὸν (de Clary), (1), δεύτερον δὲ Ἀμαλρίκον τοῦ St. Clair (2), τρίτον δὲ Γοδοφρεῖδον τὸν Μιλλιακὸν (de Milly) (3) καὶ τέλος τέταρτον Γαλχῆρον τοῦ Noyer, ἴσως ἐκ τοῦ αὐτοῦ οἴκου, ὅστις ἦρξε μοίρας τινὸς τῆς Εὐβοίας, ἔζη δὲ χηρεύουσα καὶ ἐν ἔτει 1316.

Τὸν φόνον τοῦ Ῥιχάρδου ἀκούσας ὁ Ἰωάννης ἀνεχώρησεν ἐξ Ἄρτης, ἔνθα, ὡς εἴπομεν, διέμενεν ἀφ' οὗ χρόνου ἦλθεν εἰς γάμον μετὰ τῆς Μαρίας καὶ, κληρονόμος ὢν τοῦ πατρὸς, ἔλαβεν εὐθὺς

---

(1) Ὁ Ἰωάννης οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ὁμωνύμου Ἰωάννου τοῦ θεμελιώσαντος τὴν ἐν Ἠπείρῳ τῶν Ἀνδηγαυῶν κυριαρχίαν (Ersch und Gruber, αὐτ.) καὶ ἔχοντος ἐν Κερκύρᾳ ἐν ἔτει 1272—73 τὸ ἀξίωμα γενικοῦ Τοποτηρητοῦ τοῦ βασιλέως Καρόλου τοῦ Ἀνδηγαυοῦ (Buchon, Hist. des Conquêtes. σ. 400. Mustoxidi, Cose Corciresi, σ. 442).

(2) Ἐν τῷ Γενεαλ. Στέμματι ὁ Καθ. Χὸπφ σημειοῖ τοῦτον ὡς πρῶτον ἄνδρα τῆς Ἀγνησίας.

(3) Ἰσαβέλλα τις Μιλλιακὴ (de Milly) ἦν ἡ σύζυγος μεγάλου ἐν Κερκύρᾳ τιμαριούχου ὀνόματι Ῥινάλδου Δεληγότου (Ugoth), πατρὸς τοῦ ἐν τοῖς βαρόνοις Κερκύρας περιβοήτου Γουϊλέλμου Δεληγότου, εἰς ὃν περιῆλθον τ' ἀπέραντα κτήματα τῆς ἄπαιδος τελευτησάσης Ἰωάννας Ἀλεμάνου (Reg. Ang. no. 203. (1314. C.) fol. 160. v.), μονογενοῦς θυγατρὸς τοῦ Γαρνερίου Ἀλεμάνου, ἐγγόνου τοῦ ὁμωνύμου Γαρνερίου, ὅστις μετὰ τὴν δολοφονίαν Φιλίππου τοῦ Κινάρδου, δυνάστου Κερκύρας, λαβὼν τῆς νήσου τὴν κυριαρχίαν παρέδωκεν αὐτὴν πρὸς Κάρολον τὸν Ἀνδηγαυὸν, ὑποσχεθέντα ν' ἀμείψῃ τὴν πρᾶξιν ταύτην διὰ τῆς ἐπικυρώσεως ὧν κατεῖχεν ὁ Γαρνέριος βαρονιῶν καὶ τῆς χορηγήσεως πολλοῦ χρυσίου ἢ μεγάλων κτημάτων (Ersch und Gruber, Encykl. Τόμ. 75. Ἄρθ. Goth. σ. 93 καὶ Τόμ. 85. σ. 417.). Τὰ διὰ τὸν θάνατον τοῦ Γαρνερίου πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀΐμωνα ἀπονεμηθέντα ὑπὸ τοῦ Καρόλου κτήματα, καὶ ἀπὸ τούτου εἰς τὸν ἕτερον Γαρνέριον καὶ τὴν Ἰωάνναν μεταβάντα, ἀφ' οὗ περιῆλθον εἰς τὸν οἶκον τῶν Δεληγοτῶν, προϊόντος

ὡς φαίνεται, τὴν κατοχὴν τῆς Κομητείας (1), διότι ἀπὸ τοῦ 1303, ἐν ᾧ ἔτει, ὡς εἴρηται (2), πιθανῶς ἐτελεύτησε καὶ ὁ Ῥιχάρδος, ὁ Ἰωάννης προσαγορεύεται Κόμης Κεφαλληνίας, Ζακύνθου καὶ Λευ-

τοῦ χρόνου ὑποδιῃρέθησαν καὶ συνέστησαν τέσσαρας τῶν ἄχρι τοῦ νῦν σωζομένων Βαρονιῶν τῆς Κερκύρας, τὴν τῶν Βραγαδίνων, τῶν Μιδέων, τῶν Μέμων καὶ τῶν Βιάρων, κατεχομένων νῦν ὑπὸ τῶν ΚΚ. Μαρμαρᾶ, Πιέρη, Καποδιστρίου Σούφη καὶ Μαρκέλλου, Ἐνετοῦ εὐπατρίδου. Ἰδίαν περὶ τῶν Βαρονιῶν Κερκύρας ἱστορικὴν πραγματείαν συνέγραψεν ὁ πολυμαθὴς καὶ φιλόπονος Κ. Χιώτης, προσκληθεὶς ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τοῦ πρώτου νομάρχου Κερκύρας Κ. Δ. Μαυροκορδάτου (Ἱστορικὴ Ἔκθεσις περὶ τῶν τιμαρίων Κερκύρας ὑπὸ Π. Χιώτου. Ἐν Κερκύρᾳ, 1865.), ἀλλ' αἱ περὶ τῆς συστάσεως καὶ μεταβάσεως τῶν Βαρονιῶν ἀφ' ἑνὸς εἰς ἄλλον οἶκον περιεχόμεναι ἐν τῇ διατριβῇ αὐτοῦ εἰδήσεις εἰσὶν ἀτελεῖς καὶ οὐ πάντοτε ἀκριβεῖς, διότι μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν Κερκυραϊκῶν τοῦ Μουστοξύδου, ἐξ ὧν κατὰ μέγα μέρος ἠρύσθη τὰς ἱστορικὰς αὐτοῦ εἰδήσεις ὁ Κ. Χιώτης, ἀνεκαλύφθησαν ἐν τῷ γραμματοφυλακίῳ Κερκύρας νέα καὶ σπουδαῖα ἔγγραφα, ἐξ ὧν ὁ Μουστοξύδης δὲν ἠδυνήθη νὰ ὠφεληθῇ.

(1) Τὸ **Livre de la Conqueste** λέγει ὅτι εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς κατέβη ὁ Κόμης εἰς Πελοπόννησον καὶ περιεβλήθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Φιλίππου τὴν Κομητείαν (**Et lors vint messire Jehans de Cephalonie, qui adonc demouroit à l' Arte en la gubernacion dou despote, a Clarence ; et reçut la conté de Cephalonie.** σ. **306.** Καὶ ἀλλαχοῦ **Si trova que monseignor Jehans, li fils aisnès dou conte Richart de Cephalonie, avoit receu la conté; et estoit venus en la Morée, si tost come il sot la mort de son pere ; et l' avoit le prince revestu de la conté.** σ. **434**). Ἀλλ' ἐπειδή, ὡς ἐκ τῶν ἐγγράφων συνάγεται, ἡ περιβολὴ ἐγένετο τῷ **1304**, ὁ δὲ θάνατος τοῦ Ῥιχάρδου καὶ ἡ ἐξ Ἄρτης ἀναχώρησις τοῦ Ἰωάννου ἔλαβε χώραν τῷ 1303, νομίζομεν ὅτι ὁ ἀνώνυμος χρονογράφος ἀνήγαγεν εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχὴν δύο οὐχὶ μὲν πολὺ ἀπ' ἀλλήλων ἀφιστάμενα, ἀλλὰ βεβαίως πάντη διάφορα γεγονότα.

(2) Ὅρα σ. 176, Σημ. 4 τοῦ παρ. πον.

καίδος (1), ὑπὲρ ὧν νήσων ὤφειλεν τῷ ἡγεμόνι Φιλίππῳ τῆς ὑποτελείας τὸν ὅρκον ἅτε δὴ ὁμότιμος ὢν τῆς Πελοποννήσου. Ἀλλὰ γινώσκων τὴν φιλοχρήματον τοῦ Φιλίππου ψυχὴν, ὅστις νέας ἐζήτει πάντοτε ἀφορμὰς πρὸς ἀργυρολογίαν καὶ παρενέβαλλεν ἴσως ἐπὶ τούτῳ πρόσκομμά τι τῷ Φιλίππῳ εἰς τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἐπὶ τῆς Κομητείας κυριότητος, ὁ νέος Κόμης πάντων λυσιτελέστατον ἐνόμισε νὰ ἑλκύσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸν ἡγεμόνα διὰ μεγάλης χρηματικῆς προσφορᾶς, διὸ καὶ προσήνεγκε τῷ Φιλίππῳ πλούσιον δῶρον ἐκ πλειόνων τῶν 3856 λιρῶν, ἃς ἐν ἔτει 1304 ὁ λογοθέτης Βενιαμὶν ἠρίθμησε πρὸς τὸν ἐπίτροπον τοῦ ἡγεμόνος Ἰωάννην Δανιὴλ de Canulla ἐν ὀνόματι τοῦ νέου Κόμητος Ἰωάννου (2). Μετὰ δὲ τὴν γενναίαν ταύτην προσφορὰν ἀναγνωρισθεὶς ὡς νόμιμος διάδοχος τοῦ Κόμητος Ῥιχάρδου καὶ δοὺς τῆς ὑποτελείας τὸν ὀφειλόμενον ὅρκον ἔλαβε τῇ 7 Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1304 ἐπισήμως ἐν Γλαρέντσῃ παρὰ τοῦ ἡγεμόνος Φιλίππου τὴν περιβολὴν τῆς Κομητείας (3). Κατὰ δὲ τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει, διὰ πράξεως ἐπὶ τούτῳ γενομένης (4), ἐπεκύρωσεν ὁ Ἰωάννης πρὸς τὴν ἑαυτοῦ σύζυγον Μαρίαν, τὴν θυγατέρα τοῦ δεσπότου Νικηφόρου, τὰς περὶ γάμου συμφωνίας, τὰς πρὸ δώδεκα περίπου ἐτῶν

---

(1) Αὐτ.

(2) Ersch und Gruber, Encykl. κτλ. σ. 352 καὶ 354.

(3) Ducange, Hist. de l'Empire de Const. revüe par Buchon. Τόμ. Β'. σ. 341—342. Ἀρ. XX. παρὰ Ersch und Gruber, αὐτόθι.

(4) Ἡ πρᾶξις αὕτη ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Δουκαγγίου (Recueil de Divers. Cart. pour l'Hist. de Const. (σ. 28), τοῦ Buchon (Éclairc. sur la Mor. Franç. σ. 376 καὶ Rech. Hist. Α'. σ. 482), τοῦ Ε. Λούντση (Πολ. Κατ. τῆς Ἑπτανήσου σ. ν'.) καὶ τοῦ Κ. Κιώτου (Ἱστ. Ἀπομ. Β'. σ. 613), ἀναφέρεται δὲ ὑπὸ τοῦ Ῥεμονδίνου (De Zacynthi antiq. σ. 237—38), τοῦ Μουστοξύδου (Ἑλλην. σ. 216 καὶ 223) καὶ τοῦ Καθ. Χὸπφ (Ersch und Gruber, Encyk. κτλ. σ. 354).

συντεθειμένας (1), μεταξὺ τοῦ δεσπότου ἀφ' ἑνός, καὶ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ Κόμητος Ῥιχάρδου ἀφ' ἑτέρου, καθ' ἃς ὁ Ἰωάννης ἐδωρεῖτο τῇ Μαρίᾳ τὸ ἥμισυ παντὸς τοῦ ἐπιβάλλοντος εἰς αὐτὸν κλήρου παρόντος τε καὶ μέλλοντος (2). Ἀναγκαία δὲ ὑπῆρξεν ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπικύρωσις, διότι, ὡς δηλοῦται ἐξ αὐτοῦ τοῦ γαλλιστὶ γεγραμμένου συμβολαίου, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι, δὲν συνετέθησαν αἱ συμφωνίαι ἐνώπιον τοῦ ὑπερτάτου Κυρίου, οὐδ' ἐπεκυρώθησαν κατὰ τὰ ἐπιχώρια ἤθη καὶ ἔθιμα (3). Κατ' αἴτησιν δὲ αὐτοῦ τοῦ Ἰωάννου παρῆσαν μάρτυρες ὁ ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου Φίλιππος ὁ ἐκ Σαβαυδίας, ἡ ἡγεμονὶς Ἰσαβέλλα, πρωτεξάδελφος οὖσα τῆς τοῦ Κόμητος συζύγου Μαρίας, ὁ Λατῖνος Πατρῶν ἀρχιεπίσκοπος Ἰωάννης, ὁ μέγας κοντόσταυλος καὶ τοῦ Κόμητος γαμβρὸς Ἐγγελβέρτος τοῦ Liedekerque, ὁ λογοθέτης Βενιαμὶν καὶ ἄλλοι δύο ἱππόται Φράγκοι, οἵτινες πάντες διὰ τῆς ἰδίας σφραγῖδος ἐπεβεβαίωσαν τὰ ἐν τῷ συμβολαίῳ περιεχόμενα (4).

Ἀλλὰ μετὰ τὰς προοιμιώδεις ταύτας πράξεις πρὸς στερέωσιν τῆς ἀρχῆς καὶ πρὸς ἐπικύρωσιν τῶν τέως μετεώρων γαμικῶν συμβάσεων ὁ Ἰωάννης περιεπλάκη εἰς ὑπόθεσιν λίαν δυσχερῆ, καὶ οὐχὶ μικροὺς ὄχλους καὶ πικρίας ὑπέστη, δεινῆς ἀναφυείσης διαφορᾶς μεταξὺ ἑαυτοῦ καὶ τῆς Μαργαρίτης. Προῆλθε δὲ αὕτη, διότι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ῥιχάρδου ἡ μὲν χήρα τούτου Μαργαρίτα ἀπῄτει πάντα τὰ πρὸς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ συζύγου κληροδοτηθέντα κινητὰ

---

(1) Ὁ Ε. Λούντσης (Cond. Pol. σ. 63) λέγει *πρὸ ἑνὸς καὶ εἴκοσιν ἐτῶν*, διότι, ὡς εἴδομεν ἀλλαχοῦ, ἡμαρτημένως ἐνόμισεν ὅτι οἱ γάμοι ἐτελέσθησαν τῷ 1283.

(2) Nous ordenasmes que la devant dite nommée comtesse, notre chiere compaigne, doit estre doée de la moitie de tout notre heritage.

(3) Pour ce que les convenances ne furent mie feites par devant seigneur, ne confermées selonc les us et coustumes du pays.

(4) Κατὰ τὸν Δουκάγγιον (Rec. de Diver. Cart. etc. σ. 29)

κτήματα, ὁ δὲ Κόμης οὐδόλως συνήνει εἰς τῶν αἰτουμένων τὴν ἀπόδοσιν, ἐξ ἧς ἐπαισθητῶς ἡ οὐσία αὐτοῦ ἤθελεν ἐλαττωθῇ. Ἀφ' οὗ δὲ, πᾶν μέσον πειθοῦς ἐξαντλήσασα, οὐδόλως μετέπεισε τὸν ἐπίμονον πρόγονον, ἀπεφάσισεν ἐπὶ τέλους ἡ Μαργαρίτα νὰ καταφύγῃ πρὸς ἐπί-

ανήρτηνται ἐκ τοῦ συμβολαίου τούτου ὀκτὼ κηρόβουλλα, ὧν τὸ πρῶτον, ἐκ πρασίνου κηροῦ ὄν, ἐστὶ τὸ τοῦ Κόμητος τῆς Κεφαλληνίας Ἰωάννου, παριστῶν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἱππότην, ἁλυσιδωτὸν θώρακα περιβεβλημένον καὶ φέροντα ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ ξίφος γυμνὸν, ἐν δὲ τῇ εὐωνύμῳ μέγαν θυρεὸν ἀργυροῦν μελανόστικτον, τετμημένον δι' ὁριζοντίου γραμμῆς εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ ἀνώτερον, ἀποτελοῦν τὸ τριτημόριον τοῦ ὅλου θυρεοῦ, ἐστὶ καταπεπυκασμένον διὰ δύο κρινίνων ἀνθέων (**un grand Escu d'Hermines au chef chargé de deux fleurs de lys**), τὰ αὐτὰ σύμβολα φέροντος καὶ τοῦ ἐπιστρώματος τοῦ ἵππου, μετ' ἐπιγραφῆς δυσαναγνώστου· ἀφ' ἑτέρου δὲ, θυρεὸν συμβολοφόρον ὅμοιον τῷ ἀνωτέρω περιγραφέντι μετὰ τῆς ἑξῆς ἐπιγραφῆς, **S. IOHIS. COMITIS. PALATINI. CEFALONIE. ET IACINTI. DNI.** Τὴν περιγραφὴν τοῦ κηροβούλλου ἀρυόμενος ἐκ τοῦ αὐτοῦ Δουκαγγίου ὁ Κ. Χιώτης παρηρμήνευσε μεταφράσας οὕτως (Ἱστ. Ἀπ. Β'. σ. 615). «Ἡ πρώτη »(σφραγὶς) εἶναι διὰ κηροῦ πρασίνου καὶ ἐπιφέρει ἱππότην ἔνοπλον, »ὃς κρατεῖ τῇ μὲν δεξιᾷ σπάθην γυμνὴν, τῇ δὲ ἀριστερᾷ λαγίδιον »φέρον ἐπὶ κεφαλῆς δύο ἄνθη κρίνων», καὶ ταὐτὰ εἶπε καὶ ἐν σ. 380. Ὁ δ' ἐπίσκοπος Ῥεμονδίνης ἐν τῇ γνωστῇ αὐτοῦ περὶ Ζακύνθου μονογραφίᾳ μαρτυρεῖ (**De Zacynthi antiq.** κτλ. σ. 237), ὅτι δι' ὁμοίου κηροβούλλου ἐπισφραγίζεται καὶ ἡ ἀναγραφὴ τῶν ἐπισκοπικῶν κτημάτων Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, περὶ ἧς μνείαν ἐποιήσαμεν ἀλλαχοῦ. Ἀλλ' οὔτε ἡ γινομένη ὑπὸ τοῦ Ῥεμονδίνου περιγραφὴ τοῦ κηροβούλλου συμφωνεῖ καθ' ὅλα πρὸς τὴν τοῦ Δουκαγγίου, οὔτε τὸ ἔκτυπον, ὅπερ ἐδημοσίευσεν ὁ **Buchon** ἐν τῷ Μεσαιωνικῷ Ἄτλαντι κατὰ τὸ ἐν Ζακύνθῳ πρωτότυπον (**Atlas de la Principauté Française de Morée, Pl. XXXVIII.**) ἐστὶ καθόλου ὅμοιον πρὸς τὸ ὑπὸ Δουκαγγίου περιγραφόμενον. Ἀποδοτέα δὲ ἴσως ἡ διαφορὰ αὕτη εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ χρόνου ἐπενεχθεῖσαν αὐτῷ φθορὰν, ἥτις προέβη νῦν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε, καθ' ἃ βεβαιοῖ ὁ Ε. Λούντσης (**Cond. Pol.** σ. 60), τὸ κηρόβουλλον κατήντησεν ἤδη ἀκατάληπτον.

τευξιν τῶν δικαίων εἰς τὴν *κούρτην* τοῦ ἡγεμόνος, ἐνάγουσα εἰς αὐτὴν τὸν Ἰωάννην. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Φίλιππος χρήμασι δωροδοκηθεὶς ὑπὸ τοῦ Κόμητος ἔκλινεν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ὀλίγον προσεῖχεν εἰς τὰ δίκαια τῆς χήρας Κομήσσης, τούτου ἕνεκεν ἡ Μαργαρίτα δὲν ἠθέλησε νὰ διακινδυνεύσῃ τὰ ἑαυτῆς συμφέροντα, ἐνώπιον προσωποληπτοῦντος δικαστηρίου, ἔκρινε δὲ προτιμότερον πρὸς εἰσαγωγὴν τῆς δίκης νὰ περιμείνῃ μέχρις οὗ ἐπανέλθῃ εἰς Πελοπόννησον ὁ τὸν δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν Γουΐδωνα κατὰ τὴν ἐκστρατείαν αὐτοῦ εἰς Θεσσαλίαν ἀκολουθήσας Σαιντομέριος, ὅστις ηὐνόει αὐτὴν μεγάλως. Καὶ τῷ ὄντι, ἀφ' οὗ μετ' οὐ πολὺ ὁ Κόμης ἐπανῆλθε, μετέβη παραυτίκα πρὸς αὐτὸν ἡ Μαργαρίτα καὶ πικρῶς παρεπονήθη διὰ τὴν ἀδικίαν, ἣν ὑπέμενε. Λαβοῦσα δὲ παρὰ τοῦ Σαιντομερίου, δυσμενῶς ἔχοντος πρὸς τὸν Φίλιππον, τὴν ῥητὴν ὑπόσχεσιν ὅτι ἤθελε βοηθήσῃ αὐτὴν κατὰ δύναμιν, ἵνα τύχῃ τῶν αἰτουμένων, εἰσήγαγε τὴν δίκην εἰς τὴν ἡγεμονικὴν κούρτην καὶ ἀπήτησε παρὰ τοῦ Ἰωάννου πάντα τὰ κινητὰ κτήματα τοῦ ἀποθανόντος Κόμητος Ῥιχάρδου, ἅτινα ὁ Ἰωάννης ἐσφετερίζετο καὶ κατεῖχε παρανόμως. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κόμης, ἐν ᾧ ἀπέκρουεν ἐν δικαστηρίῳ τὰς ἀξιώσεις τῆς μητρυιᾶς αὐτοῦ Μαργαρίτης, μέγα φρονῶν ἐπὶ τῇ ἀντιλήψει τοῦ ἡγεμόνος ἤρχισε νὰ ὁμιλῇ κατά τι ἀπρεπῶς κατ' αὐτῆς, ὁ πρωτοστάτωρ Σαιντομέριος σφοδρῶς ἐπέπληξε τὸν Κόμητα ἐνώπιον τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῶν δικαστῶν καὶ ὠνείδισεν αὐτῷ τὴν τόλμην ὁμιλοῦντος τοσοῦτον ὑβριστικῶς περὶ εὐγενοῦς δεσποίνης, ἠπείλησε δὲ τέλος αὐτὸν, ὅτι, ἐὰν ἐξηκολούθει ὁμιλῶν οὕτως, ἤθελε βαρέως τιμωρήσῃ τὴν θρασύτητα αὐτοῦ. Ἕνεκα τῆς ἐξάψεως ἀμφοτέρων τὸ πρᾶγμα ἤθελε προχωρήσῃ καὶ ἄχρι χειρῶν, ἀλλὰ, φοβηθεὶς ὁ Σαιντομέριος μήπως οὕτω χείρονα καταστήσῃ τὰ τῆς Κομήσσης, κατέσχεν ἑαυτὸν καὶ ἀνέλαβεν ἐν τοῖς λόγοις τὴν συνήθη ἠρεμίαν, ἀναβαλὼν εἰς χρόνον ἁρμοδιώτερον τὴν ἐκδίκησιν (1). Ἔν τινι δὲ τῶν ἑξῆς ἡμερῶν, ἐν ᾧ καὶ πάλιν ἠγόρευεν ἐν τῇ κούρτῃ ὁ Σαιντομέριος ὑπὲρ τῆς Κομήσσης, ἀντεῖπε πρὸς αὐτὸν καὶ συνηγόρησεν

(1) Liv. de la Conq. σ. 434—35.

ὑπὲρ τοῦ Ἰωάννου ὁ γνωστὸς φίλος τούτου καὶ ἱππότης Βιγκέντιος de Marais. Ἀλλ' ὑπεροπτικὸν ἔχων τὸ ἦθος καὶ οὐδεμίαν ἀντιλογίαν ἀνεχόμενος ὁ πρωτοστάτωρ τοσοῦτον ὠργίσθη τότε ἐπὶ τοῖς λόγοις τοῦ Βιγκεντίου, ὥστε πάντα ὅρον μετριότητος ὑπερβὰς ἐξέβαλεν ἐκ τῆς κούρτης τὸν ἀγορεύσαντα ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι αὐτὸς, ἁπλοῦς ἱππότης ὢν, παρανόμως ἐκάθητο δικαστὴς ἐν δίκῃ, ἐν ᾗ διεδικάζοντο οἱ ὁμότιμοι τῆς ἡγεμονίας, οἱ ἔχοντες δικαίωμα τοῦ ἐπιβάλλειν καὶ αὐτὴν τὴν θανατικὴν ποινὴν, οἷοι ἦσαν ὁ Κόμης τῆς Κεφαλληνίας καὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ πρώην ἡγεμόνος τῆς χώρας Βιλλαρδουίνου (1). Ἐπειδὴ δὲ ὁ Φίλιππος εἶδεν ὅτι οὐδεὶς ἐτόλμησε ν' ἀντείπῃ πρὸς ταῦτα καὶ ὅτι οὐδὲ αὐτὸς ὁ δικαζόμενος Κόμης ἀντέστη εἰς τὴν ἀτιμωτικὴν τοῦ Βιγκεντίου ἀποπομπὴν, συνετὸν ἔκρινε, πρὸς ὡριμωτέραν περὶ τοῦ πρακτέου σκέψιν, ν' ἀναβάλῃ εἰς τὴν αὔριον τὴν ἀναθεώρησιν τῆς δίκης· μετὰ δὲ τὴν διάλυσιν τῆς συνεδριάσεως οἱ τῆς Πελοποννήσου βαρόνοι ἐπέδειξαν τὴν πρὸς τὴν Κόμησσαν εὐμένειαν καὶ τὴν κατὰ τοῦ ἡγεμόνος ἀπέχθειαν αὐτῶν παραπέμψαντες ἔφιππον τὴν Μαργαρίταν μέχρι τῆς κατοικίας αὐτῆς (2). Ἀφ' οὗ ἡ Κόμησσα καὶ ὁ πρωτοστάτωρ ἀπῆλθον, ὁ Φίλιππος προσεκάλεσε τὸν Κόμητα Ἰωάννην καὶ τοὺς συνετωτέρους καὶ πιστοτέρους τῶν ἑαυτοῦ συμβούλων, ἵνα συσκεφθῶσιν ἀπὸ κοινοῦ περὶ τῆς προκειμένης δίκης καὶ τῆς διαγωγῆς τοῦ Σαιντομερίου. Τότε δὲ, ἐπειδή τινες τῶν βουλευομένων κατέκριναν μεγάλως τὴν πρᾶξιν τοῦ πρωτοστάτορος, καὶ τὴν ἀγερωχίαν αὐτοῦ παρέστησαν ὡς ὑπερβάλλουσαν καὶ ἀφόρητον, ὁ Φίλιππος, ὅστις πρὸ πολλοῦ ἐμνησικάκει κατὰ τοῦ Σαιντομερίου ἕνεκα πολλῶν καὶ ἄλλων ὕβρεων, ἀκούσας ταῦτα ἐξήχθη ἐξ ὀργῆς καὶ διώμοσεν ὅτι ἤθελε καταβάλῃ τοῦ πρωτοστάτορος τὴν ὑπε-

(1) Αὐτ. σ. 436.

(2) Lors amenerent le palefroy de la contesse; et lui aiderent li baron a monter, et puis l'acompaignerent jusques à son herberge. Αὐτ. σ. 437.

ροψίαν. Τότε ὁ μέγας κοντόσταυλος, ὁ ἐπίσκοπος Ὠλένης, ὁ λογοθέτης, καὶ πάντες οἱ λοιποὶ βουληφόροι ἄνδρες, ἰδόντες τὸν ἡγεμόνα σφοδρῶς ὠργισμένον, ἐφοβήθησαν μή, προϊόντος τοῦ πράγματος, ἡ χώρα ἤθελε περιπέσῃ εἰς συμφοράς. Ὅθεν ἐπεχείρησαν νὰ πραΰνωσι τὸν ἡγεμόνα καὶ ν' ἀποτρέψωσιν αὐτὸν τοῦ προτεθειμένου σκοποῦ, παριστάντες πρὸς τὸν Φίλιππον ὅτι, ἐὰν ὁ Σαιντομέριος ὡμίλει εὐτολμότερον, ἠδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο, διότι καὶ ἰσχυρότερος ἦτο καὶ εὐγενέστερος τῶν λοιπῶν τῆς ἡγεμονίας ἱπποτῶν, ὡς ἐξ αὐτοκρατόρων καὶ βασιλέων ἕλκων τὸ γένος, ἐὰν δὲ αὐτὸς ὥρμα κατὰ τοῦ πρωτοστάτορος, ἤθελεν ἐμβάλῃ τὴν χώραν εἰς μέγαν κίνδυνον καὶ διχόνοιαν, ἐπισύρων εἰς ἑαυτὸν ἅμα τὴν γενικὴν κατάκρισιν (1). Πεισθεὶς ἐκ τῶν λόγων τούτων ὁ Φίλιππος προὐτίμησε νὰ διαμείνῃ φίλος τοῦ Σαιντομερίου, παρεκάλεσε δὲ τοὺς συνελθόντας βαρόνους νὰ συμβουλεύσωσιν αὐτὸν τίνι τρόπῳ ἠδύνατο νὰ εἰρηνεύσῃ καὶ νὰ συμβιβάσῃ τὴν μητρυιὰν μετὰ τοῦ προγόνου, διότι ναὶ μὲν ὁ πρώην Κόμης Ῥιχάρδος, ὅτε συνῆψε γάμον μετὰ τῆς Μαργαρίτης ἐκληροδότησε πρὸς αὐτὴν πάντα τὰ ἑαυτοῦ κινητὰ κτήματα, ἀλλ' εἰς τὸν βαρὺν τοῦτον ὅρον συνῄνεσεν, ὡς γνωστόν, ἵνα τύχῃ ῥᾴδιον τοῦ σκοποῦ, ἐὰν δὲ ἡ Κόμησσα ἐλάμβανε πάντα τὰ τοῦ Ῥιχάρδου κινητὰ κτήματα, τιμώμενα ἑκατὸν χιλιάδων ὑπερπύρων καὶ ἐπέκεινα (2), κακῶς ἤθελον ἀποβῇ τὰ τοῦ Κόμητος. Πρὸς τοῦτον ἀπήντησαν οἱ βαρόνοι ὅτι ἄλλο συνδιαλλαγῆς μέσον δὲν ἔβλεπον, εἰμὴ νὰ πληρώσῃ ὁ Κόμης πρὸς τὴν μητρυιὰν τὸ ἀντίτιμον εἴκοσι χιλιάδων ὑπερπύρων καὶ ὅτι, τούτου γενομένου, ὤφειλον νὰ στέρξωσιν ἀμφότερα τὰ διαφερόμενα μέρη. Ἐπιδοκιμάσας τὴν συμβουλὴν ταύτην ὁ ἡγεμὼν μετεπέμψατο τὸν κύριον τῆς Βοστίτσης Οὔγον de Charpeigny καὶ τὸν Φρὰ Ἰωάννην de Nuef-Chastel, μέγαν κομμεντούρην τῶν

(1) Αὐτ. 437—38.
(2) Ὅρα σ. 173 τοῦ παρ. πον.

Ναϊτῶν, καὶ παρεκάλεσεν αὐτοὺς νὰ μεσολαβήσωσι πρὸς συνδιαλλαγὴν τῆς Μαργαρίτης μετὰ τοῦ Ἰωάννου, ὁμιλήσαντες περὶ τούτου πρὸς τὸν πρωτοστάτορα. Τοσαῦτα δὲ εἶπον καὶ ἔπραξαν, ὥςε κατώρθωσαν ἐπὶ τέλους νὰ συμβιβάσωσιν αὐτοὺς ἐφ' ὅρῳ νὰ πληρώσῃ ὁ Κόμης τὴν ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ τοῦ ἡγεμόνος συμβουλίῳ προταθεῖσαν ὑπό τινων βαρόνων ἀποζημίωσιν, καὶ οὕτως ἡ διαφορά, προσωρινῶς τοὐλάχιστον, κατεπαύθη (1).

Μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας ἀπαλλαγεὶς τῶν πεισματωδῶν τούτων ἐν δικαστηρίῳ ἀγώνων, ἐνεπλέχθη ἀμέσως ὁ Ἰωάννης εἰς ἀγῶνας ἄλλης φύσεως καὶ δεινοτέρους, προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ ὑπερτάτου κυριάρχου αὐτοῦ Καρόλου τοῦ Β' νὰ μεταλάβῃ τοῦ πολέμου, ὃν οὗτος ἐπεχείρησε κατὰ τῆς δεσποίνης Ἄννης, μὴ συναινεσάσης εἰς τὰς ἀδίκους ἀξιώσεις τοῦ φιλάρχου βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, ὅστις, ἐν ἥττονι λόγῳ τιθέμενος τήν τε δικαιοσύνην καὶ τὴν συγγένειαν, ἐζήτει πρὸ πολλοῦ ἀφορμήν, ἵνα ποιήσῃ τὴν δεσποτείαν τῆς Ἠπείρου λείαν καὶ ἅρπαγμα τῆς ἑαυτοῦ πλεονεξίας. Ἀλλὰ πρὸς σαφεστέραν τῶν ἀφηγουμένων κατάληψιν ἀναγκαῖόν ἐστι, πρὶν ἢ προβῶμεν ἐπὶ τὰ πρόσω, νὰ διέλθωμεν ὡς οἷόν τε διὰ βραχέων τὰ κυριωδέστατα καὶ στενῶς μετὰ τῆς ἡμετέρας ἀφηγήσεως συνδεόμενα συμβάντα, ἅτινα ἔλαβον χώραν ἐν τῇ δεσποτείᾳ τῆς Ἠπείρου χηρευσάσης τῆς δεσποίνης.

---

(1) Liv. Conq. σ. 453—54. Λίαν πιθανῶς ὁ μεταξὺ τῶν διαφερομένων μερῶν συμβιβασμὸς ὑπῆρξε προσωρινὸς καί, μὴ ἀποτίσαντος τοῦ Ἰωάννου τὴν ὁμολογηθεῖσαν ποσότητα, ἡ Κόμησσα Μαργαρίτα, ἀκύρους νομίσασα τοὺς συμβιβασμούς, προέτεινε καὶ πάλιν τὰς παλαιὰς αὐτῆς ἀξιώσεις ἐπὶ τῶν ἑκατὸν χιλιάδων ὑπερπύρων, ὅσου ἐτιμῶντο τὰ πρὸς αὐτὴν κληροδοτηθέντα κινητὰ κτήματα τοῦ Κόμητος Ῥιχάρδου. Τοὐλάχιςον ἐκ τοῦ καὶ ἀλλαχοῦ μνημονευθέντος γαμικοῦ συμβολαίου μεταξὺ Φερνάνδου τῆς Εὐβοσίας καὶ τῆς θυγατρὸς τῆς Μαργαρίτης Ἰσαβέλλης ἐξάγεται ὅτι ἡ Μαργαρίτα ἀπῄτει ἀκριβῶς τοσαύτην ποσότητα παρὰ τοῦ Κόμητος Κεφαλληνίας *ἕνεκα νομίμου αἰτίας*, καὶ ὅτι παρεχώρησε τῷ

Τὸν δεσπότην Νικηφόρον, σύζυγον τῆς Ἄννης, ἐκμετρήσαντα τὸ ζῆν κατὰ τὸ 1296 (1), διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θωμᾶς, τελευταῖος γόνος τῶν ἐν Ἠπείρῳ ἐκ τοῦ περιφανοῦς οἴκου τῶν Ἀγγέλων δεσποσάντων. Μόλις δὲ πενταετοῦς αὐτοῦ ὄντος, ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν διοίκησιν τῆς δεσποτείας ἡ χήρα τοῦ Νικηφόρου Ἄννα Παλαιολογίνα, γυνὴ φημιζομένη ὡς νουνεχὴς καὶ ἔμπειρος τῶν πραγμάτων, εἴπερ τις καὶ ἄλλη τῶν ἐν Ρωμανίᾳ (2). Ταύτης ἡ ἑτέρα τῶν θυγατέρων, ὀνόματι Θάμαρ, ἦλθεν εἰς γάμον, ὡς προείρηται, ζῶντος ἔτι τοῦ Νικηφόρου, μετὰ Φιλίππου τοῦ ἐκ Τάραντος, υἱοῦ τοῦ βασιλέως Καρόλου τοῦ Β', παρ' οὗ ἐν καιρῷ ἀνάγκης ἤλπιζεν ὁ δεσπότης ἐπικουρίαν καὶ βοήθειαν. Ἀλλ' οἱ γάμοι οὗτοι, ὑπὸ μόνου πολιτικοῦ συμφέροντος συναλλαχθέντες, δὲν ἐστέφθησαν καὶ ὑπὸ τῆς εὐτυχίας. Ἡ νεαρὰ Ἠπειρῶτις παρθένος, διασπασθεῖσα ἐκ τῆς πατρικῆς ἑστίας καὶ εἰς ξένην γῆν μεταβᾶσα, εὗρε μὲν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ταραντίνου ἡγεμόνος ἄπειρα πλούτη καὶ ὄντως βασιλικὴν μεγαλοπρέπειαν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ εὕρῃ καὶ τὴν

Φερνάνδῳ πάντα τὰ ἑαυτῆς δίκαια λόγῳ προικός. Quia predicta domina Margarita asseruit se debere recipere pro comitatu Chephalinie perperos 100000 ex legitima causa, dicta domina Margarita cessit eidem domino Ferrando infanti jura predicta ex causa dotis. Ἐκ τούτου τοῦ χωρίου τοῦ συμβολαίου, ὅπερ ἔλαθε τὰς ἐρεύνας τοῦ Λούντση, ἐξάγει ὁ Κ. Χιώτης (Ἱστ. Ἀπ. Β'. σ. 141) ὅτι οἱ Κόμητες Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου παρεῖχον τῷ ἡγεμόνι τῆς Ἀχαΐας ἐτησίαν πρόσοδον ἑκατὸν χιλιάδων ὑπερπύρων. Ἀλλὰ τοῦ λογίου ἀνδρὸς ἡ γνώμη φαίνεται ἡμῖν οὐχὶ πειστική, διότι ἐν τῷ παρατιθεμένῳ χωρίῳ οὔτε περὶ τέλους ἐτησίου γίνεται λόγος, οὔτε περὶ χρηματικοῦ ποσοῦ ὀφειλομένου πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ πρὸς μόνην τὴν Μαργαρίταν, καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ ὀφείλημα τοῦτο ἐστὶ τὸ αὐτό, ὅπερ διαμνημονεύεται καὶ ἐν τῷ Livre de la Conqueste.

(1) Ersch und Gruber, Encykl. κτλ. σ. 334, 356 καὶ 364.
(2) Liv. Con. σ. 454—55.

παντὸς πλούτου πολυτιμοτέραν ἠρεμίαν τῆς ψυχῆς. Ἐλπίσασα ὅτι ἤθελε διαφυλάττῃ τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων, λαβοῦσα περὶ τούτου ῥητὴν ὑπόσχεσιν παρὰ τοῦ μισαλλοδόξου Φιλίππου κατὰ τὴν τοῦ γάμου συνομολογίαν, ἠναγκάσθη τοὐναντίον ν' ἀπαρνηθῇ αὐτὴν καὶ ν' ἀσπασθῇ ἄκουσα τὰ δόγματα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας μετονομασθεῖσα Αἰκατερίνη (1). Ἐξ ἰδιοτελείας δὲ μόνης συνάψας ὁ Φίλιππος τὸν μετ' αὐτῆς γάμον, τοσούτῳ μᾶλλον ἐπηύξησε τὴν ἑαυτοῦ ὀλιγωρίαν πρὸς τὴν Θάμαρ, ὅσῳ καθ' ἑκάστην ἠλαττοῦντο αἱ πρώην μεγάλαι αὐτοῦ ἐλπίδες περὶ νέων ἐν Ἠπείρῳ κτήσεων· προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου αἱ ψυχαὶ τῶν συζύγων ἀπηλλοτριώθησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε περὶ τὸ 1304 ἦλθον εἰς φανερὰν πρὸς ἀλλήλους διάστασιν, ἐπιτείνασαν τὴν ἀποστροφὴν τοῦ Φιλίππου πρὸς τὴν Θάμαρ καὶ πρόξενον ἴσως γενομένην τοῦ μετ' ὀλίγα ἔτη προώρου αὐτῆς θανάτου.

Μετὰ τὴν αἰσχρὰν ταύτην πρὸς τὴν Θάμαρ διαγωγὴν τοῦ Ταραντίνου ἡγεμόνος, ἐψεύσθη ἡ Ἄννα τῶν ἐλπίδων, ἃς ζωηρὰς ἄλλοτε συνέλαβε, ποιήσασα τὴν ἐπιγαμβρείαν μετὰ τοῦ Φιλίππου, ἰσχυροῦ υἱοῦ ἰσχυροτέρου πατρός. Ἐλλόγως δὲ φοβουμένη ἕνεκα τῶν ὁσημέραι φιλικωτέρων σχέσεων τοῦ Φιλίππου μετὰ τῶν ἐν Ἠπείρῳ Ἀλβανῶν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δόγματος, μήπως σκευωρία τις ἐμηχανεύετο πρὸς ὑποσκέλισιν αὐτῆς τε καὶ τοῦ ἀνηλίκου Θωμᾶ, καὶ εἰσαγωγὴν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δόγματος εἰς τὴν Ἤπειρον (2), ἐξ ἀνάγκης ἀνεγνώρισε τὴν ἐπὶ τῆς Ἠπείρου ὑπερτάτην κυριαρχίαν τοῦ ὀρθοδόξου Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος καί, ἀσθενὴς οὖσα καὶ ἀπροστάτευτος, συνῆψε κατὰ τὸ 1304 φιλίαν καὶ συμμαχίαν μετὰ τῶν Παλαιολόγων, ἣν κατέστησεν ἔπειτα στενοτέραν, κατορθώσασα νὰ νυμφεύσῃ τὸν υἱὸν μετὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς ἡγεμονίδος Ἄννης, θυγατρὸς Μιχαὴλ τοῦ Θ', περὶ ἧς γενήσεται καὶ αὖθις λόγος

(1) Ersch und Gruber Encykl. κτλ. σ. 364.
(2) Αὐτόθ.

ἐν τῇ παρούσῃ διατριβῇ (1). Ἅμα δὲ ἀνηγγέλθη πρὸς τὸν Κάρολον αὕτη ἡ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν συνδεθεῖσα συμμαχία, βαρέως ἤνεγκε τὸ πρᾶγμα ὁ τὴν διαίρεσιν τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων πρὸ παντὸς ἄλλου θηρεύων πλεονέκτης ἐκεῖνος βασιλεύς, ἔπεμψε δὲ παραυτίκα πρέσβεις εἰς Ἄρταν (2), ἵνα παραπονεθῶσι πρὸς τὴν δέσποιναν περὶ τῆς μὴ ἀκριβοῦς ἐκπληρώσεως τῶν ὅρων, τῶν συντεθειμένων μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ μακαρίτου Νικηφόρου ἐν ἔτει 1294, ὅτε συνήφθη τῆς Θάμαρ ὁ γάμος, καθ' οὓς ὅρους Φίλιππος ὁ ἐκ Τάραντος εἶχε δῆθεν πρὸς τοῖς ἄλλοις δικαίωμα ἐπὶ τῆς κτήσεως τῆς δεσποτείας, καὶ πρὸς τοῦτον ὤφειλεν ὁ νέος Θωμᾶς νὰ ποιήσῃ ὅρκους ὑποτελείας, ἀναγνωρίζων αὐτὸν πάντοτε ὡς μόνον ἐπιδεσπότην (3). Εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Παλαιολόγων θαῤῥοῦσα μετὰ παῤῥησίας ἀπήντησεν ἡ δέσποινα, ὅτι ὁ υἱὸς αὐτῆς Θωμᾶς δὲν ἠδύνατο νὰ ποιήσῃ ὁρκωμοσίαν πίστεως πρὸς τὸν βασιλέα Κάρολον, διότι κατεῖχε χώραν ὑποτελῆ εἰς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντινουπόλεως, τοὐναντίον δὲ πράττων ἤθελε παραβῇ τὸν ὅρκον πρὸς τὸν φυσικὸν αὐτοῦ κύριον· διὸ μεγάλως ἐθαύμαζε πῶς ἀνὴρ εὐγενής, οἷος ἦν ὁ Κάρολος, εἶχε τοσοῦτον ἄδικον ἀπαίτησιν ἐπὶ τῆς δεσποτείας, ζῶντος τοῦ ἑαυτῆς υἱοῦ, ὅστις ἔμελλε κατὰ πᾶν δίκαιον νὰ ἦναι ὁ μόνος νόμιμος τῆς δεσποτείας κληρονόμος μετὰ τὸν πατέρα. Ἄλλως δὲ οὐδὲ πιστευτὴ ἐφαίνετο ἡ συνομολογία τοιούτων συνθηκῶν, ἐξ ὧν ἀπεκληροῦτο μὲν τῆς δεσποτείας ὁ υἱός, περιεβάλλετο δὲ δι' αὐτῆς ἡ θυγάτηρ, ἥτις ὤφειλε μᾶλλον ν' ἀρκεσθῇ εἰς ἣν ἔλαβε πλουσίαν προῖκα, ὅτ' ἐνυμφεύθη Φίλιππον τὸν ἐκ Τάραντος, δηλαδὴ τὰ τέσσαρα φρούρια καὶ ἐτήσιον εἰσόδημα 100,000 ὑπερπύρων. Τότε δὲ μόνον ἠδύναντο οἱ Ἀνδηγαυοὶ νὰ ἔχωσι δικαίας ἐπὶ τῆς Ἠπείρου ἀξιώσεις, ἐὰν ὁ Θωμᾶς ἀπέ-

---

(1) Παχυμέρης, Ε'. 30. Τόμ. Β'. σ. 450. Ἔκδ. Βόν. **Ptolemæus Lucensis, Historia ecclesiastica** παρὰ **Muratori** ΙΑ'. σ. 1227.

(2) **Liv. Conq.** σ. 454.

(3) Κατὰ τὸ **Livre de la Conqueste** (σ. 324), τοιάδε ἦσαν

θνησκεν ἄτεκνος· ἀλλὰ νῦν, οὐδόλως ἠδύνατο νὰ συναινέσῃ εἰς τὰς παραλόγους τοῦ βασιλέως ἀπαιτήσεις (1).

Ἀκούσας ὁ Κάρολος παρὰ τῶν ἀγγέλων τὴν εὔτολμον τῆς δεσποίνης ἀπάντησιν, ἐξήφθη ἐξ ἀρχῆς, ἀλλ' ἐπαραμύθησε τὸν χόλον, σκεπτόμενος ὅτι οὐχὶ δυσκόλως ἤθελε λάβῃ δίκας παρὰ χήρας γυναικὸς καὶ παιδὸς ἀνήλικος, καὶ ὅτι νέαν καὶ καλὴν ἐπαρχίαν ἤθελε μετ' ὀλίγον προσθέσῃ εἰς τὸ ἑαυτοῦ βασίλειον, τῇ ἐπικουρίᾳ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Μωρέως καὶ τοῦ Κόμητος τῆς Κεφαλληνίας (2). Τὸν πόλεμον ἔχων τότε πρῶτον αὐτοῦ μέλημα, ἀνέδειξεν ὁ Κάρολος παραυτίκα ἀρχιστράτηγον μὲν Προβιγκιανὸν ἱππότην ὀνομαζόμενον Ῥαϊμοῦνδον de Candolle (3), στρατηγὸν δὲ ἕτερον γάλλον ἱππότην ὀνόματι Ἰωάννην Maucevrier, καὶ δοὺς αὐτοῖς τριακοσίους πεζοὺς στρατιώτας καὶ διακοσίους ἱππεῖς ἐκέλευσε νὰ μεταβῶσιν ὅσον τάχιστα εἰς τὴν Ἤπειρον· συγχρόνως δ' ἐπέστειλεν εἰς Πελοπόννησον καὶ Κεφαλληνίαν, παραγγείλας πρὸς τὸν ἡγεμόνα Φίλιππον τὸν ἐκ Σαβαυδίας καὶ τὸν Κόμητα τῆς Κεφαλληνίας Ἰωάννην νὰ ἔλθωσι καὶ αὐτοὶ εἰς Ἤπειρον πανστρατιᾷ ἵνα ἀπὸ

αἱ μεταξὺ τοῦ Νικηφόρου καὶ τοῦ Καρόλου συντεθεῖσαι συμφωνίαι. Ὅτι, εἰ μὲν ὁ Θωμᾶς ἐτελεύτα, ἔμελλεν ὁ ἐκ Τάραντος ἡγεμὼν νὰ γίνῃ κύριος καὶ δεσπότης ἁπάσης τῆς δεσποτείας· εἰ δὲ ἔζη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικηφόρου καὶ περιήρχετο εἰς νόμιμον ἡλικίαν, ἔμελλε μὲν αὐτὸς νὰ λάβῃ τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' ὤφειλε ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπιδεσποτείαν τοῦ ἡγεμόνος Φιλίππου, ὀφείλοντος τότε νὰ περιορισθῇ εἰς ἣν ἔλαβε προῖκα καὶ εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἁγίου Δονάτου, ἢ ἅπασαν τὴν Βαγενετίαν μετὰ τῶν περιχώρων.

(1) Liv. Conq. σ. 455.

(2) Par l'aide dou prince de la Morée et dou conte de Cephalonie et de leur gent, legierement pourroit avoir cellui pays, le quel estoit un beaux royames (Liv. Conq. σ. 456).

(3) Reg. Ang. no. 151. (1305. F.) fol. 249; no. 165. (1306—7. D.) fol. 51 παρὰ Ersch und Gruber κτλ. σ. 364.

κοινοῦ συναγωνισθῶσι μετὰ τοῦ Ῥαϊμούνδου τὸν κατὰ τῆς δεσποίνης ἀγῶνα. Ἀναχθεὶς ὁ Ῥαϊμοῦνδος ἐκ Βρεντησίου κατὰ μῆνα Ἰούνιον τοῦ ἔτους 1304 (1) μετέβη εἰς Βόνιτσαν, πόλιν ἀνήκουσαν τῷ Ταραντίνῳ ἡγεμόνι, καὶ διέμεινεν ἐνταῦθα μέχρις οὗ ἦλθεν ὁ Κόμης Ἰωάννης, ὅστις, μείζονα λόγον ποιούμενος τῶν φεουδαλικῶν ἢ τῶν συγγενικῶν δεσμῶν, ἔλαβε τὰ ὅπλα ἵνα πολεμήσῃ τὴν πενθερὰν καὶ τὸν γυναικάδελφον. Μετ' αὐτοῦ δὲ διαπλεύσας τὸν κόλπον κατήχθη εἰς τὸν λιμένα τῆς Κοπρίνης, δύο καὶ τριάκοντα σταδίους ἀπὸ τῆς Ἄρτης ἀπέχοντα, εἰς ὃν μετ' ὀλίγον ἀφίκετο ὅ,τε ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου καὶ ὁ πρωτοστάτωρ Σαιντομέριος. Γενομένης δὲ τότε ἀριθμήσεως τῶν συνελθόντων πολεμιστῶν, εὑρέθη ὅτι ὁ μὲν Ῥαϊμοῦνδος εἶχεν ἑκατὸν εἴκοσιν ἱππεῖς, Ἕλλην δέ τις εὐπατρίδης ἐκ τῶν ἰθαγενῶν, καλούμενος Χωματιανός, ἐπίτροπος τοῦ ἐκ Τάραντος ἡγεμόνος ἐν τῇ δεσποτείᾳ, ὑπὲρ τοὺς διακοσίους, ὁ δὲ ἡγεμὼν μετὰ τοῦ πρωτοστάτορος ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους, καὶ ὁ Κόμης ὑπὲρ τοὺς ἑκατόν, ὥστε ἡ ὅλη στρατιὰ συνίστατο ἐξ ὀκτακοσίων ὡς ἔγγιστα ἱππέων. Οὗτοι πάντες ἀπελθόντες ἐκ τῆς Κοπρίνης ἐπορεύθησαν κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ περιώνυμον φρούριον τῆς Ἄρτης, ἀλλ' εὑρόντες τὴν πόλιν πάντη κενὴν πολιτῶν ἐστρατοπεδεύσαντο ἐν αὐτῇ καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ φρούριον, ὅπερ ἡ δέσποινα ἐπεσίτισε καὶ ἐξήρτυσε πᾶσι τοῖς ἀναγκαίοις πρὶν ἢ ἀποχωρήσῃ μετὰ τοῦ Θωμᾶ εἰς Ἰωάννινα (2). Ἀφ' οὗ ἐπὶ ἕνα περίπου μῆνα ἐ-

(1) Ἡ χρονολογία αὕτη πιστοῦται ἐκ τῶν ἐγγράφων (Αὐτ.). Ὁ δὲ χρονολογικὸς πίναξ ὁ ἐπισυνημμένος εἰς τὸ Livre de la Conqueste λέγει ἡμαρτημένως τάδε A mil trois cens trois ans, le mois de juing, deuxieme indicion, ala le prince de Savoye et li mareseal de la Morée au despotée, au comandement dou roy Charle, quant la guerre comença dou prince de Tharante contre la despine de l'Art et de son fil Thomas, qui lors porta primiers les armes. Liv. Conq. Tab. Chronol. σ. 472.

(2) Liv. Conq. σ. 457—58.

πολιόρκησαν οἱ Φράγκοι τὴν πόλιν, ἀπέστησαν τῆς πολιορκίας δι' ἀπορίαν ζωοτροφιῶν καὶ ἦλθον εἰς Σαλαγόραν, ἔνθα ὥρμουν τὰ σιταγωγὰ αὐτῶν πλοῖα. Ἐντεῦθεν δὲ πορισάμενοι πάντα τὰ ἀναγκαῖα ἤλασαν ὅσον τάχιστα εἰς Ῥωγοὺς, φρούριον τεσσαράκοντα σταδίους ἀπὸ τῆς Ἄρτης ἀπέχον. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα οὐ μικρὰς εὗρον τὰς δυσχερείας, διότι τὸ φρούριον, κείμενον ἐπὶ νησιδίου, σχηματιζομένου ὑπὸ ποταμοῦ, ὅστις εἰς δύο ῥεῖθρα διασχιζόμενος συνέβαλλε πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, οὐχὶ ῥᾳδίαν παρεῖχε τὴν πρόσοδον· ἠναγκάσθησαν δὲ νὰ κατασκηνώσωσι παρ' ἑνὶ τῶν βραχιόνων τοῦ ποταμοῦ ἐν τόπῳ τοσοῦτον ὑλώδει, ὥστε μετὰ βίας ἠδύναντο νὰ ὁδεύσωσι δι' αὐτοῦ. Κωλυόμενος δὲ ὁ Ῥαϊμοῦνδος νὰ μεταβῇ σὺν τοῖς στρατιώταις εἰς τὸν περίρρυτον λόφον, ἐφ' οὗ ἔκειτο τὸ φρούριον, διὰ τὸν λόγον ὅτι ὁ ποταμὸς δὲν ἦτο πεζῇ διαβατὸς, ἔζευξεν αὐτὸν διὰ γεφύρας, αὐτοσχεδίως κατασκευασθείσης ἔκ τινος τῶν πολλῶν τῆς ὕλης δρυῶν, καὶ δι' αὐτῆς ἐπέραίωσε τριακοσίους ἄνδρας, ἵνα πολιορκήσωσι τοὺς Ῥωγούς. Ἀλλ' οἱ περαιωθέντες στρατιῶται οὐδεμίαν ἐπίθεσιν φοβούμενοι ἐκ τοῦ ἑτέρου τοῦ ποταμοῦ βραχίονος, διότι καὶ τοῦτον ἐνόμιζον οὐχὶ πεζῇ διαβατὸν, ἀπερισκεπτότερον διεσπάρησαν μεταξὺ τῶν δένδρων τῶν πεφυτευμένων ἐν τῷ νησιδίῳ, καὶ ἐπὶ τέλους οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἀποκαμόντες ἐτράπησαν εἰς ὕπνον. Ἐν τοσούτῳ οἱ στρατιῶται τοῦ δεσπότου, οἵτινες ἐκαιροσκόπουν καὶ ἐκ παντὸς τρόπου ἐμηχανῶντο ὅπως βλάψωσι τοὺς Φράγκους, ἦλθον περὶ δείλην ὡς τριακόσιοι παρὰ τὸν βραχίονα τοῦ ποταμοῦ, τὸν προσκλύζοντα τοῦ φρουρίου τὸ ἕτερον μέρος, καὶ μαθόντες παρ' ἀγγέλων, κρυφίως ὑπὸ τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ πεμφθέντων, ὅτι οἱ Φράγκοι ἐκοιμῶντο ὑπὸ τὰ δένδρα καὶ ὅτι, ἐὰν αὐτοὶ διέβαινον ἐκεῖσε, ἤθελον φονεύσῃ αὐτοὺς ἀπόνως καὶ ἀκινδύνως, περαιωσάμενοι ὁρμητικῶς τὸν ποταμὸν, ἐπέπεσον ἐπὶ τῶν πολεμίων ἀπαρασκεύων, καὶ τοὺς μὲν ἀπέκτειναν, τοὺς δ' ἔτρεψαν εἰς φυγὴν, ἐξ ὧν τινες καὶ ἐπνίγησαν διακολυμβῶντες τὸν ποταμόν. Μετὰ τὴν εὐτυχῆ ταύτην ἐπιχείρησιν περιχαρεῖς καὶ νικηφόροι ἐπανῆλθον οἱ Ἕλληνες πρὸς τὸν δεσπότην Θω-

μᾶν, ὅστις περιέμενεν αὐτοὺς ἀνυπομόνως ἔν τινι εἰς ὄνομα τῆς ἐν Βλαχέρναις Θεοτόκου τιμωμένῃ μονῇ καί, μαθὼν παρ' αὐτῶν τὴν τῆς νίκης ἀγγελίαν, μεγάλως ἐχάρη ὁ γενναῖος ἡγεμών, ὅστις, μόλις δεκαπενταετὴς ὤν, ἔλαβε καὶ αὐτὸς τὰ ὅπλα ἵνα συμμετάσχῃ τῶν τοῦ πολέμου κινδύνων.

Τοὐναντίον δὲ ὁ ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου καὶ ὁ πρωτοστάτωρ, μὴ δυνηθέντες διὰ τὸ κώλυμα τοῦ ποταμοῦ νὰ παράσχωσι πρόχειρον βοήθειαν τοῖς ἰδίοις στρατιώταις, οὓς εἶδον ἐνώπιον ἑαυτῶν σφαττομένους, κατελήφθησαν ὑπὸ βαθυτάτης αἰσχύνης καὶ ὀργῆς, ἣν ἐξέχυσαν εἰς δριμείας μέμψεις κατὰ τοῦ Ῥαϊμούνδου καὶ ἔτι δριμυτέρας κατὰ τοῦ Κόμητος τῆς Κεφαλληνίας Ἰωάννου, ὅστις, καίτοι ἄριστα πάντων γινώσκων τῆς Ἠπείρου τὴν χώραν διὰ τὴν ἐκεῖ μακρὰν ἄλλοτε διαμονὴν αὐτοῦ, παρεσιώπησε παντάπασι τὸν κίνδυνον (1). Τῇ ὑστεραίᾳ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ πρωτοστάτορος σημανάσης τῆς σάλπιγγος τὴν ἀνάζευξιν, διότι συνετὸν ἐνόμισαν ν' ἀποχωρήσωσιν, ἐξῆλθον οἱ στρατιῶται ἐκ τοῦ δάσους καὶ ἔφθασαν τὸ ἑσπέρας εἰς Ἄρταν, ἣν ἐκ δευτέρου ἐπολιόρκησαν. Ἀλλὰ μετ' ἐπανειλημμένας ἐπὶ δέκα πέντε ἡμέρας ἀποπείρας ἵνα κυριεύσωσι τὸ φρούριον, εὑρόντες αὐτὸ δυσάλωτον καὶ μὴ δυνάμενοι μηδὲ αὐτοὺς τῆς χώρας τοὺς κατοίκους νὰ κακοποιήσωσι, διότι οὗτοι προλαβόντες ἔφυγον εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰ φρούρια, κομίσαντες τὰ ἑαυτῶν πάντα, ἔτι δὲ πιεζόμενοι ὑπὸ ἐνδείας σίτου καὶ φορβῆς, ἅτινα οὐχὶ ἀμαχητὶ καὶ ἄνευ μεγάλου κινδύνου ἠδύναντο νὰ προμηθευθῶσιν, ἀπεφάσισαν ν' ἀπέλθῃ ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια, ἐπειδὴ τὸ θέρος εἶχεν ἤδη παρέλθῃ, νὰ μείνῃ δὲ μόνος ὁ Ῥαϊμοῦνδος ἐν Ἠπείρῳ πρὸς ἄμυναν τῆς ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ ἐκ Τάραντος κατεχομένης αὐτόθι χώρας. Ταῦτα ἀποφασίσαντες ἀνέζευξαν· ἐν ᾧ δ' ἐπεχείρουν νὰ διαβῶσι τὸν Θύαμον (2), εὗρον τὸν δεσπότην κωλύοντα αὐτοὺς

(1) Αὐτ. σ. 458—60.

(2) Et ainxi come il partirent et venoient pour passer le Macri-Oros. Αὐτ. σ. 461.

τῆς διαβάσεως, ὅθεν ἠναγκάσθησαν νὰ διακόψωσιν ἣν πρότερον ἔλαβον ὁδὸν καὶ νὰ τραπῶσιν εἰς ἄλλην κατὰ τὴν ῥάχιν τοῦ ὄρους· μετὰ πολλὰς δὲ ταλαιπωρίας, ἃς ὑπέστησαν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καὶ μικράς τινας ἀψιμαχίας, ἃς συνῆψε πρὸς τὸν δεσπότην ὁ Κόμης Ἰωάννης, ὅστις εἵπετο οὐραγῶν, κατώρθωσαν ἐπὶ τέλους νὰ φθάσωσι τὸ Ἐπίκερας εἰς Βόνιτσαν. Τότε ὁ μὲν ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου καὶ ὁ πρωτοστάτωρ ἀπέπλευσαν ἀμελλητὶ εἰς Πελοπόννησον, ὁ δὲ Κόμης Ἰωάννης, διατρίψας ἐπὶ ἕνα ἔτι μῆνα ἐν Ἠπείρῳ παρὰ τῷ Ῥαϊμούνδῳ, ἐπανῆλθε καὶ αὐτὸς εἰς Κεφαλληνίαν κατὰ τὸν Ὀκτώβριον, οὐδὲν ἄλλο κομισάμενος εἰ μὴ τὴν αἰσχύνην τῶν κακῶς πεπραγμένων (1).

Μετ' οὐ πολὺ δὲ, λόγου διελθόντος ὅτι κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ ἐπομένου ἔτους (1305) ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Σαιντομέριος ἔμελλον κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Καρόλου νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν Ἤπειρον πανστρατιᾷ, ἵν' ἀναλάβωσι τὸν πρὸς τὸν δεσπότην ἀγῶνα καὶ ἀποπλύνωσι τὴν ἐκ τῆς προηγουμένης ἥττης ἀδοξίαν (2), θορυβηθεῖσα ἡ δέσποινα ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τούτῳ, διότι τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ Φράγκους ἐνόμιζε πολὺ φοβερωτέρους τῶν τῆς δύσεως, ὡς καλῶς γινώσκοντας τὴν φύσιν τῆς χώρας καὶ τὸν ἐν Ἑλλάδι τρόπον τοῦ πολεμεῖν, ἠθουλήθη νὰ προλάβῃ τὸ ἐπικείμενον κακὸν καὶ ἔπεμψεν εἰς Πελοπόννησον ἡγούμενον μονῆς τινὸς τῆς Ἠπείρου (3), παραγγείλας αὐτῷ ν' ἀποτρέψῃ τὸν Φίλιππον καὶ τὸν Σαιντομέριον τῆς παρασκευαζομένης, ὡς ἤδετο, στρατείας, δωρούμενος τῷ μὲν ἕξ, τῷ δὲ τέσσαρας χιλιάδας ὑπερπύρων. Ἥττονες τοῦ χρυσοῦ ὄντες οἱ δύο

---

(1) Et li contes de Cephalonie demora à la compagnie de monseignor Raimondas à la contrée de la Quello (?) entour un mois, et puis se parti et ala en Cephalonie. Αὐτ. σ. 462.

(2) Αὐτ. σ. 464.

(3) Si ordinerent un gentil home qui estoit abbé d'une abbéye que on dit la Starne (?) Αὐτ. σ. 464—65.

Φράγκοι πολεμισταὶ ἐπείσθησαν διὰ τῆς χρηματικῆς ταύτης προσφορᾶς καὶ ὑπεσχέθησαν πρὸς τὸν ἡγούμενον ὅτι οὔτε αὐτοὶ ἤθελον στρατεύσῃ κατὰ τῆς Ἠπείρου, οὔτε ἄλλως πως ἤθελον συνεργήσῃ πρὸς βλάβην τῆς δεσποτείας. Μετὰ δὲ τὴν ὁμολογίαν ταύτην σκεφθέντες τίνι τρόπῳ ἠδύναντο εὐπροφασίστως ν' ἀποποιηθῶσι τὴν στρατείαν, ἐάν ποτε ὁ βασιλεὺς ἐκέλευεν αὐτοῖς νὰ συνέλθωσι καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἤπειρον, οὐδὲν ἄλλο μέσον ἁρμοδιώτερον εὗρον εἰ μὴ νὰ συγκροτηθῇ κατὰ τὸ προσεχὲς ἔαρ σύνοδος πάντων τῶν βαρόνων ἐν Κορίνθῳ, ἵνα ἐν αὐτῇ δῆθεν ληφθῇ πρόνοια περὶ σπουδαίων τινῶν ἀναγκῶν τῆς ἡγεμονίας καὶ οὕτω προφασισθῶσιν εὐπροσώπως ἀδυναμίαν τοῦ στρατεῦσαι. Τὸ σχέδιον τοῦτο ἐγκρίνας ὁ ἡγεμὼν διέπεμψεν ἀγγέλους καὶ παρήγγειλε τῷ τε δουκὶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῷ τῆς Νάξου, τοῖς τριάρχοις Εὐβοίας, τῷ Κόμητι Κεφαλληνίας (1) καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς βαρόνοις καὶ ἱππόταις τῆς ἡγεμονίας νὰ συνέλθωσι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαΐου εἰς Κόρινθον, ὅπου ἔμελλε καὶ αὐτὸς νὰ παρευρεθῇ, διότι τάχα δέον ἦτο νὰ προνοήσωσιν ἐν γενικῇ συνόδῳ περὶ τῶν πραγμάτων τῆς ἡγεμονίας.

Ἐν ᾧ δὲ περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς μετὰ τὸ Πάσχα πάντες οἱ προσκληθέντες βαρόνοι παρεσκευάζοντο, ἵνα κατὰ τὴν συντεθειμένην ἡμέραν συνέλθωσιν εἰς Κόρινθον, ὁ Κόμης Ἰωάννης καὶ ὁ πρωτοστάτωρ Σαιντομέριος, καὶ πρότερον ἤδη ἐχθρικῶς πρὸς ἀλλήλους διακείμενοι, ἦλθον εἰς δεινὴν σύγκρουσιν, προκληθεῖσαν ὑπὸ βαρείας ὕβρεως, ἣν ἐποίησεν ὁ Σαιντομέριος πρὸς τὴν ἑαυτοῦ σύζυγον Γουϊλέλμαν, τὴν ἀδελφὴν τοῦ Κόμητος Ἰωάννου. Μὴ ὢν ἀδιάφορος Νικόλαος ὁ Σαιντομέριος πρὸς τὸ ἐξαίσιον κάλλος τῆς Γουϊλέλμας, καὶ ἐν ᾧ ἔζη ἔτι ὁ πρῶτος αὐτῆς ἀνὴρ Ἰωάννης ὁ Chau-

(1) Lors manda li princes au duc d' Athenes, au duc de Nixie, au marquis de la Bondonize, aux seignors de Negripont . . . Si manda auxi au conte Jehan de Cephalonie . . . que il deussent estre à cellui parlement. Αὐτ. σ. 465—66.

dron, μέγας κοντόσταυλος τῆς Ἀχαΐας, ἠγάγετο αὐτὴν δευτερόγαμον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρώτου συζύγου καὶ συνεβίωσε μετ' αὐτῆς ἐπὶ τρία ἔτη εἰρηνικῶς, ἀπολαύων ἀνενοχλήτως τῶν ἡδονῶν τοῦ συζυγικοῦ βίου (1). Ὕστερον δὲ εἴτε ὑπὸ ἀστασίας χαρακτῆρος, εἴτε δι' ἄλλους λόγους, τὸ πρὸς τὴν Γουϊλέλμαν φίλτρον τοῦ Σαιντομερίου οὐ μόνον ἀπεψύγη, ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ διελύθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὁ Σαιντομέριος, ὀλιγωρῶν τῆς ὡραίας συζύγου, ἤρχισε δημοσία νὰ προσφέρῃ τὴν ἑαυτοῦ θεραπείαν πρὸς τὴν Μαργαρίταν τὴν Κυρίαν τῆς Ἀκοβας, τὸ μὲν διδοὺς ἀφορμὴν καταλαλιᾶς τοῖς ψυθίροις τῆς χώρας, τὸ δὲ παρέχων λύπην ἀφόρητον τῇ Γουϊλέλμα, οὔσης τῆς Μαργαρίτης, ὡς εἴδομεν, χήρας τοῦ πατρὸς αὐτῆς Ῥιχάρδου (2). Τὴν ἀξιόμεμπτον τοῦ Νικολάου διαγωγὴν συνεῖδε μὲν ὁ Ἰωάννης, ἀλλὰ συνετώτερον ἔκρινε νὰ καταπέψῃ τὸν χόλον, ἐλπίζων ὅτι ὁ πρωτοστάτωρ ἤθελεν ἐπὶ τέλους σωφρονισθῇ. Ἀφ' οὗ ὅμως ὁ Νικόλαος, οὐδὲ τὴν παρουσίαν τῆς Μαργαρίτης ἀνεχόμενος ἔτι, αὐτὴν μὲν ἐνέκλεισεν ἐν φρουρίῳ πρὸς μεσημβρίαν τῆς Γασούνης κειμένῳ, ὅπερ ἐκαλεῖτο Ῥοβιάτα καὶ ἀνῆκε πρώην τῷ Chaudron, αὐτὸς δὲ διῆγε τὸν χρόνον τερπόμενος ἐν θήραις καὶ ἁλιείαις καὶ συνεχῶς ἐπισκεπτόμενος τὴν πεφιλημένην αὐτῷ Κυρίαν Μαργαρίταν (3), βαρέως τότε φέρων ὁ Κόμης Ἰωάννης τὴν ἀγενῆ τῆς ἀδελφῆς ἐγκατάλειψιν, ἀπέβαλε πᾶσαν προσποίησιν καί, μαθὼν ὅτι ὁ πρωτοςάτωρ πρὶν ἢ πορευθῇ εἰς Κόρινθον εἶχε μεταβῇ εἰς Ἀκοβαν, ἁρμοδίαν ἐνόμισε τὴν περίςασιν, ὅπως ἀπαλλάξῃ τὴν ἀδελφὴν ἐκ τῆς ὑπερορίας ἐν ᾗ διετέλει,

(1) Αὐτ. σ. 462.

(2) Ὁ ἀνώνυμος χρονογράφος τοῦ Liv. de la Con. μεγάλην δεικνύων μεροληψίαν ὑπὲρ τοῦ Σαιντομερίου δικαιολογεῖ τὴν σκανδαλώδη αὐτοῦ διαγωγὴν λέγων, ὅτι ἠθέλησεν οὕτω νὰ τιμωρήσῃ τὴν Γουϊλέλμαν, ἀφόρητον καταστᾶσαν ἕνεκα παραλόγου ζηλοτυπίας.

(3) Liv. Con. σ. 464.

καὶ ἀνέθηκε τὰ ἐπὶ τούτῳ πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Γουϊλέλμον (1). Προθύμως δὲ ἀναλαβὼν αὐτὸς τὴν ἐπιχείρησιν, ἦλθε νυκτὸς μετ' ἀνδρείων ὀπαδῶν εἰς Ρεβιάτα, ἥρπασε τὴν ἀδελφὴν καὶ ἤγαγεν αὐτὴν εἰς τὸν λιμένα τῆς Γλαρέντσης, ὅπου εὗρε κάτεργον τοῦ Κόμητος, περιμένον αὐτούς, εἰς ὃ ἐπιβάντες ἀπέπλευσαν παραυτίκα εἰς Κεφαλληνίαν.

Ὅτε δὲ ὁ Κόμης εἶδε τὴν πολυτλήμονα ἀδελφήν, ἐχάρη χαρὰν μεγάλην καὶ περιπαθῶς ἀσπασάμενος αὐτὴν εἶπεν, «Ὡραία μου ἀ»δελφή, χάριτας ὁμολογῶ τῷ Θεῷ, ὅτι ἀπέλυσά σε τῆς εἱρκτῆς, »ἐν ᾗ ὁ ἀνήρ σου κατεῖχέ σε, διότι μεταβαίνοντες εἰς Κόρινθον, ἔν»θα ὁ ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου καὶ ὁ δοὺξ τῶν Ἀθηνῶν καὶ πάν»τας οἱ εὐπατρίδας τῆς ἡγεμονίας θέλουσι συνέλθῃ, θέλομεν ὑπο»βάλῃ εἰς τὴν κρίσιν αὐτῶν τὴν σὴν διαγωγὴν καὶ τὴν τοῦ πρω»τοστάτορος, καί, ἐὰν σὺ πταίῃς, θέλεις δεχθῇ ὅ,τι ἂν διαιτήσω»σιν οἱ ἐκεῖ συνελθόντες βαρόνοι, εἰ δὲ μή, σὺ μὲν θέλεις δικαιω»θῇ καὶ κριθῇ ἐπαίνου ἀξία, ἐκεῖνος δὲ θέλει ὑποστῇ πᾶσαν μομ»φήν» (2).

Ἀφ' οὗ ὅμως Νικόλαος ὁ Σαιντομέριος ἔμαθεν ὅτι ἡ σύζυγος αὐτοῦ, ἁρπαγεῖσα ὑπὸ τοῦ Γουϊλέλμου, ἀπεκομίσθη εἰς Κεφαλληνίαν, ἐνεκότησε πρὸς τὴν ὕβριν καὶ ὠργίσθη ὅτι ἤθελε λάβῃ δίκας παρὰ τῆς Γουϊλέλμας καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς· ἀποχαιρετήσας δὲ τὴν Κυρίαν τῆς Ἄκοβας, παρ' ᾗ κατέλυε καθ' ὃν χρόνον ἔλαβε τὴν περὶ τῆς φυγῆς ἀγγελίαν, μετέβη εἰς Κόρινθον, ὅπου μετὰ τῶν ἄλλων προσκληθέντων βαρόνων ἦλθε μετ' οὐ πολὺ ἐκ Κεφαλληνίας καὶ ὁ Κόμης Ἰωάννης, ἄγων τὴν Κόμησσαν Μαρίαν καὶ τὰς δύο αὐτοῦ ἀδελφάς, τὴν πολυπαθῆ Γουϊλέλμαν καὶ τὴν σύζυγον

(1) Περὶ τούτου λέγει τὸ Liv. de la Conq. σ. 466, «qui adonc demouroit à la Palessien». Μήπως ἐστὶν αὐτὴ ἡ Παλικὴ τῆς Κεφαλληνίας;

(2) Αὐτ. σ. 467.

τοῦ κοντοσταύλου Ἐγγελβέρτου (1). Τίνα ἦσαν τὰ ἐν τῇ συνόδῳ κανονισθέντα, καὶ ἰδίᾳ τίνα ἔκβασιν ἔλαβεν ἡ τῆς Γουϊλέλμας πρὸς τὸν σύζυγον διαφορά, ἀγνοοῦμεν παντάπασι, διότι δυστυχῶς τὸ ἐν Βρυξέλλαις σωζόμενον γαλλικὸν ἀντίγραφον τοῦ Βιβλίου τῆς Κουγκέστας ἔχει διάλειμμα σελίδων τινῶν καὶ ὅπου ἔμελλον νὰ περιγραφῶσι τὰ τῆς συνόδου. Ἐκ τῶν τελευταίων ὅμως τεμαχίων, καὶ τούτων ἀτελῶν, τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος Βιβλίου ἐξάγεται ὅτι μετὰ τὴν σύνοδον ἐτελέσθη ἔφιππος διαδορατισμός, ὅ ἐστιν ἡ κατὰ τὴν γλῶσσαν τῆς τότε ἐποχῆς καλουμένη *Τζούστρα*, εἴκοσιν ὅλας ἡμέρας διαρκέσασα, καὶ ὅτι ὁ Κόμης τῆς Κεφαλληνίας Ἰωάννης ἀπέφυγε τὸν ἀγῶνα πρὸς Νικόλαον τὸν Σαιντομέριον, μεγάλως ποθοῦντα νὰ ἔλθῃ πρὸς αὐτὸν εἰς σύγκρουσιν (2).

Καίτοι λαβὼν ὁ Φίλιππος πολλὰς καὶ μεγάλας πίστεως καὶ ἀγάπης ὑποσχέσεις παρὰ τῶν συνελθόντων εἰς Κόρινθον βαρόνων (3), ἠναγκάσθη ὅμως κατὰ τὸν Νοέμβριον μῆνα τοῦ αὐτοῦ ἔτους ν' ἀπέλθῃ ἐκ Πελοποννήσου μετὰ τῆς συζύγου (4), ἀδυνάτου ἀποβαινούσης ἤδη τῆς περαιτέρω αὐτόθι διαμονῆς αὐτοῦ διά τε ἄλλους λόγους καὶ διότι ὁ ὁμώνυμος αὐτῷ Ταραντῖνος ἡγεμὼν πάντα λίθον ἐκίνει πρὸ πολλοῦ ἵνα μεταβάλῃ τὴν ἐπιδεσποτείαν τῆς Πελοποννήσου εἰς πραγματικὴν κυριαρχίαν. Τῆς ἀδίκου δὲ ταύτης ἐπιθυμίας ἔτυχεν ὁ σπουδάρχης υἱὸς τῇ πανηγύρῳ συμ-

(1) Si vint le prince à Corinte; et puis le conte Jehan de Cephalonie par mer, ou la contesse sa feme, la mareschalesse sa suer, et la contestablesse auxi (αὐτ. σ. 468).

(2) Liv. Con. σ. 470. Ὁ Νικόλαος ἐτελεύτησεν ἄπαις τῇ 30 Ἰανουαρίου 1344 (L. C. σ. 475), κατέλιπε δὲ πρὸς τὴν σύζυγον Γουϊλέλμαν ἐκ Κεφαλληνίας εἰς ἀντίφερνα τὸ τριτημόριον τῆς οὐσίας αὐτοῦ (Ersch und Gruber, κτλ. σ. 398).

(3) Αὐτ. σ. 468.

(4) Ersch und Gruber, Encykl. κτλ. σ. 366. Ὅρα καὶ Liv. de la Conq. σ. 473.

πράξει τοῦ οὐχ ἧττον σπουδαρχοῦντος πατρὸς, ὅστις προσκαλέσας Φίλιππον τὸν ἐκ Σαβαυδίας ἵνα καὶ αὖθις μεταλάβῃ τοῦ κατὰ τῆς δεσποίνης ἀγῶνος, καὶ μὴ εἰσακουσθεὶς, ἐχαρακτήρισε τὴν ἄρνησιν ταύτην ὡς παραβίασιν τῆς φεουδαλικῆς πίστεως, καὶ ἐκήρυξε τῇ 5 Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1306 ἔκπτωτον τῆς ἀρχῆς τὴν ἡγεμονίδα Ἰσαβέλλαν (1), ἀπαλλάξας τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ βαρόνους τῆς πρὸς αὐτὴν καὶ τὸν σύζυγον ὁρκισθείσης πίςεως καὶ κελεύσας νὰ ἀναγνωρίσωσι μόνον καὶ νόμιμον κύριον τὸν υἱὸν αὐτοῦ Φίλιππον τὸν ἐκ Τάραντος (2). Μετὰ τὴν ἑαυτῆς καθαίρεσιν ὀλίγα μόνον ἔτη ἐπέζησεν ἡ Ἰσαβέλλα, τελευτήσασα περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1311 (3).

(1) Αὐτόθ. καὶ Riccio, Gen. di Carlo I. d'Angiò, σ. 7, 8, 9, παρὰ Λούντσῃ, Con. Pol. σ. 69, ὅστις ἀποδίδωσι τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἀναγόρευσιν εἰς τὸ ἔτος 1305.

(2) Ἅμα ὁ Φίλιππος ἀνηγορεύθη παρὰ τοῦ βασιλέως Καρόλου ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου, ἐπιβὰς ἐπὶ στόλου, ἐκ τεσσάρων καὶ εἴκοσι κατέργων συνισταμένου, ὃν ὁ πατὴρ αὐτοῦ κατὰ τῆς Ἠπείρου κυρίως εἶχε παρασκευάσῃ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους, ἐτράπη παραυτίκα εἰς τὸ νεόκτητον κράτος, ἵνα λάβῃ τὴν κατοχὴν αὐτοῦ, ἧς καὶ ῥᾳδίως ἔτυχε, τῶν βαρόνων ἐχόντων πρόσφατον ἔτι τὴν μνήμην τῶν ἀφορήτων τοῦ πρώην ἡγεμόνος ἐκβιασμῶν. Διευθετήσας δὲ τὰ τῆς Πελοποννήσου καὶ τάξας φρουροὺς εἴς τινα τῶν φρουρίων, ὥρμησεν εἰς τὴν Ἤπειρον κατὰ τῆς δεσποίνης. Αὕτη δὲ, καί τοι ἀσθενὴς, γενναίως ἀνέλαβε καὶ αὖθις τὸν ἀγῶνα κατ' ἰσχυροῦ πολεμίου, ἀλλ' ἤθελε βεβαίως ὑποκύψῃ, ἐὰν μεγάλη ἐπιδημία, ἐνσκήψασα εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Φιλίππου, δὲν ἐματαίου καὶ πάλιν τὰ σχέδια τοῦ φιλοδόξου Ταραντίνου ἡγεμόνος. Ἕνεκα δὲ τῆς ἀπροόπτου περιστάσεως ταύτης οὐ μόνον ἄπρακτος ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Νεάπολιν ὁ Φίλιππος, ἀλλὰ καὶ κατάχρεως. Ἡ δὲ ταλαίπωρος Θάμαρ, ἡ μισητὴ αὐτῷ σύζυγος, περιῆλθεν εἰς τὴν σκληρὰν ἀνάγκην τοῦ ἀποτῖσαι μέρος τῶν ἐπὶ βλάβῃ τῆς τε ἰδίας αὐτῆς μητρὸς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ δανεισθέντων χρημάτων, ἐνεχυριάσασα ἀντὶ ἑκατὸν οὐγγιῶν χρυσοῦ πάντα τὰ τιμαλφῆ αὐτῆς κοσμήματα (Ersch und Gruber, κτλ. σ. 366—67).

(3) Ὁ Λούντσης ἱστορεῖ ὅτι ἡ Ἰσαβέλλα ἔμεινεν ἐν Πελοποννήσῳ μέχρι τοῦ ἔτους 1309, καθ' ἣν ἐποχὴν ἔλαβε παρὰ τοῦ βασι-

Κληρονόμος δὲ τοῦ τίτλου καὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τῆς Πελοποννήσου ἐγένετο ἡ Ματθίλδη, γεννηθεῖσα ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου τῆς Ἰσαβέλλης μετὰ Φλωρέντου τοῦ ἐξ Αὐνωνίας, χήρα δὲ οὖσα τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν Γουΐδωνος, τελευταίου γόνου τῶν de la Roche, ἀπαιδος τελευτήσαντος τῇ 5 Ὀκτωβρίου 1308 (1).

Τὴν κατὰ δίκαιον λόγον εἰς ἑαυτὴν ἀνήκουσαν ἡγεμονίαν τῆς Ἀχαΐας ἡ Ματθίλδη δὲν ἤθελεν ἀνακτήσῃ, ἐὰν Φίλιππος ὁ ἐκ Τάραντος δὲν ἠναγκάζετο νὰ συναινέσῃ εἰς τοῦτο ὑπὸ τῆς ἐλπίδος μείζονος κέρδους. Ὁ φιλόδοξος οὗτος καὶ πολυπράγμων ἡγεμὼν, χῆρος τῆς Θάμαρ γενόμενος (2), ἐπεδίωκε τὸν γάμον Αἰκατερίνης τῆς

λέως τῆς Νεαπόλεως Ροβέρτου τὴν ἄδειαν νὰ μεταβῇ εἰς Νεάπολιν, καὶ ὅτι μετὰ τῆς συζύγου ἀνεχώρησεν ἐκ Πελοποννήσου καὶ ὁ Φίλιππος, οὐδεμίαν ἄλλην ἔκτοτε λαβὼν φροντίδα εἰμὴ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἑαυτοῦ ἐξουσίαν ἐν Πεδεμοντίῳ (Cond. Pol. σ. 69). Ὅτι ὅμως ὁ Φίλιππος πολλῷ πρότερον μετέβη εἰς Πεδεμόντιον ἐξάγεται ἔκ τε τῶν ἐγγράφων καὶ ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος χωρίου τοῦ Liv. de la Con. (σ. 199 σημ. 4 τοῦ παρ. πον.). Προσθετέον δὲ ὅτι αὐτὸ τοῦτο βεβαιοῖ καὶ ὁ Buchon (Éclaircis. κτλ. σ. 234. Recher. Histor. Α'. σ. 470) καὶ ὁ Finlay (Med. Gr. σ. 253), καὶ ὁ Καθ. Χὸπφ (ὅρα προηγ. σημ.). Ὅτι δὲ πάλιν ἡ Ἰσαβέλλα, παρὰ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Λούντση, εἶχεν ἀπέλθῃ τῆς Πελοποννήσου πρὸ τοῦ ἔτους 1309 ἐξάγεται καὶ ἐξ ἐπισήμων ἐγγράφων, παραφερομένων ὑπὸ τοῦ Buchon ἐν τοῖς Éclaircissemens κτλ. σ. 234, πονήματι πολλάκις ἀπαντωμένῳ ἐν ταῖς παραπομπαῖς τοῦ Λούντση.

(1) Ὁ Λούντσης (Cond. Pol. σ. 69.) λέγει ὅτι Γουΐδων ὁ de la Roche κατέλιπε χήραν τὴν ἑαυτοῦ σύζυγον μόλις ὀκτωκαίδεκα ἔτη γεγονυῖαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ματθίλδη ἀναντιῤῥήτως ἐγεννήθη τῇ 30 Νοεμβρίου 1293 (Rech. Hist. Α'. σ. 388), ἕπεται ὅτι ἦτο ὀκτωκαιδεκέτις τῷ 1311, καὶ ὅτι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐτελεύτησεν ὁ de la Roche, ἐν ᾧ ἐξ ἐπισήμου ἐγγράφου τῶν Μοντείων ἀρχείων ἐξάγεται σαφῶς ὅτι ὁ θάνατος τοῦ de la Roche συνέβη τῷ 1308 (Rech. Hist. Α'. σ. 473).

(2) Ἐν ἔτει 1309 ἡ Θάμαρ κατηγορήθη ἀδίκως ἐπὶ μοιχείᾳ

Οὐαλεσίας (de Valois), ἐπιτίτλου αὐτοκρατείρας Κωνσταντινουπόλεως, ἐλπίζων οὕτω νὰ ἐκτελέσῃ εὐχερέστερον τὰ ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας κατακτητικὰ σχέδια τοῦ οἴκου τῶν Ἀνδηγαυῶν, ἀλλ' οὔσης τῆς Αἰκατερίνης ἐκ παιδικῆς ἡλικίας μεμνηστευμένης πρὸς Οὔγωνα τὸν δοῦκα τῆς Βουργουνδίας, ὁ πατὴρ αὐτῆς Κάρολος ὁ ἐκ Οὐαλεσίας, καί τοι μεγάλως ποθῶν τὴν ἐπιγαμβρείαν τοῦ Φιλίππου, δὲν ἠδύνατο ν' ἀπαλλαγῇ τῆς πρὸς τὸν Οὔγωνα δοθείσης ὑποσχέσεως. Ἐπὶ τέλους ὅμως μεσολαβήσαντος τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φιλίππου τοῦ Ὡραίου καὶ τοῦ Πάπα Κλήμεντος τοῦ Ε', οἵτινες περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ τοῦ ἐκ Τάραντος ἡγεμόνος, συνωμολογήθη τῇ 6 Ἀπριλίου 1313 συνθήκη, δι' ἧς ὁ μὲν δοὺξ τῆς Βουργουνδίας παρεχώρει τὴν ἑαυτοῦ μνηστὴν πρὸς Φίλιππον τὸν ἐκ Τάραντος, οὗτος δὲ εἰς ἀμοιβὴν περιέβαλε τὴν Ματθίλδην διὰ τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας ἐφ' ὅρῳ νὰ νυμφευθῇ τὸν ἀδελφὸν τοῦ δουκὸς Λουδοβίκον τὸν ἐκ Βουργουνδίας καὶ νὰ παραχωρήσῃ πρὸς αὐτὸν καὶ τοὺς ἐκ πλαγίου συγγενεῖς αὐτοῦ, ἂν οὗτος ἀπέθνησκεν ἄπαις, πάντα τὰ ἑαυτῆς δίκαια ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου, διαφυλάττουσα εἰς ἑαυτὴν μόνον τὴν ἰσόβιον τῆς ἡγεμονίας κτῆσιν (1). Τελεσθέντων δὲ τῶν

διαπραχθείσῃ ἀπόντος τοῦ συζύγου μετά τινος πλουσίου Κόμητος Νεαπολίτου ἐκ τῶν ἑαυτῆς αὐλικῶν, ὅστις ὑπερωρίσθη οὐχὶ ὡς ἀποδειχθεὶς ἔνοχος, ἀλλ' ἐπὶ ἁπλῇ ὑποψίᾳ. Ἡ δὲ πολυπαθὴς Θάμαρ ἐτελεύτησε μετ' οὐ πολύ, ἴσως μὴ ὑπομείνασα τὴν ἐκ τῆς κατηγορίας ἀδοξίαν (Ptolemaeus Lucensis, Hist. ecclesiast. παρὰ Muratori, ΙΑ'. σ. 1232. Ὅρα καὶ Ersch und Gruber κτλ. σ. 367). Ὁ δὲ Κ. Χιώτης (Σειρ. Ἱστ. Ἀπομ. Γ'. σ. 8.) συγχέας προφανῶς τὴν Θάμαρ μετὰ τῆς Ματθίλδης ἡγεμονίδος τῆς Πελοποννήσου, περὶ ἧς γενήσεται κατωτέρω λόγος, λέγει ὅτι ἡ Θάμαρ ἐνεκλείσθη καὶ ἀπέθανεν ἐν τῷ ἐν Νεαπόλει φρουρίῳ dell'Ovo.

(1) Τὰ κατὰ τὸν δεύτερον γάμον τῆς Ματθίλδης ἐκτίθησιν ἐν ἐκτάσει ὁ Buchon (Éclair. σ. 287 καὶ ἑξῆς) καὶ ὁ Finlay (Med. Greece. σ. 254). Ἀνακριβῶς δὲ λέγει ὁ Κ. Χιώτης (Ἱστ. Ἀπομ.

γάμων (1), ὁ Λουδοβίκος ἔπεμψε πληρεξουσίας εἰς Πελοπόννησον, ἵνα παραλάβωσιν ἀντ' αὐτοῦ καὶ τῆς συζύγου τὸ ὑπὸ τοῦ Ταραντίνου ἡγεμόνος ἀποδιδόμενον πριγκιπάτον τῆς Ἀχαΐας, ἐπιφυλαττόμενος νὰ μεταβῇ καὶ αὐτὸς ἐκεῖσε, ἅμα ἤθελε διατάξῃ τὰ οἴκοι (2). Ἀλλ' ἐν ᾧ ὁ Λουδοβίκος παρεσκευάζετο εἰς ἀναχώρησιν, Φερνάνδος, ὁ τριτότοκος υἱὸς Ἰακώβου τοῦ Α', βασιλέως τῆς Εὐβοσίας (Maiorca), ἀντιποιούμενος καὶ αὐτὸς τῆς ἡγεμονίας, προλαβὼν κα-

---

Β'. σ. 146), ὅτι ἡ Ματθίλδη μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρὸς αὐτῆς Ἰσαβέλλης «κατέσχεν ἀμέσως καὶ ἐκυριάρχησε δικαιωματικῶς παντὸς τοῦ Πριγγιπάτου τῆς Ἀχαΐας», διότι, ὡς εἴδομεν, καὶ πρὸ τοῦ θανάτου τῆς Ἰσαβέλλης καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς μέχρι τοῦ συνομολογηθέντος γάμου τῆς Ματθίλδης κατεῖχεν αὐθαιρέτως τὴν Πελοπόννησον Φίλιππος ὁ ἐκ Τάραντος, τοῦθ' ὅπερ ἐξάγεται καὶ ἐκ τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μωραίως,

Ὁ πρίγκιπας ὁ Τάραντος ἐκράτει τὸ ἡγονικόν της,
Τὸ πριγκιπάτον Ἀχαΐας μὲ τρόπον ἀδικίας.
(Βιβ. τ. Κουγ. στ. 5940—41).

Ὅτι δὲ ἡ Ματθίλδη ἀνέλαβε τὴν ἡγεμονίαν ἐν ἔτει 1304, ὡς βεβαιοῖ ὁ αὐτὸς Κ. Χιώτης (αὐτ.), εἶναι καὶ τοῦτο ἀνακριβές, διότι ἡ μήτηρ αὐτῆς Ἰσαβέλλα ἐτελεύτησε μόλις τῷ 1311, κατὰ δὲ τὸ 1304 διέτριβεν ἔτι ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἡγεμόνευεν αὐτῆς.

(1) Ἐν τῇ ἐπεξεργασθείσῃ μεταφράσει τοῦ ἑαυτοῦ πονήματος ἱστορεῖ ὁ Λαύντσης ὅτι ἡ Ματθίλδη ἦτο ἤδη σύζυγος τοῦ Λουδοβίκου ἐν ἔτει 1308 (Cond. Polit. σ. 70). Ὅτι δὲ ἡμαρτημένην παρεδέχθη ὁ σαφὸς ἀνὴρ χρονολογίαν, πρόχειρον παρέχει αὐτὸς τὴν ἀπόδειξιν, περιπίπτων εἰς προφανῆ ἀναχρονισμόν. Τῷόντι, ἐν ᾧ ἐν σελ. 70 ἡ Ματθίλδη φαίνεται, οὖσα ἐν ἔτει 1308 σύζυγος τοῦ Λουδοβίκου ἐν δευτερογαμίᾳ, ἐν τῇ ἀμέσως προηγουμένῃ σελίδι ἀναγινώσκεται ὅτι τῆς αὐτῆς Ματθίλδης ὁ πρῶτος γάμος ἐτελέσθη μετὰ τὸ ἔτος 1309.

(2) Vindrent li procureur dou prince Loys de Borgogne et requrent la princée d' Achaye pour lui et pour la princesse Mehault sa feme, que le prince de Tharante leur fist randre (Liv. Con. Table Chron. σ. 475).

τέπλευσε παρὰ τὴν Γλαρέντσαν καὶ ἐν βραχεῖ καθυπέταξε μέγα μέρος τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Πελοποννήσου, ἐμβαλὼν οὕτως εἰς δυσχερείας οὐχὶ μικρὰς τὸν νέον ἡγεμόνα Λουδοβίκον πρὶν ἢ ἐκεῖνος ἔτι καταλάβῃ τὸ κράτος.

Εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἡμετέρας ἀφηγήσεως περιελθόντες, δέον νὰ ἐξετάσωμεν ἐπὶ τίνι δικαίῳ ἐβάσιζεν ὁ Φερνάνδος τὰς ἀξιώσεις αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας, καὶ τίνι τρόπῳ ἡ ἱστορία ἐκείνου σχετίζεται μετὰ τῆς τῶν Κομήτων Κεφαλληνίας. Γνωστὸν ὅτι, ἀρχομένης τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος, τὸ Βυζαντινὸν κράτος οὐκ ὀλίγους ὑπέστη κινδύνους καὶ συμφορὰς ἐκ τῆς ἀφίξεως ξένης στρατιᾶς, συγκειμένης τὸ πλεῖστον μέρος ἐκ μισθωτῶν ἀνδρῶν Καταλωνίων καὶ ὀνομασθείσης διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν συγχρόνων *μεγάλης τῶν Κατελάνων συντροφίας* ἢ *Κουμπάνιας* (1). Αὕτη ἡ πολυθρύλητος ἀγέλη, ὑπὸ τῶν ἐν Σικελίᾳ Ἀραγωνίων βασιλέων συγκροτηθεῖσα, ἀφ' οὗ χρησίμως ὑπηρέτησεν αὐτοὺς κατὰ τὸν εἰ-

---

(1) Βιβλίον τῆς Κουγκέστ. στ. 5931—33, 5943, 5955 κτλ. Τῶν Καταλωνίων τὴν ἐπιδρομὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀφηγήθη μετὰ πολλῆς λεπτομερείας καὶ χάριτος Ραϊμοῦνδος ὁ Μουντάνερ, οὕτινος τὰ Χρονικὰ, μεγάλην ἔχοντα τὴν σπουδαιότητα, ὡς παραστάντος τοῦ συγγραφέως εἰς τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἱστορούμενα γεγενότα, μετέφρασεν ἐκ τῆς Καταλωνικῆς εἰς τὴν Γαλλικὴν ὁ **Buchon** (**Chroniques Etrangéres**, σελ. 217 καὶ ἑξῆς), εἰς τὴν Ἰταλικὴν Φίλιππος **Moisè** (ἐν Φλωρεντίᾳ, 1844) καὶ εἰς τὴν Γερμανικὴν ὁ **Lanz** (ἐν Λειψίᾳ, 1842). Ἐκ τῶν Βυζαντινῶν οἱ ἐκτενέστερον τὰ τῶν Καταλωνίων ἀφηγηθέντες εἰσὶν ὁ Γρηγορᾶς (Βιβ. Ζ'. Κεφ. 2, 3, 4) καὶ ὁ Παχυμέρης (Βιβ. ΙΑ'. Κεφ. 12 καὶ Βιβ. ΙΓ'). Τούτους δὲ παραβαλὼν πρὸς τὸν Καταλώνιον Χρονογράφον ὁ Ἱσπανὸς Φραγκίσκος ὁ Μογκάδας συνέγραψεν ἴδιον περὶ τῆς Καταλωνίου ἐκστρατείας πόνημα, πλείστου λόγου ἄξιον διά τε τὴν κομψότητα τοῦ ὕφους καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἱστορουμένων (**Franc. de Moncada, Expedicion de los Catalanes y Aragoneses contra Turcos y Griegos, Madrid, 1805**).

κοσαετῆ πόλεμον πρὸς τοὺς Ἀνδηγαυοὺς βασιλεῖς τῆς Νεαπόλεως, τὸν διαδεχθέντα τὸν αἱματηρὸν Σικελικὸν Ἑσπερινὸν, κατέστη λίαν ἐπίφοβος μετὰ τὴν εἰρήνην, διότι ἐκ φιλαρπάγων καὶ φιλοταράχων ἀνδρῶν συνισταμένη βαρέως ἔφερε τὴν ἀπραξίαν καὶ νέας ἐπεδίωκε ληστρικὰς ἐπιχειρήσεις (1).

Ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος, υἱὸς Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, ἰσχυρῶς ἐπιέζετο ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν πάσῃ τῇ Ἀσίᾳ πλημμυρησάντων, καὶ ταχείας ἐδεῖτο ἐπικουρίας, ὁ περιώνυμος ἀρχηγὸς τῶν Καταλωνίων στιφῶν Ῥογέριος ὁ δὲ Φλὼρ, δευτερότοκος υἱὸς Γερμανοῦ ἱερακαρίου ὀνόματι Ῥοβέρτου Blum, τὸ Γερμανικὸν αὐτοῦ ἐπώνυμον ἐκλατινίσαντος διὰ τοῦ de Flore (2), προσήνεγκε τήν τε ἑαυτοῦ καὶ τὴν τῶν συντρόφων ὑπηρεσίαν πρὸς τὸν Βυζαντινὸν αὐτοκράτορα, ταύτης δὲ δεκτῆς γενομένης ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1303 μετὰ στόλου ἓξ καὶ τριάκοντα νεῶν καὶ στρατοῦ ἑξακισχιλίων ἀνθρώπων, δι' ὧν οὐκ ὀλίγας ἤρατο νίκας κατὰ τῶν Τούρκων ἐν Ἀσίᾳ. Ὕστερον δὲ δολοφονηθέντος τοῦ Ῥογερίου, καὶ μεγάλης σφαγῆς γενομένης τῶν συντρόφων αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Ἀλανῶν στρατιωτῶν, οἱ Καταλώνιοι κατελήφθησαν ὑπὸ ὑπερβαλλούσης ὀργῆς καὶ, διαλύσαντες τοὺς

---

(1) Ὁ Κ. Σάθας (Χρόν. Γαλαξ. σελ. 69) περιγράφων τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Καταλωνίων λέγει ὅτι ὁ πόλεμος Καρόλου τοῦ Β', βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, πρὸς Φρειδερίκον τῆς Σικελίας, ὃν ἀκολουθῶν τὸν Γρηγορᾶν καὶ Παχυμέρην, ὀνομάζει Θεοδώρικον, κατέληξεν εἰς τὸν αἱματηρὸν Σικελικὸν ἑσπερινὸν, ἐν ᾧ τοὐναντίον ὁ Σικελικὸς ἑσπερινὸς προηγήθη καὶ ὑπῆρξεν αἰτία τοῦ εἰκοσαετοῦς πολέμου τῶν Ἀνδηγαυῶν πρὸς τοὺ Ἀραγωνίους βασιλεῖς (Finlay, Byz. and Greek. Emp. Τόμ. Β'. σ. 483. Buchon, Nouv. Rech. T. A'. σ. 363, καὶ τὸ ἄριστον σύγγραμμα τοῦ σοφωτάτου Σικελοῦ Amari, La guerra del Vespero Siciliano, Κεφ. ΙΘ'.).

(2) Finlay, αὐτ. σ. 484. Hopf. De Hist. Duc. Athen. fontibus, σ. 84.

ἄλλως ἀσθενεῖς αὐτῶν δεσμοὺς πρὸς τὸ Βυζαντινὸν κράτος, ὡρκίσθησαν νὰ ἐκδικηθῶσι, πανώλεθρον κηρύξαντες πόλεμον καθ' ἁπάσης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἀπίστευτοι καὶ ἀνεκδιήγητοί εἰσιν αἱ σκληρότητες, ἃς διέπραξεν ἀπὸ τοῦδε ἡ τῶν Καταλωνίων συντροφία. Ὁρμητήριον ἔχοντες τὰς ἐπαρχίας τοῦ Βοσπόρου ἐπέπιπτον οἱ Καταλώνιοι ἐπὶ τὰς γειτονευούσας χώρας καὶ μυρίας ἐξετέλουν βιαιοπραγίας, πυρπολοῦντες τὰς πόλεις, κατακόπτοντες τοὺς ἀγρούς, ζῶντας κατακαίοντες τοὺς κατοίκους, βιάζοντες τὰς γυναῖκας, καὶ αὐτὰ τὰ βρέφη ἀνασκολοπίζοντες. Οὔτε γῆν σπείροντες, οὔτε ἀγροὺς θερίζοντες ἐλάμβανον πάντα τὰ ἀναγκαῖα διὰ τοῦ ξίφους καί, ἐπὶ δύο ἔτη δῃοῦντες τὴν Θρᾴκην, κατέστησαν τὰς εὐφόρους αὐτῆς χώρας ἐρήμους. Τῆς φήμης τῶν Καταλωνίων διαδοθείσης εἰς τὴν Εὐρώπην, ὁ τῆς Σικελίας βασιλεὺς Φρειδερῖκος, ὅστις ἄλλοτε πάντα λίθον ἐκίνησεν ἵν' ἀπαλλαγῇ τῆς παρουσίας συμμάχων τοσοῦτον ἐπικινδύνων, προθύμως ἀνενέωσε τὰς μετ' αὐτῶν σχέσεις ἐπ' ἐλπίδι προσκτήσεως νέων κρατῶν ἐν Ἀνατολῇ, καὶ μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ῥογερίου προέτεινε πρὸς τὸν ἐν Σικελίᾳ διατρίβοντα Φερνάνδον τὸν ἐξ Εὐβοσίας ν' ἀναλάβῃ ἐν ὀνόματι αὐτοῦ τὴν ἡγεμονίαν τῶν ἐν Ἑλλάδι Καταλωνίων (1).

Ἀσμένως δεχθεὶς τὴν πρότασιν ὁ Φερνάνδος ἦλθεν εἰς Καλλίπολιν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1308, ἀλλὰ μὴ συναινούσης τῆς Συντροφίας ν' ἀναγνωρίσῃ αὐτὸν στρατηγόν, εἰμὴ ἐφ' ὅρῳ νὰ μείνῃ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας, ὁ Φερνάνδος μὴ βουλόμενος νὰ παραβῇ τὰς πρώην μετὰ τοῦ Φρειδερίκου γενομένας συνθήκας (2), ἐν αἷς σὺν τοῖς ἄλλοις ὑπισχνεῖτο νὰ ἔχῃ μέτρον τῶν ἑαυτοῦ πράξεων τὴν θέλησιν τοῦ Φρειδερίκου, ἀπεποιήθη τὴν ἀρχήν, καὶ ἀπέλιπε τὴν Καταλωνικὴν συντροφίαν, ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς Σικελίαν. Κατὰ δὲ τὸν πλοῦν προσορμισάμενος εἰς Εὔβοιαν, ὅπου

---

(1) Buchon, Nouv. Rech. Α'. σ. 365.
(2) Αὐτ. Β'. σ. 385. Chr. Etrang. σ. 457.

εἶχον νεωστὶ καταπλεύσῃ δέκα Ἐνετικὰ κάτεργα, ἐφ' ὧν ἐπέβαινεν ὁ Θεοβάλδος de Cepoy, στόλαρχος καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐξ Οὐαλεσίας Καρόλου, ἐπιτίτλου αὐτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀσπόνδου πολεμίου τῶν ἐν Σικελίᾳ Ἀραγωνίων βασιλέων, προδοσίᾳ συνελήφθη ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, κελευσθέντων ὑπὸ τοῦ Θεοβάλδου ἵνα ποιήσωσι τοῦτο, καὶ ἀπήχθη εἰς Θήβας πρὸς τὸν Δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν, ὅστις ἐνέκλεισεν αὐτὸν εἰς τὴν εἱρκτὴν τοῦ ἐν Θήβαις φρουρίου τοῦ Σαιντομερίου (1), ὅπου καὶ διέμεινεν ἕως οὗ ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος ἐπέταξε τὸν Δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν νὰ πέμψῃ αὐτὸν εἰς Νεάπολιν πρὸς τὸν βασιλέα Ῥοβέρτον. Ἓν ἔτος καὶ ἐπέκεινα διατελέσας ὁ Φερνάνδος αἰχμάλωτος ἐν Νεαπόλει ἀνέλαβε τὴν ἐλευθερίαν τῇ μεσολαβήσει τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας καὶ ἐπανῆλθεν οἴκαδε μετὰ πλείστης ἀγαλλιάσεως τῶν γονέων καὶ τῶν ὑπηκόων, οἵτινες περιπαθῶς ἠγάπων αὐτὸν (2). Φιλοπόλεμος δὲ καὶ φιλοκίνδυνος ὢν ἦλθεν ἐπίκουρος τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραγωνίας, καθ' ὃν χρόνον οὗτος συμμαχήσας μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Καστέλλης ἐπεχείρησε πόλεμον κατὰ τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ Σαρακηνῶν, καὶ ἠρίστευσε κατὰ τὸν ἀγῶνα φονεύσας τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως τῶν Γαδείρων (3). Ὀψιαίτερον δὲ, διαδοθείσης τῆς φήμης ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως ἔμελλε νὰ στρατεύσῃ κατὰ τῆς Σικελίας, ὁ Φερνάνδος ἦλθεν εἰς τὴν νῆσον ἐκείνην ἐπὶ κεφαλῆς πολυαρίθμου στρατοῦ, ἵνα βοηθήσῃ τὸν φίλον καὶ εὐεργέτην αὐτοῦ βασιλέα Φρειδερίκον, παρ' οὗ ἔλαβεν εἰς ἀμοιβὴν τὴν πόλιν Κατάνην ἐφ' ὅρου ζωῆς καὶ πολλὰ χρήματα (4), ἐπιδείξας καὶ ἐν Σικελίᾳ τὴν θαυμαστὴν αὐτοῦ ἀνδρίαν, ἧς ἕνεκα διεφημίσθη ὡς εἷς τῶν ἀλκιμωτέρων τῆς Εὐρώπης ἱπποτῶν. Ὀλίγον δὲ πρότερον τῶν συμβάντων τούτων ἡ περίφημος Καταλωνικὴ συντροφία, ἣν κατέλιπεν ὁ Φερ-

(1) Μουντάν. Κεφ. 235.
(2) Αὐτ. Κεφ. 238.
(3) Αὐτ. Κεφ. 246—47.
(4) Αὐτ. Κεφ. 257.

νάνδος ἐν Μακεδονίᾳ, νέας ἐπιδιώκουσα λείας καὶ κατακτήσεις, ἐξηκολούθησε τὴν ληστρικὴν αὐτῆς πορείαν μέχρι Θεσσαλίας, ἐκεῖθεν δὲ κατὰ πρόσκλησιν Οὐαλτερίου τοῦ ἐκ Βρένν ης, πρωτεξαδέλφου καὶ διαδόχου τοῦ πρώην Δουκὸς Γουΐδωνος, διαβᾶσα εἰς τὴν δουκίαν τῶν Ἀθηνῶν ἐμίσθωσεν ἑαυτὴν τῷ δουκὶ καὶ ἀπέκρουσε τὴν κατ' αὐτοῦ ἐκ συμφώνου γενομένην ἐπίθεσιν τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου, τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας καὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀλλὰ μετὰ τὴν νίκην, ἀπαιτούντων τῶν Καταλωνίων τὴν ἀπότισιν τοῦ συντεθειμένου μισθοῦ καὶ τὴν ἄδειαν τοῦ μεταβῆναι εἰς Πελοπόννησον, ὁ Οὐαλτέριος, μὴ ἔχων ἔτι ἀνάγκην τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν, ἦλθεν εἰς φανερὰν πρὸς αὐτοὺς ῥῆξιν καὶ συνάψας μάχην ἡττήθη παρὰ ταῖς ὄχθαις τοῦ Κηφισσοῦ, πεσὼν καὶ αὐτὸς ἐν τῷ ἀγῶνι μετ' ἄλλων πλείστων Γάλλων εὐπατριδῶν (1311) (1). Ἔκτοτε δὲ τὸ σμῆνος τῶν παραβόλων τυχοδιωκτῶν, τῶν συγκροτούντων τὴν Καταλωνικὴν συντροφίαν, κατέστη κύριον τῆς δουκίας τῶν Ἀθηνῶν, καὶ οἱ ἐν αὐτῇ ἀπολειφθέντες Γάλλοι ὑπέστησαν παρὰ τῶν νέων δεσποτῶν, τῶν Καταλωνίων, ὅσα δεινὰ καὶ οἱ προπάτορες αὐτῶν ἐπέβαλον πρότερον πρὸς τοὺς ἀθλίους Ἕλληνας ἐγχωρίους. Ἡ ἀπροσδόκητος δὲ αὕτη κατάκτησις τῶν Καταλωνίων, δι' ἧς ὁ οἶκος τῶν Ἀραγωνίων τῆς Σικελίας βασιλέων ἔλαβε τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἀττικῆς, ἐθορύβησε τοὺς Γάλλους τιμαριούχους τῆς Πελοποννήσου, νοήσαντας ὅτι πρὸς δεινοὺς ἀντιπάλους ἔμελλον ἀπὸ τοῦδε νὰ παλαίσωσι, μετεφύτευσε δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ παλαιὰ καὶ ἀδιάλλακτα μίση, ἅτινα κατεσπάραττον τοὺς δύο ἐχθρικοὺς οἴκους τῶν Ἀνδηγαυῶν καὶ Ἀραγωνίων, ἐκπροσωπουμένους ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Γάλλων καὶ τῶν ἐν τῇ δουκίᾳ τῶν Ἀθηνῶν Καταλωνίων.

Τὰ δυσμενῶς πρὸς ἄλληλα διακείμενα πνεύματα ἑκατέρων τῶν Φράγκων τούτων κατακτητῶν διέστησεν ἔτι μᾶλλον καὶ ἑτέ-

(1) Μουντ. Κεφ. 240. Giovanni Villani, Βιβ. Η', Κεφ. 50. Finlay, Med. Greece, σ. 176, Βιβλ. τ. Κουγκ. σ. 262.

ρα περίστασις, ἧς ἕνεκεν ἡ Πελοπόννησος ἐκινδύνευσε νὰ πέσῃ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν Ἱσπανοῦ ἡγεμόνος. Μετὰ τῆς Ἰσαβέλλης τὸν θάνατον, ὅστις, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, συνέβη περὶ τὰ τέλη τοῦ 1311, δηλαδὴ ἀκριβῶς ἐν ᾧ ἔτει καὶ οἱ Καταλώνιοι κατελάμβανον τὴν δουκίαν τῶν Ἀθηνῶν, ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς Μαργαρίτα, ἡ χήρα τοῦ πρώην Κόμητος τῆς Κεφαλληνίας Ῥιχάρδου, ἀντεποιήσατο τῆς ἡγεμονίας ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι δῆθεν ὁ πατὴρ αὐτῆς Γουλιέλμος ὁ Βιλλαρδουΐνος εἶχεν ὑποκαταστήσει κληρονόμον τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας τὴν Μαργαρίταν, ἐὰν ἡ Ἰσαβέλλα ἤθελε τυχὸν τελευτήσῃ ἄπαις ἀῤῥένων παίδων (1). Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ τότε κρατοῦντες τῆς Πελοποννήσου ἀπέβαλον τὰς παραλόγους τῆς Μαργαρίτης ἀξιώσεις, ἃς ἥκιστα διενοοῦντο νὰ ὑποστηρίξωσι καὶ οἱ Γάλλοι τῆς ἡγεμονίας τιμαριοῦχοι, ἐν οἷς ἄσπονδον ἐχθρὸν εἶχεν ἡ Μαργαρίτα τὸν ἑαυτῆς πρόγονον Ἰωάννην ἐκ Κεφαλληνίας, καλῶς ἐνόησεν ἐκείνη ὅτι δέον ἦτο νὰ στρέψῃ ἀλλαχόσε τὰ βλέμματα ἵνα τύχῃ τῆς ποθουμένης ἐπικουρίας. Διὸ, μαθοῦσα ὅτι ὁ γνωστὸς ἐν Ἑλλάδι Φερνάνδος διέτριβεν ἐν Σικελίᾳ ἄνυμφος, λυσιτελέστατον ἔκρινε νὰ ἐκδώσῃ αὐτῷ τὴν θυγατέρα Ἰσαβέλλαν, εὐλόγως νομίζουσα ὅτι οὕτως ἤθελεν ἐκεῖνος διεκδικήσῃ τὰ ἑαυτῆς δίκαια ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ δὲ τούτῳ ἔπεμψεν ἡ Μαργαρίτα προξενητῆρας εἰς Σικελίαν πρὸς τὸν Φερνάνδον, ὅστις ὑπεσχέθη νὰ συγκατανεύσῃ εἰς τὴν συναλλαγὴν τοῦ γάμου, ἐὰν τὴν Ἰσαβέλλαν, μεταβᾶσαν μετὰ τῆς μητρὸς εἰς Σικελίαν, ἤθελεν εὕρῃ τῆς ἑαυτοῦ ἀρεσκείας. Ταῦτ' ἀκούσασα ἡ Μαργαρίτα κατέλιπε τὴν Πελοπόννησον καὶ, λαμπρὰν ἀκολουθίαν ἔχουσα δεσποινῶν καὶ ἱπποτῶν, ἦλθε μετὰ τῆς θυγατρὸς εἰς Μεσσήνην, ἔνθα ἔτυχεν εὐμενεστάτης παρά τε τοῦ Φερνάνδου καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας δεξιώσεως.

Ἅμα δ Φερνάνδος εἶδε τὴν Ἰσαβέλλαν, ἥτις ἦτο, κατὰ τὸν φίλον αὐτῆς χρονογράφον Μουντάνερ (2), λευκὴ, ῥοδόχρους, εὐειδὴς

(1) Μουντάν. Κεφ. 262—63.
(2) Αὐτ. Κεφ. 263.

καὶ λίαν συνετὴ, ἂν καὶ νεωτάτη, ἐξεκαύθη ὑπὸ ἔρωτος τοσούτου δεινοῦ, ὥστε πρὸς οὐδὲν ἄλλο τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἀγαθῶν ἤθελεν ἀνταλλάξῃ τὴν νεάνιδα, καὶ κύριον αὐτοῦ μέλημα ὑπῆρξεν ἔκτοτε ἡ μετ' αὐτῆς συζυγία. Διὸ, γενομένου τοῦ προικοσυμφώνου (1) καὶ παραχωρησάσης τῆς Μαργαρίτης λόγῳ προικὸς πρὸς τὸν Φερνάνδον σὺν πολλοῖς ἄλλοις πάντα τὰ ἑαυτῆς δίκαια ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας, μετὰ μεγάλης πομπῆς καὶ ἐπισημότητος ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι τοῦ Φερνάνδου καὶ τῆς Ἰσαβέλλης, ἐν μηνὶ Φεβρουαρίῳ τοῦ 1314, πληρώσαντες χαρᾶς τὴν καρδίαν τοῦ τε βασιλέως καὶ πάντων τῶν Σικελῶν, προσδοκώντων ἐκ τοῦ γάμου τούτου τὴν ἐξουδένωσιν τῆς ἐν Ἑλλάδι τῶν Γάλλων κυριαρχίας.

Ἀφ' οὗ δὲ μετὰ τὰς διαδεχθείσας τοὺς γάμους πανηγυρικὰς ἑορτὰς ἔμεινεν ἡ Μαργαρίτα τέσσαρας ἔτι μῆνας παρὰ τοῖς νεονύμφοις ἐν Σικελίᾳ, ἐπανῆλθεν εἰς Πελοπόννησον περὶ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1314 ὑπερχαίρουσα διὰ τὸν εὐτυχῆ γάμον τῆς θυγατρὸς καὶ ἐλπίζουσα ὅτι τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀλκίμου γαμβροῦ ἤθελε λάβῃ ὅσον τάχιον τὴν κυριαρχίαν τῆς ἐπιζητουμένης ἡγεμονίας. Ἀλλ' οἱ ἐν Πελοποννήσῳ τιμαριοῦχοι, ἐκκλησιαστικοί τε καὶ λαϊκοὶ, μάλιστα δὲ

---

(1) Τὸ προικοσύμφωνον τοῦτο, περὶ οὗ καὶ πρότερον ἐποιήσαμεν μνείαν, ἐξεδόθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ d'Achery (Specilegium, Τόμ. 3. σ. 704), εἶτα δὲ ὑπὸ τοῦ Buchon ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ Μουντάνερ (σ. 508, Σημ. 1.), ἐν ταῖς Nouv. Rech. Τόμ. Β'. σ. 390, καὶ ἐν τῷ Livre de la Conq. (σ. 439, Σημ. 2). Ἀνώνυμός τις Καταλώνιος, ὅστις περιέγραψε λατινιστὶ μετὰ πολλῆς λεπτολογίας τὰ κατὰ τὸν Φερνάνδον, λέγει ὅτι δὲν προηγήθησαν τοῦ γάμου αἱ ὑπὸ τοῦ Μουντάνερος μνημονευθεῖσαι διαπραγματεύσεις, ἀλλ' ὅτι ὁ Φερνάνδος ἔλαβε σύζυγον τὴν Ἰσαβέλλαν, εὑρὼν αὐτὴν ἐγκαταλελειμμένην ἐν Σικελίᾳ. Τὸ σπουδαιότατον τοῦτο ἔγγραφον ἐξέδωκε τρὶς ὁ Buchon (Ducange, Hist. de Const. Β'. σ. 383. Μουντάνερ. σ. 518 καὶ Liv. de la Conq. σ. 442) καὶ οὐκ ὀλίγον ἐξ αὐτοῦ ὠφελήθη, ἀφηγούμενος τὰ τοῦ Φερνάνδου.

ὁ Κόμης τῆς Κεφαλληνίας, ὅστις διετέλει τότε πιθανῶς καὶ Βάϊλος τῆς Πελοποννήσου, ἐν ἀπουσίᾳ τῆς νομίμου ἡγεμονίδος Ματθίλδης (1), ὁ Ὠλένης Ἰάκωβος καὶ Νικόλαος ὁ Μαῦρος, μαθόντες ὅτι ἡ κυρία τῆς Ἀκοβας συνῆψεν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα μετὰ Φερνάνδου τοῦ ἐξ Εὐβοσίας, παρωργίσθησαν κατ' αὐτῆς, ἐπειδὴ οὐδόλως προῃροῦντο νὰ ὑποστηρίξωσι τὰς ἀντιποιήσεις Ἰσπανοῦ ἡγεμόνος, καὶ δικαίως ἐφοβοῦντο ὅτι ὁ σύνδεσμος οὗτος ἤθελεν ἐνισχύσῃ ἔτι μᾶλλον τοὺς ἰσχυροὺς αὐτῶν γείτονας, τοὺς Καταλωνίους. Ὅθεν συλλαβόντες οὗτοι τὴν Μαργαρίταν, ἅμα ἐπανελθοῦσαν εἰς Πελοπόννησον, ἐνέβαλον εἰς φυλακὴν καὶ ἐξύβρισαν παντοιοτρόπως, διαρπάσαντες τὰ κινητὰ αὐτῆς κτήματα καὶ δημεύσαντες τὸν πατρικὸν αὐτῆς κλῆρον, τὴν βαρονίαν τῆς Ἀκοβας (2). Εἰς μάτην ἀπῄτησε τὴν ἀπόδοσιν τῶν σφετερισθέντων κτη-

(1) Ὅτι ὁ Κόμης τῆς Κεφαλληνίας διετέλει τότε Βάϊλος τῆς Πελοποννήσου ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Κ. Finlay (Med. Greece σ. 255), ἐπειδὴ ὅμως ὁ σοφὸς ἀνὴρ εἰς οὐδεμίαν παραπέμπει περὶ τούτου μαρτυρίαν, κλίνομεν μᾶλλον νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὁ Κόμης Κεφαλληνίας δὲν ἦτο ὁ μόνος ἐπίτροπος τῆς ἡγεμονίδος κατὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτῆς, ἀλλ' ὅτι εἶχε καὶ ἄλλους συνεπιτρόπους, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐν τῇ ἑπομένῃ σημειώσει λατινικῆς μαρτυρίας.

(2) Domina eius (Helisabeth) mater fuit graviter oppressa per principissam de la Moreyhe et ejus gentes et procuratores, et specialiter per comitem de Xiphelonia et episcopum Oline et Nicolaum Mauro, qui dictam dominam matrem domine Helisabeth ceperunt et arrestatam tenuerunt et multis injuriis affecerunt. Et dicebant sibi: «He! dedisti filiam tuam Catalanis! Mala fortuna erit tibi, quia totam terram tuam perdes». Et de facto bona ipsius mobilia rapuerunt et terram suam, scilicet comitatum de Matha-Griffo occuparunt et occupatum tenuerunt. (Declaratio summaria super facto et morte domini infantis Ferrandi de Maiorica ἐν τῷ Χρον. τοῦ Μουντ. ἐκδ. Buchon. Σημ. 1. σ. 518 καὶ ἐν τῷ Liv. de la Conq. Σημ. 2. σ. 442. Ὅρα δὲ καὶ Eclaircissemens etc. σ. 267).

μάτων ὁ Φερνάνδος, εἰς μάτην δημοσίᾳ διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς γενομένης πρὸς τὴν ἑαυτοῦ πενθερὰν ὕβρεως. Οἱ βαρόνοι τῆς Πελοποννήσου ἐκώφευσαν εἰς πάντα ταῦτα καὶ ἡ ἑτέρα θυγάτηρ τοῦ τελευταίου τῶν Βιλλαρδουΐνων, ἡ πρώην Κόμησσα τῆς Κεφαλληνίας, εἰς ἐσχάτην δυστυχίαν καταστᾶσα, ἐτελεύτησεν ἐν εἱρκτῇ ἐν μηνὶ Μαρτίῳ τοῦ 1315 (1), σφαλεῖσα τῶν λαμπρῶν ἐλπίδων, αἵτινες προσεμειδίων αὐτῇ κατὰ τὴν πρό τινων μηνῶν ἄφιξιν αὐτῆς εἰς Πελοπόννησον.

Τὸν θάνατον τῆς Μαργαρίτης ἀπηγόρευσεν ὁ Φερνάνδος ν' ἀναγγείλωσι πρὸς τὴν Ἰσαβέλλαν, φοβούμενος μήπως ἡ θλιβερὰ ἀγγελία ἐπηρεάσῃ αὐτὴν ἐπίτοκον οὖσαν, περιέμενε δὲ ἀνυπομόνως ν' ἀπαλλαχθῇ ἡ Ἰσαβέλλα ἐκ τῶν κινδύνων τοῦ τοκετοῦ, ἵνα μεταβῇ ἀμέσως εἰς Πελοπόννησον ἐπὶ κεφαλῆς 500 ἱππέων καὶ πολυαρίθμων πεζῶν, οὓς εἶχεν ἤδη ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ςρατολογήσῃ, ἐπειγόμενος νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ὑβριστὰς καὶ νὰ ἐκπορθήσῃ τὴν Πελοπόννησον, ἐφ' ἧς εἶχεν ἕνεκα τῆς συζύγου κυριαρχικὰς ἀξιώσεις. Μετὰ τὴν τελευτὴν τῆς μητρὸς ὀλίγας μόνον ἑβδομάδας ἐπέζησεν ἡ Ἰσαβέλλα, διότι τεκοῦσα τὸν Ἀπρίλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους Ἰάκωβον τὸν Β', ὅστις ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος τῶν Βασιλέων τῆς Εὐβοσίας καὶ εἷς τῶν ἀτυχεστέρων ἡγεμόνων, κατελήφθη ὑπὸ δεινῆς νόσου καὶ ἐτελεύτησε τῇ 32 ἡμέρᾳ μετὰ τὸν τοκετὸν (2), κληρονόμον καταλιποῦσα τῆς τε βαρονίας τῆς Ἄκοβας καὶ πάντων τῶν ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἀχαΐας δικαίων αὐτῆς τὸν νεογέννητον Ἰάκωβον.

Ὁ πρόωρος θάνατος τῆς ἀτυχοῦς Ἰσαβέλλης δὲν ἀπέτρεψε τὸν Φερνάνδον τῆς προτεθειμένης ἐπιχειρήσεως, ἀλλ' ἐμπιστευθεὶς τὸ βρέφος, μόλις τὴν τεσσαρακοστὴν ἄγον ἡμέραν, πρὸς τὸν περίφημον χρονογράφον καὶ πολεμιστὴν Μουντάνερον, ἵνα ἐγχειρίσῃ αὐτὸ τῇ πρὸς πατρὸς μάμμῃ ἐν Καταλωνίᾳ, ἀπέπλευσεν ἐκ Σικελίας καὶ

---

(1) Μουντ. Κεφ. 264. Finlay, Med. Greece. σ. 255.
(2) Μουντ. Κεφ. 265.

περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουλίου (1) προσωρμίσατο παρὰ τὴν Γλαρέντσαν, ἐπιχειρήσας ν᾽ ἀποβιβάσῃ τὴν στρατιὰν ἐν ἀποστάσει δεκαέξ σταδίων ἀπὸ τῆς πόλεως, πλήρης θάῤῥους καὶ ἐλπίδος ἕνεκα τῆς ἐγνωσμένης ἐμπειρίας καὶ δεινότητος τῶν Καταλωνίων στρατιωτῶν. Τῶν πολεμίων τὴν ἀπόβασιν ἐπειράθησαν νὰ κωλύσωσι διακόσιοι ἄνδρες τῆς ἐν Γλαρέντσῃ γαλλικῆς φρουρᾶς, ἀλλά, μὴ δυνηθέντες ν᾽ ἀντισταθῶσιν εἰς τὴν ἀκατάβλητον ὁρμὴν τῶν Καταλωνίων, ἐτράπησαν εἰς φυγήν, καταδιωκόμενοι ὑπὸ τοῦ Φερνάνδου, ὅστις εἰσῆλθεν ἐπὶ τέλους νικητὴς εἰς τὴν πόλιν, ἀποσφάττων πάντας τοὺς ἀνθισταμένους ἕως οὗ οἱ πολῖται προσπεσόντες καὶ κλαίοντες ἐπεκαλέσθησαν τὸν ἔλεον αὐτοῦ.

Μετὰ τὴν λαμπρὰν δὲ ταύτην ἐπιτυχίαν, προσορμισθέντων τῶν κατέργων τοῦ Φερνάνδου εἰς τὸν λιμένα τῆς Γλαρέντης καὶ ἀποβιβασθείσης τῆς λοιπῆς στρατιᾶς, συνῆλθον πάντες οἱ πολῖται καὶ ὤμοσαν ὅρκον πίστεως πρὸς τὸν Φερνάνδον, ἀναγνωρίσαντες αὐτὸν ὡς μόνον ἡγεμόνα (2). Ὠφελούμενος οὗτος τότε ἐκ τοῦ τρόμου τοῦ διασπαρέντος ἐκ τῆς ἀπροσδοκήτου αὐτοῦ νίκης, ἔδραμεν ἀμελλητὶ εἰς Ποντικόκαστρον καὶ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἐξεπολιόρκησε τὸ παρὰ τῇ Γλαρέντσῃ κείμενον ὠχυρὸν καὶ ὡραῖον ἐκεῖνο φρούριον. Ἐκεῖθεν δὲ προελαύνων καθυπέταξεν ἐν βραχεῖ μέγα μέρος τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Πελοποννήσου, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Κόμης Κεφαλληνίας καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ὠλένης (3), καὶ Νικόλκος ὁ Μαῦρος,

---

(1) Eclaircis. σ. 251.
(2) Μουντ. Κεφ. 267.
(3) Ὤλενα ἐκαλεῖτο κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἡ ἀρχαία Ὤλενος, καὶ τὴν μεσαιωνικὴν ὀνομασίαν διατηρεῖ μέχρι τῆς σήμερον κώμη τις παρὰ τὸν Πύργον κειμένη (Ι. Ρ. Ραγκαβῆ, Ἑλληνικὰ Β΄. σ. 192)· λόγου δὲ ὄντος περὶ μεσαιωνικῶν γεγονότων δὲν ἐδιστάσαμεν νὰ παραδεχθῶμεν καὶ τὴν ἁρμόζουσαν τῇ ἐποχῇ ὀνομασίαν, οἷχ πολλαχοῦ ἀπαντᾶται καὶ ἐν τῷ Βιβλίῳ τῆς Κουγκέστας (σ. 514 καὶ 521).

βλέποντες τὴν θριαμβευτικὴν πορείαν τοῦ Φερνάνδου ἐταπεινώθησαν καὶ, παραβάντες τὴν πίςιν πρὸς τὴν νόμιμον ἡγεμονίδα Ματθίλδην, ὤμοσαν τῆς ὑποτελείας τὸν ὅρκον πρὸς τὸν νεήλυδα Φερνάνδον, ὅστις καὶ τούτους καὶ πλείστους ἄλλους, τὸ παράδειγμα αὐτῶν μιμηθέντας, ἐδέχθη λίαν ἐπιεικῶς καὶ φιλοφρόνως (1).

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Φερνάνδος καθίστη τὴν ἑαυτοῦ ἀρχὴν ἐν Πελοποννήσῳ, ἐλπίζων ν' ἀποδιώξῃ τοὺς Γάλλους καὶ νὰ συμπληρώσῃ μετ' οὐ πολὺ τὴν κατάκτησιν ἁπάσης τῆς χερσονήσου, ἣν δὲν ἐτόλμων νὰ διαφιλονεικήσωσιν αὐτῷ οἱ καταπεπληγμένοι βαρόνοι, Λουδοβίκος ὁ ἐκ Βουργουνδίας, σύζυγος, ὡς ἔφθημεν εἰπόντες, τῆς Ματθίλδης, θυγατρὸς τῆς Ἰσαβέλλης Βιλλαρδουΐνου, μεγάλας ποιησάμενος πολεμικὰς παρασκευὰς, ἀνεχώρει ἐκ Γαλλίας, πλείστους ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ στρατιώτας Γάλλους καὶ Βουργουνδίους, ἵνα λάβῃ τὴν κατοχὴν τῆς Πελοποννήσου, ἀνηκούσης αὐτῷ κατὰ δίκαιον λόγον ἕνεκα τῆς νεονύμφου Ματθίλδης, νομίμου κληρονόμου τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας. Τραπεὶς δὲ τὴν δι' Ἐνετίας ὁδὸν καὶ ποιήσας ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ προφυλακῆς χάριν τὴν ἑαυτοῦ διαθήκην τῇ 30 Νοεμβρίου 1315 (2), ἔφθασε μετὰ τῆς συζύγου εἰς Πελοπόννησον

---

(1) Expugnavit Clarentiam et alia loca plura, et obtinuit et triumphavit de injuriantibus: ita quod comes de Xiphelonia et episcopus Oline et Nichola Mauro humiliaverunt se sibi et feceruut sibi homagium; et ipse benigne recepit éos et fuit magnum convivium (Declarat. κτλ. Eclaircis. σ. 252).

(2) Eclaircis. σ. 249 καὶ 251.—Ὁ Ε. Λούντσης ἐν τῇ πλουτισθείσῃ καὶ ἐπεξεργασθείσῃ μεταφράσει τοῦ πονήματος αὐτοῦ ἱστορεῖ (σελ. 70), ὅτι Λουδοβίκος ὁ ἐκ Βουργουνδίας, μεταβαίνων μετὰ τῆς συζύγου εἰς Πελοπόννησον, ἐτελεύτησε τῷ 1308 ἐν Ἐνετίᾳ, καὶ εἰς ἀπόδειξιν τούτου παραπέμπει εἰς τὸν Δουκάγγιον (Hist. de Const. B. Z'. Κεφ. ΙΖ', σ. 256). Ἀλλ' ὁ σοφὸς ἐκεῖνος Γάλλος ἱστορικὸς λέγει ἁπλῶς τάδε, Il fit son testament auparavant que de s'embarquer, δηλ. ἐποίησε τὴν ἑαυτοῦ διαθή-

κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ ἐπομένου ἔτους, παραπεμπόμενος ὑπὸ πολλῶν ἐνετικῶν πλοίων, (1) δυσχεραινόντων καὶ αὐτῶν τῶν Ἐνετῶν ἐπὶ τῇ αὐξήσει τοῦ κράτους τῶν Καταλωνίων ἐν τῇ ἀνατολῇ.

Τὴν ἄφιξιν τοῦ Λουδοβίκου μαθόντες οἱ βαρόνοι τῆς Πελοποννήσου, οἵτινες περιέμενον τὴν ἁρμοδίαν περίστασιν, ἵν' ἀπαλλαγῶσι τοῦ ζυγοῦ ἡγεμόνος αὐτοκηρύκτου καὶ ἐχθρικῶς ἔχοντος πρὸς τὸ Γαλλικὸν ἔθνος, ἀπέστησαν ἀπ' αὐτοῦ καὶ ὑπετάγησαν ἐν τῷ ἅμα εἰς τὸν Λουδοβίκον, πρὸς ὃν κοινὰ εἶχον τὰ συμφέροντα καὶ τὰς ἐλπίδας (2), ἐκ πάντων δὲ τῶν τότε παρασχόντων ἀρωγὴν τῷ Λουδοβίκῳ μνημονεύεται ἰδίᾳ ὁ Κόμης τῆς Κεφαλληνίας Ἰωάννης, ὅστις μισῶν ἀδυσωπήτως τὸν Φερνάνδον, καὶ ὡς Καταλώνιον καὶ ὡς γαμβρὸν προσέτι τῆς μητρυιᾶς αὐτοῦ Μαργαρίτης, πᾶν κακὸν ἐμηχανᾶτο λάθρα τε καὶ δημοσίᾳ κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν Καταλωνίων (3).

Μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Λουδοβίκου ἡ κατάστασις τοῦ Φερνάνδου ὁσημέραι ἐδεινοῦτο, ἀλλά, καί τοι βλέπων ἑαυτὸν ἀπομονωθέντα τῶν ἐγχωρίων συμμάχων καὶ τὴν πτῶσιν αὐτοῦ ἐπικειμένην, ὁ ἰ-

---

κην πρὶν ἢ ἀποπλεύσῃ. Ἐκ τοῦ ὅτι δὲ ὁ Λουδοβίκος ἐποίησε τὴν ἑαυτοῦ διαθήκην ἐν Ἐνετίᾳ δὲν προκύπτει ὡς ἀναγκαία συνέπεια ὅτι καὶ ἐτελεύτησεν αὐτόθι. Τοὐναντίον μάλιστα ἐξάγεται πολλαχόθεν, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐν ταῖς παραπομπαῖς τοῦ Ε. Λούντση οὐχὶ σπανίως ἀπαντωμένων Eclaircissemens sur la Morée Française, ὅτι ὁ Λουδοβίκος, ἀφ' οὗ ἔμεινεν ἐπί τινα χρόνον ἐν Ἐνετίᾳ, ὅπου καὶ τὴν ἑαυτοῦ διαθήκην ἐποίησεν, ἀνεχώρησεν εἰς Πελοπόννησον, ἔνθα ἐτελεύτησεν, ἀφ' οὗ ἐνίκησε τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ Φερνάνδον.

(1) Ersch und Gruber, Encykl. κτλ. σ. 400.

(2) Abierunt retro ef fugerunt ad principissam (Declarat. κτλ. Eclairc. σ. 252).

(3) Comite prædicto sibi assistente et omne malum contra dominum infantem procurante, tam clam, quam aperte (Αὐτ.).

σχυρογνώμων Καταλώνιος οὐδὲ φωνὴν ἤκουε περὶ ἀποδόσεως τῆς σφετερισθείσης ὑφ' ἑαυτοῦ γῆς καὶ δεινῶς ἠπείλει τοὺς συμβουλεύοντας αὐτὸν περὶ τούτου. Τέλος μαθὼν ὅτι ὁ Λουδοβίκος ἤρχετο πανστρατιᾷ εἰς Γλαρένταν, ἵνα ἐκπορθήσῃ τὴν πόλιν, ἀντεπεξῆλθε καὶ αὐτὸς ἀνυπερθέτως ἐπὶ κεφαλῆς εὐαρίθμων καὶ διχονοούντων στρατιωτῶν καί, ἀφ' οὗ οἱ στρατοὶ τῶν διαγωνιζομένων πολεμίων ἦλθον εἰς ὄψιν ἀλλήλων, ἤρξαντο ἀψιμαχοῦντες κατὰ τὴν νύκτα τῆς 4 Ἰουλίου 1316 ἔν τινι δάσει κειμένῳ παρά τινα θέσιν *Ἕσπερον* καλουμένην. Τὴν ἐπιοῦσαν ἅμα ἡμέρᾳ ὁ Φερνάνδος ἐπέπεσε κατὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ ἐπερχομένου ἡγεμόνος (1), καὶ ἰδίως προσέβαλε τὰς τάξεις τοῦ Κόμητος Κεφαλληνίας, ὃν πρὸ πάντων ἀπηχθάνετο, ἰσχυρῶς ἀγωνισθεὶς πρὸς αὐτὸν (2). Ἡττηθέντος δὲ τοῦ στρατοῦ τοῦ Φερνάνδου καὶ τραπέντος εἰς φυγήν, οἱ ὀλίγοι μείναντες παρ' αὐτῷ πολεμισταὶ συνεβούλευον τὸν παράτολμον Καταλώνιον νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὥρμησαν κατ' αὐτοῦ οἱ πολέμιοι καὶ μόνος εὑρεθεὶς ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν συνελήφθη καὶ ἐκαρατομήθη (3).

Τῇ ὑστεραίᾳ κομῶν ἐπὶ τῇ νίκῃ Λουδοβίκος ὁ ἐκ Βουργουνδίας προσεπέλασεν εἰς τὰς πύλας τῆς Γλαρέντσης καὶ ἀγγέλων τοῖς φρουροῖς τοῦ ἄστεος τὸν θάνατον τοῦ Φερνάνδου, οὗτινος ἐπεδείκνυεν ἀλαζονικῶς τὴν κεφαλήν, ἐκέλευεν αὐτοὺς νὰ παραδοθῶσι. Τότε

(1) Ἐκ τοῦ Χρονολογικοῦ πίνακος, τοῦ ἐπισυνημμένου εἰς τὸ Liv. de la Conqueste ἐξάγεται ὅτι ἡ μάχη ἐγένετο ἐν τῷ πεδίῳ de Manoillade (σ. 475).

(2) Brocavit in exercitu principis et specialiter aggressus fuit aciem comitis, qui erat principalis hostis suus et raffrontavit eum fortiter (Declarat.).

(3) Et tunc dominus infans fuit afferatus et circumdatus et captus per inimicos suos et ibidem fuit decapitatus. Καὶ ἀλλαχοῦ Dominus infans vita functus est anno Domini 1316, quinta die Julii (Declarat.).

δὲ, εἴτε δώροις διαφθαρέντες, ὡς ἦτο ἡ κοινὴ δοξασία, εἴτε πεπεισμένοι ὄντες ὅτι ἀδύνατος ἦτο πᾶσα παραιτέρω ἀντίστασις, οἱ προὔχοντες τῶν Καταλωνίων ἐφάνησαν διατεθειμένοι εἰς παράδοσιν, ἀλλ', ἐν ᾧ ἐπραγματεύοντο περὶ τούτου μετὰ τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοῦ Κόμητος τῆς Κεφαλληνίας (1), ἡ ἄφιξις νέων στρατιωτῶν, πεμπομένων ὑπὸ τῆς βασιλίσσης τῆς Εὐβοΐας εἰς ἐπικουρίαν τοῦ Φερνάνδου, οὕτινος ἠγνόει τὸν θάνατον, ἀνεῤῥίπισε τὰς ἐλπίδας τῶν βαρέως φερόντων τὴν παράδοσιν καὶ παρώτρυνεν αὐτοὺς εἰς φανερὰν ἀποδοκιμασίαν τῶν περὶ εἰρήνης πραγματεύσεων. Τούτου ἕνεκα προσκληθεὶς ὁ Κόμης τῆς Κεφαλληνίας ὑπὸ τῶν ἐν τῇ πόλει ἀντιφρονούντων, ἵνα ἐκφοβήσῃ τοὺς στασιαστάς, ἦλθεν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἰδίου στρατοῦ καὶ ἐπανήγαγε τὴν ἡσυχίαν (2). Μετὰ ταῦτα γενομένων τῶν συμβιβασμῶν ὑπὸ δώδεκα αἱρεθέντων ἐπὶ τούτῳ Καταλωνίων, παρεδόθησαν τῷ Λουδοβίκῳ πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ Φερνάνδου πρώην κατεχόμενα φρούρια, ἐκτὸς τῆς Γλαρέντσης, ἣν διετέλεσαν κατέχοντες οἱ Καταλώνιοι μέχρις ἀποπερατώσεως τῶν ἰδίων ὑποθέσεων, τὸ δὲ σῶμα τοῦ ἀνδρείου καὶ παρατόλμου Φερνάνδου κηδεύσαντες οἱ πιστοὶ τῶν ἑαυτοῦ συστρατιωτῶν μετεκόμισαν εἰς τὴν πατρίαν γῆν, λαβόντες αὐτὸ ἴσως ἀκέφαλον, διότι, ὡς ἱστορεῖται, ὁ ἀπηνὴς Κόμης τῆς Κεφαλληνίας Ἰωάννης, μὴ καταπαύων τὸ ἀδιάλλακτον αὐτοῦ μῖσος κατὰ τοῦ Φερνάνδου καὶ μετὰ θάνατον, κατεῖχε καὶ ἐπεδείκνυε τὴν κεφαλὴν ἐκείνου ἐν τῷ ἰδίῳ δωματίῳ (3). Τοιοῦτον οἰκτρὸν τέλος ἔλαβεν ὁ Φερνάνδος, καὶ ἀτελεσφόρητος ἀπέβη ἡ πολύκροτος αὐτοῦ ἐκστρατεία, ἐξ ἧς

---

(1) Andreas (Guitier) fuit locutus cum comite et cum principe (Αὐτ.).

(2) Et Andreas vel sibi adhaerentes miserunt nuncium ad comitem de Xiphalonia, quod veniret cum suo exercitu ad terrendum istos......et dictus comes venit (Αὐτ.).

(3) Dictus comes in camera sua ostendit caput domini infantis dicto Berengario (Αὐτ.).

προσεδοκῶντο ἀποτελέσματα ἴσα, εἰ μὴ ἀνώτερα, τῆς πρώην τῶν Καταλωνίων εἰσβολῆς εἰς τὴν στερεὰν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ μικρὸν ἔμελλεν εἰς αὐτὸν νὰ ἐπιζήσῃ καὶ ὁ εὐτυχέστερος αὐτοῦ ἀντίπαλος Λουδοβίκος ὁ ἐκ Βουργουνδίας, διότι, ἐν ᾧ ἀφόβως ἦρχεν οὗτος τῆς Πελοποννήσου, αἴφνης ὑπὸ τοῦ θανάτου κατελήφθη καὶ ἐτελεύτησε τῇ 2 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους (1) (1316), πρὶν ἢ ἔτι παραδώσωσιν αὐτῷ τὴν Γλαρέντσαν οἱ περὶ τὸν Φερνάνδον. Ἐπειδὴ δὲ διῆλθε λόγος ὅτι ὁ Λουδοβίκος ἀπέθανε δηλητηριασθεὶς ὑπὸ τοῦ Κόμητος τῆς Κεφαλληνίας (2), Βουργούνδιοί τινες εἰς λόγους ἐλθόντες μετά τινων τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Φερνάνδου παρεκίνησαν αὐτοὺς νὰ λάβωσι ποινὰς παρὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ τοῦ τε Λουδοβίκου καὶ Φερνάνδου, ἀλλ' οὗτοι, ἐπὶ προφάσει τῶν πρώην γενομένων ὑπ' αὐτῶν ὅρκων περὶ τοῦ μὴ ἅπτεσθαι τῶν ὅπλων, ἐκώφευσαν εἰς τὰς προτροπὰς ταύτας, διὸ καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπέσυραν εἰς ἑαυτοὺς τῆς προδοσίας τὰς κατηγορίας (3). Ὡσανεὶ δὲ ὁ

---

(1) Κατὰ τὸν Χρονολογικὸν πίνακα τοῦ Liv. de la Conqueste ὁ θάνατος τοῦ Λουδοβίκου συνέβη ἐν ἔτει 1314 (σ. 477)· ἀλλ' ἡ χρονολογία τοῦ Liv. de la Con. πολλαχόθεν ἐλέγχεται ἡμαρτημένη, καὶ κατὰ δύο ἔτη ὑστεροῦσα τῆς ἀληθοῦς ἐποχῆς. Ὅρα καὶ Μουντ. Κεφ. 270.

(2) Prædictum comitem habebant suspectum de morte principis, quia dictum fuit quod fuerat potionatus (Αὐτ.). Ὅρα καὶ Éclaircissem. σ. 254. Ὁ δὲ Κ. Finlay (Med. Greece. σ. 256) ἀναφέρων τὴν περὶ τοῦ Κόμητος ὑποψίαν ἐπιπροστίθησιν ὅτι ἡ δηλητηρίασις ἦτο ἔθος κοινὸν ἐν τῷ οἴκῳ τῶν Κομήτων Κεφαλληνίας, ἀλλ' ἐξ ὅσων παρακατιόντες θέλομεν εἴπῃ, φαίνεται ὅτι κοινὴ ἐξ ἴσου ἦτο καὶ ἡ δολοφονία.

(3) Tractaverunt cum Ademario de Mosseto et aliis quod insurgerent contra comitem et vindicarent mortem D. infantis et principis (Declarat. etc.). Οὐδεὶς περὶ Φερνάνδου γίνεται λόγος ὑπὸ τοῦ Λούντση καὶ μόλις μνημονεύει αὐτὸν ὁ Κ. Χιώτης (Ἱστ. Ἀπομν. Β'. σ. 147), ἐν ᾧ, ὡς εἴδομεν, τὰ τοῦ Φερνάνδου

θάνατος ἐβούλετο ν' ἀναρπάσῃ πάντας συγχρόνως τοὺς πρωταγωνιστὰς τοῦ ἔναγχος ἐν Πελοποννήσῳ τελεσθέντος φονίου δράματος, κατέλυσε τὸν βίον κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος (1316), ἢ μικρὸν μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην (1) καὶ ὁ ἕτερος τοῦ Φερνάνδου ἀντίπαλος, ὁ Κόμης τῆς Κεφαλληνίας Ἰωάννης, οὗτινος οἱ ἀπόγονοι κληρονομήσαντες παρ' αὐτοῦ τὸν φιλόνεικον καὶ φιλάδικον χαρακτῆρα ἔμελλον νὰ καθαιρέσωσι τῆς ἀρχῆς τὸν τελευταῖον ἐξ Ἀγγέλων δεσπότην τῆς Ἠπείρου καὶ ν' ἀναβῶσιν αὐτοὶ ἐπὶ τοῦ σφετερισθέντος θρόνου.

Πόσοι ἦσαν οἱ παῖδες τοῦ Ἰωάννου, πῶς ἕκαστος αὐτῶν ἐκαλεῖτο, τί ἔπραξεν ἕκαστος ἰδίᾳ, πάντα ταῦτα ἦσαν ζητήματα, ὧν τὴν λύσιν ἀνεύρισκέ τις ἡμαρτημένην ἢ ἀνεπαρκῆ καὶ ἀμφίβολον ἐν τοῖς φιλοπονήμασι τῶν μέχρι τοῦδε περὶ τῶν Κομήτων Κεφαλληνίας συγγραψάντων. Ἕνεκεν ὅμως τῆς ἀκαμάτου τοῦ Καθ. Χὸπφ φιλοπονίας, οὐδεμίαν τῶν σκοτεινῶν ἐποχῶν τῆς ἐν Ἑλλάδι Φραγκοκρατίας καταλιπόντος ἀνεξέταστον, ἔχομεν νῦν βεβαιοτέρας καὶ πληρεστέρας περὶ τῶν Κομήτων Κεφαλληνίας γνώσεις, βασιζομένας ἐπὶ ἀγνώστων μέχρι τοῦδε ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Νεαπόλεως καὶ Ἐνετίας πρὸ πάντων σωζομένων ἐγγράφων.

Κατὰ τὰς δοθείσας λοιπὸν ὑπὸ τοῦ Καθ. Χὸπφ εἰδήσεις, ἐκ τοῦ

πολλὴν σχέσιν ἔχουσι πρὸς τὸν βίον τοῦ Κόμητος Ἰωάννου. Ἔστι δὲ τοῦτο ἔτι μᾶλλον ἀπορίας ἄξιον, διότι τὰ τοῦ Φερνάνδου ἀναγινώσκονται ἐν τῷ πολλάκις ὑπό τε τοῦ Λούντση καὶ Κ. Χιώτου ἀναφερομένῳ πονήματι τοῦ Buchon, Recherches et Materiaux pour servir à une histoire de la domination Française κτλ.

(1) Στέμμα τῶν Κομήτων ἐν τέλει, καὶ Ersch und Gruber, Encyk. κτλ. σ. 402 καὶ 421. Ὁ δὲ Λούντσης (Cond. Pol. σ. 64), βασιζόμενος ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ῥεμονδίνου (De Zacynthis antiq. κτλ. σ. 240), ἀναβιβάζει τὸν θάνατον εἰς τὸ ἔτος 1312. Τὸ αὐτὸ ἔπραξε κατ' ἀρχὰς καὶ ὁ Κ. Χιώτης (Ἱστ. Ἀπ. Β'. σ. 149), ἀλλ' ὕστερον (Σειρ. Ἱστ. Ἀπ. σ. 23), παρεδέχθη τὴν ὀρθὴν χρονολογίαν.

Κόμητος Ἰωάννου ἐγεννήθησαν τέσσαρα τέκνα, τρία μὲν ἄῤῥενα, ἓν δὲ θῆλυ, καλούμενα Νικόλαος, Ἰωάννης, Γουΐδων καὶ Μαργαρίτα (1). Ἐκ τούτων δὲ ὁ πρωτότοκος Νικόλαος, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ πέμπτος τῆς Κεφαλληνίας Κόμης, βουλόμενος ν' ἀποφασίσῃ τὴν ἀμφισβήτησιν, ἣν εἶχε ζῶν ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ἰωάννης πρὸς τὸν δεσπότην τῆς Ἠπείρου Θωμᾶν, ἀρνηθέντα νὰ ποιήσῃ τὴν σύζυγον τοῦ Ἰωάννου καὶ ἀδελφὴν αὐτοῦ Μαρίαν κοινωνὸν τοῦ πατρικοῦ κλήρου (2), ἐφόνευσε τὸν θεῖον ἰδιοχείρως ἐν ἔτει 1318 (3).

Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Θωμᾶ, ἀποθανόντος ἀτέκνου, ἡ δεσποτεία τῆς Ἠπείρου διεμελίσθη καὶ ἀφηρπάσθη· καὶ οἱ μὲν κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας τῶν Ἰωαννίνων, φοβούμενοι μήπως πέσωσιν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Φράγκων, ἢ ἄλλων τινῶν ἐπιποθούντων νὰ σφετερισθῶσι τὰ κερμάτια τοῦ διαλυθέντος ἠπειρωτικοῦ κράτους, αὐθορμήτως ὑπετάγησαν εἰς Ἀνδρόνικον τὸν πρεσβύτερον, δόντες περὶ τούτου τὰ πιστὰ πρὸς τὸν ἐκ Βελεγράδων ἐπίτηδες ἐλθόντα βασιλικὸν Τοποτηρητὴν τῆς πόλεως ἐκείνης Πιγκέρνην (Pincerna) Συργιάννην τὸν Παλαιολόγον (4)· τῶν λοιπῶν δὲ πό-

---

(1) Στέμμα τῶν Κομ. καὶ Ersch und Gruber, Encykl. κτλ. σ. 420—21.

(2) Remondin. De Zacyn. ant. σ. 341. Αἱ φιλικαὶ σχέσεις τοῦ οἴκου τῶν Οὐρσίνων πρὸς τοὺς δεσπότας τῆς Ἠπείρου ἔπαυσαν ἴσως ἀφ' ἧς στιγμῆς, ὡς ἔφθημεν εἰπόντες, ὁ Ἰωάννης ἦλθε κατ' ἐπιταγὴν τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως μετὰ Φιλίππου τοῦ ἐκ Σαβαυδίας εἰς τὴν Ἤπειρον, ἵνα πολεμήσῃ τὸν ὀρφανισθέντα τοῦ πατρὸς δεκαπενταετῆ Θωμᾶν.

(3) «Πεφόνευται δὲ πρὸς τοῦ ἀνεψιοῦ κόντου Κεφαλληνίας ὁ τῶν Αἰτωλῶν καὶ Ἀκαρνάνων δεσπότης» (Γρηγορ. Η'. 6). Ἡ τοῦ φόνου ἐποχὴ ὡρίσθη ὑπὸ τοῦ Δουκαγγίου (Hist. de Const. ΣΤ'. 27) καὶ ταύτην παρεδέχθησαν πάντες οἱ μετ' αὐτόν. Ἡ δὲ παρὰ Buchon (Éclaircis. κτλ. σ. 378) χρονολογία 1313 ἀντὶ τοῦ 1318 προῆλθε βεβαίως ἐκ τυπογραφικοῦ λάθους.

(4) Ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν Ἰωαννίνων μὴ στέργοντες νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς Φράγκον δυνάστην ὑπετάγησαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα

λεων τῆς δεσποτείας περιῆλθον αἱ πλεῖσται ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ δολοφόνου Κόμητος τῆς Κεφαλληνίας Νικολάου (1), ὅστις, νέαν προσθεὶς ἀνοσιουργίαν εἰς τὴν ἤδη διαπραχθεῖσαν, ἔγημε τὴν χήραν τοῦ δολοφονηθέντος θείου Ἄνναν Παλαιολογίναν (2)

Κωνσταντινουπόλεως ἐξάγεται ἐκ δύο χρυσοβούλλων Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου χρονολογουμένων τοῦ μὲν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1319, τοῦ δὲ ἀπὸ τοῦ 1321, καὶ δημοσιευθέντων κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Μουστοξύδου ἐν Ἑλληνομν. σ. 458 καὶ ἑξῆς καὶ 480 ἀ καὶ ἑξῆς, καὶ ἐκ τοῦ Συνοδικοῦ Σιγιλλίου τοῦ ἐκδοθέντος ἐπὶ πατριάρχου Ἰωάννου ΙΔ' τοῦ Καλέκα ἐν ἔτει 1337 καὶ δημοσιευθέντος ὑπὸ τοῦ Μικλόσικ καὶ Μυλλέρου (**Acta et diplomata Patriarcatus Constantinopolitani.** Τόμ. Α'. σ. 173), ἀλλ' ἀγνοοῦμεν τίνι ποτὲ λόγῳ ὅ,τε Μουστοξύδης καὶ ὁ Καθ. Μαυροφρύδης (Μνημοσύνη, Τεῦχος ΙΒ'. Σεπτ. 1852) ἐκ τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος δύο Χρυσοβούλλων ἐξάγουσιν ὅτι πάντες οἱ ὑπὸ τὸ κράτος ὄντες τοῦ Θωμᾶ, δηλ. καὶ Ἠπειρῶται καὶ Αἰτωλοὶ καὶ Ἀκαρνᾶνες, ὑπετάγησαν τῷ Ἀνδρονίκῳ, ἐν ᾧ περὶ μόνης τῆς ὑποταγῆς τῶν Ἰωαννιτῶν γίνεται μνεία ἐν τοῖς Χρυσοβούλλοις.

(1) **Finlay, Med. Greece.** σ. 149.

(2) «Τῷ βασιλεῖ Μιχαὴλ παῖδες ἐκ Μαρίας τῆς ἐξ Ἀρμενίων ἐληλυθυίας αὐτῷ γυναικὸς ἐγένοντο θήλεαι μὲν δύο, Ἄννα καὶ Θεοδώρα, ὧν ἡ μὲν Ἄννα ἀπιοῦσα συνεζύγη Θωμᾷ, τῷ Ἠπείρου καὶ Αἰτωλίας ἄρχοντι, ἣν ἔσχε μετὰ ταῦτα, φονεύσας Θωμᾶν, ὁ ἐκείνου ἀδελφιδοῦς κόντος» (Γρηγορ. Η'. 1.). Τὸν ἀθέμιτον τοῦτον γάμον τῆς Ἄννης ἀποσιωπᾷ παντάπασιν ὁ Καντακουζηνός, σεβόμενος ἴσως τὴν μνήμην τοῦ φίλου αὐτοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου, οὗτινος ἡ Ἄννα ἦτο ἀδελφή. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ δὶς ἀναφέρων τὴν δέσποιναν τῆς Ἠπείρου, πρῶτον μὲν λέγει ὀρθῶς περὶ αὐτῆς «Ὁ τοίνυν βασιλεὺς οὑτοσὶ Μιχαήλ, συμβασιλεύων Ἀνδρονίκῳ τῷ βασιλεῖ καὶ πατρί, καὶ παῖδας ἐσχηκὼς ἄῤῥενας δύο καὶ θυγατέρας τοσαύτας, τὴν μὲν ἑτέραν τῶν θυγατέρων τὴν Ἄνναν Θωμᾷ τῷ δεσπότῃ, τῷ τοῦ Νικηφόρου τοῦ δεσπότου παιδί, ἄρχοντι τῆς Ἀκαρνανίας πρὸς γάμον ἐξέδωκε» (Καντακουζ. Α'. 1.)· εἶτα δὲ παρακατιὼν προστιθέμενος τάδε «Ἐν τούτοις ὄντος αὐτοῦ (τοῦ Μιχαήλ), ἥκουσι κακῶν ἄγγελοι πρὸς αὐτόν, τὴν τῷ δεσπότῃ συν-

καὶ, ἐπὶ σκοπῷ νὰ καταστήσῃ ἑδραιοτέραν τὴν ἰδίαν ἀρχὴν ἐπὶ τῶν ἄρτι κακοκτήτων χωρῶν, ὤμοσεν ὅρκους ὑποτελείας τῷ ἐπὶ εὐλαβείᾳ γνωστῷ αὐτοκράτορι Κωνσταντινουπόλεως Ἀνδρονίκῳ, ὑφ' οὗ παραδόξως ἠξιώθη τῆς πλήρους ἀφέσεως τοῦ διαπραχθέντος ἐπὶ τοῦ Θωμᾶ στυγεροῦ κακουργήματος (1) καὶ ἐτιμή-

---

οικοῦσαν Θωμᾶ θυγατέρα αὐτοῦ λέγοντες τεθνηκέναι» (αὐτ.), περιπίπτει, ἑκὼν ἴσως, εἰς προφανῆ ἀναχρονισμὸν, διότι ὁ Θωμᾶς δὲν ἐπέζησε τῇ Ἄννῃ, ὡς ἐκ τοῦ ἀνωτέρω χωρίου ἠδύνατό τις νὰ ἐξάξῃ, ἀλλὰ τοὐναντίον, πολλῷ πρότερον ἀπέθανε, δολοφονηθεὶς, ὡς εἴδομεν, ὑπὸ τοῦ Κόμητος Νικολάου, ὅστις ἐγένετο τῆς Ἄννης ὁ δεύτερος σύζυγος.

(1) Περὶ τοῦ φονέως καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἄλλοι ἄλλως ἐδόξασαν ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε συγγραψάντων περὶ τῶν Κομήτων Κεφαλληνίας ἢ ἁπλῶς μνημονευσάντων τὸν στυγερὸν φόνον Θωμᾶ τοῦ δεσπότου. Ὁ πολὺς Δουκάγγιος (Hist. de Const. ΣΤ'. 27), βασιζόμενος ἐπί τινος ἐπιστολῆς τοῦ Πάπα Ἰωάννου τοῦ ΚΒ' (1. Epis. secr. 860), ἣν δυστυχῶς δὲν ἠδυνήθημεν νὰ πορισθῶμεν πρὸς ἀναγνωσιν, λέγει ὅτι ὁ φόνος διεπράχθη ὑπὸ τοῦ Κόμητος Ἰωάννου, δηλ. ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ καὶ οὐχὶ ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ φονευθέντος, τοῦθ' ὅπερ ἄντικρυς ἀντιβαίνει εἰς τὰς ἀνωτέρω μνημονευθείσας ῥητὰς τοῦ Γρηγορᾶ μαρτυρίας (Η'. 1 καὶ 6), διὸ βουλόμενος νὰ συμβιβάσῃ ταύτας ὁ Δουκάγγιος πρὸς τὴν τοῦ Πάπα Ἰωάννου εἰκάζει ὅτι ὁ φόνος διεπράχθη ἀπὸ κοινοῦ ὑπό τε τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ. Ὅτι φονεὺς τοῦ Θωμᾶ ὑπῆρξεν ὁ Ἰωάννης, μόνος παρεδέχθη ἐξ ὅσων γινώσκομεν ὁ Κ. Π. Ἀραβαντινὸς (Χρονογ. τῆς Ἠπείρου Τόμ. Α'. σ. 109), ὅστις δίδωσιν ἡμῖν καὶ τὴν σπουδαίαν μὲν, ἀλλ' ἀμαρτύρητον εἴδησιν, ὅτι ὁ Ἰωάννης ἠσπάσθη τὸ θρήσκευμα τῶν Ὀρθοδόξων, καὶ ὁ Πάπας Ἰωάννης ὁ ΚΒ' πάντα λίθον ἐκίνησεν, ἵνα ἐπαναγάγῃ αὐτὸν εἰς τοὺς κόλπους τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας. Μνείαν περὶ τοῦ λάθους τοῦ Δουκαγγίου βουλόμενος νὰ ποιήσῃ ὁ Κ. Χιώτης (Ἱστ. Ἀπομ. Τόμ. Β'. σ. 150 σημ. 47) περιπίπτει καὶ αὐτὸς εἰς λάθος, ἀποδοὺς εἰς τὸν Δουκάγγιον ὅσα οὗτος οὐδέποτε εἶπεν, ὅτι δηλ. ὁ φόνος διεπράχθη ὑπὸ τοῦ Κόμητος Ἰωάννου τοῦ Β', τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ δολοφόνου, ἐν ᾧ, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ὁ Δουκάγγιος λέγει σαφῶς ὅτι τὸν Θωμᾶν ἐφόνευσεν ὁ

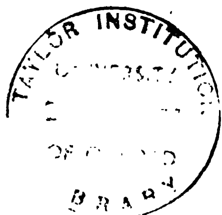
θη τῷ δεσποτικῷ ἀξιώματι διὰ τὴν πρόθυμον αὐτοῦ ὑποτα-

Κόμης Ἰωάννης ὁ Α′ μετὰ τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ. Ἀπορίας δὲ ἄξιον ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ ἀκριβὴς Le Beau, ἀναφέρων τοῦ φονέως τὸ ὄνομα, ἀντιφάσκει πρὸς ἑαυτὸν, διότι, ἐν ᾧ πρότερον (Hist. du Bas-Empire Βιβ. ΡΣΤ′. 43), μνείαν ποιούμενος τῆς συζύγου τοῦ Θωμᾶ Ἄννης Παλαιολογίνης, λίαν ὀρθῶς ἱστορεῖ ὅτι αὕτη μετὰ τὸν φόνον τοῦ δεσπότου ἐνυμφεύθη τὸν πρωτότοκον υἱὸν τοῦ Κόμητος Ἰωάννου τοῦ Α′, ἀνεψιὸν καὶ δολοφόνον τοῦ πρώτου αὐτῆς ἀνδρὸς, παρακατιὼν (αὐτ. Βιβ. ΡΘ′. 52), ἐκλαμβάνει ἀπροσέκτως Ἰωάννην τὸν Β′ ὡς φονέα τοῦ δεσπότου Θωμᾶ ἀντὶ τοῦ πρωτοτόκου ἀδελφοῦ. Ὁ Δουκάγγιος (Hist. de Const. ς′. 27), ὁ Ῥεμονδίνης (De Zacyn. antiq. σ. 240), ὁ Le Beau (Hist. du Bas-Emp. Βιβ. ΡΣΤ′. 43), ὁ Buchon (Éclaircissemens sur la Morée σ. 378 καὶ Recher. Histor Τόμ. Β′. σ. 481), ὁ Κ. Finlay (Mediev. Greece. σ. 149) καὶ ὁ Κ. Χιώτης (Ἱστ. Ἀπομ. σ. 148 καὶ 616) καλοῦσι τὸν πρωτότοκον υἱὸν τοῦ Ἰωάννου, ἤτοι κατὰ τοὺς πλείστους ἐξ αὐτῶν τὸν τοῦ θείου φονέα, Θωμᾶν· προῆλθε δὲ τὸ πλαστὸν ὄνομα τοῦτο ἔκ τινος ἡμαρτημένης γραφῆς τοῦ ὑφ' ἡμῶν ἀνωτέρω παρατεθέντος χωρίου Νικηφόρου τοῦ Γρηγορᾶ (Η′. 1), ὅπερ κακῶς πρότερον ἀναγινωσκόμενον «ἣν ἔσχε μετὰ ταῦτα φονεύσας *Θωμᾶς* ὁ ἐκείνου ἀδελφιδοῦς κόντος», διορθωτέον ἐνόμισεν ὁ τοῦ Γρηγορᾶ ἐκδότης Boivin καὶ ἔτρεψε τὸ *Θωμᾶς* εἰς *Θωμᾶν*, ὡς ὀρθῶς φέρουσι τὸ Παρισινὸν καὶ ὀττοβωνιανὸν ἀντίγραφον (Notae J. Boivin ad liv. VIII. σ. 767. Ἐκδ. Παρ.). Τὴν ὑπὸ τοῦ Boivin γενομένην διόρθωσιν πρῶτος παρεδέχθη ὁ μακαρίτης Μουστοξύδης, ὅστις ἐκ τοῦ διορθωθέντος χωρίου εἴκασεν εὐλόγως ὅτι πάντη πλαστόν ἐςι τοῦ Θωμᾶ τὸ ὄνομα καὶ ὅτι ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Κόμητος Ἰωάννου τοῦ Α′ μένει ἔτι ἀκατανόμαστος (Ἑλληνομ. σ. 349). Ὅτι δὲ ἡ γνώμη τοῦ Μουςοξύδου ἦτο, μέχρι τῆς ἐκδόσεως τῆς Συλλογῆς τοῦ Μικλόσικ καὶ Μυλλέρου, ἡ μόνη ὀρθὴ, ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος Συνοδικοῦ Σιγιλλίου, ἐν ᾧ ἀναγινώσκεται τὸ πρώην ἄγνωστον ὄνομα τοῦ δολοφόνου, καὶ ἐξ οὗ ἀναιροῦνται τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Κ. Χιώτου καὶ μάταιοι ἀποβαίνουσιν οἱ κόποι, οὓς ἐμόχθησεν ὁ λόγιος ἀνὴρ, φιλοτιμούμενος νὰ μὴ ἀφήσῃ ἀκατανόμαστον τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος τὸν Κόμητα καὶ ν' ἀποδείξῃ τὸν Μουστοξύδην ἀπατώμενον (Ἱς. Ἀπομν. σ. 150. σημ. 47). Ὁ μόνος,

γήν (1). Μέγα δὲ τότε φρονῶν ὁ Νικόλαος ἐπὶ τῇ λαμπρᾷ τῶν Παλαιολόγων κηδεστίᾳ καὶ κρίνων ἑαυτὸν ἤδη νόμιμον κληρονόμον καὶ διάδοχον τῶν ἐξ Ἀγγέλων ἐν Ἠπείρῳ δεσποτῶν, ἐξησθένισε τὴν προθυμίαν καὶ τὸν ζῆλον, ὃν ζωηρὸν ἔτρεφεν ἄλλοτε ὑπὲρ τοῦ ἐξ Ἀνδηγαυῶν οἴκου, οὗτινος ἦτο ὑποτελὴς ὡς Κόμης τῆς Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου καὶ ὁμότιμος τοῦ πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας, καὶ ἤρχισε νὰ συνάπτῃ

ὅστις ἠκολούθησε, καλῶς ποιῶν, τοῦ Μουστοξύδου τὴν γνώμην, ἐστὶν ὁ Λούντσης, ἀλλὰ καὶ οὗτος πάλιν, ἐν ᾧ παραδέχεται ὅτι φονεὺς τοῦ δεσπότου Θωμᾶ ἦτο ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Κόμητος Ἰωάννου τοῦ Α', ὅτι ὁ φονεὺς μένει ἔτι ἀκατονόμαστος, καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ ἐν ᾧ ἐπαναλαμβάνει ὅσ' ἀναγινώσκονται ἐν Ἑλληνομνήμονι (Πρβ. σ. 349 καὶ Good. Polit. σ. 64), λέγει ἀπροσέκτως ἐν σημειώσει ὅτι ἐκ τῶν πολλῶν ἀμφισβητουμένων διηγήσεων παρεδέχθη τὴν τοῦ Δουκαγγίου, ὅστις εἶπε πάντη διάφορα τῶν ὅσα ἔγραψεν ὁ Μουστοξύδης καὶ ἐπανέλαβεν ὁ Λούντσης. Τέλος δὲ ὁ πολυμαθὴς Κ. Σάθας, ἀναφέρων καὶ αὐτὸς τὸν φόνον τοῦ Θωμᾶ ἐν τοῖς προλεγομένοις τῆς ἀρίστης αὐτοῦ συλλογῆς τῶν Ἑλληνικῶν Ἀνεκδότων (Τόμ. Α'. σ. ε'.) ὀνομάζει τὸν δολοφόνον Ἰωάννην, εἶτα δὲ (να'.) διορθόνων ἑαυτὸν καλεῖ ἐκεῖνον Νικόλαον, ἀλλὰ κακῶς ἐξέλαβε τὸν δολοφόνον ὡς *θεῖον* τοῦ δολοφονηθέντος, καὶ, ἐν ᾧ σιωπηλῶς διορθόνει τὸ λάθος τοῦ ἐν σελ. να' ὀρθῶς ἱστορῶν ὅτι «ὁ δεσπόζων τῆς Ἠπείρου Θωμᾶς ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ *ἀνεψιοῦ του* κόμητος τῆς Κεφαλληνίας», ἐν τῇ ἀμέσως ἑπομένῃ σελίδι νβ' περιπίπτει πάλιν εἰς τὸ ἐν τῇ σελ. ε'. πρῶτον λάθος, λέγων ὅτι «ὁ δολοφόνος ἀνεγνωρίσθη κύριος τῆς ἐν Ἠπείρῳ αὐθεντείας τοῦ δολοφονηθέντος *ἀνεψιοῦ του*». Τὴν μακρὰν δὲ ταύτην περαίνοντες καὶ ἀτερπῆ σημείωσιν, προστίθεμεν ἀληθείας χάριν ὅτι ὁ πρῶτος, ὅστις ὠνόμασε διὰ τοῦ ἀληθοῦς αὐτοῦ ὀνόματος τὸν δολοφόνον Θωμᾶ τοῦ δεσπότου ἐστὶν ὁ ἀκάματος τοῦ μεσαιῶνος ἐρευνητὴς Κ. Χιώτης ἐν τῇ Σειρᾷ τῶν Ἱστορικῶν Ἀπομνημονευμάτων (σ. 23), λαβὼν τὴν περὶ τούτου εἴδησιν, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ παρὰ τοῦ Κ. Χόπφ.

(1) «Ὁ Κόντος Κὺρ Νικόλαος ἐκεῖνος, ὃς καὶ δεσποτικῷ ἔφθασε τιμηθῆναι ἀξιώματι» (Acta et Diplom. Α. σ. 171).

ἄξιος ἀπόγονος τῶν ῥᾳδιούργων καὶ παλιμβούλων αὐτοῦ προγόνων Οὐρσίνων. Αἰτία τῶν ἐμφυλίων τούτων ἐρίδων ὑπῆρξεν ὁ εἰς τὸν θρόνον τῶν Παλαιολόγων ἄδικος ἀναβιβασμὸς τοῦ Ματθαίου, διεγείρας τὸν φθόνον Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, νομίμου τοῦ θρόνου διαδόχου, ὅστις οὐδόλως ἠνείχετο ἄλλον συνάρχοντα. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ματθαῖος διέτριβε πανοικεὶ ἐν Γρατιανουπόλει, ἔχων καὶ ταύτην καὶ πάσας τὰς λοιπὰς τῆς Χαλκιδικῆς πόλεις, ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ἐςράτευσε κατ' ἐκείνου παρορμώμενος ὑπὸ τῶν φίλων, οἵτινες παρίστανον αὐτῷ ἀναγκαίαν καὶ ῥᾳδίαν ἅμα τὴν καταστολὴν τοσοῦτον φοβεροῦ ἀντιπάλου. Τοῦ Ματθαίου τὸν κίνδυνον ἀκούσας ὁ δεσπότης Νικηφόρος, ὅστις διέμενεν ἐν τῇ πόλει Αἴνῳ, συνετάχθη κατ' ἀρχὰς μετὰ τοῦ Ματθαίου, ἀδελφοῦ ὄντος τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Μαρίας, καὶ ὑπεσχέθη ὅτι προθύμως ἤθελεν ἀγωνισθῇ ὑπὲρ αὐτοῦ κατὰ παντὸς πολεμίου· ἀλλ' ὕστερον, καταπλεύσαντος εἰς Αἶνον τοῦ βασιλέως Ἰωάννου, αἴφνης ὁ Νικηφόρος ἀπεστάτησεν ἀπὸ τοῦ πολεμουμένου βασιλέως καὶ μετὰ βδελυρᾶς, εἰ καὶ μὴ πρωτακούστου προδοσίας, οὐ μόνον παρέδωκε τὴν Αἶνον τῷ Ἰωάννῃ, ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτοῦ συνεστράτευσε κατὰ τοῦ κηδεστοῦ καὶ εὐεργέτου (1). Ἐν τοσούτῳ δὲ ἡ μήτηρ τοῦ Νικηφόρου, ἡ ἀνδροκτόνος Ἄννα, κατορθώσασα πρὸ πολλοῦ νὰ διαφύγῃ ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Βυζαντινῶν καὶ νὰ τύχῃ ἐλευθερίας, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν τότε κατεχομένην ὑπὸ τῶν Σλάβων Ἤπειρον καί, ἀείποτε φίλαρχος οὖσα, αὐτὴ μὲν συνῆλθεν εἰς δεύτερον γάμον μετά τινος ἄρχοντος ἐκ τοῦ γένους τῶν Βουλγάρων, δεσπότου Κομνηνοῦ καλουμένου, (2) ὅστις ἦτο ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Βουλγαρίας Ἀλεξάνδρου καὶ ἦρχε

(1) Αὐτ. 42.

(2) Κατὰ τὸν Κ. Χὸπφ (Ersch und Gruber, Encyckl. κτλ. σ. 446) ὁ Βούλγαρος οὗτος, ὅστις ἦτο ἀδελφὸς τῆς Ἑλένης, συζύγου τοῦ Δουσκιάνου, ἐκαλεῖτο Ἰωάννης Ἀσάνης. Ἀλλὰ νομίζομεν ὅτι ὁ σοφὸς ἀνὴρ συγχέει τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος Βούλγαρον μετὰ Ἰωάννου τοῦ Ἀσάνη, ὅστις, ὡς πολλαχόθεν ἐξάγεται (Καντ. Α'. 471. Β'. 495 κτλ.), ἦτο ἀδελφὸς οὐχὶ τῆς βασιλίδος Ἑλένης, ἀλλὰ τῆς βασιλίσσης Εἰρήνης, συζύγου τοῦ Καντακουζηνοῦ.

τῶν Κανίνων καὶ Βελεγράδων, (1) τὴν δὲ θυγατέρα Θωμαΐδα συνέζευξε μετὰ τοῦ δεσπότου τῆς Αἰτωλίας Συμεὼν, ὅστις διὰ τοῦ γάμου τούτου πιθανῶς διενοεῖτο νὰ νομιμοποιήσῃ τὰς ὑφ'ἑαυτοῦ γενομένας δορυκτησίας (2)· καὶ οὕτως ἡ φιλοδέσποτος Ἄννα διττῶς ἐσυγγένευσε μετὰ τοῦ ἰσχυροῦ βασιλέως Στεφάνου τοῦ Δουσκιάνου, τοῦτο μὲν διότι ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἦτο ἀδελφὸς τῆς φιλοπράγμονος Ἑλένης, συζύγου τοῦ Στεφάνου, τοῦτο δὲ διότι ἡ θυγάτηρ αὐτῆς Θωμαΐς εἶχεν ἄνδρα τὸν Συμεὼν, ὁμοπάτριον ἀδελφὸν ὄντα τοῦ αὐτοῦ βασιλέως (3).

---

(1) Κομνηνοῦ καὶ Πρόκλου Ἱστορ. ἐν Ἑλληνομν. σ. 493.—Αναφέρομεν τὴν ἔκδοσιν τοῦ Μουστοξύδου μὴ ἐντυχόντες τῇ νεωτέρᾳ τοῦ χρονικοῦ ἐκδόσει τῇ γενομένῃ ὑπὸ Γ. Δεστούνη καὶ δημοσιευθείσῃ ἐν Πετρουπόλει τῷ 1858 μετὰ Ῥωσικῆς μεταφράσεως. Τὸ σπουδαιότατον Χρονικὸν τοῦτο ἐξέδωκε πρῶτος ὁ Pouqueville μετὰ Γαλλικῆς μεταφράσεως, καταχωρίσας αὐτὸ ἐν τῇ γνωστῇ Περιηγήσει κατὰ τὴν Ἑλλάδα (Voyage dans la Grèce, Paris. 1821. Τόμ. Ε'. σ. 199). Εἶτα δὲ ὡς ἀνέκδοτον ἐδημοσίευσεν ἐν ὀρθοτέρᾳ γραφῇ ὁ Βαλάνος ἐν τῷ περιοδικῷ Ἀθηνᾶ, ἤτοι Ἀνάλεκτα γεωγραφικὰ, φιλολογικὰ κτλ. Ἐν Ναυπλίῳ. 1831. Ἀλλὰ τὴν πρώτην κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ πονηματίου τούτου ἐποίησεν ὁ Μουστοξύδης, πλουτίσας αὐτὴν δι' ἀρίστων σημειώσεων καὶ ἀξιολόγου προοιμίου, ἐν ᾧ σὺν τοῖς ἄλλοις ὁ σοφὸς ἀνὴρ ἐκφράζει τὴν εὐχὴν νὰ συμπεριληφθῇ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος Ἱστορία ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Βυζαντινῶν ἱστοριογράφων τῇ ἐκδιδομένῃ ἐν Βόννῃ. Καὶ ἡ μὲν εὐχὴ τοῦ Μουστοξύδου ἐπληρώθη, καταχωρισθέντος τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Πρόκλου ἐν τῷ τελευταίῳ τόμῳ τῆς συλλογῆς (Historia Politica et Patriarchica Constant.—Epirotica. Recognovit Bekkerus. Bonnae. 1849. σ. 209 κτλ.), ἀλλ' οἱ ἐκδόται, ἀγνοοῦντες παντάπασι τὸν Ἑλληνομνήμονα, ἀνετύπωσαν ἁπλῶς τὸ κείμενον τοῦ Pouqueville, καὶ ἑπομένως ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Βόννης παρατηροῦνται αἱ αὐταὶ ἐλλείψεις καὶ τὰ αὐτὰ κενὰ, ὅσα καὶ ἐν τῇ πρώτῃ καὶ ἀτελεστάτῃ τοῦ Γάλλου ἐκείνου φιλέλληνος ἐκδόσει.

(2) Κομνην. Ἱστορ. ἐν Ἑλλ. σ. 492. Γρηγορ. ΑΖ'. 50.

(3) Ὁ Γρηγορᾶς (αὐτ.) ἀνακριβῶς λέγει ὅτι ὁ Συμεὼν ἦτο οὐχὶ ἀδελφὸς, ἀλλ' υἱὸς τοῦ Στεφάνου.

Ἐφ' ὅσον μὲν ἔζησεν ὁ Δουσκιάνὸς εἰρήνη βαθεῖα ἐπεκράτησεν ἐν Ἠπείρῳ, καὶ οἱ Σλάβοι ἦρξαν ἀκωλύτως τῆς πρώην δεσποτείας τῶν Ἀγγέλων, ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐν ἔτει 1355 πρῶτον μὲν ἐτελεύτησεν ὁ Πρέλουμπος, ἐν τέλει δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν καὶ ὁ μεγαλεπήβολος Δουσκιάνος, ὁ Μέγας Κάρολος τῶν Σλάβων, ἡ ἡσυχία τῆς Ἠπείρου ἐκ νέου διεταράχθη καὶ πλήρης εἰσέδυσεν εἰς τὸ κράτος ἀναρχία, (1) προελθοῦσα ἐκ τῶν ἀπείρων ἀπαιτήσεων καὶ τῶν ἀτελευτήτων διχονοιῶν τῶν Σλάβων Σατραπῶν, οἵτινες ἀνεκήρυξαν τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀνεξαρτησίαν, μὴ ἀναγνωρίσαντες ὡς κληρονόμον τοῦ Σερβικοῦ θρόνου τὸν ἀνίσχυρον υἱὸν τοῦ Δουσκιάνου (2).

Ἰδὼν ὁ Νικηφόρος τὸ Σερβικὸν κράτος οὕτω διεσχισμένον ἐμελέτησε τὴν ἀνάκτησιν τοῦ πατρῴου κλήρου, ὅθεν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος τοῦ ἔτους 1356, ἐνδιδοὺς εἰς τὰς παρακλήσεις τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς ἀρκτῴας Ἑλλάδος, μυρία κακὰ πασχόντων παρὰ τῶν Σλάβων καὶ ζητούντων ν' ἀποσείσωσι τὸν βαρὺν αὐτῶν ζυγόν, ἀπέπλευσε μεθ' ἱκανῶν τριήρων ἐκ τῆς Αἴνου (3) καί, δραμὼν εὐθὺς εἰς Θεσσαλίαν, ἐξέβαλε τῆς πατρῴας ἀρχῆς τὴν χήραν τοῦ Πρελούμπου μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Θωμᾶ. Ποιήσας δὲ τὴν χώραν ὑποχείριον τῇ ἀρωγῇ τῶν Θεσσαλῶν, οἵτινες αὐτομάτως προσεχώρησαν αὐτῷ, καὶ τῇ προθύμῳ συμπράξει τοῦ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβροῦ, τοῦ δεσπότου τῆς Αἰτωλίας Συμεὼν (4), δὲν ἠρκέσθη εἰς τὴν κατάκτησιν ταύτην, ἀλλά, θέλων νὰ ὑποβάλῃ εἰς

---

(1) Κανтακουζ. Δ'. 43.

(2) Ὁ Χαλκοκονδύλης ποιεῖται μνείαν ὀκτὼ Σλάβων Σατραπῶν, οἵτινες ἵδρυσαν ἴδια καὶ αὐτόνομα κράτη. Τούτων δὲ τὰ ὀνόματα, πολυτρόπως παραμορφωθέντα, διώρθωσε καὶ συνεπλήρωσε τῇ βοηθείᾳ Σερβικῶν καὶ Ἀλβανικῶν μαρτυριῶν πρῶτος ὁ Κ. Χὸπφ (Ersch und Gruber, Encyckl. κτλ. σ. 457-58).

(3) Ταῦτα λέγει ὁ Κανтακουζ. (Δ'. 43.), τὸ δὲ τοῦ Κομνηνοῦ Χρον. ἀναφέρει ὅτι ὁ Νικηφόρος ἦλθεν εἰς Θεσσαλίαν ἐκ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων (σ. 494. ἐκ Μουστ.).

(4) Τὸ γεγονὸς τοῦτο, οὗτινος ποιεῖται μνείαν ὁ Γρηγορᾶς

ἑαυτὸν ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς πρώην δεσποτείας τῆς Ἠπείρου, ἔθετο ἐν ἥττονι λόγῳ τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ συγγενείας τὰ δεσμὰ καί, ἐκδιώξας εἰς Καστορίαν τὸν Συμεὼν μετὰ τῆς Θωμαΐδος (1), περιεβλήθη αὐτὸς πᾶσαν τὴν ἀρχὴν τῆς τε Θεσσαλίας καὶ Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας (2).

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Νικηφόρος κατεγίνετο εἰσέτι περὶ τὴν κατάκτησιν τῶν Θεσσαλικῶν πόλεων, ὁ ναύαρχος αὐτοῦ Λιμπιδάριος, ἀδικώτατα προσενεχθείς, οὐ μόνον αὐτὸς ἀπεστάτησεν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀποστασίαν παραπείσας ἔτι τοὺς ἐν τῷ στόλῳ, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Αἶνον μετὰ τῶν νεῶν, ἵνα ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ δεσπότου καταστῇ ἄνευ δυσκολίας κύριος τῆς πόλεως ἐκείνης, πρόμαχον ἐχούσης μόνον ἀπόλεμον γυναῖκα, Μαρίαν τὴν Καντακουζηνήν, ἣν κατέλιπεν ἐκεῖσε ὁ σύζυγος αὐτῆς Νικηφόρος. Εἰς ἀπρόοπτον ἐμπεσοῦσα κίνδυνον, δὲν ἀπεδειλίασε τότε ἡ μεγάθυμος ἡγεμονίς, ἀλλὰ μὴ δυναμένη νὰ ὑπομείνῃ τὴν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον παρατεινομένην πολιορκίαν ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Βυζάντιον, ὁπόθεν ἔσπευσε ν' ἀπέλθῃ εἰς Θεσσαλονίκην πρὸς τὸν φίλον ἄνδρα, γενόμενον ἤδη κύριον τῆς Θεσσαλίας καὶ πασῶν τῶν ἐν Ἀκαρνανίᾳ πόλεων (3). Τὴν γενναίαν Μαρίαν ὁ Νικηφόρος ἐδέχθη μετὰ πλείστης ὅσης ἀγαλλιάσεως, καὶ ἐπί τινα χρόνον ἔζησαν ἀμφότεροι ἐν πλήρει συζυγικῇ ἁρμονίᾳ καὶ ἀγάπῃ. Ὕστερον ὅμως ἐνδιδοὺς ὁ Νικηφόρος εἰς τὰς συμβουλὰς μοχθηρῶν καί, ὡς λέγει ὁ Καντακουζηνός, ἀσυνέτων φίλων, ἔκρινε τὸ πολιτικὸν συμ-

---

(ΛΖ'. 50), παρασιωπᾷ παντάπασιν καὶ ὁ Καντακουζηνὸς καὶ τὸ Ἱστορικὸν τοῦ Κομνηνοῦ.

(1) Κομνηνοῦ Ἱστορ. σ. 495. ἔκδ. Μουστ.

(2) Αὐτ. καὶ Καντακ. Δ'. 43.

(3) Τοῦτο λέγει ῥητῶς ὁ Καντακουζηνὸς καὶ ἐπιβεβαιοῖ τὸ Ἱστορ. τοῦ Κομνηνοῦ (σ. 496. ἔκδ. Μουστοξ.). Ὅθεν ἀγνοοῦμεν κατὰ πόσον ὀρθῶς τάττει ὁ πολὺς Κ. Χὸπφ (**Ersch und Gruber, Encykl.** κτλ. σ. 458) εἰς χρόνον μεταγενέστερον τὴν ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας ἀποπομπὴν τοῦ Συμεών.

φέρον ἀνώτερον τῆς οἰκογενειακῆς εὐημερίας καὶ τῆς ἱερότητος τοῦ γάμου, καὶ ἀπεφάσισε νὰ διαζευχθῇ τὴν πρώην φίλην γυναῖκα, νὰ μνηστευθῇ δὲ τὴν ἀδελφὴν τῆς Ἑλένης, τῆς συζύγου τοῦ Δουσκιάνου, ἐλπίζων ὅτι διὰ τῆς κηδεστίας ταύτης ἤθελεν ἄρχῃ ἀσφαλέστερον τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἀκαρνανίας καὶ ἤθελε καταστρέψῃ εὐκολώτερον τοὺς ἐν Ἠπείρῳ ἤδη κατῳκισμένους καὶ ζητοῦντας νὰ ἐπικρατήσωσιν ἁπάσης τῆς χώρας ἐκείνης Ἀλβανούς. Μετὰ τὴν στυγερὰν ταύτην ἀπόφασιν ὁ Νικηφόρος συνέλαβε τοσαύτην ἀποστροφὴν κατὰ τῆς ἀγαθῆς συζύγου, ἣν ἐθεώρει ὡς τὸ μόνον κώλυμα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν φιλοδόξων αὐτοῦ βουλευμάτων, ὥςε, οὐδὲ τὴν ὄψιν αὐτῆς ἀνεχόμενος ἔτι ἀπέπεμψε τὴν ταλαίπωρον εἰς Ἄρταν (1), κελεύσας νὰ τηρῶσιν αὐτὴν αὐστηρῶς ὑπὸ φρουρὰν μέχρις οὗ ὁριστικῶς ἀποφασίσῃ περὶ τῆς τύχης αὐτῆς. Ἀφ' οὗ δὲ ἀπηλλάχθη τοιουτοτρόπως τῆς παρουσίας τῆς γυναικὸς, πᾶσαν κατέβαλε προσπάθειαν ἵνα συνάψῃ κῆδος μετὰ τῆς Κραλαίνης καί, πέμψας ἐπὶ τούτῳ προξενητῆρας, ἐζήτησεν εἰς γάμον τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς. Ἡ φήμη τοῦ πραγματευομένου τούτου συνοικεσίου, διαδοθεῖσα ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἤπειρον, περιῆλθε καὶ εἰς τὰ ὦτα τῆς δεσμίας θυγατρὸς τοῦ Κανταχουζηνοῦ, ἥτις, ἀγαθὴ οὖσα καὶ ὑπὸ τῆς ἡδείας ἐλπίδος παραμυθουμένη ὅτι ὁ Νικηφόρος τάχιον ἢ βράδιον ἤθελε σωφρονήσῃ, οὐδεμίαν ἤθελε κατ' ἀρχὰς νὰ δώσῃ πίστιν εἰς τὰ περὶ τοῦ γάμου τούτου θρυλήματα· ἀφ' οὗ ὅμως ἀκριβῶς ἔμαθεν ὅτι τὰ πάντα ἐπερατώθησαν καὶ ὁ γάμος πραγματικῶς συνετέθη, ἐπὶ τῷ σκληρῷ μάλιστα ὅρῳ νὰ παραδώσῃ ὁ Νικηφόρος αὐτὴν πρὸς τοὺς Σλάβους, ἡ ταλαίπωρος ἀπεκαρτέρησεν καὶ ἀπεφάσισε νὰ προνοήσῃ ὑπὲρ τῆς ἰδίας σωτηρίας, ἵνα μὴ ἀναξίως ἀπολεσθῇ διὰ τὴν τῶν

(1) «Ὕστερον δὲ ὀλίγῳ, καὶ πρὸς Ἄρταν τῆς Ἀκαρνανίας πόλιν πέμψας (*τὴν γυναῖκα*), ἐκέλευε φρουρεῖσθαι.» Κανταχ. Δ'. 43 — Ὁ δὲ Λατῖνος μεταφραστὴς, παρερμηνεύσας τὸ ἀνωτέρω χωρίον, μετήνεγκεν αὐτὸ οὕτω, Non diu post Artam, Acarnaniae urbem, praesidium misit.

ἄλλων παραφροσύνην. Τούτου ἕνεκα πληροφορήσασα τὸν ἀδελφὸν Μανουὴλ, δεσπότην ὄντα τῆς Πελοποννήσου, περὶ τοῦ κινδύνου, ἐν ᾧ διετέλει, καὶ ἑτοίμην αἰτήσασα παρ' αὐτοῦ βοήθειαν, ἔλαβε ταύτην ἀμέσως καὶ, ἐπιβᾶσα εἰς πλοῖον παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἐκεῖσε ἀποσταλὲν, κατέφυγεν εἰς Πελοπόννησον, ἐπὶ μεγίστῃ χαρᾷ τῶν Ἀλβανῶν καὶ Ἀκαρνάνων, οἵτινες, ἀφορμὴν ζητοῦντες ἵνα φανερῶς ἀποδοκιμάσωσι τὴν αἰσχρὰν τοῦ Νικηφόρου διαγωγὴν, προέπεμψαν τὴν ἡγεμονίδα μετὰ ζωηρῶν εὐφημιῶν μέχρι τῆς παραλίας, βουλόμενοι νὰ λυπήσωσι τὸν δεσπότην διὰ τῆς πανδήμου ταύτης ὑπὲρ τῆς Μαρίας ἐπιδείξεως. Ταῦτα διηγεῖται ὁ πατὴρ τῆς ἀδικηθείσης Μαρίας αὐτοκράτωρ Καντακουζηνὸς (1), προστιθεὶς ὅτι μικρὸν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς ἡγεμονίδος οἱ Ἀλβανοὶ ὥρμησαν εἰς φανερὰν κατὰ τοῦ Νικηφόρου ἀποστασίαν καὶ ἀλαζονικῶς ἐδήλωσαν αὐτῷ ἢ ν' ἀνακαλέσῃ τὴν ἀπόπεμπτον γυναῖκα καὶ νὰ διαλύσῃ παραχρῆμα πᾶσαν μετὰ τῶν Σλάβων συμμαχίαν, ἢ ν' ἀποδυθῇ πρὸς ἑαυτοὺς εἰς ἀγῶνα. Τὴν βιαίαν δὲ ταύτην τῶν Ἀλβανῶν ἀπόφασιν ὁ αὐτὸς χρονογράφος ἀποδίδωσιν ὁλοσχερῶς εἰς τὴν δικαίαν αὐτῶν ἀγανάκτησιν διὰ τὴν αἰσχρὰν πρᾶξιν τοῦ Νικηφόρου· ἀλλ' εἰς τοῦτο ἴσως παρωρμήθησαν οἱ Ἀλβανοὶ οὐχὶ τοσοῦτον ὑπὸ εἰλικρινοῦς συμπαθείας πρὸς τὴν ἀναξιοπαθοῦσαν Μαρίαν, ὅσον ὑπὸ φόβου μήπως περιπέσωσι καὶ αὖθις εἰς τὸν βαρὺν καὶ μισητὸν τῶν Σέρβων ζυγόν.

Μετὰ τὴν ἔντονον ταύτην τῶν Ἀλβανῶν διαμαρτύρησιν ὁ Νικηφόρος, εἴτε συναισθανόμενος τὴν ἀτοπίαν τῆς πράξεως αὐτοῦ, εἴτε φοβηθεὶς τὰς συνεπείας τῆς ἐγερθείσης στάσεως, τοὺς μὲν ἀθέσμους ἐκείνους γάμους διέλυσε, παρὰ δὲ τῆς γυναικὸς ᾔτησε συγγνώμην, πέμψας ἐπὶ τούτῳ πρέσβεις εἰς Πελοπόννησον, δι' ὧν ὑπισχνεῖτο ὅτι τοῦ λοιποῦ εἰρηνικῶς καὶ πιστῶς ἤθελε ζῇ μετ' αὐτῆς, ὡς πρότερον. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἡ φίλανδρος καὶ ἀμνησίκακος Μαρία, πλήρης χαρᾶς ἐπὶ τῇ ἀνελπίστῳ τοῦ ἀνδρὸς σωφρονήσει,

(1) Αὐτόθ.

παρεσκευάζετο νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἤπειρον, Τοῦρκοι πειραταὶ ἐκ τῶν πολλῶν ἐκείνων, οἵτινες ἦγον καὶ ἔφερον τοὺς πλέοντας τὴν Ἑλληνικὴν θάλασσαν, ἔτυχον τότε περαιωθέντες εἰς Θεσσαλίαν. Τοῦτο μαθὼν ὁ Νικηφόρος, ὅστις δι' ἔλλειψιν ἰδίας ἀξιομάχου δυνάμεως ἐζήτει πρὸ πολλοῦ νὰ εὕρῃ ἐπικούρους ἵνα τιμωρήσῃ καὶ ἐκδιώξῃ ἐκ τῆς χώρας τοὺς ἀποστατήσαντας Ἀλβανούς, ὧν βαρέως ἔφερε τὴν ἀγερωχίαν, προσεκάλεσε τοὺς Τούρκους λῃστὰς εἰς συμμαχίαν (1), καὶ τούτων ἡγούμενος, ὥρμησε μετὰ θάρρους ἐπὶ τοὺς Ἀλβανούς, στρατηγουμένους ὑπὸ Καρόλου τοῦ Θωπίου, προκρίτου τῆς Ἀλβανίας, ὅστις πρὸς μητρὸς εἷλκε τὸ γένος ἐκ τῶν Ἀνδηγαυῶν βασιλέων τῆς Νεαπόλεως (2). Συγκρουσθέντων δὲ τῶν ςρατευμάτων περὶ τὴν πόλιν Ἀχελῷον, κειμένην μεταξὺ Αἰτωλικοῦ καὶ Ἀγγελοκάστρου (3), ὁ Νικηφόρος μανιωδῶς ἐπιπίπτει κατὰ τῶν πολεμίων πρὶν ἢ ἔτι συμμίξωσιν αἱ φάλαγγες, ἀλλά, τυχὼν ἀβοήθητος ἐν μέσῳ τοῦ ἐχθρικοῦ πλήθους, συλλαμβάνεται καὶ ἀ-

---

(1). Αὐτόθ., καὶ Ἱστορ. Κομνηνοῦ σ. 496.

(2) Παράδοσις μεταγενεστέρα (Dem. Franco, Fatti illustri del Scanderbergh παρὰ Sansovino, Origine dei Turchi, φυλ. 373) ἀνάγει τὸ γένος τοῦ Θωπίου εἰς Κάρολον τὸν Μέγαν, καὶ μεταξὺ τῶν προγόνων αὐτοῦ κατατάσσει τὸν πολυθρύλητον Guerino τὸν ἐπονομασθέντα Meschino, οὗ τινος τὰ μυθώδη κατορθώματα, ἀποτελοῦντα τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ὁμωνύμου τῷ ἥρωϊ ἱπποτικοῦ μυθιστορήματος, ὅπερ εἰσέτι μετ' ἀφάτου εὐχαριστήσεως ἀναγινώσκει ὁ χύδην τῆς Ἰταλίας λαός, ἔλαβον χώραν τὰ πλεῖςα, ὡς γνωστόν, ἐν Δυῤῥαχίῳ. Κατὰ δὲ τὸ ἀνέκδοτον χρονικὸν Ἰωάννου τοῦ Μουζάκη, περὶ οὗ ἀνωτέρω ἐποιησάμεθα μνείαν (σ. 92), ἡ μήτηρ τοῦ Καρόλου ἦτο νόθος θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Ῥοβέρτου, ἥτις νυμφευθεῖσα ἐν Δυῤῥαχίῳ ἄνευ τῆς πατρικῆς συναινέσεως ἐνέπεσεν εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ βασιλέως καί, προσκληθεῖσα βραδύτερον εἰς Νεάπολιν ἐπὶ προφάσει συνδιαλλαγῆς, ἐθανατώθη σκληρῶς μετὰ τοῦ συζύγου κατὰ προσταγὴν τοῦ ἀπηνοῦς καὶ δολίου γεννήτορος (Ersch und Gruber, Encykl. Τμ. I. Τόμ. 86. σ. 40-41).

(3) Σάθα, Ἑλλην. Ἀνέκδ. Α'. σ. κγ'.

νιρεῖται ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν ἐν ἔτει 1358, ἄρξας τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας δύο περίπου ἔτη (1). Τοιοῦτον ἔσχε τέλος τὸ μόνον ἄῤῥεν τέκνον τοῦ τελευταίου Κόμητος Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου Ἰωάννου τοῦ Β' (2). Ἡ δὲ χήρα τοῦ Νικηφόρου, μαθοῦσα τοῦ ἀνδρὸς τὴν τελευτὴν, ἐν ᾧ διέτριβεν ἔτι ἐν Πελοποννήσῳ, ἐπένθησεν αὐτὸν οὐκ ὀλίγον καὶ, μεταβᾶσα εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔκλεισεν ἑαυτὴν ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἁγίας Μάρθας, ὅπου καὶ διήγαγε τὸν λοιπὸν αὐτῆς βίον ἀποταξαμένη τῷ κόσμῳ (3).

Ὁ θάνατος τοῦ δεσπότου Νικηφόρου ἀνηγγέλθη τῷ Συμεὼν ἐν ᾧ χρόνῳ οὗτος, ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς ὑπὸ τῆς ἰδίας αὐτοῦ στρατιᾶς ἐν Καστορίᾳ, ἐστράτευεν εἰς τὰ ὅρια τῆς Σερβίας, ἵνα περιλάβῃ δῆθεν τὴν ἀρχὴν τοῦ αὐταδέλφου Στεφάνου τοῦ Δουσκιάνου. Τὴν ἀγγελίαν τοῦ θανάτου τοῦ δεσπότου Νικηφόρου ἀκούσας ὁ Συμεὼν παρῄτησεν ἀμέσως τὴν μελετωμένην ἐπιχείρησιν καὶ, τραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, ἐτράπη κατὰ τῆς Θεσσαλίας, ἣν καὶ οὐχὶ δυσκόλως ἐποίησεν ὑποχείριον. Ἀφ' οὗ δὲ διέταξε τὰ τῆς χώρας καὶ ἔστησε τὴν αὐλὴν αὐτοῦ ἐν Τρικκάλοις, τὴν μὲν σύζυγον Θωμαΐδα, τὴν ἀδελφὴν τοῦ πεσόντος δεσπότου Νικηφόρου κατέλιπεν ἐνταῦθα, αὐτὸς δὲ ὥρμησε κατὰ τῆς Ἠπείρου ἵνα συμπληρώσῃ τὴν ἀνάκτησιν πασῶν τῶν πρώην ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένων χωρῶν, καὶ

(1) Τὸ Ἱστορ. τοῦ Κομνην. σ. 496 λέγει περὶ τοῦ Νικηφόρου ὅτι ἦρξε *τριετίαν μόνην ἐπὶ μησὶ δύο καὶ ἡμέραις τισὶν*, ἔτους *ὑπαρχοντος* *ϛωζϛ'*. Ἀλλ' ὁ λογισμὸς τῶν ἐτῶν, ἐφ' ἃ ἦρξεν ὁ Νικηφόρος φαίνεται ἡμαρτημένος, διότι, ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Κ. Χὸπφ (Ersch und Gruber, Encyckl. Τμ. 1. Τόμ. 85. σ. 459), κατὰ τὸν Κομνηνὸν ὁ θάνατος αὐτοῦ ἤθελε συμπέσῃ ἐν ἔτει 1359, ἐν ᾧ ὁ διαδεχθεὶς τὸν Νικηφόρον χρονολογεῖ τὴν εἴσοδον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1358. Παρβ. Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου βασιλέως καὶ μεγαλομάρτυρος Ἰωάννου τοῦ Βλαδιμήρου. Ἐν Ἐνετίᾳ. 1858. σ. 43.

(2) « Κόντου Κεφαλληνίας παῖδα » ὀνομάζει πάντοτε τὸν Νικηφόρον ὁ ἱστορικὸς Γρηγορᾶς (ΚΘ'. 38. ΛϚ'. 50).

(3) Καντακ. Δ'. 43.

ἐν βραχυτάτῳ διαστήματι ὑπέβαλε καὶ ταύτην ὑπὸ τὸ κράτος αὐτοῦ, διότι οἱ κάτοικοι ἀσμένως καὶ ἀμαχητὶ παρέδωκαν αὐτῷ τὴν Ἄρταν μετὰ τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῶν λοιπῶν φρουρίων. Ἀλλὰ τῆς εὐκόλου αὐτοῦ νίκης δὲν ἠδυνήθη καὶ ἀταράχως ν' ἀπολαύσῃ τοὺς καρπούς. Ἡ εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἐπέλευσις Ῥαδοσλάβου τοῦ Χλαπένου ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἤπειρον καὶ, ἀφ' οὗ διὰ γενναίων δωρημάτων καὶ παραχωρήσεων ἀντήμειψε τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ ἀγῶνας τῶν πρoυχόντων τῆς Ἠπείρου, μετέβη πάλιν διὰ τάχους εἰς Θεσσαλίαν ἵνα κωλύσῃ τὰς περαιτέρω προόδους τοῦ ἐπελθόντος Χλαπένου (1). Ὁ νέος οὗτος πολέμιος, Σλάβος τὸ γένος, ἦτο μὲν ἀνὴρ εὔτολμος καὶ ἐκ τῶν μάλιστα ἐπιφανῶν, ἀλλὰ φαύλου καὶ ἀπίστου χαρακτῆρος (2). Ἐλθὼν εἰς γάμον μετὰ τῆς χήρας τοῦ πρώην ἄρχοντος τῆς Θεσσαλίας Πρελούμπου, ὅτε καθαιρεθεῖσα τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου κατέφυγεν αὕτη μετὰ τοῦ παιδὸς Θωμᾶ εἰς τὴν Σερβίαν, ὁ Χλάπενος ἐκηρύχθη ὑπέρμαχος τῶν καταπατηθέντων δικαιωμάτων τοῦ προγόνου Θωμᾶ καὶ, ἐκστρατεύσας εἰς Θεσσαλίαν (1359) ἵν' ἀποκαταστήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἀρχὴν, κατέλαβε τὸ Δαμάσιν καλούμενον φρούριον καὶ λάβρως ἐπήρχετο κατὰ τῆς λοιπῆς χώρας. Φοβηθεὶς δὲ ὁ Συμεὼν τὴν οὐχὶ εὐκαταφρόνητον τοῦ Χλαπένου στρατιὰν, συμφερώτερον ἐνόμισε νὰ ἔλθῃ μετ' αὐτοῦ εἰς συμβιβάσεις καὶ, πρὸς μείζονα τούτων ἐμπέδωσιν, ἐξέδωκε τῷ υἱῷ τοῦ Πρελούμπου Θωμᾷ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα Ἀγγελικὴν, κόρην χαριεστάτην, ἣν οἱ μὲν ἀγαθόφρονες μοναχοὶ Κομνηνὸς καὶ Πρόκλος (3) ἀναφέρουσιν ὡς εὐσεβεστάτην καὶ μειλίχιον, καὶ *χρυσῆν τῷ ὄντι Ἀγγελικὴν* ὀνομάζουσιν, ὁ δὲ Χαλκοκονδύλης (4) μνημονεύει ὡς ἀκόλαστον γυναῖκα καὶ μὴ περιορίζουσαν τὴν ἀγάπην εἰς τὸν σύζυγον, ἀλλὰ καὶ *εἰς ἄλλους φοιτῶσαν ἄνδρας*. Ἔκτοτε ὁ Συμεὼν κατέ-

(1) Κομνην. καὶ Πρόκλ. Ἱστ. σ. 495 καὶ 497-501.
(2) Καντακουζ. Δ'. 49.
(3) σ. 521, 549 καὶ 553.
(4) Α', σ. 112 ἐκδ. Παρ.

μεινε μὲν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ περὶ ταύτης μόνης ἐφρόντισε· τὰς δὲ δυτικὰς τῆς δεσποτείας χώρας παρεχώρησεν ἁπάσας εἰς τοὺς δύο ἐπισημοτάτους Ἀλβανικοὺς οἴκους τῶν Μπουῶν καὶ Λιωσῶν, οἵτινες ἀπὸ τῶν χρόνων ἔτι τοῦ Δουσχιάνου εἰς μεγάλα προήχθησαν ἀξιώματα ἐν τῇ Σερβικῇ αὐλῇ καὶ πολλὰς συνῆψαν μετὰ τῶν Σέρβων μεγιστάνων κηδεστίας (1). Μόνη τῶν Ἰωαννίνων ἡ πόλις ἐξ ὅλων τῶν λοιπῶν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος δὲν συμπεριελήφθη εἰς τὰς ἐλθούσας ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Ἀλβανῶν, ἀλλὰ καὶ ταύτην ὕστερον παρεχώρησεν ὁ Συμεὼν, κατ' αἴτησιν τῶν κατοίκων, πρὸς τὸν ἑαυτοῦ γαμβρὸν Θωμᾶν τὸν Πρελούμπου, ὅστις προϊόντος τοῦ χρόνου ἀνεδείχθη ἀπηνέστατος τῶν Ἰωαννίνων τύραννος καὶ ποινὰς ἔδωκε τῆς σκληρότητος αὐτοῦ καὶ ἀσελγείας, φονευθεὶς ὑπὸ τῆς ἰδίας συζύγου Ἀγγελικῆς Δουκαίνης Παλαιολογίνης καὶ τοῦ Φλωρεντινοῦ Ἠσαῦ τοῦ Βουονδελμόντου, ἐραστοῦ αὐτῆς, ὃν ἄνδρα λαβοῦσα ἡ συζυγοκτόνος ἀνεβίβασεν εἰς τὴν δεσποτείαν τῶν Ἰωαννίνων (2).

Ἐκ τῶν γενομένων ὑπὸ τοῦ Συμεὼν παραχωρήσεων μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν αὐτοῦ εἰς τὴν δεσποτείαν τῆς Ἠπείρου μνήμης ἰδιαιτέρας ἀξία ἐστὶν ἡ περιεχομένη ἐν χρυσοβούλλῳ ἐκδοθέντι ἐν ἔτει 1361 (3) ὑπὲρ Ἰωάννου τινὸς Τσάφα Οὐρσίνου Δούκα, ἀξιώσεις ἔχοντος ἐπί τε τῆς κυριαρχίας τῆς Λευκάδος καὶ ἐπὶ πολλῶν

---

(1) Ersch und Gruber, Encyckl. Τόμ. 84, σ. 37 καὶ Κ. Σάθα, Ἑλλην. Ἀνέκδ. Α'. σ. κγ' καὶ ξ' καὶ ἑξῆς.

(2) Περὶ τοῦ Ἠσαῦ καὶ τοῦ διαπραχθέντος ὑπ' αὐτοῦ φόνου ὅρα τὰς σοφὰς Σημειώσεις τοῦ κλεινοῦ Μουστοξύδου ἐν τῷ Ἱστ. τοῦ Κόμνην. καὶ Πρόκλου σ. 536, 541 καὶ ἑξῆς.

(3) Τὸ χρυσόβουλλον τοῦτο ἐδημοσιεύθη ἐξ ἀπογράφου Πέτρου τοῦ Ἀγαπητοῦ, *νοταρίου πόλεως καὶ νήσου τῶν Κορυφῶν*, ὑπὸ Ἰακώβου Grandi ἔν τινι δυσευρέτῳ πονηματίῳ ἐπιγραφομένῳ **Risposta d'una lettera del Dottore Alessandro Pini sopra alcune ricerche intorno a S. Maura e la Prevesa. Venezia. 1686.** σ. 124-135· εἶτα δὲ ὑπὸ Μουστοξύδου (Ἑλληνομν. σ. 506-509), τοῦ Κ. Ἀραβαντινοῦ (Χρονογ. τῆς Ἠπείρου. Β'. σ. 311-

ἄλλων τῆς Ἠπείρου χωρῶν (1). Ὁ Ἰωάννης οὗτος, βλάστημα τοῦ ἐκ Κεφαλληνίας Γουϊδῶνος (2), ὅστις, ὡς εἴρηται ἀλλαχοῦ (3), ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Κόμητος τῆς Κεφαλληνίας Ἰωάννου τοῦ Β' καὶ ἐχθρὸς αὐτοῦ ἄσπονδος, κατώρθωσε νὰ ἑλκύσῃ τοῦ Συμεὼν τὴν εὔνοιαν καὶ νὰ προαχθῇ εἰς τοῦ *μεγάλου Κοντοσταύλου* τὸ ἀξίωμα. Ἐπειδὴ δὲ πυρκαϊά, ἐπιστᾶσα ἐν τῇ πόλει τῆς Ἄρτης, κα-

---

315), καὶ τῶν ΚΚ. Miklosich καὶ Müller (Acta et Diplomata Graeca, Γ'. σ. 127-129). Μεγάλας δὲ περικοπὰς τοῦ χρυσοβούλλου τούτου ἐδημοσίευσεν ὁ αὐτὸς Κ. Müller ἐν τοῖς Byzantinische Analekten, σ. 84, καὶ ὁ Κ. Χιώτης ἐν τοῖς Ἱστορ. Ἀπομ. Β'. σ. 617. Ἀναγνώσεως δὲ ἀξία καὶ ἡ σπουδαία περὶ τοῦ αὐτοῦ χρυσοβούλλου ἐπιστολὴ τοῦ σοφοῦ Σοφοκλέους τοῦ ἐξ Οἰκονόμων καταχωρισθεῖσα ἐν τῇ Πανδώρᾳ, Φυλ. 404. 15 Ἰαν. 1867.

(1) Ὁ Οὐρσῖνος οὗτος ἡμαρτημένως ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Coronelli (Isolario σ. 173) ὡς ἔχων τὴν πραγματικὴν τῆς Λευκάδος κτῆσιν. Ὁ δὲ Πετριτσόπουλος (Saggio Storico sull'età di Leucadia, κτλ. σ. 43-44), συγχέων τὰ πάντα, κατὰ τὸ ἔθος αὐτοῦ, λέγει ἀνακριβῶς ὅτι οὐ πολλοῖς ἔτεσι πρὸ τῆς δεκάτης τετάρτης ἑκατονταετηρίδος ὁ αὐτοκράτωρ Βυζαντίου (?) παρεχώρησε τὴν Λευκάδα τῷ Ἰωάννῃ Τσάφᾳ Οὐρσίνῳ ἐπὶ ἀμοιβῇ γενομένων ὑπ' αὐτοῦ ὑπηρεσιῶν. Εἰς ταῦτα δὲ προστίθησιν ὅτι τὴν κατοχὴν τῆς νήσου δὲν ἠδυνήθη νὰ λάβῃ ὁ Ἰωάννης, διότι τῆς Ἐνετίας ἡ πολιτεία ἀντέστη εἰς τὴν παραχώρησιν ταύτην καὶ κωλύσασα τὴν εἰς Λευκάδα μετάβασιν τοῦ Οὐρσίνου ἀνέδειξε χωροδεσπότην Λεονάρδον τὸν ἐκ Τόκκων. Τὰ αὐτὰ σχεδὸν λέγει καὶ ὁ Κεφαλλὴν Λοβέρδος (παρὰ Λούντῃ Cond. Polit σ. 130) ἐν τῇ ἀνεκδότῳ Ἱστορίᾳ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, ἀλλ' οὐδεμίαν φέρει πρὸς ἀπόδειξιν μαρτυρίαν. (Τῆς ἱστορίας τοῦ Λοβέρδου ἐπιγραφομένης Saggio istorico dell' isola di Cefalonia, ἐξεδόθησαν ἑλληνοϊταλιστὶ ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀνθολογίᾳ (Φακελ. 3, 4 καὶ 5), μόνον τὰ τρία πρῶτα κεφάλαια, περιέχοντα τῆς νήσου τὴν ἱστορίαν μέχρι Ῥωμαίων, ἐπλούτισε δὲ αὐτὰ διὰ σοφωτάτων σημειώσεων ὁ κλεινὸς Μουστοξύδης).

(2) Ersch und Gruber, Encykl. Τομ. 86 σ. 36.

(3) σελ. 239.

τέφλεξε καὶ κατέφθειρε πανθ'ὅσα κατεῖχεν ἀνέκαθεν ὁ Ἰωάννης προνομιακὰ ἔγγραφα, ὁ Συμεὼν, ὅστις ἐπιγράφεται *ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων καὶ Σερβῶν ὁ Παλαιολόγος*, ἀνεκαίνισε τὰ πυρὸς παρανάλωμα γενόμενα χρυσόβουλλα καὶ ἐπεκύρωσε τῷ Ἰωάννῃ τὴν κτῆσιν τοῦ κάστρου τῶν Ῥωγῶν *μετὰ πάσης τῆς νομῆς καὶ περιοχῆς αὐτοῦ, καθὼς ἐδόθη τούτῳ συνοροληημένον πρὸς αὐτὸν διὰ χρυσοβούλλου παρὰ τοῦ ἀοιδίμου καὶ μακαρίτου αὐθέντου . . . τοῦ βασιλέως ἐκείνου Κυροῦ Στεφάνου* τοῦ Δουσκιάνου· ἔτι δὲ προσεβεβαίωσε τῷ αὐτῷ Ἰωάννῃ *καὶ τὸ ὅσον κατέχει ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἄρτης μέχρι τοῦ νῦν· ὡσαύτως τὴν Ἁγίαν Μαύραν μετὰ τῆς Λευκάδος*, καὶ ἄλλας τινὰς πόλεις καὶ χώρας ἐν τοῖς θέμασι τῆς Βαγενετίας, τῶν Ξηρομέρων καὶ τῶν Ἰωαννίνων (1).

---

(1) Ὡς ἀπόγονος τοῦ Ἰωάννου Τσάφα Οὐρσίνου ἀναφαίνεται περὶ τὰ τέλη τῆς ἑκκαιδεκάτης ἑκατονταετηρίδος Νικόλαος Οὐρσῖνος ὁ Δουκατάριος, οὗτινος ὁ οἶκος μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις καὶ ταλαιπωρίας κατέφυγεν εἰς Κύθηρα. Ἀχθόμενος ἐπὶ τῇ ταπεινῇ αὐτοῦ καταστάσει ὁ Νικόλαος ἔγραψε τῷ 1588 ἐξ Ἐνετίας λατινικὴν ἐπιστολὴν πρὸς Γουϊλέλμον Οὐρσῖνον τὸν ἐκ Rosenberg, μυστικοσύμβουλον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Ῥοδούλφου, παρακαλῶν ἐκεῖνον, ὃν καλεῖ ὁμαίμονα καὶ συγγενῆ, νὰ μεσιτεύσῃ παρὰ τῷ αὐτοκράτορι, ἵνα λάβῃ τοὺς ἀρχαίους τίτλους καὶ, εἰ δυνατὸν, τὰς ἀρχαίας κτήσεις. Κομιστὴς τῆς ἐπιστολῆς ἐγένετο ὁ τοῦ Νικολάου πρεσβύτερος υἱὸς Γεώργιος, ὅστις οὐ μόνον τὴν παραγγελίαν ταύτην τοῦ πατρὸς ἐξετέλεσεν, ἀλλ' ἀπέστειλε καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἑλληνολατινικὸν ἱκετήριον Λόγον, ἐν ᾧ σὺν τοῖς ἄλλοις λέγει, « Ἀνὴρ Ἕλλην ἐγὼ, ἀλλ' ἐκ τῆς τῶν Οὐρσίνων ἀρχαιοτάτης κατάγων τὸ γένος σειρᾶς, οἳ πρὸς τὴν εἰς Ἱεροσόλυμα στρατείαν μετὰ τῶν κλεινῶν ἐκείνων ἡρώων πάλαι παραγενόμενοι, κατὰ τὴν Ἑλλάδα διά τινας αἰτίας παρέμειναν. Οὗτοι δὴ οἱ ἐμοὶ πρόγονοι πολλά τε τῶν ἄστεων καὶ καὶ τῶν φρουρίων κατὰ τὴν ἤπειρον ἐκτήσαντο, ἐξ ὧν, φεῦ τῆς συμφορᾶς, οὐκ ἀδακρυτὶ ἀναμνησθῆναί τε καὶ διηγήσασθαι δύναμαι, οἱ βάρβαροί τε καὶ ἀπηνεῖς τῶν ἀγαρηνῶν τότε ἡμᾶς διετάραξαν, ὅτε πᾶν τὸ τῆς ἐπαρχίας ἐπίλοιπον δι' ὅπλων νικῶντες

Παρατηρητέον ὅμως ὅτι, ἐν ᾧ χρόνῳ ἐγίνετο ἡ παραχώρησις ἢ μᾶλλον ἡ ἐπικύρωσις αὕτη παρὰ τοῦ Συμεὼν, ἡ νῆσος Λευκὰς μετὰ τῆς Ἁγίας Μαύρας διετέλουν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1355 ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν Γεωργίου τοῦ Γρατιανοῦ, πολίτου μὲν Ἐνετοῦ, ὑποτελοῦς δὲ τοῦ περιωνύμου Γαλλικοῦ οἴκου d'Enghien κληρονομή-

---

προσέλαβον. Ἔκτοτε τοίνυν ἡμεῖς πλάνοι τε καὶ φυγάδες παντὸς ὁτουοῦν πράγματος ἐνδεεῖς ὧδε κἀκεῖσε φερόμενοι περιήχθημεν, καὶ τὴν Κυθήραν τελευταῖον κατελάβομεν ». Ἵνα δὲ ἀποδείξῃ ὅτι ἐστὶ γνήσιος ἀπόγονος τῶν πάλαι Οὐρσίνων προστίθησι παρακατιὼν τάδε « Τὰς καθολικάς σοι τῶν γραφῶν προσεκόμισα, χρυσαῖς ἐγκεχαραγμένας σφραγῖσιν, ἐν αἷς τοῖς ἐμοῖς δισπάπποις, ἄλλως τε Ἰωάννῃ Ζάφῳ τῷ Οὐρσίνῳ, μεγάλῳ τῆς τῶν Σέρβων ἀρχῆς Κοντοσταύλῳ, παρὰ τῶν τῆς Ἑλλάδος τε καὶ Σερβίας ἀρχόντων, καὶ Δεσποτῶν ἐκείνων τῶν τόπων, ἡ ἀρχὴ μετὰ καὶ τοῦ τίτλου, τοῦ Δούκα, δίδοταί τε καὶ ἐπιβεβαιοῦται, ὥσπερ ἐξ αὐτῶν τῶν γραφῶν καταφανές ἐστιν »· καὶ τέλος ἐξορκίζει τὸν αὐτοκράτορα ν' ἀποκαταστήσῃ τὸν οἶκον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀρχαίαν δεσποτείαν. Ὅρα Γεωργίου Οὐρσίνου τοῦ Δουκαταρίου Λόγος Ἱκετήριος εἰς τὸν θεόστεπτον καὶ πανσέβαστον βασιλέα καὶ αὐτοκράτορα ἄριστον καὶ μέγιστον Ῥοδοῦλφον δεύτερον, τὸν Καίσαρα. Ἐτυπώθη ἐν Βενετίαις παρὰ Φραγγίσκῳ τῶν Ἰουλιανῶν' αφπή, εἰς 4.ον ἐκ σ. 16 ἄνευ ἀριθμήσεως.—**Epistola Nicolai Ursini Ducatarii et universae eius familiæ ad ill. et excell. D. Gulielmum Ursinum regnantem D. Rossembergi et Crumai. Venetiis. Apud I. A. Rampazettum. 1588.** ὡσαύτως ἐκ σελ. **8. Georgii Ursini Ducatarii Oratio ad Rudolphum II, D. G. Roman. Imp. Venetiis. Apud. I. A. Rampazettum, 1588.** ὡσαύτ. ἐκ σελ. 14 (Τὴν γνῶσιν τῶν εἰς ἓν τεῦχος δεδεμένων τριῶν τούτων σπανιωτάτων φυλλαδίων ὀφείλομεν εἰς τὸν γενναῖον ὅσον καὶ πολυμαθῆ Κ. Π. Λάμπρον, ὅστις ἀνεκοίνωσεν αὐτὰ καὶ τῷ Κ. Σάθᾳ, ἐκδόντι τὸν Ἱκετήριον Λόγον τοῦ Γεωργίου σχεδὸν ὁλόκληρον ἐν τοῖς Ἑλλην. Ἀνεκδ. Α. σ. κέ-κθ', καὶ ἐν τῇ Τουρκοκρατουμένῃ Ἑλλάδι (σ. 179-183), ὅπου ὅμως ὁ ἀκάματος τῆς πατρίου ἱστορίας ἐρευνητής, μνείαν ποιούμενος τῶν δύο τούτων Οὐρσίνων, ἀναφέρει τὸν Γεώργιον ὡς ἀδελφὸν καὶ οὐχὶ ὡς υἱὸν τοῦ Νικολάου).

σαντας τὴν ὑπερμεγέθη οὐσίαν καὶ τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τοῦ ἐπιτίτλου δουκὸς Ἀθηνῶν Οὐαλτερίου τοῦ ἐκ Βρέννης (1). Ἀλλ' ὁ Ἰωάννης Τσάφας Οὐρσῖνος οὐδ' ἐν τῷ μέλλοντι κατώρθωσε νὰ διεκδικήσῃ τὰ ἐπὶ τῆς Λευκάδος οἱαδήποτε αὐτοῦ δίκαια, διότι, ἀποθανόντος ἐν ἔτει 1362 τοῦ Γρατιανοῦ, οἱ κάτοικοι τῆς Λευκάδος, βουλόμενοι ν' ἀπαλλαγῶσι τῆς ἀπεχθοῦς τῶν Γεωργίων δουλείας, παρέδωκαν τὴν νῆσον πρὸς τὸν τέως προχειρισθέντα Κόμητα Παλατῖνον Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου Λεονάρδον τὸν ἐκ Τόκκων, ὅστις ἀνέλαβε τὴν προσηγορίαν τοῦ Δουκὸς Λευκάδος, ἣν προσέθηκεν εἰς τὴν ἑτέραν τοῦ Κόμητος (2).

Ἀλλὰ πρὶν ἢ περατώσωμεν τὴν παροῦσαν περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι Οὐρσίνων μονογραφίαν, οὐχὶ περιττὸν ἴσως ἐὰν μετὰ τῆς ἐνδεχομένης συντομίας ἐξετάσωμεν ἔτι ἐπὶ τίνι δικαίῳ ἡ κυριαρχία τῶν νήσων Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου περιῆλθεν ἀπὸ τῶν Οὐρσίνων εἰς τοὺς Τόκκους, καὶ τίνι ποτὲ τρόπῳ κατώρθωσαν οἱ Τόκκοι νὰ καταλάβωσι τὴν ἀρχὴν, δι' ἧς οἱ Οὐρσῖνοι ἦσαν πρώην περιβεβλημένοι (3).

---

(1) Τὰ θαυμαστὰ κατορθώματα τῶν διαφόρων μελῶν τοῦ ἐκ Βρέννης οἴκου, διαπρέψαντος ἐπὶ δύο ὅλους αἰῶνας ἔν τε τῇ ἀνατολῇ καὶ τῇ δύσει, συνέγραψεν ἔναγχος μετὰ πολλῆς γλαφυρότητος καὶ πολυμαθείας ὁ Κόμης de Sassenay, ἐπιγράψας τὸ ἑαυτοῦ πόνημα **Les Brienne de Lecce et d'Athènes (Paris, 1869).** Ἀλλά, καί τοι ἀναγνωρίζοντες καὶ ὁμολογοῦντες τὴν ἀξίαν τῆς σπουδαίας ταύτης ἱστορικῆς μονογραφίας, λυπούμεθα ὅμως βλέποντες ὅτι τὰς ἐπιμελεῖς ἐρεύνας τοῦ σοφοῦ συγγραφέως ἔλαθεν ἡ περὶ τοῦ τελευταίου Οὐαλτερίου τοῦ ἐκ Βρέννης πραγματεία τοῦ Καθ. Χὸπφ (ὅρ. σ. 81 τοῦδε τοῦ πονήμ.), καὶ ὅσα περὶ τῶν **Brienne** λέγει ὁ αὐτὸς γερμανὸς ἱστορικὸς ἐν τῇ μεσαιωνικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ, ἐξ ἧς ἠρύσθημεν καὶ ἡμεῖς πολλὰς περὶ τῶν **Brienne** εἰδήσεις (ὅρ. σ. **149, 243-249** τοῦδε τοῦ πονήμ.), μὴ ἀπαντωμένας ἐν τῷ πονήματι τοῦ Κόμητ. de Sassenay.

(2) Ὅρα τὸ ἐπισυνημ. περὶ Γεωργ. ἄρθρον.

(3) Παράδοξον ὅτι, ἐν ᾧ ἐν Γερμανίᾳ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην χώραν αἱ ἱστορικαὶ μελέται καὶ ἔρευναι θαυμασίως ἐπ' ἐσχάτων προέ-

Μνείαν ἀλλαχοῦ ποιούμενοι τῶν τέκνων τοῦ Κόμητος Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου Ἰωάννου τοῦ Α', εἴδομεν ὅτι εἶχεν οὗτος

κοψαν ἐπ' ἀκριβείᾳ καὶ ἐμβριθείᾳ, ἐξεδόθη πρὸ μιᾶς δεκάδος ἐτῶν ἐν Βερολίνῳ ὑπό τινος Beeskow, ὀλιγοσέλιδος μονογραφία τῆς νήσου Κεφαλληνίας, ἥτις γερμανικὴν ἔχει μόνην τὴν γλῶσσαν, στερεῖται δὲ πάσης Γερμανικῆς ἀξίας (Die Insel Cephalonia von Beeskow, Berlin, 1860). Ὁ ἀτυχὴς ἱστοριοσυγγραφεύς, μὴ περιορισθεὶς εἰς τὴν γνωστοτέραν καὶ μᾶλλον γεωργουμένην χώραν τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, εἰσῆλθεν, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ κινδύνου, καὶ εἰς τὸ ἀχανὲς πέλαγος τῆς ἱστορίας τῶν μέσων χρόνων, ἀλλ' ἐνταῦθα, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἐλεεινῶς ἐναυάγησεν ἀποδείξας ἑαυτὸν πάντη ἀδαῆ καὶ αὐτῶν τῶν κοινοτέρων γεγονότων. Μὴ ἔχοντες μήτε καιρόν, μήτε ὄρεξιν νὰ σημειώσωμεν τὰ ἄπειρα λάθη αὐτοῦ, λέγομεν μόνον ὅτι τὸν ἀνωτέρω ὑφ' ἡμῶν μνημονευθέντα Κόμητα Λεονάρδον ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Τόκκων, ὅστις ἤκμασε κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, θεωρεῖ ἕνα τῶν παραβόλων ἐκείνων τυχοδιωκτῶν, οἵτινες τῇ συναινέσει τῆς Ἐνετικῆς πολιτείας ἐπεχείρησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς δεκάτης τρίτης ἑκατονταετηρίδος τὴν κατάκτησιν πολλῶν Ἑλληνικῶν νήσων. Ἀπορίας δὲ ἄξιον ὅτι καὶ ὁ Κ. Ζερβὸς Ἰακωβάτος, ὃν ἀλλαχοῦ ἐλάβομεν ἀφορμὴν νὰ μνημονεύσωμεν ὡς φιλοπονήσαντα Ἱστορικὸν Δοκίμιον τῆς νήσου Κεφαλληνίας (σ. 3 τοῦδε τοῦ πονημ.), οὐδεμίαν ποιεῖται μνείαν οὔτε τοῦ πρώτου, οὔτε τοῦ δευτέρου οἴκου τῶν Φράγκων Κομήτων τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, συνοψίζει δὲ τὴν ὅλην ἱστορίαν τῆς νήσου ἀπὸ τῆς ὑπὸ Λατίνων μέχρι τῆς ὑπὸ Τούρκων γενομένης ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, λέγων ἀνακριβῶς τά δε « Ἐντὸς τῆς μερίδος τῶν Ἐνετῶν συμπεριελήφθησαν καὶ αἱ Ἰόνιοι νῆσοι. Καὶ αὕτη ἐχρημάτισεν ἡ πρώτη κατοχὴ τῶν Ἐνετῶν εἰς τὰς νήσους ταύτας. Μετὰ τὴν ἀνάκτησιν ὅμως τοῦ Βυζαντινοῦ βασιλείου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐπανῆλθον ὑπὸ τοὺς αὐτοκράτορας καὶ αἱ Ἰόνιοι νῆσοι (?), αἵτινες μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου . . . ὑπέπεσον εἰς τὴν δεσποτείαν τῶν Τούρκων (?)» (Συλ. Ἀρχαιολ. Λειψ. τῆς Κεφαλ. σ. 70). Καὶ ὅμως, ἐν ᾧ κατὰ τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἱστορίας ὁ Κ. Ζερβὸς ἐφάνη τοσοῦτον φειδωλὸς λέξεων, ὁ πρὸ αὐτοῦ συγγράψας τὴν ἱστορίαν τῆς Κεφαλληνίας Λοβέρδος, καί τοι ἔχων ἐν ᾗ ἔγραφεν

τρεῖς υἱοὺς καὶ μίαν θυγατέρα, περὶ ἧς μόνον εἴπομεν τότε ὅτι ἐκαλεῖτο Μαργαρίτα (6). Ἡ θυγάτηρ αὕτη, ζῶντος ἔτι τοῦ πατρὸς, ἦλθεν εἰς γάμον μετὰ Γουϊλέλμου τοῦ ἐκ Τόκκων (7), οὗτινος ὁ οἶκος ἐκ Βενουέντου ὁρμώμενος, μετέστη εἰς Νεάπολιν ἀπὸ τῆς βασιλείας Φρειδερίκου τοῦ Β'. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀδελφὸς τῆς Μαργαρίτης Ἰωάννης ὁ Β', ἀνὴρ ὑβριστὴς καὶ φιλάδικος, παρανόμως ἀφήρεσεν ἀπ' αὐτῆς τὴν προῖκα, συνισταμένην ἐκ τοῦ ἡμίσεος τῆς νήσου Ζακύνθου, ἡ ἀδικηθεῖσα Μαργαρίτα ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ ἐν ἔτει 1328 εἰς Νεάπολιν, ἵνα τύχῃ ἐνταῦθα προστα-

---

ἐποχῇ πολὺ ὀλιγώτερα βοηθήματα, εἶπεν ἐν τῇ δυστυχῶς εἰσέτι ἀνεκδότῳ κυκλοφορούσῃ αὐτοῦ ἱστορίᾳ πολλὰ καὶ καλὰ περί τε τῶν πρώτων καὶ τῶν δευτέρων Κομήτων, ὅσα εἰς μάτην ζητοῦνται ἐν τοῖς Λειψάνοις τοῦ Κ. Ζερβοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὀφείλεται οὐχὶ ἀγνώμων σιγὴ, ἀλλ' ἔπαινος καὶ εὐγνωμοσύνη εἰς τοὺς ἀληθῶς σπουδαίους ἄνδρας, τοὺς ἡγεμόνας ἡμῶν γενομένους ἐν τῇ μακρᾷ καὶ τραχείᾳ ὁδῷ τῆς ἐπιστήμης, κρίνομεν καθῆκον νὰ μὴ παραλείψωμεν ὅτι ἑτέραν Ἱστορίαν τῆς Κεφαλληνίας ἀπὸ τῶν μυθικῶν χρόνων μέχρι τῆς πτώσεως τῆς Ἐνετικῆς πολιτείας συνέγραψε καὶ Μαρῖνος ὁ Πινιατόρος, ἀνήκων εἰς τὴν ἐπὶ εὐγενείᾳ καὶ παιδείᾳ διαπρέπουσαν ἐν Κεφαλληνίᾳ ὁμώνυμον οἰκογένειαν· ἀλλ', ἐν ᾧ ἡ ἱςορία αὕτη κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Κ. Σάθα, ἰδόντος αὐτὴν(Νεοελλην. Φιλολ. σ. 643), πολλῷ ὑπερέχει τῆς τοῦ Λοβέρδου, μένει δυστυχῶς εἰσέτι ἀνέκδοτος ἐπὶ μεγάλῃ βλάβῃ τῶν ἱστορικῶν μελετῶν.

(6) Σελ. 220 τοῦδε τοῦ πονήματος.

(7) Ersch und Gruber, Encykl. Τόμος 85. σελὶς 452.— Βασιζόμενος ὁ Buchon (Eclair. sur la Morée, σελὶς 378. Rech. Histor. Α'. 481) ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ μυθοπλάστου Sauger (Istor. Nouvelle des anciens ducs et autres souverains de l'Archipel. Paris. 1699. σελὶς 329) ἀναφέρει ὡς θυγατέρα Ἰωάννου τοῦ Α', ἀντὶ τῆς Μαργαρίτης, νυμφευθείσης, ὡς εἴδομεν, μετὰ Γουϊλέλμου τοῦ ἐκ Τόκκων, ἀνώνυμόν τινα γυναῖκα Λεονέλλου τοῦ ἐκ Σουμαρίπης. Τὴν εἴδησιν ταύτην ἠρύσθη λίαν πιθανῶς ὁ Sauger ἐκ τοῦ σπανίου πονήματος Ἰουλίου τοῦ dal Pozzo, τοῦ ἐπιγραφομένου Collegii ve-

τὸ περιφημότερον τῆς Πελοποννήσου ἐπίνειον κατὰ τὸν μεσαιῶνα, καὶ συνελθόντες ἐνταῦθα οἱ βαρόνοι ἀνεγνώρισαν αὐτὸν ἐν τῷ ἅμα ὡς νόμιμον τῆς Ἀχαΐας ἡγεμόνα, πλείστας παρασχόντες αὐτῷ τιμὰς καὶ ὑποσχέσεις περὶ συμπράξεως ἐν τῷ συνεστῶτι πολέμῳ. Ἀλλά, καί τοι μεγάλων παρασκευῶν γενομένων, ἡ ἐκστρατεία παντάπασιν ἀπέτυχεν, ὅθεν μετ' ὀλίγους μῆνας ὁ Κόμης τῆς Γραυΐνης ἐπανῆλθεν εἰς Νεάπολιν κατάχρεως, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν *χρυσοφτερνιστηράτων* αὐτοῦ ἱπποτῶν, οὐδὲν ἢ μικρόν τι διαπράξας κατὰ τῶν Καταλωνίων καὶ τοῦ ὑπερόπτου δεσπότου τῆς Ἠπείρου, ὅστις εὐθὺς ἀνεκτήσατο τὰς πρώην ἀπολεσθείσας νήσους Κεφαλληνίαν καὶ Ζάκυνθον. (1)

Ἀναγνωρίσας τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντινουπόλεως ὡς ἀνώτατον ἄρχοντα, ὑπὸ μόνου τοῦ συμφέροντος ὡρμήθη ὁ δεσπότης Ἰωάννης, διότι, νεόκτητον ἔχων ἐν Ἠπείρῳ ἐξουσίαν, ἀνάγκην εἶχε τῆς συμμαχίας τῶν ὁσημέραι αὐτόθι αὐξανόντων Ἑλλήνων· ἀφ' οὗ ὅμως ἐν ἔτει 1328 ὁ νεώτερος Ἀνδρόνικος, καθαιρέσας τὸν πάππον τῆς ἀρχῆς, ἀφήρεσε ταὐτοχρόνως καὶ τῶν Ἰωαννίνων τὴν διοίκησιν ἀπὸ τοῦ δεσπότου Ἰωάννου, ἀπέστειλε δὲ ἄλλον ἀντ' αὐτοῦ εἰς *κεφαλὴν* τῆς χώρας καὶ τοῦ φρουρίου τῶν Ἰωαννίνων (2), δείξας οὕτω μικρὰν πρὸς τὸν τέως ἄρχοντα ἐμπιστοσύνην (3), ὁ δεσπότης Ἰωάννης, βαρέως ἐνεγκὼν τὴν ὕβριν, ἀ-

---

γείρει δικαίους δισταγμοὺς περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἱστορουμένων.

(1) **Ersch und Gruber, Encykl.** κτλ. αὐτ. Ὁ δὲ Δουκάγγιος (**Hist. de l'emp. de Const. VIII. §. 22.** Ἐκδ. Παρ.) φρονεῖ τοὐναντίον ὅτι ὁ Κόμης τῆς Γραυΐνης διετήρησε τῶν νήσων τὴν κατοχήν, ἔχει δὲ καὶ τὸν Μουστοξύδην ὁμοφρονοῦντα, ὅστις προστίθησιν (Ἑλληνομ. σ. 350) ὅτι τότε ἔπαυσε καὶ ἡ ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ Ζακύνθῳ δυναστεία τῶν ἀπὸ γαλλικῆς, ὡς οἱ πρὸ τοῦ Καθ. Χὸπφ ἐδόξαζον, γενεᾶς κρμήτων.

(2) **Ersch und Gruber, Encykl.** κτλ. σ. 429.

(3) Τοῦ δεσπότου Ἰωάννου ἡ πίστις, φίλου ὄντος τοῦ πρεσβυτέρου Ἀνδρονίκου, παρ' οὗ ἔλαβε τῶν Ἰωαννίνων τὴν διοί-

πεστάτησε τῆς ὑποταγῆς τοῦ νεωτέρου Ἀνδρονίκου, ἐπανέκτησε δὲ μετ' οὐ πολὺ τὰ Ἰωάννινα, διεγείρας εἰς ἀποστασίαν τοὺς κατοίκους τῆς περικλεοῦς ἐκείνης πόλεως, οἵτινες, δυσχεραίνοντες ἴσως ἐπὶ τῇ κακῇ διαχειρίσει τῶν ἐκ Βυζαντίου πεμπομένων ἐπιτρόπων τοῦ αὐτοκράτορος, (1) ἀσμένως ἐδέχθησαν καὶ ἀνεγνώρισαν τὸν ἀποστατήσαντα δεσπότην ὡς μόνον καὶ ἀπόλυτον αὐθέντην τῶν Ἰωαννίνων. (2)

Τὴν ἀλαζονείαν τοῦ δεσπότου καὶ Κόμητος Ἰωάννου, ἀπαλλαγέντος τῆς ἐπιδεσποτείας τῶν Βυζαντινῶν καὶ σπουδάζοντος ἤδη περὶ τὴν αὔξησιν τοῦ κράτους αὐτοῦ, ἐταπείνωσε καὶ

κησιν καὶ ἄλλας εὐεργεσίας, ἔμελλεν ἐξ ἀνάγκης νὰ μὴ παρέχῃ ἱκανὴν ἐγγύην πρὸς τὸν νεώτερον Ἀνδρόνικον. Τὴν δυσπιστίαν δὲ ταύτην τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν Ἰωάννην ηὔξησεν ἴσως ἔτι μᾶλλον καὶ ἡ κηδεστία τοῦ δεσπότου πρὸς τὸν πρωτοβεστιάριον Ἀνδρόνικον, ὅστις, εὐεργετηθεὶς ὑπὸ τοῦ νεωτέρου Ἀνδρονίκου, ἀγνωμόνως προσηνέχθη τῷ εὐεργέτῃ, ἀσπασθεὶς ἐν τῇ ἀναφυείσῃ μεταξὺ τῶν δύο βασιλέων ἔριδι τὴν μερίδα τοῦ πρεσβυτέρου Ἀνδρονίκου, καταστήσαντος αὐτὸν ἄρχοντα τῶν Βελεγράδων (Κανταχ. Α'. σ. 241. ἔκδ. Βόν.)

(1) Τοιοῦτος ἦτο Μιχαὴλ ὁ Μεγγάλης, οὗτινος τὸ ὄνομα μνημονεύεται ἐν τῇ ἐν ἔτει 1332 γενομένῃ ἀναχωχῇ τῶν Βυζαντινῶν μετὰ τῆς Ἐνετίας (Commemoriali Vol. III. fol. 69; Misti XIII. fol 43; Indice fol. 218. παρὰ Ersch und Gruber κτλ. σ. 429.)

(2) Acta et Diplom Α'. σ. 171. — Ἡ ἀρχὴ τῶν Βυζαντινῶν ἐν Ἰωαννίνοις ὑπῆρξε βεβαίως ὀλιγοχρόνιος τοσοῦτον ὥστε, ἐν ᾧ ὁ Πατριάρχης Καλέκας ἐν τῷ πατριαρχικῷ Σιγιλλίῳ ποιεῖται μνείαν τῶν διαφόρων τυχῶν τῆς πόλεως ἐκείνης μετὰ τὸν φόνον τοῦ Θωμᾶ, τοῦ τελευταίου τῶν Ἀγγελωνύμων δεσποτῶν, οὐδόλως ἀναφέρει ἐν αὐτῷ τὴν ἀπὸ Ἰωάννου τοῦ Δούκα· εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς μετάβασιν τῶν Ἰωαννίνων. Ἐκ τῆς ἐκφράσεως ὅμως τοῦ Σιγιλλίου *ἐδέξαντο καὶ εἶχον ὡς αὐθέντην* δύναταί τις ἴσως νὰ ὑποτοπάσῃ ὅτι διεγένετο χρονικόν τι διάλειμμα ἐν τῇ κυριαρχίᾳ τοῦ δεσπότου καὶ Κόμητος Ἰωάννου ἐν Ἰωαννίνοις.

συνέστειλεν ὁ τῶν Ἀνδηγαυῶν οἶκος, ὅστις συμμαχήσας μετὰ Οὐαλτερίου τοῦ ἐκ Βρέννης καὶ ἀποστείλας εἰς Ἤπειρον νέον καὶ ἀξιόμαχον στρατὸν, κατίσχυσε τοῦ δυσπειθοῦς δεσπότου καὶ κατώρθωσε νὰ ἐπαναγάγῃ αὐτὸν εἰς ὑποτέλειαν, τοῦθ'ὅπερ εἰς μάτην, ὡς εἴδομεν, ἐπεχείρησεν Ἰωάννης ὁ ἐκ Γραυΐνης ἐν ἔτει 1325.

Οὐαλτέριος ὁ ἐκ Βρέννης, υἱὸς τοῦ ὁμωνύμου ἡγεμόνος, τοῦ ἐν ἔτει 1311 πεσόντος ἐν τῇ παρὰ τῷ Κηφισῷ μάχῃ πρὸς τοὺς Καταλωνίους, νόμιμος διάδοχος ὢν τῆς δουκίας τῶν Ἀθηνῶν, ἣν οἱ Καταλώνιοι παρανόμως ἐκράτουν, οὐδέποτε παρῄτησε τὰς περὶ ἀνακτήσεως τῆς πατρικῆς ἀρχῆς ἐλπίδας· κοινωνοὺς δὲ θηρεύων τῆς προτεθειμένης ἐπιχειρήσεως, ἠγάγετο σύζυγον ἐν ἔτει 1325 τὴν ἀνεψιὰν τοῦ βασιλέως Ῥοβέρτου Βεατρίκην, θυγατέρα Φιλίππου τοῦ ἐκ Τάραντος καὶ τῆς Ἠπειρώτιδος Θάμαρ, καὶ εἵλκυσε προσέτι τὴν εὔνοιαν τοῦ Πάπα καὶ τῶν Ἐνετῶν, οἵτινες βαρέως ἔφερον τὴν αὔξησιν καὶ τὸ ἀτίθασον τῶν Καταλωνίων φρόνημα (1). Ἐν ᾧ δὲ κατὰ τὸν Μάρτιον μῆνα τοῦ 1331 ὁ Οὐαλτέριος παρεσκευάζετο νὰ στρατεύσῃ κατὰ τῶν Καταλωνίων, Φίλιππος ὁ ἐκ Τάραντος, ἔχων καὶ αὐτὸς ἀμετάθετον τὸν σκοπὸν τοῦ ἐπελθεῖν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ μάλιστα κατὰ τῆς Ἠπείρου, ἵνα κωλύσῃ τὰς αὐτόθι προόδους τῶν Βυζαντινῶν, ἀνακτωμένων ὁσημέραι τὰς πρώην ἀπολεσθείσας ἐπαρχίας, καὶ ὑποτάξῃ τὸν ἀντάρτην καὶ ἀρνησίθρησκον δεσπότην τῆς Ἠπείρου, ὠφελιμώτατον εὗρε νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τοῦ γαμβροῦ κατὰ τῶν κοινῶν πολεμίων, καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ ἀπὸ κοινοῦ μετ' ἐκείνου τὴν ἀνάκτησιν τῆς Ῥωμανίας. Τούτου ἕνεκα πραγματευθεὶς μετὰ τοῦ Οὐαλτερίου περὶ τῆς λυσιτελοῦς ταύτης στρατείας, συνωμολόγησε μετ' αὐτοῦ κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1331 συνθήκην, καθ' ἣν ὁ μὲν ἐπίτιτλος δοὺξ Ἀθηνῶν, ἀναδεικνύμενος Γενικὸς Τοποτηρητὴς τοῦ

(1) Ducange, Hist. de l'Emp. de Const. Ζ.' 20.

ἐκ Τάραντος ἡγεμόνος, ὤφειλε πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ νὰ προσβάλῃ τόν τε δεσπότην Ἰωάννην καὶ τοὺς ἐν Ἠπείρῳ καθ' ἑκάστην ἐπὶ μᾶλλον ἐνισχυομένους Βυζαντινούς, τρεπόμενος τὴν αὐτὴν ὁδόν, ἣν ἐτράπη καὶ ἐν ἔτει 1325 ὁ Κόμης τῆς Γραυΐνης· ἐκ πάντων δὲ τῶν γενομένων κατακτημάτων νὰ κρατήσῃ μὲν αὐτὸς τὸ ἓν τριτημόριον, νὰ δώσῃ δὲ τὰ δύο ἄλλα πρὸς τὸν Φίλιππον, ὡς ἐπίτιτλον αὐτοκράτορα Κωνσταντινουπόλεως (1). Ἅμα γενομένης τῆς συνθήκης ταύτης, συνήγαγεν ὁ Οὐαλτέριος τὴν λαμπρὰν αὐτοῦ στρατιάν, συνισταμένην ἐξ ὀκτακοσίων Γάλλων ἱπποτῶν καὶ πεντακοσίων λογάδων πεζῶν καὶ πλείστων ἄλλων πολεμιστῶν—ἐν οἷς συνηριθμεῖτο καὶ Γρατιανὸς ὁ Γεώργιος (Zorzi) ἐξ Ἑνετίας, ἔμπορος ἅμα καὶ πολεμικὸς ἀνήρ, ὡς ἡ πόλις ἐξ ἧς ὡρμᾶτο—, καὶ ἀμελλητὶ ἀπέπλευσεν ἐκ Βρεντησίου περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου (2) πλήρης θάῤῥους καὶ φρονήματος ἕνεκα τῆς προσδοκωμένης νίκης. Προσορμισθεὶς δὲ κατὰ πρῶτον εἰς Κέρκυραν μετὰ τοῦ στόλου, (3) καὶ διατρίψας ἐπ' ὀλίγον ἐν ἐκείνῃ τῇ νήσῳ, ὑποκειμένῃ οὔσῃ τῷ πενθερῷ αὐτοῦ Φιλίππῳ, ὥρμησεν ἐκεῖθεν κατὰ τῆς Ἠπείρου, ἐξεπόρθησεν ἀπονητὶ τὴν νῆσον Λευκάδα καὶ τὴν Βόνιτσαν καί, νικηφόρος προελαύνων, ἐχειρώσατο ἐν βραχεῖ τὰς πρωτίστας πόλεις καὶ τὰς περικειμένας κώμας τῆς δεσποτείας (4). Ἐν ᾧ δὲ ὁ Οὐαλτέριος ἔμελλεν ἤδη νὰ πολιορκήσῃ καὶ αὐτὴν τὴν Ἄρταν, ἕδραν οὖσαν τοῦ δεσπότου, ὁ Ἰωάννης, ἐπὶ ξηροῦ ἀκμῆς ἰδὼν τὰ πράγματα αὐτοῦ περιελθόντα καὶ φοβούμενος τὴν αὔξησιν τῶν Βυζαντινῶν, πρὸς οὓς ἀλλοτρίως διέκειτο μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ ἐκ τῆς διοικήσεως τῶν

(1) Ersch und Gruber, Encykl. κτλ. σ. 427.
(2) Croniche di Giov. Villani Βιβ. Ι'. §. 161.
(3) Reg. Ang. no. 293 (1333-34 C.) fol. 16, 172, παρὰ Ersch und Gruber, Encykl. κτλ. σ. 429.
(4) Ὅρα τὴν ἐπισυνημμένην Πραγ. περὶ Γρατιανοῦ Γεωργίου.

Ἰωαννίνων, ταπεινώσας τὸ φρόνημα ἠναγκάσθη ν᾿ ἀναγνωρίσῃ τὸν Φίλιππον ὡς ἀνώτατον ἄρχοντα, καὶ εἰς σημεῖον τῆς εἰλικρινοῦς αὐτοῦ ἐπανόδου εἰς τὴν πίστιν τοῦ ἐξ Ἀνδηγαυῶν οἴκου, ἣν πρῶτος ἠθέτησεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Νικόλαος, ἔπεμψεν ὁ Ἰωάννης εἰς Νεάπολιν τὸν Ἱππότην Νικόλαον Κασίδην ἐκ Κεφαλληνίας, ἵν᾿ ἀποδώσῃ ἀντ᾿ αὐτοῦ τὸν ὀφειλόμενον τῆς ὑποτελείας ὅρκον πρὸς τὸν βασιλέα Ῥοβέρτον, ὅστις ἐχάρη τοσοῦτον ἐπὶ τῇ ποθουμένῃ εἰς μάτην ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου ἐπιστροφῇ τοῦ ἀποστατήσαντος οἴκου τῶν Φράγκων Οὐρσίνων, ὥστε οὐ μόνον ἠξίωσε τὸν Ἰωάννην πλήρους ἀμνηστίας, ἀλλὰ καὶ ἀσμένως ἀνεγνώρισεν αὐτὸν ὡς νόμιμον διάδοχον καὶ κληρονόμον τῶν Ἀγγελωνύμων δεσποτῶν καὶ ἄρχοντα τοῦ δεσποτάτου τῆς Ῥωμανίας, ἐπέτρεψε δὲ τῷ Κασίδῃ (1332) νὰ ἐξαγάγῃ καὶ μετακομίσῃ εἰς Ἤπειρον ἵππους, ὧν ἐδεῖτο ὁ δεσπότης, ἐφ᾿ ὅρῳ ὅμως νὰ χορηγήσῃ καὶ αὐτὸς τὸν ἀναγκαῖον σῖτον τῷ πριγκιπάτῳ τῆς Ἀχαΐας. (1)

(1) Reg. Ang. no. 289. fol. 38. 49 v. παρὰ Ersch und Gruber, αὐτ. — Κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ ταύτην ἐποχήν, καθ᾿ ἣν ὁ ἤδη ἐξελληνισθεὶς οἶκος τῶν Φράγκων Οὐρσίνων ἀναγκάζεται νὰ στρέψῃ καὶ πάλιν τὰ βλέμματα πρὸς τὴν δύσιν καὶ ν᾿ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνωτάτην κυριαρχίαν τῶν ἀγερώχων Ἀνδηγαυῶν, ἐκόπησαν ἀναντιῤῥήτως ἐν Ἄρτῃ καὶ τὰ σπάνια τοῦ Ἰωάννου νομίσματα, τὰ διατηρούμενα εἰσέτι ἀνέκδοτα ἐν τῇ λαμπρᾷ τῶν Φραγκικῶν νομισμάτων συλλογῇ τοῦ σοφοῦ νομισματολόγου Κ. Π. Λάμπρου, ἅτινα, λατινικὴν ἔχοντα τὴν ἐπιγραφὴν καὶ ἀπομιμήματα ὄντα τῶν τορνεσίων τῶν ἐν μεγάλῃ πληθύϊ κοπτομένων ἐν διαφόροις τῆς Ἑλλάδος πόλεσιν ὑπὸ τῶν Φράγκων δυναστῶν, παρέχουσιν ἐναργὲς τεκμήριον τῆς ἀποσκιρτήσεως τοῦ Ἰωάννου πρὸς τοὺς Φράγκους καὶ ἀποδεικνύουσι συγχρόνως τὴν ἔνθερμον τοῦ δεσπότου ἐπιθυμίαν ὅπως διὰ τῆς παραδοχῆς τῶν Φραγκικῶν ἐθίμων καὶ νομίμων ἀποβῇ ἀρεστότερος τοῖς νέοις αὐτοῦ ἀνωτάτοις κυριάρχαις. Ὁ Κ. Λάμπρος ἐν τῇ Περὶ ἀνεκδότων νομισμάτων τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν Σαλόνων ἀρίστῃ αὐτοῦ πραγματείᾳ, ἥτις προσηρ-

Ἅμα ὁ Οὐαλτέριος ὑπέβαλεν εἰς ὑποταγὴν τὴν δεσποτείαν τῆς Ἠπείρου, ἐτράπη κατ' εὐθεῖαν εἰς Βοιωτίαν, σπεύδων ν' ἀνακτήσῃ τὴν παρανόμως ὑπὸ τῶν Καταλωνίων κατεχομένην δουκίαν αὐτοῦ (1). Ἡ ἐπιχείρησις δὲ τοῦ Οὐαλτερίου ἤθελεν εὐτυχῶς ἀποβῇ, ἐὰν οἱ Καταλώνιοι ἀντεπεξήρχοντο εἰς μάχην, ἀλλ' οὗτοι ἀπ' ἐναντίας ἔμειναν ἔγκλειστοι ἐντὸς τῶν φρουρίων καὶ περιεῖδον τὴν χώραν τμηθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, καλῶς σκεπτόμενοι ὅτι οἱ περὶ τὸν Οὐαλτέριον ἐκ τῆς μακρᾶς μελλήσεως καὶ τῆς ἐνδείας τῶν ἐπιτηδείων ἤθελον ἐπὶ τέλους ἀποκάμῃ (2). Τῷόντι, ὁ δοὺξ τῶν Ἀθηνῶν ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1332 ἄπρακτος εἰς Νεάπολιν, ὅπου νέας προὐτίθετο νὰ ποιήσῃ παρασκευὰς καὶ

τήθη εἰς τὸ Χρονικὸν τοῦ Γαλαξειδίου, καὶ ἀπροσέκτως ἀπεδόθη ὑπὸ τοῦ Κ. Gidel εἰς τὸν Καθ. Χὸπφ (Annuaire de l' associat. pour l' encouragement des études Grecques. 3.e Année, 1869.), βεβαιοῖ (σ. 236) ὅτι τὰ νομίσματα τοῦ δεσπότου καὶ Κόμητος Ἰωάννου εἰσὶ τοσοῦτον σπάνια, ὥστε, ἐν ᾧ ὑπὲρ τὰς δκτωκαίδεκα χιλιάδας Φραγκικῶν νομισμάτων ἐν Ἑλλάδι κοπέντων διῆλθον διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, μόλις εἴκοσι τοῦ δεσπότου Ἰωάννου νομίσματα ηὐτύχησε νὰ εὕρῃ. Φέρουσι δὲ ταῦτα, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Καθ. Χὸπφ, ἰδόντος αὐτὰ ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ Κ. Λάμπρῳ, τὴν ἐπιγραφὴν ἔνθεν μὲν IOHS . DESPOTVS, ἔνθεν δὲ DE . ARTA . CASTRV (m) (Ersch and Gruber, Encykl. κτλ. σ. 361.)

(1) Ἐκ μνημονικοῦ βεβαίως ἁμαρτήματος ὁ Κ. Χιώτης ἀφηγεῖται ὅτι ὁ δοὺξ τῶν Ἀθηνῶν Οὐαλτέριος ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα *βοηθούμενος* ὑπὸ τῶν Καταλωνίων (Σειρ. Ἱστ. Ἀπομ. Γ'. σ. 26), διότι τοὐναντίον, ὡς ὁμολογεῖται, ὁ δοὺξ ἦτο ἄσπονδος τῶν Καταλωνίων ἐχθρὸς καὶ ἐστράτευσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐξελάσῃ τοὺς Καταλωνίους ἐκ τῆς ὑπ' αὐτῶν σφετερισθείσης πατρικῆς αὐτοῦ δουκίας.

(2) Cromiche di Giov. Villani. Γ'. 190, καὶ Silvano Razzi, Vite di quattro uomini illustri. Firenze. 1580. σ. 81.

στρατολογίας πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ποθητῆς δουκίας, ἀλλ' ἀνέβαλε τὰ περὶ τούτου σχέδια, προσκληθεὶς, ὡς γνωστὸν, εἰς Φλωρεντίαν τῷ 1341 καὶ ἀναδειχθεὶς ἄρχων τῆς Φλωρεντικῆς κοινότητος, ἥτις ὕστερον ἀτίμως ἐξήλασεν αὐτὸν ἐκ τῆς πόλεως, διότι τὴν ὑπὸ τοῦ δήμου διαπιστευθεῖσαν αὐτῷ ἐξουσίαν ἐπειράθη ἐκ δημοκρατικῆς νὰ μεταβάλῃ εἰς ἀριστοκρατικὴν καὶ δεσποτικήν (1).

Ἐκ τῶν ἐν Ἠπείρῳ κατακτημάτων περιεγένετο τῷ Οὐαλτερίῳ μόνον ἡ Λευκὰς καὶ ἡ Βόνιτσα, ὧν ἔλαβε τὴν κατοχὴν δυνάμει τῆς ἀνωτέρω μνημονευθείσης συμφωνίας μετὰ Φιλίππου τοῦ ἐκ Τάραντος, δι' ἧς παρεχωρεῖτο αὐτῷ τὸ τέταρτον τῆς πορθουμένης χώρας (2). Διοικητὴν δὲ Λευκάδος καὶ

(1) Ὁ χρονογράφος Villani, ὅστις ἐν ἐκτάσει ἀφηγήθη τὰ τοῦ Οὐαλτερίου, παρατηρεῖ μετ' ἀδίκου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀσυνήθους παρὰ τοῖς ἑσπερίοις πικρίας, ὅτι ὁ δοὺξ ἵνα καταλάβῃ τὴν δεσποτείαν τῆς Φλωρεντίας μετεχειρίσθη μᾶλλον τὴν ἑλληνικὴν πονηρίαν ἢ τὴν γαλλικὴν παῤῥησίαν (Parea meglio Greco che Francesco, sagace e malizioso molto. ΙΒ'. 8). Περὶ τῶν ἀνοικείως καὶ δωρεὰν κατὰ τῶν Ἑλλήνων τοξευθεισῶν ὕβρεων ὑπὸ τῶν διασημοτέρων ποιητῶν τε καὶ πεζογράφων τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης ἀπὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν μέχρι τῶν νῦν χρόνων ὅρα τὴν ἐκτενῆ Σημ. 356 τῶν σοφῶν Βυζαντινῶν Μελετῶν τοῦ Κ. Σ. Ζαμπελίου.

(2) Ersch und Gruber, Encykl. κτλ. σ. 430. — Ὁ Καθ. Χὸπφ πρῶτον μὲν μετά τινος δισταγμοῦ (αὐτ. σ. 433,) εἶτα δὲ θαῤῥαλεώτερον ἀποφαίνεται (αὐτ. σ. 441,) ὅτι συντελεσθέντος τοῦ πολέμου ἀπέμεινε τῷ Οὐαλτερίῳ οὐ. μόνον ἡ Λευκὰς καὶ ἡ Βόνιτσα, ἀλλὰ καὶ αἱ νῆσοι Κεφαλληνία καὶ Ζάκυνθος, ἃς ἐκεῖνος ἀπέσπασεν ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τοῦ δεσπότου Ἰωάννου. Παρεδέχθη δὲ, ὡς φαίνεται, τοιαύτην δοξασίαν ὁ Καθ. Χὸπφ διὰ τὸν ἑξῆς λόγον. Ἐν ἀρχαίῳ ὑπομνήματι, ἰταλιστὶ γεγραμμένῳ καὶ ἀχρονολογήτῳ, ὅπερ ἔπεμψε πρὸς τὴν αὐτοκράτειραν Αἰκατερίνην, χήραν ἤδη οὖσαν Φιλίππου τοῦ ἐκ Τάραντος, Νικόλαος ὁ Βόϊανος, λογιστὴς τῆς αὐτοκρατείρας, γίνεται μνεία Κόμητός τινος Κεφαλληνίας, ὅστις, καθ' ἃ λέγει

Βονίτσης πρῶτον μὲν διώρισεν ὁ Οὐαλτέριος Ἰωάννην τινὰ **de Mandélée**, εἶτα δὲ ἀνακαλέσας αὐτὸν ἔπεμψεν αὐτόσε Βάϊλον Γάλλον τινὰ ὀνόματι Ἰωάννην **Clignet**, ἀναγκασθέντα νὰ παραιτηθῇ τῆς ἀρχῆς ἐν ἔτει 1343 ἕνεκα πολλῶν καθ' ἑαυτοῦ ἐγερθέντων παραπόνων, καὶ τότε λίαν πιθανῶς ἐπέτρεψεν ὁ Οὐαλτέριος τῆς Λευκάδος τὴν διοίκησιν πρὸς τὸν πιστὸν αὐτῷ συστρατιώτην Γρατιανὸν τὸν Γεώργιον (1), ὅστις βραδύτερόν ἐγένετο δυνάστης τῆς νήσου, λαβὼν αὐτὴν εἰς τιμάριον παρὰ τοῦ Οὐαλτερίου τῇ 18 Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1355 ἐπὶ τακτοῖς ὅροις (2), καὶ οὕτως ἡ Λευκὰς ἀποσπασθεῖσα τῆς κυριότητος τοῦ ἐξ Ἀνδηγαυῶν οἴκου περιῆλθεν εἰς τὴν κτῆσιν Ἑνετοῦ

τὸ ἔγγραφον, διετέλει πολεμῶν κατὰ τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου, τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν ἐν Ἀθήναις Καταλωνίων, καὶ ὅστις, ἐχόντων τῶν πολεμίων αὐτοῦ ναυτικόν, ἐμισθώσατο καὶ αὐτὸς τὸ τοῦ Ὑδροῦντος κάτεργον καὶ ἕτερα δύο πλοῖα (Ὅρα **Ducange, His. de l' Emp. de Const. H. § 33**, ὅστις δυστυχῶς ἐδημοσίευσε μόνον τὴν περίληψιν τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ἐγγράφου). Παραδόξου δὲ φαινομένης τῆς ὑπάρξεως Κόμητος Κεφαλληνίας πάντη διαφόρου τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου, τοῦ ὄντος, ὡς γνωστόν, καὶ Κόμητος Κεφαλληνίας, ὁ σοφὸς ἱστορικὸς ἀπεφήνατο πρὸς ἐξήγησιν τοῦ πράγματος ὅτι ὁ ἐν τῷ ὑπομνήματι τοῦ Βοϊάνου μνημονευόμενος Κόμης ἦν ὁ τῶν Ἀθηνῶν δοὺξ Οὐαλτέριος, λαβὼν τὴν κυριότητα τῶν νήσων Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου δυνάμει τῆς εἰρημένης συνθήκης· ἐπειδὴ δὲ ὁ Δουκάγγιος ἰσχυρίζετο ὅτι τοῦ Βοϊάνου τὸ ὑπόμνημα ἀνήκει εἰς χρόνους νεωτέρους τοῦ θανάτου τῆς Αἰκατερίνης, ὁ Καθ. Χὸπφ ἀπέδειξεν ἡμαρτημένην τὴν βεβαίωσιν ταύτην τοῦ Δουκαγγίου, ἐπιφέρων τὸ ἰσχυρότατον ἐπιχείρημα ὅτι ὁ Βοϊάνος, ὡς ἐξ ἐγγράφων ἐξάγεται, εἶχε τελευτήσῃ πρὸ τῆς Αἰκατερίνης.

(1) **Ersch und Gruber, Encykl.** κτλ. σ. 441 καὶ Πραγ. περὶ Γρατιανοῦ.

(2) Τὸ τῆς παραχωρήσεως τῆς Λευκάδος δίπλωμα τοῦ Οὐαλτερίου ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Λούντση ἐν ἔτει 1858, κατα-

ἡγεμονίσκου, οὗτινος αἱ τύχαι ἱστοροῦνται πλατύτερον ἐν τῇ ἐπισυνημμένῃ περὶ αὐτοῦ πραγματείᾳ τοῦ Καθ. Χὸπφ. (1)

Τῆς Λευκάδος τὴν ἀπώλειαν, μεταβάσης, ὡς εἴδομεν, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Οὐαλτερίου προσεπέθησε μὲν νὰ θεραπεύσῃ ὁ Ἰωάννης διὰ τῆς προσαρτήσεως νέων πόλεων καὶ χωρῶν εἰς τὴν ἤδη ἀκμάζουσαν καὶ ὑποκειμένην αὐτῷ δεσποτείαν τῆς Ἠπείρου, ἀλλ' ἐματαίωσε τοὺς ὑπερηφάνους καὶ φιλοδόξους αὐτοῦ σκοποὺς ἡ ἄγρυπνος ἐπιμέλεια τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου, ὅστις ἐμελέτα καὶ αὐτὸς πρὸ πολλοῦ νὰ συνενώσῃ μετὰ τῆς αὐτοκρατορίας τὰς ὑπὸ τῶν Φράγκων ἀπ' αὐτῆς διασπαθείσας ἑλληνικὰς χώρας.

Ἡ ἐν ἔτει 1333 συμβᾶσα τελευτὴ Στεφάνου τοῦ Γαβριη-

χωρίσαντος αὐτὸ ἐν τῇ Cond. Pol, κτλ. (σ. 121 καὶ ἑξῆς.) Ταὐτοχρόνως δὲ καὶ ὁ Κύρ. Sickel, Καθηγητὴς τῆς παλαιογραφίας ἐν τῷ Βιενναίῳ Πανεπιστημίῳ παρήγαγεν εἰς φῶς, τύποις τοῦ αὐτοκρατορικοῦ τυπογραφείου, φωτογραφηθὲν ἔκτυπον τοῦ αὐτοῦ διπλώματος, περὶ οὗ ὅρα τὴν ἐπισυνημμένην πραγματείαν. Παρατηρητέον δὲ ὅτι, ἐν ᾧ ὁ Οὐαλτέριος, ὁ κυριεύσας τὴν Λευκάδα καὶ καταστήσας διοικητὴν τῆς νήσου τὸν Mandélée, καὶ ὁ Οὐαλτέριος, ὁ δωρησάμενος τὴν νῆσον τῷ Γρατιανῷ, εἰσὶν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον, ὁ Κ. Χιώτης (Σειρ. Ἱσ. Ἀπ. Γ'. σ. 26) διέστειλεν αὐτὰ καὶ φαίνεται δοξάζων ὅτι ὁ δωρητής ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ κατακτητοῦ, συγχέας προφανῶς τὸν Οὐαλτέριον, περὶ οὗ ὁ λόγος, μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τοῦ πεσόντος ἐν τῇ παρὰ τῷ Κηφισῷ μάχῃ ἐν ἔτει 1311.

(1) Ἄξια δὲ σημειώσεως ἐνταῦθα ὅσα ἔγραφεν ἡμῖν πρό τινος χρόνου ὁ ἄκρῳ ζήλῳ συλλέγων καὶ σοφῶς ἐξηγῶν τὰ τῶν Φράγκων τῆς Ἑλλάδος δυναστῶν νομίσματα Κ. Λάμπρος. « Ἐνθυμοῦμαι—ἔλεγεν ὁ πολυΐδρις ἀνὴρ—ὅτι πρὸ ἐτῶν εἶδον ἐν Τεργέστῃ νόμισμά τι ἀργυροῦν, ὅμοιον κατὰ τὸν τύπον πρὸς τὰ Βενετικὰ τὰ καλούμενα grossi ἢ matapani· οὐδεμία δὲ μοὶ μένει ἀμφιβολία ὅτι ἐκόπη παρὰ τῶν Γεωργίων τῆς Λευκάδος. Δὲν ἐνθυμοῦμαι ὅμως, ἂν τοῦ ἐπωνύμου, τὸ ὁποῖον ἦτο ΓΕΩΡΓΙΟΣ, προετάσσετο στοιχεῖόν τι ἐμφαῖνον τὸ ὄνομα τοῦ κόψαντος αὐτό, οὐδὲ ἂν ὁ συνοδεύων τὸν δυνάστην ἅγιος ἔφερεν ὄνομά τι. »

λοπούλου, — ὅστις, ἀκλήρου ἀποθανόντος τοῦ τελευταίου δουκὸς τῆς Μεγάλης Βλαχίας, ἤ, κατὰ τοὺς Φράγκους, τῶν Νέων Πατρῶν Ἰωάννου Β' τοῦ Ἀγγέλου, κατέλαβε μέρος τῆς δουκίας καὶ ἐγένετο αὐθέντης ἀνεξάρτητος τῆς παρὰ τῇ Βοττιαίᾳ Θεσσαλίας - διήγειρε τὴν πλεονεξίαν τῶν φιλαρπάγων γειτόνων, εὔκολον ὑπολαβόντων τὴν κατάκτησιν ἀπροστατεύτου καὶ ἀδεσπότου καταλειφθέντος κράτους. Καὶ τωόντι, Ἰωάννης ὁ Μονομάχος, ὕπαρχος τῆς Θεσσαλονίκης, ἀνὴρ φημιζόμενος ἐπὶ συνέσει καὶ στρατηγικῇ ἐμπειρίᾳ, συνιδὼν ὅτι καιρὸς ἦτο νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς ἡγεμονίας τοῦ τελευτήσαντος Γαβριηλοπούλου, ἵνα ὑπαγάγῃ τὴν χώραν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως, ἀθροίσας ὅσους πλείστους ἠδυνήθη στρατιώτας εἰσέβαλεν εἰς αὐτήν, τεταραγμένην οὖσαν διὰ τὴν τελευτὴν τοῦ δεσπόζοντος, καὶ ἐκυρίευσε τὸν Γόλον (Βῶλον) καὶ Καστρὶν καὶ Λυκόστομον. Τὸν Μονομάχον δὲ προφθάσας ὁ δεσπότης τῆς Ἠπείρου Ἰωάννης, ὅστις ἐβούλετο καὶ αὐτὸς νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ Γαβριηλοπούλου, ἠνάγκασε Σταγοὺς καὶ Τρίκαλα καὶ Φανάριον καὶ Δαμάσιν καὶ Ἐλασῶνα μετ' ἄλλων τινῶν πολισμάτων νὰ παραδοθῶσιν εἰς ἑαυτὸν ἐπὶ συνθήκῃ καί, καταλιπὼν φρουροὺς ἐν αὐτοῖς, ἐπανῆλθεν εἰς Ἤπειρον. Ἀλλὰ τὴν κτῆσιν τῶν πολισμάτων τούτων ἐπ' ὀλίγιστον χρόνον ἔσχεν ὁ δεσπότης Ἰωάννης, διότι, ἅμα ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ γενόμενα, ἔσπευσε νὰ μεταβῇ ἐκεῖσε μετὰ στρατοῦ καὶ ἀνέσωσε πάνθ' ὅσα κατέλαβεν ὁ δεσπότης· ἐκβαλὼν δὲ τοὺς φρουρούς, οὐδεμίαν ἐποίησε πρὸς αὐτοὺς ἀδικίαν, ἀλλὰ φιλανθρώπως προσενεχθεὶς ἀπέπεμψεν ἅπαντας εἰς τὰ ἴδια, βουλόμενος οὕτω νὰ προδιαθέσῃ εὐμενῶς ὑπὲρ ἑαυτοῦ τοὺς κατοίκους τῆς γειτονευούσης Ἠπείρου, ἣν ἤλπιζε νὰ προσαρτήσῃ εὐθὺς ἢ ὕστερον εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ κράτος (1). Βραχὺς ὑπῆρξεν

(1) Καντακ. Β'. 28. — Σημειωτέον δὲ ὅτι, ἐν ᾧ ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Καντακουζηνοῦ ἐξάγεται προφανῶς ὅτι τὰς τρεῖς

ὁ χρόνος τῆς δεσποτείας τοῦ Ἰωάννου. Τὸ ἐν ἔτει 1323 ὑπ' αὐτοῦ διαπραχθὲν κακούργημα κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ Νικολάου ἔμελλε νὰ τιμωρηθῇ μετὰ δώδεκα ἔτη δι' ἑτέρου κακουργήματος ἐπίσης θεοστυγοῦς καὶ μυσαροῦ. Ἡ σύζυγος τοῦ δεσπότου Ἄννα Παλαιολογίνα, εἴτε λόγους ἔχουσα, ὥστε νὰ νομίσῃ ὅτι ἡ ζωὴ αὐτῆς ἐπεβουλεύετο ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς, εἴτε φλεγομένη ὑπὸ ὑπερβαλλούσης φιλαργίας, ἐτόλμησε νὰ φονεύσῃ τὸν σύζυγον διὰ φαρμάκου (1) ἐν ἔτει

πρώτας πόλεις ἐκυρίευσεν ὁ Μονομάχος, τὰς ἄλλας δὲ ὁ Ἰωάννης, ὁ Κ. Σάθας (Ἑλλην. Ἀνέκδ. Α'. σ. ἑ.), παρερμηνεύσας τὸν συγγραφέα, ἀπέδωκε τὴν κατάκτησιν ἁπασῶν ἀνεξαιρέτως τῶν εἰρημένων πόλεων εἰς τὸν δεσπότην Ἰωάννην. Παρατιθέμενος δὲ τὸ κείμενον τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἀντὶ τοῦ γράψαι *Σταγοὺς δὲ καὶ Τρίκαλα . . . . Ἰωάννης ὁ δοὺξ παρεστήσατο*, ὡς ἔχουσιν αἱ ἐκδόσεις ἅπασαι, ἀφήρεσε τὸ ῥῆμα *παρεστήσατο*, οὕτινος τὴν ἔννοιαν συμπληροῦσι τὰ ὀνόματα *Σταγοὺς καὶ Τρίκαλα*, ἔτρεψε τὸν *δὲ* εἰς *καὶ*, καὶ οὕτω διασκευάσας ἄνευ ἀνάγκης τὸ κείμενον μετέβαλε φυσικῷ τῷ λόγῳ καὶ τὴν ὅλην ἔννοιαν τοῦ συγγραφέως.

(1) « Ὁ δὲ τῶν Αἰτωλῶν τε καὶ τῶν Ἀκαρνάνων ἀρχηγὸς Ἰωάννης ὁ κόντος θανάτῳ βιαίῳ τοῦ ζῆν ἀπήλλαξε, τῆς δίκης, ὡς τὸ εἰκὸς, περιελθούσης καὶ αὐτὸν τελευταῖον, καθάπερ δὴ καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ . . . τῆς δὲ δίκης οὐ σιωπᾷν εἰθισμένης εἰς τέλος ἐν τοῖς τοιούτοις, βιαίως καὶ οὗτος τοῦ ζῆν ἀπερράγη, φάρμακον παρασχούσης λαθραῖον αὐτῷ τῆς συζύγου. Νοσημάτων γὰρ οὐκ ὀλίγων ὑποφυομένων ἐν τῇ οἰκίᾳ, δείσασα ἡ γυνὴ τὴν ἐπιβουλὴν τοῦ συζύγου, πρὶν φονευθῆναι πεφόνευκε· καὶ οὕτω διάδοχος ἐκείνη σὺν δυσὶ παιδαρίοις τῆς τῶν Αἰτωλῶν τε καὶ Ἀκαρνάνων κατέστη ἀρχῆς » (Γρηγορ. Βιβ. ΙΑ.' § 3.). Ὁ μόνος ὅστις ἀναφέρει τὸ κακούργημα τῆς Ἄννης ἐστὶν ὁ Γρηγορᾶς. Ὁ δὲ Καντακουζηνὸς, συμπέθερος ὢν τῆς ἡγεμονίδος, ἐνόμισε συνετώτερον ν' ἀποκρύψῃ τὸ κακούργημα, ὅθεν ἐκ τῆς διηγήσεως αὐτοῦ (Β'. 32) οὐδὲ ὑποψίαν λαμβάνει ὁ ἀναγνώστης περὶ τοῦ βιαίου θανάτου τοῦ Ἰωάννου. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τῷ ἀλλαχοῦ μνημονευθέντι Συνοδικῷ Σιγιλ-

1335 (1), καὶ οὕτω μείνασα χήρα μετ' ἀνηλίκων παιδαρίων (2), ὧν τὸ μὲν ἄῤῥεν ἐκαλεῖτο Νικηφόρος ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ πρὸς μητρὸς προπάππου αὐτοῦ, ἓν δὲ τῶν θηλέων Θωμαῒς ἀπὸ τοῦ δολοφονηθέντος πάππου Θωμᾶ (3), ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν τῶν Ἠπειρωτῶν, Αἰτωλῶν καὶ Ἀκαρνάνων, ὡς ἐπίτροπος τοῦ νεαροῦ Νικηφόρου, ὅστις ἔμελλε προϊόντος τοῦ χρόνου νὰ ἐπιδείξῃ θαυμασίαν ἀνδρίαν καὶ εὔ-

λίῳ (Acta et Diplom. Α' σ. 172) μνείας γινομένης περὶ τοῦ θανάτου τοῦ δεσπότου ἀναγινώσκονται ἁπλῶς τάδε « ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἤδη ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο.»

(1) Τὴν χρονολογίαν ταύτην παρεδέχθησαν ὁ Buchon (Rech. Hist. Α'. σ. 479 καὶ 481) καὶ ὁ Καθ. Χὸπφ (Ersch und Gruber, Encykl. κτλ. σ. 421 καὶ 440). Ὁ δὲ Μουστοξύδης (Ἑλλην. σ. 353) καὶ ὁ Parisot (Cantacuzène κτλ. σ. 135) ποιοῦσι τὴν δηλητηρίασιν κατὰ δύο ἔτη μεταγενεστέραν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου, ἔπαυσεν, ὡς φαίνεται, ἡ ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ Ζακύνθῳ δυναστεία τῶν Παλατίνων Κομήτων Οὐρσίνων, ἀνέκτησαν δὲ τὰς νήσους οἱ Ἀνδηγαυοί. Εἰκάζομεν δὲ τοῦτο, βλέποντες ὅτι, ἐν ᾧ Πέτρος de S. Severo, ὁ ἐν ἔτει 1333 ὑπὸ Αἰκατερίνης καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Ῥοβέρτου τοῦ ἐκ Τάραντος ἀναδειχθεὶς Βάϊλος τῆς Πελοποννήσου καὶ διοικήσας αὐτὴν ἄχρι τοῦ 1336 (Ersch und Gruber, Encyckl. κτλ. σ. 432) φέρει ἁπλῶς τὴν προσηγορίαν τοῦ Βαΐλου τῆς χώρας, ἧς ἦρχεν, ὁ τὸν Πέτρον διαδεχθεὶς ἐν ἔτει 1336 Βερτράνδρος de Baux, εὐπατρίδης Προβιγκίας, προσαγορεύεται Magnificus vir dominus Bertrandus de Baucis, dominus Curtedonis, principatus Achaye marescallus ac dicti principatus ac comitatus Cephalonie et Neopanti balius et vicarius generalis (Nouvel. Recher. Β'. σ. 403.)

(2) Κατὰ τὸν Γρηγορᾶν, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς σημειώσεως τῆς προηγουμένης σελίδος, δύο μόνα ἦσαν τῆς Ἄννης τὰ τέκνα. Ὁ Καντακουζηνὸς ὅμως ἀναφέρει πλείονας τῆς μιᾶς θηλείας (« βασιλίσσης τε τῆς ἐκείνου μητρὸς καὶ θυγατέρων πρόνοιαν τὴν προσήκουσαν ποιήσεσθαι » Β'. 33.)

(3) Τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναγινώσκεται ἐν τῷ Ἱστορικῷ Κομνηνοῦ Μοναχοῦ καὶ Πρόκλου Μοναχοῦ (Ἑλληνομ. σ. 492.).

τολμίαν. Τὸν νεώτερον Ἀνδρόνικον, προτιθέμενον ἤδη νὰ στρατεύσῃ κατὰ τῶν Ἀλβανῶν, οἵτινες διὰ λῃστειῶν καὶ ἐπιδρομῶν ἐπίεζον καὶ ἐκακοποίουν τὰς ἐν τῇ νέᾳ Ἠπείρῳ βασιλικὰς πόλεις, ἐνέπλησε χαρᾶς καὶ ἔτι μᾶλλον ἐξώρμησεν εἰς τὴν μελετωμένην στρατείαν ἡ ἐπιγενομένη τελευτὴ τοῦ δεσπότου Ἰωάννου, ἀπαραίτητον καθιστῶσα τὴν παρουσίαν αὐτοῦ ἐν ταῖς παρὰ τῇ παλαιᾷ Ἠπείρῳ χώραις, ἐξ ὧν εὐκόλως ἠδύνατο νὰ ἐπιπέσῃ καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὴν πρὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος σχεδὸν αἰῶνος ἀπὸ τῆς αὐτοκρατορίας παρασπασθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ἀγγέλων δεσποτείαν τῆς Ἠπείρου (1). Τούτου ἕνεκα περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος τοῦ ἔτους 1336 ὥρμησεν ἐπὶ τοὺς Ἀλβανοὺς λαβὼν μεθ᾽ ἑαυτοῦ δισχιλίους Τούρκους ἐπικούρους, καὶ προῆλθε νικητὴς μέχρι Δυῤῥαχίου, πλείστους τῶν Ἀλβανῶν ἀποκτείνας καὶ ἄμετρον πλῆθος βοσκημάτων καὶ χρημάτων ἀθροίσας. Τὴν νίκην δὲ ταύτην τοῦ Ἀνδρονίκου ἐπανηγύρισαν μετ᾽ ἀφάτου χαρᾶς αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς νέας Ἠπείρου καὶ ἀπέδωκαν ἄσμεναι τὸν ὅρκον τῆς πίστεως καὶ ὑποτελείας, διότι ἀπὸ τῶν χρόνων Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ ἄχρι τοῦ νεωτέρου Ἀνδρονίκου, οὐδεὶς ἄλλος βασιλεὺς ἐπεδήμησεν ἐκεῖσε, οὐδ᾽ ἔλαβε τοσαύτην, ὅσην ὁ Ἀνδρόνικος, ὑπὲρ τῶν κατοίκων πρόνοιαν. Ἐν ᾧ δὲ ὁ βασιλεὺς διέτριβεν ἐν Βελεγρά-

(1) Κανταχ. Β΄. 32. καὶ Γρηγορ ΙΑ΄. 6. — ὁ Parisot (Cantacuzène κτλ. σ. 133-34), ἐπειδὴ χρονολογεῖ τὰς γενομένας ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν λῃστείας καὶ δηώσεις ἀπὸ τοῦ ἔτους 1335, συνεπὴς εἰς ἑαυτὸν χρονολογεῖ καὶ τοῦ Ἰωάννου τὸν φόνον ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ἀλλ᾽ ὁ Κ. Σάθας, ἐν ᾧ καὶ αὐτὸς παραδέχεται τὸ ἔτος 1337 ὡς ἐποχὴν τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωάννου (Ἑλλ. Ἀνέκδ. Α΄. σ. ἑ.), ὕστερον (σ. ιἑ) παραφέρων ὁλόκληρον περικοπὴν τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἐν ᾗ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀναγινώσκεται ὅτι αἱ λῃστεῖαι τῶν Ἀλβανῶν καὶ ὁ φόνος τοῦ Ἰωάννου συνέβησαν ὑπὸ τοῖς αὐτοῖς χρόνοις, τάττει τὰ γεγονότα ταῦτα εἰς τὸ ἔτος 1335.

δοις ἀναπαυόμενος ἐκ τῆς πολυμόχθου στρατείας, καὶ παρεσκευάζετο νὰ στρατεύσῃ κατὰ τῆς Ἠπείρου, ἦλθον πρὸς αὐτὸν ἄγγελοι, πεμφθέντες παρὰ τῶν Ἠπειρωτῶν κατὰ παρακέλευσιν τῆς Δεσποίνης, διότι αὕτη, βλέπουσα ὅτι οἱ κάτοικοι ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς προσεχοῦς ἐλεύσεως τοῦ βασιλέως ἐδιχονόουν περὶ τοῦ πρακτέου καὶ οἱ μὲν δὲν ἔκρινον ἄξιον νὰ κατασταθῶσιν ὑποχείριοι τοῦ Ἀνδρονίκου, ἀλλὰ νὰ τηρήσωσι βεβαίαν τὴν πίστιν πρὸς τὴν Ἄνναν καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς, οἱ δὲ ἀντέλεγον, δεινὴν καὶ ματαίαν νομίζοντες πᾶσαν ἀντίστασιν, συνεβούλευσεν αὐτοὺς νὰ μὴν κινήσωσι πόλεμον, ἀλλὰ νὰ πέμψωσι πρέσβεις πρὸς τὸν βασιλέα, ἵνα αἰτήσωσι πρῶτον μὲν τὴν κατεγγύησιν τῆς θυγατρὸς τοῦ μεγάλου δομεστίκου Καντακουζηνοῦ εἰς τὸν Νικηφόρον, εἶτα δὲ τὴν ἰδίαν αὐτῶν αὐτονομίαν ἐπὶ συνθήκῃ νὰ τρέφωσι στρατὸν ἐπίμαχον πρὸς ἀμοιβαίαν βοήθειαν. Τῶν πρέσβεων τὰς προτάσεις ἀκούσας ὁ βασιλεὺς εἰς μὲν τὸν γάμον προθύμως συνήνεσε παρατηρήσας ὅτι καὶ ζῶντος ἔτι τοῦ δεσπότου Ἰωάννου, πέμψαντος πρὸς αὐτὸν πρεσβείαν ἐπὶ τούτῳ, εἶχεν ἐπιτρέψῃ τὸν γάμον, τὴν δευτέραν ὅμως πρότασιν ἀπέρριψε μετ' ἀγανακτήσεως καὶ ἀπήτησε τὴν ἄνευ ὅρων ὑποταγὴν τῆς Ἠπείρου, Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας, προσθεὶς ὑπερηφάνως ὅτι, ἐὰν μὲν ἡ Ἄννα παρῃτεῖτο τὴν ἀρχὴν καὶ κατένευε νὰ διάγῃ ὅπου ἂν αὐτὸς νομίσῃ βέλτιον, ἤθελε λάβῃ τὴν προσήκουσαν πρόνοιαν περὶ αὐτῆς καὶ τῶν τέκνων, ἄλλως ὅμως ἤθελεν εἰσβάλῃ παραυτίκα εἰς τὴν Ἤπειρον, ἵνα κυριεύσῃ αὐτὴν, ἀδίκως ἀποτμηθεῖσαν τῆς ἡγεμονίας τῶν Ἑλλήνων. Μετὰ τὴν ἀπειλητικὴν ταύτην ἀπάντησιν φοβηθέντες οἱ πρέσβεις συνετὸν ἔκριναν νὰ μὴ ἐπιμείνωσιν ἀπαιτοῦντες τὰ ἀδύνατα, διὸ παρέδωκαν ἑαυτοὺς καὶ τὰς πόλεις αὐτῶν πρὸς τὸν βασιλέα Ἀνδρόνικον, ὅστις, γενομένων τῶν ἀναγκαίων συμβάσεων, ἔλαβεν ἀμέσως τὴν κατοχὴν τῆς Ἠπείρου, Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας, καὶ οὐχὶ ὀλίγον χρόνον ἐδαπάνησεν ἐπισκεπτόμενος τὰς ἐπι-

σημοτέρας πόλεις τῶν ἐπαρχιῶν τούτων καὶ ἐπιδαψιλεύων πρός τε τοὺς δημότας αὐτῶν καὶ ἄρχοντας παντοίας εὐεργεσίας (7). Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ἀνδρόνικος παρεσκευάζετο ν' ἀπέλθῃ καὶ νὰ συμ-

(7) Καντακ. Β'. 33. — Ὁ Κ. Σάθας παρεκβατικῶς διαλαμβάνων περὶ τῶν δεσποτῶν τῆς Ἠπείρου, λέγει ὅτι ἡ Ἄννα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρὸς καταλαβοῦσα τὴν δεσποτείαν ὤμοσε πίστιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ἀλλ' ὅτι ὁ ὅρκος οὗτος δὲν ἐτηρήθη, διότι οἱ τῶν Ἰωαννίνων κάτοικοι δὲν ἀνεγνώρισαν τὸν εἰς Ἤπειρον τότε ἀποσταλέντα αὐτοκρατορικὸν ἐπίτροπον Συργιάννην Παλαιολόγον Πιγκέρνην, γαμβρὸν τοῦ αὐτοκράτορος (Ἑλλ. Ἀνεκδ. Α'. σ. νδ'.) — Ἡ βεβαίωσις αὕτη τοῦ Κ. Σάθα φαίνεται ἀπαράδεκτος διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον ὅτι καθ'ὃν χρόνον συνέβη ὁ φόνος τοῦ Ἰωάννου, δηλαδὴ ἐν ἔτει 1335, καὶ μάλιστα κατὰ τὸν Κ. Σάθαν ἐν ἔτει 1337, ὁ περιβόητος Συργιάννης δὲν ἦτο ἔτι μεταξὺ τῶν ζώντων, ὡς ἐξάγεται ἐξ ἀσφαλεστάτων πηγῶν (Καντακ. Β.' 25. Γρηγορ. Ι'. 7. Parisot (Cantacuz. σ. 117-18) καὶ Χόπφ (Ersch und Gruber, κτλ. σ. 429). Ἐκ δὲ τοῦ Συνοδικοῦ Σιγιλλίου, εἰς ὃ παραπέμπει ὁ Κ. Σάθας πρὸς βεβαίωσιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων, διδασκόμεθα ὅτι ζῶντος ἔτι τοῦ Ἰωάννου οἱ κάτοικοι τῶν Ἰωαννίνων παρέβησαν τὴν πίστιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἐδέχθησαν τὸν Ἰωάννην ὡς αὐθέντην· ὅτι μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἐμμένοντες εἰς τὴν ἀποστασίαν «ὅρκοις ἑαυτοὺς ἐνεπέδωσαν, στέργειν ὡς αὐθέντας τήν τε γυναῖκα καὶ τὸ παιδίον ἐκείνου,» μετὰ ταῦτα δὲ μεταμεληθέντες «ἐνεχείρισαν ἑαυτοὺς τῇ ὑποταγῇ καὶ τῇ αὐθεντίᾳ τῇ βασιλικῇ» καὶ εἰς ἀπολογίαν τῆς ἀποστασίας αὐτῶν προσέθηκαν «ὡς τῶν ἐν τῇ τοιαύτῃ πόλει ἱερέων ἐνδυσαμένων τὰς ἱερατικὰς στολάς, καὶ τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ ἀνὰ χεῖρας ἐχόντων εὐαγγέλια, ἀφορισμὸς ἐκπεφώνηται παντὸς εἰς ταὐτὸ τοῦ λαοῦ συνδραμόντος, ὥστε μηδένα τῶν ἐποίκων τῆς τοιαύτης πόλεως ἰδίως καὶ μονομερῶς ἢ καθ' ἕνα ἢ κατὰ συστήματα προσελθεῖν τῷ εἰς κεφαλὴν τοῦ ἐκεῖσε μέρους ταχθέντι, καὶ τὰ κατὰ τὴν αὐτῶν προσέλευσιν οἰκονομοῦντι περιποθήτῳ γαμβρῷ τοῦ κρατίστου καὶ ἁγίου μου αὐτοκράτορος, τῷ εὐγενεστάτῳ πιγκέρνῃ, ἢ μηνύματι ἢ γράμματι χρήσασθαι πρὸς αὐτὸν» (Acta et diplom. σ. 172). Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λοιπὸν ἐξάγεται σαφῶς ὅτι ὁ Συργιάννης, ὅστις διετέλεσε

παραλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ πρὸς ἀσφάλειαν τήν τε καθαιρεθεῖσαν ἡγεμονίδα καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς Νικηφόρον, ὁ τεσσαρακαιδεκέτης ἡγεμὼν (1), οὗτινος ἡ σύνεσις ἦτο ἀνωτέρα τῆς ἡλικίας, βαρέως φέρων τὴν στέρησιν τοῦ πατρῴου κλήρου ἠσπάσθη τὴν συμβουλὴν τοῦ παιδαγωγοῦ αὐτοῦ Ῥιτσάρδου, Λατίνου

καὶ ἄλλοτε ἐπίτροπος τοῦ βασιλέως ἐν Ἰωαννίνοις ἐπέμφθη καὶ δεύτερον αὖθις ὡς τοιοῦτος, καὶ ὅτι οἱ ἱερεῖς τῆς πόλεως ἐκείνης, διεγειρόμενοι βεβαίως ὑπὸ τῶν μὴ ἀνεχομένων τὴν Βυζαντινὴν δυναστείαν, ἐξεφώνησαν ἀφορισμὸν κατὰ παντὸς πολίτου, ὅστις ἤθελε προσέλθῃ εἰς ὑπακοὴν τοῦ Πιγκέρνου. Ἀλλὰ πότε ὁ πιγκέρνης οὗτος Συργιάννης ἐπέμφθη, καὶ πότε ἐξεφωνήθη ὁ ἀφορισμὸς, πρὸ τοῦ θανάτου ἢ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου; Ὅτι τὰ γεγονότα ταῦτα συνέβησαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου νομίζομεν ἀδύνατον δι' ὃν λόγον εἴπομεν ἀρχόμενοι τῆς παρούσης σημειώσεως, ἐκτὸς ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ μνημονευόμενος πιγκέρνης δὲν εἶναι ὁ Συργιάννης, ἀλλ' ἕτερός τις, τοῦθ' ὅπερ φαίνεται ἀπίθανον ἕνεκα τῆς ἐπεφερομένης ἐπεξηγήσεως *περιποθήτου γαμβροῦ* κτλ., ἥτις ἀπαντᾶται καὶ ἐν τοῖς ἀλλαχοῦ (σ. 221 τοῦ παρ. πον) μνημονευθεῖσι δυσὶ χρυσοβούλλοις τῶν Ἰωαννίνων, ἐν οἷς γίνεται ἀναντιῤῥήτως μνεία περὶ τοῦ Συργιάννου. Τούτου ἕνεκα δέον ἐστὶ νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἡ ἀποστολὴ τοῦ πιγκέρνου καὶ ὁ γινόμενος ἀφορισμὸς, ὃν οἱ Ἰωαννῖται προέτειναν εἰς ἀπολογίαν τῆς ἑαυτῶν ἀποστασίας, ἔλαβον χώραν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωάννου καὶ, τούτου τεθέντος, οὐχὶ ἀπίθανον ὅτι συνέβησαν ἀμφότερα ταῦτα ἐν ἔτει 1330, ὅτε ὁ μέγας δομέστικος Κανταχουζηνὸς, περιπεσόντος τοῦ βασιλέως εἰς βαρεῖαν νόσον, ἀνέλαβε τοῦ κράτους τὴν διοίκησιν καὶ ἐξέπεμψε στρατηγὸν τῶν ἑσπερίων χωρῶν τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος Συργιάννην, βουλόμενος διὰ τοῦ ἀξιώματος τούτου νὰ καταστήσῃ αὐτὸν εὐπειθέστερον εἰς τὰς ἑαυτοῦ ἐπιταγὰς (Κανταχ. Β'. 18), Parisot (Cantacuz. c. 106).

(1) Γρηγορ. ΙΑ'. 6. Ὁ δὲ Κανταχουζηνὸς (Β'. 43) ποιεῖ τὸν Νικηφόρον ἑπταετῆ ἐπὶ τῆς γενομένης εἰς Ἤπειρον εἰσβολῆς τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ *νήπιον* ἔτι ὀνομάζει αὐτὸν ἐπὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Θωμοκάστρου, περὶ ἧς κατωτέρω (Β'. 37.).

τὸ γένος καὶ λάθρα φυγὼν μετ' αὐτοῦ (1), ἦλθεν ἐν ἔτει 1338 (2) ἀβλαβὴς εἰς Πάτρας (3) πρὸς τὴν αὐτοκράτειραν Αἰκατερίνην, χήραν Φιλίππου τοῦ ἐκ Τάραντος, διατρίβουσαν τότε ἐν Πελοποννήσῳ, ἥτις ἐδέχθη τὸν νεκρὸν φυγάδα μετὰ πλείστης ὅσης ἀγαλλιάσεως, ἐλπίζουσα νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὸν ὡς φόβητρον κατὰ τῶν Βυζαντινῶν, πρὸς οὓς πάντοτε διεφέροντο οἱ Ἀνδηγαυοί. Ταραχθεὶς ὁ Ἀνδρόνικος ἐπὶ τῇ φυγῇ ταύτῃ, ἥτις ἀνεῤῥίπιζε τὰς ἐλπίδας τῶν ὀπαδῶν τῆς ἐν Ἠπείρῳ ἀντιβασιλικῆς φατρίας, κατέμεινε μικρόν τινα ἔτι χρόνον ἐν τῇ νεοκτήτῳ χώρᾳ πρὸς παγίωσιν τῆς τάξεως· ἀφ' οὗ δὲ κατέστησεν ἡγεμόνας ἐν ἑκάστῃ πόλει καὶ ἀνέδειξεν ἐπίτροπον τῆς Ἠπείρου τὸν πρωτοστάτορα Θεόδωρον τὸν Συναδηνὸν, ἐτράπη τὴν εἰς Θεσσαλονίκην ὁδὸν, ὅπου φθάσας κα-

---

(1) Παρατηρητέον ὅτι ὁ Καντακουζηνὸς, διηγούμενος μετά τινων παραλλαγῶν τὰ τοῦ δρασμοῦ (Β'. 33), ὀνομάζει τὸν Νικηφόρον *δούκαν*. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ λέξις αὐτὴ εἶναι μᾶλλον προσηγορία, ἢ, ὡς ἤθελέ τις εἰκάσῃ ἐκ τῆς καταλήξεως, ἐπώνυμον, διὸ δὴ καὶ ὁ συγγραφεὺς ἔγραψε τὸ ἀρκτικὸν αὐτῆς γράμμα διὰ στοιχείου οὐχὶ κεφαλαίου, καὶ πρὸς ἀπόδειξιν παράβαλε τὰ διάφορα χωρία, ἐν οἷς ἀποδίδοται τῷ Νικηφόρῳ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος προσηγορία. Καντακ. Τόμ. Α'. σελ. 503. Νικηφόρον τὸν δούκαν, σ. 511. Ν. ὁ δοὺξ, σ. 534. Ν. τὸν δούκαν Β'. σ. 195. καὶ δουκὶ Ν., σ. 321. Ν. ὁ δούκας Γ'. 33. δοῦκα τὸν Ν., σ. 315. Ν. ὁ δούξ. (Ἔκδ. Βόν).

(2) Ὁ δὲ **Buchon** (**Rech. Hist.** Β'. σ. 479,) μνείαν ποιούμενος τοῦ δρασμοῦ τοῦ Νικηφόρου λέγει ὅτι ἔλαβε χώραν ἐν ἔτει 1342, λησμονήσας, ὡς φαίνεται, ὅτι ὁ πρωταγωνιστήσας ἐν ταῖς εἰρημέναις πράξεσι βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ὁ νεώτερος δὲν ἦτο ἐν ἔτει 1342 μεταξὺ τῶν ζώντων, διότι, ὡς γνωστὸν, ἐτελεύτησε τῇ 15 Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1341.

(3) Ὁ Καντακουζ., οὗτινος ἡ διήγησις διαφέρει κατά τι τῆς τοῦ Γρηγορᾶ, λέγει (Β'. 33.) ὅτι κατέφυγεν ὁ Νικηφόρος εἰς Τάραντα. Ὅρα καὶ Μουστοξύδην (Ἑλλην. σ. 355), ὅστις πειρᾶται νὰ συμβιβάσῃ τοὺς δύο συγγραφεῖς.

τέλιπε τὴν Ἄνναν, τὴν μητέρα τοῦ Νικηφόρου, δοὺς αὐτῇ ἱκανὰ χωρία ἕνεκεν ἐτησίων προσόδων, ἐντεῦθεν δὲ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, χαίρων διότι ἄνευ πολέμων καὶ κινδύνων κατώρθωσεν αὐτὸς ἐκεῖνο, ὅπερ εἰς μάτην ἐπεχείρησαν οἱ πρὸ αὐτοῦ βασιλεύσαντες.

Ἀλλὰ τὰ ἐν Ἠπείρῳ πράγματα, καί τοι ἐφαίνοντο ἥσυχα, δὲν ἦσαν ὅμως καὶ πραγματικῶς τοιαῦτα. Τῷ ἐπιόντι ἔτει (1339) τρομερὰ συνωμοσία κατὰ τῶν καθεστώτων ἐξεῤῥάγη ἐν Ἠπείρῳ σκευωρηθεῖσα ὑπό τινων τῶν προκρίτων τῆς χώρας, δυσχεραινόντων ἐπὶ τῇ νέᾳ τῶν πραγμάτων τάξει καὶ διεγειρομένων ἀναμφιβόλως ὑπὸ τῶν Ἀνδηγαυῶν. Ὁ βασιλικὸς ἐπίτροπος Συναδηνὸς, οὐδόλως ὑποπτεύων τὰ τεκταινόμενα, συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη ὑπὸ τῶν ἀποστατῶν, ἐν οἷς ἐπρώτευον Νικόλαος ὁ Βασιλίτσης καὶ Ἀλέξιος ὁ Καβασίλας, ἀδελφὸς λίαν πιθανῶς τοῦ βαρόνου τῆς πόλεως καὶ νήσου Κερκύρας Ἰωάννου τοῦ Καβασίλα (1). Καὶ ὁ μὲν Βασιλίτσης ἀπέστησε τὴν Ἄρταν, πρωτίστην οὖσαν τῶν πόλεων τῆς Ἠπείρου, ἐν ᾗ διέτριβε καὶ ὁ πρωτοστάτωρ Συναδηνὸς, ὁ δὲ Καβασίλας ἐγένετο κύριος τῶν Ῥωγῶν, ἕτεροι δὲ τεσσαράκοντα ἐκ τῶν συνωμοτῶν κατέλαβον τὸ φρούριον, τὸ πρώην μὲν καλούμενον Ἀρχάγγελον, εἶτα δὲ Θωμόκαστρον ἐκ τοῦ δεσπότου Θωμᾶ, ὅπερ, παράλιον ὂν κατὰ τὴν θάλασσαν τὴν πρὸς Ἀδρίαν, εὐκόλως ἠδύνατο νὰ λάβῃ ἔξωθεν βοηθείας. Ἀλλ' εἴτε ἐπειδὴ ἀσθενῶς ἐῤῥιζοβολησεν ἐν Ἠπείρῳ ἡ ἀποστασία, εἴτ' ἐπειδὴ ὁ Ἀνδρόνικος ἔλαβεν αὐστηρὰ μέτρα πρὸς διατήρησιν τῆς

(1) Delle cose Corciresi Vol. I. σ. 446-47. Ἡ ἐν Κερκύρᾳ βαρονία τοῦ Καβασίλα, κειμένη ἐν τῇ βαϊλαρχίᾳ Ἀγύρου, πρώην μὲν ἀνῆκεν εἴς τινα Πριμικηρόπουλον, εἶτα δὲ ἀπὸ τοῦ Καβασίλα περιῆλθε δι' ἐπιγαμίας εἰς τὴν Ἐνετικὴν οἰκογένειαν Τρῶν, καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς ἐμπορικῆς ἑταιρίας τῶν Κυρίων Δήμα καὶ Κανδώνη.

ἰδίας αὐτοῦ ἐξουσίας, πλὴν τῶν τριῶν εἰρημένων πόλεων, αἱ λοιπαὶ πᾶσαι, δηλαδὴ Μεσοπόταμον, Σοποτός, Χειμάῤῥα, Ἀργυρόκαστρον, Πάργα, Ἅγιος Δονάτος, Ἀγγελόκαστρον, Ἰωάννινα, Εὔλοχος, Βάλτον καὶ ἄλλαι οὐκ ὀλίγαι, διετέλεσαν πισταὶ τῷ αὐτοκράτορι (1). Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, οἱ ἀποστάται, πέμψαντες πρέσβεις πρὸς τὴν Αἰκατερίνην, ἀπήτησαν παρ' αὐτῆς τὸν Νικηφόρον, ὃν προὐτίθεντο ν' ἀποκαταστήσωσιν εἰς τὴν πατρῴαν ἀρχήν, ᾔτησαν δὲ συγχρόνως καὶ ἐπικουρίαν, ἵνα οὕτω δυνηθῶσι ν' ἀποστατήσωσι καὶ τὰς λοιπὰς πόλεις, τὰς ὑποτελεῖς οὔσας τοῖς Βυζαντινοῖς. Ἡ ἐπίτιτλος αὐτοκράτειρα οὐ μόνον συνήνεσεν ἀσμένως εἰς τὰς αἰτήσεις ταύτας, ἀλλ', ἵν' ἑλκύσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν εὔνοιαν τοῦ νεαροῦ Νικηφόρου, κατηγγυήθη εἰς αὐτὸν τὴν ἑτέραν τῶν ἑαυτῆς θυγατέρων καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν παραυτίκα μετὰ ναυτικῆς δυνάμεως εἰς Θωμόκαστρον, ἐπιτρέψας εἰς Λοΐζιον τὸν Caracciolo (2) τὴν ἀπόδοσιν τοῦ αἰτουμένου ἡγεμόνος.

Μαθὼν ὁ Ἀνδρόνικος τὰ ἐν Ἠπείρῳ γενόμενα, αὐτὸς μὲν δὲν ἐστράτευσεν ἀμέσως, προσεγγίζοντος ἤδη τοῦ χειμῶνος, ἔπεμψε δὲ κατὰ τῶν ἀποστατῶν Ἰωάννην Ἄγγελον τὸν πιγκέρνην καὶ τὸν ἐπίτροπον Θεσσαλίας Ἰωάννην τὸν Μονομάχον μετὰ ἱκανοῦ στρατοῦ, ἵνα ἐν τοσούτῳ τὰς μὲν πόλεις, τὰς ὑπηκόους τῷ βασιλεῖ, διαφυλάττῃ, τὰς δὲ ἀποστάσας παντοιοτρόπως κακουχῇ. Ἀρχομένου δὲ τοῦ ἔαρος τοῦ ἔτους 1340

---

(1) Ὁ Κ. Χιώτης βλέπει τὰ πράγματα διαφόρως. Κατ' αὐτὸν (Ἱστ. Ἀπομ. Β'. σ. 163) αἱ πλεῖσται τῶν πόλεων ἐπανεστάτησαν καὶ ὀλίγαι τινὲς ἔμειναν πισταί· ἀλλὰ τοῦτο ἀντιβαίνει εἰς τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὅστις, ἀναφέρων τοὺς κατοίκους τῶν εἰρημένων πόλεων ὡς μόνους ἀποστάτας, προστίθησιν «τῶν ἄλλων ἁπάντων οὐκ ἀποστάντων βασιλέως» (Β'. 34).

(2) Ersch und Gruber. Encykl. κτλ. σ. 443.

(1) ἦλθε καὶ ὁ βασιλεὺς πανστρατιᾷ εἰς τὴν Ἤπειρον, παραλαβὼν καὶ τὸν Μέγαν Δομέστικον Καντακουζηνὸν, οὗτινος ἐφημίζετο ἡ διπλωματικὴ ἱκανότης, εἰς ἣν μᾶλλον ἢ εἰς τὴν βίαν τῶν ὅπλων ὁ Ἀνδρόνικος ἐβάσιζε τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐπιχειρήσεως. Τριχῇ δὲ διαιρέσας τὸν στρατὸν, ἀνέλαβεν αὐτὸς τὴν πολιορκίαν τῆς Ἄρτης, ἥτις, καί τοι ἔνδειαν ἔχουσα τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων, ἀντέστη ὅμως τοσοῦτον ἀνδρείως, ὥστε ὁ βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀφ' οὗ κατέτριψεν ἓξ μῆνας περὶ τὴν πολιορκίαν. Μεταβὰς ἐντεῦθεν εἰς Ῥωγοὺς, εἰς μάτην ὁ Ἀνδρόνικος προςεπάθησε νὰ πείσῃ τὸν Καβασίλαν εἰς παράδοσιν, ὑπερηφάνως καὶ αὐθαδῶς ἀπαντήσαντα εἰς πάσας τὰς γενομένας αὐτῷ προτάσεις (2)· ὕστερον ὅμως ἀναλαβὼν τὴν ἐπιφόρτισιν ταύτην ὁ Καντακουζηνὸς, ὅστις μετὰ τοῦ Καβασίλα συνεδέετο διὰ παλαιᾶς φιλίας, κατώρθωσε δι' εὐγλώττων καὶ συνεχῶν συνδιαλέξεων νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν ἐπίμονον ἀντίστασιν τοῦ ἀποστάτου, καὶ νὰ πείσῃ αὐτὸν νὰ παραδώσῃ τὸ ἄστυ εἰς τὸν βασιλέα, ὅστις πρὸς ἀμοιβὴν ἐτίμησε τὸν Καβασίλαν διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ μεγάλου Κοντοσταύλου καὶ πολλαχῶς εὐηργέτησε τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως. Μαθόντες οἱ Ἀρταῖοι τὴν ὑποταγὴν καὶ παράδοσιν τῶν Ῥωγίων, ἠγανάκτησαν σφόδρα καὶ, ὑβρίζοντες καὶ κατηγοροῦντες αὐτοὺς ὡς προδότας τῶν κοινῇ συμφερόντων, ὡρκίσθησαν ὅτι προὐτίμων νὰ ταφῶσιν ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς ἰδίας αὐτῶν πόλεως μᾶλλον ἢ νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμα ἐκείνων (3). Ἀλλὰ τῆς σφοδρᾶς ἀγανακτήσεως τῶν Ἀρταίων ἔμελλε καὶ πάλιν νὰ κατισχύσῃ ἡ πειστικὴ δεινότης τοῦ Καντακουζηνοῦ. Ὁ πολυμήχανος οὗτος ἀνὴρ, ἐλ-

---

(1) Περὶ τῆς χρονολογίας ταύτης ὅρα Parisot, Cantacuzène, σ. 138.
(2) Καντακουζ. Β'. 34.
(3) Αὐτόθ. Β'. 35.

θῶν κῆρυξ εἰς τὰς πύλας τῆς Ἄρτης, ἐκάλεσεν εἰς συνέντευξιν τὸν τῆς πόλεως ἐπίτροπον Βασιλίτσην καὶ μετὰ σχοινοτενῆ ἀγόρευσιν, ἐν ᾗ σὺν τοῖς ἄλλοις συνεζήτησε μετὰ διπλωματικῆς τέχνης καὶ ἔλυσε τὸ ζήτημα περὶ τῶν δικαίων τοῦ αὐτοκράτορος ἐπὶ τῆς Ἠπείρου, κατώρθωσε ν' ἀνακαλέσῃ τοὺς Ἀρταίους εἰς τὸ καθῆκον. Ἀπέμενεν ἔτι τὸ Θωμόκαστρον (1)· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς ἐκ τῆς κακοπαθείας καὶ διὰ τοῦ ἀέρος τὴν ἀήθειαν κατελήφθη ὑπὸ βαρείας νόσου κωλυούσης αὐτὸν πάσης πολεμικῆς ἐπεχειρήσεως, αὐτὸς μὲν κατέμεινε νοσηλείας χάριν ἐν Ἄρτῃ, ἀνέθηκε δὲ τῷ Μεγάλῳ Δομεστίκῳ τὴν ὑποταγὴν τοῦ τελευταίου τῶν ἀποστατησάντων πολισμάτων (2). Εὐπειθὴς εἰς τὴν ἐπιταγὴν ὁ Καντακουζηνὸς ταχέως ἤγαγε τὴν στρατιὰν εἰς Θωμόκαστρον, ἔνθα ὁ Νικηφόρος ἐπολιορκεῖτο μετ' ἀξιομάχου στρατοῦ. Ἀλλὰ τοῦ φρουρίου τούτου ἡ ἐκπόρθησις ἦτο δυσχερεστέρα, διότι οἱ κάτοικοι θαλασσοκρατοῦντες ἠδύναντο νὰ λάβωσι νέα ἑκάστοτε τρόφιμα καὶ πολεμεφόδια διὰ θαλάσσης, ὅθεν οὐδὲ ἀπαντήσεως ἠξίουν τὸν μέγαν δομέστικον, ὅστις ἐπὶ δύο καὶ εἴκοσιν ἡμέρας δὲν ἔπαυε προτρέπων αὐτοὺς νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸν βασιλέα. Δυσπειθέστεροι δὲ ἀνεδείχθησαν ὅτε μετὰ τὴν δευτέραν καὶ εἰκοστὴν ἡμέραν ἔφθασεν ἐκ Τάραντος Ἀμέλιος ὁ Σανσεβερῖνος (3) μετὰ δέκα τριήρων καὶ

---

(1) Ἀγνοοῦμεν τίνι ποτὲ λόγῳ ὁ Κ. Χιώτης, καίτοι παραπέμπων εἰς τὸν Καντακουζηνὸν, δὲν ἀκολουθεῖ τὴν σειρὰν τῶν γεγονότων, οἷα ἐν τῷ ἱστορικῷ ἐκείνῳ καταφαίνεται, ἀλλὰ προτάττει μὲν τὴν ἅλωσιν τοῦ Θωμοκάστρου, ἐπιτάττει δὲ τὴν τῆς Ἄρτης, καὶ ἄλλα μὲν συμβάντα παρασιωπᾷ, ἄλλα δὲ μεταβάλλει οὐχὶ προσηκόντως. Παράβαλ. Καντακουζ. τὰ μνημονευθέντα κεφάλαια καὶ Χιώτου Ἱστορ. Ἀπομ. Β'. σ. 164.

(2) Αὐτόθ. Β'. 36.

(3) Περὶ τοῦ προσώπου τούτου ὅρα **Ersch und Gruber, Encykl.** κτλ. σ. 443, περὶ δὲ τῆς πεμφθείσης ἐπικουρίας, Καντακ. Β'. 37. καὶ Γ'. 11.

τριῶν τριακοντόρων εἰς ἐπικουρίαν τοῦ Νικηφόρου. Ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τῶν προσδοκωμένων τούτων πλοίων ἐπλήσθησαν χαρᾶς οἱ πολιορκούμενοι καὶ ἔψαλλον ἤδη ἀπὸ τῶν τειχῶν τὰ ἐπινίκια. Ἀλλ' ἡ χαρὰ αὐτῶν ταχέως εἰς λύπην μετετράπη, ἀφ' οὗ εἶδον ὅτι, καίτοι σαλεύοντος τοῦ στόλου ἐπὶ τρεῖς ὅλας ἡμέρας ἐν ἀγκύραις, οἱ ὄντες ἐν αὐτῷ μαχηταὶ οὐδεμίαν ἐτόλμων νὰ ποιήσωσιν ἀπόβασιν φοβούμενοι τὸ λίαν ἀβέβαιον τῆς μάχης ἀποτέλεσμα. Ἐκ τῆς ἀμηχανίας τῶν ἐν τῷ ἄστει ὠφεληθεὶς ὁ Καντακουζηνὸς ἐκάλεσεν αὐτοὺς καὶ αὖθις εἰς συνδιάλεξιν, ἐλπίζων ὅτι τότε ὑπὸ τῶν περιστάσεων ἀναγκασθέντες ἤθελον ἐπὶ τέλους ταπεινώσῃ τὸ φρόνημα καὶ λύσῃ τὴν ἐπίμονον αὐτῶν σιωπήν. Οὐδ' ἐσφάλη τῆς ἐλπίδος ὁ πολύπειρος ἀνήρ, διότι οἱ πολιορκούμενοι ἔπεμψαν τῇ ὑστεραίᾳ Ῥιτσάρδον τὸν τοῦ Νικηφόρου παιδαγωγὸν πρὸς τὸν μέγαν Δομέστικον, ὅστις διὰ μακρῶν καὶ πειστικῶν λόγων παρέστησε τῷ πρεσβευτῇ ὅτι πᾶσα ἀντίστασις ἦτο ματαία καὶ ὅτι μεγάλως ἠπατῶντο οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ, ἐὰν ἤλπιζον νὰ ἐπικρατήσωσι καὶ νὰ καταστῶσιν ἀνεξάρτητοι διὰ τῆς ἐπικουρίας τῶν Ἀνδηγαυῶν, διότι καὶ τούτου ὑποτεθέντος, ὅπερ ἀδύνατον, ἤθελον ἀποφύγῃ τὴν νόμιμον τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξουσίαν, ἵνα ἐμπέσωσιν εἰς τὴν δουλείαν τῶν Φράγκων, ἥτις ὁπόσον ἐστὶ φοβερὰ ἐκεῖνοι ἐγίνωσκον ἐκ πείρας. Διὰ ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα συνεβούλευεν αὐτοῖς νὰ παραδοθῶσιν ὑπισχνούμενος καὶ πάλιν νὰ κατεγγυήσῃ τῷ Νικηφόρῳ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα Μαρίαν καὶ νὰ ἐκθρέψῃ τοῦτον ὡς υἱόν. Ἀνακοινωθέντων τῶν λόγων τούτων ὑπὸ τοῦ Ῥιτσάρδου, οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ ὁμοθυμαδὸν ἀπεφάσισαν νὰ πεισθῶσιν εἰς τὴν συμβουλὴν τοῦ Καντακουζηνοῦ, καὶ τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἀνήγγειλαν πάλιν διὰ τοῦ Ῥιτσάρδου πρὸς τὸν Μέγαν Δομέστικον (1), ὅστις τῇ ἐπιούσῃ παρέλαβε τὸ Θω-

(1) Καντακουζ. Β'. 37.

μόκαστρον ἐνώπιον τῶν ἐν ταῖς ναυσὶν ἀπρακτούντων Φράγκων ἐπικούρων καὶ, καταλιπὼν ἐν αὐτῷ φρουρὰν, ἐπανέζευξε πρὸς τὸν βασιλέα, διατρίβοντα ἐν Ἄρτῃ, παραλαβὼν σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὸν νέον Νικηφόρον, ὅστις ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ *πανυπερσεβάστου* καὶ ἠκολούθησε τὸν βασιλέα εἰς Θεσσαλονίκην, ὅτε μετ' ὀλίγας ἡμέρας μετέβη οὗτος εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην (1).

Ὀλίγῳ ὕστερον νόσος αἰφνιδία, καταλαβοῦσα τὸν Ἀνδρόνικον, ἀφήρεσεν αὐτὸν τῆς ζωῆς τῇ 15 Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1341, ἀκμαῖον ἔτι ὄντα τῇ ἡλικίᾳ. Ὁ θάνατος τοῦ Ἀνδρονίκου, καταλιπόντος υἱὸν ἐννεαετῆ ὑπὸ τὴν ἐπιτροπείαν χήρας μητρὸς, Ἄννης τῆς ἐκ Σαβαυδίας, μεγάλην προὐξένησε σύγχυσιν καὶ ταραχὴν ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει, καὶ πρόδρομος ἐγένετο τῆς γενικῆς διαλύσεως, ἥτις παρεσκεύασε τὴν μετὰ ταῦτα παντελῆ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ὑποδούλωσιν εἰς τοὺς Ἀγαρηνούς. Καὶ οἰκτρὸν τῷ ὄντι ἦτο τὸ θέαμα, ὅπερ πανταχοῦ τότε παρίστανεν ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐν Ἠ-

(1) Αὐτ. Β'. 38. — Ὁ Ε. Λούντσης ἀφηγεῖται, ὅτι ἐκραγείσης τῆς ἐν Ἠπείρῳ ἐπαναστάσεως, ἣν, ὡς ἐῤῥέθη, κατέστειλεν Ἀνδρόνικος ὁ νεώτερος, ὁ Νικηφόρος εἶχε δεκατεσσάρων ἐτῶν ἡλικίαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι λέγει (Condiz. Politic. σ. 72) ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δολοφονίας τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Ἰωάννου, ὅ ἐστι κατὰ Λούντσην ἐν ἔτει 1337, ὁ Νικηφόρος ἦτο ἑπταετής, ἕπεται ὡς ἀναγκαία συνέπεια ὅτι ἡ ἐπανάστασις τῆς Ἠπείρου ἡ κατασταλεῖσα ὑπὸ Ἀνδρονίκου ἔλαβε χώραν ἐν ἔτει 1344, δηλ. ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ Ἀνδρόνικος ἦτο ἤδη τεθνεώς. Εἰς τὸ ἄτοπον δὲ τοῦτο συμπέρασμα περιπίπτει ὁ Ε. Λούντσης, διότι ὑπαρχουσῶν, ὡς ἐῤῥέθη ἀνωτέρω, δύο μαρτυριῶν περὶ τῆς ἡλικίας τοῦ νεαροῦ Νικηφόρου, ὁ Λούντσης, ἀντὶ ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ἑτέραν τούτων, παρεδέχθη τοὐναντίον ἀμφοτέρας, χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ ἐὰν αὗται συμβιβάζωνται ἢ μὴ μετὰ τῆς χρονολογίας τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἱστορουμένων γεγονότων.

πείρῳ οἱ πρώην ἠρεμοῦντες Ἀλβανοὶ παρεξετρέποντο εἰς μυρίας βιαιοπραγίας καὶ ἀνηλεῶς ἐλῄστευον τὰς πόλεις καὶ τοὺς ἀγρούς, μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας ἀνεχαιτίζοντο ὑπὸ τῶν ἀσθενῶν ἐκ Βυζαντίου πεμπομένων στρατιωτικῶν ἀποσπασμάτων (1). Ἐν Αἰτωλίᾳ καὶ Ἀκαρνανίᾳ ἡ μερὶς τῶν βαρέως φερόντων τὴν Βυζαντινὴν κυριαρχίαν ἦρεν ὑπερηφάνως τὴν κεφαλήν, βλέπουσα τὴν ἀδυναμίαν τῶν κρατούντων, καὶ ἀσμένως ἐδέχθη τὴν χήραν τοῦ πρώην δεσπότου τῆς Ἠπείρου Ἰωάννου, Ἄνναν τὴν Παλαιολογίναν, ἥτις, ἐκ Θεσσαλονίκης ἀποδρᾶσα, πάντα λίθον ἐκίνησεν ὅπως διεγείρῃ εἰς ἀνταρσίαν τοὺς κατοίκους καὶ ἀνασώσῃ ἐν τῷ μέσῳ τῆς γενικῆς ἀταξίας τὴν ἀπολεσθεῖσαν ἀρχὴν (2). Εἰς τὸν ἐσωτερικὸν τοῦτον ἀνασεισμόν, ὅστις μεταδιδόμενος καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας ἠπείλει τὴν γενικὴν διάλυσιν τοῦ κράτους, προσετέθη καὶ ἡ ἐφόρμησις Στεφάνου τοῦ Δουσκιάνου, βασιλέως ἢ *κράλου* τῆς Σερβίας, ὡς ὠνόμαζον τοὺς ἡγεμόνας τῶν Σέρβων οἱ Βυζαντινοί. Ὁ δεινὸς οὗτος τῶν Ἑλλήνων πολέμιος, ἐπίσημος διὰ τὴν ἀνδρίαν καὶ τὰ ἔξοχα σωματικὰ καὶ διανοητικὰ πλεονεκτήματα, ἄπιστος δὲ καὶ σκληρὸς καὶ ἐπὶ τοσοῦτον φιλόπρωτος, ὥστε ἐπὶ τοῦ πτώματος τοῦ πατρὸς ἀνέβη εἰς τῆς Σερβίας τὸν θρόνον (1336), καταληφθεὶς ὑπὸ ἀσχέτου ἐπιθυμίας νὰ ὑποβάλῃ τὸ ἔθνος τὸ Ἑλληνικὸν ὑπὸ τοὺς Σέρβους καὶ νὰ στέψῃ τὴν κεφαλὴν διὰ τοῦ διαδήματος τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, ἐζήτει καιρὸν ἁρμόδιον πρὸς ἐπίτευξιν τῶν φιλοδόξων αὐτοῦ σκοπῶν· ἅμα δὲ ἤκουσε τὸν θάνατον τοῦ Ἀνδρονίκου, ἔλυσεν ἃς εἶχε μετὰ τῶν Βυζαντινῶν σπονδὰς καί, ἐφορμήσας εἰς Μακεδονίαν, προέβη μέχρι Θεσσαλονίκης λεηλατῶν καὶ κακοποιῶν τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰς πόλεις (3). Ἀλλ'

---

(1) Καντακουζ. Γ'. 1 καὶ 12.
(2) Γρηγορ. ΙΓ'. § 6.
(3) Καντακουζ. Γ'. 12.

ὡς ἐὰν μὴ ἤρκουν αἱ συμφοραὶ αὗται ἵνα ἐξαντλήσωσι καὶ καταβάλωσι τὸ σαλευόμενον ἤδη Βυζαντικὸν κράτος, ἐξεῤῥάγη πρὸς κορύφωσιν τῶν δεινῶν καὶ ὁ περίφημος ἐμφύλιος πόλεμος, ὅστις ἀνηλεῶς ἐμάστιξεν ἐπί τινα χρόνον τὴν αὐτοκρατορίαν, διαιρέσας αὐτήν, ὡς γνωστόν, εἰς δύο ἀντιμαχομένας μερίδας, ὧν ἡ μὲν συνετάχθη μετὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ ὀρεχθέντος τῆς βασιλείας, ἡ δὲ μετὰ τῆς χήρας βασιλίσσης, ἰσχυρῶς ἀντεχομένης τῶν δικαίων τοῦ ἀνήλικος υἱοῦ αὐτῆς Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου. Περὶ τὰς ἀρχὰς δὲ τῆς ὀλεθρίας ταύτης πάλης, ῥεπόντων ἤδη τῶν πραγμάτων ὑπὲρ τῆς ἐπιτροπευούσης βασιλίσσης, οἱ κάτοικοι τῆς Θεσσαλίας, ἤ, ὡς τότε ἡ χώρα ἐκείνη ὠνομάζετο, τῆς Μεγάλης Βλαχίας, εἴτε φοβούμενοι ἐπιδρομήν τινα τῶν Σέρβων, εἴτε καὶ εἰλικρινῶς στέργοντες τὸν Καντακουζηνόν, ἐδήλωσαν αὐτῷ διὰ πρέσβεων ὅτι ἐβούλοντο νὰ γίγωσιν ὑποτελεῖς αὐτοῦ καὶ προσεκάλεσαν αὐτὸν νὰ ἔλθῃ εἰς Θεσσαλίαν, ἵν' ἀναλάβῃ τὴν ἀρχήν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἠδύνατο νὰ μεταβῇ αὐτὸς ἐκεῖσε ἕνεκα τοῦ ἀκμάζοντος ἔτι ἐμφυλίου πολέμου, κατέστησεν ἐπίτροπον Θεσσαλίας ἐφ' ὅρῳ ζωῆς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Ἰωάννην τὸν Ἄγγελον (1342), ἐκδοὺς ἐπὶ τούτῳ χρυσόβουλλον, περιέχον τὰ προνόμια καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ ἀναδειχθέντος ἄρχοντος, ἐν αἷς σὺν ταῖς ἄλλαις ἀνεγινώσκετο καὶ ἡ ἑξῆς ἀποβλέπουσα τὸν Νικηφόρον· « Ἵνα, ἐὰν ἀποσταλῇ παρὰ τῆς βασιλείας μου εἰς τὸ δεσποτάτον ἢ ὁ περιπόθητος γαμβρὸς αὐτῆς κύριος Νικηφόρος ὁ δούκας, ἢ ἕτερος, ἔχῃ φιλίαν μετ' ἐκείνου καὶ χωρῆται ἑκάτερος εἰς τὰ δίκαια αὐτοῦ. Εἰ δ' ἴσως συμβαίη διαφορά τις καὶ διένεξις ἀνὰ μέσον ἀμφοτέρων, ἀκουμβίζῃ τὰ περὶ τούτου εἰς τὴν βασιλείαν μου καὶ διορθοῖτο τοῦτο αὐτή, καθάπερ ἂν χορηγήσῃ ὁ θεὸς τῇ ταύτης γνώσει» (1). Ὁ Ἄγγελος, ἀνὴρ δεινὸς περὶ τὸν πό-

(1) Αὐτόθ. Γ'. 53.

λεμον καὶ ἱκανὸς περὶ τὸ ἄρχειν, ἀναλαβὼν τὴν τοιαύτην ἀρχὴν, οὐ μόνον ἠνώρθωσε καὶ ηὔξησε τὰ πράγματα τῶν Θεσσαλῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπέβαλε τοὺς εἰς τρυφὴν ἤδη καὶ εἰς πότους ἐκκυλισθέντας Καταλωνίους, ἔκ τινων τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ ὀχυρωτέρων πολισμάτων αὐτῶν. Ἀφ' οὗ δὲ κατώρθωσε ταῦτα, μαθὼν τὰς εὐνοϊκὰς τῶν Ἀκαρνάνων καὶ λοιπῶν ἠπειρωτῶν διαθέσεις ὑπὲρ τοῦ Καντακουζηνοῦ (1), προήλασε τὸν στρατὸν εἰς τὴν χώραν ἐκείνων, καὶ πρῶτον μὲν ὑπέταξε τοὺς Ὀζόλας, ὕστερον δὲ ἐκυρίευσε καὶ πᾶσαν τὴν Ἀκαρνανίαν, ὑποχείριον ποιήσας καὶ τὴν ταύτης ἡγεμονίδα Ἄνναν τὴν συζυγοκτόνον. Ταύτην δὲ ν' ἀναιρέσῃ παραυτίκα παρωξύνετο ὁ Ἰωάννης ὑπό τινων φοβουμένων τὴν ἄμετρον αὐτῆς φιλαρχίαν· ἀλλ' οὗτος, προτιμήσας παντὸς ἄλλου συμφέροντος τὸ τῆς συγγενείας ἀνομοθέτητον δίκαιον, ἐφείσθη μὲν τῆς ζωῆς αὐτῆς, ἀλλὰ προσέταξε νὰ τηρῆται τοῦ λοιποῦ ἄδεσμος ὑπὸ φρουράν, ἵνα μὴ ἀποδράσῃ καὶ πάλιν, ὡς ἔπραξεν ἄλλοτε ἐν Θεσσαλονίκῃ (2).

Ὁ Καντακουζηνὸς, συνοικίσας τὸν Νικηφόρον μετὰ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Μαρίας, (3) μεγάλην εἶχε πρὸς αὐτὸν στορ-

---

(1) Αὐτόθ. Γ'. 39 καὶ 60.

(2) Ὁ Μουστοξύδης (Ἑλλην. σ. 358-59), ὃν ἀκολουθεῖ ὁ Λούντσης (Cond. Polit. σ. 73) καὶ ὁ Κ. Χιώτης (Ἱστορ. Ἀπομν. Β'. σ. 164), ἀνάγει τὰ συμβάντα ταῦτα εἰς τοὺς χρόνους τῆς πρώτης ἐπαναστάσεως τῆς Ἠπείρου, ὅτε πρὸς καταστολὴν αὐτῆς ἔπεμψε προσωρινῶς ὁ Ἀνδρόνικος Ἰωάννην τὸν Ἄγγελον μετὰ τοῦ Μονομάχου. Ἀλλ' ὅτι τοῦτο δὲν ἔχει ὀρθῶς, φαίνεται προδήλως ἐξ αὐτοῦ τοῦ Γρηγορᾶ (ΙΓ.' § 6), εἰς ὃν ὁ Μουστοξύδης παραπέμπει, τάττοντος τὴν ὑποταγὴν τῶν Αἰτωλῶν, Λοκρῶν καὶ Ἀκαρνάνων μετὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἀγγέλου εἰς Θεσσαλίαν, ἥτις ἔλαβε χώραν ὡς ἐῤῥέθη, τῷ 1342. Τοῦ συμβάντος τούτου μνείαν ποιούμενος καὶ ὁ Κ. Ἀραβαντινὸς παρεδέχθη τὴν ὀρθὴν χρονολογίαν (Χρονογρ. τῆς Ἠπείρου. Α'. σ. 131).

(3) Ὁ Κ. Χιώτης ἐν μὲν τοῖς Ἱστορ. Ἀπομν. (Β'. σ. 163)

γήν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐν ἔτει 1342, ἐπὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, μὴ δυνάμενος νὰ παραλάβῃ τὸν γαμβρὸν εἰς τὸν πόλεμον διὰ τὴν νεαρὰν αὐτοῦ ἡλικίαν, διότι τότε, κατὰ τοὺς λόγους αὐτοῦ τοῦ Καντακουζηνοῦ (1), ὁ Νικηφόρος μόλις εἰσήρχετο εἰς τοὺς ἐφήβους, κατέλιπεν αὐτὸν ἀσφαλείας χάριν ἐν Διδυμοτείχῳ μετὰ τῆς βασιλίδος καὶ τῶν τριῶν θυγατέρων αὐτοῦ. Ἀφ' οὗ δέ, κατισχύσας τῶν ἀντιπάλων, εἰσῆλθε νικητὴς εἰς Κωνσταντινούπολιν τῇ 3 Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1347 καὶ ἐποίησε συνθήκην μετὰ τῆς ἐπιτροπευούσης βασιλίδος, δι' ἧς ἀνεγνωρίζετο καὶ αὐτὸς αὐτοκράτωρ, ἔδωκεν ἀμέσως δημοσίαν ἀπόδειξιν ἧς ἔτρεφε πρὸς τὸν Νικηφόρον πατρικῆς εὐνοίας, κοσμήσας αὐτὸν καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μανουὴλ διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ δεσπότου (2).

Αὐξήσας τῇ ἡλικίᾳ ὁ Νικηφόρος ἔδειξε μὲν ἀνδρίαν οὐχὶ τὴν τυχοῦσαν, ἀλλὰ τὸ παράτολμον αὐτοῦ ἦθος παρ' ὀλίγον ἐγίνετο πρόξενον θανάτου τῷ βασιλεῖ, ὅτε μετὰ τὴν στέψιν ἐστράτευσεν οὗτος κατὰ τοῦ Σλάβου Τομπροτίτσα, ὃν ὑπὸ εὐνοίας οὐχὶ ἀνεπιλήπτου ἡ βασιλὶς Ἄννα κατέστησεν ἄρχοντα τῆς ἐν Πόντῳ παραλίας πόλεως Μηδείας. Ἀφ' οὗ ὁ Καντακουζηνὸς ὑπέβαλεν εἰς ὑποταγὴν τὸν Τομπροτίτσαν, ὅστις δὲν ἐβούλετο ν' ἀναγνωρίσῃ ἐκεῖνον ὡς συνάρχοντα, διέλυσε τὸν στρατὸν κατὰ πόλεις καὶ μετ' ὀλίγων στρατιωτῶν ἐτράπη εἰς Ἀδριανούπολιν· ἕνεκα δημοσίων τινῶν φροντίδων. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τῆς ὁδοῦ ἠγγέλθη τῷ βασιλεῖ ὅτι ἱππικὴ στρατιὰ Τούρκων, ἐκ δισχιλίων περίπου ἐπιλέκτων συνισταμένη, διαβᾶσα τὸν Ἑλλήσποντον ἐλεηλάτει τὰς πόλεις τῆς Θράκης παρὰ

λέγει ὀρθῶς ὅτι ἡ Μαρία ἦτο θυγάτηρ τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἐν δὲ τῇ Σειρᾷ τῶν Ἱστ. Ἀπομν. (Γ'. σ. 25) λέγει παραδόξως ὅτι ὁ Νικηφόρος ἐνυμφεύθη τὴν Μαρίαν, τὴν θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου.

(1) Καντακουζ. Γ'. 32.

(2) αὐτόθ. Δ'. 5.

τὰς συνθήκας τῆς εἰρήνης. Μὴ δυνάμενος δὲ ὁ Καντακουζηνὸς δι' ἔλλειψιν χρόνου νὰ συλλέξῃ καὶ πάλιν τὴν διαλυθεῖσαν στρατιὰν, ἠναγκάσθη νὰ βαδίσῃ μεθ' ὧν εἶχεν ὀλίγων στρατιωτῶν κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ τῇ ἐπιούσῃ ἔφθασε πλησίον τῶν πολεμίων, οἵτινες ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι ἐν χωρίῳ δυσβάτῳ, ὑπὸ τάφρων καὶ φαράγγων διατετμημένῳ. Εὑρὼν τὸν τόπον τοῦτον ἀνεπιτήδειον πρὸς μάχην, ὁ Καντακουζηνὸς ἐκέλευσε τοὺς στρατιώτας ν' ἀποκρύψωσιν ἑαυτοὺς μέχρις οὗ οἱ Τοῦρκοι ἀναζεύξωσιν ἐκ τοῦ στρατοπέδου χάριν λείας, καὶ τῇ ὑστεραίᾳ συγκρουσθεὶς εἰς μάχην ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς πολεμίους, καίτοι πολλαπλασίους ὄντας, καὶ ἀπέκτεινε τὸν ἕτερον τῶν Τούρκων στρατηγῶν. Τότε οἱ ὀλίγοι περισωθέντες στρατιῶται, ἡγουμένου τοῦ διαφυγόντος τὸν θάνατον στρατηγοῦ Μαρατσουμάνου, προσεχώρησαν εἴς τινα λόφον καὶ ἐκεῖθεν ἠμύνοντο, τοξεύοντες καὶ τιτρώσκοντες τοὺς Ἕλληνας στρατιώτας. Βλέπων τὴν πεισματώδη αὐτῶν ἀντίστασιν ὁ Καντακουζηνὸς ἐπέταξε τοῖς ἑαυτοῦ ν' ἀποστήσωσι τῆς μάχης καὶ, πλησιάσας εἰς τοὺς Τούρκους, πρὸς οὓς δὲν ἦτο ἄγνωστος ὡς ποιήσας μετ' αὐτῶν οὐκ ὀλίγας στρατείας ἐπὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, συνεβούλευσεν αὐτοὺς νὰ μὴ ἐπιμείνωσι πολεμοῦντες, ἀλλὰ νὰ παραδώσωσι τὰ ὅπλα, οὐδὲν φοβούμενοι δεινόν. Πεισθέντες οἱ Τοῦρκοι ὑπὸ τῶν λόγων τοῦ βασιλέως, προσῆλθον αὐτῷ ἀμέσως καὶ περιϊστάμενοι προσεκύνουν καὶ ἠσπάζοντο τοὺς πόδας αὐτοῦ, ὃν εἶχον ἐν τῷ μέσῳ. Ἐν ᾧ δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπέπληττε τοὺς Τούρκους ὡς παραβάντας τὰς συνθήκας, Νικηφόρος ὁ δεσπότης, ὅστις παρηκολούθει τὸν πενθερὸν αὐτοῦ Καντακουζηνὸν ἐν τῇ στρατείᾳ, καί τινες ἄλλοι νέοι εὐπατρίδαι, ἀγανακτήσαντες διὰ τῶν Τούρκων τὸ παρασπόνδημα, παρεξετράπησαν καὶ αὐτοὶ εἰς πρᾶξιν παράσπονδον, διότι αἴφνης ἐπιπεσόντες κατὰ τῶν ἤδη παραδεδομένων Τούρκων ἐφόνευον αὐτοὺς ἀμειλίκτως. Ἐκεῖνοι δὲ γυμνώσαντες τὰ ξίφη ἠδύναντο εὐκόλως, ἐὰν ἤθελον, ν' ἀποκτείνωσι τὸν βασιλέα, ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν πε-

ρειλημμένον, ἀλλ' ἰδόντες ὅτι ἡ ἐπιβουλὴ συνέβη οὐχὶ κατὰ γνώμην ἐκείνου, ἀλλ' ἕνεκεν ἀβουλίας τῶν στρατιωτῶν, οὐδὲν ἀνόσιον ἐτόλμησαν, καὶ ἐσώθησαν πάλιν εἰς τὸν λόφον. Νέας δὲ μάχης συναφθείσης ἕνεκα τούτου, ὁ βασιλεύς, ὠργισμένος, ἀνεκάλεσεν ἐκ τῆς μάχης τὸν γαμβρὸν καὶ τοὺς στρατιώτας καὶ ἐτιμώρησεν αὐτοὺς διὰ τὴν ἀταξίαν, τοὺς δὲ περιλειφθέντας τῶν Περσῶν ἀπέπεμψεν ἐλευθέρους εἰς τὴν πατρίδα παρασχὼν αὐτοῖς πλουσίας δωρεάς, ἵνα μετριάσῃ τὸ ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου γενόμενον παρασπόνδημα (1).

Ἀλλ' ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος παρέλυεν ἔτι καὶ ἐξήντλει τῶν Ἑλλήνων τὰς δυνάμεις, ὁ πολυμήχανος Σλάβος ἡγεμών, Στέφανος ὁ Δουσκιάνος, ὠφελεῖτο ἐκ τῆς περιστάσεως ἵνα παρεισδύσῃ εἰς τῆς Ἑλλάδος τὰ πράγματα καὶ ἐπεκτείνῃ τὸ Σερβικὸν κράτος ἐπὶ βλάβῃ τῶν Ἑλλήνων. Ὑποσχόμενος καὶ χορηγῶν ἐναλλὰξ προσωρινὴν βοήθειαν εἰς ἑκατέραν τῶν ἀντιπάλων μερίδων, σκοπὸν εἶχε ν' ἀπατήσῃ ἀμφοτέρας, καὶ ἐπὶ τέλους ἐν ἔτει 1345 εὑρὼν τὰς περιστάσεις λίαν ἐπιτηδείους πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν φιλοδόξων αὐτοῦ βουλευμάτων, ἔρριψε τὸ προσωπεῖον· κυριεύσας δὲ τὰς Φεράς, πόλιν μεγάλην καὶ ἀκμάζουσαν, καὶ τὰς ἄλλας τῆς Μακεδονίας πόλεις καὶ τὰ φρούρια πλὴν τῆς Θεσσαλονίκης, περιέθετο τὸ αὐτοκρατορικὸν διάδημα ἐν Φεραῖς, ὅπου ἵδρυσε καὶ τὴν αὐλὴν αὐτοῦ κατὰ μίμησιν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ, ἀποθεὶς τὴν ἧττον σεβαστὴν τοῦ κράλου προσηγορίαν, ἀνηγόρευσεν ἑαυτὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων (2). Ταῦτα κατορθώσας ἄνευ σχεδὸν ἀντιστάσεως, διότι οἱ Ἕλληνες εἰσέτι περιεσπῶντο εἰς τὰς ἐξ ὁμοφύλων μάχας, ὑπερῆρε τὴν ὀφρὺν ὁ ἀκόρεστος ἡγεμὼν καὶ πλειόνων ἐφιέμενος ἐστράτευσε κατὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἀκαρνανίας, αἵτινες ὑπήκουον τοῖς Ἕλλησιν, ἄγων μέγα πλῆθος πεζῶν τε καὶ ἵππων, καὶ τοσαύτην προὐξένησεν ἐν

(1) αὐτόθ. Δ'. 40.
(2) αὐτόθ. Γ'. 89. Γρηγορ. ΙΕ'. § 1. Χαλκοκ. Α'.

ταῖς χώραις ἐκείναις φθορὰν, ὥστε οἱ Ἀκαρνᾶνες, βιαζόμενοι ὑπὸ τοῦ λιμοῦ, κατέφευγον εἰς τὰ παράλια καὶ, παραδιδόμενοι εἰς τοὺς ἐκεῖ παραπλέοντας βαρβάρους ἀνδραποδιστὰς, προὐτίμων τὴν διὰ βίου δουλείαν μᾶλλον ἢ τὰς τότε ὑπὸ τοῦ λιμοῦ ταλαιπωρίας (1). Ὕστερον δὲ, τελευτήσαντος περὶ τὰ τέλη τοῦ 1349 Ἰωάννου τοῦ Ἀγγέλου, ὅστις ἦρχε τῆς Θεσσαλίας, Ἠπείρου καὶ πάσης τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, ἥρπασεν ὁ Στέφανος τὰς ἐπαρχίας αὐτοῦ (2), πέμψας ἐκεῖσε μετ' ἰσχυρᾶς στρατιωτικῆς μοίρας Ἀλβανῶν Γρηγόριον τὸν Πρέλουμπον (Preliub), ἄνδρα τιμώμενον ἐπὶ ἀνδρίᾳ καὶ συνέσει καὶ ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἐν τῇ Σερβικῇ αὐλῇ, ὅστις προέβη ἀκωλύτως μέχρι Πτελεοῦ, κατεχομένου τότε ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν (3). Τὰς ἀνελπίστους ταύτας προόδους τῶν Σέρβων ἀκούων ὁ Καντακουζηνὸς, ἀνυπομόνως ἐπεθύμει νὰ στρατεύσῃ κατ' ἐκείνων, ἀλλ' ἀναρίθμητα προσκόμματα ἐκώλυσαν αὐτὸν τῆς προτεθειμένης ἐπιχειρήσεως· τέλος δὲ, τῇ ἀρωγῇ τῶν Ἑλλήνων, βαρέως φερόντων τὸν Σερβικὸν ζυγὸν, ἀνεκτήσατο οὐκ ὀλίγας πόλεις τῆς Μακεδονίας καὶ ἠνάγκασε τὸν ἀγέρωχον Σλάβον ἡγεμόνα νὰ ζητήσῃ

---

(1) Καντακουζ. Δ'. 20. — Ὁ Μουστοξύδης δοξάζει (Ἑλληνομ. σ. 494) ὅτι ὁ λιμὸς οὗτος συνέβη ἐν ᾧ ἡ Ἀκαρνανία διετέλει ἤδη ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Στεφάνου, ἀλλ' οὐδεμία νομίζομεν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ Καντακουζηνὸς ἀναφέρει ἁπλῶς φθορὰν γενομένην ἐν τῇ χώρᾳ ἐξ ἐπιδρομῆς καὶ ὅτι τῆς Ἀκαρνανίας ἡ κατάκτησις συνέβη ὀψιαίτερον.

(2) Ἡ γνῶσις τῶν σπουδαιοτάτων τούτων γεγονότων ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐγγὺς τῆς Θεσσαλονίκης γενομένης μακρᾶς συνδιαλέξεως τοῦ Καντακουζηνοῦ μετὰ τοῦ Κράλου περὶ καταλύσεως τοῦ πολέμου (Δ'. 20). Ἐν ᾧ δὲ φαίνεται σαφῶς ἐκ τῆς ἀναγνώσεως αὐτῆς ὅτι ἡ κυρίευσις τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἀκαρνανίας ἐγένετο μόνον μετὰ τὸν θάνατον Ἰωάννου τοῦ Ἀγγέλου, ὁ Parisot (Cantacuz. σ. 212) ἧττον ἀκριβῶς ἀφηγεῖται ὅτι τὰ γεγονότα ταῦτα συνέβησαν ζῶντος ἔτι τοῦ Ἰωάννου.

(3) Ersch und Gruber, Encykl. κτλ. σ. 446.

εἰρήνην. Ἀλλ' οὗτος, ἀφ' οὗ πρότερον ὑπεσχέθη νὰ παραδώσῃ καὶ Θεσσαλίαν καὶ Ἤπειρον καὶ Ἀκαρνανίαν, ὕστερον παρέβη τοὺς ὅρκους καὶ οὐδὲν ἐξετέλεσε (4)· διὸ ἔμειναν ἔτι αἱ σφετερισθεῖσαι χῶραι ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Δουσκιάνου, ὅστις τῆς μὲν Ἠπείρου, Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας εἶχεν ἤδη καταστήσῃ δεσπότην καὶ ἄρχοντα τὸν ἴδιον ἀδελφὸν Συμεῶνα τὸν Οὔρεσιν (Urosch) (5), τῆς δὲ Θεσσαλίας μετὰ τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων τὸν εἰρημένον Γρηγόριον Πρέλουμπον, ὃν ἀμοιβῆς χάριν ἐτίμησε καὶ διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Καίσαρος (6).

Ἐν ᾧ δὲ οἱ Σλάβοι διενέμοντο τὴν ἠπειρωτικὴν χώραν, ὁ Νικηφόρος, ἐστερημένος τοῦ πατρῴου κλήρου, ἦρχε τῆς Αἴνου καὶ τῶν κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον Θρᾳκικῶν πόλεων, λαβὼν τὴν ἐπιτροπείαν αὐτῶν παρὰ τοῦ πενθεροῦ. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὅτε κατὰ τὸ 1351 οἱ Γενουήνσιοι, οἵτινες διετέλουν πολεμοῦντες πρὸς τοὺς Ἐνετοὺς καὶ τὸν σύμμαχον αὐτοῖς Καντακουζηνόν, προσωρμίσαντο εἰς τὴν κατὰ Θρᾴκην Ἡράκλειαν μετ' ἰσχυροῦ στόλου, οὗ προΐστατο Παγανὴς ὁ Δωρίας (Paganino Doria), καὶ περιβαλόντες τὴν πόλιν ἐπεχείρησαν τὴν ἐκπόρθησιν αὐτῆς, ἦλθεν ὁ δεσπότης Νικηφόρος μετὰ στρατοῦ πρὸς βοήθειαν τῶν Ἡρακλεωτῶν, ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσε ὑστερίσας τῶν καιρῶν, ὅθεν ἡ δυστυχὴς πόλις ἑάλω ὑπὸ τῶν Γενουηνσίων, οἵτινες διήρπασαν αὐτὴν ἀνηλεῶς καὶ ἐξηνδραπόδισαν πλείστους τῶν κατοίκων (7). Καὶ πάλιν ὅτε κατὰ τὸ 1354 Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος τῇ βοηθείᾳ καὶ προτροπῇ πλουσίου καὶ ἰσχυροῦ Γενουηνσίου, Φραγκίσκου τοῦ Κα-

(4) Καντακουζ. Δ'. 21 καὶ 22.

(5) Ἱστορ. Κομνην. καὶ Πρόκλου (Ἑλληνομ. σ. 492).

(6) Αὐτ. σ. 491. — Ὁ Πρέλουμπος, ὃν ὁ Καντακουζηνὸς ὀνομάζει Πρεαλίμπον, ἀναφέρεται ὡς ἄρχων ἤδη τῆς Θεσσαλίας ἐν ἔτει 1350 (Καντ. Δ'. 19). Ὁ δὲ Χαλκοκονδύλης (σ. 14. ἔκδ. Παρ.), λέγει αὐτὸν Πριαλοῦπον καὶ τοποτηρητὴν τοῦ Κράλου ἐν τῇ Αἰτωλίᾳ.

(7) Καντακουζ. Δ'. 28.

τελούζου, πρὸς ὃν κατηγγυήθη τὴν ἀδελφὴν Μαρίαν καὶ ὑπεσχέθη τὴν νῆσον Λέσβον εἰς προῖκα (1), κατέπλευσε διὰ νυκτὸς εἰς Βυζάντιον καὶ ἐπειράθη διὰ προδοσίας νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν, ἔπεμψεν ὁ Καντακουζηνὸς παραυτίκα γράμματα πρός τε ἄλλους πολλοὺς τῶν ἡγεμόνων καὶ πρὸς τὸν γαμβρὸν Νικηφόρον τὸν δεσπότην, ὅστις διετέλει ἐπίτροπος τῆς Αἴνου (2), προσκαλῶν αὐτοὺς νὰ μεταβῶσιν ὅσον τάχιστα εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἐπικουρίαν, ἀλλὰ καταλυθέντος μετ' οὐ πολὺ τοῦ νέου τούτου ἐμφυλίου πολέμου καὶ εἰρήνης γενομένης, ὁ Καντακουζηνὸς ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστείλῃ ἐκ νέου πρός τε τὸν Νικηφόρον καὶ τοὺς λοιποὺς ἡγεμόνας κελεύων αὐτοῖς ν' ἀναστρέψωσι διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν εἶχεν ἔτι ἀνάγκην τῆς βοηθείας αὐτῶν (3).

Ἡ εὔνοια καὶ πίστις τοῦ Νικηφόρου πρὸς τὸν οἶκον τοῦ Καντακουζηνοῦ διήρκεσε μόνον ἐφ' ὅσον ἐκεῖνος διέμεινε βασιλεύς· μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ὅμως τοῦ πενθεροῦ ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὁ Νικηφόρος προδοτικῶς καὶ αἰσχρῶς προσηνέχθη τῷ υἱῷ τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ γυναικαδέλφῳ αὐτοῦ Ματθαίῳ ἐν ταῖς μεταξὺ τούτου καὶ Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου διαφοραῖς, ὥστε ἀνεφάνη καὶ αὐτὸς ἄ-

---

(1) Περὶ τοῦ Κατελούζου τούτου οὐδεμίαν ποιεῖται μνείαν ὁ Καντακουζηνός. Ὅρα δὲ περὶ αὐτοῦ τὸν Δούκαν (σ. 40—43, 46 ἐκδ. Βοσ.) ὅστις εἶχε προσωπικὴν μετὰ τῶν Κατελούζων σχέσιν, καὶ Heyd, Le colonie commerciali degli Italiani in Oriente, Α'. σ. 414.

(2) «Ὁ δ' ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς, Κόντου Κεφαληνίας παῖς, Αἴνου τῆς πόλεως ἦν ἐπίτροπος, καὶ εἴτι πέριξ ὑπῆρχε χωρίον βαρβαρικῆς ἀθῷον ἔτι καταδρομῆς». Γρηγόρ. ΚΘ'. § 38. — Ὁ Κ. Σάθας (Ἑλλην. Ἀνέκδ. Α'. σ. κδ'.), ἀναφέρων παρεμβατικῶς τὴν ἐπάνοδον ταύτην τοῦ Νικηφόρου εἰς τὴν Ἤπειρον, λέγει αὐτὸν ἀδελφὸν Ἄννης τῆς συζύγου Ἰωάννου τοῦ Δεσπότου τῆς Ἀκαρνανίας, ἀλλὰ τοῦτο βεβαίως ἐξ ἀπροσεξίας, διότι ἀλλαχοῦ (σ. νδ'.) ἀναφέρων τὸν αὐτὸν Νικηφόρον, ὀνομάζει αὐτὸν ὀρθῶς υἱὸν τῆς Ἄννης.

(3) Καντακουζ. Δ'. 39 καὶ 40.

ἄξιος ἀπόγονος τῶν ῥαδιούργων καὶ παλιμβούλων αὐτοῦ προγόνων Οὐρσίνων. Αἰτία τῶν ἐμφυλίων τούτων ἐρίδων ὑπῆρξεν ὁ εἰς τὸν θρόνον τῶν Παλαιολόγων ἄδικος ἀναβιβασμὸς τοῦ Ματθαίου, διεγείρας τὸν φθόνον Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, νομίμου τοῦ θρόνου διαδόχου, ὅστις οὐδόλως ἠνείχετο ἄλλον συνάρχοντα. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Ματθαῖος διέτριβε πανοικεὶ ἐν Γρατιανουπόλει, ἔχων καὶ ταύτην καὶ πάσας τὰς λοιπὰς τῆς Χαλκιδικῆς πόλεις, ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος ἐςράτευσε κατ' ἐκείνου παρορμώμενος ὑπὸ τῶν φίλων, οἵτινες παρίστανον αὐτῷ ἀναγκαίαν καὶ ῥᾳδίαν ἅμα τὴν καταστολὴν τοσοῦτον φοβεροῦ ἀντιπάλου. Τοῦ Ματθαίου τὸν κίνδυνον ἀκούσας ὁ δεσπότης Νικηφόρος, ὅστις διέμενεν ἐν τῇ πόλει Αἴνῳ, συνετάχθη κατ' ἀρχὰς μετὰ τοῦ Ματθαίου, ἀδελφοῦ ὄντος τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Μαρίας, καὶ ὑπεσχέθη ὅτι προθύμως ἤθελεν ἀγωνισθῇ ὑπὲρ αὐτοῦ κατὰ παντὸς πολεμίου· ἀλλ' ὕστερον, καταπλεύσαντος εἰς Αἶνον τοῦ βασιλέως Ἰωάννου, αἴφνης ὁ Νικηφόρος ἀπεστάτησεν ἀπὸ τοῦ πολεμουμένου βασιλέως καὶ μετὰ βδελυρᾶς, εἰ καὶ μὴ πρωτακούστου προδοσίας, οὐ μόνον παρέδωκε τὴν Αἶνον τῷ Ἰωάννῃ, ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτοῦ συνεστράτευσε κατὰ τοῦ κηδεστοῦ καὶ εὐεργέτου (1). Ἐν τοσαύτῳ δὲ ἡ μήτηρ τοῦ Νικηφόρου, ἡ ἀνδροκτόνος Ἄννα, κατορθώσασα πρὸ πολλοῦ νὰ διαφύγῃ ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Βυζαντινῶν καὶ νὰ τύχῃ ἐλευθερίας, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν τότε κατεχομένην ὑπὸ τῶν Σλάβων Ἤπειρον καί, ἀείποτε φίλαρχος οὖσα, αὐτὴ μὲν συνῆλθεν εἰς δεύτερον γάμον μετά τινος ἄρχοντος ἐκ τοῦ γένους τῶν Βουλγάρων, δεσπότου Κομνηνοῦ καλουμένου, (2) ὅστις ἦτο ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Βουλγαρίας Ἀλεξάνδρου καὶ ἦρχε

(1) Αὐτ. 42.

(2) Κατὰ τὸν Κ. Χὸπφ (**Ersch und Gruber, Encyckl.** κτλ. σ. **146**) ὁ Βούλγαρος οὗτος, ὅστις ἦτο ἀδελφὸς τῆς Ἑλένης, συζύγου τοῦ Δουσκιάνου, ἐκαλεῖτο Ἰωάννης Ἀσάνης. Ἀλλὰ νομίζομεν ὅτι ὁ σοφὸς ἀνὴρ συγχέει τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος Βούλγαρον μετὰ Ἰωάννου τοῦ Ἀσάνη, ὅστις, ὡς πολλαχόθεν ἐξάγεται (Καντ. Α'. 471. Β'. 195 κτλ.), ἦτο ἀδελφὸς οὐχὶ τῆς βασιλίδος Ἑλένης, ἀλλὰ τῆς βασιλίσσης Εἰρήνης, συζύγου τοῦ Καντακουζηνοῦ·

τῶν Καvίνων καὶ Βελεγράδων, (1) τὴν δὲ θυγατέρα Θωμαΐδα συνέζευξε μετὰ τοῦ δεσπότου τῆς Αἰτωλίας Συμεὼν, ὅστις διὰ τοῦ γάμου τούτου πιθανῶς διενοεῖτο νὰ νομιμοποιήσῃ τὰς ὑφ'ἑαυτοῦ γενομένας δορυκτησίας (2)· καὶ οὕτως ἡ φιλοδέσποτος Ἄννα διττῶς ἐσυγγένευσε μετὰ τοῦ ἰσχυροῦ βασιλέως Στεφάνου τοῦ Δουσκιάνου, τοῦτο μὲν διότι ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἦτο ἀδελφὸς τῆς φιλοπράγμονος Ἑλένης, συζύγου τοῦ Στεφάνου, τοῦτο δὲ διότι ἡ θυγάτηρ αὐτῆς Θωμαΐς εἶχεν ἄνδρα τὸν Συμεὼν, ὁμοπάτριον ἀδελφὸν ὄντα τοῦ αὐτοῦ βασιλέως (3).

---

(1) Κομνηνοῦ καὶ Πρόκλου Ἱστορ. ἐν Ἑλληνομν. σ. 493.—Αναφέρομεν τὴν ἔκδοσιν τοῦ Μουστοξύδου μὴ ἐντυχόντες τῇ νεωτέρᾳ τοῦ χρονικοῦ ἐκδόσει τῇ γενομένῃ ὑπὸ Γ. Δεστούνη καὶ δημοσιευθείσῃ ἐν Πετρουπόλει τῷ 1858 μετὰ Ῥωσικῆς μεταφράσεως. Τὸ σπουδαιότατον Χρονικὸν τοῦτο ἐξέδωκε πρῶτος ὁ Pouqueville μετὰ Γαλλικῆς μεταφράσεως, καταχωρίσας αὐτὸ ἐν τῇ γνωστῇ Περιηγήσει κατὰ τὴν Ἑλλάδα (Voyage dans la Grèce, Paris. 1821. Τόμ. Ε'. σ. 199). Εἶτα δὲ ὡς ἀνέκδοτον ἐδημοσίευσεν ἐν ὀρθοτέρᾳ γραφῇ ὁ Βαλάνος ἐν τῷ περιοδικῷ Ἀθηνᾶ, ἤτοι Ἀνάλεκτα γεωγραφικὰ, φιλολογικὰ κτλ. Ἐν Ναυπλίῳ. 1831. Ἀλλὰ τὴν πρώτην κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ πονηματίου τούτου ἐποίησεν ὁ Μουστοξύδης, πλουτίσας αὐτὴν δι' ἀρίστων σημειώσεων καὶ ἀξιολόγου προοιμίου, ἐν ᾧ σὺν τοῖς ἄλλοις ὁ σοφὸς ἀνὴρ ἐκφράζει τὴν εὐχὴν νὰ συμπεριληφθῇ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος Ἱστορία ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Βυζαντινῶν ἱστοριογράφων τῇ ἐκδιδομένῃ ἐν Βόννῃ. Καὶ ἡ μὲν εὐχὴ τοῦ Μουστοξύδου ἐπληρώθη, καταχωρισθέντος τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Πρόκλου ἐν τῷ τελευταίῳ τόμῳ τῆς συλλογῆς (Historia Politica et Patriarchica Constant.—Epirotica. Recognovit Bekkerus. Bonnae. 1849. σ. 209 κτλ.), ἀλλ' οἱ ἐκδόται, ἀγνοοῦντες παντάπασι τὸν Ἑλληνομνήμονα, ἀνετύπωσαν ἁπλῶς τὸ κείμενον τοῦ Pouqueville, καὶ ἑπομένως ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Βόννης παρατηροῦνται αἱ αὐταὶ ἐλλείψεις καὶ τὰ αὐτὰ κενὰ, ὅσα καὶ ἐν τῇ πρώτῃ καὶ ἀτελεστάτῃ τοῦ Γάλλου ἐκείνου φιλέλληνος ἐκδόσει.

(2) Κομνην. Ἱστορ. ἐν Ἑλλ. σ. 492. Γρηγορ. ΛΖ'. 50.

(3) Ὁ Γρηγορᾶς (αὐτ.) ἀνακριβῶς λέγει ὅτι ὁ Συμεὼν ἦτο οὐχὶ ἀδελφὸς, ἀλλ' υἱὸς τοῦ Στεφάνου.

Ἐφ' ὅσον μὲν ἔζησεν ὁ Δουσκιάνος εἰρήνη βαθεῖα ἐπεκράτησεν ἐν Ἠπείρῳ, καὶ οἱ Σλάβοι ἦρξαν ἀκωλύτως τῆς πρώην δεσποτείας τῶν Ἀγγέλων, ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐν ἔτει 1355 πρῶτον μὲν ἐτελεύτησεν ὁ Πρέλουμπος, ἐν τέλει δὲ τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν καὶ ὁ μεγαλεπήβολος Δουσκιάνος, ὁ Μέγας Κάρολος τῶν Σλάβων, ἡ ἡσυχία τῆς Ἠπείρου ἐκ νέου διεταράχθη καὶ πλήρης εἰσέδυσεν εἰς τὸ κράτος ἀναρχία, (1) προελθοῦσα ἐκ τῶν ἀπείρων ἀπαιτήσεων καὶ τῶν ἀτελευτήτων διχονοιῶν τῶν Σλάβων Σατραπῶν, οἵτινες ἀνεκήρυξαν τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀνεξαρτησίαν, μὴ ἀναγνωρίσαντες ὡς κληρονόμον τοῦ Σερβικοῦ θρόνου τὸν ἀνίσχυρον υἱὸν τοῦ Δουσκιάνου (2).

Ἰδὼν ὁ Νικηφόρος τὸ Σερβικὸν κράτος οὕτω διεσχισμένον ἐμελέτησε τὴν ἀνάκτησιν τοῦ πατρῴου κλήρου, ὅθεν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος τοῦ ἔτους 1356, ἐνδιδοὺς εἰς τὰς παρακλήσεις τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς ἀρκτῴας Ἑλλάδος, μυρία κακὰ πασχόντων παρὰ τῶν Σλάβων καὶ ζητούντων ν' ἀποσείσωσι τὸν βαρὺν αὐτῶν ζυγὸν, ἀπέπλευσε μεθ' ἱκανῶν τριήρων ἐκ τῆς Αἴνου (3) καὶ, δραμὼν εὐθὺς εἰς Θεσσαλίαν, ἐξέβαλε τῆς πατρῴας ἀρχῆς τὴν χήραν τοῦ Πρελούμπου μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Θωμᾶ. Ποιήσας δὲ τὴν χώραν ὑποχείριον τῇ ἀρωγῇ τῶν Θεσσαλῶν, οἵτινες αὐτομάτως προσεχώρησαν αὐτῷ, καὶ τῇ προθύμῳ συμπράξει τοῦ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβροῦ, τοῦ δεσπότου τῆς Αἰτωλίας Συμεὼν (4), δὲν ἠρκέσθη εἰς τὴν κατάκτησιν ταύτην, ἀλλὰ, θέλων νὰ ὑποβάλῃ εἰς

(1) Κανταχουζ. Δ'. 43.

(2) Ὁ Χαλκοκονδύλης ποιεῖται μνείαν ὀκτὼ Σλάβων Σατραπῶν, οἵτινες ἵδρυσαν ἴδια καὶ αὐτόνομα κράτη. Τούτων δὲ τὰ ὀνόματα, πολυτρόπως παραμορφωθέντα, διώρθωσε καὶ συνεπλήρωσε τῇ βοηθείᾳ Σερβικῶν καὶ Ἀλβανικῶν μαρτυριῶν πρῶτος ὁ Κ. Χὸπφ (**Ersch und Gruber, Encyckl.** κτλ. σ. 457-58).

(3) Ταῦτα λέγει ὁ Κανταχουζ. (Δ'. 43.), τὸ δὲ τοῦ Κομνηνοῦ Χρον. ἀναφέρει ὅτι ὁ Νικηφόρος ἦλθεν εἰς Θεσσαλίαν ἐκ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων (σ. 494. ἐκ Μουστ.).

(4) Τὸ γεγονὸς τοῦτο, οὗτινος ποιεῖται μνείαν ὁ Γρηγορᾶς

ἑαυτὸν ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς πρώην δεσποτείας τῆς Ἠπείρου, ἔθετο ἐν ἥττονι λόγῳ τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ συγγενείας τὰ δεσμὰ καί, ἐκδιώξας εἰς Καστορίαν τὸν Συμεὼν μετὰ τῆς Θωμαΐδος (1), περιεβλήθη αὐτὸς πᾶσαν τὴν ἀρχὴν τῆς τε Θεσσαλίας καὶ Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας (2).

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Νικηφόρος κατεγίνετο εἰσέτι περὶ τὴν κατάκτησιν τῶν Θεσσαλικῶν πόλεων, ὁ ναύαρχος αὐτοῦ Λιμπιδάριος, ἀδικώτατα προσενεχθείς, οὐ μόνον αὐτὸς ἀπεστάτησεν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀποστασίαν παραπείσας ἔτι τοὺς ἐν τῷ στόλῳ, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Αἶνον μετὰ τῶν νεῶν, ἵνα ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ δεσπότου καταστῇ ἄνευ δυσκολίας κύριος τῆς πόλεως ἐκείνης, πρόμαχον ἐχούσης μόνον ἀπόλεμον γυναῖκα, Μαρίαν τὴν Καντακουζηνήν, ἣν κατέλιπεν ἐκεῖσε ὁ σύζυγος αὐτῆς Νικηφόρος. Εἰς ἀπρόοπτον ἐμπεσοῦσα κίνδυνον, δὲν ἀπεδειλίασε τότε ἡ μεγάθυμος ἡγεμονίς, ἀλλὰ μὴ δυναμένη νὰ ὑπομείνῃ τὴν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον παρατεινομένην πολιορκίαν ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Βυζάντιον, ὁπόθεν ἔσπευσε ν' ἀπέλθῃ εἰς Θεσσαλονίκην πρὸς τὸν φίλον ἄνδρα, γενόμενον ἤδη κύριον τῆς Θεσσαλίας καὶ πασῶν τῶν ἐν Ἀκαρνανίᾳ πόλεων (3). Τὴν γενναίαν Μαρίαν ὁ Νικηφόρος ἐδέχθη μετὰ πλείστης ὅσης ἀγαλλιάσεως, καὶ ἐπί τινα χρόνον ἔζησαν ἀμφότεροι ἐν πλήρει συζυγικῇ ἁρμονίᾳ καὶ ἀγάπῃ. Ὕστερον ὅμως ἐνδιδοὺς ὁ Νικηφόρος εἰς τὰς συμβουλὰς μοχθηρῶν καί, ὡς λέγει ὁ Καντακουζηνός, ἀσυνέτων φίλων, ἔκρινε τὸ πολιτικὸν συμ-

---

(ΛΖ'. 50), παρασιωπᾷ παντάπασιν καὶ ὁ Καντακουζηνὸς καὶ τὸ Ἱστορικὸν τοῦ Κομνηνοῦ.

(1) Κομνηνοῦ Ἱστορ. σ. 495. ἐκδ. Μουστ.

(2) Αὐτ. καὶ Καντακ. Δ'. 43.

(3) Τοῦτο λέγει ῥητῶς ὁ Καντακουζηνὸς καὶ ἐπιβεβαιοῖ τὸ Ἱστορ. τοῦ Κομνηνοῦ (σ. 496. ἐκδ. Μουστοξ.). Ὅθεν ἀγνοοῦμεν κατὰ πόσον ὀρθῶς τάττει ὁ πολὺς Κ. Χὸπφ (Ersch und Gruber, Encykl. κτλ. σ. 458) εἰς χρόνον μεταγενέστερον τὴν ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας ἀποπομπὴν τοῦ Συμεών.

φέρον ἀνώτερον τῆς οἰκογενειακῆς εὐημερίας καὶ τῆς ἱερότητος τοῦ γάμου, καὶ ἀπεφάσισε νὰ διαζευχθῇ τὴν πρώην φίλην γυναῖκα, νὰ μνηστευθῇ δὲ τὴν ἀδελφὴν τῆς Ἑλένης, τῆς συζύγου τοῦ Δουσκιάνου, ἐλπίζων ὅτι διὰ τῆς κηδεστίας ταύτης ἤθελεν ἄρχῃ ἀσφαλέστερον τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἀκαρνανίας καὶ ἤθελε καταστρέψῃ εὐκολώτερον τοὺς ἐν Ἠπείρῳ ἤδη κατῳκισμένους καὶ ζητοῦντας νὰ ἐπικρατήσωσιν ἁπάσης τῆς χώρας ἐκείνης Ἀλβανούς. Μετὰ τὴν στυγερὰν ταύτην ἀπόφασιν ὁ Νικηφόρος συνέλαβε τοσαύτην ἀποστροφὴν κατὰ τῆς ἀγαθῆς συζύγου, ἣν ἐθεώρει ὡς τὸ μόνον κώλυμα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν φιλοδόξων αὐτοῦ βουλευμάτων, ὥςε, οὐδὲ τὴν ὄψιν αὐτῆς ἀνεχόμενος ἔτι ἀπέπεμψε τὴν ταλαίπωρον εἰς Ἄρταν (1), κελεύσας νὰ τηρῶσιν αὐτὴν αὐστηρῶς ὑπὸ φρουρὰν μέχρις οὗ ὁριστικῶς ἀποφασίσῃ περὶ τῆς τύχης αὐτῆς. Ἀφ' οὗ δὲ ἀπηλλάχθη τοιουτοτρόπως τῆς παρουσίας τῆς γυναικὸς, πᾶσαν κατέβαλε προσπάθειαν ἵνα συνάψῃ κῆδος μετὰ τῆς Κραλαίνης καὶ, πέμψας ἐπὶ τούτῳ προξενητῆρας, ἐζήτησεν εἰς γάμον τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς. Ἡ φήμη τοῦ πραγματευομένου τούτου συνοικεσίου, διαδοθεῖσα ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἤπειρον, περιῆλθε καὶ εἰς τὰ ὦτα τῆς δεσμίας θυγατρὸς τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἥτις, ἀγαθὴ οὖσα καὶ ὑπὸ τῆς ἡδείας ἐλπίδος παραμυθουμένη ὅτι ὁ Νικηφόρος τάχιον ἢ βράδιον ἤθελε σωφρονήσῃ, οὐδεμίαν ἤθελε κατ' ἀρχὰς νὰ δώσῃ πίστιν εἰς τὰ περὶ τοῦ γάμου τούτου θρυλήματα· ἀφ' οὗ ὅμως ἀκριβῶς ἔμαθεν ὅτι τὰ πάντα ἐπερατώθησαν καὶ ὁ γάμος πραγματικῶς συνετέθη, ἐπὶ τῷ σκληρῷ μάλιστα ὅρῳ νὰ παραδώσῃ ὁ Νικηφόρος αὐτὴν πρὸς τοὺς Σλάβους, ἡ ταλαίπωρος ἀπεκαρτέρησεν καὶ ἀπεφάσισε νὰ προνοήσῃ ὑπὲρ τῆς ἰδίας σωτηρίας, ἵνα μὴ ἀναξίως ἀπολεσθῇ διὰ τὴν τῶν

(1) «Ὕστερον δὲ ὀλίγῳ, καὶ πρὸς Ἄρταν τῆς Ἀκαρνανίας πόλιν πέμψας (*τὴν γυναῖκα*), ἐκέλευε φρουρεῖσθαι.» Καντακ. Δ'. 43 — Ὁ δὲ Λατῖνος μεταφραστὴς, παρερμηνεύσας τὸ ἀνωτέρω χωρίον, μετήνεγκεν αὐτὸ οὕτω, **Non diu post Artam, Acarnaniae urbem, praesidium misit.**

ἄλλων παραφροσύνην. Τούτου ἕνεκα πληροφορήσασα τὸν ἀδελφὸν Μανουήλ, δεσπότην ὄντα τῆς Πελοποννήσου, περὶ τοῦ κινδύνου, ἐν ᾧ διετέλει, καὶ ἑτοίμην αἰτήσασα παρ' αὐτοῦ βοήθειαν, ἔλαβε ταύτην ἀμέσως καί, ἐπιβᾶσα εἰς πλοῖον παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἐκεῖσε ἀποσταλέν, κατέφυγεν εἰς Πελοπόννησον, ἐπὶ μεγίστῃ χαρᾷ τῶν Ἀλβανῶν καὶ Ἀκαρνάνων, οἵτινες, ἀφορμὴν ζητοῦντες ἵνα φανερῶς ἀποδοκιμάσωσι τὴν αἰσχρὰν τοῦ Νικηφόρου διαγωγήν, προέπεμψαν τὴν ἡγεμονίδα μετὰ ζωηρῶν εὐφημιῶν μέχρι τῆς παραλίας, βουλόμενοι νὰ λυπήσωσι τὸν δεσπότην διὰ τῆς πανδήμου ταύτης ὑπὲρ τῆς Μαρίας ἐπιδείξεως. Ταῦτα διηγεῖται ὁ πατὴρ τῆς ἀδικηθείσης Μαρίας αὐτοκράτωρ Καντακουζηνὸς (1), προστιθεὶς ὅτι μικρὸν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς ἡγεμονίδος οἱ Ἀλβανοὶ ὥρμησαν εἰς φανερὰν κατὰ τοῦ Νικηφόρου ἀποστασίαν καὶ ἀλαζονικῶς ἐδήλωσαν αὐτῷ ἢ ν' ἀνακαλέσῃ τὴν ἀπόπεμπτον γυναῖκα καὶ νὰ διαλύσῃ παραχρῆμα πᾶσαν μετὰ τῶν Σλάβων συμμαχίαν, ἢ ν' ἀποδυθῇ πρὸς ἑαυτοὺς εἰς ἀγῶνα. Τὴν βιαίαν δὲ ταύτην τῶν Ἀλβανῶν ἀπόφασιν ὁ αὐτὸς χρονογράφος ἀποδίδωσιν ὁλοσχερῶς εἰς τὴν δικαίαν αὐτῶν ἀγανάκτησιν διὰ τὴν αἰσχρὰν πρᾶξιν τοῦ Νικηφόρου· ἀλλ' εἰς τοῦτο ἴσως παρωρμήθησαν οἱ Ἀλβανοὶ οὐχὶ τοσοῦτον ὑπὸ εἰλικρινοῦς συμπαθείας πρὸς τὴν ἀναξιοπαθοῦσαν Μαρίαν, ὅσον ὑπὸ φόβου μήπως περιπέσωσι καὶ αὖθις εἰς τὸν βαρὺν καὶ μισητὸν τῶν Σέρβων ζυγόν.

Μετὰ τὴν ἔντονον ταύτην τῶν Ἀλβανῶν διαμαρτύρησιν ὁ Νικηφόρος, εἴτε συναισθανόμενος τὴν ἀτοπίαν τῆς πράξεως αὐτοῦ, εἴτε φοβηθεὶς τὰς συνεπείας τῆς ἐγερθείσης στάσεως, τοὺς μὲν ἀθέσμους ἐκείνους γάμους διέλυσε, παρὰ δὲ τῆς γυναικὸς ᾔτησε συγγνώμην, πέμψας ἐπὶ τούτῳ πρέσβεις εἰς Πελοπόννησον, δι' ὧν ὑπισχνεῖτο ὅτι τοῦ λοιποῦ εἰρηνικῶς καὶ πιστῶς ἤθελε ζῇ μετ' αὐτῆς, ὡς πρότερον. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἡ φίλανδρος καὶ ἀμνησίκακος Μαρία, πλήρης χαρᾶς ἐπὶ τῇ ἀνελπίστῳ τοῦ ἀνδρὸς σωφρονήσει,

(1) Αὐτόθ.

παρεσκευάζετο νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἤπειρον, Τοῦρκοι πειραταὶ ἐκ τῶν πολλῶν ἐκείνων, οἵτινες ἦγον καὶ ἔφερον τοὺς πλέοντας τὴν Ἑλληνικὴν θάλασσαν, ἔτυχον τότε περαιωθέντες εἰς Θεσσαλίαν. Τοῦτο μαθὼν ὁ Νικηφόρος, ὅστις δι' ἔλλειψιν ἰδίας ἀξιομάχου δυνάμεως ἐζήτει πρὸ πολλοῦ νὰ εὕρῃ ἐπικούρους ἵνα τιμωρήσῃ καὶ ἐκδιώξῃ ἐκ τῆς χώρας τοὺς ἀποστατήσαντας Ἀλβανοὺς, ὧν βαρέως ἔφερε τὴν ἀγερωχίαν, προσεκάλεσε τοὺς Τούρκους λῃστὰς εἰς συμμαχίαν (1), καὶ τούτων ἡγούμενος, ὥρμησε μετὰ θάῤῥους ἐπὶ τοὺς Ἀλβανοὺς, στρατηγουμένους ὑπὸ Καρόλου τοῦ Θωπίου, προκρίτου τῆς Ἀλβανίας, ὅστις πρὸς μητρὸς εἶλκε τὸ γένος ἐκ τῶν Ἀνδηγαυῶν βασιλέων τῆς Νεαπόλεως (2). Συγκρουσθέντων δὲ τῶν ςρατευμάτων περὶ τὴν πόλιν Ἀχελῷον, κειμένην μεταξὺ Αἰτωλικοῦ καὶ Ἀγγελοκάστρου (3), ὁ Νικηφόρος μανιωδῶς ἐπιπίπτει κατὰ τῶν πολεμίων πρὶν ἢ ἔτι συμμίξωσιν αἱ φάλαγγες, ἀλλὰ, τυχὼν ἀβοήθητος ἐν μέσῳ τοῦ ἐχθρικοῦ πλήθους, συλλαμβάνεται καὶ ἀ-

(1). Αὐτόθ., καὶ Ἱστορ. Κομνηνοῦ σ. 496.

(2) Παράδοσις μεταγενεστέρα (**Dem. Franco, Fatti illustri del Scanderbergh** παρὰ **Sansovino, Origine dei Turchi,** φυλ. 373) ἀνάγει τὸ γένος τοῦ Θωπίου εἰς Κάρολον τὸν Μέγαν, καὶ μεταξὺ τῶν προγόνων αὐτοῦ κατατάσσει τὸν πολυθρύλητον **Guerino** τὸν ἐπονομασθέντα **Meschino**, οὗ τινος τὰ μυθώδη κατορθώματα, ἀποτελοῦντα τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ὁμωνύμου τῷ ἥρωϊ ἱπποτικοῦ μυθιστορήματος, ὅπερ εἰσέτι μετ' ἀφάτου εὐχαριστήσεως ἀναγινώσκει ὁ χύδην τῆς Ἰταλίας λαὸς, ἔλαβον χώραν τὰ πλεῖςα, ὡς γνωστὸν, ἐν Δυῤῥαχίῳ. Κατὰ δὲ τὸ ἀνέκδοτον χρονικὸν Ἰωάννου τοῦ Μουζάκη, περὶ οὗ ἀνωτέρω ἐποιησάμεθα μνείαν (σ. 92), ἡ μήτηρ τοῦ Καρόλου ἦτο νόθος θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Ῥοβέρτου, ἥτις νυμφευθεῖσα ἐν Δυῤῥαχίῳ ἄνευ τῆς πατρικῆς συναινέσεως ἐνέπεσεν εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ βασιλέως καὶ, προσκληθεῖσα βραδύτερον εἰς Νεάπολιν ἐπὶ προφάσει συνδιαλλαγῆς, ἐθανατώθη σκληρῶς μετὰ τοῦ συζύγου κατὰ προσταγὴν τοῦ ἀπηνοῦς καὶ δολίου γεννήτορος (**Ersch und Gruber, Encykl.** Τμ. I. Τόμ. 86. σ. 40-41).

(3) Σάθα, Ἑλλην. Ἀνέκδ. Α'. σ. κγ'.

ναιρεῖται ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν ἐν ἔτει 1358, ἄρξας τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας δύο περίπου ἔτη (1). Τοιοῦτον ἔσχε τέλος τὸ μόνον ἄῤῥεν τέκνον τοῦ τελευταίου Κόμητος Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου Ἰωάννου τοῦ Β΄ (2). Ἡ δὲ χήρα τοῦ Νικηφόρου, μαθοῦσα τοῦ ἀνδρὸς τὴν τελευτὴν, ἐν ᾧ διέτριβεν ἔτι ἐν Πελοποννήσῳ, ἐπένθησεν αὐτὸν οὐκ ὀλίγον καὶ, μεταβᾶσα εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔκλεισεν ἑαυτὴν ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἁγίας Μάρθας, ὅπου καὶ διήγαγε τὸν λοιπὸν αὐτῆς βίον ἀποταξαμένη τῷ κόσμῳ (3).

Ὁ θάνατος τοῦ δεσπότου Νικηφόρου ἀνηγγέλθη τῷ Συμεὼν ἐν ᾧ χρόνῳ οὗτος, ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς ὑπὸ τῆς ἰδίας αὐτοῦ στρατιᾶς ἐν Καστορίᾳ, ἐστράτευεν εἰς τὰ ὅρια τῆς Σερβίας, ἵνα περιλάβῃ δῆθεν τὴν ἀρχὴν τοῦ αὐταδέλφου Στεφάνου τοῦ Δουσκιάνου. Τὴν ἀγγελίαν τοῦ θανάτου τοῦ δεσπότου Νικηφόρου ἀκούσας ὁ Συμεὼν παρήτησεν ἀμέσως τὴν μελετωμένην ἐπιχείρησιν καὶ, ϛραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, ἐτράπη κατὰ τῆς Θεσσαλίας, ἣν καὶ οὐχὶ δυσκόλως ἐποίησεν ὑποχείριον. Ἀφ᾽ οὗ δὲ διέταξε τὰ τῆς χώρας καὶ ἔστησε τὴν αὐλὴν αὐτοῦ ἐν Τρικκάλοις, τὴν μὲν σύζυγον Θωμαΐδα, τὴν ἀδελφὴν τοῦ πεσόντος δεσπότου Νικηφόρου κατέλιπεν ἐνταῦθα, αὐτὸς δὲ ὥρμησε κατὰ τῆς Ἠπείρου ἵνα συμπληρώσῃ τὴν ἀνάκτησιν πασῶν τῶν πρώην ὑπ᾽ αὐτοῦ κατεχομένων χωρῶν, καὶ

---

(1) Τὸ Ἱστορ. τοῦ Κομνην. σ. 496 λέγει περὶ τοῦ Νικηφόρου ὅτι ἦρξε *τριετίαν μόνην ἐπὶ μησὶ δύο καὶ ἡμέραις τισὶν, ἔτους ὑπάρχοντος ϛωζϛ΄*. Ἀλλ᾽ ὁ λογισμὸς τῶν ἐτῶν, ἐφ᾽ ἃ ἦρξεν ὁ Νικηφόρος φαίνεται ἡμαρτημένος, διότι, ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Κ. Χὸπφ (**Ersch und Gruber, Encyckl.** Τμ. 1. Τόμ. 85. σ. 459), κατὰ τὸν Κομνηνὸν ὁ θάνατος αὐτοῦ ἤθελε συμπέσῃ ἐν ἔτει 1359, ἐν ᾧ ὁ διαδεχθεὶς τὸν Νικηφόρον χρονολογεῖ τὴν εἴσοδον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1358. Παρβ. Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου βασιλέως καὶ μεγαλομάρτυρος Ἰωάννου τοῦ Βλαδιμήρου. Ἐν Ἑνετίᾳ. 1858. σ. 43.

(2) « Κόντου Κεφαλληνίας παῖδα » ὀνομάζει πάντοτε τὸν Νικηφόρον ὁ ἱστορικὸς Γρηγορᾶς (ΚΘ΄. 38. ΛΣΤ΄. 50).

(3) Κανταк. Δ΄. 43.

ἐν βραχυτάτῳ διαστήματι ὑπέβαλε καὶ ταύτην ὑπὸ τὸ κράτος αὐτοῦ, διότι οἱ κάτοικοι ἀσμένως καὶ ἀμαχητὶ παρέδωκαν αὐτῷ τὴν Ἄρταν μετὰ τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῶν λοιπῶν φρουρίων. Ἀλλὰ τῆς εὐκόλου αὐτοῦ νίκης δὲν ἠδυνήθη καὶ ἀταράχως ν' ἀπολαύσῃ τοὺς καρπούς. Ἡ εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἐπέλευσις Ῥαδοσλάβου τοῦ Χλαπένου ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἤπειρον καί, ἀφ' οὗ διὰ γενναίων δωρημάτων καὶ παραχωρήσεων ἀντήμειψε τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ ἀγῶνας τῶν προὐχόντων τῆς Ἠπείρου, μετέβη πάλιν διὰ τάχους εἰς Θεσσαλίαν ἵνα κωλύσῃ τὰς περαιτέρω προόδους τοῦ ἐπελθόντος Χλαπένου (1). Ὁ νέος οὗτος πολέμιος, Σλάβος τὸ γένος, ἦτο μὲν ἀνὴρ εὔτολμος καὶ ἐκ τῶν μάλιστα ἐπιφανῶν, ἀλλὰ φαύλου καὶ ἀπίστου χαρακτῆρος (2). Ἐλθὼν εἰς γάμον μετὰ τῆς χήρας τοῦ πρώην ἄρχοντος τῆς Θεσσαλίας Πρελούμπου, ὅτε καθαιρεθεῖσα τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου κατέφυγεν αὕτη μετὰ τοῦ παιδὸς Θωμᾶ εἰς τὴν Σερβίαν, ὁ Χλάπενος ἐκηρύχθη ὑπέρμαχος τῶν καταπατηθέντων δικαιωμάτων τοῦ προγόνου Θωμᾶ καί, ἐκστρατεύσας εἰς Θεσσαλίαν (1359) ἵν' ἀποκαταστήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἀρχήν, κατέλαβε τὸ Δαμάσιν καλούμενον φρούριον καὶ λάβρως ἐπήρχετο κατὰ τῆς λοιπῆς χώρας. Φοβηθεὶς δὲ ὁ Συμεὼν τὴν οὐχὶ εὐκαταφρόνητον τοῦ Χλαπένου στρατιάν, συμφερώτερον ἐνόμισε νὰ ἔλθῃ μετ' αὐτοῦ εἰς συμβιβάσεις καί, πρὸς μείζονα τούτων ἐμπέδωσιν, ἐξέδωκε τῷ υἱῷ τοῦ Πρελούμπου Θωμᾷ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα Ἀγγελικήν, κόρην χαριεστάτην, ἣν οἱ μὲν ἀγαθόφρονες μοναχοὶ Κομνηνὸς καὶ Πρόκλος (3) ἀναφέρουσιν ὡς εὐσεβεστάτην καὶ μειλίχιον, καὶ *χρυσῆν τῷ ὄντι Ἀγγελικὴν* ὀνομάζουσιν, ὁ δὲ Χαλκοκονδύλης (4) μνημονεύει ὡς ἀκόλαστον γυναῖκα καὶ μὴ περιορίζουσαν τὴν ἀγάπην εἰς τὸν σύζυγον, ἀλλὰ καὶ *εἰς ἄλλους φοιτῶσαν ἄνδρας*. Ἔκτοτε ὁ Συμεὼν κατέ-

(1) Κομνην. καὶ Πρόκλ. Ἱστ. σ. 495 καὶ 497-501.
(2) Κανταχουζ. Δ'. 49.
(3) σ. 521, 549 καὶ 553.
(4) Δ', σ. 112 ἐκδ. Παρ.

μεινε μὲν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ περὶ ταύτης μόνης ἐφρόντισε· τὰς δὲ δυτικὰς τῆς δεσποτείας χώρας παρεχώρησεν ἁπάσας εἰς τοὺς δύο ἐπισημοτάτους Ἀλβανικοὺς οἴκους τῶν Μπουῶν καὶ Λιωσῶν, οἵτινες ἀπὸ τῶν χρόνων ἔτι τοῦ Δουσκιάνου εἰς μεγάλα προήχθησαν ἀξιώματα ἐν τῇ Σερβικῇ αὐλῇ καὶ πολλὰς συνῆψαν μετὰ τῶν Σέρβων μεγιστάνων κηδεστίας (1). Μόνη τῶν Ἰωαννίνων ἡ πόλις ἐξ ὅλων τῶν λοιπῶν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος δὲν συμπεριελήφθη εἰς τὰς ἐλθούσας ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Ἀλβανῶν, ἀλλὰ καὶ ταύτην ὕστερον παρεχώρησεν ὁ Συμεὼν, κατ' αἴτησιν τῶν κατοίκων, πρὸς τὸν ἑαυτοῦ γαμβρὸν Θωμᾶν τὸν Πρελούμπου, ὅστις προϊόντος τοῦ χρόνου ἀνεδείχθη ἀπηνέστατος τῶν Ἰωαννίνων τύραννος καὶ ποινὰς ἔδωκε τῆς σκληρότητος αὐτοῦ καὶ ἀσελγείας, φονευθεὶς ὑπὸ τῆς ἰδίας συζύγου Ἀγγελικῆς Δουκαίνης Παλαιολογίνης καὶ τοῦ Φλωρεντινοῦ Ἠσαῦ τοῦ Βουονδελμόντου, ἐραστοῦ αὐτῆς, ὃν ἄνδρα λαβοῦσα ἡ συζυγοκτόνος ἀνεβίβασεν εἰς τὴν δεσποτείαν τῶν Ἰωαννίνων (2).

Ἐκ τῶν γενομένων ὑπὸ τοῦ Συμεὼν παραχωρήσεων μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν αὐτοῦ εἰς τὴν δεσποτείαν τῆς Ἠπείρου μνήμης ἰδιαιτέρας ἀξία ἐστὶν ἡ περιεχομένη ἐν χρυσοβούλλῳ ἐκδοθέντι ἐν ἔτει 1361 (3) ὑπὲρ Ἰωάννου τινὸς Τσάφα Οὐρσίνου Δούκα, ἀξιώσεις ἔχοντος ἐπί τε τῆς κυριαρχίας τῆς Λευκάδος καὶ ἐπὶ πολλῶν

(1) **Ersch und Gruber, Encyckl.** Τόμ. 84. σ. 37 καὶ Κ. Σάθα, Ἑλλην. Ἀνέκδ. Α'. σ. κγ' καὶ ξ' καὶ ἑξῆς.

(2) Περὶ τοῦ Ἠσαῦ καὶ τοῦ διαπραχθέντος ὑπ' αὐτοῦ φόνου ὅρα τὰς σοφὰς Σημειώσεις τοῦ κλεινοῦ Μουστοξύδου ἐν τῷ Ἱστ. τοῦ Κόμνην. καὶ Πρόκλου σ. 536, 541 καὶ ἑξῆς.

(3) Τὸ χρυσόβουλλον τοῦτο ἐδημοσιεύθη ἐξ ἀπογράφου Πέτρου τοῦ Ἀγαπητοῦ, *νοταρίου πόλεως καὶ νήσου τῶν Κορυφῶν*, ὑπὸ Ἰακώβου **Grandi** ἔν τινι δυσευρέτῳ πονηματίῳ ἐπιγραφομένῳ **Risposta d'una lettera del Dottore Alessandro Pini sopra alcune ricerche intorno a S. Maura e la Prevesa. Venezia. 1686.** σ. 124-135· εἶτα δὲ ὑπὸ Μουστοξύδου (Ἑλληνομν. σ. 506-509), τοῦ Κ. Ἀραβαντινοῦ (Χρονογ. τῆς Ἠπείρου. Β'. σ. 311-

ἄλλων τῆς Ἠπείρου χωρῶν (1). Ὁ Ἰωάννης οὗτος, βλάστημα τοῦ ἐκ Κεφαλληνίας Γουΐδωνος (2), ὅστις, ὡς εἴρηται ἀλλαχοῦ (3), ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Κόμητος τῆς Κεφαλληνίας Ἰωάννου τοῦ Β' καὶ ἐχθρὸς αὐτοῦ ἄσπονδος, κατώρθωσε νὰ ἑλκύσῃ τοῦ Συμεὼν τὴν εὔνοιαν καὶ νὰ προαχθῇ εἰς τοῦ *μεγάλου Κοντοσταύλου* τὸ ἀξίωμα. Ἐπειδὴ δὲ πυρκαϊά, ἐπιστᾶσα ἐν τῇ πόλει τῆς Ἄρτης, κα-

345), καὶ τῶν ΚΚ. Miklosich καὶ Müller (Acta et Diplomata Graeca, Γ'. σ. 127-129). Μεγάλας δὲ περικοπὰς τοῦ χρυσοβούλλου τούτου ἐδημοσίευσεν ὁ αὐτὸς Κ. Müller ἐν τοῖς Byzantinische Analekten, σ. 84, καὶ ὁ Κ. Χιώτης ἐν τοῖς Ἱστορ. Ἀπομ. Β'. σ. 617. Ἀναγνώσεως δὲ ἀξία καὶ ἡ σπουδαία περὶ τοῦ αὐτοῦ χρυσοβούλλου ἐπιστολὴ τοῦ σοφοῦ Σοφοκλέους τοῦ ἐξ Οἰκονόμων καταχωρισθεῖσα ἐν τῇ Πανδώρᾳ, Φυλ. 404. 15 Ἰαν. 1867.

(1) Ὁ Οὐρσῖνος οὗτος ἡμαρτημένως ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Coronelli (Isolario σ. 173) ὡς ἔχων τὴν πραγματικὴν τῆς Λευκάδος κτῆσιν. Ὁ δὲ Πετριτσόπουλος (Saggio Storico sull'età di Leucadia, κτλ. σ. 43-44), συγχέων τὰ πάντα, κατὰ τὸ ἔθος αὐτοῦ, λέγει ἀνακριβῶς ὅτι οὐ πολλοῖς ἔτεσι πρὸ τῆς δεκάτης τετάρτης ἑκατονταετηρίδος ὁ αὐτοκράτωρ Βυζαντίου (?) παρεχώρησε τὴν Λευκάδα τῷ Ἰωάννῃ Τσάφᾳ Οὐρσίνῳ ἐπὶ ἀμοιβῇ γενομένων ὑπ' αὐτοῦ ὑπηρεσιῶν. Εἰς ταῦτα δὲ προστίθησιν ὅτι τὴν κατοχὴν τῆς νήσου δὲν ἠδυνήθη νὰ λάβῃ ὁ Ἰωάννης, διότι τῆς Ἐνετίας ἡ πολιτεία ἀντέστη εἰς τὴν παραχώρησιν ταύτην καὶ κωλύσασα τὴν εἰς Λευκάδα μετάβασιν τοῦ Οὐρσίνου ἀνέδειξε χωροδεσπότην Λεονάρδον τὸν ἐκ Τόκκων. Τὰ αὐτὰ σχεδὸν λέγει καὶ ὁ Κεφαλλὴν Λοβέρδος (παρὰ Λούντῃ Cond. Polit. σ. 130) ἐν τῇ ἀνεκδότῳ Ἱστορίᾳ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, ἀλλ' οὐδεμίαν φέρει πρὸς ἀπόδειξιν μαρτυρίαν. (Τῆς ἱστορίας τοῦ Λοβέρδου ἐπιγραφομένης Saggio istorico dell' isola di Cefalonia, ἐξεδόθησαν ἑλληνοϊταλιστὶ ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀνθολογίᾳ (Φακελ. 3, 4 καὶ 5), μόνον τὰ τρία πρῶτα κεφάλαια, περιέχοντα τῆς νήσου τὴν ἱστορίαν μέχρι Ῥωμαίων, ἐπλούτισε δὲ αὐτὰ διὰ σοφωτάτων σημειώσεων ὁ κλεινὸς Μουστοξύδης).

(2) Ersch und Gruber, Encykl. Τομ. 86 σ. 36.

(3) σελ. 239.

τέφλεξε καὶ κατέφθειρε πανθ'ὅσα κατεῖχεν ἀνέκαθεν ὁ Ἰωάννης προνομιακὰ ἔγγραφα, ὁ Συμεὼν, ὅστις ἐπιγράφεται *ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων καὶ Σερβῶν ὁ Παλαιολόγος*, ἀνεκαίνισε τὰ πυρὸς παρανάλωμα γενόμενα χρυσόβουλλα καὶ ἐπεκύρωσε τῷ Ἰωάννῃ τὴν κτῆσιν τοῦ κάστρου τῶν Ῥωγῶν *μετὰ πάσης τῆς νομῆς καὶ περιοχῆς αὐτοῦ, καθὼς ἐδόθη τούτῳ συνορολημένον πρὸς αὐτὸν διὰ χρυσοβούλλου παρὰ τοῦ ἀοιδίμου καὶ μακαρίτου αὐθέντου . . . τοῦ βασιλέως ἐκείνου Κυροῦ Στεφάνου* τοῦ Δουσκιάνου· ἔτι δὲ προσεβεβαίωσε τῷ αὐτῷ Ἰωάννῃ *καὶ τὸ ὅσον κατέχει ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἄρτης μέχρι τοῦ νῦν· ὡσαύτως τὴν Ἁγίαν Μαύραν μετὰ τῆς Λευκάδος*, καὶ ἄλλας τινὰς πόλεις καὶ χώρας ἐν τοῖς θέμασι τῆς Βαγενετίας, τῶν Ξηρομέρων καὶ τῶν Ἰωαννίνων (1).

(1) Ὡς ἀπόγονος τοῦ Ἰωάννου Τσάφα Οὐρσίνου ἀναφαίνεται περὶ τὰ τέλη τῆς ἑκκαιδεκάτης ἑκατονταετηρίδος Νικόλαος Οὐρσῖνος ὁ Δουκατάριος, οὗτινος ὁ οἶκος μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις καὶ ταλαιπωρίας κατέφυγεν εἰς Κύθηρα. Ἀχθόμενος ἐπὶ τῇ ταπεινῇ αὐτοῦ καταστάσει ὁ Νικόλαος ἔγραψε τῷ 1588 ἐξ Ἐνετίας λατινικὴν ἐπιστολὴν πρὸς Γουϊλέλμον Οὐρσῖνον τὸν ἐκ Rosenberg, μυστικοσύμβουλον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Ῥοδούλφου, παρακαλῶν ἐκεῖνον, ὃν καλεῖ ὁμαίμονα καὶ συγγενῆ, νὰ μεσιτεύσῃ παρὰ τῷ αὐτοκράτορι, ἵνα λάβῃ τοὺς ἀρχαίους τίτλους καὶ, εἰ δυνατὸν, τὰς ἀρχαίας κτήσεις. Κομιστὴς τῆς ἐπιστολῆς ἐγένετο ὁ τοῦ Νικολάου πρεσβύτερος υἱὸς Γεώργιος, ὅστις οὐ μόνον τὴν παραγγελίαν ταύτην τοῦ πατρὸς ἐξετέλεσεν, ἀλλ' ἀπέστειλε καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἑλληνολατινικὸν ἱκετήριον λόγον, ἐν ᾧ σὺν τοῖς ἄλλοις λέγει, « Ἀνὴρ Ἕλλην ἐγὼ, ἀλλ' ἐκ τῆς τῶν Οὐρσίνων ἀρχαιοτάτης κατάγων τὸ γενὸς σειρᾶς, οἱ πρὸς τὴν εἰς Ἱεροσόλυμα στρατείαν μετὰ τῶν κλεινῶν ἐκείνων ἡρώων πάλαι παραγενόμενοι, κατὰ τὴν Ἑλλάδα διά τινας αἰτίας παρέμειναν. Οὗτοι δὴ οἱ ἐμοὶ πρόγονοι πολλά τε τῶν ἄστεων καὶ καὶ τῶν φρουρίων κατὰ τὴν ἤπειρον ἐκτήσαντο, ἐξ ὧν, φεῦ τῆς συμφορᾶς, οὐκ ἀδακρυτὶ ἀναμνησθῆναί τε καὶ διηγήσασθαι δύναμαι, οἱ βάρβαροί τε καὶ ἀπηνεῖς τῶν ἀγαρηνῶν τότε ἡμᾶς διετάραξαν, ὅτε πᾶν τὸ τῆς ἐπαρχίας ἐπίλοιπον δι' ὅπλων νικῶντες

Παρατηρητέον δμως δτι, ἐν ᾧ χρόνῳ ἐγίνετο ἡ παραχώρησις ἢ μᾶλλον ἡ ἐπικύρωσις αὕτη παρὰ τοῦ Συμεὼν, ἡ νῆσος Λευκὰς μετὰ τῆς Ἁγίας Μαύρας διετέλουν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1355 ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν Γεωργίου τοῦ Γρατιανοῦ, πολίτου μὲν Ἑνετοῦ, ὑποτελοῦς δὲ τοῦ περιωνύμου Γαλλικοῦ οἴκου **d'Enghien** κληρονομή-

---

προσέλαβον. Ἔκτοτε τοίνυν ἡμεῖς πλάνοι τε καὶ φυγάδες παντὸς ὁτουοῦν πράγματος ἐνδεεῖς ὧδε κἀκεῖσε φερόμενοι περιήχθημεν, καὶ τὴν Κυθήραν τελευταῖον κατελάβομεν ». Ἵνα δὲ ἀποδείξῃ ὅτι ἐστὶ γνήσιος ἀπόγονος τῶν πάλαι Οὐρσίνων προστίθησι παρακατιὼν τάδε « Τὰς καθολικάς σοι τῶν γραφῶν προσεκόμισα, χρυσαῖς ἐγκεχαραγμένας σφραγίσιν, ἐν αἷς τοῖς ἐμοῖς δισπάπποις, ἄλλως τε Ἰωάννῃ Ζάφῳ τῷ Οὐρσίνῳ, μεγάλῳ τῆς τῶν Σέρβων ἀρχῆς Κοντοσταύλῳ, παρὰ τῶν τῆς Ἑλλάδος τε καὶ Σερβίας ἀρχόντων, καὶ Δεσποτῶν ἐκείνων τῶν τόπων, ἡ ἀρχὴ μετὰ καὶ τοῦ τίτλου, τοῦ Δούκα, δίδοταί τε καὶ ἐπιβεβαιοῦται, ὥσπερ ἐξ αὐτῶν τῶν γραφῶν καταφανές ἐστιν »· καὶ τέλος ἐξορκίζει τὸν αὐτοκράτορα ν' ἀποκαταστήσῃ τὸν οἶκον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀρχαίαν δεσποτείαν. Ὅρα Γεωργίου Οὐρσίνου τοῦ Δουκαταρίου Λόγος Ἱκετήριος εἰς τὸν θεόστεπτον καὶ πανσέβαστον βασιλέα καὶ αὐτοκράτορα ἄριστον καὶ μέγιστον Ῥοδοῦλφον δεύτερον, τὸν Καίσαρα. Ἐτυπώθη ἐν Βενετίαις παρὰ Φραγγίσκῳ τῶν Ἰουλιανῶν· αφπή, εἰς 4.ον ἐκ σ. 16 ἄνευ ἀριθμήσεως.—**Epistola Nicolai Ursini Ducatarii et universae eius familiæ ad ill. et excell. D. Gulielmum Ursinum regnantem D. Rossembergi et Crumai. Venetiis. Apud I. A. Rampazettum. 1588.** ὡσαύτως ἐκ σελ. 8. **Georgii Ursini Ducatarii Oratio ad Rudolphum II, D. G. Roman. Imp. Venetiis. Apud. I. A. Rampazettum, 1588.** ὡσαύτ. ἐκ σελ. 14 (Τὴν γνῶσιν τῶν εἰς ἓν τεῦχος δεδεμένων τριῶν τούτων σπανιωτάτων φυλλαδίων ὀφείλομεν εἰς τὸν γενναῖον ὅσον καὶ πολυμαθῆ Κ. Π. Λάμπρον, ὅστις ἀνεκοίνωσεν αὐτὰ καὶ τῷ Κ. Σάθᾳ, ἐκδόντι τὸν Ἱκετήριον Λόγον τοῦ Γεωργίου σχεδὸν ὁλόκληρον ἐν τοῖς Ἑλλην. Ἀνεκδ. Α. σ. κέ - κθ', καὶ ἐν τῇ Τουρκοκρατουμένῃ Ἑλλάδι (σ. 179 - 183), ὅπου ὅμως ὁ ἀκάματος τῆς πατρίου ἱστορίας ἐρευνητὴς, μνείαν ποιούμενος τῶν δύο τούτων Οὐρσίνων, ἀναφέρει τὸν Γεώργιον ὡς ἀδελφὸν καὶ οὐχὶ ὡς υἱὸν τοῦ Νικολάου).

φαντος τὴν ὑπερμεγέθη οὐσίαν καὶ τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τοῦ ἐπιτίτλου δουκὸς Ἀθηνῶν Οὐαλτερίου τοῦ ἐκ Βρέννης (1). Ἀλλ' ὁ Ἰωάννης Τσάφας Οὐρσῖνος οὐδ' ἐν τῷ μέλλοντι κατώρθωσε νὰ διεκδικήσῃ τὰ ἐπὶ τῆς Λευκάδος οἱαδήποτε αὐτοῦ δίκαια, διότι, ἀποθανόντος ἐν ἔτει 1362 τοῦ Γρατιανοῦ, οἱ κάτοικοι τῆς Λευκάδος, βουλόμενοι ν' ἀπαλλαγῶσι τῆς ἀπεχθοῦς τῶν Γεωργίων δουλείας, παρέδωκαν τὴν νῆσον πρὸς τὸν τέως προχειρισθέντα Κόμητα Παλατῖνον Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου Λεονάρδον τὸν ἐκ Τόκκων, ὅστις ἀνέλαβε τὴν προσηγορίαν τοῦ Δουκὸς Λευκάδος, ἣν προσέθηκεν εἰς τὴν ἑτέραν τοῦ Κόμητος (2).

Ἀλλὰ πρὶν ἢ περατώσωμεν τὴν παροῦσαν περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι Οὐρσίνων μονογραφίαν, οὐχὶ περιττὸν ἴσως ἐὰν μετὰ τῆς ἐνδεχομένης συντομίας ἐξετάσωμεν ἔτι ἐπὶ τίνι δικαίῳ ἡ κυριαρχία τῶν νήσων Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου περιῆλθεν ἀπὸ τῶν Οὐρσίνων εἰς τοὺς Τόκκους, καὶ τίνι ποτὲ τρόπῳ κατώρθωσαν οἱ Τόκκοι νὰ καταλάβωσι τὴν ἀρχὴν, δι' ἧς οἱ Οὐρσῖνοι ἦσαν πρώην περιβεβλημένοι (3).

---

(1) Τὰ θαυμαστὰ κατορθώματα τῶν διαφόρων μελῶν τοῦ ἐκ Βρέννης οἴκου, διαπρέψαντος ἐπὶ δύο ὅλους αἰῶνας ἔν τε τῇ ἀνατολῇ καὶ τῇ δύσει, συνέγραψεν ἐναγχος μετὰ πολλῆς γλαφυρότητος καὶ πολυμαθείας ὁ Κόμης de Sassenay, ἐπιγράψας τὸ ἑαυτοῦ πόνημα **Les Brienne de Lecce et d'Athènes (Paris, 1869).** Ἀλλὰ, καί τοι ἀναγνωρίζοντες καὶ ὁμολογοῦντες τὴν ἀξίαν τῆς σπουδαίας ταύτης ἱστορικῆς μονογραφίας, λυπούμεθα ὅμως βλέποντες ὅτι τὰς ἐπιμελεῖς ἐρεύνας τοῦ σοφοῦ συγγραφέως ἔλαθεν ἡ περὶ τοῦ τελευταίου Οὐαλτερίου τοῦ ἐκ Βρέννης πραγματεία τοῦ Καθ. Χὸπφ (ὅρ. σ. 81 τοῦδε τοῦ πονήμ.), καὶ ὅσα περὶ τῶν Brienne λέγει ὁ αὐτὸς γερμανὸς ἱστορικὸς ἐν τῇ μεσαιωνικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ, ἐξ ἧς ἠρύσθημεν καὶ ἡμεῖς πολλὰς περὶ τῶν Brienne εἰδήσεις (ὅρ. σ. [illegible]9, 243-249 τοῦδε τοῦ πονήμ.), μὴ ἀπαντωμένας ἐν τῷ πονήματι τοῦ Κόμητ. de Sassenay.

(2) Ὅρα τὸ ἐπισυνημ. περὶ Γεωργ. ἄρθρον.

(3) Παράδοξον ὅτι, ἐν ᾧ ἐν Γερμανίᾳ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην χώραν αἱ ἱστορικαὶ μελέται καὶ ἔρευναι θαυμασίως ἐπ' ἐσχάτων προέ-

Μνείαν ἀλλαχοῦ ποιούμενοι τῶν τέκνων τοῦ Κόμητος Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου Ἰωάννου τοῦ Α', εἴδομεν ὅτι εἶχεν οὗτος

κοψαν ἐπ' ἀκριβείᾳ καὶ ἐμβριθείᾳ, ἐξεδόθη πρὸ μιᾶς δεκάδος ἐτῶν ἐν Βερολίνῳ ὑπό τινος Beeskow ὀλιγοσέλιδος μονογραφία τῆς νήσου Κεφαλληνίας, ἥτις γερμανικὴν ἔχει μόνην τὴν γλῶσσαν, στερεῖται δὲ πάσης Γερμανικῆς ἀξίας (Die Insel Cephalonia von Beeskow, Berlin, 1860). Ὁ ἀτυχὴς ἱστοριοσυγγραφεύς, μὴ περιορισθεὶς εἰς τὴν γνωστοτέραν καὶ μᾶλλον γεωργουμένην χώραν τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, εἰσῆλθεν, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ κινδύνου, καὶ εἰς τὸ ἀχανὲς πέλαγος τῆς ἱστορίας τῶν μέσων χρόνων, ἀλλ' ἐνταῦθα, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἐλεεινῶς ἐναυάγησεν ἀποδείξας ἑαυτὸν πάντη ἀδαῆ καὶ αὐτῶν τῶν κοινοτέρων γεγονότων. Μὴ ἔχοντες μήτε καιρὸν, μήτε ὄρεξιν νὰ σημειώσωμεν τὰ ἄπειρα λάθη αὐτοῦ, λέγομεν μόνον ὅτι τὸν ἀνωτέρω ὑφ' ἡμῶν μνημονευθέντα Κόμητα Λεονάρδον ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Τόκκων, ὅστις ἤκμασε κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, θεωρεῖ ἕνα τῶν παραβόλων ἐκείνων τυχοδιωκτῶν, οἵτινες τῇ συναινέσει τῆς Ἐνετικῆς πολιτείας ἐπεχείρησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς δεκάτης τρίτης ἑκατονταετηρίδος τὴν κατάκτησιν πολλῶν Ἑλληνικῶν νήσων. Ἀπορίας δὲ ἄξιον ὅτι καὶ ὁ Κ. Ζερβὸς Ἰακωβάτος, ὃν ἀλλαχοῦ ἐλάβομεν ἀφορμὴν νὰ μνημονεύσωμεν ὡς φιλοπονήσαντα Ἱστορικὸν Δοκίμιον τῆς νήσου Κεφαλληνίας (σ. 3 τοῦδε τοῦ πονημ.), οὐδεμίαν ποιεῖται μνείαν οὔτε τοῦ πρώτου, οὔτε τοῦ δευτέρου οἴκου τῶν Φράγκων Κομήτων τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, συνοψίζει δὲ τὴν ὅλην ἱστορίαν τῆς νήσου ἀπὸ τῆς ὑπὸ Λατίνων μέχρι τῆς ὑπὸ Τούρκων γενομένης ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, λέγων ἀνακριβῶς τάδε. «Ἐντὸς τῆς μερίδος τῶν Ἐνετῶν συμπεριελήφθησαν καὶ αἱ Ἰόνιοι νῆσοι. Καὶ αὕτη ἐχρημάτισεν ἡ πρώτη κατοχὴ τῶν Ἐνετῶν εἰς τὰς νήσους ταύτας. Μετὰ τὴν ἀνάκτησιν ὅμως τοῦ Βυζαντινοῦ βασιλείου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐπανῆλθον ὑπὸ τοὺς αὐτοκράτορας καὶ αἱ Ἰόνιοι νῆσοι (?), αἵτινες μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου . . . ὑπέπεσον εἰς τὴν δεσποτείαν τῶν Τούρκων (?)» (Συλ. Ἀρχαιολ. Λειψ. τῆς Κεφαλ. σ. 70). Καὶ ὅμως, ἐν ᾧ κατὰ τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἱστορίας ὁ Κ. Ζερβὸς ἐφάνη τοσοῦτον φειδωλὸς λέξεων, ὁ πρὸ αὐτοῦ συγγράψας τὴν ἱστορίαν τῆς Κεφαλληνίας Λοβέρδος, καί τοι ἔχων ἐν ᾗ ἔγραφεν

τρεῖς υἱοὺς καὶ μίαν θυγατέρα, περὶ ἧς μόνον εἴπομεν τότε ὅτι ἐκαλεῖτο Μαργαρίτα (6). Ἡ θυγάτηρ αὕτη, ζῶντος ἔτι τοῦ πατρὸς, ἦλθεν εἰς γάμον μετὰ Γουϊλέλμου τοῦ ἐκ Τόκκων (7), οὕτινος ὁ οἶκος ἐκ Βενουέντου ὁρμώμενος, μετέστη εἰς Νεάπολιν ἀπὸ τῆς βασιλείας Φρειδερίκου τοῦ Β΄. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀδελφὸς τῆς Μαργαρίτης Ἰωάννης ὁ Β΄, ἀνὴρ ὑβριστὴς καὶ φιλάδικος, παρανόμως ἀφήρεσεν ἀπ' αὐτῆς τὴν προῖκα, συνισταμένην ἐκ τοῦ ἡμίσεος τῆς νήσου Ζακύνθου, ἡ ἀδικηθεῖσα Μαργαρίτα ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ ἐν ἔτει 1328 εἰς Νεάπολιν, ἵνα τύχῃ ἐνταῦθα προστα-

---

ἐποχῇ πολὺ ὀλιγώτερα βοηθήματα, εἶπεν ἐν τῇ δυστυχῶς εἰσέτι ἀνεκδότῳ κυκλοφορούσῃ αὐτοῦ ἱστορίᾳ πολλὰ καὶ καλὰ περί τε τῶν πρώτων καὶ τῶν δευτέρων Κομήτων, ὅσα εἰς μάτην ζητοῦνται ἐν τοῖς Λειψάνοις τοῦ Κ. Ζερβοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὀφείλεται οὐχὶ ἀγνώμων σιγὴ, ἀλλ' ἔπαινος καὶ εὐγνωμοσύνη εἰς τοὺς ἀληθῶς σπουδαίους ἄνδρας, τοὺς ἡγεμόνας ἡμῶν γενομένους ἐν τῇ μακρᾷ καὶ τραχείᾳ ὁδῷ τῆς ἐπιστήμης, κρίνομεν καθῆκον νὰ μὴ παραλείψωμεν ὅτι ἑτέραν Ἱστορίαν τῆς Κεφαλληνίας ἀπὸ τῶν μυθικῶν χρόνων μέχρι τῆς πτώσεως τῆς Ἐνετικῆς πολιτείας συνέγραψε καὶ Μαρῖνος ὁ Πινιατόρος, ἀνήκων εἰς τὴν ἐπὶ εὐγενείᾳ καὶ παιδείᾳ διαπρέπουσαν ἐν Κεφαλληνίᾳ ὁμώνυμον οἰκογένειαν· ἀλλ', ἐν ᾧ ἡ ἱςορία αὕτη κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Κ. Σάθα, ἰδόντος αὐτὴν(Νεοελλην. Φιλολ. σ. 643), πολλῷ ὑπερέχει τῆς τοῦ Λοβέρδου, μένει δυστυχῶς εἰσέτι ἀνέκδοτος ἐπὶ μεγάλῃ βλάβῃ τῶν ἱστορικῶν μελετῶν.

(6) Σελ. 220 τοῦδε τοῦ πονήματος.

(7) Ersch und Gruber, Encykl. Τόμος 85. σελὶς 452.— Βασιζόμενος ὁ Buchon (Eclair. sur la Morée, σελὶς 378. Rech. Histor. Α΄. 481) ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ μυθοπλάστου Sauger (Istor. Nouvelle des anciens ducs et autres souverains de l'Archipel. Paris. 1699. σελὶς 329) ἀναφέρει ὡς θυγατέρα Ἰωάννου τοῦ Α΄, ἀντὶ τῆς Μαργαρίτης, νυμφευθείσης, ὡς εἴδομεν, μετὰ Γουϊλέλμου τοῦ ἐκ Τόκκων, ἀνώνυμόν τινα γυναῖκα Λεονέλλου τοῦ ἐκ Σουμαββίπης. Τὴν εἴδησιν ταύτην ἠρύσθη λίαν πιθανῶς ὁ Sauger ἐκ τοῦ σπανίου πονήματος Ἰουλίου τοῦ dal Pozzo, τοῦ ἐπιγραφομένου Collegii ve-

σίας καὶ δικαιοσύνης (1). Ποίαν ἔσχον ἀπόβασιν αἱ κατὰ τοῦ Ἰωάννου κατηγορίαι τῆς Μαργαρίτης ἀγνοοῦμεν· γινώσκομεν ὅμως ὅτι ὁ ἀνὴρ αὐτῆς Γουϊλέλμος ἀνεδείχθη μετ' οὐ πολὺ πολιτικὸς διοικητὴς καὶ στρατιωτικὸς ἄρχων τῆς πόλεως καὶ νήσου Κερκύρας (Capitaneus civitatis et insule Corphoi) (2), καὶ εἰς τὴν ἀνάδειξιν ταύτην ἴσως προέβη τῆς Νεαπόλεως ἡ αὐλή, διότι, μὴ δυναμένη λίαν πιθανῶς νὰ τιμωρήσῃ ἀμέσως τὴν γενομένην πρὸς τὴν Μαργαρίταν ἀδικίαν, ἠβουλήθη νὰ θεραπεύσῃ τὸ πρᾶγμα ἄλλως πως, προχειρίσασα τὸν Γουϊλέλμον διοικητὴν τῆς πόλεως καὶ νήσου Κερκύρας. Ἐκ τῶν τέκνων τοῦ Γουϊλέλμου ὁ πρεσβύτερος Πέτρος, Κόμης Μαρτίνης καὶ αὐθέντης τοῦ Montemileto, καὶ ὁ Ἀλοΐζιος, ναύαρχος καὶ σινισκάλκος τῆς βασιλίσσης Ἰωάννης τῆς Α', μνημονεύονται ὡς κληρονομήσαντες παρὰ τοῦ πατρὸς ἀπεράντους ἐν Κερκύρᾳ βαρονίας (3). Ἀλλὰ πάντων τῶν υἱῶν τοῦ

---

ronensis iudicum, advocatorum ecc. doctrina illustrium elogia a Julio a Puteo conscripta (Veronæ, 1653), ἐν ᾧ ἀναγινώσκεται ὅτι ὁ Λεονέλλος, υἱὸς δῆθεν Ἰσαβέλλης τῆς Βιλλαρδουΐνου, μεταβὰς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Κόμητος Κεφαλληνίας, ἦλθεν εἰς γάμον, ἓξ καὶ εἴκοσιν ἔτη γεγονώς, μετὰ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἐκ τῆς συζυγίας ταύτης ἐγεννήθη ὁ Γάσπαρος Λεονέλλης, ὁ νυμφευθεὶς μετὰ τῆς Κυρίας τῆς Πάρου Μαρίας τῆς Σανούδου. Ἀλλ' ἐὰν τὰ γεγονότα ταῦτα ἦσαν ἀληθῆ, ὁ προειρημένος γάμος θὰ ἦτο τετελεσμένος καθ' ὃν χρόνον ἦρχε τῆς νήσου ὁ Κόμης Παλατῖνος Ῥιχάρδος, οὗτινος αἱ θυγατέρες ἦσαν ἤδη πρότερον ἐκδεδομέναι, ὅθεν εὐλόγως ὁ πολὺς Κ. Χὸπφ ἐνόμισεν ὅλως πλαστὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Sauger καὶ τοῦ dal Pozzo ἀναφερόμενα (Hopf, Dissert. sull' istor. di Andros, σ. 79).

(1) Ersch und Gruber, Encykl. Τόμ. 85. σ. 421.

(2) Τοῦ Γουϊλέλμου τὸ ὄνομα ὡς διοικητοῦ Κερκύρας ἀπαντᾶται ἐν ταῖς λατινικαῖς περιβολαῖς τοῦ βαρόνου τῆς πόλεως καὶ νήσου Κερκύρας Ἰωάννου τοῦ Καβασίλα, περὶ οὗ ἐποιησάμεθα λόγον ἀλλαχοῦ (σ. 258). Ὅρα καὶ Buchon, Nouvelles Rech. Α'. σ. 307 καὶ 410.

(3) Ersch und Gruber Encyklop. Τόμ. 85. σ. 452 καὶ

Γουϊλέλμου περιφανέστατος ἀνεδείχθη ὁ Λεονάρδος, οὗ τινος ἀνωτέρω ἐγένετο παρ' ἡμῶν μνεία. Καταβαλὼν οὗτος πλείστους ἀγῶνας πρὸς ἐλευθέρωσιν τοῦ ὑπὸ Λοδοβίκου, βασιλέως τῆς Οὑγγρίας, αἰχμαλωτισθέντος Ῥοβέρτου, ἡγεμόνος τοῦ Τάραντος καὶ ἐπιτίτλου αὐτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως, δικαίως ἠξιώθη τῆς ἰδιαιτέρας τοῦ εὐεργετηθέντος ἡγεμόνος εὐνοίας καὶ προστασίας, ὅθεν καὶ ἐν ἔτει 1353 μνημονεύεται ὡς κοιτωνάρχης αὐτοῦ καὶ ἱππότης (1). Ἀλλ' εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ Λεονάρδου συνε-

---

Τόμ. 86. σ. 35.—Τὰ ἐν Κερκύρᾳ κτήματα τοῦ Πέτρου, Κόμητος Μαρτίνης, καί τοι προϊόντος τοῦ χρόνου περιελθόντα εἰς πολλοὺς καὶ διαφόρους κατόχους, ὠνομάσθησαν ὅμως πάντοτε ἐκ τοῦ τίτλου τοῦ ἀρχαιοτάτου βαρόνου καὶ φυλάττουσι μέχρι τοῦ νῦν τὸ αὐτὸ ὄνομα, καλούμενα κτήματα ἡ βαρονία τοῦ Κόμητος di Martina. Ὅρα καὶ Μουστοξύδην, Delle Cose Corciresi σ. 448 καὶ 695.

(1) Ἐν τῇ ἀναφυείσῃ μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν Δεληγοτῶν, Πέτρου καὶ Γουϊλέλμου, σπουδαίᾳ διαφορᾷ περὶ τῆς πατρικῆς κληρονομίας, ὁ Ῥοβέρτος ἀνέδειξε διαιτητὴν Λεονάρδον τὸν ἐκ Τόκκων, ὅστις δι' ἀποφάσεως, ἐπικυρωθείσης ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ῥοβέρτου, εἶτα δὲ ὑπὸ Λοδοβίκου καὶ Ἰωάννης, βασιλίσσης Νεαπόλεως, τῇ 2 Αὐγούστου τοῦ 1353, ἀπένειμε πάντα τὰ ἐν Κερκύρᾳ τιμαριωτικὰ κτήματα τοῦ πατρὸς τῶν διαφερομένων ἀδελφῶν πρὸς τὸν Γουϊλέλμον, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ γενάρχης τοῦ πλουσιωτάτου καὶ ἐπιφανεστάτου Κερκυραϊκοῦ οἴκου τῶν Δεληγοτῶν (Domanda d' Investitura Digotti per li beni feudali della baronia co. d. Linarda. Inventar. de' beni ed atti relativi di Gen. 1490. φύλ. 36, ἐν τῷ Γραμματοφ. Κερκύρας). Ὁ Μουστοξύδης οὐδεμίαν ποιεῖται μνείαν περὶ τῆς ἀποφάσεως ταύτης τοῦ Λεονάρδου, τοὐναντίον δὲ λέγει (Delle Cose Corciresi σ. 694) ὅτι ὁ Λεονάρδος ᾑρέθη διαιτητὴς ἐν τῇ ἀναφυείσῃ ἑτέρᾳ διαφορᾷ μεταξὺ Αἰκατερίνης, θυγατρὸς τοῦ Πέτρου, καὶ τοῦ θείου αὐτῆς Γουϊλέλμου ἐν ἔτει 1359. Ἀλλὰ πόθεν ἐξήγαγε τὴν εἴδησιν ταύτην ὁ σοφὸς ἀνήρ; Ἴσως δὲν ἀπατώμεθα ἐὰν πιστεύσωμεν ὅτι διὰ τὸ πολύπλοκον τῆς ὕλης ὁ Μουστοξύδης συνέχεε τὴν δευτέραν ταύτην διαφορὰν μετὰ τῆς πρώτης, περὶ ἧς ἐμνήσθημεν ἀνωτέρω.

τέλεσεν, εἴ περ τις καὶ ἄλλος, ὁ τότε μέγα δυνάμενος ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Νεαπόλεως Νικόλαος ὁ Ἀκκιαϊουόλης (1). Συνδεόμενος ὁ πολύτροπος οὗτος Φλωρεντινὸς διὰ φιλικῶν οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ συγγενικῶν δεσμῶν μετὰ τοῦ Λεονάρδου,—διότι ἔλαβεν οὗτος εἰς γάμον τὴν Μαγδαληνὴν, θυγατέρα Μανέντου τοῦ Βουονδελμόντου καὶ Λάπας, ἀδελφῆς τοῦ Νικολάου (2)—, περιέμενε καιρὸν ἁρμόδιον εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ ἀνεψιοῦ Λεονάρδου, καὶ ὁ καιρὸς οὗτος δὲν ἐβράδυνε νὰ ἔλθῃ. Τὰ πράγματα τῆς Ἠπείρου, εἰς ἄκραν ταραχὴν καὶ σύγχυσιν περιπεσόντα ἕνεκα τῶν ἀδιαλείπτων ἐν ἐκείνῃ τῇ χώρᾳ πολέμων τῶν Ἑλλήνων πρός τε τοὺς Σέρβους κατακτητὰς καὶ τοὺς ὁσημέραι αὐξανομένους ἐπήλυδας Ἀλβανοὺς, τοὺς φονεύσαντας ἐπὶ τέλους, ὡς εἴδομεν, καὶ αὐτὸν τὸν δεσπότην Νικηφόρον, ἐξεφόβισαν τὴν φιλύποπτον τῆς Νεαπόλεως αὐλὴν καὶ παρώρμησαν αὐτὴν νὰ ἐπιστήσῃ ἄρχοντα καὶ διοικητὴν τῶν παρακειμένων νήσων ἄνδρα πιστὸν καὶ γενναῖον, δυνάμενον νὰ προφυλάττῃ αὐτὰς ἀπὸ πάσης ἐνδεχομένης ἐξ Ἠπείρου ἐπιθέσεως. Ὠφεληθεὶς ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης ὁ Νικόλαος ἐνήργησε δραστηρίως ὑπὲρ τοῦ Λεονάρδου καὶ συνέστησεν αὐτὸν τῇ αὐλῇ τῆς Νεαπόλεως ὡς ἔχοντα ὑπὲρ πάντα ἄλλον πλεῖστα δικαιώματα ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, τοῦτο μὲν διότι ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἔλαβεν εἰς προῖκα τὸ ἥμισυ τῆς νήσου Ζακύνθου, τοῦτο δὲ διότι ἦτο πρωτεξάδελφος τοῦ τελευταίου ἀπογόνου τῶν Παλατίνων Κομήτων Οὐρσίνων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐπίτιτλος αὐτοκράτωρ Ῥω-

(1) **Ersch und Gruber, Encykl.** Τόμ. 86. σ. 35.

(2) Ἑλληνομν. σ. 546.—Ὁ Κ. Χιώτης (Ἱστορ. Ἀπομ. Β'. 184) ἐδόξαζεν ὅτι τοῦ Μανέντου καὶ τῆς Λάπας ἡ θυγάτηρ δὲν ἦτο σύζυγος τοῦ Λεονάρδου, ὡς εἶπε πρῶτος ὁ Μουστοξύδης, ἀλλὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Καρόλου, καὶ διὰ μακρῶν λόγων ἀγωνίζεται ν' ἀποδείξῃ τὸν Μουστοξύδην ἀπατώμενον καὶ ἀντιφάσκοντα. Βλέπομεν ὅμως εὐχαρίστως ὅτι ἐν τῷ Γ'. Τόμῳ σ. 30 ὁ Κ. Χιώτης δὲν ἐπέμεινεν ἐν τῇ προτέρᾳ δοξασίᾳ, ἀλλ' ἐπείσθη περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν λόγων τοῦ Μουστοξύδου.

βέρτος ἦτο ἤδη καλῶς ὑπὲρ τοῦ Λεονάρδου διατεθειμένος, ἐδέχθη προθύμως τὴν σύστασιν τοῦ Νικολάου καὶ παρεχώρησε τὴν κτῆσιν τῆς Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου τῷ συνισταμένῳ Λεονάρδῳ, ὅστις ἀπὸ τοῦ ἔτους ἤδη 1357 προσαγορεύεται Κόμης Παλατῖνος τῶν εἰρημένων δύο νήσων (1).

Ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου οἱ Τόκκοι διετέλεσαν ἄρχοντες τῆς Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου ἐπὶ μίαν ὅλην ἑκατονταετηρίδα, ἐκτείναντες ἔσθ' ὅτε τὴν ἀρχὴν αὐτῶν καὶ εἰς τὴν παρακειμένην χώραν· ἀλλὰ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, μὴ δυνάμενοι νὰ ὑπομείνωσι τὰς ἐπανειλημμένας τῶν Τούρκων ἐφόδους, ἠναγκάσθησαν νὰ καταλείψωσι τὰς νήσους καὶ νὰ καταφύγωσιν εἰς Νεάπολιν, ὅπου καὶ νῦν εἰσέτι σώζεται ὁ οἶκος αὐτῶν, συγκαταλεγόμενος ἐν τοῖς πλουσιωτέροις καὶ ἐπιφανεστέροις τῆς Ἰταλίας καὶ ἀριθμῶν τὴν δεκάτην τετάρτην ἀπὸ τοῦ Λεονάρδου γενεάν.

---

(1) Ersch und Gruber, Encykl. Τομ. 86 σ. 35.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

Τῆς Ἱστορικῆς Πραγματείας

ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ Κ. ΧΟΠΦ.

ΓΡΑΤΙΑΝΟΣ ΖΩΡΖΗΣ

ΑΥΘΕΝΤΗΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ

Ἱστορικὴ Πραγματεία τοῦ Καθ. Κ. Χόπφ.

('Εκ τῆς Allgemeine Encyklopädie von Ersch und Gruber, Τμῆμ. Α'. Τόμ. 67, *σ.* 382 *καὶ ἑξῆς).*

Ὁ τῶν *Γεωργίων*, ἢ, κατὰ τὴν δημώδη τῶν Ἐνετῶν διάλεκτον, τῶν Zorzi εὐγενὴς καὶ ἐπίσημος τῆς Ἐνετίας οἶκος, ἐνεγκὼν καὶ Δόγην ὀνόματι Μαρῖνον ἐκ τοῦ 1311 ἄχρι τοῦ 1312 ἔτους, διῃρεῖτο εἰς πολλοὺς κλάδους, ὧν δύο κατεῖχον ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸν Μεσαιῶνα καὶ νήσους καὶ φρούρια, ὁ μὲν ἄρξας τῆς Λευκάδος, ὁ δὲ κτησάμενος τὴν μαρκίαν τῆς Βοδονίτσης ἐν ταῖς ἀρχαίαις Θερμοπύλαις καὶ τὸ φρούριον τῆς Καρύστου ἐν Εὐβοίᾳ.

Γενάρχης τοῦ πρώτου κλάδου ἦν ὁ Γρατιανὸς (1), ὅστις περὶ τὸ 1261 εἶχε μέγαρον παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγ. Μάρκου καὶ κατέλιπε τέσσαρας υἱοὺς, ὧν ὁ Μάρκος ἐτέκνωσε τὸν Ἰωάννην ἢ Τζανάκην, πατέρα τοῦ Γρατιανοῦ, τὸν Νικόλαον καὶ τὸν Πέτρον. Ὁ Τζανάκης διὰ τῆς ἑαυτοῦ συζύγου ἔλαβεν ἐντίτλους τιμαριωτικὰς κτήσεις ἐν Ἑλλάδι, νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα Ἰωάννου Β' τοῦ Κυιρίνου ἐκ τοῦ μείζονος οἴκου (dalla casa maggiore), κυρίου τῆς νήσου Ἀστυπαλαίας ἐκ τοῦ 1310 ἄχρι τοῦ 1333 ἔτους καὶ φρου-

(1) Barbaro Genealogie (Κώδ. Φοσκαρηνὸς Ἀριθ. 6156) Τόμ. Β'. φύλ. 444 α — Capellari, Campidoglio (Κώδ. Μαρκιαν. Ἰταλ. Κλ. Ζ'. Ἀριθ. 16) Τόμ. Β'. καὶ Ἐνετικὸν ἀχρονολόγητον Χαλκογράφημα περιέχον τὸ γενεαλογικὸν Στέμμα della Veneta patrizia casa Giorgi detta comunemente Zorzi.

ράρχου Μεθώνης καὶ Κορώνης ἐκ τοῦ 1330 ἄχρι τοῦ 1332 (1). Φυγαδευθεὶς δ' ἐξ Ἐνετίας ἦλθε τυχοδιώκτης εἰς τὴν Ἀνατολήν· καὶ ἀνακτησάμενος παρὰ τῶν Βυζαντινῶν τὴν νῆσον Ἀςυπάλαιαν, κληρονόμημα τῶν προγόνων αὐτοῦ, ἐμίσθωσεν ἑαυτὸν τῷ Δουκὶ Ἀθηνῶν Οὐαλτερίῳ Α' τῷ ἐκ Βρέννης, ὅστις διὰ διπλώματος ἐκδοθέντος ἐν Ζητουνίῳ (Gytona) τῇ 6 Ἰουνίου 1310 (2) ἀπέταξεν αὐτῷ τε καὶ τοῖς κληρονόμοις αὐτοῦ « χίλια ὑπέρπυρα γῆς εἰς « τιμάριον καὶ διηνεκὲς κληρονόμημα ἐπὶ τῆς δουκίας Ἀθηνῶν » ἐπ' ὀφειλῇ νὰ χορηγῇ αὐτῷ κατ' ἔτος ἕνα θυρεοφόρον, καὶ ἐν τοσούτῳ, ἄχρις οὗ λάβῃ τὰ χίλια ὑπέρπυρα γῆς, ἐδωρήσατο αὐτῷ τὴν ἐπικαρπίαν τῆς Μονῆς τῆς Κοχίντης. Ἀλλὰ φονευθέντος τοῦ Δουκὸς Οὐαλτερίου Α' ἐν τῇ παρὰ τῷ Κηφισῷ μάχῃ τῇ 15 Μαρτίου 1311 ὑπὸ τῆς Καταλωνικῆς ἑταιρίας, ἔπαυσε μὲν ἡ ἐνέργεια τῆς δωρεᾶς ταύτης, ἀλλ' ὁ υἱὸς αὐτοῦ Οὐαλτέριος Β', κύριος τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Ναυπλίας καὶ ἐπίτιτλος Δοὺξ Ἀθηνῶν, ἐπεκύρωσεν ἐν Ἐνετίᾳ τῇ 5 Νοεμβρίου 1336 τὴν εἰρημένην δωρεὰν (3) τῷ Γρατιανῷ Ζώρζῃ, ἐγγόνῳ τοῦ Κυιρίνου, ἀποθανόντος τῷ 1333, καὶ τῶν ἀξιώσεων τούτων κληρονόμῳ, ἡ δὲ νῆσος Ἀστυπάλαια περιῆλθε πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Κυιρίνου Φαντῖνον Α'. Ἀλλ' οὐ διαπραχθείσης τῆς παραχωρήσεως ταύτης, ὁ Οὐαλτέριος διενοήθη ν' ἀμείψῃ ἄλλως πως τὰς τοῦ Γρατιανοῦ ὑπηρεσίας, διὸ παρεχώρησεν αὐτῷ κατὰ τὸ 1355 τὴν νῆσον Λευκάδα. Ἴδωμεν δὲ νῦν ἐπὶ τίνι δικαίῳ ἠδύνατο ὁ Οὐαλτέριος νὰ διαθέσῃ τὴν νῆσον ταύτην.

Ἐν τῇ περὶ διαμελισμοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους συνομολογηθείσῃ ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων συνθήκῃ ἡ Λευκαδία νῆσος συγκαταλέγεται ἐν ταῖς χώραις ταῖς κληρωθείσαις τοῖς Ἐνετοῖς. Ἀλλὰ

(1) C. Hopf. Veneto-Byzantinische Analecten. Wien. 1859. 8. σελ. 102-105.

(2) Lunzi. Della condizione polit. dell' Isole Ionie. σελ. 124—125.

(3) Αὐτόθ. σελ. 125.

γνωστὸν ὅτι οὐ πάντα τὰ ἐν ἐκείνῃ τῇ συνθήκῃ ἐξετελέσθησαν. Ὅθεν βλέπομεν τὴν Λευκάδα πρῶτον μὲν ὑποκειμένην τῇ δεσποτείᾳ τῆς Ἠπείρου, ἣν κατεῖχον οἱ Ἄγγελοι Κομνηνοί, εἶτα δὲ ὑπὸ τοῦ δεσπότου Νικηφόρου λόγῳ προικὸς παραχωρηθεῖσαν τῷ 1294 πρὸς τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα Μαρίαν, ἥτις ἦλθεν εἰς γάμον μετὰ Ἰωάννου, πρωτοτόκου υἱοῦ Ῥιχάρδου, τοῦ δευτέρου παλατίνου Κόμητος Κεφαλληνίας. Ἐν τῇ ὑπ' ἐμοῦ ἀντιγραφείσῃ ἀναγραφῇ τῶν κτημάτων τῆς τῶν Λατίνων ἐπισκοπῆς τῆς Κεφαλληνίας, διατηρουμένῃ ἐν τῷ χαρτοφυλακίῳ τῆς ἐν Ζακύνθῳ δυτικῆς τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἐκκλησίας καὶ χρονολογουμένῃ ἀπὸ τῆς 12 Ἰουλίου 1264, ὁ Ῥιχάρδος φαίνεται κάτοχος μόνον τῆς Κεφαλληνίας, Ζακύνθου καὶ Ἰθάκης, τοῦθ' ὅπερ ἀρκούντως ἀποδεικνύει ὅτι ἡ Λευκὰς δὲν ἀπετέλει τότε μέρος τῆς παλατίνης κομητείας. Πάλιν δὲ βλέπομεν ὅτι Ἰωάννης, ὁ ἐκ Κεφαλληνίας, δυσχεραίνει, ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν ἑαυτοῦ χωρικῶν, δραπέται *ἐκ τῆς νήσου Λευκάδος, οὔσης τοῦ ἀπολογιζομένου* (de insula Luccate quae est exponentis), ὅθεν ἑαυτῷ ἀνηκούσης καὶ οὐχὶ τῷ ἑαυτοῦ πατρί, γίνονται δεκτοὶ ἐν τῇ ἠπειρώτιδι, τῇ κατεχομένῃ ὑπὸ Φιλίππου τοῦ ἐκ Τάραντος. Κελεύσματι δὲ Καρόλου Β' τῆς Νεαπόλεως, ἐκδοθέντι τῇ 4 Ἰουλίου 1300 (1), ἐπιτυγχάνει ν' ἀνακαλέσῃ αὐτοὺς κατὰ τὸ ἔθος καὶ κατόπιν ἀδείας τοῦ μακαρίτου δεσπότου Νικηφόρου καὶ τῆς δεσποίνης Ἄννης πενθερᾶς αὐτοῦ. Ἀπράκτου δὲ μείναντος τοῦ κελεύσματος τούτου, ὁ βασιλεὺς τῇ 25 Ἰουλίου 1302 (2) ἐπέστειλεν αὖθις πρὸς πάντας τοὺς ἐν Ῥωμανίᾳ ἀξιωματικοὺς Φιλίππου τοῦ ἐκ Τάραντος, ἐπιτάσσων ἵνα οἱ χωρικοὶ οὗτοι ἀποδοθῶσι, καὶ τὸ δεύτερον τοῦτο βασιλικὸν ἔνταλμα φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ἀποτελεσματικόν. Περὶ Λευκάδος βεβαίως ὁ λόγος, ὅτε ὁ εἰρημένος Ἰωάννης παρακαλεῖ τὸν βασιλέα

(1) Ἀρχεῖον Νεαπόλεως Registri Angiovini Ἀριθ. 97. φύλ. 303 καὶ 396.

(2) Αὐτόθ. Registri Ἀριθ. 119. 1301—1302 A. φύλ. 312 б.

Κάρολον, ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτῷ νὰ κτίσῃ ἐν τῇ ἑαυτοῦ χώρᾳ Letlorna ἐπιτείχισμα κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν καὶ εἰσβολῶν τῶν πολεμίων. Ἐπινεύσας δὲ ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν παράκλησιν ταύτην ἐξέδωκεν ἐπὶ τούτῳ θέσπισμα τῇ 10 Ἰουλίου 1300 (1), δι᾽ οὗ παρεκέλευεν ἅμα τὸν διοικητὴν (capitaneum) τοῦ Φιλίππου νὰ μὴ ἐπηρεάσῃ, ἀλλὰ νὰ βοηθῇ παντοιοτρόπως τὸν Ἰωάννην.

Ἀφ᾽ οὗ δὲ μετὰ ταῦτα ὁ υἱὸς τοῦ παλατίνου κόμητος Ἰωάννου κατέλαβε τῷ 1318 τὴν δεσποτείαν τῆς Ἠπείρου, ἡ Λευκὰς ἡνώθη καὶ αὖθις μετ᾽ αὐτῆς, ἧς μέρος ἀπετέλεσεν ἄχρις τοῦ 1331 ἔτους. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ Δοὺξ Οὐαλτέριος ὁ Β′ ἐξεπλήρωσεν ἐπὶ τέλους ὃν εἶχε σκοπὸν τοῦ ἀνακτήσασθαι τὴν ἑαυτοῦ Δουκίαν καὶ ἀπαλλάξαι τὴν Ἀττικὴν ἐκ τῆς μεγάλης Καταλωνικῆς ἑταιρίας « τοῦ σμήνους τούτου τῶν αἱρετικῶν, υἱῶν τῆς « ἀπωλείας καὶ πάσης ἀδικίας συναιτίων », οἵτινες ἀπὸ εἴκοσιν ἤδη ἐτῶν ἦσαν κατῳκισμένοι ἐν τῇ Ἀκροπόλει καὶ τῇ Καδμείᾳ. Ἀπὸ τοῦ 1329 (2) παρεσκεύαζεν ἤδη τὰ πρὸς πόλεμον, κατορθώσας τῷ 1330 (3) ν᾽ ἀπαλλαγῇ ἧς ὤφειλε πρὸς τὴν αὐλὴν τῆς Νεαπόλεως λειτουργίας ὡς κόμης Ἀλετίου (Lecce), προέθετο δὲ νὰ στρατεύσῃ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1331 (4). Ὁ τῆς Νεαπόλεως βασιλεὺς Ῥοβέρτος συνέστησε τοῖς πᾶσι νὰ βοηθήσωσι τὸν Δοῦκα ἐν τοῖς σκοποῖς αὐτοῦ· τοσούτῳ δὲ μᾶλλον, διότι ὁ Οὐαλτέριος ἐνυμφεύθη τὴν τοῦ βασιλέως ἀνεψιὰν Βεατρίκην, θυγατέρα τοῦ ἐκ Τάραντος Φιλίππου. Ὁ Οὐαλτέριος, ἵνα πορισθῇ τὰ πρὸς τὴν σταυροφορίαν ἀναγκαῖα χρήματα, ἐπώλησε πολλὰ ἐν Νεαπόλει κτήματα (5) καὶ ἠνεχύρασεν ἅμα τῆς

---

(1) Αὐτόθ. Regist. Ἀριθ. 101. 1299—1300 C. φύλ. 162 β.
(2) Αὐτ. Regist. Ἀριθ. 259. 1324—1325 C. φύλ. 222.
(3) Αὐτ. Regist. Ἀριθ. 274; 1329 A. φύλ. 269 β. Ἀριθ. 289 φύλ. 132 β. Ἀριθ. 293; 1333—34 C. φύλ. 116 β., 185 β.
(4) Αὐτ. Regist. Ἀριθ. 274; 1329 A. φύλ. 202.
(5) Αὐτ. Regist. 1330 B φύλ. 87; Ἀριθ. 289 φύλ. 37 β.

ἑαυτοῦ συζύγου τὴν προῖκα (1). Εὗρε δὲ πολλοὺς τοὺς συστρατιώτας (2), ἐν οἷς καὶ τὸν Γρατιανὸν Ζώρζην, ὅστις, ἅτε πλούσιος ἔμπορος ὤν, εἶχε πολλὰς ἐν Ἀχαΐᾳ σχέσεις καὶ παρέσχεν αὐτῷ ἀργύρια καὶ ναῦς (3). Ἐπειδὴ δ' ἕνεκεν τοῦ ἑαυτοῦ πενθεροῦ, Φιλίππου τοῦ ἐκ Τάραντος, ἀπέβαλε καὶ αὐτὸς τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἐν Ἠπείρῳ προικῴων ἀγαθῶν, σφετερισθέντων ὑπὸ τοῦ δεσπότου Ἰωάννου, υἱοῦ Ἰωάννου τοῦ ἐκ Κεφαλληνίας καὶ πιστοῦ συμμάχου τῶν ἐν Ἀθήναις Καταλωνίων, συνωμολόγησεν ὁ Οὐαλτέριος μετὰ τοῦ Φιλίππου κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1331 συνθήκην (4), καθ' ἣν ἡ στρατεία ἔμελλε πρῶτον νὰ ὁρμήσῃ ἐπὶ τὴν Ἤπειρον, καὶ ἐκ πάντων τῶν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ γενομένων κατακτημάτων τῶν μὲν δύο τριτημορίων ἔπρεπε τὰ τύχῃ ὁ Φίλιππος, τοῦ δ' ἑνὸς ὁ Οὐαλτέριος. Ὁ εὖ ἐξηρτυμένος στόλος, ὅςτις ἔμελλε ν' ἀποπλεύσῃ κατὰ τὸν Μάρτιον, ἀνήχθη, ἅμα γενομένης τῆς συνθήκης ταύτης, κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1331 (5). Ὁ Οὐαλτέριος, ἵνα τηρήσῃ τοὺς ἱπποτικοὺς θεσμούς, προεκήρυξε πόλεμον τοῖς Καταλωνίοις διὰ τοῦ πιστοῦ ἱππότου αὐτοῦ Κορράδου Γυνδάτσου (6), ᾧ ὕστερον παρεχώρησεν εἰς τιμάριον ἀμοιβῆς χάριν τὸν πύργον Καστελλούκιον ἐκ Σαύρου ἐν Ἀπουλίᾳ διὰ διπλώματος ἐν Πάτραις ἐκδοθέντος τῇ 2 Ἰανουαρίου 1332

(1) Αὐτ. Regist. Ἀριθ. 281; 1330 A. φύλ. 90 β.

(2) Αὐτ. Regist. Ἀριθ. 285; Cedularie diverse 1331 X. φύλ. 208 β; 1331—1332 C. φύλ. 45 β.

(3). Misti. Τόμ. ΚΖ'. φύλ. 216 α.

(4). Διπλώματα Ἀλετίου ἐν τῷ Κώδικι τῆς ἐν Νεαπόλει Βραγκακιανῆς βιβλιοθήκης. Β' D. 12. φύλ. 46 β.

(5). Giovan. Villani Βιβ. Ι'. κεφ. 188 (ἐκδ. Dragomanni, ἐν Φλωρεντίᾳ, 1845 εἰς 8. Τόμ. Γ'. σελ. 169—70 κτλ. Ὅρ. καὶ C. Hopf, Walter VI von Brienne, Herzog von Athen und Graf von Lecce ἐν τῷ Historisches Taschenbuch ὑπὸ Raumer, 1854.

(6) Regis. Angiov. 1330 C. φύλ. 173.

(1). Τραπεὶς δὲ πρῶτον ἐπὶ τὸν δεσπότην Ἰωάννην κατεκτήσατο τὴν νῆσον Λευκάδα καὶ τὸ φρούριον τῆς Βονίτσης, ὅπερ ἀποτελέσαν πρώην μέρος τῆς προικὸς τῆς Ἠπειρώτιδος Θάμαρ, πρώτης συζύγου τοῦ ἐκ Τάραντος Φιλίππου, κατελήφθη ὑψιαίτερον τῷ 1314 (2) ὑπὸ τοῦ δεσπότου Θωμᾶ. Καί τοι δὲ ἀναλαβὼν ἀκαριαίως τὸ φρούριον ὁ τοῦ Τάραντος ἡγεμὼν, μετ' οὐ πολὺ ὅμως ἀπέβαλεν αὖθις αὐτό (3). Τῷ Οὐαλτερίῳ παρεχώρησεν ὁ Φίλιππος καὶ τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἠπείρου Ἄρτην, ἀλλ' ἐν ᾧ ἐκεῖνος ἐνδοτέρω εἰς τὴν Βοιωτίαν εἰσεχώρει, αἴφνης, ὡς γνωστὸν, τῆς τύχης αὐτοῦ μεταβληθείσης, ἠναγκάσθη μεγάλα ζημιωθεὶς νὰ ὑποστρέψῃ εἰς Νεάπολιν μὴ δυνηθεὶς νὰ διαπράξῃ τὴν ἀνάκτησιν τῆς πατρικῆς δουκίας. Ἀπέμεινε δὲ μόνον αὐτῷ ἡ νῆσος Λευκαδία καὶ τὸ φρούριον τῆς Βονίτσης, ὧν τῆς κτήσεως τὴν ἐπικύρωσιν ἔλαβε παρὰ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ Φιλίππου. Τῶν κτημάτων δ' ἐκείνων τὴν φυλακὴν ἐπίστευσε πρῶτον πρὸς Ἰωάννην de Amigdolia, ἑαυτοῦ ὑποτελῆ καὶ τὸ γένος ἕλκοντα ἐκ βαρονικοῦ τῶν Ἱεροσολύμων οἴκου, ἐπειράθη δὲ παντὶ σθένει νὰ προαγάγῃ τῆς νεωστὶ πορθηθείσης χώρας τὴν εὐημερίαν, ἀποστέλλων τρόφιμα, σῖτον καὶ ἄλλα τῶν ἐπιτηδείων ἐκ τῆς Νεαπολίτιδος. Μεγάλης δὲ σιτοδείας κατὰ τὸ 1334 εἰς τὴν ἀνατολὴν ἐπελθούσης, ἐπεσίτισε τὰς πόλεις Ἄργος καὶ Ναυπλίαν, μόνον τοῦ ἐν Ἑλλάδι κληρονομήματος τῶν προγόνων αὐτοῦ λείψανον (4). Ἔτι δὲ συνέστησεν ἐν Λευκάδι καὶ Λατινικὴν ἐπισκοπὴν, εἰς ἣν πρῶτος ἀνεβιβάσθη Ῥιχάρδος τις, ἐπικυρωθεὶς ὑπὸ Πάπα Ἰωάννου τοῦ ΚΒ'. Ἅμα θ' ἐλθὼν οὗτος εἰς Λευκάδα εὗρε πάντα τῆς ἑαυτοῦ ἐπισκοπῆς τ' ἀγαθὰ καὶ τοὺς χωρικοὺς κατεχομένους ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ Ἰωάννου ἐξ Ἀμυγδαλείας. Διὸ ἀπετάθη πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως, ὅστις τῇ

(1). Αὐτ. Ἀρ. 289. φυλ. 62.
(2). Αὐτ. Ἀριθ. 203; 1314 C. φυλ. 33 β.
(3). Αὐτ. Ἀρ. 268; 1327 C. φύλ. 132.
(4). Αὐτ. Ἀριθ. 293; 1333—34 C. φύλ. 182 β; 188 β; 205

6 Σεπτεμβρίου 1335 (1) ἀνέθηκε τῷ Δικαστῇ (Giustiziero) Ὑδροῦντος τὰ περὶ τῆς ἀποδόσεως αὐτῶν. Ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς ὁ αὐτὸς Ῥιχάρδος παρεπονήθη παρὰ τῇ αὐλῇ, ὅτι τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ οἱ Κανονικοὶ (Canonici) ἠσπάσθησαν τῶν Γραικῶν τὰς αἱρέσεις καὶ ἠπείθουν αὐτῷ, ὅθεν ἱκέτευεν, ἵνα ὁ βασιλεὺς ἀναγκάσῃ αὐτοὺς εἰς τὸν προσήκοντα σεβασμόν, καὶ ἡ αἴτησις αὕτη ὁμοίως εἰσηκούσθη τῇ 11 Σεπτεμβρίου 1335 (2). Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἐν Λευκάδι οὐκέτι διῴκει ὁ ἐξ Ἀμυγδαλείας, ἀλλ' ἐπιταγῇ τοῦ Οὐαλτερίου διεδέξατο αὐτὸν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1334 Γάλλος τις ὀνόματι Ἰωάννης Κλιγνέτιος (Clignet). Μικρὸν ὕστερον ὁ Δοὺξ, νέας ποιησάμενος παρασκευὰς πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Δουκίας, ἤρξατο ν' ἀργυρολογήσῃ καὶ στρατολογήσῃ (3), ἀλλὰ δὲν ἐπέθηκε τέλος τῷ ἔργῳ, ἐπειδὴ τὰ τῆς Φλωρεντίας, ἐν οἷς τοσοῦτον περιβόητος κατέστη, περιέσπασαν αὐτὸν ἐς ἀεὶ ὧν εἶχε περὶ Ἑλλάδος σχεδίων. Τῷ 1343 (4), ἐν ᾧ ἔτει καὶ ὁ Οὐαλτέριος ἀτίμως ἐκ Φλωρεντίας ἐξηλάθη, ἡ τῆς Νεαπόλεως αὐλὴ ἐξέδωκε κατὰ τοῦ Κλιγνετίου, « ὅστις ἐπὶ ἐννέα ἔτη διετέλεσε « Βάϊλος τοῦ Δουκὸς ἐν τοῖς φρουρίοις τῆς Βονίτσης καὶ Ἁγίας « Μαύρας (5), καὶ ἐν τῇ νήσῳ Λευκάδι », πρᾶξιν δι' ἧς ἠναγκάζετο νὰ δώσῃ λόγον τῆς ἑαυτοῦ διαχειρίσεως, ἀλλ' ἀγνοοῦμεν τίνα ἔκβασιν ἔσχεν αὕτη. Ἴσως ὁ Κλιγνέτιος διετέλεσε διοικῶν τὰς χώρας ταύτας ἄχρι τοῦ 1355, εἰ μὴ ἀντ' αὐτοῦ ἦτο ἤδη ἀπὸ τοῦ 1343 ἀναδεδειγμένος αὐτόθι διοικητὴς ὁ Γρατιανὸς Ζώρζης ἢ ἕτερός τις. Ὅπως ποτ' ἂν ἦ, βέβαιον ὅτι ὁ Δοὺξ Οὐαλτέ-

(1). Αὐτ. Ἀρ. 303; 1336 B. φύλ. 184 β.
(2). Αὐτ. Ἀρ. 303; 1335 X. φύλ. 53 β; 1336 B. φύλ. 184.
(3) Αὐτ. 1335 D. φύλ. 69, 71, 149.
(4) Αὐτ. 1343 D. φύλ. 158.
(5) Ἡ πρᾶξις αὕτη ἀποδεικνύει ὅτι ἡ κοινῶς παραδεδεγμένη δοξασία, ἡ ἀπὸ τοῦ μυθοπλάστου Πετριτσοπούλου προκύψασα, ὅτι δῆθεν τὸ ἐν Λευκάδι φρούριον ὑπὸ πρώτων τῶν Τόκκων ἐκτίσθη, ἐστὶ πάντη σφαλερά.

ριος ἀπηλλοτρίωσε τὰ ἑαυτοῦ κατακτήματα, δοὺς αὐτὰ εἰς τιμάριον πρὸς τὸν πιστὸν αὐτῷ Γρατιανὸν Ζώρζην, παρ' οὗ ἔλαβε καὶ ἐν τῇ Μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ πολλοῦ λόγου ἀξίας ἐκδουλεύσεις. Τούτου ἕνεκεν ὁ Δοὺξ τῷ ἔτει τῷ προηγηθέντι τῆς τελευτῆς αὐτοῦ, τῇ 18 Ὀκτωβρίου 1355 (1) ἐν Παρισίοις παρεχώρησε τῷ Γρατιανῷ καὶ τοῖς ἀπογόνοις αὐτοῦ τὴν χωροδεσποτείαν ἁπάσης τῆς νήσου Λευκάδος καὶ τοῦ φρουρίου τῆς Ἁγίας Μαύρας ἐφ' ὅρῳ νὰ ἐπικουρῇ τῷ Δουκὶ καὶ τοῖς κληρονόμοις αὐτοῦ, μαχόμενος πρὸς ὅντινα ἤθελεν ὁ Δοὺξ ἐπιχειρήσῃ πόλεμον εἴτε ἐν Ἑλλάδι, εἴτ' ἐν Νεαπόλει· νὰ προμηθεύῃ αὐτῷ πολεμεφόδια, σιτία καὶ στρατιώτας· νὰ ὑποδέχηται ἐν τῷ φρουρίῳ αὐτὸν καὶ τοὺς ἐκγόνους αὐτοῦ καὶ ὑποτελεῖς· ἐὰν δὲ ὁ Δοὺξ ἔμελλε νὰ στρατεύσῃ νέαν ἐπὶ τὰς Ἀθήνας στρατείαν, ὤφειλεν νὰ χορηγήσῃ αὐτῷ ἓν καλῶς ἐξηρτυμένον κάτεργον ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ 500 ὑπερπύρων, ἢ ἄλλως, προτιμῶντος τοῦ Δουκὸς χερσαίαν ἐπικουρίαν, ὤφειλε νὰ ἔλθῃ αὐτοπροσώπως ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ δέκα ἐνόπλους ἱππεῖς, ἀπηλλάσσετο δὲ τοῦ στρατεύεσθαι, μόνον ἐὰν συνέπιπτε πόλεμος πρὸς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Ἐνετίαν. Δι' ἄλλης δὲ πράξεως παρεχωρήθη ὕστερον αὐτῷ καὶ τὸ ἐν Ἠπείρῳ φρούριον τῆς Βονίτσης. Ὁ Γρατιανὸς ἔστησε τὴν διαμονὴν αὐτοῦ ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Ἁγίας Μαύρας, μεταπεμψάμενος ἐξ Ἐνετίας τὸν ἀδελφὸν Νικόλαον, καὶ μετ' αὐτοῦ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἦρξε τῆς χώρας εἰρηνικῶς, διότι ἡ μὲν ὑπὸ τῶν Παλαιολόγων, πρὸς οὓς εἶχε φιλικωτάτας σχέσεις, κατάλυσις τῆς Δεσποτείας τῆς Ἠπείρου ἠσφάλισεν αὐτῷ τὴν ἥσυχον κατοχὴν τοῦ μικροῦ αὐτοῦ κράτους, ἡ δὲ πρὸς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Ἐνετίαν συμμαχία ἐπαγίου ἣν εἶχε τῆς νήσου κυριότητα.

(1) Πρωτότυπον ἔγγραφον παρὰ τῷ Κ. Νικολάῳ Βαρότσῃ ἐν Ἐνετίᾳ, φωτογραφηθὲν ἐν (Th. Sickel) Monumenta graphica medii aevi ex archiviis et bibliothecis Imperii Austriaci collecta (Vindobonae 1858 εἰς φύλ.) Φύλ. Β'. Πίν. 9 «castrum nostrum Sancte Maure et Insulam nostram Lucate de partibus Romanie» Misti Τόμ. ΛΕ'. φύλ. 13 α.

Τότε πρῶτον ἀπέβη κρίσιμος ἡ θέσις αὐτοῦ, ὅτε ὁ μὲν Νικηφόρος, υἱὸς τοῦ παλατίνου Κόμητος Ἰωάννου, ἐνόπλῳ χειρὶ ἐπανέκαμπτεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἑαυτοῦ Δεσποτείας, οἱ δὲ Ἀλβανοὶ προσωτέρω προήλαυνον, στρατηγοῦντος Καρόλου Θωπίου, ἐπικαλοῦντος ἑαυτὸν de domo Franciae, οὔσης τῆς μητρὸς αὐτοῦ νόθου τινὸς ἐκ τοῦ τῆς Νεαπόλεως οἴκου. Τούτων ἕνεκεν ἀπετάθη εἰς Ἐνετίαν, ἱκετεύων ἵνα κελεύσωσι πρὸς τὸν Μοίραρχον τοῦ κόλπου νὰ προσορμισθῇ εἰς τοὺς λιμένας τῆς Λευκάδος κατὰ τὸν εἰς Ἀνατολὴν διάπλουν, ἐπὶ ὑποσχέσει χορηγήσεως 1000 μοδίων σίτου πρὸς διατροφὴν αὐτοῦ, δεόμενος ἐν ταὐτῷ ἵν' ἀνακηρύξωσιν ἑαυτὸν πολίτην Ἐνετὸν πρὸς μείζονα ἀπὸ τῶν πειρατῶν σκέπην. Ἡ Σύγκλητος ἀσμένως ἐδέχθη τῇ 28 Ἰανουαρίου 1557 (1) τὴν προσφορὰν ταύτην, ἀναθεῖσα τὸν προσδιορισμὸν τῆς ποσότητος τῶν προσενεκτέων σιτηρῶν εἰς τὸν Μοίραρχον τοῦ κόλπου. Ἀλλ' ὅτε ὁ Πέτρος Σοράντζος, περιβεβλημένος τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ἦλθε τῇ 5 Μαΐου (2) εἰς τὸ φρούριον τῆς Ἁγίας Μαύρας καὶ ἀπήτησε τὰ ὑποσχεθέντα σιτηρά, παρὰ προσδοκίαν οὐδὲν εὗρε. Διότι κατὰ τὸν Μάρτιον μῆνα οἱ ὑπήκοοι τοῦ Γρατιανοῦ, διεγειρόμενοι παρὰ τοῦ Νικηφόρου καὶ τοῦ νεωστὶ ἀναγορευθέντος παλατίνου Κόμητος Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου Λεονάρδου Α' τοῦ ἐκ Τόκκων — ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἀναδειχθέντος τότε ὑπὸ 'Ροβέρτου τῆς Ἀχαΐας — ἐπανεστάτησαν κατ' αὐτοῦ, ὠχυρώθησαν ἐν τῇ ἀκροπόλει *Ἐπισκοπίᾳ* καὶ συνέκλεισαν αὐτὸν ἐκεῖνον εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὸ φρούριον αὐτῆς. Ὕστερον δὲ τῇ 22 Ἀπριλίου ἦλθε μετὰ πεζῶν καὶ ἱππέων στρατάρχης τις τοῦ Δεσπότου Νικηφόρου, ὅστις ἀπήγαγε δεσμίους τοὺς ἐνετοὺς ἐμπόρους καὶ συνέταξε τοὺς ἀποστατήσαντας. Ἅμα δ' ἐκείνου ἀπελθόντος, καὶ ὁ Κόμης παλατῖνος

(1) Misti. Τόμ. ΚΖ'. φύλ. 263 α.
(2) Commemoriali Τόμ. Ε'. φύλ. 234 β. Ἐπίσημον τῆς 23 Μαΐου ἐπισταλὲν ἐκ τῆς παρὰ τῇ Μεθώνῃ θαλάσσης.

Λεονάρδος Α ἤρξατο ἐποφθαλμιῶν ἐπὶ τῆς Λευκάδος, καθ' ἃ πρώην ἐξαρτωμένης ἐκ τῆς παλατίνης Κομητείας, καὶ προσωρμίσθη μετὰ δύο νεῶν, ἵνα κατασκοπήσῃ τὴν χώραν. Τῶν πραγμάτων οὕτω δυσχερῶς ἐχόντων, ὁ Γρατιανὸς δὲν ἠδυνήθη, ὡς εἰκὸς, τὴν ἑαυτοῦ ὑπόσχεσιν νὰ ἐκπληρώσῃ. Ἀλλ' ἔτι μᾶλλον περὶ τὰς κρίσεις αὐτοῦ ἠπατήθη, φαντασθεὶς ὅτι εἰλικρινῶς καὶ βαθέως ἠγαπᾶτο ὑπὸ τῶν πλείστων τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ καὶ ὅτι, ἐὰν μετὰ μόνων ἑκατὸν ἀνδρῶν ἐπεχείρει ἀντιπερισπασμὸν εἰς *Ἐπισκοπίαν*, ἤθελον ἐκεῖνοι διατελέσῃ αὐτῷ πιστότατοι. Πρὸς τὸν Γρατιανὸν, ὡς πολίτην ἐνετὸν ὄντα, ὁ Σοράντζος ἐχορήγησε παραχρῆμα ἑκατὸν ἄνδρας, μεθ' ὧν ὁ Γρατιανὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Νικόλαος ἐστράτευσαν πρὸς νεόκτιστον φρούριον, δέκα μίλλια ἐκ Λευκάδος ἀπέχον. Ἡ ὁδὸς ἦγε δι' ἀποκρήμνων ὀρέων καὶ οὐδεὶς τῶν Γραικῶν ἐφαίνετο. Τὸ φρούριον, ἀφρούρητον ὄν, ἀμέσως ἐπυρπολήθη μετὰ τῶν πέριξ πηλίνων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ἀχυροσκεπῶν οἰκιῶν, οὐδεμιᾶς ζωοτροφίας ἢ ἄλλου τινὸς τῶν ἐπιτηδείων ἐκεῖ εὑρεθέντος. Οὐ μακρὰν ἀπ' αὐτοῦ ἐν τοσούτῳ συνηγέρθησαν οἱ Γραικοὶ, 500 πεζοὶ καὶ 40 ἱππεῖς, οἵτινες τὸν μὲν Γρατιανὸν ἐδέχθησαν λοιδοροῦντες, τοὺς δὲ ἐνετοὺς ὁπλίτας ἔβαλλον, ἐτόξευον καὶ ἐσφενδόνων οὕτως, ὥςε ἠνάγκασαν αὐτοὺς εἰς ὑποχώρησιν πρὸς τὸ φρούριον τῆς Ἁγίας Μαύρας. Ἵνα δ' ἐπισπεύσῃ τὴν πορείαν, ἠβουλήθη ὁ Γρατιανὸς ν' ἀγάγῃ τὴν εὐάριθμον ςρατιὰν δι' ἐπιτομωτέρας καὶ εὐπορωτέρας παρὰ ταῖς ναυσὶν ὁδοῦ, ἀλλ' οὐ γινώσκοντος ἐκείνου ἀκριβῶς αὐτὴν, ἀφίκοντο μετ' οὐ πολὺ εἰς ἄβατον φάραγγα. Ἀπειρηκότες ὑπὸ τοῦ καμάτου, ταλαιπωρούμενοι ὑπό τε τῆς δίψης καὶ τῆς πείνης, ἦλθον τέλος εἰς ὀροπέδιον, ἔνθα διενοοῦντο ν' ἀναπαυθῶσιν, ὅτε αἴφνης οἱ Γραικοὶ ἐπέπεσον πάντοθεν ἐπ' αὐτοὺς καὶ αἱματώδης συνεκροτήθη ἀγών. Μόνον δὲ χάριν ἑτοίμως πεμφθείσης παρὰ τοῦ στόλου βοηθείας ηὐμοίρησαν νὰ σωθῶσιν οἱ συγκεκλεισμένοι, ἀλλ' ὁ Γρατιανὸς καὶ ὁ Νικόλαος ἀπήχθησαν εἰς τὴν *Ἐπισκοπίαν* αἰχμάλωτοι καὶ δέσμιοι. Βερνάρδος ὁ τοῦ Γρατιανοῦ μείνας ἐν τῷ φρουρίῳ μετ' ἀσθενοῦς φρου-

ρᾶς, ἐκ μόνων πεντεκαίδεκα ἀνδρῶν συνισταμένης, ἔνδακρυς ἐξώρκιζε τὸν ἐνετὸν Μοίραρχον, ἵνα μὴ ἐγκαταλείψῃ αὐτόν. Ὁ Σοράντζος, εἰς τὸ συμφέρον τῆς Ἐνετίας πρὸ παντὸς ἄλλου σκοπῶν, ἐσκέφθη, ὅτι ἡ νῆσος καλῶς διαχειριζομένη ἤθελεν ἀποφέρῃ ἐτήσιον δισχιλίων χρυσῶν φλωρίων εἰσόδημα καὶ ὅτι ἐπικίνδυνος ἤθελεν αὕτη καταστῇ, κυριευομένη ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου καὶ κρησφύγετον τῶν πειρατῶν γινομένη. Ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ παραμείνῃ, διότι ἔμελλε καθ' ἃς εἶχεν ὁδηγίας ν' ἀποπλεύσῃ εἰς Ἀχαΐαν, ὑπεσχέθη νὰ ξενολογήσῃ χάριν τοῦ Βερνάρδου ἐν Κερκύρᾳ καὶ Γλαρέντσῃ, ἐχορήγησε δ' αὐτῷ ἐν τοσούτῳ τρισκαίδεκα ἄνδρας πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς φρουρᾶς. Ἡ ἀγγελία αὕτη συνετάραξε μεγάλως τὴν Ἐνετίαν. Ἡ Σύγκλητος, μὴ βουλομένη νὰ ὑποβάλῃ εἰς περαιτέρω δυσχερείας τοὺς ἑαυτῆς στρατιώτας, ἐκέλευσε πρὸς πάντας τοὺς ἐν τῇ νήσῳ διατρίβοντας ἐνετοὺς νὰ ἐπανέλθωσιν οἴκαδε (1). Ὁ Γρατιανὸς ὅμως, ὅστις παρεδόθη ἀλυσίδετος τῷ Νικηφόρῳ, ἔγραψεν ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου πρὸς τὴν πολιτείαν, ἵνα μεσιτεύσῃ ὑπὲρ τῆς ἀπολυτρώσεως αὐτοῦ. Ἡ Σύγκλητος τῇ 17 Ἰουλίου (2) ὑπεσχέθη τὴν ἑαυτῆς μεσιτείαν, ἀλλὰ πρὸ τῶν ἐπὶ τούτῳ διαπραγματεύσεων ηὐτύχησε ν' ἀπαλλαγῇ τῆς εἱρκτῆς. Διότι, πεσόντος τοῦ Νικηφόρου ἐν αἱματώδει παρὰ τῷ Ἀχελῴῳ μάχῃ πρὸς Κάρολον Θώπιαν (1357), ὁ Κάρολος, πρὸς ὃν περιῆλθεν ἡ κτῆσις τῆς Δεσποτείας τῆς Ἠπείρου καὶ ἐπεγράφετο βασιλεὺς Ἀλβανίας (3), ἔπεμψεν αὖθις τὸν Γρατιανὸν εἰς τὴν νῆσον αὐτοῦ. Ἔκτοτε μεγίστη ἡσυχία ἐπεκράτησεν αὐτόθι καὶ μόνον ἐν τῇ στερεᾷ ἐπανεστάτησεν ἡ Βόνιτσα τῷ 1358, κηρύξασα ὅτι δὲν ἠβούλετο νὰ διαμείνῃ τοῦ λοιποῦ ὑποτελὴς αὐτῷ, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἄμεσον κυριότητα Ἰωάννου τοῦ ἐξ Ἀγγιανοῦ (d' Enghien), διαδε-

(1) Misti Τόμ. ΚΗ'. φύλ. 14 α.

(2) Αὐτ. φύλ. 14 β, Carte Molin (Κώδ. Μαρκιαν. Ἰτ. Κλ. ΙΔ'. ἀ. 37—41) Τόμ. Δ'. φύλ. 91.

(3) J. G. von Hahn, Albanesische Studien (Wien, 1853, 8) Α. σ. 119, 135.

χθέντος τῷ 1356 τὸν θεῖον Οὐαλτέριον, ὡς Κόμητος Ἀλετίου καὶ ἐπιτίτλου Δουκὸς Ἀθηνῶν. Ὁ Γρατιανὸς, ἀρνούμενος τὴν τιμαριωτικὴν πρὸς αὐτὸν ὑποταγὴν, ἐτράπη πρὸς τὸν ἐκεῖ περιπλέοντα Μοίραρχον Ἰωάννην Σαράντζον ἐξαιτούμενος βοήθειαν (1), λαβὼν δὲ παρ' αὐτοῦ κάτεργα, ἔπλευσε πρὸς τὴν Βόνιτσαν καὶ, καταστρέψας τὰ ἐκεῖ μεγάλα ἰχθυοτροφεῖα, ᾐχμαλώτευσε πολλοὺς τῶν κατοίκων καὶ ἐθήλωσε πυρὶ καὶ μαχαίρᾳ τὴν χώραν « χεῖρον τοῦ ἀσπόνδου τῆς χριστιανικῆς πίστεως πολεμίου. » Ὅθεν ὁ ἐξ Αγγιανοῦ ἔπεμψε τῷ 1359 πρέσβεις εἰς Ἐνετίαν, ἔνθα ἐτύγχανε τότε διατρίβων καὶ ὁ Γρατιανὸς, προσληφθεὶς ὡς ἔκτακτος σύμβουλος (2), καὶ ᾐτιάσατο αὐτὸν (3). Ἡ λύσις τῆς διαφορᾶς ταύτης ἀνετέθη εἰς τρεῖς διαιτητὰς (4), καὶ πρὸς περάτωσιν τοῦ ἔργου ἔγραψαν τῷ Κόμητι, ὅτι, μὴ ὄντος τοῦ Ζώρζου ὑποτελοῦς τῆς Ἐνετίας ἕνεκεν τῆς Λευκάδος, ἀλλὰ λαβόντος τὴν χωροδεσποτείαν παρὰ τοῦ Οὐαλτερίου, δὲν ἐτόλμων νὰ παρεμβῶσιν εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, εἴτι δὲ δίκαιον εἶχεν, ἔπρεπε νὰ ζητήσῃ τοῦτο ἀφ' ἑαυτοῦ. Ἐνόμισαν ὅμως δέον ν' ἀποδοκιμάσωσι δι' ἐπιστολῆς τὴν διαγωγὴν τοῦ Ζώρζου, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἤδη ἐπανέλθῃ εἰς τὴν νῆσον (5). Ἔπραξαν δὲ τοῦτο τῇ 14 Ὀκτωβρίου (6), ἀλλὰ, πόῤῥω τῆς Ἑλλάδος ὄντος τοῦ Ἰωάννου, τὸ πρᾶγμα παρεσιωπήθη. Κατὰ δὲ τὸ ἐπιὸν ἔτος ἠναγκάσθη πάλιν ὁ Γρατιανὸς (7) ν' ἀποζημιώσῃ Ἰωάννην Σκριβάνον ἐξ Εὐβοσίας (Maiorca), κυριεύσας ἐν πλοῖον αὐτοῦ, ὅπερ κυβερνώμενον ὑπὸ Γραικοῦ ἐξέλαβε γενουήνσιον. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐπαύσατο ἄρχων, τελευτήσας τῷ 1362.

(1) Misti, Τόμ. ΚΘ'. φύλ. 56 α.
(2) Misti. Τόμ. ΚΗ'. φύλ. 184 α.
(3) Commemoriali. Τόμ. ΣΤ'. φύλ. 225 α.
(4) Misti. Τόμ. ΚΘ'. φύλ. 56 α.
(5) Αὐτ. φύλ. 60 α.
(6) Αὐτ. φύλ. 63 α.
(7) Commemoriali. Τόμ. ΣΤ'. φύλ. 238 ϐ.

Οἱ ὑπήκοοι αὐτοῦ οὐ διατεθειμένοι ὄντες νὰ ὑπακούωσιν ἐπὶ πλέον τῷ υἱῷ αὐτοῦ Βερνάρδῳ, μετεπέμψαντο τὸν παλατῖνον Κόμητα Κεφαλληνίας Λεονάρδον Α΄ τὸν Τόκκον, καὶ παρέδωκαν αὐτῷ τὴν νῆσον (1), προσθέντι ἐκ τούτου εἰς τοὺς λοιποὺς τῶν ἑαυτοῦ τίτλων καὶ τὸν τοῦ Δουκὸς Λευκάδος. Μάτην διεμαρτυρήθη ὁ Βερνάρδος κατὰ τοῦ σφετερισμοῦ τούτου, μάτην ἀπήτησε τὴν νῆσον καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1375, ὡς πατρῴαν κληρονομίαν (2). Ἡ Ἐνετία ἐπέταξε μὲν τῷ Μοιράρχῳ τοῦ κόλπου, ἵνα πειραθῇ θωπεύων ἐναλλὰξ καὶ ἀπειλῶν νὰ παρακινήσῃ τὸν Τόκκον εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς νήσου, ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος μὲν εἰς οὐδεμίαν συνήνεσε πρότασιν, ἡ δὲ Ἐνετία οὐδόλως ἔκλινε πρὸς πόλεμον, ἔπαυσε πᾶσα περαιτέρω προσπάθεια. Ὁ Βερνάρδος, οὕτως ἀποκληρωθείς, ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ἄτεκνος ἐν Ἐνετίᾳ, τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἄρξαντος τῆς νήσου ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη (1355—1362).

---

(1) Remondini De Zacynthi antiquitatibus et fortuna. Venetiis. 1756. 8. σ. 139.

(2) Misti. Τόμ. ΛΕ΄. φύλ. 13 α.

ΕΓΓΡΑΦΑ:

Α΄. (Ὁρ. σελ. 55).

Σίγνον	Γούλου Δεάλτα Βήλα
ἠκεί	α χειρὶ προέταξεν +

+ Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υιοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀμήν. Βασιλέβοντος τῆς ἐκλαμπροτάτης, καὶ πανυψιλοτάτης καὶ ἐκλαμπροτάτης, κραταιοτάτης κυρίας ἡμῶν, κυρὰς Τζουάννης, θεοῦ χάριτι Ἰερουσαλὴμ καὶ Σικελίας ριγέννης, δουκάτου Ἀπουλίας καὶ πριγγηπάτου Κάπουας, Προβεντζίας καὶ Φορκαλκερίας δὲ μᾶλλον καὶ Παιδιμόντε καμήτισας, ἔτι τε παντὸς πριγγιπάτου Ταράντου καὶ Ἀχαΐας, πόλεως τε καὶ νήσου τῶν Κορυφῶν, ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτῆς καὶ κυριώτιτος ἔτει λγ΄, ἡμέρα κά τοῦ σεπτεμβρίου μηνὸς, τῆς ιγ΄ ἰνδικτιῶνος, ἐγὼ Γούλιος Δεαλταβήλα, ὁ τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν προτάξας ἑκουσίως καὶ αυτοπροαιρέτως ἠκοία δέ μου τῇ βουλῇ καὶ θελήση, βέβαιον ποιῶ τοῖς πᾶσι καὶ δῆλον διὰ τοῦ παρόντος νομικάτου καὶ μεμαρτυριμένου γράμματος ἐνόποιον καὶ ἐπὶ παρρησία τῶν παρατυχόντων ἐντίμων μαρτύρων, τῶν καὶ κάτωθε μελλόντων ὑπογράψε, τοῦ τε κυροῦ Ἀδὰμ τοῦ Σανταπολήτου, κυροῦ Ἀμουνέτου δε Γώτου, νοταρίου κυροῦ Μαρίνου δὲ Αλητάνω, Ρίκου τοῦ Μαρκεσάνου, ἀλλὰ δὴ καὶ Τζήλου δε Πάσε καὶ ἑτέρων, ὅτι δέδωκα γὴν μερικὴν σιμοδίου ἑνὸς πρὸς τὸν κῦρ Θεόδωρον τὸν Καβάσιλαν ἕνεκεν δι' ἐφιτευσίας, ἤτι διὰ ὑποσολιάτικον πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τοὺς καταγωμένους αὐτοῦ υἱοὺς καὶ κληρονώμους, ἤγουν ἀπὸ τὸν τόπον ὃν ἔχω ἀπὸ τὴν νέαν προσφορὰν ὅπερ μου ἐστερέωσεν καὶ ἐκουφέρμεψεν ἡ κυρά μας ἡ πανυψιλοτάτη καὶ ἐκλαμπροτάτη ριγέννη, τῷ ὄντι εἰς τὴν ποταμίαν τοῦ Σιδαρίου, ὡς ἵνα ποιήσι μυλικὸν ἐργαστήριον καὶ ἀπονέμοι καὶ ἐκτελεῖ κατ' ἔτος, αὐτὸς καὶ οἱ κληρονώμοι τούτου, ἕνεκεν διὰ τὸν τοιοῦτον τόπον σολιάτικον κερὶν λύτρας εἴμοισι καὶ οὐχί τι πλέον, νὰ ἔχει δὲ ἄδιαν καὶ ἐλευθερίαν παρ' ἐμοῦ καὶ τοῦ μέρους μου ὅλλου εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα, νὰ εξεβάλη

καὶ κάμῃ τῶ αὐλάκην τοῦ ῥιθέντος μύλωνος ἀπὸ τὸν τόπον μου, μὴ διενοχλουμένου τοῦ ῥιθέντος Καβάσιλα πόποτε καὶ τοῦ μέρους αὐτοῦ, μήτε μὲν παρ' ἐμοῦ, μήτε καὶ ἀπὸ τῶν ἡμετέρων κληρονόμων καὶ διαδοκατόχων, ἔχει δὲ ὁ ῥιθεὶς τόπος τὸν πλησιασμὸν οὕτως· πλησίον τοῦ παλαιοῦ μύλου τοῦ ποτὲ Ἰωάννου τοῦ Λευκαδίτη, καὶ πλησίον τῶν χωραφίων τῶν Βοληιμωτινῶν, καὶ πλησίον τῶν χωραφίων τοῦ Αἰγίδου ἐκείνου τοῦ Γαλβάνου τῆς κληρονωμίας, ἃ λέγονται καὶ καλοῦνται τοῦ Βροντισμένου, ἀλλὰ δὴ καὶ συνέγγιστα τῶν αἰτέρων μου χωραφίων, δι' οὗ καὶ εἰς νωμὴν καὶ δεσποτίαν, ἐξουσίαν καὶ κυριώτητα τέθηκα αὐτὸν ἀπὸ τὴν σίμερον, ἥτις ἔστι μὴν καὶ ἴνδυκτος ὡς ἀνωτέρως γέγραπται, διὰ νομικάτου κονδύλου ὡς ἦν ἔθως, ἐνόποιον τῶν προριθέντων μαρτύρων, ἔνδων τῆς πόλεως τῶν Κορυφῶν, ἐντῶς τοῦ κάστρου τῆς σιδηρέας πώρτας, καὶ ὅρκον ποιήσας καὶ ἐφομώσας εἰς τὰ τοῦ θεοῦ ἅγια εὐαγγέλια στέρξαι ταῦτα στερεὰ καὶ ἀπαρασάλευτα εἰς τὸν χρόνον καὶ αἰῶνα τὸν ἅπαντα, ἐγώ τε καὶ οἱ ἐμοὶ κληρονώμοι, ὅθεν καὶ ὀφίλει ποιεῖν ἐπὶ τούτου αὐτὸς καὶ οἱ κληρονόμοι τούτου, ἥτι καὶ βούληνται, ἔν τε τοῦ κτᾶσθαι, χρᾶσθαι, νέμεσθαι, πολὴν, δωρίσθαι, ἀνταλλάττην, προιξὶ διδώνε, λήγάτα παραπέμπειν, ναοῖς θείοις ἀφιερεῖν, παῖνησιν νέμεσθαι, καὶ τἆλλα πάντα ποιεῖν καὶ πράττην, ὥσα αὐτοῖς τὰ δοκοῦντα καὶ δόξαντα γεννήσονται, ὡς τὴν κυριώτητα καὶ ἐξουσίαν παρ' ἐμοῦ λαβόντες, ἡμῶν δὲ ἀφησαμένων ἀπὸ τὴν σίμερον ἐμοῦ τε καὶ τῶν ἐμῶν κληρονόμων καὶ διαδοχοκατόχων πάντων, τοῦ μήποτε τῶ καιρῶ ἢ χρόνω εἴχωμεν ἀνατρέψαι, ἢ διασίσε τῶ παρὸν νομικάτον ἔγγραφον εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα, σωζομένου δὲ νὰ ἐκπληροῦν πρός με τῶ ῥιθὲν σολητίκον αὐτός τε ὁ ῥιθεὶς κῦρ Θεόδωρος ὁ Καβάσιλας καὶ οἱ κληρονώμοι τούτου, πρός με καὶ πρὸς τοὺν ἐμοὺς κληρονώμους, ἥτι τῶ εἴμοισι τῆς λύτρας τὸ κερὶν, καὶ οὕτως ὀφίλει ἔχειν τὸ στέργον, τῶ βέβαιον, τὸ ἀπαρασάλευτον, αἰς ἀεὶ καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα· ἢ δὲ καὶ πηραθῆναι ἡμᾶς πόποτε τῶ καιρῶ τοῦ διασίσε τὴν παροῦσαν νομικὴν καὶ ἐμμάρτυρον συμφωνίαν ἕνεκεν

τοῦ τοιούτου σολιατίκου, ἵνα μὴ εἴχωμεν εἰσακούεσθαι, ἢ προσδέχεσθαι ἐφ' οἷς ἂν εἴχωμεν λέγειν, μήτε ἐν σεκρέτω καὶ δικαστηρίω, ἢ ἐν παντὶ κρίση, ὅπου καὶ ἴεν ἐν παντὶ τόπω, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἀποδιοκώμεθα ἐκ πάσης κρίσεως κατησχημένοι, καὶ οὐ μώνον ἐκδιώκέσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐμπεσούμεθα ὑπὸ ποινῆς πρός τε τῆ αὐθεντικὴ καὶ ριγικὴ ἡμῶν κόρτη καὶ πρὸς τῶ μέρος σου τοῦ ῥιθέντος Καβάσιλα, ὀγγίας εἴκοσι καὶ πέντε δηνερικῶς, ἔστω τὰ μὲν εἴμοισι ὡς δεδήλωται εἰς τὴν αὐθέντικὴν ἡμῶν κόρτην, τὰ δ' ἄλλα εἰς τῶ μέρος σου. Ὁμοίως ἐμπεσούμεθα καὶ εἰς τὴν τοῦ ὅρκου ποινήν· τῆς δὲ ποινῆς καταβληθείσις καὶ πληροθείσις, ἢ ἀκαταβλήτου καὶ ἀπληρώτης, τὼ παρὸν νομικάτον ἔγγραφον καὶ ἐμμάρτυρον ἐχέτω τὼ στερεὸν καὶ ἀμεταποίητον εἰς τὸν χρόνον τὸν ἅπαντα· ἔτι δὲ μᾶλλον ὀφίλωμέν σοι ποιεῖν περὶ τούτου καὶ τὸν καθολικὸν δεφενσίωνα ἀπὸ παντὸς προσώπου, ἐγὼ καὶ οἱ ἐμοὶ κληρονώμοι, σὲ καὶ τοὺς ἐμοὺς κληρονώμους καὶ παντοίους διαδοχωκατόχους. Ταῦτα τοίνυν ἐγὼ νομικὸς Σεβαστὸς Δημήτριος ὁ Μαλάκης, ἀξιωθεὶς παρὰ τῶν ἄνωθεν, γράψας τὸ παρὸν ὕφως χειρὶ τῆ ἐμοί, ἔχωντι τὼ ὀφφίκιον ἥνε μας νομικὸς πόλεως τῶν Κορυφῶν καὶ τῆς ὅλης νήσου, προςάξη θεία καὶ κελεύση βασιλεικὴ, διὰ ἰσχειρότιτος τοῦ ἡμετέρου ὀφφικίου, ἐπ' ὄψη τῶν προειριμένων μαρτύρων· ἔχει δὲ ἐντεῦθεν τὸ συνήθει σιμείω ἐμῶ τοῦ νομικοῦ, καὶ τῆ ὑπογραφῆ τῆ ἐμοὶ διὰ μονοχονδύλου, ἔτους ϛωπγ' ✝ Σεβαστὸς Δημήτριος.

✝ Ego Aymonettus de Hugoth testor sum.
✝ Ego Herricus Marchesanus testor sum.
✝ Ego Gilectus de Pax testor sum.
✝ Ego Adam de Sancto Ypolith testor sum.

✝ Ego notarius Marinus de Alisano qui omnibus predictis interfui et me subscripsi.

✝ Ὁ τῆς πόλεως τῶν Κορυφῶν καὶ τῆς ὅλης νήσου νομικὸς Σεβαστὸς Δημήτριος ὁ Μαλάκης πρὸς ὑποκυρῶν ὑπέγραψα.

Β'. (Ὅρ. σελ. 57.)

Ἐν ὀνόματι τοῦ αἰωνίου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀμήν· τὸ ἐκ τῆς κατὰ σάρκα . . . . . . γεννήσεως αὐτοῦ ἔτει χιλιωστῷ τετρακοσιωστῷ ἑξηκοστῷ ἐνάτῳ κατὰ τὴν ἠκοστὴν ἐνάτην ἡμέραν τοῦ ὀκτωβρίου μηνὸς, τῆς ἰνδικτιῶνης τρίτης Κορυφῶν· ἡ παροῦσα ἐνθάδε διαθήκη τοῦ εὐγενοῦς καὶ καβαλαρίου ἀνδρὸς μσ. Ἀρσένη Δεληγότη ἔγινεν ἀπὸ ἴδιον γράμμα ἐδικό του τὴν ὁποῖαν ἀνάκραξεν ἐμὲ τὸν Ἰωάννην Πολυλὰ, δημόσιον νοτάριον Κορυφῶν, κ' ἐπαράδωσέ μουτην κατεμπρὸς τῶν κάτωθεν ἐντίμων καὶ ἀξιοπίστων μαρτύρων, ὅπως θέσω αὐτὴν εἰς τὰ ἐμὰ ἄτει καὶ νομικιάσω αὐτὴν εἰς ἀσφάλειαν αὐτοῦ καὶ τῶν κληρονόμων καὶ διαδόχων του· ἕνεκεν τούτου ἐγὼ ὁ προειρημένος νοτάριος λαβὼν τὴν ῥηθεῖσαν διαθήκην ἀντίγραψα αὐτὴν καὶ ἔθεσά την εἰς τὰ ἐμὰ ἄτει ἀπὸ ῥῆμα εἰς ῥῆμα καθὼς ὑπήρχε ἐν τῷ χειρόγραφον αὐτοῦ· ἡ δὲ περίληψις τῆς ῥηθείσης διαθήκης ἐστὶν αὕτη. Εἰς τοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα, ἀμήν. αυξή, ἡμέρα ιά τοῦ μαρτίου μηνός. Ἐγὼ Ἀρσένιος Δεληγότης Καβαλιέρης, χάριτι θεοῦ ὑγιῶς καὶ καλῶς ἔχω τον νοῦν· τοῦτο θέλω νὰ εἶναι ἡ ὑστερή μου διαθήκη καὶ θέλημα· ἐν πρώτης ἀφίω να δωθοῦν εἰς δύο επτωχὲς ὀρφανὲς, διὰ νὰ ὑπανδρευτοῦν, ὑπέρπυρα πενήντα πᾶσα μίας· ἀκομὴ ἀφίω εἰς τὸν αὐθέντη τὸν ἅγιον Γεώργιον τὸν ὑψιλὸν ὅλλα μου τὰ ἄλογα ὁπού εὑρήσκονται εἰς τὸ λιβάδη τοῦ Μαρμάρου, ὥσα καὶ ἂν εἶναι δικά μου· ἀκομὴ ἀφίω εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Νουντζιάτας ὑπέρπυρα ἤκοσιπέντε, να δοθοῦν εἰς μπενεφήτζιο τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας· ἀκομὴ ἀφίω εἰς τὴν σκόλα τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Φράγγικου ὑπέρπυρα πενήντα· ἀκόμη ἀφίω τῶν ἀδυνάτων τοῦ ἁγίου Ἐλαζάρου σιτάρι μόδια δίο, κρασὶ μέτρα τρία, λάδη λίτρες τρεῖς· θέλλω καὶ ὁρήζω ὅτὶ να μου εἰποῦν ταῖς λειτουργείας τοῦ αγίου Γρηγορίου απάνου εἰς τὸ ἀλτάρι τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου πᾶσα χρόνον τῇ σαρακοστη ἕως χρόνους ἤκοσι καὶ νὰ δίδουν τοῦ παπὰ ὁποῦ ταῖς θέλλει λέγει τὸν κάθε χρόνον ὑπέρπυρα πέντε· ἀκομὴ ἀφίω τοῦ υἱού μου τοῦ φισικοῦ ὀνόματι Παῦλος τὸν μύλον μου, τὸν ὁποῖον κρατεῖ ὁ Ἰωάν-

νης Μακρίς εἰς τὴν Μπηνήτζα, ἤγουν τὰ δίο τρίτα εἶναι ἰδικάμου, καὶ τὰ ἀμπέλια ὁποῦ κρατεῖ ὁ Βασίλης ὁ Καραβᾶς, καὶ ἀν ὁ ῥηθεῖς Παύλος αποτύχη χωρὴς σαρκικὴν κληρονομίαν να μένουν εἰς τὴν κληρονομίαν μου· καὶ να μὴν ἐμπορέσι νὰ πουλήση οὔτε χαρίσει μήτε εἰς κανεναν τρόπον ἀλιενάρει, μόνον να ὑπαγένουν ἀπὸ κληρονομίαν εἰς κληρονομίαν σαρκικὴν, με τοῦτο ὅτι να δουλεύη τὴν κληρονομίαν μου ἕως νὰ γένη αυτος χρονῶν ἠκόσι ὀκτὼ σοστοῦς· καὶ . . . . ἔχει τὸ ἄνωθεν ψυχικό ἀφίω εἰς τὸ σπητάλη τῶν Κορυφῶν νὰ αγοράσουν σαγιὰ πέντε διὰ τοὺς ἐπτωχούς· ἀκομὴ θέλλω καὶ ὁρίζω ὅτι . . . . . ον μαντάμα μελλει νὰ στέκεται εἰς τὸ σπήτι μου . . . . . τάπαι (sic) ἕως τέλος ζωῆς της· καὶ ἂν πολάκης οὐδὲ ἤθελε ἔχει καλὴν συντροφίαν ἐκ τὸν υιόν μου τὸν Ληνάρδο, να ἐπέρνη αὐτῆ τὸ ἥμιτο ἐκ τὸ ὀσπήτη μου, οἶαν μερια τῆς φανὴ, νὰ μείνη εὐχαρηστημένη, να στέκεται ἕως τέλους ζωής της με τα παιδιά μου ἔστοντας χηρα· ακόμι θελω καὶ ὁρήζω ὅτι αυτη μου ἀρχόντησα νὰ ἔχει δια κυβέρνησίν της ὅλλο της τὸ πρικὸν διὰ ζωοθροφίαν της, αὐτηνῆς καὶ τῶν παιδιών της, ἕως τέλους ζωής της, καὶ μετα θανάτου της ὅλλα της τὰ ῥηθεν πράγματα, ἐτζη τὰ ὑποστατικὰ τὰ πρικά της, ὅσα ἐκεῖνα ὁποῦ ἐπρεζεντάρησα ἐγὼ καὶ ἔμεινάν μου, νὰ ἔναι τοῦ υἱού μου τοῦ Ανδριόλου· ἀκομὴ ἀφήνω τῆς θυγατρός μου τῆς Φιορδελήζας, διανα ὑπανδρευτὴ εἰς ἄρχων τζηντηλόμον, μέσα εἰς χρυσάφην καὶ ἄλλον φλωρία χρυσὰ χιλιάδες δυό· ἀκομὴ ἀφίω τῆς θυγατρός μου τῆς Κατέρος, δια να υπανδρευτὴ εἰς τὸν καιρὸν ὁποῦ θέλλει νὰ ὑπανδρευτῆ, φλωρία χίλια με πράγματα ὁποῦ τῆς θέλει δώσει ἡ μάνα της ἐκ τὸ σπήτη· ἀκομὴ ἀφίω τῆς θυγατρός μου τῆς Ντζουάνας, διανα ὑπανδρευτῆ, φλωρία χιλιάδες δυὸ, εὑρήσκοντας νὰ υπανδρευτὴ εἰς ἄρχων τζηντηλώμον, καὶ τοῦτο νὰ ἐνοάται ὅταν ἔλθη ὁ καιρὸς νὰ ὑπανδρευτὴ, καὶ ὅταν ἠθελήσει να τὴν ὑπανδρεύσει ἡ μανα της, καὶ να μηδὲν ὑμπορέση νὰ ὑπανδρευτῆ, ἐὰν οὐδὲ ἤθελε ἔλθη χρονῶν ιέ σοστοῦς καὶ απερασμένους· ἀκομὴ θέλλω καὶ ὁρίζω ὅτι ὅλλα τὰ στάμενα ὁποῦ μου ευρίσκονται νὰ ἔχω καὶ δε

ποῦ θέλλουν μαζωθῆ ἐξεπᾶσα στράταν, ὅλλα μὲ γραφὴν, ἀδεντάριον, να στέκονται εἰς χεῖρας τῆς ἀρχόντησάς μου εἰς τὸ ἀρκλὴν, καὶ μὲ ὅλλον τὸ ἀσίμη, τὰ ὁποῖα να μηδὲν υμποροῦν νὰ ἐγγιχθοῦν μόνον ὅταν ἔλθη να ὑπανδρευτῆ καμία ἐκ ταῖς θυγατέρες μου· καὶ ἕνα κληδὴ ναχρατεῖ ἡ ἀρχόντησά μου καὶ ἄλλον οἱ κουμεσάριοῖ μου· καὶ νὰ μηδὲν ὑπανδρευτῆ καμία ἐκ ταῖς θυγατέραις μου χωρὶς τὸ θέλημα τῆς μητρός της καθῶς θέλει τὸ δίκαιον· ἀκομὴ θέλλω καὶ ὁρίζω ὅτι ὅλη ἡ ἐσωδία τῆς ἐμπαρουνίας μου λεγαμένη τοῦ κόντε δε Μαρτήνα, ὁποῖαν αγόρασα, νὰ πακτώνεται, καὶ ὅλλον τὸ πάκτος τῆς αὐτῆς ἐμπαρουνίας νὰ βάνεται εἰς φύλαξιν ἕως οὗ νὰ ἔλθη ὁ καιρὸς τῆς θυγατρός μου τῆς Ντζουάνας να ὑπανδρεύεται· καὶ αὐτὰ τὰ δηνάρια να ὑπαγένουν εἰς τὰ χέρια τῆς μάνας τους, καθῶς εἶπα καὶ εἰς τα ἄλλα ὁποῦ μοῦ ευρήσκονται, καὶ νὰ μηδὲν ἐγγηχθοῦν μόνον ὅταν ἔλθη ὁ καιρὸς νὰ υπανδρευθῆ. ἀφίω τοῦ υἱοῦ μου του Αηνάρδου τὰ φορέματα τὰ ἀργυρὰ τοῦ ἀλόγου καὶ τὸ σαλιβάρι, καὶ τὸν πουλιεζῶν, καὶ τὸν δάγον, καὶ ταῖς φοράδες, βουβάλια, ἀγελάδια . . . . τὰ καὶ τὰ ἥμισα ἀπὸ τὰ βόϊ . . . . . . καὶ τὸ μαλὺ· νὰ ἔναι χρεώστης να δίδη τὸ τρίτο τῆς ἀρχόντησας μου με συμφωνίαν ὅτι να μηδὲν ἤθελε γυρεύσει κἀνένα πράγμα ἐκ τὸ προικιὸ τῆς μάνας του· ἡ δὲ καὶ αὐτὸς γυρεύσει τίποτες ἐκ τὸ προικιὸν, να μὴν ἔχει τίποτα ἐξ ὅτι τοῦ ἀφήνω· ἀκομὴ θέλλω καὶ ὁρίζω ὅτι τὰ ἕτερα ἥμισα ἐκ τὰ βοΐδια νὰ ἔναι τὰ ἥμισα τοῦ υἱοῦ μου τοῦ Ανδριόλου, καὶ δύο ἄλογα δια νὰ δουλεύεται· ἀκομὴ ἀφιῶ τοῦ υἱοῦ μου τοῦ Ανδριόλου ἐκ τὴν ἐμπαρουνίαν, ὁποῦ ἦταν τοῦ κόντε δὲ Μαρτήνα, τὸν μύλον ὁποῖον ἔχω εἰς τὴν Μεσογγὴ, λεγάμενος ὁ καινούριος, με ὅλλα τὰ δικαιόματα· ακομὴ ἀφίω αὐτουνοῦ τὸν μύλον ὅπου ἔχω εἰς τὴν Πινήτζα ὁποῖον κρατεῖ ὁ Καραβᾶς· ἀκομὴ ἀφίω αυτουνοῦ τὸ σολδιάτικον τῆς Νεκροθάλασσας, ὁποῖο πληρόνη Κωνσταντῆς ὁ Χαλικιόπουλος τὸν κάθε χρόνο ὑπέρπυρα ἑκατὸν· ἀκομὴ ἀφίω αὐτουνοῦ ὅλλα τα σολδιάτικα ὅποῦ ἔχω εἰς τὴν χώραν καὶ ὅσα ἔχω εἰς τὸ χορίον τοῦ Ποταμοῦ· καὶ τὸ σολδιάτικον τοῦ Βριόνη καὶ τοῦ Θεοφύλακτου

ἐκ τὸν ἅγιον Ματθαίον· ακομὶ τοῦ ἀφίω ταῖς ἐλιαῖς ὅπου ἔχω εἰς τοὺς Κυνοπιάσταις, καὶ εἰς τοῦς Μαμάλους, καὶ τὸ αμπέλη ὅπου ἔναι εἰς τοῦς Μαμάλους, καὶ τὸ χοράφιον ὅπου εὑρήσκεται εἰς τὸ αὐτὸ χορίο τῶν Μαμάλων· ἀκομὴ τοῦ ἀφίω τὰ χοράφια καὶ τὰ σολδιάτηκα ὅπου εὑρήσκονται εἰς τὴν Παλαιόπολιν, καὶ τὰ χοράφια καὶ σολδιάτικα, ὅπου ἔναι εἰς τὴν Ἄφρα, ἐνοώντας ὅτι ἐκεῖ ὅπου ἔχω ὅλλα τὰ σολδιάτικα τῆς χώρας ἐκεῖνα ὅπου πλερώνουν τὸν κάθε χρόνον εἰς τὴν χώραν· ἀκομὴ ἀφίω τοῦ υἱού μου του Ληνάρδου τὸ ῥέστω ἐκεινῶν ὅπου μένουν εἰς τὴν ἐμπαρουνίαν τοῦ κόντε δὲ Μαρτήνα εἰς τὴν πρακτορίαν τῆς Μέσης πάρεξ ἐκεῖνο ὅπου ἀφήνω τοῦ Ἀνδριόλου· ακομι ἀφίω τοῦ αυτοῦ Ληνάρδου τοῦ υἱού μου τὴν ἐμπαρουνίαν ὅπου ἔχω εἰς στὸ Ἀγήρου καὶ εἰς τὸ Ὅρος, που ἤτον τοῦ κόντε δὲ Μαρτήνα, μὲ ὅλλα τὰ δικαιόματα, ενοώντας τὰ ῥηθέν μου παιδία, Ληνάρδος καὶ Ἀνδριόλος, να μὴν ἔχουν ἐκ τὰ ἄνωθεν ἀφιηθέντα ἕως οὗ νὰ ὑπανδρευθὴ ἡ θυγατέρα μου ἡ Ντζουανα· καὶ οἱ ἐσωδίαις τῆς αυτῆς ἐμπαρουνίας να μαζώνονται, ὡς ἄνωθεν λέγω, ἕως οὗ να ὑπανδρευθοῦν οἱ θυγατέραις μου, ἡ Κατέρο καὶ ἡ Ντζουάνα· ἀκομὴ θέλλω καὶ ὁρήζω ὅτι, ἐὰν ὁ θεὸς θελήσει καὶ ἤθελε γεννηθὴ καὶ ἄλλο παιδὴ ἀρσενικὸ, ὁ ῥηθεὶς Ληνάρδος καὶ Ἀνδριόλος νὰ ἔναι χρεόστες να του δίδουν τὸ μερτηκόν του ἐκ τὸ πράγμα τῶν ὑποστατικῶν· τὸ ὁμοῖως ἐὰν ἤθελε γεννήθῆ θηλυκὸ, να χρωστοῦν να τὸ πανδρέβουν ὁ καθεὶς περράτα, καθῶς ἤθελε ευρεθῆ να ἔχουν· ακομὴ θέλλω καὶ ὁρίζω ὅτι, ἐὰν καὶ πολάκις, ὁ θεὸς μὴν τὸ δώση, ἤθελεν λείψη κανένας ἀπ' αυτοὺς . . . . καὶ κληρονομίαν, να μη τὴν . . . . κληρονομία του . . . . κληρονομοι καὶ διαδέχεται καὶ τὰ ρηθέν μου παιδία νὰ μηδὲν ἔχουν ἐξουσίαν, μήτε ἀυτοὶ, μήτε ἡ κληρονομία τους, νὰ πουλήσουν, ἤτε χαρίσουν, μήτε ἐξενομεύσουν κανένα τίποτες ἐκ τὰ ὑποστατικὰ, μόνον να υπηγένουν κατα διαδοχὴν, ἀπὸ κληρονομίαν εἰς κληρονομίαν νόμημην σαρκικήν· τα δὲ ἐναπολειφθέντα μου πράγματα ὑποστατικὰ ἀφίω τὰ ῥηθέν μου παιδιὰ τὰ αρσενηκὰ κληρονόμους.

καὶ διαδόχους, ἔξω απο ἐκεῖνα ὅπου ἀφήνω ἄνωθεν· καὶ θέλλω καὶ ὁρίζω ὅτι ἐὰν ὁ υἱός μου ὁ Λινάρδος ἠθελήση νὰ ἠμυράσει τὸ ὁσπήτη ὅπου κατοικῶ, νὰ τὸ ἠμυράζει, καὶ τὰ ἀδέλφια του τὰ μικρὰ να πέρνουν κουμισάριους μου· παρακαλῶ νὰ ἔναι ὁ μρ. Μιχάλης Δεληγότης, καὶ ἡ ἀρχόντησά μου μαντάμα Μπέλα, καὶ ὁ υἱός μου ὁ Λινάρδος, μὲ τοῦτο ὅτι νὰ μηδὲν ἐμποροῦν νὰ κάμουν κανένα τίποτες χορὶς θέλημα τῆς ἀρχόντησάς μου· τὸν ὁποῖον μρ. του αφήνω καὶ αναθηνῶ του τὰ παιδιά μου ἀπάνω εἰς τὸν θεὸν καὶ εἰς τὴν ψυχή του, καὶ να ἐνθυμάτε ὅτι ἐξ ἐμὲ ἦχεν καλὸν, καὶ εἰς ἐκεῖνον τὸν κόσμον να μου δεῖξη λογαριασμόν· ὁ υἱός μου ὁ Λινάρδος νὰ ἔχει τὴν εὐχή μου, καὶ νὰ ἔναι ὑποτακτικος τῆς κυρᾶς του, να τὴν τρατέδη ὡς μάνα του, καὶ κάνοντας ἔτζι θέλλει αὐξένε εἰς τὸ καλίτερον· κουμισάριούς μου εἰς τὴν Βενετεῖαν ἀναθήνω τὰ παιδιά μου, νὰ τοὺς ἔναι διαφέσορες, ὁ περιφανὴς μρ. Δομένηγος Μόρος, μρ. Ἀνδρέας Μπέμπος καὶ μρ. Ντζουὰν Μόρος, τοὺς τρεῖς μεγαλιωτάτους μου κουμπάρους· καὶ τοῦτο θέλλω καὶ ὁρήζω νὰ εἶναι ὕστερή μου διαθηκη καὶ ὀρδηνιά· να ἔναι στερητὸν καὶ ἀπαρασάλευτον· καὶ καμία ἄλλη διαθήκη να μηδὲν ἀξίζη, μηδὲ χρήζη· ἀφίνω καὶ τοῦ νομικοῦ Ιωάννου Πολυλὰ φλουρία χρυσὰ δύο κατενόπιον τοῦ εὐλαβεστάτου δὸν Γουλιέρμου Σπαθαφόρα, δεκάνου Κορυφῶν, σερ Βητζηδέρα Δεσαντάγγελο, καὶ μρ. Ντζάνη Δανάπολη τοῦ Βαρδιέρη, μαρτύρων τοῦ γραφέντος, ἀξιώσει τῇ ἐμῇ χειρὶ, τοῦ προγεγραμμένου νοταρίου Ιωάννου Πολυλὰ, τῷ ἐμῷ συνήθη σειμείῳ σημειωθὲν καὶ υποκηρωθεν μετὰ καὶ τῆς ἰδίας υπογραφῆς, καὶ δοθὲν ἐν μηνὶ, ἡμέρα, ινδικτιώνος τῆς ἄνωθεν, καὶ ἐπὶ ἔτους κτίσεως κόσμου ΣΤΠΟΗ'.

Ἐγὼ Ἰωάννης Πολυλᾶς, δημόσιος νοτάριος, παρακληθεὶς παρὰ τοῦ ἀναγεγραμμένου ποτὲ εὐγενους ἀνδρος μρ. Ἀρσένη Δεληγότη καβαλιέρη, ἀντίγραψα.

ἡ παροῦσα κόπια ἐγράφθη ὑπ ἐμοῦ Ἀντωνιου ἱερέως τοῦ Θεοφυλάκτου ἀπὸ ἄλλην κόπιαν ὁμοῖαν ὅπου μου εδωσε ὁ μρ. Ἀνδρέας Μαρμαρὰς, Καβαλιέρης, καὶ δια παρακαλέσεως τοῦ αυτου

μρ. Μαρμαρὰ ἔκαμα την παρούσαν εἰς ταις 12 τοῦ Φεβρουαρίου, 1664.

Γ'. (Ὅρ. σελ. 59).

Ἡμεῖς Φραντζέσκος Γρίτης, μπάϊλος καὶ προβεδαδώρος γενεράλ Κορυφῶν· πράκτωρες, μεγάλοι κοντοσαῦλοι καὶ ἅπαντες οἱ ἕτεροι κοντοσαῦλοι τῆς ἡμετέρας νήσου, καὶ εὑρησκόμενοι καβαλαρῶτοι.

Ἐπειδὴ ἐφανίσθη ἐνώπιον ἡμῶν ἡ δεκαρχήα τῶν τριάκοντα τριῶν, παραπονῶντες ὅτι καλλὰ καὶ ἂν εἶναι ἐλεύθεροι ἀπὸ πᾶσαν δούλευσιν σωματικὴν καὶ χρηματικὴν κατὰ τὰ προβελέγια τους, τὰ χρυσόβουλα ἅπερ ἔχουν ἔκπαλαι ἀπὸ τῶν βασιλέων Κωνσταντινουπόλεως τῶν Κομνηνῶν, καὶ ἐκ τοῦ βασιλέως Φιλήππου, μετὰ ταῦτα βεβαιωμένα ἀπὸ τὴν λαμπροτάτην αὐθεντίαν τῶν Βενετιῶν, μετὰ ὁποῖα ἀφένοντε ἐλεύθεροι ἀπὸ παντὸς βάρους καὶ πάσης σωματικῆς ἐγκαρίας, καὶ μὲ ὅλλα ταῦτα πολλαις φοραις οἱ γέροντες καὶ κοντοσταῦλοι, καβαλαρῶτοι καὶ καπετάνιος τῆς νήσου τοὺς γράφουν εἰς τὴν αὐθεντικὴν φάμπρηκαν, εἰς ταις βάρδηαις, εἰς ταῖς ἀλακίαις, εἰς τὰ κάτεργον καὶ εἰς ἕτερα βάρη, ἢ διὰ φθόνον, ἢ ἔχθραν ἢ δι' ἄλην αἰτίαν ἀφορμῆς ὅτι δηὰ νὰ λέγει ὁ ἡμέτερος ὁρισμὸς, κοντόσταυλοι καὶ γέροντες καὶ τὰ ἑξῆς· ὁρίζωμεν σας νὰ ὁρίσετε τοὺς ἀνθρώπους τοῦ χωρίου σας καὶ τὰ ἑξῆς· ὁποῖα λόγια ἐννοῶντε πάντοτε καθὼς ἔναι ὁ σκόπος μας δηὰ ὅλλους ἐκείνους μόνον, οἵπερ εἶναι ὑποσχόμενοι καὶ οὐχὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἄνωθεν δεκαρχήας, λεγομένους ἐλευθερωτάδες, ὁποῖοι εἶναι ἐλεύθεροι ὡς ἄνωθεν, καὶ αὐτοὶ οἱ γέροντες τοὺς γράφουν ὡσὰν καὶ τοὺς ἐγκάρικους, ὅθεν εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ ἐμπαίνουν εἰς τὴν χώραν, νὰ κρίνωνται καὶ ἐξωδιάζουν ἕως νὰ ἐξεκαθαρισθοῦν, καὶ ὅσοι δυστυχεῖς δὲν ἔχουν νὰ ἐξοδιάζουν, νὰ πίπτουν εἰς τὴν ἐγκάριαν καὶ κακὴν νομήν, πρᾶγμα ἀληθῶς [ὅπερ] ἔναι ἐναντίον τοῦ σκοποῦ τῆς πράξεώς μας· διότι εἴμεσθαν πάντοτε ἑτοιμότατοι νὰ αὐξάνωμεν τὰ προβηλέγια τῶν ὑπηκόων μας παρὰ νὰ τὰ μικραίνωμεν, καὶ μάλιστα τοσαύτης ἀξίας καὶ παλαιότητος προβελέγια. Διὰ τοῦτο ὁρίζωμεν ἐσᾶς πάν-

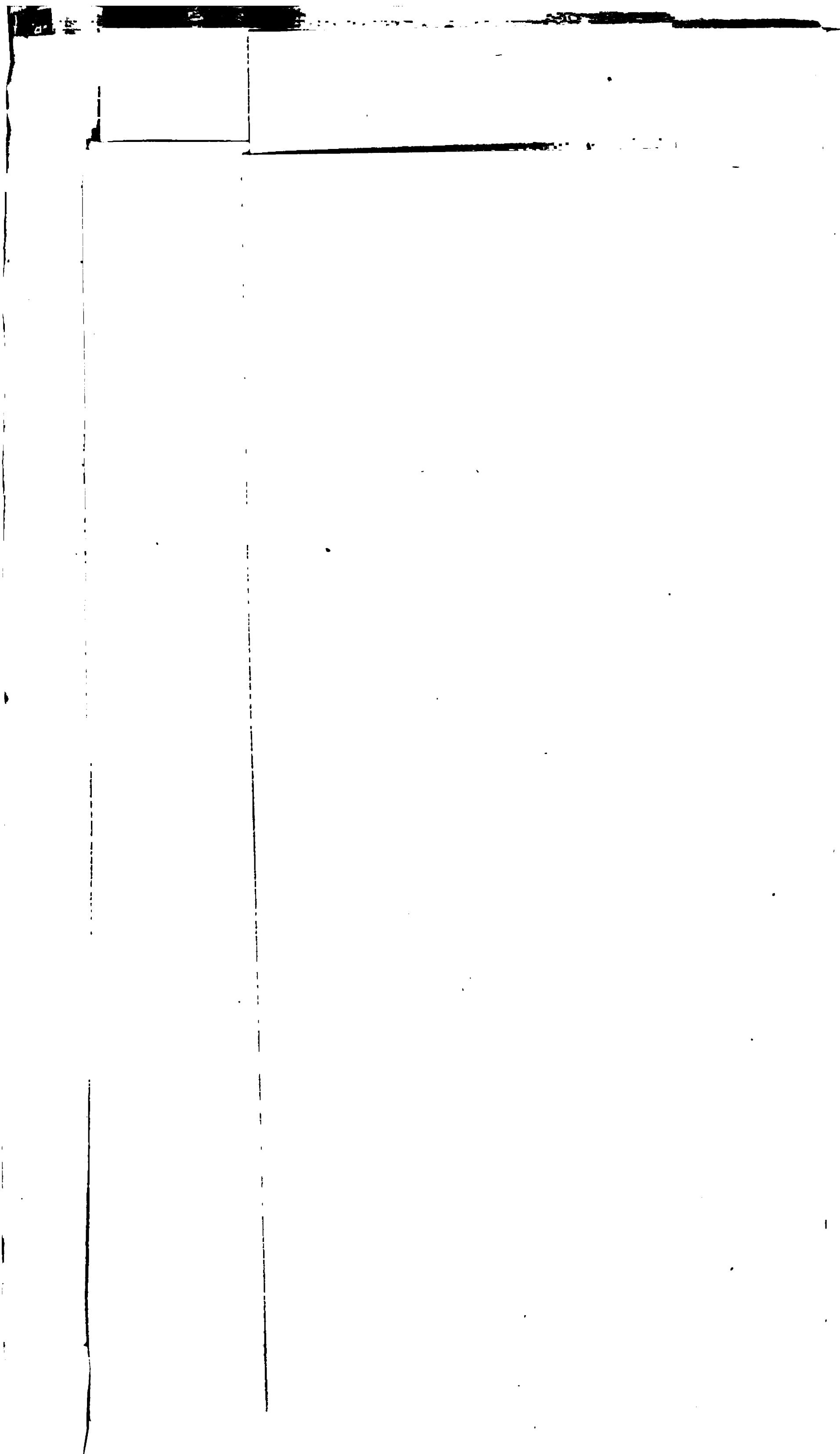
τας τοὺς ἄνωθεν ὅτι ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ μὴν ἤθελε τολμήση τινὰς νὰ τοὺς πειράξη, ὁρίζοντας τους εἰς ταῖς ἄνωθεν ἐγκαρίαις, εἰς ποινὴν τοῦ καθενὸς παρήκοου ἐξ ἐσᾶς νὰ λάμνη μῆνας δεκοχτὼ εἰς τὸ φορτζάδικο κάτεργον, ἐὰν ἤθελεν ὁρίση, εἴτε ἀπογράψη εἰς τὸν ὁρισμὸν τινὰν ἐξ αὐτοὺς τοὺς ἐλευθερωτάδαις, ἀλλὰ μόνον τοὺς ἐγκαρικους, καὶ τοῦ καπετανίου τῆς νήσου, εἰς ποινὴν δουκάτα ἑκατὸν εἰς πτιάσην τοῦ ὁσπηταλίου ἀσιμπάθητα, διότι θέλωμεν καὶ στέργωμεν νὰ ἔχουν ταῖς χάριταις καὶ τὴν ἐλευθερίαν καθὼς διαλαμβάνουν τὰ αὐτῶν χρυσόβουλα, καὶ αἱ βεβαιώσεις τῆς ἐκλαμπροτάτης αὐθεντίας, καὶ τοσούτων γενεραλαίων, συντίκων καὶ μπάϊλων· καὶ διὰ νὰ . . . . τινὰς ἀφορμὴν πῶς δὲν ἤξευρεν τὸν ἄνωθεν μας σκοπὸν, θέλωμεν νὰ ἔναι κολλημένος ὁ παρώντας μὰς ὁρισμὸς εἰς μίαν τολελα, νὰ κρεμαται εἰς τὴν ἐφημερευομένην ἐκκλησίαν ἑκάστου χωρίου ὅπου ηὑρήσκοντε οἱ αὐτοὶ ἐλευθερωτάδαις τῆς δεκαρχήας τῶν τριάκοντα τριῶν· καὶ πᾶσαν λαμπρὰν ο ἱερουργῶν ἱερεὺς νὰ ἔναι ὑποσχόμενος νὰ τὸν ἀναγινώσκη παῤῥησία εἰς τὴν σύναξιν τοῦ λαοῦ διὰ ἐνθύμησιν παντοτινὴν εἰς ποινὴν τοῦ παρηκούοντος ἱερέως δουκάτα εἴκοσι πέντε εἰς τὸ ἄνωθεν σπητάλη ἀσιμπάθητα· καὶ ἂν ἤθελε ἀποτύχη τινὰς τῶν ἄνωθεν ἐλευθερωτάδων ἐκ τῆς παρούσης ζωῆς ἄνευ νομίμου κληρονομίας, νὰ εἶσθεν ὑποσχομενοι εἰς διορίαν ἡμερῶν ὀκτὼ νὰ δίδετε ἤδησι τοῦ μεγαλειωτάτου μπάϊλου, ὅπως νὰ ἠμπορεῖ ἡ ἐκλαμπροτάτη αὐθεντία νὰ ἔχει τὸ δίκαιον ἀπὸ ὅσον τὴν καρτερεῖ ἀπὸ τὰ φχίουδά της· τὸν δὲ παρώντα μας ὁρισμὸν πρὸς τὸ παρὸν νὰ τὸν κηρύξετε ἐν μέσω τοῦ χωρίου του ἕκαστος ὑμῶν εἰς κυριακὰς τὰς ἐρχαμένας, καὶ γράφετε κάτωθεν τοῦ παρώντος τὴν κίρυξιν· οὕτω τοιγαροῦν καὶ μὴ ἀλλέως κάμετε ἅπαντες ἀναγεγραμμένοι, εἰς ποινὴν τὴν ἀναγεγραμμένην γράφετε κάτωθεν καθαρά· ἐδώθη ἐν μηνὶ Ἰουλλίῳ, ἡμέρα κ', αφοδ'.

Franc.o Gritti Bailo e P. G.

ΤΕΛΟΣ.

Τῶν κυριωτέρων τυπογραφικῶν παροραμάτων διόρθωσις.

Σελ.	4	στ.	31	γράφ.	Τόμ.
»	7	»	30	»	Τόμ.
»	21	»	2	»	εἴ περ ποτὲ
»	»	»	28	»	1305
»	24	»	30	»	1305
»	33	»	14	»	ἐπλούτισαν
»	60	»	22	»	Δούκαν.
»	61	»	10	»	οὔτε Ἕλλην.
»	»	»	21	»	Μαγίστρους.
»	69	»	26	»	ποντίφικα.
»	73	»	4	»	πλουτίσας.
»	92	»	17	»	Δεληγοτῶν.
»	108	»	32	»	πρὸς
»	117	»	15	»	στρατιωτῶν
»	141	»	3	»	γινόμενον.
»	159	»	7	»	προσορμισάμενα.
»	178	»	12	»	Ἰλιάδος
»	181	»	5	»	Ἰωάννῃ
»	272	»	29	»	παρεκβατικῶς.
»	285	»	3	»	τοῦ Γρατιανοῦ Γεωργίου.
»	291	»	13	»	ἐξεφόβησαν.

7

